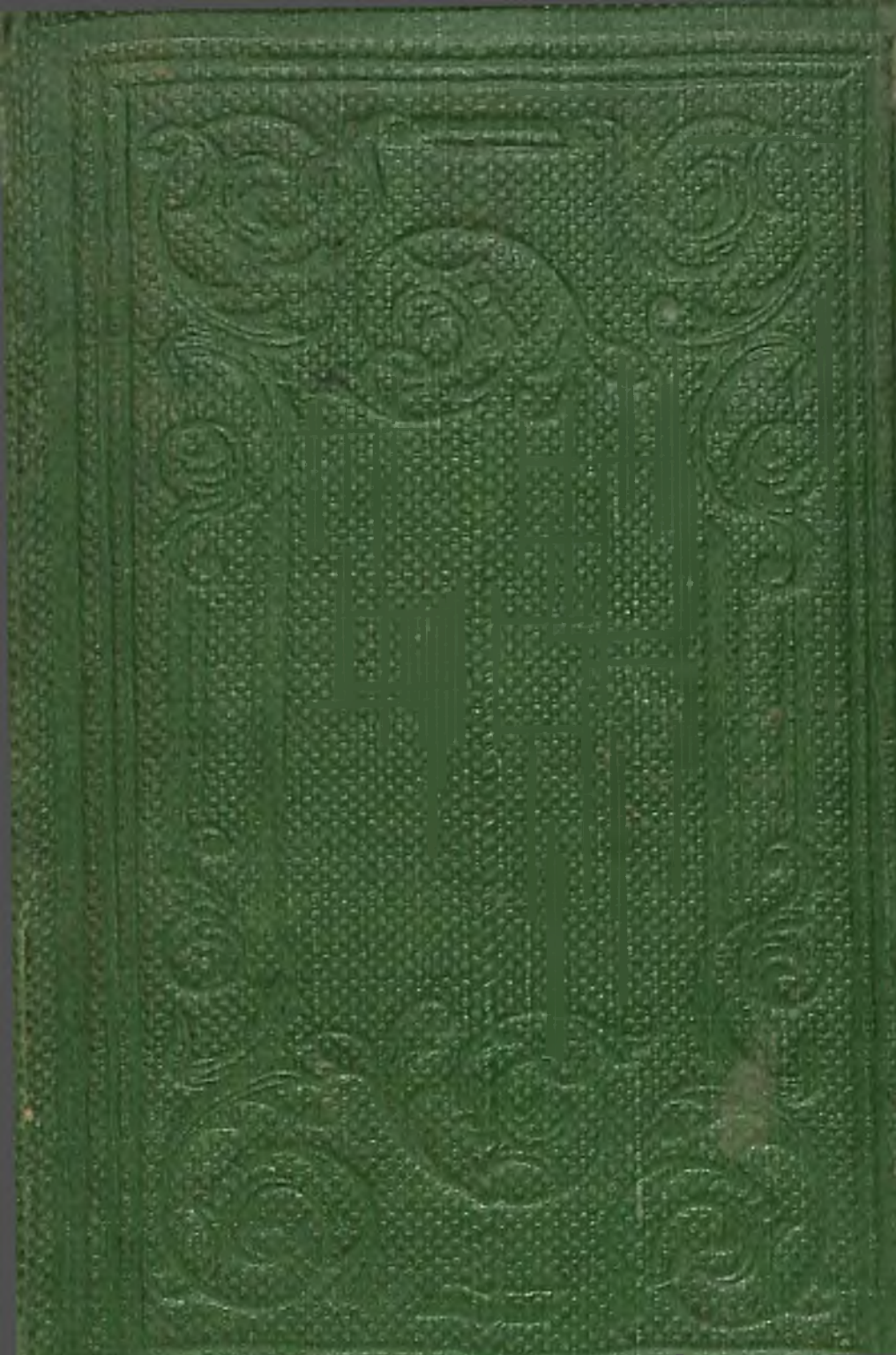
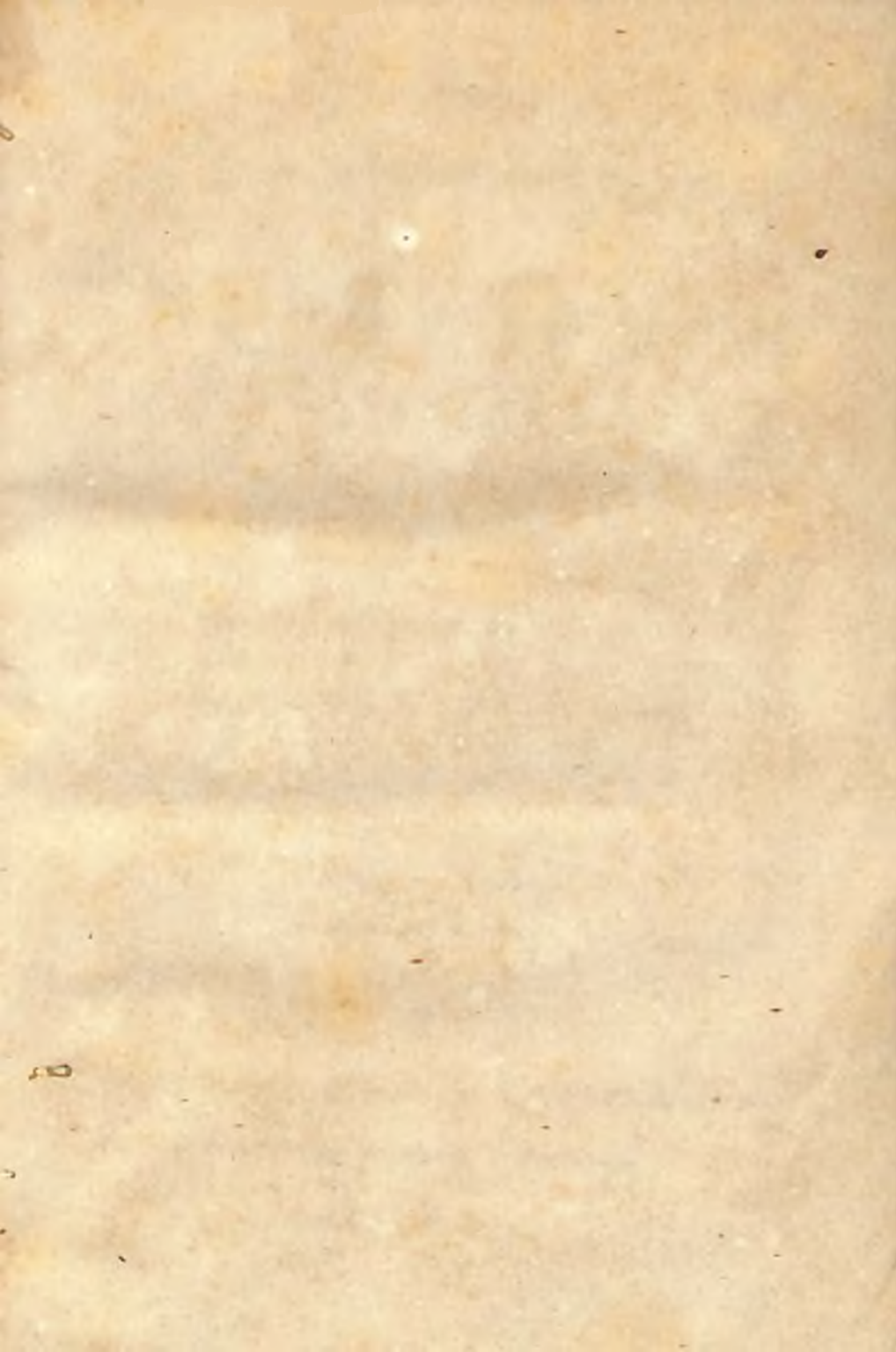

267

No. 3

6

7

Ք Ր Ի Ս Թ Ի Ա Ն

Ք Ի Լ Ի Ս Է Ս Ի Ն Ի Ն

Մ Ո Ւ Խ Թ Ա Ս Ա Ր

Թ Է Վ Ե Ր Ի Խ Ի

ԻՂՄԻ ԻԼԱՅԻ ՄԻՆՏԵՐՐԻՍԼԵՐԻՆՏԵՆ Ք . Ս . ՊԱՐԹ ՆԱՄ ԱՂԻԾ
ՄԻՆԷԼԻԿԻՆ ՆԷՄՉԻ ԼԻՍԱՆԸՆՏԱ ԹԷԼԻՔ ԷԹՏԻՍԻ ՔԻ-
ԹԱՊ ՏԸՐ . ՔԻ ՔՐԱՆՍԸԶՄԱՏԱՆ ԼԻՍԱՆԸ ԹԻԻՐ-
ՔԻՐԷ ԹԷՐՃԻԻՄԷ ՕԼՈՒՆՈՒՊ

ԻՔԻՆՃԻ ՏԷՖԱ

Ս Թ Ե Ն Պ Օ Լ Տ Ե

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԸՆ ՄԱԹՊՈՒՂԱՍԸՆՏԱ

ԹԱՊ՝ ՈՒ ԹԷՄՍԻԼ ՕԼՈՒՆՏՈՒ

— 1 8 6 2 —

74

RECEIVED

NOV 11 1894

U. S. DEPT. OF AGRICULTURE

WASHINGTON, D. C.

RECEIVED

NOV 11 1894

U. S. DEPT. OF AGRICULTURE

WASHINGTON, D. C.

NOV 11 1894

Մ Ո Ի Ք Ա Տ Տ Է Մ Ի

Մուսիւ Պարթ իշպու քիթապտա անճագ Ալ-
 Լահըն ճէմա'աթընըն թէվարիխինի նագլ էտիպ,
 պունու էջլէ պիր աչոգ քէլիմէլէր վէ թա'պիր-
 Լէր իլէ էտէր քի հէր քէս՝ տէրին ի'լմէրէ աշ-
 նա օլմաղա միւհթաճ օլմայարագ՝ օգույուպ դօլայ
 աղնայապիլին: Ալ է տախի Վրիսթիանլըղըն
 սափտըղը եանղըը թարիգլէրի, վէ պաթըլ ի'-
 թիգատլէրին օնա էթտիյի քէտէրլէրի վէ պէօ-
 յիւք զուլվարը մախսուս իշարէթ էտէր, քի
 ասըլ տօղրու վէ սահիհ Վրէ-Քիւն Վիլիսիսի
 մէյտանա չոգարըպ՝ օնու թա'րիֆ էթսին, եա'նի
 օլ Վիլիսի քի՝ եաղնըղ պու մահլէղէ շայես-
 թէ տիր, վէ պին սէքիլ եիւղ պու գատար սէ-
 նէտէն պէրու կէօնակէօն դօլալայըշար վէ ու-
 գուպէթլէր չէքիպ՝ կէրչէքլիք եօլունտան շաշ-
 մայարագ իլէրլէմիշ տիր: Պու սուրէթտէ պու քի-
 թապըն մերամը՝ հէր շէյտէն զիյատէ Յիսուսա
 թապի՝ օլան ա'սքէրին՝ եա'նի քէնտիլէրինին եէք-
 թա պաշը Վրիստոսա սատրգ գալըը օլան
 Վրիսթիանլէրին թէվարիխինի պիղէ պէյան էթ-
 մէք տիր: Ալ է պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Վէմ-
 չէ էյալէթլէրինտէ փէք չօգ ատէմ հագգճա պու
 քիթապա ի'թիպար էտիպ՝ օնու էտինմէյէ վէ օ-
 գումաղա թալիպ օլմուշար տըր: Ալ է մէղքիւր
 միւէլիֆ պէջլէ պիր քիւչիւք քիթապըն իշինտէ
 պունտան զիյատէ թէ'սիրլի հիքեպէլէր՝ վէ

Թէքմիշ վէ մէֆհումլու վէ մուխթասար նազլի-
 յէթլէր սըղտըրամազըտը . զիրա պու թէվարիս՝
 պաշգա մուխթասար թէվարիսլէր կիպի՝ պիր
 թագըմ թարիսլէրտէն վէ ֆաթիհ վէ նամասար
 գրալարըն վէ իմիէրաթօրլարըն իսմլէրինտէն ի՝
 պարէթ տէյիլ տիր . իլա՝ հէր տէվրտէ պուլու-
 նան Ինճիլի (Աւետարանական) Վրիսթիանլարըն
 էօմրիւնիւն նազլիյէթի տիր, քի պիղի ույան-
 տըրմադ իչիւն վէ պիղէ ի՛պրէթ վէրմէք իչիւն
 պուրատա պիղէ՝ օնլարըն ըուհանի զալէպէլէ-
 ըի վէ ա՛մլէրի նազլ օլունուր : Ա՛ է պու
 թէվարիսի օգուտուգաա , Վրիստոսուն Վրի-
 լիսէսինին գատիմլիյի հագգընտա՝ վէ կերէք օ-
 նուն ճէնքլէրինին՝ սէվինճլէրինին վէ աճըլարընըն
 հագգընտա՝ պիր տօղըու զիւ՛մ վէ պիր սահիհ ըշըդ
 էտինէպիլիւրիլ : Ա՛ է պու քիթապ զայէթ մուխ-
 Թասար վէ Թէքմիշ օլտուղունտան , վալիտէլէրէ՝
 փէտէրլէրէ՝ խօճալարա՝ կէնճլէրէ վէ պէյիւք
 քիթապլար օգուտաղա իգթիտարը օլմայանլարա ,
 վէ Վրիսթիան Վրիլիսէսինին ահվալինի էյրէն-
 մէյէ իհթիյաճը օլան ճէմի՝ Վրիսթիանլարա
 սունարըլ : Ա՛ է մէղքիւր մի՛ւէլիֆին՝ Ս՛ուգատ-
 տէս Վրիթապլարըն հայաթպալիշ թա՛լիմաթլարը-
 նա վէ քէլամլարընա օլան սըտգը՝ վէ քէնտինին
 պիղվաթ մէմուհ ի՛պատէթքեարլըլ՝ վէ խայլի
 զէմանտէն պէրու Ալլահըն փատիշահլըղընըն ի-
 լէրլէմէսինէ էթտիյի տէրէճէսիլ զայրէթ՝ պու
 թէվարիսին տօղըու օլմասընա վէ տէրուինտէ
 մէվճուտ օլան թէմիլ վէ թամ՝ ֆիքրլէրէ շէ-
 հատէթ վէ քէֆալէթ էտէրլէր : Հէմ նէ հա-
 ճէթ , պու թէվարիսի օգույան պիղէ անիտէ
 ֆէրգինէ վարըր քի պու թէ՛լիֆ՝ Ալլահը սէ-

վէն պիր ատէմին գալէմինտէն չըգմըշ տըր . վէ պու ատէմ Վրիսթիանըղըն ալլահանի պաշլան-կըծընա իթիգատ էթտիյինտէն մա'տա' օնուն հայաթպախշ թա'լիմաթլարընը տախի գալպտէն գապուլ էթմիշ տիր :

Վրիսթիան Վիլիսէսինին թէվարիսինի պիլ-մէնին պէջիւր ֆայիտալարընը պուրատա ֆասլ ու մէտհ էթմէք լուղուսուղ պիր շէյ կէօրիւ-նիւր : Չիւնքի պու թէվարիս' Վրիսթիանըն զիհ-նինի աչըպ' օնա չօգ ըշըգ վէրիր , վէ մէզհէպէ միւթէ'ալլըգ մատտէլէր հագգընտա տօղըու միւլա-հաղա էթմէյէ գատըր էտէր , վէ տինի ա'մէլ իլէ իճրա էթմէյէ տէրսլէր վէրիր , վէ Սուգատտէս Վի-թապլարտա մէվճուտ օլան պիր թագըմ փէյլամ-պէրլիքլէրին թէքմիլ օլմասընա սայըսըղ իսպաթ-լար կէօսթէրիր . օնուն իչիւն Վրիսթիան հագ-գընա պունտան զիյատէ ֆայիտալը վէ մէֆ-հուսլու թէվարիս օլապիլի'ր մի . վէ պու թէ-վարիսին հէր քէսէ մա'լիւմ օլմասընը արղուլէ-մէլի տէյիլմիյիլ : Ա է եագըշըգսըղ շէյ տէյիլէ մի տիր քի չօճուգլար մէքթէպտէ քէնտի վա-թանլարընըն թէվարիսինի էջրէնսինլէր տէ' Յի-սուս Վրիստոսուն Վիլիսէսինին թէվարիսինի օ-գումասընլար , վէ պու խուսուստա ահմագ վէ ճահլիլ գալընլար : Ա է նի'չիւն պու իլմ' եպ-խօտ թէվարիս' սալթ իլմի իլահի խօճալարընա վէ աշըգլըսընա մախսուս պիր մատտէ կիպիւսա-յըլըյօր : Պիղ պունուն սէպէպինի փէք էյի աղնամըշըլ քի շու օլույօր . պու իլմ' իլմի իլա-հի խօճալարընը պիրի պիրինտէն այըրան վէ ֆըր-գա ֆըրգա էտէն քէօթիւ միւլճատէլէլէրէ սէ-պէպ վէրիյօր . եա'նի' օլ միւլճատէլէլէրէ սէպէպ

օլոյօր քի չօգ զուհրաթլարտա՝ կերչէքլիյին
 իլերլէմէսինէ զիյատէսինճէ եարտըմ էթտիլէր :
 Լնճագ էյէր պու մաստէ իւղէրինէ Ս . Պարթ
 մի՛ւէլլիֆին՝ եախօտ պաշգա պիր Խնճիլի մի՛ւէլլ-
 լիֆին քիթապընը օգույաճագ օլուրսան , չափուգ
 իսքեաթ օլուրսուն քի Վրիսթիան Վրիլիսէսի-
 նին թէվարիխի՝ փափալարըն վէ Սինադոսլարըն
 Տիբեայէսի տէյիլ իմիշ : Աէօրիւնիւր քի՝ պու իլ-
 մին խուսուսուստա՝ Վէմէ Վրիսթիանլարը Տէր
 միլլէթտէն զիյատէ մա՛լիւմաթ էտինմիշէր . զիրա
 ճէմի՝ սընֆը էվլէլ մէթէպլէրտէ չօճուգլարա
 Վրիսթիան Վրիլիսէսինին թէվարիլիինի օգութ-
 մալարընտան մա՛տա՝ Վրիլիսէ խօճալարը տախի
 օնու տին թա՛լիմինէ ի՛լավէ էտիպ՝ Վրիսթի-
 անլարա էօյրէտիրլէր :

Եւ փէտէրլէր վէ վալիտէլէր վէ սիւպեան
 խօճալարը , ԼլաՏըն ճէմա՛թընըն թէվարիլի-
 նէ պիր գաչ տաղըգա սարֆ էթմէքտէն չէքին-
 մէյին : Սիղ Վրիսթիան կիւղէլ իամինի թաշըր-
 սընըղ , ֆագաթ պագմայըն քի եալընըղ իամինի
 թաշըյասընըղ . իլա ճաՏտ էտին քի , օ իամէ
 եաղըլանըն իճրասընտա տախի պուլունասընըղ :

Վաղլ էտէճէյիմիղ թէվարիլի սիղէ պէյան
 էտէճէք տիր քի , ճէմի՝ տէվլէրտէ տինին ճէն-
 եինի ճէնըլէշէն պինլերճէ պին Վրիսթիանլար
 պու իամի սատէճէ թաշըմամըշար : Ա է պու
 թէվարիլի օգումօնըղ իլէ , օլ կիւղէլ վաղթլարա
 վարաճագսընըղ քի օնլարտա Վրիսթիան Վրի-
 լիսէսինին ճէմի՝ ա՛ղսլարը պիր ֆիքրտէ վէ պիր
 արղուտա՝ եա՛նի քէնտիլէրին Վուրթարըճըսընա
 վէ ԼլաՏընա շիւքը վէրմէքտէ իտիլէր :

ላቶፒኒስቲስቲክ ፊኒሽን

ᐅ ᑭ ᓂ ᓄ ᓇ ᓈ

[illegible][illegible]

புல்லு

የጊዜ-ጥንቃቄ ማረጋገጫ ሪፖርት፡

(1844 33 — 35)

ՅԻՍՈՒՍ Քրիստոս Լ. Ֆենտիմիդ տիւնեա իւ
դէրինտէ քէնտի մուհապպէթ իշինի թէքմիլ իտե-
րէք՝ չօգլարըն սէլամէթի իշիւն քէնտի է՝ օմրիւ-
նիւ ֆիտա էթմիշ, վէ թէնի մէվարա գօնուլ-
տուգտան սօնկրա՝ էօլիւմիւն պէնտլէրինի գըրմըշ
օլուպ՝ ի՛ղղէթ ու ճէլալ իլէ գըյամ էթտիքտէն
գըրգ կիւն սօնկրա՝ քէնտի փէտէրինէ՝ պիր աղ-
վաղթտան պէրի թէրք էթտիղի մահալէ տէօն-
մէքտէ օլտուղու էսնալէրտէ, քէնտի շայիրտլէրի-
նէ շու թէնպիհի էյլէտի. «Վ՝ արըպ հէփ թա-
յիֆէլէրէ թա՛լիմ վէրին. օնյարր՝ փէտէրին վէ

() զուլուն վէ Բուհէլ Գուտսուն խափնտէ վաֆ-
 թիզ էտին" : Այլէ իսէ օնլար օնուն Անճիլինի
 միլէթէրէ կէօթիւրմէյէ : վէ օնուն խաջընը
 պիւթիւն տիւնեայը գապիլայան փուլթիէրէսթլի-
 յին երգընթըլարընըն իւղէրինէ տիքմէյէ պօրճ-
 լու օլտուլար . վէ Առաջա չըգմըշ Հիսուսու' ին-
 սանլարտան ըէտտ օլունմուշ Հիսուսու' էէ+Բա
 Գուլթարընը տըր տէյու վա'ղ էթմէք' օնլարըն
 ֆարիզէի ղիմմէթէրի օլմուշուտու : Գալտը քի'
 օնլար պու պէյիւք մասլահաթը նա'սըլ թէքմիլ
 էտէճէքլէր իտի : Այլընըլ պու էմր ու թէնպիհ
 օնլարա եէթիլը'րմի իտի : () Նլարա պիր բուհանի
 ըջըգ տախի լազըմ տէյի'լ մի իտի , քի օնլարըն
 գալպլէրինի եէնիլէթսին , վէ ճէմի' կէրէքլիյի
 օնլարա էօյրէթսին , վէ օնլարա' աթէշի վէ էօ-
 լիւմիւ սայմամաղա գուլվէթ վէրսին : () Նլարա
 "Ալիտին" տէյէն' օնլարա պունու տախի տէմիշ ի-
 տի . "Ալէօքտէ վէ եէրտէ ճիւմլէ հիւքիւմէթ պա-
 նա վէրիլտի" . հէմ "վէ իշթէ պէն տայիմա տիւն-
 էանըն սօնունատէք սիզին իլէ իմ" : Հիսուս
 տահա քէնտի շայիրալէրի իլէ պերապէր իքէն ,
 օնլար պէլքի սահիպսիլ վէ ֆազըր էօքսիւղէր
 կիպի սայըլապիլիլէր իտի : Հիսուս օնլարը պրա-
 ղըպ կէօյէ չըգտըգտան սօնկրա' օնլարա քէնտի
 վա'տընճա եօլատըղը Բուհէլ Գուտսուն վասի-
 թասը իլէ օնլար իլէ պերապէր իտի : Ահհուտիլէրին
 Պինտէկոստէսինին կիւնիւ կէլտի . վէ Արուսաղէմին
 իչինտէ պիր չօգ ճէմա'թ պիրիքմիշ իքէն , Հի-
 սուսուն շայիրալէրի "Ափանսըղ հէփիսի
 Բուհէլ Գուտս իլէ տօլուպ' ղայրի տիլէր իլէ սէյ-
 լէմէյէ պաշլատըլար , նիճէ քի Բուհ օնլարա
 թէքլիլ իւմ էթմէյէ գուտրէթ վէրիր իտի" :

Գ. Բ. 2, 3, 4 : Օլտեմ Բեսուլար տէր
 ա'գապ քէնտի խղմէթէրինի պաշատըլար, վէ
 քէնտիլէրինի Նօլլայանը ճիւմէյէ պէյան էթ-
 տիլէր . վէ անիտէ օնլարըն սէօղիւ իլէ իւչ պին
 կիւնահքեար Վրիստոսա տէօնտիւ . վէ պիր գաչ
 կիւնտէն սօնկրա՝ իման էտէնլէրէ իքի պին քի-
 շի տահա իլաւէ օլուպ՝ Հիսուսուս Վրիստոս
 օլտուղունու սէրպէսթ իգրար էթտիլէր : Վրիս-
 թիան Վրիսթիսինին պաշանկըճը պէյլէճէ վու-
 գու'ա կէլտի . Նրուսաղէմին իլք Վրիսթիանլարը-
 նըն սայըսը կիտէ կիտէ արթըպ՝ պիր ա'ղիլ վէ
 սափտէրուն Վրիսթիան ճէմաա'թը օլտու . վէ քէն-
 տի էյի է'օմլէրի իլէ կէօսթէրիլէր իտի քի
 քէնտիլէրինտէ պիր պէյիւք վէ եէնի թէպտիլ-
 լիք վագի' օլմուշուտու : Ա է իման էթմէյէն
 Նէհուտիլէր պիլէ՝ էվվէլա օնլարա պա'ղը մէր-
 թէպէ ըի'այէթ էտիպ՝ օնլարը ինճիթմէյէ ճէսա-
 րէթ էթմէլէր իտի : Պիւթիւն պու ճէմաա'թ
 պիր գալպ վէ պիր ճան ըտը . վէ պիրիպիրլէրի
 իլէ պիր գարտաշ մուհապէթի իլէ պիրլէշմիշ
 իտիլէր, շէյլէ քի հէր քէս քէնտի վարիյէթին-
 տէն քէնտի գարընտաշընըն էքսիքլիյինի տօլտուր-
 մաղա՝ վէ լաղմ օլան շէյի վէրմէյէ հաղըր ըտը :
 Նվէրի վէ միւլքլէրի օլանլար սաթըպ՝ աղճէսինի
 պիր օրթա սանտըղընա գօրլար իտի . քի օ՝ Բե-
 սուլարըն ըէյինէ վէ իտարէսինէ իհալէ օլ-
 մուշուտու, թա քի պու խղմէթ իչիւն մախսուս
 ատէմլէր մէմուր օլուպ՝ օնլարա Սալէ-աֆ տէ-
 նիլտի :

Նրուսաղէմին Վրիսթիանլարը պիրիպիրլէրինի
 էյի ի'պրէթ վէ նասիհաթ իլէ մա'մուր էթմէք
 էչիւն՝ հէր կիւն պիր եէրէ ճէմ՝ օլուրլարըտը .

վէ չօգ քերքէ մուհապպէթ թա'ամը զիյաֆէթլէրի
էտէրլէր իտի, վէ վազթ պէ վազթ Ա'շայը Բապ-
պանիյէ (Տէրունահան Բնթրիք) իլհաֆ օլուրլար
ըտը: Ա' է ճէմաա'թըն ա'ղալարընտան պիրի' պու
գուրուլմուշ գանունու վէ շուրութու գապուլ
էթմէյէ իսթէմէտիյի' եախօտ օնա մուղայիր պիր
հարաքէթ վէ թափսիրաթտա պուլունտուղու
թագաիրտէ, օնա թաթլըղիլէ կիւղէլ նասիհաթ-
լար վէրիլլէր իտի. վէ էյէր օլ նասիհաթլար օ-
նա ֆայիտէ էթմէզքէ իտի, օնու Վիլիսէտէն' եա'-
նի օլ ա'ղիլ ճէմաա'թտան տըշարը չըգարըլար
ըտը: Ա' է տըշարտան պիրի պու ճէմաա'թա կիր-
մէյէ վէ պունուն իչիւն վաֆթիլ օլմաղա ար-
ղուլէտիյի թագաիրտէ, օնա եալընըլ շու սիւ-
ալը էտէրլէր իտի. Յիսուսուն Վրիստոս' եա'նի
Մեսիա վէ վա'տ օլունմուշ Վուրթարըքը օլտու-
ղունու ինանըրմըն. վէ էյէր օ' Պէլի ինանը-
րմ տէյէրէք ճէվապ վէրիլլէր իտի, օնու վաֆ-
թիլ էտէրլէր իտի: Ա' է պէօլէ էթմէլլէրի իլէ
Նէհուտիլլէրէ պու աշիքեար օլունուրուտու քի
Բեսուլլար' տէյիլ պիր եէնի մէղհէպ' իլա Խս-
րայէլ միլէթինին չօգտան պէրի պէքլէտիյի շէ-
յին թէքմիլ օլմասընը' վէ քէնտի տինլէրինին
թէմէլինի վա'ղ էտէյօրլար:

Պաղաթ' ասլա գօրգուլմաղ ըտը քի Յիսուսա
գալպտէն ինանմատըգճա' սալթ պու գըսսա վէ
գօլայ իգրար իլէ հէման րասթ կէլէն պու ճէ-
մաա'թա կիրէճէք տիր. զիրա Վրիստոսու իգ-
րար վէ գապուլ էթմէք իչիւն լաղմ կէլիր իտի
քի ատէմ քէնտիաինտէն վաղ կէչին. վէ պու
շէյի պիր Նէհուտի քէնտի թապիա'թընըն գուլ-
վէթի իլէ եափամաղըտը: Վաղարէթլի Յիսուսուն

Խաչա չըգմը Յիսուսու՝ Սահիպ վէ փատիշահ
 Թանըմագ, հէմէն ճէմի՝ Լէհուտիլէրին ինտինտէ
 փէք պէջիւք պիր Թէօքէղ իտի. պու Թէօքէղի
 եալընըղ Լլահըն ի՛նայէթի տէֆ՝ էտիպ գալտը-
 րապիլիր իտի: Պու րահաթլըգ վագթի չօգ սիւր-
 մէտի: Օլիրա օլ Թաղէ ֆիտան պիր ուլու վէ
 գուվվէթլի աղաճ օլտուղու կիպի՝ Հագգ Թաա՝-
 լա պիր գասըրղայա էմր էթտի քի օնու սարսսըն.
 Թաքի Լլահ օնու տահա զիյատէ գուվվէթլէն-
 տիրսին, վէ օնունն ա՛ղիղ Թօխուվարընը ուղագ
 եէրլէրէ տաղըտըպ հայսըն:

Իւք շէհիտ օլմանըն շէրէֆինէ նայիլ օլան
 Ստեփաննոսուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝ Լըրուսա-
 դէմին Վրիսթիանլարընա գարշը պիր պէջիւք
 գօլալայը չըգտը. օնլարըն պիր Թագըմը մահ-
 պուս օլտուլար, վէ պիր Թագըմը տա գաթլ օ-
 լունտուլար: Վաչանլար՝ էօմիւր քէլամընը՝
 եա՛նի ա՛ղիղ Լնճիլի՝ Լէհուտիսթանըն վէ Վա-
 լիլեանըն ճէմի՝ շէհրլէրինէ՝ Սամարիայա՝ փիւնի-
 կէյէ՝ Լսորեստանա վէ Վըպըրս ատասընա գա-
 տար կէօթիւրտիւլէր: Սէ պէջլէճէ Յիսուսուն
 պույուրտուղու քէլամ Թէքմիլ օլտու: Մաբէ. Ժ.Օ.
 20: (Ն պիր Բէսուլար՝ վէ Հագգ Թաա՝-
 լանըն իրատէթի իլէ օնլարըն օայսընա խայըն
 Յուգանըն եէրինի տօլտուրմագ իչիւն* գաթըլան
 Սատաթիա՝ խըղմէթլէրինի էտա էթմէյէ պաշգա
 եէր արայարագ՝ օնլարըն չօղու Լըրուսադէմտէն
 չըգտըլար: Սէ օնլարըն վա՛ղլարը՝ էթտիքլէրի
 միւ՛ճիղաթլար իլէ զիյատէսինճէ իսպաթ վէ Թաս-
 տիգ օլունտու*: Սէ օլ վագթլարտա ըտը քի

* Գործ. Ա. 15—26:

* Մարկ. Ժ. 20: Գործ. Ե. 12: ԺԴ. 3:]

Հապէշ մէլքէսինին խաղնէտարը խատրմ՝ սուլուն
քէնարընտա պիւթիւն քէնտի պուլուրտուղու խաղ-
նէլէրտէն պին գաթ զիյատէ գըլմէթլի պիր խաղ-
նէ պուլուպ՝ տէրէճէսիզ սէվինճ իլէ քէնտի վի-
լայէթինէ տէօնտիւ :

Ֆ Ը Ս Լ Ի

Պօղոս ԲՆԱՆԼ:

(Սէնէ 35 — 67)

Պիղ օլ փուծփերէսթէրին պէջիւք վա'իջի Պօղոս ԲՆԱՆԼԸ Վարիսթիանլարըն իւք գօվալայը-
շընըն վազա'սընտան թանըրըղ: ()նուն հիտա-
յեթի զայեթ ա'ծայըպ տըր: Ելլահ օնու քէնտի-
նէ ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իշին՝ ֆէվգէլատէ
պիր ևօլ գուլլանտը: Այ օլ վազթտան պաշ-
լայարագ Ելլահըն պու սէչկին խըղմէթճիսի՝
Վարիստոսուն իսմի իշին, նիչէ նիչէ սըղընթըլար
վէ էղլէթէր չէքտի: Պէշ տէֆա՝ Եհհուտիլէր-
տէն՝ վէ իւչ տէֆա՝ Բօմալըլարտան տայագ Էէ-
տի, պիր տէֆա՝ թաշլանտը, վէ իւչ քերրէ կէ-
միսի զարգ օլտու, վէ պիր կիւն պիր կէճէ տէ-

նիզին տալըլալարը իւէ կիւրէշմէյէ մէճպուր օլ-
տու*: Այ հէր տիւրլիւ պէլայա վէ տէրտէ

* Բ Կորնթ. ԺԱ. 25:

Թէհամմիւլ էթտի . էնճամ է'օմրիւնիւ քէնտի
Գուրթարըճըսընըն ուղուրունա ֆիտա էտիալ' իգ-
րար էթտիյի կէրէքըիյի քէնտի գանը իլէ
միւհըլէտի :

Սէ պախուսուս տիգգաթա շայան տըր Վըրէսո-
սուն է'տրէշահլըլընն իլէրէմէն իլէնն նէ' դէ-րէ-
դայրէն իլէ շահլըլընն : Շամտա վաֆթիղ օլտուղու-
կիպի' տէրա'գապ Նէհուտիլէրին Սինակօկասըն-
տա վա'ղ վէրմէյէ վէ Յիսուսուն օլ վա'տ օ-
լունմոնշ օլան Սիսիա օլտուղունու օնլարա իս-
պաթ էթմէյէ պաշատը : Սէ մապէյնի չօդ
սիւրմէյիալ' հօլանըտըղը խըղմէթինին իլք հօլ-
ճուղուղունա չըգտը . վէ Բառնաբաս իլէ պէրա-
պէր Գըպըրըսը վէ Ննատօլույու տօլաշտը . վէ պու
էսնատէ Նէհուտիլէր զիյատէսինճէ օնա գարշը
տուրտուղլարընտան , օ տախի օնլարա' փութփէ-
րէսթլէրէ կիտէճէյինի' վէ Նէհուտիլէրին ըէտտ
էթտիյի պարըշ միւթտէսինի վէ հլէլիյինի օնլա-
րա կէօթիւրէճէյինի պէյան էյլէյիալ' տէտիյի
կիպի տախի ա'մէլ էյլէտի :

Փութփէրէսթլէր օնու սէվինճ իլէ դապուլ էթ-
տիլէր . վէ օնլարտան չօդ քիշի ա'ղիղ Ննճիլէ
թապի' օլարագ' հէման հէր պիր շէհրին իչինտէ
պիրէր Վըրիսթիան Վիլիսէսի Բիսուլուն եէտի
իլէ գուրուլտու : Օնլարըն պիր չօղու փութլարըն
ի'պատէթինտէն պըգմըշլարըտը , զիրա եանդ-
լըշլըգտա պուլունտուղլարընը ֆէրգ էթմէյէ
պաշամըշլարըտը : Սէ լաքին օնլարըն ա'լիմ ֆէյ-
լէսօֆլարը հէր նէ գատար ինճէ թէֆթիլէր վէ
թէֆէքքիւրլէր էթտիլէր իսէտէ , պու ճիւմէ ի-
լէ կէրէքըիյի պուլամաղ օլտուլար . զիրա Նլա-
հըն Վէլամընա վէ իլհամընա մալէք տէյիլ ի-
տիլէր :

Վալտը քի՛ փութփերէսթէր մապէյնինտէ պիր թագըմ էսկի վագթլարտան գալմա բիւլա-
յէթէր խապէր վերիրլէրիտի, քի եագըն վագըթ-
տա պիր միրէթէր Վուրթարըճըսը չըգըպ՝ տիւ-
նեա իւղէրինտէ եէնի պիր մէզճէպ գուրաճագ.
վէ ալթուն տէվրի՝ սա՛տտէթ տէնիլէն տէվրի
թէքըար տիւնեայէ կէթիրէճէք. վէ պուսէպէպ-
տէն էօթիւրիւ օնա մունթաղըր խիլէր: Վագաթ
Նէհուտիլէրէ թէօքեղ օլան նէսնէ՝ փութփե-
րէսթէրին ինտինտէ տէ տէլիլէք սայըլտը: Նա՛նի
տիւնեանըն խէլասընըն՝ հագարէթլէ խաչա չըգմըլ
օլան պիր ատէմտէն կէլէպիլէճէք խիլյինի ինա-
նամատըլար: Պուստան էօթիւրիւ փութփերէսթ-
լէրին էսլընըլ պիր մըգտարը՝ եա՛նի «էպէտի
է՛օմրէ թա՛յին օլանլար» Բուհէլ Վուստուն հի-
տայէթի իլէ Հիսուս Վրիստոսա իման էտէպիլ-
տիլէր: Պօղոս Բեսուլ Ննատօլույա վէ Բումէլիյէ
իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէֆա՝ եօլճուլուգ էթմէսին-
տէ, օրալարտա փէք չօգ եէնի Վիլիսէլէր գուր-
տու. եա՛նի՝ Վիլիպէտէ՝ Սէլանիքտէ՝ Բերիատա՝
Լթինատա՝ Կորնթոստա՝ Նփեստոստա՝ Տրովա-
դատա վէ Սալթատա: Վէ Նըուսաղէմէ սօն
եօլճուլուգ էթտիլինտէ, օրատա մահպուս օլտու.
վէ Սիւրիատա՝ Վայսէրիտէ իքի սէնէ մահպուս
հալինտէ գալտըգտան սօնկրա, եինէ օլ հալտէ՝ օ-
լարագ Կիրիտ վէ Սալթա ատալարը թարիգի ի-
լէ Բօմայա կէօթիւրիւլտիւ: () Լ վագըթլար եիր-
մի սէնէ օլմուշուտու Վրիստոսա տէօնէլի:

Բօմա՝ պիւթիւն տիւնեանըն փայլթախթը ի-
տի. զիրա հէմէն պիւթիւն տիւնեայա պույուրուր-
ուտու: Նըոփանըն՝ Նփրիգանըն վէ Նօիանըն
էն զէնկին միլլէթլէրի օնուն հիւքիւմէթի ալ-

Թընտա խտիւէր : Պոլս պէջլիւք շէհր եւտի պայըր իւղէրինէ պինա օլմուշ օլուպ՝ իւչ միլիօն ահալիսի վարըտը : () Թուղ եւտի գափուսու , 424 սօգաղը , 46,000 էվի , 1780 սարայը վարըտը , քի էն միւքէլէֆի վէ մէշհուրու 'Ներոնուն սաւրայը խտի : Իչինտէ 400տէն զիյատէ փուլթիսանէ վարըտը , պալթըլ ալլահլարա վադֆ օլունմուշ . վէ էն կիւղէլի 'Վարիթօլ տէնիլէն փուլթիսանէ խտի , քի տէրունինտէ փէք չօգ ատէմ ալըրըտը . վէ իչինտէքի զիյնէթլէր վէ թագըրմլար՝ հիսապսըղ ադէէ իլէ մէյտանա կէլմիշ իտի : Պօղոս Բէսուլ պէջլէ պիր շէհրէ՝ մահպուս վէ էսիր հիյէթինտէ կիրտի , քի չօգտան պէրու օրայա կիլթմէյէ արզու չէքէրիտի :

Բէսուլ պու սարայլարը վէ փուլթիսանէլէրի վէ ֆանիլիյէ զարգ օլմուշ պիւլթիւն օ ճէմա'ալթը կէօրտիյիլնտէ՝ աճապա նէ տիւշիւնիւրիւտիւտէյիւ զանն օլունա պիլիւր : Սահիհէն օնուն էֆրեարը պիւլթիւն Բօմայը 'Քրիստոս իչիւն ֆէթհ էթմէք խտի : Պաշգա պիր շէյէ արզուսու եօղուտու , իլլա քի պիւլթիւն պու շէհրի 'Յիսուս 'Քրիստոսուն հիւքիւմէթինին ալթընա կէչիւսին : Սէ օ պիլիւր խտի քի օ շէհր՝ թէղ եա կէճ՝ քէնտի Սահիպ Լալահընըն հիւքիւմէթինէ թապլի՝ օլաճադ : Բօմանըն քիպիր զապիլթլէրի՝ պու սէֆիլ չատըրծընըն եիւղիւնէ տօղըու տօղըույա պադմաղա պիլէ թէնէզղիւլ էթմէզլէրիտի . վէ հիչ ումմալլարըտը քի օ՝ 'Յիսուս 'Քրիստոս կիպի ֆաթիհ Վատիշահըն էլչիսի օլուն , քի աղ վազըթտէ օնուն իսմի պիւլթիւն տիւնեայը տօլտուրաճաղըտը , վէ Բօմանըն ճէմի՝ փուլթլարը օնուն հուղուրունտա եէրէ գափանըպ ա

յաղընըն թիւրապի իլէ եւքսան օլաճադլարըտը :
 Պօղոս իղին ալտը քի շէհրին իշինտէ քիրա
 իլէ պիր էվ թուլթսուն , վէ քէնտի տավասը
 քէսիլինճէյէտէք օրատա օթուրսուն : Պագաթ
 քէնտի եանընտա տայմա պիր սօլտաթ պէքլէրի-
 տի , վէ պիր ղէնճիր իլէ օնա պաղըլարըտը . պու
 ճիւմլէ իլէ՝ կէրէք լիսանէն վէ կէրէք թահրի-
 րէն էթտիյի վա՛ղլարա մանի՝ օլան եօղուտու :
 ()նուն վա՛ղընըն հավատիսի՝ թա խմիէրաթօ-

րուն սարայընատէք կիթտի , վէ սարայըլարտան
 պիր չօդ ատէմլէր՝ Վլահըն լուլթու իլէ ճի-
 սուսուն շայիրալէրինին քիւչիւք ճէմա՛ւաթընա
 դաթըլըտըտը : Պապիլ տիր քի էյէր օնա Բօ-
 մանըն իշինտէ ղէյատէ րուխսաթ վէ սէրպէս-
 թիյէթ վէրիլսէ իտի , օնուն ճէսարէթլի վա՛-
 ղընտան պիր դարըլըլըդ վէ վէլվէլէ ղուհր է-
 տիպ՝ կէօրտիւղիւ խայըրը իշ պիւսպիլթիւն
 մէքս օլունաճաղըտը : Վէ լաքին օլ հալինտէ
 օնու րահաթ պրագտըլար . ղերա ղէնճիր իլէ
 պաղըլ պիր ատէմաէն գօրգուլաճագ պիր շէյ
 մէմուլ օլունամաղըտը :

Պօղոս Ռօմատա իբի սէնէ գալտըդտան սօնկ-
րա , Իմիէրաթօրուն գարշըսընա չըգտը . վէ օն-
տան սօնկրա աղատ օլտու : Վապիլ տիր քի օլ
Թարիխտէ՝ չօգտան պէրի արղուէտիյինէ կէօ-
րէ , Սպանիայա «կիթտի , վէ պունու պիղէ՝ Պետ-
րոս Րէսուլուն շայիրտի Կղնմէս տախի իշա-
րէթ էտէր . վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ ի-
քինճի տէհրէ գատար Սպանիատա պիր պէօ-
յիւք ճէմիյէթլի Վիլիսէ ղուհուրէ կէլտի : ()ն-
տան Կիրիտ ատասընա տէօնտիւ . վէ օրատա՝
լաղըմը վէ էքսիք շէյլէրի Թէրթիւ էթմէք ի-
չիւն՝ Տիտոսու մէմուր Բէթտի : ()նտան չօգ
սօնկրա քէնտիսինի Լիւրիանըն սինօրունտաքի՝ Կի-
կոպօլիստէ պուլուրուղ , քի մուգատտէմճէ օրատա
Ինճիլի վա՛ղ էթմիլ Դիտի . էնճամը Ռօմայա
տէօնտիւ . վէ օրատան Տիմոթէոսա իքինճի մէք-
թուպունու Եաղտը : Վէ պիր էսքի ըիվայէթէ
նաղարէն՝ Կերոն փատիշահըն կիւնիւնտէ Տիտուս
Վրիստոսուն 67 Թարիխիտէ՝ օրատա գըլըճ իլէ
գաթլ օլունտու : Վէ քէնտինին չօգճա էյլէնէմէղ
իտիյի սէմթլէրտէ՝ էջրէթմէյէ գատիր վէ վու-
գուֆ վա՛ղճըլար՝ Եա՛նի Բառնաբաս՝ Շիղա՝ Սար-
կոս՝ Ղուկաս՝ Տիմոթէոս՝ Տիտոս վէ պունուն կիպի
քիմնէլէր Թա՛յին էտէրիտի , քի օնլարըն իսմլէրի
ճիւմլէյէ մաշիւմ տիւր : Պու պէօյիւք Րէսուլ Լն-
թաքիատա՝ Լիւստոստա՝ Կորնթոստա՝ Ռօմատա վէ
օնլարըն ճիվարլարընտա տէրէճէսիղ սատըղըղըլա
վէ ղայրէթիլէ չալըշտըղը իչիւն , քէնտի հապըը-
նա «Պէն օպիր Րէսուլարտան ղիյատէ չա-
լըշտըմ» Խտէյիւ սէրպէսթ սէյլէյէպիլտի :

— Հռովմ. ԺԵ. 23 :

Բ Տիտ . Ա . 5 :

Է Հռովմ. ԺԵ . 17 , 19

Դ Ա Կորնթ . ԺԵ . 10 :

Փ Ա Ս Լ Գ

Պօլս Բեաւ-ըն զի սայեր Բեաւ-ւերն էւերն :
Խնճելն Շէրէջն Վիթաւուրն :

(Սէսէ 35 — 67)

Ֆառաթ՝ օպիր Բեսուլար տալի իշտիզ վէ պօշ գալմամըշարըտը . վէ եկերէն թէվարիսլէր օնլարըն իշէրիւնի Պօղոսունքի գատար պիղէ եերլի եերինճէ վէ էթրաֆըյըլա նագլ էթմէղլէրսէ տէ , պու ճիւմլէ իլէ պիղ պուրատա օնլարըն պիր գաջնը զիբը հտէպիլիլիլ :

Պիտրոս՝ Խնճիլին իյբ վա՛ղընա Նէհուտիլէրին վէ փութփերէսթլէրին իշինտէ դափու աչմագ իշինն Հիսուս Լփէնտիմիդտէն սէջիլմիշ իտի : Օնուն իշինն Բեսուլար հէր նէ գատար վաղըթ Նրուսաղէմտէ գալտըլար իսէ , էքսէրի սէօղ սահիպի օ իտի : Օնտան սօնկրա Խնճիլի՝ Սիւրիյատա վէ Նատօլուտա տաղըլմըշ Նէհուտիլէրէ վա՛ղ էթտի : Պատէհու պիր էյեամ՝ էպրի Պաղտատ շէհրինտէ սաքին օլտու . վէ օրատա պիր Վրիսթիան Վիլիսէսի գուրտու : Խնճամը մէմուլ օլունուր (անճագ սահիհ պիլինմէյերէք) քի Բօմայա կիթմիշ վէ օրատա խաչա չըգարըլմըշ տըր : Օւքեդէոսուն օլու Հակովըոս՝ Հերովդէսին էմրի իլէ մէյատանտա գրլըճ իլէ գաթլ օլունտու : Օնիքի Բեսուլարըն պիրի՝ քիւչիւք Հակովըոս թէսմիյէ օլունան , Խնճիլի Սպանիատա վա՛ղ էթտի : Պիղիմ պու մատտէտէ պիր էյի վուգու ֆիյէթիմիլ կօգ տուր , զիրա օնու պա՛ղը

քերքէ Երուսաղէմ Եպիսկոպոսու օլան իւշիւն-
 ճիւ Յակովբոս իլէ պերապէր դարըշտըրըրլար
 Պու սսնկրաքի՝ օնիքիլէրտէն տէյիլ իտի . իլա
 Յիսուսուն դարընտաշը՝ եախօտ եէկէնի իտի . Պու-
 նուն իամի՝ Ե Կորնթ . ԺԵ . 7 , վէ Գաղ . Բ .
 9տա , վէ Բէսուլարըն Ե՝ մէլէրինին փէք չօդ եէրլէ-
 րինտէ զիքր օլունմուշտուր : Յիսուսուն ագրապասը
 օլտուղունտան՝ Վրիսթիանլարըն մապէյնինտէ
 պէօյիւք ի՛թիպարը վար ըտը , վէ Վիլիսէնին տի-
 րէքլէրինին պիրի սայըլըրըտը . հէմ տախի օնա
 Սատրդ լաղըպը վէրիլտի : Երուսաղէմ Վիլի-
 սէսինտէ 33 սէնէ եպիսկոպոսըւք էթտիքտէն սօնկ-
 րա , օ շէհրին իշինտէ շէհիտ օլտու : Լնդրէաս
 Բէսուլ Ինճիլի Գարա տէնիղ գըյըսընտա սա-
 քին օլան թայիֆէլէրէ վա՛ղ էթտի . վէ Եբայի-
 անըն Պատրաս շէհրինտէ խաչա չըգարըլտը :
 Փիլիպպոս Բէսուլ՝ քէնտի ա՛ղիղ խըզմէթի-
 նի Սկիւթիատա վէ Փուլգիատա էտա էթ-
 տի . վէ փիր իսթիարըղիլէ Յերապօլիստէ վէ-
 ֆաթ էթտի : Բարթուղիմէոս վէ Թուփմաս
 սէլամէթ միւժտէսինի Հինտիսթանատէք կէօ-
 թիւրտիւլէր . վէ հալա պու կիւնքի կիւն Սա-
 լապար գըյըլարընտա ճէմիյէթլի Վիլիսէլէրի օ-
 լան Վրիսթիանլար տախի՝ քէնտիլէրինին պաշ-
 լանկըճընը թա Բէսուլարըն վագըթլարընտէք
 չըգարըրլար : Պիղ Սատթէոսուն՝ Վանանլը Սի-
 մոնուն՝ Յուգանըն՝ Թագէոսուն վէ Սատաթիա-
 նըն իշլէրինին հագգընտա՝ սահիհ օլարագ պիր շէյ
 պիլմէղիղ . անճագ շիւպհէսիղ օնլար տա Յիսուս
 Վրիստոսուն «Պիւթիւն տիւնեայա վարըն , վէ
 Սիւժտէյի ճիւմլէ մախլուգա վա՛ղ էտին» տէյի
 պույուրտուղու թէնպիհէ իթա՛աթ էթմիշլէրտիր :

Մատթէոս՝ Մարկոս՝ Ղուկաս վէ Յովհաննէս՝
 Յիսուս Վարիստոսուն էօմբրիւնիւն Տիբրայէթինի
 Լազարյա ալըպ պիղէ պրագտըւար : Սէ չիւնքի Բէ-
 սուլարըն վաղընըն թէմէլի Յիսուս ուտու , օնուն
 իչիւն Պաղեստինտէն տըշարը սաքին օլան Լէհու-
 տիլէր վէ փուլթիէրէսթլէր՝ պու Վարիստոս քիմ
 տիր , նէրէտէ վէ նէ վագըթ Լաշատը , վէ նէ
 իշէտի տէյիւ սիւալ էթմէյէ մէճպուր իտիլէր .
 վէ օնուն էօմբրիւնիւ՝ միւճիլաթլարընը վէ իշ-
 լէրինի պիլմէյէ էլպէթ արղուլէրլէրիտի : Պու սէ-
 պէպտէն էօթիւրիւ Մատթէոս՝ քէնտի կէօրտիւ-
 յիւնիւ վէ իշիթտիյինի Բուհ էլ Ղուտսուն իշա-
 մը իլէ Լազար : Մարկոս վէ Ղուկաս Լէֆէն-
 տիմիլին Բեսուլարընտան իշիթտիլէրինի Լազ-
 տըւար : Մարկոս զալիպա Բօմանըն Վարիս-
 թիանլարը իչիւն Լազար . վէ Ղուկաս քէնտի Լն-
 ճիլինի Թէօփիլոս իսմինտէ պիր զաթա թագտիմ
 էյլէտի : Էէփսի տէ՝ քէնտի Լէֆէնտիլէրինին
 միւրատընա կէօրէ՝ հէր Եէրին վէ հէր վագթըն
 պինլէրճէ պին Վարիսթիանլարընա թալիմ վէր-
 մէք վէ իպրէթ օլմագ իչիւն Լազար . վէ
 էյէր պու աղիլ Բեսուլար պէօյլէ իհթիմամ
 իլէ վէ աչըգ սէօյլէյիշ իլէ պիղէ նագլ էթմէյէ-
 իտիլէր , պիլ Լէֆէնտիմիլին սահիհ վէ տօղրու
 Տիբրայէթինի նէրէտէն պիլէճէյիտիք :

Բեսուլարըն՝ վէ պախուսուս Պօղոս Բեսու-
 լուն Եէտի իլէ գուրուլան Վիլիսէլէր՝ էյէր
 Բեսուլար տայիմա օնլարըն իչինտէ գալա-
 պիլէյիտիլէր , շիւպհէսիլ տահա էյի հալտէ օ-
 լուրլարըտը . վէ լաքին պու միւմքին տէյիլ իտի .
 զիրա Բեսուլարըն սայըսընտան չօգ զիյատէ
 Վիլիսէլէր վարըտը : Պօղոսուն վագթը օլմատը-

ղընտան՝ հէր վարտըղը եւրտէ անճագ Լնճիլի
 ա՛ղիղ թօխումունու էքերիտի , վէ անտէն օյ
 տիքտիյի թագէ ֆիտանլարը թէհլիքէլի ըիւղէ
 կեարլարըն վէ գասըղալարըն գարշըսընա պրա-
 ղըպ՝ պաշգա թարաֆա կիթմէյէ մէճպուր օ-
 լուրուտու : Ա՛յ Կորնթոստա պուլտուղու Լպօ-
 ղոս կիպի՝ հէր եւրտէ պիրէր քիշի տահա պու-
 լամատը քի օնլարա մուգայէտ օլուպ օնլարը սու-
 լասընլար : Ա՛յ գօրգուլուրուտու քի օլմայա օնլարըն
 արասընտա քէօթիւ ֆիլիշէր փէյտա օլտուն ,
 եախօտ գասըղա օնլարը փարչալասըն : Լշթէ
 սատըգ պաղէպանըն պէջիւբ դաղըսը վէ տիւ-
 շինճէսի պու խալի : Քէնտի էլի իլէ տիքտիյի
 ֆիտանլարը պէջիւթմէք վէ գուլվէթլէթմէք ի-
 շին նիւէ զահմէթլէր վէ էլէմլէր չէքտի : Պիր
 չօգ Քիլիսէլէրէ՝ վէ քէնտի ըուհանի էվլատա-
 րընըն պիր գաչընա՝ օնլարը եանղըշըգտան
 հըֆղ էթմէք իշին վէ կերչէքլիքտէ գավիլէմէք
 իշին մէթուպլար եաղտը : ()նուն Բօմա՝ Կո-
 րնթոս՝ Գաղատիա՝ Եփեսոս՝ Փիլիպէ՝ Կո-
 ղոս վէ Ալէանիք Քիլիսէլէրինէ , Տիմոթէ-
 ոսա , Տիտոսա , Փիլիմոնա վէ Իպրանիլէրէ եաղ-
 տըղը մէթուպլար մալիւմ տիւրլէր : Բէսուլ
 օ մէթուպլարը Բուհ էլ Գուտսուն իլհամը
 իլէ եաղտըղը վագըթ՝ շիւպհէսիղ պիղի տէ տիւ-
 շինմիւշ տիւր : Ա՛յ Պետրոս՝ Յովհաննէս վէ
 Յուդա Բէսուլար տախի քէնտի մէթուպ-
 լարընը Եհհուտիլէրէ վէ Լնճիլի գապուլ էթ-
 միշ փութիւրէսթլէրէ՝ պու նիյէթ իլէ եաղտը-
 լար : Լնճամը՝ Յովհաննէս Յայտնութիւնու
 եաղտը , քի օնուն իշինտէ Լլահ պիւթիւն քէն-
 տի թէտպիրինի հէր վագթըն Քրիսթիանա-

ըննա աշիքիար սէյան էտէր . վէ Ինճիլի Շէ-
րիֆին սօն քիթապը պու տուր : Պու Լ'զնդ
Վրիթապը՝ քէնտի միւէլիֆլէրինին էօլիւմին-
տէն սօնկրա՝ ազար ազար պիր ճիլտէ ճէմ՝
օլունտուլար : Ա է չիւնքի օ վադթլար տաճա
պասմա սանա՝աթը իճատ օլմամըշ ըտը , օնուն
իչիւն հէր պիր եազընըն եախօտ քիթապըն
էօրնէյինի ալըպ՝ Վրիսթիանլարըն իչինտէ կէզ-
տիրիրլէրիտի , քի Կոզոսլուլարա եազըլան մէք-
թուպ պու թարղ իլէ Լաւոդիկէ Վրիլիսէսինէ
իրսալ օլունտու* : Բէսուլար հայաթտա պու-
լունտուդճա՝ Վրիսթիանլար օնլարա տայիմա
զիյատէսինճէ էմնիյէթ վէ ըայէթ էտէրլէրիտի ,
վէ հէր պիր տա՝վա օնլարա թադտիմ օլունուպ՝
գարար վէ սիճիլլէրի օնլարտան դապուլ էտէր-
լէրիտի : Մէսէլա՝ ա՞ճապա փուլթիէրէսթլէրտէն
տէօնմէ օլանլար սիւննէթ օլմաղա վէ Եհհուտի
գանուլլարընը թուլթմաղա պօրճըլ մու տուրլար
տէյիւ շիւպհէյէ վարտըղլարը զէման՝ պու պապ-
տէ տանըլմագ իչիւն Երուսաղէմէ Բէսուլ-
լարա խապէր Եօլլատըլար . վէ օնլար՝ «Կայըր»
տէյերէք ճէվապ վէրտիլէր : ()Ը վադթլարտա
Վրիլիսէսին իչինտէ տաճա փէք չօգ մասլահաթ
Եօղուտու : Բէսուլարտան մա՝տա Սարկա-
ւաղլար վէ Լւնտարանիչէր վարըտը : Սարկա-
ւաղլար՝ էրքէրլէրտէն տէ տիշէհլիլէրտէն տէ վար
ըտըլար . վէ պունլարըն իըզմէթի ֆուգարալարը վէ
խասթալարը կէօղէթմէք վէ պադմագ ըտը . Լւն-
տարանիչէր՝ Ինճիլի վա՝ղ էթմէք իչիւն՝ եէնի Վրի-
լիսէլէր գուրմաք իչիւն՝ վէ սապըգ գուրուլանլարը
զիյարէթ էթմէք իչիւն մահալտէն մահալէ կէ-

զերչերիտի : Պունլարը Նրէցլէր իլէ պերապեր
 «գարըշտըրմամալըտըր . զիրա օնլար դատիւմ պիր
 եհրտէ տուրուրլարըտըր վէ եալընըղ վա՛ղ վէրմէյէ
 վէ ճանլարըն սէլամէթինի գայըրմաղա մէմուր
 ուտուլար : Ինճիլի Շէրիֆին իլինտէ՝ Նպիսկու-
 սոս վէ Նրէց իսմի՝ պիրիպիրլէրինտէն ֆերդ օլ-
 մայարագ զերը օլունուլար . վէ Նպիսկուսոսլար
 իլէ Նրէցլէրին պիրիպիրինտէն ֆերդի՝ փէք
 չօդ սօնկրա իճատ օլտու : Փէյղամպէրլիք էթ-
 մէնին՝ եա՛նի կէլէճէք շէյի էվլէլտէն խապեր
 վէրէպլլմէնին քէրէմինէ մալիք օլան Վրիսթի-
 անլար փէյղամպէրլէր տէնիրլէր Բիտի : Լճնէպի
 լիսանլէր սէջլէմէք վէ խասթալարը սաղալթամագ
 վէ սայիր կէօնակէօն միւ՛ճիղաթլար իշլէմէք՝
 Վիլիսէտէ պախուսուս Կորնթոստա ա՛լէսսէվի պիր
 շէյ իտի . վէ պունլար՝ Նէհուտիլէրի վէ փուլթ-
 փէրէսթլէրի Վրիսթիանլըղա վէ Յիսուս Վը-
 րիստոսա ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչիւն իգթի-
 ղալը իտիլէր :

« Գործ . ԺԳ . 1 :

ԲԱ Կորնթ . ԺԳ . 1 :

զերչերիտի : Պունլարը Նրէցլէր իլէ պերապեր
 «գարըշտըրմամալըտըր . զիրա օնլար դատիւմ պիր
 եհրտէ տուրուրլարըտըր վէ եալընըղ վա՛ղ վէրմէյէ
 վէ ճանլարըն սէլամէթինի գայըրմաղա մէմուր
 ուտուլար : Ինճիլի Շէրիֆին իլինտէ՛ Նպիսկու-
 սոս վէ Նրէց իսմի՛ պիրիպիրլէրինտէն ֆերդ օլ-
 մայարադ զերը՝ օլունուլար . վէ Նպիսկուսոսլար
 իլէ Նրէցլէրին պիրիպիրինտէն ֆերդի՛ փէք
 չօդ սօնկրա իճատ օլտու : Փէյղամպէրլիք էթ-
 մէնին՝ եա՛նի կէլէճէք շէյի էվլէլտէն խապեր
 վէրէպլլմէնին քէրէմինէ մալիք օլան Վրիսթի-
 անլար փէյղամպէրլէր տէնիրլէր Բիտի : Լճնէպի
 լիսանլէր սէջլէմէք վէ խասթալարը սաղալթամադ
 վէ սայիր կէօնակէօն միւ՛ճիղաթլար իշլէմէք՝
 Վիլիսէտէ պախուսուս Կորնթոստա ա՛լէսսէվի պիր
 շէյ իտի . վէ պունլար՝ Նէհուտիլլէրի վէ փուլթ-
 փէրէսթլէրի Վրիսթիանլըղա վէ Յիսուս Վը-
 րիստոսա ճէլպ էտիպ տէօնտիւրմէք իչիւն իգթի-
 ղալը իտիլէր :

« Գործ . ԺԳ . 1 :

ԲԱ Կորնթ . ԺԳ . 1 :

Փ Ո Ս Լ Դ

Ներդրումն Հայկական Գրականությանը :

(ՍԵՆԵ 67)

Մեղքերը Վախճաններին պու մինձալ իւզրէ տինտէ գալիլէնմէկերի իգթիզայի հալտէնիտի . չիւնքի օնլարն տըշարըտան րահաթլըղը՝ վէ ասայիշի հալտէ պիրիպիրլէրինն րուհանի ֆա- յիտէլէրի իչիւն չալըշմանն տէվրի փեք աղ սիւրտիւ : Օխրա հէմէն ալթմըշ պէշ թարի- խինտէն պաշայարադ օլ ուղուն դօվալայըշ- լարղուհը էթտի , քի պաղէն աղ չօդ արա վէ- րէրէք տէօրտիւնճիւ տէհրէտէք սիւրտիւ : Եւք դօվալայըշ փուլթիէրէսթլիյին վէ տիւննա- նըն փայլթախթը օլան Բօմատա փարլա- տը՝ Պօղոս Բհսուլուն Սպանիայա կիթմէք իւզրէ օրատան չըգտըղընտան աղ սօնկրա . շէջլէ քի Հագգ թա՛ալանըն ի՛նայէթի իլէ մէղքերը Բհսուլ Վախճանէ իքի սէնէ տա- հա պաղըշլանմըշ օլտու : Վէնտի խօճա- սընը՝ վայիտէսինի վէ գարըսընը էօլտիւրթէն մէրհամէթսիղիքտէ նամտար Ներոն Բմիէրա- թօր՝ էվլէլէրի Վրիսթիանլարտան չօղըլըք թա՛ճիղիք վէ սըգընթը տույմայօրուտու , վէ հէր նէ գատարքէօթիւլիւքլէր էտէյօր իտի իսէտէ , օնլարա տօգանմայօրուտու . ֆագաթ պու զա- լըմ՝ չափուճագ պիր վէսիլէ պուլտու , քի օն- լարն իւզէրինէ տէ զաղապընը տէօքսիւն : Հատ-

տին տըշարը մաղրուր օլտուղունտան, տիվա-
նէճէ ֆիքրինէ դօտու, քի Ռօմայը եադ-
սըն, վէ օնուն եէրինէ զիյատէ կիւզէլ պիր
շէհը պինա էտիպ՝ պէցիւք պիր իամ գա-
ղանսըն : Պու եանղըն՝ Ռօմանըն պինա օլ-
մասընըն 817 սէնէսինտէ՝ Յուլիսին 19ունտա
պաշատը . վէ խըղըլա աշաղքի սօգաղարըն տիւք-
քեանլարընը սարըպ՝ իլէրիյէ եիւրիւտիւ , վէ
անտէն եօգարըյա չըդտը , վէ օնտան եինէ
աշաղա էնտի , վէ ճէմի՝ իմտատլարա դար-
շը գօյուպ՝ էսքի Ռօմանըն տտր՝ չըրիւսըղ
վէ էյրի սօգաղարըն իւսթիւնտէ պուլունան
հատտսըղ հիսապսըղ էվէրի թէլէֆ էթտի :
Վէ մէմէքէթին ահալիսի փէրիշան օլուպ՝
չօղու զայ՝ սլտու , չիւնքի մուսաթարալը եէրի՝ վէ
սէլամէթ իլէ սըղընաճագ եէրի պիրի պիրին-
տէն ֆէրգ էտէմէտիքլէրինտէն՝ սօգաղարըն
իչինտէ երղըմըշ վէ մէյտանլարտա եայը-
մըշ գալմըշարըտը . պիր թաղըմը տա՝ վարի-
յէթլէրինի ղայպ էթտիքլէրի իչիւն՝ եախօտ
քէնտի սէվկիւլիւլէրինի էօլիւմտէն գուրթա-
րամատըղարը իչիւն , գահըլարընտան քէնտի-
լէրինի աթէշին իչինէ աթտըւր : Լնճամը
պու աթէշին էօնիւնիւ քէսմէք իչիւն պիր
չօգ պինալէր երգտըգտան սօնկրա՝ Լսքիլին
թէփէսի էթէյինտէ սէօնտիւ : Լըղըմըշ էվ-
լէրին՝ սարայլարըն վէ փութիւնէլէրին սայը-
սը գալէմէ կէլմէլ : Խալգ պու եանղըն Խմ
փէրաթօրուն էլի իլէ օլտուղունու իչիտինճէ ,
նէ տէրէճէ գահըլանաճագարը անկլամասը
կիւճ պիր շէյ տէյիլ տիր : Խմտի պու զա-
լմ քէնտի գապահաթընը էօրթմէք իչիւն՝

տաճա՛ պէջիւք պիր դապահաթ իշէտի , վէ
 շէհրի աթէշէ վերէնէր Վրիսթիանլար տըր
 տէտի : Իմտի ճիւմլէսի Վրիսթիանլարըն իւս-
 թիւնէ հիւճիւմ էթտիէր : ()նլարըն պիր
 թագըմընր թօրպալար իշինէ տիքիպ՝ էթրաֆ-
 լարընա իւսթիւիիւ վէ զիֆթ շէվիւրէրէք՝ գա-
 ղըգ կիպի եէրէ տիքիպ թութուշտուրտուլար ,
 վէ մաշալա կիպի կէճէ իլէ օլան մէյտան օ-
 յունլարընա ըջըգ վէրմէք իշինն եագտըլար : Պիր
 թագըմընր տա եապանի ճանափարլար թու-
 լուլարը իշինէ գօյուպ՝ մէյտան ցունլարըն-
 տա քէօփէքլէրին էօնիւնէ աթտըլար քի օնլարը
 եէսինէր : Չօղունու տա խաչա չըգարըպ՝ Ներո-
 նուն պաղչէլէրինտէ սըրայըլա տիղտիլէր . եախօտ
 պաշգա գօրգուլու իպէնճէլէր վերէրէք էօլ-
 տիւրտիւլէր : Պօղոսուն Րօմայա տէօնտիւ-
 յիւ պու վագթլարտա իտի , քի սաղ գալան
 Վրիսթիանլարըն քիւշիւք ճէմա՛աթընա թէ-
 սէլլի վերսին վէ գուվլէթլէնտիրսին . վէ Վը-
 րիստոսուն իսմի իշին քէնտի է՛ամրիւնի ֆի-
 տա էտիպ շէհիտիք շէրէֆինէ նայիլ օլտուղու
 պու էսնատէ վուգո՛ւ պուլմուշ տուր :

Իսլանտիանըն աթէշ ֆիշան տաղարը աթէշ
 փիւսքիւրտիւքլէրի վագթլար՝ Իթալիանըն վէ
 Սիշիլեանընքիլէր տէ աթէշ փիւսքիւրիւլէր . վէ
 պունտան ալնաշըլըյօր քի օնլարըն եէր ալ-
 թընտաքի աթէշ օճագլարը՝ պիրիպիւլէրի իլէ
 միւլճագ տըրլար : Վրիստոսուն Վիլիսէսինին
 չէքտիյի գօվալայըլարտա տախի պու միսիլ-
 լու պիր իլճագլըգ կէօրիւնտիւ : Րօմատաքի
 գօվալայըլ փարլատըլը կիպի՝ Նրուսաղէմտէ
 տախի Վրիստոսուն տիւշմանլէրի թէքրարէն

քէնտի զազապլարընը զահիրէ ինրաճ էտիպ՝
Յակովբոսուն իւղերինէ հիւճիւմ էթտիլէր ,
քի օլ վաղթ օլ շէհրին եպիսկոպոսու ի-
տի : Օնու տիվանա չոգարտըւար , վէ Յի-
սուն՝ Ալլահըն սաղ թարաֆընտա օթուրմուշ
տուր , վէ կէցիւն խուլուլթարըյըւս կէլէճէք
տիր տէյու իգրար էթտիյինտէ , օնու թու-
թուպ պիր եիւքսէք մահալտէն աշաղա աթ-
տըւար վէ թաշատըւար . օ իսէ պէյլէ տէր
իտի , «Աճ՝ փէտէր՝ օնլարա ա՛ֆվ էյլէ՛ ,
ղերա նէ էթտիրլէրինի պիլմէղէր» : Ինճամը
պաշընա պիր թօփուղ իլէ վուրուպ՝ օնու
էօլտիրտիւլէր : Աէ լաքին պու Աշէհուտիլէ-
րին Վիլիսէյէ գարշը էթտիյի՝ սօն զուլմ
օյտու . զերա Յիսուսուն աղղը իլէ սէյլէն-
միշ օլան օլ հէյպէթլի «ղաղէպ՝ հէմէն օն-
լարըն իւղերինէ տէօքիւլմէյէ պաշատը :

« Զու . ԺԹ . 43 , 44 :

Փ Ա Ս Լ Ե

ԼԵՐԱՍԱԳԷՒՆ ԽԱՐԱՊ ՕԼՏԱՆ, ՎԵ ՊՕՂԱ ՐԷ-
ՍՈՒՆԸ ՎԵՖՈՒՆ:

(ՍԷՆԵ 70 — 100)

ԼԵՏՀՈՒՄԻԼԵՐ ԷՕԹԵՄԵՆ ՎԵՐՈՒ ՐՕՄԱՆՐԱ-
ՐԸՆ ՏԻԼՔԻԼՄԵԹԻՆԵ ՂՕՈՒՔԻ ՎՅՈՒՆ ԷՅՄԻՆԵՐ
ԽՈՒ . ՎԵ ՇՆՍՍԻՈՍ ՎՅՈՐՈՍ ՆԱՄ ՍՕՆ ՎԱԼԻ-
ՆԻՆ ՎԵՄ ՏԱՐԱՔԵԹԼԵՐԻՆՈՒՆ ՕՆԼԱՐ ՂԵՅԱՄԵ-
ՍԻՆՃԵ ՆԵՓՐԵԹ ԷՄԻՍ՝ ՐՕՄԱ ՏԻԼՔԻԼՄԵԹԻՆ-
ՈՒՆ ՎԵԼԹԻՆ ՎԵԼԹԻՆԵ ԵԻԼՂ ԸՎԵՐՈՒ-
ԼԵՐ : ԼՆՃԱՄԸ ՄԱՎԵՅՆԵՐԻՆՈՒՆ ՎՍՐԸՂ ՂՈՒՏՐ
ԷՄԻՍ՝ ՎՍՂԸՐԱՐԸ ՎՅԱԳԼԱՆՈՒՐԱՐ . ՎԵ ՎՈՒ
ՓԻԹՆԵ ՍՂ ՎԱԳԹԸՆ ԻՋԻՆՈՒՆ՝ ՎԵՐ ԵԱՆՂԸՆԸՆ
ՂԻՄԵԹԼԻ ՐԻԼՂԵՍԱՐ ՄԱՐԻՓԵԹԻ ԻԼԵ ՎԵԼԹԻՆ
ՎԵՐ ՕՐՄԱՆԸ ԹՈՒԹՈՒՄՈՒՐՈՒԼՂՈՒ ԿԻՎԻ , ՎԵԼ-
ԹԻՆ ՄԻԼԵԹԻՆ ԻՋԻՆԵ ԵՎՐԸՆԸ : ՎՈՒ ՄԻՎԱ-
ՆԵԼԵՐ՝ ՔԵՆՈՒԼԵՐԻՆԻ ԹԵԼԵՓ ԷՄԵՃԵՔ ՓՈՒՐ-
ԹՈՒՆԱՆԸՆ ՏԻՋ ՎԵՐ ՆԻՂԱՆԵՍԻՆԻ ՎԵՂԻՆ ԿԵՕ-
ՐԵՄԵՄԻԼԵՐ : ՍՎԼԹ ՎՐԻՍԹԻԱՆԼԱՐ՝ ՅԻՍՈՒ-
ՍՈՒՆ ՔԵԼԱՄԸՆԸՆ ՄԻՆՃԻՎԻՆՃԵ՝ ԹԵՂԵՅ ԳԱՋ-
ՄԱՂԱ ՃԵՏՈ ԷԹՈՒԼԵՐ : ԼՂՐԻՎՎԱՍ ՎԻՄԻ-
ՂԱՏ՝ ՅՈՐԳԱՆԱՆԸՆ ԷՕԹԵ ԹԱՐԱՓՐՆՄԱ ՕԼԱՆ
ԻՔԼԱ ՆԱՄ ՔԻԼՋԻՔ ՂԵՏՐԻ ՕՆԼԱՐ ԻՋԻՆ ԹԱԽ-
ՍԻՍ ԷՅԼԵՄԻ՝ ՔԻ ՕՐԱՄԱ ՍՐՂԸՆՍՐՆԼԱՐ : ՎԵՐ
ԹԱԳՐՄԸ ՄԱ ՎՅԱՂՎԱ ԹԱՐԱՓԱ ԸՔԻԼՈՒԼԵՐ ,
ՂԵՐԱ ՎՐԻՍԹԻԱՆԼԱՐ ԸՕԳԼՈՒԳ ՕԼՈՒԳԼԱՐԸՆ-
՝ ՂՈՒԿ . ԻՂ . 20 :

տան՝ հէփսի պիր քիւլչիւք շէհրէ սըլամադ-
լարըտը : Աէրտարը Աբրէմ Ա եւսպասիանոս
Բօմա ա'սքերի իլէ Արուսաղէմի մուհասէրէ
էթտի : Պատէհու քէնտիսի Ամիէրաթօր ին-
թիխապ օլտուղու կիպի՝ օղու Տիտոս պու
շէհրին էօնիւնիւ ա'սքեր իլէ գուշաթտը : Ա-
րուսաղէմ՝ կերէք օլտուղու մահալին իգթի-
ղասընտան վէ կերէք սանա'աթ գուվվէթի
իլէ, մէթին վէ գալի՝ վէ սայքի ֆէթհ օ-
լունմաղ պիր շէհր իտի : Տիտոս պու շէհ-
րին իւղէրինէ կէլիպ օնու մուհասէրէ էթտիյի
ղէմանտէն աղ էվվէլճէ՝ օրայա Աէհուտի պայ-
րամը սէպէպի իլէ սայըսըղ ճէմա'աթ ոլրիքմիշ
իտի : Աէհուտի թէվարիխինի եաղան Հոլսեպոս
տէր՝ քի պու էսնատէ պիր պուշուք միլիօն ճան-
տան զիյատէ պու շէհրէ գափանմըշտը :

Պու ա'ղիմ շէհրին սօն սաա'թը եէթիշմիշ
իտի : պիր շէհր՝ քի թէվարիխճէ տիւնեա իւղէ-
րինտէ պինա օլմուշ շէհրլէրին էն մէշհուրու
տուր : Աբրահամ քէնտի էվլատընը գուրպան
սունմագ իսթէտիյի զէման՝ հէյքէլին սօնկրա
օլ իւղէրինտէ պինա օլմուշ օլան Մօրիա տա-
ղը օ վազթ գուրու վէ իղսիղ պիր պայըր իտի :
Ա է օնտան չօգ սօնկրա Խարայէլ միլէթի Մը-
սըրտան չըգտըղը վազթլարտա, օ՝ պիր շէհր օլ-
միշշուտու, քի սօնկրա Քանան տիյարընըն Աս-
րայէլ սըպթլարընա թագսիմ վէ թախսիս
օլտուղու զէման Հուգա վէ Բենիամին սըպթ-
լարընըն հիսսէսինէ տիւշտիւ : () Լ տէմ՝ պու
շէհր աթէշէ վէրիլիպ քիւլ օլտու . վէ Լա-
քին Հիւրուսլուլար օնու եէնիտէն պինա է-
տիպ՝ զիյատէսինճէ օնա մէթանէթ վէլմիշ-

լերիտի • վէ դըյաս էտերլէր իտի քի օնու Դա-
ւիթին ելինտէն քեօրլէր վէ թօփալար պիլէ
հըֆզ էտէպիլէճէքլէր : Պագաթ Դաւիթ պու
ճիւմլէ իլէ օնու քէնտի զապթընա կէջիրտի , վէ
քէնտինէ փայլթախթ էթտի : Կէրէք օնուն՝
վէ կէրէք օղլու Սողումնուն փատիշահլըղը վագ-
թընտա՝ Լըրուսաղէմ զիյատէսինճէ շէրէֆ պուլ-
մուշուտու . օրատա օգատար զէնկինլիք վար Ը-
տըքի «կիւմիւշ» սօգաղըն թաշարը կիպի ատի
վէ պայաղը պիր շէյ սայըլըրըտը : Սողումն պու
շէհրի չօգ զիյնէթլէ տանաթտը , պախուսուս օլ
մէշհուր վէ տիւնեանըն հիքմէթլէրինին պիրի
սայըլան հէյքէլի պինա էտէրէք : Լաբուգոդո-
նոսոր հէյքէլի երգտը : Պաղտատ էսիրլիյինտէն
սօնկրա Եէհուտիլէր թէքրար եափտըլար . անճագ
քէնտի էսքի փարլաղըղընը վէ կիւղէլլիյինի աս-
լա պուլամատը : Մակարէլիլէրին վագթընտա պու
շէհր վէ հէյքէլ եաղմայա վէրիլտի : Պու քահ-
րաման ճէնքճիլէր պիր պահատըրանէ ճէսարէթ
իլէ օնլարը հըֆզ էթտիլէր . վէ Հագգ թա'ա-
լա պու նամտար շէհրի քիւլլի խարապլըգտան
խէլաս էյլէտի : Պէջիւք Հերովդէա հէյքէլի
սայքի պիւթիւն պիւթիւնէ եէնիտէն եափտը ,
վէ իւզէրինէ քիւլլիյէթլի ագչէ սարֆ էթտի .
Յիսուս Քրիստոս օնուն իլինէ կիրտիյի վագթ՝
Քզըրգ ալթը ելլ օլմուշուտու քի օնտա իշլէյօր-
լարըտը . վէ շէհրին մուհասէրէսի պաշատըղը զէ-
ման իշլէր տահա հէնուղ թէքիլլ օլմուշուտու :
Պու մէշհուր հէյքէլ իքինճի տէֆա'տէ պիւ-
թիւն տիւնեանըն թամաշասընա վէ մէտհինէ շա-

յէսթէ պիր «պինա օլտու . վէ Տիտոս չօդ արդու-
լէր իտի քի օնա տօգանըմասըն , վէ օնու սաղ
սէլիմ՝ սաղլասըն : Ա՛ է լաքին Տիսուսուն քե-
լամլարը թէքմիլ իճրա օլմալըյըտը : Ա՛ուհասե-
րէտէ՝ աղ վաղթըն մապէյնինտէ եէյէճէք զա-
խիրէլէր տիւքէնտի . վէէյլէ պիր էմնալըզ գըթ-
լըդ օլտու , քի ինսան էթի եէմէյէ մէճպուր օլ-
տուլար : Ա՛ է նաղլ օլունուր քի պիր դաչ գա-
րլըար քէնտի էվլատլարընը քէսիպ եէմիշէր :
Տէրշէյ՝ տէրիյէ՝ Փարէյէ վէ քէտիյէ վարըն-
ճայա գատար տիւքէնմիշ իտի : Ա՛ է էն պէյիւք
միւսիպէթ պու իտի քի շէհրին իշնտէքի ատէմ-
լէր իքի Փըրդա օլուպ՝ պիրպիրլէրինէ սիլաճ
չէքտիլէր , վէ գան սէլ կիպի եիւրիւտիւ : Պէյ-
լէ պիր գօրդունճլու զաղէպ իլէ Ալաճըն հագ-
շէրի՝աթը Աէհուտիլէրին իւղէրինտէ իճրա օ-
լունտու . չիւնքի օնլարըն սուչու միէք պէյիւք ի-
տի , օնուն իշին զաղէպլէրի տէ պէյիւք օլմագ
կէրէք իտի : Ա՛նճամը Բօմա ա՛պքերի շէհրին իշի-
նէ կիրտի : Ա՛ է Տէր քիմին էլինտէ գըլըճ՝ վէ
սիլաճ պուլտուլար իսէ , Տէփսինի էօլտիւրտիւլէր .
վէ Տիտոսուն սահապէթլիք էթմէսինէ գարշը դօ-
յուպ՝ հէյքէլի աթէշէ վէրտիլէր . վէ թաշ թաշ
իւղէրինէ գալմատը : Պիւթին շէհր վէրան օլ-
տու . 97,000 Աէհուտի էսիր կիթտի . վէ մու-
հասէրէտէ պիր միլիօն վէ եիւղ պին ճան զայ՝
օլտու :

Պու պէյիւք շէհրին սօնու պէյլէ օլտու . քի
օնա հալա պու կիւնէ գատար Վուստի շէհր տէ-
նիլիր : Օնուն խարապ օլմասը՝ Քրիսթիան Քի-
լիսէսինին հագզընա էյի օլտու : Չիւնքի՝ եկերչի
Քրիսթիանլըդ Աէհուտիլէրտէն տօղմուլ իտի իսէ
« Խար . ԺԳ . 1 :

տէ , օ միւսթագիլ այրըճա պիր մեղհէպ սայըւ-
 ճաղըտը , վէ Վրիսթիանլար՝ օ վագթա գատար
 օլտուղու կիպի , Եհհուտիլէր իլէ արթըգ գա-
 րըշմամագ կերէք իտի : Երուսաղէմին խարապ օլ-
 մասընտան սօնկրա՝ Վրիսթիան Վիլիսէսի Եհ-
 հուտիճէ աշնլարտան պիր էյիճէ խէլաս օլտու .
 զիրա օ զէմանա գատար օնլարը թէքմիլէն իճ-
 րա էթմէյի՝ քէնտինէ վաճիպէ՛ի զիմմէթ սայա-
 յօրուտու : Մովսէսին գանուենլարը՝ օնուեն սէր-
 պէսթ վէ բուհանի իլէրլէյիշինէ էնկէլ օլույօր-
 լարըտը : Եյէր Երուսաղէմ՝ խարապ օլմասայը-
 տը , շիւպհէսիլ Վրիսթիանլըղըն փայթիթախթը օ՝
 օլաճաղըտը . ֆագաթ սահիհ Վրիսթիանլըգ՝ Եւ-
 լահա բուհ իլէ վէ կերէքլէք իլէ սէճտէ գըլմագ
 էսասընըն իւղէրինէ պինա օլմուշ օլտուղունտան ,
 օնա նէ՝ Երուսաղէմտէ վէ նէ տէ Բօմատա պու
 միսիլու փայթիթախթ լաղըմ տէյիլ տիր :

Երուսաղէմին խարապ օլմասընտան սօնկրա՝
 Յովհաննէստէն մա՛տա պաշգա պիր Բէսուլուն
 սաղ գալըպ եաշատըղընը պիլմէյիլ : Պու Բէ-
 սուլ՝ պիրաղ էվվէլ Եփեսոսա չէրիլիպ , պիւթիւն
 օ սէմթլէրին Վիլիսէլէրինէ Խնճիլին ըշըղընը
 եայտը : Ա է Ղոմէտիանոս Խմիէրաթօրուն կիւն-
 լէրինտէ օթուղ սէնէ գատար Վիլիսէ բահաթլըգ
 կէօրտիլքտէն սօնկրա՝ եէնիտէն Վրիսթիանլա-
 րա դարը գօվալայըշ զուհրունտա , Յովհաննէս՝
 Խմիէրաթօրուն հուղուրունա ճէլպ օլունտու :
 Տերտուղիանոս նագլ էտէր՝ քի Խմիէրաթօր պու
 Բէսուլու գայնար զէյթին Խաղը գաղանընա աթ-
 տըթտը , վէ օնուն իչինտէն սաղ սէլիմ չըգտը :
 Պատէհու Պադմոս ատասընա սիւրկիւն օլտու ,
 վէ օրատա Յայտնութիւնու եաղտը :

ՕՐ վազմյարտա՝ Դոմէտիանոս Դաւիթին ղերբիյէթինտէն պագը գալան վար մը տըր աէյուլ արաթտը . պերա իշիթմիշիտի քի Դաւիթին նէսլինտէն պիր Սեփա տօղաճագ , վէ օ պիւթիւն մէմէքէթլէրէ պոյուրաճագ : Խմսի օնու զայ՝ էթմէսինի խսթէր քիտի , քի քէնտինին օնտան դօրգաճագ պիր քէօշէսի օլմասըն : Հիսուսուն գարընտաշը տէնիլէն Հուգանըն իքի թօրունլարընը Խմիէրաթօրուն գարշըսընա չոգարտըլար . վէ օնլարըն էլլէրի նասըր պաղլամըշ օլտուղունտան՝ քէնտի էլլէրինին էմէյի իլէ կէչինմէլէրի աշիքիար խոպաթ օլտու : Դոմէտիանոս պունու կէօրտիւլինտէ , ֆուգարա վէ դօրգուլմաղ ատէօլէր տիր տէյէրէք օնլարա եօլ վէրտի : ՕՐ էսնատէ Հովհաննէս Իհսուլուն իլծլաղը չոգտը , վէ Նփիստոսա տէօնտիւ : Սէ օրատա քէնտի Խնճիլինի վէ մէթուպլարընը եաղտը , քի օլ մէթուպլարըն իշինտէ՝ Վիլիսէնին իշինէ քէնտի եանկըշքղլարընը եայմաղա չապալայան պիր թագըմ՝ եաղանճը խօճալար իլէ ճէնքլէշիւ : Հով-

հաննէս Ռէսուլ՝ պիրինճի տէհրին սօնլարընտա լիւր
իսթիյարըգտա վէֆաթ էյլէտի : Ի՛նչ'օմրիւնիւն
սօն կիւնլէրինտէ տայիմա շու նասիհաթը թէք-
րար պէ թէքրար սէօյլէրիտի, «Պէնիմ չօճուգ-
լարըմ» պիրի պիրինիլի սէվլին» : Պու նասիհաթ
հէրնէ գատար գըսսա վէ գօլայ պիր տէրս իսէ
տէ, օն սէքիլ տէհրտէն պէրու տուր Վրիսթի-
անլար պունու էյրէնմէքտէ օլուպ հէնուղ թէք-
միլ էտէմէմիշէր :

Ֆ Ա Ս Լ Զ

Ինճէլին՝ Բախալուլարա Գորշը Կորաբաթ Պա-
ղէպէնէ՝ Մուլլա՝ Լապիսանա վէ Էնիսիւնա
Էյլէմալ :

(Սէնէ 100 — 174)

Ռէսուլարըն վազթընտան ասկըա Վրիսթի-
նին տըշարըքի գուվլէթի չօղալըպ Էյլէրըգտա,
րուհանի է'օմրիւ վէ գուվլէթի զայիթլէնտի :
Վրիսթիան տինինին թա'լիմաթլարընըն փաքըք
ու ա'լալըղը, վէ էտէպ ու էրքնանէ (բարոյակա-
նա) օլ տէրէճէ թէքմիլէն մուվաֆըգ օլմասը՝
չօգ քիմսէլէրին Վրիսթիանըղը գապուլ վէ օ-
նու իգրար էթմէսինէ վէսիլէ օլմուշուտու . լա-
քին պունլարըն արասընտա պիր թաղըմ քիմ-
սէլէր տախի պունլունուրուտու՝ քի էյլէրէ Վրիլ-

սէյէ տախիլ օլմուշար խտի խէ տէ , պիլ քիւլ-
 լիյէ տիւնեատան քէսիլմիշ տէյիլէր խտի : Այն
 պու վէճճիլէ Վիլիսէնին իքինճի տէհրինտէ՝ պիլ
 օլ ա'ղիլ սափլըղը՝ օլ տիրի մուհապպէթի՝ օլ
 դա'վի իթիգաթը վէ Րէսուլարըն վագթլարընը
 այըրտ էտէն օլ թէմիլ թա'լիմաթը քէնտի իլք
 տէրէճէլէրինտէ պուլմայըլ : Տէօրտիւնճիւ տէհր-
 տէն սօնկրա տահա չափուդընդրաղ պուլտու ,
 զիրա օ վագթա դատար դօվալայըշար դա'վի
 Վրիսթիանլարը ճանլատըյօրուտու , վէ Վիլիսէ-
 յի թէմիլէյօրուտու : Աքին էյէր պիր թա-
 րաֆտան դօվալայըշ աթէշի Վրիսթիանլըղը եայ-
 մաղա՝ վէ տինին վէ իւմիտին վէ մուհապպէ-
 թին մէյվէլէրինի մէյտանա չըգարմաղա եարայօր
 խտի խէ տէ , օ պիր թարաֆտան տա՝ օլ ալթ
 իւսթլիք վէ դարըշըղըդ վագթլարը՝ Վիլի-
 սէնին իչէրքի դա'վիլիյինէ՝ վէ պախուսուս կէր-
 չէքլիյի պիլմէյէ միւթա'լիգ մատտէլէրէ ֆայտալը
 տէյիլ խտի : Այգա՝ ֆուրթունալար վէ դա-
 սըրդալար եէրի սարսըպ՝ մահսուլտար էտէրլէր ,
 ֆէգաթ անճագ կիւնէշին շալգընտա պէյիլէն
 իւղիւմէր տիր քիհէփսինտէն գուվլէթլի շարա-
 պը վէրիլլէր : Պու ճիւմէ իլէ՝ օ ասըն Վիլի-
 սէսինտէ նիչէ ֆաղիլէթլէր կէօրիւնտիւ , քի պի-
 ղիւմ կիւնիւմիւղիւն Վիլիսէսի օնլարը էտինմէք-
 տէն չօգ ուղագ գայմըշ տըր :

Րէսուլարըն տէհրինին սօնունտա՝ Արուսաղէմ
 վերանէլէրտէն ի'պարէթ պիր չէօլ օլմուշուտու .
 վէ լաքին Աֆէնտիմիլին օրատա եագտըղը ա-
 թէշ՝ երգընթըլարընըն ալթընտա սէօնմէմիշ ի-
 տի . օ աթէշ էյլէ դըղըճըմլար փիւսքիւրտիւ , քի

օնլար տիւնեանն հէր թարաֆընաւ եայլտըլար : Իհսուլարն խալէֆէրի՝ եա՛նի օնլարտան սօնկրա օնլարն եերինէ Ինճիլն խըղմէթինէ կէլէն-լէր , քէնտիլէրին վա՛ղ խըղմէթինէ մուգայէտ օլուպ՝ Իհսուլարտան օնլարա սըլարը շ օլու-նան իշէ միւտավէմէթ էթտիլէր : Տահա փէք չօգ սիւրիւլմէմիշ վէ պօշ գալմը թարլալար վար ըտը , քի օնլար ալլահանի կէրէքլէք թօ-խտմոնա հաղըր իտիլէր . վէ Հիսուսուն շա-յիրտէրի քէնտի Լփէնտիլէրինն "ճիւլէ մախ-լուգա Ինճիլի վա՛ղ էտին" տէյի օնլարա պոլյուրմոլ իտիյի թէնպիհինի իճրա էթմէյէ արդուլարը վար ըտը իսէ , նասըլ պօշ տուրա պիլիլէրիտի : Լքինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրտէ՝ օնլար Վրիստոսուն Ինճիլինի փէք չօգ եերլէ-րէ կէօթիւրտիլէր . օնլարն կէօրտիւյիւ պիւ-յիւք վէ հիսապսըղ իշէրին վէ չէքտիլէրի զահ-մէթլէրին օլ տէրէճէ տօղըու վէ մուֆասսալ հի-քեայէլէրի ետիմէղտէ պուլունամատըղնտան , անճագ պիղիմ կիւնիւմիւղիւն վա՛ղճըլարընն իշէ-րինտէն ըուպար վէ դըյաս էտէրէք՝ աղ չօգ ֆէհմ էտէպիլիլիղ . զիրա օ վագթլար չօգ իշ կէօրիւրլէր իտի վէ փէք աղ եաղարլարըտը :

Իօմալըլարն ճէնկինտէն սօնկրա՝ Պաղեստին-տէ չօգ Վիլիսէլէր վարըտը , վէ օնլարա չօգ Լէ-հուտիլէր գաթըլար : Պու Լքրահամ էվլատ-լարը՝ քէնտիլէրին միլէթ մաղըուրլուղունու հայ-լը վագթ գալպէրինտէ թաշմըլարըտը . վէ Լա-քին հէյքէլէրինն խարապ օլմասը՝ օնլարն ֆօտուլլուղունու թէսքին էյլէտի : Տիւրոստա՝ Սիդոնտա վէ Ղամասկոստա տա չօգ Վրիսթի-անլար վարըտը . վէ Լնտիդք Վիլիսէսինն մէս-

նէտի՝ Բէսուլարն վագթը կիպի՝ տայիմա զիյա-
տէ պէջիւք իտի : Յագաթ սէլամէթին միւթ-
տէսի կէրէք եագընտաքի վէ կէրէք ուղագտաքի
թայիֆէլէրէ՝ կիւնպէկիւն զիյատէ թէ՛սիր էթմե-
յէ պաշլատը : () վագթ տահա վա՛ղճը կէօնտէ-
րէճէք շերքէթլէր վէ վա՛ղճը հազըրլայաճագ մէտ-
րէսէլէր եօղուտու , իլլա հէր պիր Վրիսթիան
քէնտինի վա՛ղճը եէրինէ գօյուպ՝ ֆուրսաթ պուլ-
տուգճա քէնտի ինանտըղը (Յսուսու վա՛ղ է-
տէր իտի : Վէ վա՛ղճըլար իչիւն միւսթագիլ պիր
օրթա սանտըղը իգթիզա էթմէղ իտի , վէ օնա
միւհթաճ տէյիլ իտիլէր . զիրա հէր պիր Վրիսթի-
ան՝ Խնճիլի եայմայը ալէսսէվիյէ քէնտինին պիր
խըզմէթի՝ վէ օնուն իչիւն չալըշմայը քէնտինէ
պօրճ սայարըտը : Գալտը քի՝ Լփէնտիմիղ տայի-
մա էօյլէ Վրիսթիանլար մէյտանա չըգարըրըտը ,
քի քէնտի պիւթիւն է՛օմըլէրինի Խնճիլին վա՛-
ղընա թագտիս էտէրլէրիտի . վէ Խնճիլէ եէնի գա-
փուլար աչմագ իչիւն՝ պաշգա թայիֆէլէրէ կի-
տէրլէր իտի : Խաչըն վա՛ղը՝ Սըսըրն իչինէ
չօգտան կիրմիշիտի վէ պախուսուս Խքէնտէրիյէյէ ,
քի օրատա չօգ Լէհուտիլէր վարըտը . օնտան Գը-
ղըլ տէնիզին գըյըսընա վէ Լըրապիսթանա եա-
յըլտը , քի օրատա պունտան ագտէմճէ՝ Պօղոս
Բէսուլ չալըշմըշտը վէ օրատան Էինտիսթա-
նա գատար տախի եէթիշտի :

Փ Ա Ս Լ Է

Ինճիլին՝ Կիւրճիսթանա, Լճաթօլույա, Սաֆեդա-
նէյա, Բաւիսթանա, Իււրէիյա- վէ Բօմանըն Նաֆ-
լէ իսպեանէ օլան սայիւր Վեյլէ+էլէլէրէնէ Եայլմասը :
Թեքայեան լիվասը տէնիլէն ա'սպերին ճեյլէօնին շէհէր
օլմասը :

(Սէնէ 174 — 323)

Կիւրճիսթանըն իչինէ Ինճիլին եայլմասընը՝
Թեվլարիս պիղէ եէրլի եէրինճէ նագլ էթմիշ տիր :
Պիր Վրիսթիան գարը օ մէմլէքէթէ էսիր
տիւշիւպ՝ էջլէ պիր ատէմին էվլինտէ գօ-
նագ էթտի քի օնուէն օղու խասթա իտի . պու
տինտար էսիր գարը՝ Լլաճա տուա՝ էթտի քի
օ չօճուղա սաղլըգ վէրսին , վէ չօճուգ էյի օլ-
տու : Ա է օրանըն փատիշահընըն գարըսը աղըր
խասթա օլմաղըլա , օ տա պու էսիր Վրիսթի-
ան գարընըն տուա'սըյըլա քէնտի սաղլըղընը
պուլտու : Ա է փատիշահ ավտա պիր գաղայա օղ-
րամաղըլա , Վրիսթիանլարըն Լլահընը խաթրը-
նա կէթիրիպ՝ օնու իմտատա չաղըրտը , վէ օ գա-
ղատան գուրթուլտու . վէ պու վէճճիլէ տէօնիւպ
Վրիսթիան օլտու : Ա է տախի քէնտի գարըսը-
նըն թահրիգի իլէ Բօմատան վա'ղճըլար կէլին-
ճէյէ գատար՝ քէնտի րայալարընա Ինճիլի
վա'ղ էյլէտի : Պու շէյլէր 320 վէ 330 սէ-
նէնին մա'պէյնինտէ վուգու՝ պուլտու : Ա է պէջ-
լէճէ՝ պիր էսիր գարը աղատըղա ա'լաթ օլտու :

Լճառօլունուն (փոքր Լճիա) իշինտէ՝ պախուսուս
 Յոնիատա վէ փուխգիատա Քրիստոսուն փատի-
 շահլըղը էջլէ պէջիւք ֆիւթուհաթլէր էթմիշ
 իտի, քի Յովհաննէս Բէսուլուն վէֆաթընտան
 պիր երւ սօնկրա՝ Պրուսա էյալէթինին Բօմալը
 վալիսի եաղարըտը, քի ալլահլարըն իպատէթխա-
 նէլէրի վէ մէղպահլարը թէրք օլունմուշտուր, վէ
 գուրպանլար սունանլարըն սայըսը փէք աղ տըր:

Իւչ եիւղ եիրմի պէշ թարիսինտէ՝ Աիկիա-
 տա 318 Եպիսկոպոստան իպարէթ պիր սինա-
 դոս օլտու՝ վէ օլ Եպիսկոպոսլարըն չօղու Լճա-
 տօլունտան իտիլէր: Ինճիլ Ապկեդոնիատա վէ
 Բումիսթանտա տա տէրին քէօքլէր սալըվէրմիշ ի-
 տի, վէ կիթտ'քճէ քէնտի ֆիւթուհաթլարընը
 եայոյօրոտու: Պօղոս Բէսուլ հայաթտա իքէն,
 Ինճիլ Ղաղմատիայա՝ Իլիրիայա վէ թուհա զը-
 յըրըրընատէք վարմըշտը: Ա է սէլամէթին միւսթ-
 տէսի օ սէմթլէրէ այագ պասմաղտան էվվէլ՝ ()-
 գոստոս Իմիէրաթօրուն ֆաթիհ սիրահլարը օրա-
 տա օնլարա եօլ աչմըշտը: ()գոստոս պիւթին
 օլ շէհրլէրի քէնտի զապթընա կէշիրմիշ իտի,
 վէ քէնտի հիւքիւմէթինի օրատա սապիթ էթ-
 մէք իշին՝ թուհա զըյըսընըն պիր գաչ մահա-
 լինտէ Բօմատան խալք կէթիրիպ՝ օրատա նաղ-
 լի իսքեան էթտիրտի, քի պաշանկըճընտա 120,000
 ճան իտիլէր: վէվադթ վադթ պունլարա եէնի-
 տէն տահա նիչէ քէօլէր իլավէ օլունուպ արթ-
 տըլար: Պու նաղլի իսքեան օլունան քէօ ու
 դասապալարը Եիւքսէք Հուեթիայատէք իլէրլէ-
 տիլէր, վէ պէջիւնքի կիւնտէ շէնլէնմիշ շէհր-
 լէրին չօղունուն թէմլինի օնլար պրագտըլար:
 Ա է թապիաթը իլէ պու շէհրլէրին վէ Բօմա-

նըն մապէյնինտէ պիր սըդը տօսթլուգ վէ մինա-
սիպէթ փէյտա օլտու . վէ պիր վալիտէ քէնտինտէն
ուզագ օլան էվլատընա՝ քէնտի եագըն խըսըմ-
լարընըն վէ վաթանընըն հափատիսլէրինի իլհագ-
էթտիյի , վէ էլինտէն կէլտիյի գատար՝ փէտէր
խանէսինտէ մալիք օլտուղու ճէմի ա՛լա շէյլէր-
տէն պիրէր փարչա օնա եօլլատըղը կիպի , էօյլէ
տէ պու մէմէքէթլէր Վրիսթիանըղը Ռօմա-
տան գապուլ էթտիլէր . եախօտ՝ հիշ տէյիլ իսէ ,
օլ եէնի թալիմա՛թըն խապէրի օնլարըն գուլա-
ղընա տա եէթիշտի : Այագթ պէ վագթ փայի-
թախթտան կէլէն եէնի խալղըն իշինտէ փէք չօգ
Վրիսթիան պուլունուրուտու . հէր պիրեէնի կէ-
լէն պէօլիւք ա՛սքէրին իշինտէ տէ Վրիստոսա
տէօնմիւշ քիւլլիէթլի ա՛սքէր պուլունուրուտու :

Թէփարիս պիղէ խապէր վէրիր , քի Ռօմա-
նըն պիր պէօլիւք ա՛սքէրի վարրտը , քի կէ-րէ-
յէն թէամիյէ օլունուրուտու , վէ օնուն իշինտէ
փէք չօգ Յիսուսուն շայիրտլէրի վարրտը : Մար-
կոս Լւրելիոս Խմիէրաթօր՝ 174 թարիխինտէ
Թուռա գըյըլսըրընտա Մարքօմանլար իլէ վէ Վու-
ատլար իլէ սէֆէր էթմէքտէ , պիր պէօյիւք թէհիքէ
իշինտէ պուլունուտու : Օխրա տիւշմանըն հիւճմ
էտէճէք վագթընտա քէնտի ա՛սքէրլէրի շիտտէթլի
սըճագտան վէ սուսուղուգտան թէլէֆ օլույօր-
լարըտը : ()նլար պու ֆէնա հալտէ իքէն , Վը-
րիսթիան ա՛սքէրլէր տիղ իւսթիւնէ կէլիպ՝ Յի-
սուս Վրիստոստան իմտատ տիլէտիլէր . չափու-
ճագ պիր եաղմուր եաղտը , վէ Ռօմա ա՛սքէրի-
նին սուսուղուղունու թէսքին էյլէտի . վէպու-
նուն իլէ պէրապէր վուգու՝ պուլան շէտիտ ֆուր-
թունա տիւշմանլարը էօյլէ գօրգութտու , քի

Րօմալըլար զալէպէ եթտիլէր : Ի աքին Խմիէրա-
 թօր պու եարտըմը քէնտի ալլահը Գիոսա վեր-
 տի : վէ Րօմատա օնա թաշտան եէնի պիր փութ
 տիքտի : Տերտուղիանոս նազլ էտէր քի գալէ-
 լէր՝ ալպլար վէ օրտուլար Վրիսթիանլարըլա
 տօլմուշուտու : Հէմ տախի տէրլէր քի Գուկի-
 ոս՝ Մաքսիմիլիանոս՝ Սիկտորինոս՝ Կուիրինոս վէ
 Կարկիսոս՝ Ինճիյի Լելիքսէք Հուեթիատան Լ-
 քստրիայատէք կէօթիւրտիւլէր, վէ Լիքրա իս-
 մինտէ պիր գարըյը՝ Վրիստոսա իթիգատ եթ-
 տիյի իչիւն՝ Լակղպուրկտա եւագտըլար . անճագ
 պիզ պու իշիերի սահիհ տէյի նազլ եթմէյիզ :
 Սէ լաքին էյի պիլիւրիզ քի իւչիւնճիւ տէհրին
 իչինտէ՝ օսէմթլէրտէ փէք չօգ Վրիսթիան Վիլի-
 սէլէրի վարըտը :

Չօգ արղուլէրիմ քի Մաքսիմիլիանոս Խմիէրա-
 թօրուն օրտուսունտաքի թիւրայեան լիվասը տէնի-
 լէն 6600 Վրիսթիանլարըն շէրէֆլի շէհիտ օլ-
 մալարընը սիզէ թափսիլէն նազլ էտէյիմ : Պու
 փատիշահ 286 թարիխինտէ ճէմա՛աթըն զօրպա-
 լըղընը թէսքին եթմէք իչիւն՝ Կօլսարըն իւ-
 ղէրինէ կիտէյօրուտու : Մէղքիւր լիվա ճէնքտէ
 հէփսինտէն ղիյատէ իյիթլիք էտէրիտի, վէ հէփ-
 սինէ տէ էյի իպրէթ վէրիւր իտի : Սէ օնլարըն
 պաշը՝ Մաւրիկիոս իսմինտէ միւթէպէր պիր իւ-
 թիար Պրի լիվասը վարըտը, քի սաչլարընը սէ-
 ֆէրլէրտէ աղարթմըշ ըտը : (Ջթտուրուլմա եւա-
 խօտ Սարթինեիյէ եեթիշտիլէրինտէ, Մաքսի-
 միլիանոս պիւթիւն ա՛սքէրինէ էմր եթտի քի ալ-
 լահլարա՝ օնլարըն քէրէմինէ միյէսսէր օլմագ ի-
 չիւն, սալթանաթլը պիր գուրպան սունսունլար :
 Թիւրայեան լիվասը պու թէրլիֆի գապուլ եթ-

[illegible]

տաճա եկա տըր : Իշթէ պիղ Լաւաճը պիղնմ
Փէտէրիմիղն՝ վէ օնուն պիր թանէճիք Օղու պի-
ղնմ Գուրթարըճըմըգ Հիսուս Վրիստոսու գօր-
գուսուղ փերվասըղ իգրան էտէրիղ : Սէ պիղ
փիւր սիւաճ օլտուղումուղտան՝ գապիլ տիր քի
ղօրպալըղ իլէ քէնտիմիղն գուրթարապիլէլիմ .
վէ լաքին պիղ պու շէյի իսթէմէյիղ . զերասուչ-
լու եաշամագտան իսէ , սուչսուղ էօլմէյի տա-
ճա խայըրը սայարըղ” :

Պունա Մաքսիմիլիանոս զիյառէսինճէ էօլքէ-
լէնիպ՝ օրտու ասքերիննի !լէրի չէքտի , քի պիւ-
թիւն պու լիվայը դըլաճ իլէ տօղրաթսըն : Օլ
զէման Մաւրիկիոս հալիմիք իլէ ճէվապ վէրիպ
տէտի . “Պու մատտէ իչիւն ա՛սքերլէրէ միւհթամճ
տէյիլ սին , սանա եալընըղ պիր ճէլլատ տա էլ
վէրիւր . եթիշիր քի էլի ասլա եօրուլմասըն” :
Պու վէճհիլէ օլիվա ասլա գարըղ գօմայարագ՝
սիւաճլարընը աշաղա պրագըղպ պիր տօսթ գու-
ճաղընա կիտէր կիպի՝ շէհիտ օլտուլար :

Պու զուհուրաթըն զիբրի օլ շէհրտէ վէ օ-
նուն ճիվարլարընտա գատիմ գալոր : Ս իննա-
նըն Եպիսկոպոսու Սեքստոս Լվիտոս՝ պէշինճի
տէհրտէ տէր քի , քէնտի վագթընտա Լեկու-
նումտա Մաւրիկիոս իսմինտէ պիր Վիլիսէ եափ-
տըստ , վէ Մաւրիկիոսու ա՛ղիղ սըրասընա կէ-
շիրիպ՝ օլ շէհրին իսմինէ տէ Լ՛ղիղ Մաւրիկիոս
գօտուլար : Ս է ճէմա՛աթ օնա թա՛ղնմ էթմէք
իչիւն՝ երլտան երլա օնուն եօրթուսունու թու-
թարլարըտը : Ս է նաղլ օլունուր քի թեքայ-
եան լիվասընտան պիր դալ ա՛սքեր պաշգա թա-
րաֆլարա գալըպ՝ Վիլիսէլէր իհթաս էթտիլէր , նա-
սըլքի միւթէ՛ագիոպ Ֆասլտա նագլ էտէճէյիղ :

ՓԱՅԼ Ը

Ինչիւն Հելուեոսայա 'Նեմեաիան ք Պրոնոսայո
Եայլմաւը:

(Սէնէ 288 — 400)

Հելուեոսիա 60 սէնէսինտէն պէրի Բամալըւ-
րըն հիւբիւմէթի ալթընտա իտի : Անճադ իբին-
ճի եախօտ իւչիւնճիւ տէհրտէ՝ Ինճիլին ըջղը քէն-
տի քէրէմլէրինի օրատա եայմաղա պաշլատը :
Իւչ եիւղիւնճիւ սէնէյէ տաղրու ճ'ինէվրատա
պիր Նպիսկոպոս վարըտը , ճ'ինէվրա՝ Ալօպրոկ-
լարըն շէհրինէ միւթալիգ իտի , քի Ա ինննա
(Տեղիինաթօտա) օնուն փայլթախթը իտի : Պու
թարիստէ ճ'ինէվրա Նպիսկոպոսու՝ քէնտի եը-
գըգ Քիլիսէսինի եափմաղա Գօսթանչա Վչօր-
տան իղին տլտը , վէ պունտան աղնաշըլըյօր քի
Քրիսթիանլըգ օրատա չօգտան թէմէլէնմիշ իտի :
Լչիմիղտէ տահա սահիհ վէ միւթէպէր նագ-
լիյէթլէրիմիղ օլմատըղընտան , Քրիսթիանլըղըն
Հելուեոսայա կիրմէսինին կէրչէք եախօտ կէր-
չէյէ պէնղէր նագլինի էտէն էպի Ալարը Արբոց-
լարա՝* եա'նի ա'ղիղէր նագլիյէթլինի էտէն քի-
թապլարա գանա աթ էթմէլիյիղ : Սօլիւրիւն
Ալարը Արբոցու՝ եախօտ Յայամաւուրըու նագլ է-

*Ալարը Արբոց՝ եախօտ Յայամաւուրը , Վ'ղիղէրին
չօղու՝ քէնտի իպատէթքեարլըլարը իչիւն՝ վէ քէնտի-
լէրինի վէ տիւնեայը թէրը էթտիքլէրի իչիւն՝ վէ էք-
սերի քէնտի առաքելական իըղմէթլէրինի էտա էթ-
տիքլէրի իչիւն՝ սէչքին վէ մշշուր քրիսթիանբար ը-
ալլար : Սատէ օնլարըն աինինտէն վէ զպրէթինտէն

տէր քի «Թեբայեան լիվասընտան 288 Թա-
րիխինտէ սուրբ Սուրբ Սիկտոր իս-
մինտէ իբի նէֆեր Սօլիւրէ կէլտիլէր : Սաքսի-
միլիանոս օնլարը իւքէնճէյէ վէրտի . վէ լաքին
օնլարըն իւղէրինէ կէօքտէն էջլէ պիր փար-
լագ ըջըփ տօղտու քի ճէլլատար եերէ չար-
փըլտըլար, վէ պու իքի Վրիսթիանլար Գաչա
պիլտիլէր : Սէ լաքին չիւնքի օնլար հէր Թա-
րաֆտա փուլթիէրէսթլէր իչինտէ Խնճիլի վա'ղ
էթմէքտէն կէրի տուրմայօրլարըտը, օնլարը Թ'ք-
րար Թուլթուլար, վէ աթէշէ եազմագ իսթէ-
տիլէր : Իմոի շերմեսին փուլթիանէսի պուլուն-
տուղու պայըըն իւղէրինտէ օտուլար իլէ ա-
թէշ եազըպ' օնլարը աթէշին իչինէ աթտըլար,
լաքին կէօքտէն պիր պօլ եազմուր եազըպ' ա-
թէշի սէօնտիւրտիւ, վէ օլ իբի շէհտլէրի Թէք-
րար օնլարըն էլինտէն գաչըրտը : Սէ փուլթ-
իէրէսթլէրին պաշը' օնլարը Խնճիլին իթիգա-
թընտա եինէ գալի պուլմաղըլա, օնլարը Մար
քէօփրիւսինէ կէթիրտի, վէ պաշլարընը քէ-
սիպ' լէշլէրինի սույա աթտը'» (Սէնէ 303) :

Պիր չօգ շէհատէթնամէլէր Թաստիգ էտէրլէր
քի իլք Վրիլիսէնին իչինտէ տէրքեար վէ ա'լէսէվիէ
օլան մի'ւճիղաթլար' իւչիւնճիւ վէ տէօրտիւնճիւ
տէհրտէ տախի օլուրումուշ : Սէ էյէր պիղ
Վրիսթիանլըղըն պաշլանկըճընա եազըն վա-

իպրէթ ալաճագ եերինէ պէշինճի վէ ալթընճը տէ-
հրէրտէ օնլարա քիլիսէլէր եափտըլար, վէ օնլարը
ինսանըն վէ Ալահըն մապէյնինտէ մուգթաղը շէ-
ֆա'աթճըլար կիպի' իմտատա չաղըրտըլար . վէ հիչ
իսթըլարընա կէթիւմէտիլէր քի' պիղիմ շէֆա'աթ-
ճըմըլ եալընըլ քրիստոս տուր :

գրթլարտա Խճիլին սէլամէթ միւժտէսինէ վերիլ-
միշ միւ ճիղաթլը իշէր պուլուրսագ, թաճիւպ
էթմէմէլիյիլ :

Յիւլիքս վէ Ուէկուլա Բուհ էլ Պուտսուն գուլ-
վէթի իլէ միւճիւլաթլար էտէրլէրիտի, վէ ճէ-
մա՛աթ տիգգաթ իլէ օնլարըն քէլամընը տիյ-
նէր իտի : Ալ քիս Բօմա հաքիմի՝ օնլարա
էմր էթտի քի փուլթլարա դուրպանլար սուն-
սունլար . վէ օնլար Յիսուս Լփէնտիմիլին սա-
տրգ գուլլարը օլտուղլարընտան՝ քէպքին իսքէն-
ճէլէրէ թէհամիւլ էթտիլէր : Օնլարըն էթրա-
ֆընը պիր փարլագ նուր գափլատը, վէ պիր սէս ի-
շիտիլտի քի տէրիտի . «Մալա գօրգմայըն, զէրա
պէն սիզին իլէ պերապէր իմ . Մալահա՛ կիւ-
վէնին վէ գուլվէթլէնին» : Պէշլէճէ հաքիմ
օնլարըն պաշընը քէստիրթտի : Օնլարըն էօ-
լիւմիւնտէն սօնկրա՛ նինէ պիր սէս իշիտիլտի
քի տէրիտի . «Մալահըն մէլայիլէրի սիդէ տրգա-
տաշլըգ էտէրլէր վէ ա՛ղիզ շէհիտլէր սիդի կէօք-
տէքի շէհրէ կէօթիւրիւրլէր» :

Տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնունա տօղրու՝ Հէլուս-
տիանըն ալթը Եպիսկոպոսլուղու վարըտը : Պու
Եպիսկոպոսլար նաղարէթի ալթընտա օլան նէր-
լէր՝ օ վագթ փէք քիւշիւք իտիլէր . անճագ հէր
պիրիսի պիրէր միւնէվվէր մաշալա կիպի՝ փուլթ-
փէրէսթլիք գարանլըղընա պաթմըշ նագըն սէմթ-
լէրէ վէ էթրաֆ ճիվարլարա ըլըգ վէրիր իտի :
Օնլարըն հէփսինին տէ պաշլանկըճը դա՛իֆ վէ
գուլվէթսիլ իտի . ֆագաթ Կոստանդիանոս Իմ
փէրաթօր թախթա օթուրտուղու զէման՝ ալ
վագթըն մապէյնինտէ օնլար զիյատէսինճէ արթ-
տըլար, վէ շէրէֆ պուլտուլար :

Լսեքի 'Նեմէսթան վասի' վէ օրդ օրման-
լարտան իպարէթ վէ ճէնկեալէր պիր ճեմա'աթ
մէսքեանը օլմուշ պիր մեմէքէթ օլտուշունտան,
իղթիլա էթաի քի իպթիտա Խնճիլ պէօյիւք ըր-
մագլարըն քէնարլարընտա պուլունան շէհրլէրտէ
թէմէլէնսին : Օհրա օրալարըն ահալիսի սա'իր
մեմէքէթ ահալիլէրի իլէ գօլպօճա իւլթէթ է-
տէպի, երլէր իտի :

Բօմալըլար վէ Խնճիլին վա'ղճըլարը էլ վէլէլէի իւշ
տէհրլէրտէ 'Նեմէսթանա պու եօլ իլէ կիրաի-
լէր թուանանըն վէ Բէնօ գըյըլարընըն սաքին-
լէրի Բօմատան կէլիպ' օրատա սաքին օլան Վը-
րիսթիանլարըն վէ Խնճիլ վա'ղճըլարընըն եօլունա
կիթաիլէր : 'Նեմէ Վիլիսէսինին իլք շէհրի' զա-
լիպա թուրմէղ շէհրի օլտու . զիրա Վրիսթիան-
լըգ Բէնօնուն շէհրլէրինտէ նէ' թարղ թէմէլ-
լէնմիշ իտիյինին սահիհինի պիլմէյիղ : Բօմա-
լըլար քէնտի տէվլէթլէրի իլէ պերապէր քէնտի
մէղհէպլէրինի տէ օրայա կէթիրալլէր, վէ լաքին
Վրիսթիանլըգ տահա օրայա կիրմէմիշ իտի . վէ
էկէրչի օնլարըն փուլթիթէթլէյի 'Նեմէլէրին-
քիստէն էյի տէյիլ իտի իտէ տէ , պու ճիւմլէ ի-
լէ պու թէպտիլէյէթ զիյատէ պիր բուհանի
մէղհէպէ եօլ հաղըրլամլըտըր : Իքինճի տէհր-
տէ Լիօն Լսլիսիպոսու Լըրանոս տէր' քի քէն-
տի վագթընտաքի 'Նեմէ Վիլիսէլէրի , եա'նի եօ-
գարըքի վէ աշաղըքի Բէնօնուն Վիլիսէլէրի շար-
գի Վրիսթիանլարըն վասթթատը իլէ թէմէլլէն-
միշ իտի . վէ ՁՅ սէնէտէն սօնկրա Տերաուղիա-
նոս տալի պէյլէ սէյլէր : Բօմալըլար Լթալիա-
նըն հաղիմ վէ միւլպիմ հալասընա ալըշտըղլա-
րընտան' եապանի 'Նեմէսթանըն հալասընտան

գորգտուլար : Այդիսի զայեթ սեփիլճէ պիր է'օմիւր կէշիրիր իտի , վէ գուլիպէէր իշինտէ օթուրուրլարլոր : Վէնտի պաթըլ ալլաճարընըն մէզպաճարը իւզէրինտէ գան տէօքերլէր իտի , վէ ինսանլարը օնլարա գուրպան սունարլարլոր : ()նլարըն եիւքսէք տաղլարը՝ երլ օն իքի այ գար վէ պուղ իլէ գափլըլըտը , վէ օվալարը սըգ օրմանլար իլէ էօրթիւլմիւշիւտիւ , վէ օնլարըն իշինտէ քէնտի ալլաճարընա ի'պատէթ էտէրլէր իտի Տէօրտիւնճիւ տէճրէ գատար Վ'օսթանչա կէօլիւ շէօլէ պիր սըգ օրմանլըզլար իլէ գուշանմըշըտը , քի ճիշ պիր եօլճու՝ էյէր ի'օմա ա'սքէրլէրինին աշտըղը տար եօլտան կէշմէզսէ իտի , օնուն գըլըսընա վարամաղտը : ()րանըն գըշը ուզուն վէ շիտտէթլի իտի՝ վէ օրատա եապանի ճայլանլար վէ երլանլար կէօրիւնիւր իտի :

Պէջիւնէի կիւն Ֆրանսա տէնիլէն մէմլէքէթտէ՝ օլ վագթլարտա Վալ իամինտէ պիր գապիլէ սաքին օլուրուտու : ի'օմալլար օ մաճալի զապթ էթմէզտէն էվվէլ՝ օրասը կէօլլէրտէն վէ օրմանլարտան գափլանմըշ պիր եէր իտի : ի'օմալլար օնու ֆէթճ էտիպ ալտըզլարընտա՝ օրատա ասմա վէ մէյվէտար աղաճլար տիքմէյէ՝ վէ շէճրլէր եափմաղա պաշլանկըճ էթտիլէր : Տրուիտ տէնիլէն Վալլարըն փափազլարը՝ ճէմա՝ աթա զիյատէսինճէ պոպուրուրլարլոր : Վէ օնլարըն մէզճէպէ տալիր զիւ՛մլէրի օ պիր փութփէրէսթ Ֆիլէթլէրինքի կիպի փ'ք այգըրը տէյիլ իտի իսէ տէ , այինլէրի զայէթ գան տէօքիւճիւ վէ զուլուժեար ըտը :

Չօգ եէրլէրտէ սէջիւտլէրտէն էօրիւլմիւշ փէք

պէջիւք փութլարը վարըտը, քի ատէմիերի ի-
չինէ տօլաուրուրլարըտը, վէ սօնկրա աթէշ իլէ
նտգարլարըտը : Տաւալըւար զանն էտէրլէրիտի
քի պէջլէ էթմէլէրի իլէ ալաճլարընա իզզէթ
վէ իքրամ էթմիշ օլուրլար : Բօմալըլար՝ հէր նէ
գատար փութփերէսթ իտիլէր իսէ տէ, պու մի-
սիլու զուլումբեար մէզհէպտէն իքրաճ էտէրլէր
իտի, վէ կալ էհալիսինի Խնճիլին քերէմլէրինէ
միւլճագ էթմէյէ գատիր օլմաղտան էվվէլ օլ
աղաճտան փութլարը թէլէֆ էտիպ՝ Տրուիալէ-
րին գանունունու պօղտուլար :

Նիճէ չօգտան պերի թարլալարը գափլայան
գար՝ իլք պահարըն իլք սըճագըղը իլէ էրիյիպ՝
մէնէքշէլէր չիչէքլէնմիշ կէօրիւնիւր իսէ, . էջլէ
տէ կալ միլէթի Խնճիլին իլք վա՛ղընը իշիթմէք-
տէ՝ չափըճագ քէնտի չիչէյինի վերտի : Իքինճի
տէհրին նարըսընտան էվվէլ տսլա օրատա Խն-
ճիլին էսերի եօղուտու . վէ լաք ն օլ սէմթլ՝րտէ
Վրիստոսուն վա՛ղընըն ահէսթէ վէ կիլլի պաշ-
լանկըճլարընը էօրթէն փէրտէ գալգտըղ, կիպի՝
Ի իոնտա՝ Վ ինննատա վէ Լըլէստէ՝ վէ տահա
պաշգա եերլէրտէ ճէմիյէթլի վէ հէյրան օ-
լունաճագ Վիլիսէլէր կէօրիւնտիւ . վէ պու Վի-
լիսէլէր օ գատար շէրէֆ պուլտուլար, քի փութ-
փերէսթ վալիլէր վէ զապիթլէր գօփալայըշ իլէ
օնլարըն իլ՝ըլէմէսինի մէքս էթմէյէ մէճպուր օլ-
տուլար : Իհթլմալ քի Խնճիլին ա՛ղիղ թօ-
խումու Վրիստոսուն պաղէսինին պու թարա-
ֆընա՝ Վիւչիւք Լսիատան կէլէն վէ կալլարըն
մուհաֆըղ ա՛սքերինէ գարըշան Վրիսթիան ա՛ս-
քերլէրին նէտի իլէ էքիլմիշ օլսուն . եախօտ ճան-

Լարը Վարխառոսա տէօնտիւրմէք իշիւն՝ պու սէմթ-
 ւէրէ միւսթագիլ վա՛ղճըլար կէլմիշ օլսուշլար : Թէ-
 վարիխտէ զիր օլունմուշ կալլարըն Վիլիսէլէ-
 րինն իւք Նպիսկոպոսլարը՝ Նիկետիոս՝ փոտի-
 նոս վէ Նրանոս ըտը, քի պուշլար հէփսի
 Վիւշիւք Նսիալը տըրլար : շէջլէ քի օտիյարտան՝
 քի Վարիսթիան թարիխինտէն եիւղէրճէ սէնէ
 էվվէլ քիւլլէթլու կալ էհալիսի նագլի իս-
 քեան էթմէք զըմնլտա օրալարա վարըպ եեր-
 լէշմիշէր իտի, վէ հաթտա պիր շէհրին ատը-
 նատա քէնտի գապիլէլէրի նամլնտա կալաթիա
 (Վաղատիա) գամուշար ըտը, շիմտի օրալարտան
 քէնտի էսքի մատեր վէթանլարընա Խնճիլն Սէ-
 լամէթինին Միւթտէճիլէրի նագլ էթմէյէ պաշա-
 տըլար : կալլարըն իշինտէն Խնճիլ վա՛ղ էտէն-
 լէրին իւք իշէրինն՝ վէ օնլարըն շէքտիյի սը-
 գընթըլարը վէ զահմէթլէրի թէվարիխ սիւքիւթ
 էտեր : Վարխառոսուն Վիլիսէսինն թէվարիխ-
 նին իշինտէ պիր թագըմ պէջլէ սիւալլար վար
 տըր, քի շիմտիյէ տէկին ճէվապլարը վէրիլմէ-
 միշ տիր, վէ պէլքի տիւնեանըն սօնուշա գա-
 տար տա էջլէ գալաճագլար տըր : կալլարըն ի-
 շինտէ պիր գաշ Վարիսթիան Վիլիսէսի վէյ-
 տա օլսուղու կիպի՝ գօվալայըշ աթէշէ հէր թա-
 րաֆտան օնլարը սարտը :

Փ Ա Ս Լ Թ

Սոսնիստա՝ Պրեմանիստա և Լեֆեմստա՝ Յիստա
Վրեմստա՝ Լեֆեմստա և Լեֆեմստա՝ Յիստա :

(Սէնէ 62 — 250)

Ինչիւ Սոսնիստա փէք չօգ էվիւէ վա՛ղ
չունտու : Ա է Սոսնիստա՝ Պրիւ Լեֆեմստա՝ Յիստա
պու շէյի պիղէ՝ Եօգարտա զիբր էթտի իմիղ կի-
պի, Կղեմս տաիի խապէր վէրիւր : Պու սէմթէ
Վրիսթիանլղըն կիրմէսինին իւղէրինէ չօգ պիր
շէյ պիւմէյիվ : Լեֆեմստա տէհրին Եարսընտա՝
օրատա փէք չօգ Վրիսթիան օլմալըյրտը : Պիր
էսքի ըրվայէթ միւծիպինճէ նաղլ օլունուր, քի
Պրեթանիստա՝ Եա՛նի Լեֆեմստա, Լեֆեմստա՝
Սոսնիստա Պոլոս Լեֆեմստա վա՛ղ էթմիւ : Վրիս-
թիան պիր չօգ խօճալարը տա տէրլէր, քի Լե-
ֆեմստա օրայա իքինճի տէհրին պաշլանկըճընտա կիր-
միւ տիր : Լեֆեմստա իքինճի տէհրին նաղլ օլունուր
քի պիր Պրեթանիստա ա՛սքէր նէֆէրի քէնտի
միւլէքէթինտէ Բօմալըյրտա գարը իյիթիւք իէ
ճէնքլէշիպ՝ քէնտի էհլ ու պալի իլէ պէրապէր
էսիր տիւշտիւ, վէ Բօմայա սիւրիւլիւպ՝ օրատա
կէրէքլիյէ վուգուք օլտու : Ա է Ե2 թարիսինտէ
քէնտի վաթանընա տէօնիւպ՝ քէնտի Եէնի մէղհէ-
պինի հէմշէհրիւրինին իչինտէ Եայտը վէ Բօ-
մանըն Վրիսթիանլարը՝ վէ ա՛լէլ խուսուս Պո-
լոս Լեֆեմստա պու մատտէտէ օնա Եարտըմ էթտի
էր :

Փուլմփերէսմլիք վէ Տրուխալէր՝ Գրանտա-
տաքի կիպի, Պրէմանիատա տախի թէմէքիւն օլ-
մուշուտուլար : Պիր էպի Ինկիլիզ միւլէրիֆ
նազլ էտէր քի քէնտի վիլայէթի՝ Մըսըր կիպի
հիսապսըզ մէքրուհ փուլմլար իլէ տօլու ի-
տի : վէ տախի տէր քի «Պէն օնլարըն պիր
գաչընը կէօրտիւմ, քի վիլայէթիմին վագթի իլէ
գարանլըգտա դարդ օլմուշ օլտուղունու խաթ-
րա կէթիրմէք իչին՝ օնլարը սագլամըշլարըտը :
Բօմա Խմիէրամօրու Աղոդիոս՝ 61 սէնէսինտէ ճէմի՝
Տրուխալէրի էօլտիւրտիւ, վէ փուլմ օրմանլարընը
խարապ էլէտի : Ալէ լաքին օլ սէֆէր վաղըմ-
լարընտա օրատա Վիլիսէ պիր էյի մէթանէթ
պուլամատը : լաքին էմին բահաթլըզա՝ Աստան-
դիանոստան սօնկրա մալիք օլտու :

Ե իմալի Բ.Ֆրիգա իբինճի տէհրին սօնուհա
տօղըու պիրտէն պիրէ Ինճիլին ըշըղը իլէ միւ-
նէվվէր օլտու : Պիլ պիր էյիճէ վուգուֆ տէյիլ
իլ . քի պու իլէնսմէմիշ թարլալարըն իչինէ Ին-
ճիին ի ք ալահանի ի օխումլարընը քի՞մ էքմիշ
տիր . անճագ իճթիմալ տըր քի պու թօխումլար
օրայա Բօմատան կէլմիշ օլտուն . զիրա շիմալի Բ.Ֆ-
րիգանըն Վիլիս լէրինին աշ շէհրի օլան Աար-
թագինէ իլէ Բօմանըն մապէյնինտէ պիր օլգը
տօսթլուգ վէ միւնասիպէթ վարըտը : Պու Վի-
լիսէնին հագգընտա սիլէ իլք մալիւմաթը վէրէն,
Աարթագինէ Ապիսկոպոսու Տերտուղիանոս տուր՝
քի եօգարտա պիր գաչ քէրրէ օնու զիքրէթ-
տիր : Վրիստոսուն Բ լիսէսի պու թարիստէ էյ-
լէ պիր արթմըշտը, քի Տերտուղիանոս Բօմալը
վալիյէ պունճիլէյին սէրպէսթ եազապիլիբիտի .
Սյւէր սէն Բ.Ֆրիգանըն Վրիսթիանլարընը գօ-

վաղամահա տեղամ էտերսէն, սէնին հուղուրունա
 Վրիսթիանըդ տէյիւ չըգան օլ պինլէրճէ հէր
 եաշտան վէ հէր տէրէճէտէն պուլունան գարը
 վէ էրբէք տինտար պունճէ ճէմա'ամը նէ՞ եա-
 փաճագսըն : Սէնի' լաղըմը գատար ամէշին վէ
 գըլ'ճըն վաթմը տրո քի սնլարը զայ' էտէսին : Ար-
 թագինէ ահալիսինին օնոնճու փայընտան էք-
 սիք տէյիլ տիր քէնտ'իլերինի էօլիւմէ թէյլիւմ էթ-
 մէյէ հաղըր պուլունանլար, վէ սէն օլ գուր-
 պանլ'սընն իչինտէ սէնին իըսըմլարընը՝ տօսթլա-
 րընը՝ վէ մէյէքէթին էն նամտար վէ րաղպէթլի
 ատէմլերինի վէ խաթունլարընը կէօրէճէքսին : Ա-
 յէր պիզի գայըրմաղսան, պարէ սէնինքիլերինի
 գայըր՝ պու կիւզէլ Աարթագինէ շէհրինի գայըր,
 վէ սէնին իտարէնէ վէ հիմայէթինէ իհալէ օ-
 լունան այալէթէ մէրհամէ'թ էյլէ" : Տերտու-
 ղիանոս պիր պաշգա ներտէ տէ տէր, քի "Հէր
 թարաֆտա պիզիմ խասիմլերիմիդ պաղըրըլար՝
 քի Պիւթիւն մէյէքէթ Վրիսթիանլար իլէ տօլ-
 տու, վէ քէյլէրտէ՝ գա'լէլէրտէ վէ ատալարտա
 հէր քէօշէտէ օնլարա րասթ կէլիյօրուղ" : Հա-
 սըլը քէլամ օլ այալէթ՝ քի օնուն փայիթախ-
 թը Աարթագինէ իտի, իւչիւնճիւ տէհրին նըս-
 ֆընա տօղրու 71) Ապիսկոպոսա մալիքիտի, վէ
 եիւղ եըտան սօնկրա, 446 Ապիսկոպոսա մալիք
 օլտու Սէ տախի Հիսուսուն Անճիլինին ալահանի
 ըշ'ղը Ապէնտէրիյէտէն եօգարքի Սըսըրատէք
 եայըտը. վէ իքինճի տէհրին սօնունա տօղրու
 չօղունու էյլէ պիր գուվէթլէնտիրտի, քի գօ-
 վալայըշա վէ էօլիւմէ գարշը գօտուլար : Աւչիւն-
 ճիւ տէհրին իչինտէ՝ Վրիսթիանըդ թա'լիմի ի-
 չիւն Ապէնտէրիյէտէ պիր մէքթէյ թանլիմօ-

լուծաւոր, քի պիղ օնու՝ Մաքեղական վաճառ-
 ւելք մարտէսի տէյի սայապ'ընդիւրիւր . զիրա պու
 մէքթէպ' Վրիսթիանըզըն եայլմասընա փէք չօգ
 եարտըմ էթտի : փանթընոս՝ Կղեմէս վէ Որո-
 գինէս մէշհուր խօծալար՝ օլ մէքթէպիս միւտեր-
 քիսէրի իտիլեր : Խնծի, փէք չօգ էփլէլ Խըփ-
 թի լիսանընա թէրծիւմէ օլունտու, վէ էհալնին
 էլինէ վերիլտի, քի պու տա Խնծիլին ըջըզընըն
 եայլմասընա զիյատէսինճէ եարտըմէթտի Տէօր-
 տիւնճիւ տէհրին պաշլանկըճընտա՝ Վրիսթիան-
 ըդ Մըսըրտա էօյլէ պիր եայլմը շըտը, քի
 Եւսերիոսուն շէհատէթինէ կէօրէ 30 3 սէնէսին-
 տ' : Գիօղլետիանոսուն գօփալայը շընտա՝ 140.000
 Վրիսթիան էօլտիւ, վ 700.000 Վրիսթիան տա
 մահպուս՝ էսիր վէ սիւրկիւն օլտու :

Ե իմտիյէ գատար Բօմա Տէփլէթինին հիւք-
 միւնտէ օլան շէհրլերին իւղերինէ սէօյլէտիք, շիւ-
 տի պու պէշիւք տէփլէթին փայթիթաթիթը օլան
 Բօմայա տէօնէլիմ : շիւնքի Երուսաղէմ խարապ
 օլտու գտան սօնկրա՝ Բօմա փայթիթաթիթ օլտու-
 զու իշին, Վրիսթիանլարըն պաշլըճա Վրիսթի-
 սի օրատա ըտր : Եկերչի պու տիւնեա փայթիթաթի-
 թը կիթտիքճէ պօղուլուպ՝ եէնիտէն եէնիյէ օ-
 րատա զափլալար էքսիք օլմատըղընտան, գօփա-
 լայըլ աթէշի տ' սպքի տայմա փարլարալըտը
 տաթի՝ պու ճիւմէ իյէ Վր'սթիանլարըն սայլը օ-
 րատա արթմաղտայըտը : վէ Վրիսթիան Վրիսթիսի
 փուլթիէրէսթ Խմիէրաթթօրլարըն կէօղիւնիւն էօ-
 նիւնտէ շէրէֆ պուլույօրուտու, վէ օնլար հէրնէ
 գատար օնու եօղ էթմէյէ շալըշտըլար իսէ տէ,
 օ տահա զիյատէ մէթանէթ պուլտու : 250 սէ-
 նէսինէ տօղըն՝ Բօմա Վրիսթիանին պիր 17-

պիսկոպոսու՝ 46 խոճալարը՝ 7 սարկաւազը վէ 7 կիսասարկաւազը՝ 50 ընթերցողու՝ երգմեցուցիչի վէ գոնապանլարը վարըտը վէ սատագաւոր՝ աշակարընտան 1500 քիշիյէ տաղըլլըտը։ Ասորու քելամ՝ օլ վագթլարըն մապէյնինտէ՝ Վրիսթ անլարըն սայըսը օրատա էօյլէ պիր չափուգ արթտը , քի իք'նճի տէհրին սօնլարընտա Տերտուղիանոս իօմանըն Վմիէրաթօրունա վէ տի վանընա պէօյլէ տէտի . «Այիլ Վրիսթիանլար՝ էկէրչի տիւնքի ատէմլէր իսէք տէ . սիլին շէհրէրինիլի՝ ատալարընըլ՝ մէյտանլարընըլ՝ շուրալարընըլ՝ օրտուլարընըլ՝ սըպթլարընըլ՝ սարալարընըլ վէ տախի տիվանընըլ՝ հէմ մահքէմէրինիլի պիլէ տօլտուրմուշուլ . վէ սիյէ սալթ սիլին փութլարընըլ վէ փութիանէլէրինիլի պըրագըյօրուլ . Վյէր պիլ՝ պիլէ էթտիյինիլ պէթ հարսքէթլէր իչիւն սիլտէն ինթիգամ ալմագ իսթէսէք . էլիմիլտէքի սիլահլար իլէ սիլին հագընըլտան էլէմէյէ եէթիչիլ գուվէթիմիլ վար . զիրա տէյիլ սալթ սիլին հէր պալէթլէրինիլտէ՝ իլա տիւնեանըն հէր թարաֆընտա պիլիմ՝ աօսթլարըմիլ պուլընուլ . Վյէր պիլ ճիւմէմիլ սէսլ պիր էտիպ իօմա թօփրաղընտան չըգմաղա դարար գըսագ , տէվլէթէ փէք պէօյիւք զարար օլուր . Վէ պիլ կիթտիքտէն սօնկրա պու մէվէքէթ չէսլէ տէօնէճէք . վէ պիլիւն տիւնեա օնուն իւղէրինէ պագըպ թա՛ճիւպ չէքէճէք . վէ պու փայիթաթիթ ք'նտի ահալիսինի շայպ էթմիլ կիպի կէօրիւնէճէք" :

ՎՐԻՍԹԻԱՆԼԱՐԸ ԳՈՒՆԱԵՆԼԱՐԸ

(ՍԷՆԵ 67 — 324)

Վոստանդիանոս Խմիէրաթօրատէք պաշլըճա սն
գօվալայըշ օլմուշ տուր . եա՛նի 'Վերոնուն' Վո-
մետիանոսուն' Տրայիանոսուն' Լգրիանոսուն' Վո-
կիոս Վերոսուն' Սեպտիմոս Սեվերոսուն' Սաքսի-
միանոսուն' Վեկիոսուն' Վաղերիանոսուն' Լարե-
կիանոսուն վէ Վիոկղետիանոսուն գօվալայըշ-
լարը : Պու գօվալայըշար էքսերի փուլթիէրէսթ-
էրին եօրթուլարը իշին օլուրուտու . զիրա օ
եօրթուլարտա Վրիսթիանլարա թէքլիֆ էտերլեր
իտի քի փուլթլարա գուրպան սունսունլար , վէ
Խմիէրաթօրլարըն սուրէթլէրինէ սէճտէ գլըըն-
լար : Վրիսթիանլար պու մատտէյէ գարշը տու-
րուրլարը . վէ քէնտի զամիրլէրի պու միսիլ-
լու փուլթիէրէսթլիյի գապուլ էթմէյէ քէնտի-
լէրինէ ըուխսաթ վէրմէզիտի . Պու գարշը տուր-
մագլըգ՝ տէյիլ եալընըլ տէվլէթին մէզՏէպի-
նի թաՏգիր էթմէք . իլլա տէվլէթէ գարշը պիր զօր-
պուլ գ կիպի տալի սայըլըրըտը . պու սէպէպ-
տէն էօթիւրի՛ւ՝ պու թէքլիֆի գապուլ էթմէյէն
ճէմի՝ Վրիսթիանլարը սըգըշտըմայը վէ էօլտիւր-
մէյի Տագ սայարլարըտը . Վրիսթիանլարըն սայը-
սը չօղալտըգճա , Խմիէրաթօրլար տալի զիյատէ
խըրսլանըրլարըտը : Վէ օնլարը տէվլէթ տիւշ-
մանը պէլլէյէրէք՝ քէօր իմանսըղըգ իլլէ պու
խիլլէալի թէՏլիքէտէն քէնտիլէրինի Տըֆլ էթ-

մէք մերամընտա՝ էլւերինտէն կէլտիյի գատար պու եէնի մեղհէպին քէօքիւնիւ գաղըմաղա զայրէթ էթմէքտէն զայրի պիր եօլ պուլամաղարըտը : Պա՛ղը քէրրէ տախի Խմիէրաթօրտան կ'ղլի պիր գօվալայըլ չըգարըտը : վէ պու գօվալայըլարը սանճագ վալիլէրի չըգարըլարըտը , պաշգա պիր խուսուս իշիւն տէյիլ՝ իլա եալընըպ Վրիսթիանլարա գարըլ օլան խուսումէթլէրինտէն վէ նէֆ սանիյէթլէրինտէն նաշի :

1) Եթսիմիանոս վէ Վեկիոս Խմիէրաթօրլարըն՝ Վրիսթիանլարը գօվալամալարընըն սէպէպի՝ սալթ Վրիստոսուն Վիլիսէսինէ եարտըմ էտէն կէշմիլ փատիշահլար իյէ զըսըզլարը իտի : Չօգ քէրրէ տէ Վրիսթիանլարը Լէհուտիլէրտէն այրըտ էտէմէ յիպ՝ իքիսինի պերապէր գարը շտըրըլարըտը , քի Լէհուտիլէր տայիմա զօրպաղըլա մէյիլի իտիլէր : վէ նահապ եէրտէ իքիսինէ պերապէր դազէպ էտէրլէր իտի : Եսէլա՝ իքինճի տէհրտէ , Լգրիանոս Խմիէրաթօրուն կիւնիւնտէ Պաղեստինտէ Պար Վօպապ նամ՝ հիլէպապ պիր Լէհուտի՝ Բօմալըլարա գարըլ չըգտը , վ փէք չօգ հօվարտա Լէհուտիլէրի տէ քէնտինէ ճէլպ վէ ճէմ՝ էթտի : Պու սէփէրտէ չօգ գան տէօքիւլտիւ , վէ պինլէրճէ Լէհուտի թէլէֆ օլտու : վէ հէր նէ գատար Պար Վօպապ տայիմա Վրիսթիանլարա փէք պէօյիւք տիւշման ըտը իսէ սէ , պու ճէնքտէ փէք չօգ սուշտուպ Վրիսթիանլար տալի թէլէֆ օլտուլար : Վրիսթիան պուլունան մէյլէքէթլէրին հիշ պիրիսի գօվալայըլտան ազատ օլմատը : Վրիսթիանլարըն էվլէրինի վէ վարիյէթլէրինի եաղմա էտէրլէր իտի : օնլարա հէր թիւրլի իսքէնճէյի վէրիլէր իտի , վէ թիւրլիւ թիւրլիւ

էօլիւմէր իլէ էօլտիւրիւրէր իտի : Չօգ Վրիս-
թիան ճէմա՛ւթլարը՝ ճիւղէթէն քէնտի վա՛ղճը-
լարը իլէ պերապեր շէօլէրէ վէ օրմանլարա գա-
չարլարըտը : Չօղու աճլլպտան վէ սուսուղուգ-
տան վէ սօուգտան վէ խասթալըգտան էօլիւրիւ-
տիւ , եախօտ զալըմ՝ ատէմէրէ վէ եապանի վէ
երըթըճը հայլանլարա շիքեար օլուրուտու : Վօմա-
լայանլարըն էլինէ տիւշէնլէրին պա՛ղըսը՝ Վրիստո-
սուն ուղուրունա գան տէօքմէյէ եէթիշիր գու լ-
վէթլէրի օլմատըղընտան , Վրիստոսու ինքեար
էտէրլէր իտի : վէ լաքին չօղու սօնունատէք տայա-
նըյ տուրուպ՝ սէվինճ իլէ է՛օմիւրլէրինի Յի-
սուսուն ուղուրունա վէրիլլէրիտի :

Եւակթանդիոս՝ իւշինճիւ տէհրտէ եաղար քի
“Եիւղ տիլիմ՝ վէ եիւղ աղղլմ՝ օլսա տախի ,
եինէ ճէմի՛ օլան խըյանէթլիքլէրի վէ սուչսուղ
Վրիսթիանլարըն հատարղ հիսապսըղ ճէմի՛յէթի-
նէ գարշը՝ զալըմ հաքիմլէրին իճատ էթտիյի
հեր թիւրիւ իսքէնճէյի վէ էօլիւմիւ թա՛րիֆ
էտէմէմ” : Վօճալար վէ գարըլար՝ կէնճլէր վէ
իիթիյարլար՝ գըղլար վէ անալար՝ ա՛սքէրլէր վէ
հեր տէրէճէտէ վէ եաշտա ատէմլէր շէհիտօլ-
տուլար : Պիր թագըմընը գամշը իլէ վէ աթէշ
իլէ էօլտիւրտիւլէր , վէ պիր թագըմընը տա՛ իս-
քէնճէ վէրտիքտէն սօնկրա , գըլըճ իլէ գաթլ էթ-
տիլէր : Վրիսթիանլարը՝ հեր քէս հիշ պիր քէ-
տէրէ օղրամայարագ տէօյէ պիլլիր իտի : Վրիս-
թիանլարըն իւղէրինէ քիմի թօփուղ իլէ՝ քիմի
սօփա իլէ՝ քիմի գամշը իլէ՝ վէ քիմի տէ սթրօ-
փա իլէ հիւճիւմ էտիպ՝ օնլարը տէօյէրլէրիտի :
Պա՛ղը քէրրէ Վրիսթիանլարը պիր օտունտան
մաքինայա գօրլարըտը , էլլէրի արգալարընա

պաղլը, վէ կերերէք պիւթիւն ա'ղալարընը չե-
գարըրլարըտը, վէ պա զըլարընը ենքսերլի ճէնտե-
րէյէ գոյուպ՝ փարէ փարէ էտէրլէրիտի, Վի
թագըմընը տա թուլթուպ՝ պիր գոլարընտա աստըն-
լարըտը, վէ պիւթիւն ղյնագլարընը պիրէր պի-
րէր նէրինտէն չըգարըրլարըտը. ետխօտ իփի իլ-
մէք էտիպ՝ օնուն իլէ պաղալարըտը, վէ պաղ-
լարը նէրտէն քէսիլինճէյէտէք եօգարը չէքեր-
լէրիտի, քի էթլէր վիւճուտուն աղըրլըղընտան սը-
գըլըպ՝ օնլարա զիյատէ քէսքին աղըր վէրսին.
վէ եիրմի տէօրթ սա'աթ պէօյլէ քէսքին իսքէն-
ճէլէրի վէ աղըրլարը պիր տիւղիյէ չէքմէյէ պը-
րագըրլարըտը:

Սէ պու իսքէնճ'յէրտէն էօլէնլէրի՝ իպրէթի
ա'լէմ՝ իչիւն, (թարիգիա'մլարտան սիւրիւքլէյէ-
րէք կէչիրիլէրիտի: Րօմա հիւքմտարլարընըն
պիրի տերիտի. «Պու Վրիսթիանլարը հիչ քիմ-
սէ աճըմասըն. օնլարա ինսան կիպի մու'ամէյէ վէ
իքրամ էթմէք ճալըղ տէյիլ տիր» : Պա'ղէն չէ-
հիտին պիրի իսքէնճէտէն վէ աթէչտէն կէչտիք-
տէն սօնկրա, հաքիմ օնուն պիւթիւն թէնի-
նի պալա պաթըրթտըրըրտը, վէ էլլէրինի ար-
տընա պաղլաթտըրըպ գըղղըն կիւնէչին անընա
գօտուրթտուրուրուտու, քի սինէքլէրին վէ արը-
լարըն սօգմասընտան հէլաք օլտուն:

Չօգ տէֆա՝ պիրտէն վէ պիրկիւնտէ թիւրլի
պէ թիւրլիւ իսքէնճէլէր իլէ օն՝ օթուզ՝ ալթմիշ՝
եախօտ եիւզ քիչի՝ պապալարը է անալարը քէն-
տի էվլատլարը իլէ պէրապէր, էօլտիւրիւրլէր ի-
տի: Եւսեքիոս Սըսըրտա պէօյլէ քիւլլիյէթլի
չէհիտ օլանլար փէք չօգ կէօրմիւլ, չէօյլէ քի՝
ճէլատլար էօլտիւրմէքտէն պըգարլար վէ եօրու-

լուրջարժըշ, վէ ալեթէր տիւղէյէ դուլանըտըգ-
լարընտան քէօրլէնիրլէրիմիշ : Պունճիլէյին փէք
չօգ Վրիսթիանլար թիւրլիւ թիւրլիւ էզէյէթ
վէ իսքէնճէլէրէ թէհամմիւլ էտէրէք շէհիտ օւ-
տուլար . լաքին օնլարըն եիւղիւ տաիմա կիւլէր
իտի վէ սօն նէֆէսլէրինէ դատար համտ ու սէ-
նալէր վէ իլահիլէր օգուրլարըտը :

Ֆ Ո Ս Լ Ժ Ա

Սիւննու՝ Իքնադիտու՝ Պօղկիարպուսու՝ Փարթ-
նուսու՝ Պլանդինանը՝ վէ պաշտա Վրէսթիանլարը՝
շէհիտ օւլալը :

(Սէնէ 106 — 169)

Իւք շէհիտլէրին հիքեայէթի ճիլտլէր տօլտու-
րապիլիւր . անճագ պու թէվարիս զայէթ մուխ-
թասար օլտուղունտան, պուրատա եալընըզ օնլա-
րըն պիր գաչ մէշհուրլարընը զիքր էտէպիլիւրիզ :

Երուսաղէմ Վիլիսէսինին Նպիսկոպոսու Սի-
մէոն՝ 106 սէնէսինտէ՝ փութփէրէսթ . հաքիմին
հուղուրունա չըգարըտըղընտա՝ 120 եաշընտա ը-
տը . օնու փէք չօգ կիւն գամչըլատըլար . վէ քէն-
տի իսքէնճէլէրինին իչինտէ էօյլէ գամի տուրուր
ուտու, քի օնու գօվալայանլար թէ՛աճիւպ էտէրլէ-
րիտի : Ինճամը Վրիստոսու ինքեար էթմէյէճէ-

յինի անկէտըզլարընտա մեղքիւր Ապիսկոպոսու
խաչա չըգարտըլար :

Իւջ երւտան սօնկրա՝ Տրայիանոս Իմիերա-
թօրուն էմրի իւղըէ Անտիոք Ապիսկոպոսու
Իգնատիոսու թութուպ՝ Րօմայա կէօթիւրտիւլէր :
Ա է էօլիւնճէյէտէք՝ խաչա չըգալըլմը Տիսուս
Վրիստոսա օլան ի՛թիգաթընը իգրար էտէր իտի :
Ա է Րօմա Վիլիսէսինէ եաղտըղը մէթուղա-
ըն պիրինտէ տէր քի , «Աիւրիատան Րօմայա-
տաղ ուղուն եօլճուլուղումտա՝ պիր տիւղէյէ եա-
պանի Տայլանլարըլա ճէնքլէշտիմ , վէ պէնի օն
գալիւնա՝ եա՛նի ասքէր նէֆէրլէրինէ պաղա-
տըլար , քի տախմա պանա գարըլ գուտուրմուշու-
տուլար . վէ օնլարա պէն Տէր նէ գատար
էյլըք էտէրիտիմ իսէ , օնլար օլ գատար խըշմ ու
ղաղապ կէօթէրիլէրիտի պանա : Պէնի՛ գօ՛ ա-
թէշէ՝ եախօտ եապանի ճանաւարլար էօնիւնէ
աթսընլար . պէնի խաչա մըսլասընլար , վէ պէնիմ
պիւթիւն աղալարըլմը փարչալասընլար . պունլա-
ըն ճէմի՛տի պէնիմ ինտիմտէ Տիջ կիպի տիր .
ղիրա Վրիստոսըլա թէքմիլէն մէսուրըլմ՝ : Րօ-
մատա օնու երթթըճը ճանաւարլար էօնիւնէ աթ-
տըլար . վէ արսլանլարըն սէսինի իշիթտիյի գէման՝
տէտի . «Պէն Վրիստոսուն պուղտայընտան ըմ .
արսլանլարըն տիշի պէնի էօյիւթմէլի տիր , քի
խաս ուն էքմէյի կիպի օլայըմ՝ : Արսլանլար
չափուճադ օնու փարալայըպ եէտիլէր . վէ օնուն
գալան քէմիլլէրի Անտիոքտա կէօմիւլտիւ :

Էֆէնտիմիղին 167 սէնէսինտէ՝ Տովհաննէս
Րէսուլուն շայիրտի Իզմիր Ապիսկոպոսու Պօղե-
կարպոս 90 եաշընտա իքէն՝ տիրի տիրի աթէշտէ
եանմաղա Տիւքմ օլունտու : Ա է մէրգումն

տինինի ինքեար էթմէյէ շօրլատըզլարը վագթ ճէվապ վերիպ տէտի քի, "Եթէ 86 երլ տըր, քի պէնիմ Լփէնտիմ Հիսուս Վրիստոսա խըզմէթ էտերիմ վէ օնտան հիչ պիր քէտէր կէօրմէտիմ. իմտի պէնիմ Ղուրթարըճըմա նա՞սըլ սօտաագածսըզըզ էտէպիլիրիմ": Իմտի օնու պիր գաղըզա պաղլատըլար. վէ աչգ իլէ տուա՞սընը էթտիրքտէն սօնկրա, օտուենլարա աթէշ վէրտիլէր: Ալ է վագըր՝ա ալէվլէր փէք եիւքսէյէ չըգայօրլարըտը իսէ տէ՝ օնուն թէնինէ ասլա տօգանմատըլար: Լփնճամը ճէլատլար մերգուճու խանէր իլէ վուրտուլար, վէ թէնինի աթէշէ եագտըլար:

Պու գօվալայըլ հէր նէ գատար ուզագտա իտի իսէ տէ, կիտէ կիտէ՝ 169տա Լ իոնուն վէ Ա իեննանըն Վրիսթիանլարընա տա խըշմըլա եէթիշտի: ()նլարըն Վիլիսէլէրինին էն մէշհուր աղալարընը ափանսըզ թութուպ մահպուս էթտիլէր: Փոտինոս Լպիսկոպոս 90 եաշընտա իքէն օգատար թէփմէ եէտի՝ վէ թաշլար իլէ վուրուլտու՝ վէ էզիյէթլէր չէքտի, քի իքի կիւնտէն սօնկրա զընտանտա էօլտիւ:

Պլանտինա իամինտէ պիր էսիր զըզ՝ քի վեւճուտու զայէթ զայիֆ վէ նազիք օլտուղունտան, Վրիսթիանլար պիլէ ումաղլարըտը քի պու էզիյէթլէրէ տայանապիլտին, վէ տինինտէ գալի տուրապիլտին պու ճիւմէ իլէ պիր կիւն սապահտան ախշամատէք հէր թիւրլիւ իսքէնճէյի չէքտի, վէ ճէլատլար օնուն իյիթիլինէ թէ՛աճիւպ էտիպ՝ պիլմէզլէրիտի քի օնա տահա նէ իսքէնճէ վէրտինլէր: Չիւն քի Հիսուս Լփէնտիմիզ օնա գուվլէթ իհսան էթմէսի իլէ՝ օ տաիմա "Պէն Վրիսթիան ըմ, վէ Վրիսթիանլա-

ընն հագգընտա սեօյլէտիյինիղ սուչար՝ իֆթի-
րա տըր՝ տէյիւ պաղըրըրըտը :

Սանկտոս սարկաւագ տա փէք գըյադ իսքէն-
ճէլէր չէքտի : Վէնտի շիտտէթլի ածըլարընըն ի-
չինտէ տաիմա՝ «Պէն Վրիսթիան ըմ , պէն Վը-
րիսթիան ըմ» տէյիւ ճէվապ էտէր իտի : ()նա
իսքէնճէ վէրէնլէր օնուն դավիլիյինէ էօվքէլէ-
նիպ վիւճուտուէնուէն հէր թարաֆընը գըղըն
տէմիր սաճլար իլէ եագտըլար . վէ անիտէ պիւ-
թիւն վիւճուտու եարա պէրէ օլտու . անճագ
օնու հիչ պիր շէյ սարսամատը . տաիմա սա-
տըղըղըլա քէնտի Վուրթարըճըսընը իգրար էյլէ-
տի : Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ եէնիտէն օնա
տաճա շէտիտ իսքէնճէլէր վէրտիլէր . վէ լաքին օ
քէնտի սատըղըղընտան աուլա շաշմատը : () վա-
գըթ փուլթիւրէսթլէրին պիր զիյնէթլի եօր-
թուսու վարըտը , քի պիր չօգ շէհիտլէր էօլտիւրէ-
ճէքլէր իտի : Սանկտոսու վէ Սատուրոսու՝ քի եէնի
վաֆթիղ օլմուչարըտը , իպթիտա սօփալար իլէ տէօյ-
տիւլէր , վէ սօնկրա աթէշտէ գըղմըշ տէմիր իս-
քէմլէ իւզէրինէ օթուրթտուլար . վէ էնճամը
արսլանխանէյէ աթտըլար , քի օրատա երըթըճը
ճանավարլար վարըտը : Պու ա'ղիղ շէհիտլէր
քէտի տինլէրինտէ դավի տուրտուլար , վէ ճանա-
վարլար օնլարը փարալայըպ տաճա բուհլարը-
նը թէսլիմ էթմէմիշ իքէն ճէլատլար գըլըճ
իլէ պաշարընը քէստիլէր :

Պլանտինայը տաիի արսլանխանէյէ կէօթիւր-
տիւլէր , վէ գօլլարընը աչըպ՝ խաչ շէքլինտէ պիր
գաղըղա պաղլատըլար , քի քէնտինի հըֆղ էտէմէ-
յիպ՝ դուտուրմուշ ճանավարլարա հագըր վէ գօ-
լայ պիր ալ օլտուն : Սէ լաքին օլ հայվան-

լար ինսանլարտան մերհամեթլի պուլուենուպ՝ օնու ինճիթմետիլեր . պուլ սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ օնու ալտըլար կէօթիւրտիւլեր , վէ պաշգա պիր եօրթու կիւնիւնէ սաղլասըլար : Պիր աղ վազըթտան սօնկրա , Լթթալոս վէ Լղէքսանդրոս իսմինտէ իքի պաշգա Վրիսթիան տահա թուլ թուպ օնլարը աթէշտէ գըղմըշ տէմիրտէն իսքէմլէ իսթիւնտէ գալուրտուգտան սօնկրա երրթըճը հայլանլար էօնիւնէ աթտըլար : Պունլարըն արգասընտան Պլանտինանըն սըռասը կէլտի եինէ իսքէնճէլեր շէքմէյէ . վէ լաքին օ՝ պիր սէվկիւլիւ տասթուենուն տիլիւնիւնէ կիտէր կիպի կիւլեր եիւղ իլէ էօլիւմիւ գարշըլատը : ()նու պիր աղա գօյուպ՝ պիր եապանի պուղա էօնիւնէ աթտըլար , քի անիտէ թէնի պին փարչա օլտու , վէ ճանը ()իսուսուն գուճաղընա ուչտու : Բօնտիկոս իսմինտէ 15 եաշընտա պիր կէնճ Վրիսթիան տա օնլար կիպի շէհիտ օլտու :

Փ Ը Ս Լ Փ Ռ

Լճերէնդա՛ւ Սճըրդա՛ւ վէ Բճադա՛ւ օլան ֆօժա՛ւ
ԼճըլԼըր :

(Սէնէ 169 — 302)

ՕԼ էսնատէ Լճրիդատա Լարթադինէ Վիլի-
սէսի տէ պէջլէ պիր քէսքին գօվալայըշ չէքտի :
Վէք չօգ Վրիսթիանլար մահպուս օլտուլար :
Պուսլարըն իչինտէ Բէրբէթուս իսմինտէ 22 եա-
շընտա պիր կէնճ գարը՝ վէ Ֆէլիչիթաս իսմին-
տէ պիր էսիր գըղ վարըտը : Բէրբէթուանըն
պապասը փուլթիքէսթ օլտուղուստան՝ փէք չօգ
չալըշտը քի գըղընա Վրիստոսու ինքեար էթ-
տիրսին : Խմտի օնուս օլտուղուս զընտանա կիթտի , վէ
տէտի . “Պէնիմ ագ սաչլարըմա մերհամէթ էյ-
լէ , վէ՛ էյէր սէնին հուղուրուստա պու իսմէ
շայէսթէ իսէմ , սէնին փէտէրինէ մերհամէթ էյ-
լէ . սէնին էվլատընա մերհամէթ էյլէ , քի օնու-
տա սէնին իլէ պէրապէր մէղարա չէքիշտիրէ-
ճէքսին : Լիլ՛ սէօղ տիյնէ՛ , զիրա սէնին էօլիւ-
միւն հէփիմիլէ զիւլ վէ րէզալէթ տիր” : Սօնկ-
րա էլլէրինի էօփիւլոյ՝ պագլարընա գափանտը ,
վէ աղջալոյ “Տէյիլ պէնիմ գըղըմ , իլլա վէլի-
նիմէթիմ օլաճագսըն . կէ՛լ շու փէտէրինին րէ-
ճալարընա վէ կէօղ եաշլարընա գարշը տուրմա՝
տէտի : Ա՛լ լաքին Բէրբէթուս անատան վէ պա-
պատան զիյատէ սէվիլէճէք Բապոյ Լլլըսըլ թա-
նրմըշտը : Բէրբէթուայը վէ Ֆէլիչիթասը երը-

Թըճը հայալանար էօնիւնէ աթարար , վէ պիր ճէլատ էլի ի, է գաթլ օլունտուլար : Եփէնտի-
միդին 247 սէնէսինտէ՝ Խաքէնտէրիյէտէ վէ Սը-
սրտա զուհր էտէն դօվալայըշտա՝ Սէթրաս
խամինտէ պիր իսթիյար թուլտուլար , վէ օնա
ճէպը իլէ հալան ալահարա պուխուր հադմաղա
զօր էթտիլէր : Եաքին օ պու շէյէ գարշը տուր-
տուղու իչին՝ ճէլատար օնու թօփուղար իլէ
թէփէլէտիլէր , վէ տիքէնլէրիլէ հիւղինիւ երթ-
տըլար , վէ օնու վարօշա չէքիպ՝ օրատա թաշա-
տըլար : () նտան սօնկրա Վուինթա իսմինտէ պիր
Վրիսթիան գարըյը փուլթիսանէյէ չէքիպ՝ զօրլա-
տըլար քի փուլթարա սէճտէ դըլըն : Եաքին պու
թէքլիֆի ըտտ էթտիյինտէ , շէհրին սօգագլա-
րընտա թաշարըն իսթիւնտէ սիւրիւքլէտիլէր ,
վէ պիր տէյիրմէն թաշը իւղէրինտէ օնուն ա-
ղալարընը գըրըպ էգտիլէր , վէ էնճամը թուլթ-
տուղարը հէրէ կէօթիւրիւպ օրատա էօլաիւր-
տիլէր : Պու խաքէնճէլէր վէ հղիյէթլէրտէն սօնկ-
րա՝ փուլթիւրէսթլէր Վրիսթիանլարըն էվլէրինի
պասմաղա տաիի պաշլատըլար . վէ օնլարըն էվ-
լէրինէ հիւճիւմ էտիպ , տիւշմանըն օրտուլարը
պիր շէհրի պասըպ խարապ էթտիլէրի կիպի
էն գըյմէթլի շէյլէրինի ալտըլար , վէ պագի գա-
լանը աթէշէ վէրտիլէր : Եսիր Վրիսթիանլա-
րըն իչինտէ Լպողոնիա իսմինտէ պիր հաշլը գարը
վարըտը , քի օնուն պիւլթիւն տիւշէրինի գօփար-
տըլար , վէ շէհրին գափուլարընտա պիր աթէշ
հագըպ՝ “Եյէր ալահընա քիւֆը էթմէզսէն՝
սէնի պունուն իչինէ աթարըղ ” տէյէրէք օնա
գօրգու վէրտիլէր : Լպողոնիա իսէ պիր տագիգէ
միւհլէթ իսթէտի , է քէնտինի աթէշին իչինէ

աթըս էօլտիւ : Պոլ սէֆիլ քէօրլէր՝ Սրապիոն խմինտէ պիր պաշգա Վարիսթիանը տա քէնտի է վինտէ թութուլար , վէ քէմիքլէրինի գըրըս՝ պիլիւսթգաթ օտատան սօգաղա աթտըլար : Վարիսթիանլար սօգաղլարտա՝ նէ՝ կէճէ վէ նէ՝ կիւնտիւղ՝ էմին վէ րահաթ կէղէմէղլէրիտի : Շէմա՝ աթ պիր տիւղիյէ պաղըրըրըտը քի Վարիստոսու ինքեար էթմէյէնլէրին Տէփսինի աթէշէ աթմալը : Իմիէրաթօր՝ Պետրոս խմինտէ սարայ աղալարընըն պիրինի քէնտի հուղուրունա չաղըրթտը , վէ օնու քէնտի հուղուրունտա դամըլըլա թէփէլէթտի : Պետրոս՝ «Պէն քէնտի Կուրթարըճըմա գարշը քիւֆը էտէմէմ , վէ եալան ալլահլարա դուրպան սունամամ» տէյիւ թագրիր էտի՝նճէ , օլ վագթ ճէլլատլար զիյատէ դուտուրուպ՝ էթլէրինի փարչա փարչա էթտիլէր , վէ զիյատէ աճը վէրմէք իչիւն՝ օնուն եարալարընը թուղ վէ սիրքէ իլէ օլալատըլար : Սէ հիւ պիր շէյտէն սարսըլմայօր խտիյինի կէօրտիւքլէրի զէման՝ օնու քիւլլիւ աթէշ իւղէրինէ գօյուպ՝ եագտըլար , 302 սէնէսինտէ :

Սերստոս՝ Բօմա Վիլիսէսինին Լպիսկոպոսու 260 սէնէսինտէ շէհիտ օլտու : Օնուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝ Բօմանըն վալիսի պոլ Վիլիսէսինին չօգ զէնկին օլուպ՝ վաֆիր շէյէ մալք օլտուղունու իշիտինճէ , օլ Վիլիսէսինին Լորենցիոս նամ իւք Սարկաւագընը եանընա կէթիրթտի , վէ օնա էմր էթտի քի օլ մալը քէնտինէ թէսլիմ էթսին : Լորենցիոս օնտան պիր վատէ խթէտի , քի հէր շէյի սըրասընա գօյուպ , այրը այրը տէֆթէրէ կէչիւսին : Սէղքիւր վալի օնա իւչ կիւն միւհլէթ վէրտի : Իւչիւնճիւ կիւն

Լորենցիոս Վիլիստէտէքի պիւթիւն ֆուգարաւ-
 արը ճէմ՝ էտիպ՝ օնլարըւա պէրապէր վալիյէ
 կիթտի, վէ օնա տէտի. «Լէ՛Ն, պիղիմ Լլա-
 Տըմրղըն խաղինէլէրինի կէօր. պիւթիւն հապլի
 ալթուն գապլար իլէ տօլտու»։ Ալի տըշարը
 չըգտը, վէ հապլիտէքի ֆուգարաւարը կէօրտիւ-
 յիւնտէ, աէօնտիւ Լորենցիոսա էյրի էյրի պագ-
 տը։ Սարկուադ «Լէյէ՞ տարըլըյօրսուն՝ տէտի.
 սէնին արղուլէտիյին ալթուն պաշգա պիր շէյ
 տէյիլ՝ իլա թօփրագտան չըգմըշ ալչագ պիր
 մատէն, վէ հէր կիւնահըն սէպէպի տիր. ասըլ
 սահիհ ալթուն օլ սէմալի նուր տուր, քի պու
 ֆուգարաւարըն իւղէրինտէ փարլար։ Իշթէ պէ-
 նիմ սանա վատ էթտիյիմ խաղնէ պունլար տըր.
 իշթէ գըյմէթլի էլմասլարըմ տա վար. պու պի-
 քիր գըզար վէ տուլ գարըլար Վիլիստէնին
 թաճը տըրլար»։ Ալի «Ան պէնի զէվղէնի՞յօր-
 մուսուն, պէն աղնայօրում քի սէն էօլիւմտէն
 գօրգմայօրսուն, վէ լաքին պէն սէնի չափուգ
 էօլտիւրմէյէճէյիմ» տէտի։ Պէյլէ տէտիքտէն
 սօնկրա օնու սօյունտուրտու, վէ պիր տէմիր ըս-
 գարա իւղէրինէ պաղլաթտը, քի օնու քիւլլիւ ա-
 թէշ իլէ քէպապ էտիպ էօլտիւրսիւն։ Լորենցիոս
 աթէշին իւղէրինտէ պիր եանա տօղրու փէք չօգ
 եաթմաղըւա, վալիյէ տէտի. «Պէնի չէվիւրսին-
 լէր, զիրա թու եանըմ եէթէր գալրուլտու»։
 Չէվիւրտիլէր. վէ կէօղլէրինի կէյէ գալտըրըպ
 Բօմա ահալիսի իշիւն տուա՝ էթտի, վէ պատէ-
 հու ճանընը Լլահա թէսլիմ էյլէտի։

Փ Ա Ս Լ ԺԳ

Չօգ Բարեմիտն չօգ-բարուն շեհեդ օլմասը, վե Ռե-
լե- շուհեդեք էլե Բօմա Կեվլեթնին խարապ օլմասը :

(Սէնէ 260—311)

Ը իմաի զայիֆ չօճուգլարըն Բարիստոսուն իա-
մի իշիւն սապր իլէ իսքէնճէլէք չէքիպ՝ օնուն ուղ-
րունա քէնտի է'օմիւրլէրինի վերտիքլէրինի տա-
խի նաղար էտէլիմ : Աիւրեղ Բայսէրլի պիր օղ-
լան վարըտը, քի ճան ու կէօնիւլտէն Բարիստոսա
եափըմըշըտը . էկէրջի օնա փէք չօգ գօրգու-
լար վէ էղիյէթլէր վերտիլէր իսէ տէ, պիր թիւր-
լիւ Բըրիսթիանլըղը ինքեար էթմէտի : Բէնտի
եաշտաշլարը օլան տէլիգանլըլար օնու գօվալար-
լարըտը, վէ քէնտի պապասը օնու էվտէն գօվտու :
Հաքիմ օնու քէնտի հուզուրունա կէթիրթտի,
վէ օնա տէտի. "Լչվաւորմ" պէն սանա ափի է-
տէրիմ, վէ պապան թէքրար սէնի էվինէ գա-
պուլ էտէր, վէ օնա մերասիօր օլմասը սէնին
էլինտէ տիր. եէթիշիր քի սէն ագլընը պաշնա
կէթիրէսին, վէ քէնտինի զայ՝ էթմէյէսին" : Չօ-
ճուգ ճէվապ վէրտի քի, "Ալէն պու էղիյէթլէրի
սէվինճ իլէ չէքէյօրում, չիւնքի Ըլլահ պէնի
քէնտի եանընա ալաճագ, վէ էյէր պէն պապա-
մըն էվինտէն գօվուտում իսէ, պէնիմ օնտան
ա'լա գօնաղըմ օլաճագ : Լչօլիւմ պէնի ասլա
գօրգութմաղ, ղիրա օ պէնի տահա էյի պիր էօ-
միւրէ կէօթիւրիւր" : Ալու լաթիֆ իգրարտան

« օնկրա , օնու պաղայրպիսքէնճէ եկրինէ կեօթիւր-
տիւլէր : Լաքիմ կիղլիճէ ըսմարլամըշ ըտը
քի իսքէնճէ եկրինի կեօսթէրիպ կէրի կեթիւրսին-
լէր . զիրա ումարըտը քի աթէշի կէօրիւբսէ՝ ֆիք-
րինի թէպտիլ էտէր : Ա է լաքին Աիւրեղ դօրգ-
մայըպ՝ գալի տուրտու : Իմտի հաքիմին եանընա
տէօնտիւլիւնտէ , հաքիմ օնու ածըյըպ՝ թէքրար
օնա նասիհաթ վէրտի : Լաքին օլ կէնճ շէհիտ
ճէվապ վէրտի քի , « սէնին գըլլճըն վէ աթէ-
շին պանա հիչ պիր շէյ եափամաղլար . պէն տա-
հա ալա պիր վաթանա կիտէճէյիմ » . թէղ էյլէ
քի պիր ան էվլէլ օրայա վասլ օլայըմ » : Լա-
նընտա տուրանլարըն ճիւմլէսինին կէօղլէրի եա-
շարմաղա պաշլատը : () իսէ օնլարա տէտի .
« Լղլայաճաղընըղա՝ սէվինին . վէ վաղը՝ա սէվի-
նէճէյիտինիլ , էկէր պէնիմ կիտէճէյիմ մէմլէ-
քէթի պիլէյիտինիլ » : Սօնկրա քէնտիլիյինտէն
էօլմէյէ կիթաի . վէ պիւթիւն շէհրին ահալիսի
թէ՛աճճիւպ շէքտիլէր . (սէնէ 260 :) Լ. ֆրիգա

Վիլիստինտէն պիր . քիւչիւք չօճուգ թուլութեալ՝
Վրիսթիան տըր տէյիւ հաքիւմին հուղորունա
կէօթիւրտիւլէր . հաքիւմ գըյաս էթտի . քի քէն-
տի թէհտիտլէրի իլէ օնու չալիուգ գօրգու-
տուր . վէ լաքին Վրիստոսուն պու սապի շայիր-
տի հիքմէթլի պիր ճէսարէթ իլէ ճէվապ վէրիպ
տէտի . «Վէն իսթէտիյինի վէ էլինտէն կէլտիյի-
նի եսփի . անձագ պէն Վրիսթիան ըմ վէ Վրիս-
թիան գալաճաղըմ» :

Լնտիօքտա՝ Րօմանոս իսմինտէ Վրիսթիանըն
պիրի՝ Լնճիլէ իթիգատ էթտիյի իչիւն փէք չօգ
տայագ եէտի . Վ է սօլտաթըն պիրի օնու ղէվգ-
լէնէրէք տէտի . «Վէնին Վրիստոսուն տահատիւն-
քի տիր , վէ լաքին պիղիմ ալահլարըմը փէք
չօգ էսքի տիրէր» : Պու սէօհպէթին իւղէրինէ
Րօմանոս պիր չօճուգ չաղըրտը , քի սօլտաթա
ճէվապ վէրսին : Չօճուգ չօգ սէրպէսթլըք իլէ
օնա տէտի . «Պիղ չօճուգլար արթըգ ինանսամա-
յըղ՝ . քի չօգ ալահլար վար տըր . եալընըղ պիր
Լըահ վարտըր , վէ օ ինսանըն եիւրէյինտէ սա-
քին օլուր» : Պու սէօղիւ տէտիյի իչիւն՝ չօճուգ
փէք չօգ տայա՛գ եէտի . վէ անասը օրատա պու-
լունուպ՝ օնա պաղըրարագ տէտի . «Վայրէ՛թ էյ-
լէ է՛վատըմ՝ ղայրէ՛թ էյլէ . գավի՛ տուր . էպէաի
է՛օմիւն թաճը շիմիտէն սէվ կիւլիւ պաշընըն
իւղէրինտէ փարլայօր» : Պու սապի շէ՛նիտ տա-
յագ ալթընտա ճանընը թէպիմ էտէյօր իքէն ,
անասը կէօղեաշը տէօքէրէք օնա տէտի . «Լը-
ահա ըսմարլատըգ պէնիմ սէվկիւլիւ էվատըմ .
Լըահըն հուղուրունտա քէնտի ա՛ղիզէրինին էօ-
լիւմիւ գըյմէթլի տիր» :

Եւ՛ պու թէվարիսի օգույան չօճուգլար՝ կէնճ-

էր, սիզին իչիւն Մլաճտան տիւերիմ քի սիզէ
 Յիսուսու էյի թանըթտըսըն, շէօյէ քի՝ հէր
 շէյտէ սիզի սէվէն Յիսուսուն ի՛թիգաթընտա
 գավի՝ տուրասընըլ : Ասսերիոսնագլ էտէր քի
 ահճագ եիրմի եաշընտա օլան տէլիգանընըն
 պիրինի արսլանխանէյէ կէօթիւրտիւէր, քիօրա-
 տա ալըլար վէ գափլանլար վարըտը : Իմտի օ՛
 հայվանլարըն եանընա կիթտիյինտէ, տիզ իւս-
 թիւնէ կէլիպ՝ էլլէրինի կէօյէ գալտըտը : վէ
 հայվանլար օնու ինճիթմէտիլէր : ()նուն իւսթիւ-
 նէ պիր պուղա սալըվէրտիլէր, վէ օնու աթէշ-
 տէ գըղմըշ տէմիր իլէ տիւրթէրլէր իտի : հայ-
 վան կէնճ Վրիսթիանա րայէթ էտիպ՝ տէօնտիւ
 վէ քէնտինի կիւտէնլէրին իւղէրինէ հիւճիւմ
 էթտի : էնճամը օնու եըրթըճը հայվանլար եէտի իլէ
 թէլէֆ էտինճէյէ գատար փէք չօդ զահմէթ
 չէքտիլէր :

Իւչիւնճիւ տէհրտէ՝ տէվէթէր Վրիսթիան-
 լարա գարշը հէր նէ գատար պէօյիւք վէ շիտ-
 տէթլի գօվալայըլար չըգարտըլար իսէ, օգատար
 տա պէօյիւք դաղէպլէրէ վէ պէլալարա օղրատը-
 լար : Պու էսնատէ էլլի Իմիէրաթօրտան զիյա-
 տէ թախթա օթուրտու : ()նլարը օթուրտան
 ապէրէրէր՝ չափուճագ օնլարը թախթտան աշա-
 ղա ալըպ էօլտիւրիւրլէր իտի : Ալ է տէվէթ դա-
 յէթ շէտիտ պէլալէրտէն էօթիւրիւ խարապ օլ-
 տու : Վրիսթիանլար էյի ֆէրգինէ վարըլարը-
 տը քի՝ պու պէլալէր քէնտի գօվալայըճլարը-
 նըն իւղէրինէ շագթ թարաֆընտան եօլանըլը-
 յօր, վէ լաքին օնլար քէնտի իւղէրլէրինէ ալ-
 մայըպ՝ Վրիսթիանլարա գարշը տահա զիյատէ
 իըրօլանըլարըտը : Աիւղ սէքսէն թարիխինտէ

ՎՊՈՄԻՏՈՒՈՒՆ փատիշահը զոնքն կիւնլէրինտէ՝ թա-
ուէն իլէթի Իթալիայը՝ Առնանիսթանը վէ Տէվ-
լէթին պիւթիւն պուլուրտուղու եւրլէրի խարապ
էթտի : Այլթ Րօմա շէհրինին իշինտէ , պիրազ
վագըթ , կիւնտէ 20,000 քիշէ էօլիւրիւտիւ :
256 սէնէսինտէ Մնթաքիատա թա՛ունտան օլ գա-
տար ռաւաճ գըրըլըրտը քի , էօլիւլէրին ճիւլէսինի
սայամաղլարտը : 311 սէնէսինտէ Մաքսիմիանո-
սուէն գօլալայըշնտա հէր կիւն քէնտի օրտու-
սունտան պէշէր պին ա՛սքէր էօլտիւ : Բրիսթի-
անլարա դարշը իլք գօլալայըշլարը չըգարան Խմ-
փէրաթօրլարըն . պիր գաջը թիւրլիւ պէլա ու
ղաղէպլէր իլէ էօլտիւլէր : Աղլերիանոս Խմփէ-
րաթօր Մճէմ շահը Մաթթուէն էլինէ էսիր տիւշ-
տիւ , քի օնու մահպուս էյլէտի , վէ հէր աթա
պինտիքտէ , օնու այագ պասամաղը եւրինէ գուլ-
լանըրտը . էնճամը Մաթթո սաղ սաղ օնուն տէ-
րիւնի սոյտուրթտու վէ թուղլաթտը : (սէնէ 260 :)
310 թարիխինտէ Վաղերիոս Խմփէրաթօր չա-
րէսիզ պիր տէրտէ օղըատը : Մյաղլարը վէ պա-
ճագլարը չիւրիւյիւպ գուրտլանտը : Էքիմլէր վէ
փութլար օնու է ի էտէմէտիլէր : Պիր եըլ գա-
տար պու գօրգուլու վէ մէքրուհ իլէթի շէքտի :
Ինճամը քէնտի աղըրլարընտան զամիրի օյանըպ՝
311 թարիխինտէ՝ Վրիսթիանլարա դարշը չըգար-
մըլ իտիյի գօլալայըշը մէքս էթտիրթտի , վէ
օնլարա բուխսաթ վէրտի , քի քէնտի Վիլիսէ-
լէրինի թէքրար եափսընլար . վէ հաթթա օնլարա
րէճա էթտի , քի քէնտի սաղլըղը իշին տուա՛
էթտինլէր : Կոստանդիանոս թաթթա օթուրտու-
ղունտա՝ Վրիսթիանլարա սահապէթլիք էթտի , վէ
(0) սէնէտէն պէրի Վիլիսէյի խարապ էտէն
գօլալայըշլարը պիւթիւն պիւթիւնէ մէքս էթտի

ቅ ሂ ህ ሊ ቶ

በጋራነት የሚገኙት የሀገራችን የፖለቲካና የፍትሕ ጥያቄዎችን ለማሟላት ለሚችሉት ሰላማዊ መንገዶች ማድረግ ይገባል፡፡

(၁၆၆ ၃၄ — ၃၅)

Վարիսթիան Վիլիսէսի՝ Բէսուլարըն վագ-
թընտա պիր սատէ ուսուլի խտարէ իւզըն գու-
րուլմուշուտու : Էւր պիր ճէմա՛ւաթըն պիրէր
չօպանը՝ եա՛նի Նշպիսկոպոսու վարըտը , քի պունլար
Նլահըն Վէլամընը վա՛ղ էթմէյէ՝ վէ ճանլա-
րըն սէլամէթինէ մէմուր խտիլէր . վէ ղէյատէ
ճէմիյէթլի օլան Վիլիսէլէրին ղէյատէ չօպան-
լարը տախի օլուրուտու , վէ օնլարըն րէֆագա-
թընտա սարկաւաղլար վարըտը : Նլք մէսնէտ Բէ-
սուլարըն իտի . Վարիսթիանըն է՛ օմրիւնէ վէ թա՛-
լիմինէ միւլթա՛ւլիգ ճէմի շէյլէրի օնլար էջրէ-
տիրլէր իտի . վէ օնլար ասըլ Վարիստոստան էջրէն-
միշ խտիլէր : Վալտը քի՝ Վիլիսէնին խատէմէ-
լէրի վէ պայաղը ա՛ղալարը մապէյնինտէ տահա
պիր ֆէրգ գօնմամըշտը : Նշար աղար՝ պիր
ճէմա՛ւաթըն չօպանընա՛ Նշպիսկոպոս եախստ նա-
ղըր իսմինի վէրտիլէր . վէ օնուն քէլամընը միւ-
լթէպէր վէ քեաֆի սայտըլար : Պարըշ վէ րա-
հաթլըգ վագթընտա՝ Վիլիսէնին խտարէսի չօգ
չօպանլարա իհալէ օլուրուտու . վէ լաքին գօվա-
ւայըշ վագթընտա՝ պիր գազի նիյէթէ վէ գա-
րարըլ թէֆէքքիւրլէրէ միւհթաճ օլտուգլարըն-
տան՝ պիր ճէմա՛ւաթըն նիյամըր վէ խտարէսի պիր

գատիր վէ ա'լիմ առէմ՝ էլինտէ օլմասը զիյատէ մէնֆա'աթըը իտի : Պօղոս ի'չսուլ Վրիսթիան լարա ըսմարլամըշտը , քի էյէր մապէյնլէրին տէ պիր նիզա'լարը վէ տա'վալարը օլուրսա , ի մանսըղլարըն շէրի'աթընա միւրաճա'աթ իթմէսինլէր : Ա է փուլթիքէսթ հաքիմլէրին Վրիսթիանլար իլէ ա'տալէթլէրի օլտուղունտան , պուլթէնպիհ վէ դանուն իւմիւմէն փէք դօլայ թուլթուլտու վէ իճրա օլունտու : Պու տա'վալարը քէսմէյէ էքսէրի Նպիսկոպոսլար մէմուր իտիլէր , վէ պու սէպէպտէն էթիւրիւ օնլարըն նուֆուղու վէ իթիպարը արթմագտա օլտու : Ա է օլ վագթլարտա Նպիսկոպոսլուղուն թէհլիքէսի շէրէֆտէն զիյատէ օլտուղու իչիւն՝ Նպիսկոպոսլար քէնաի հիւքիւմէթլէրինի ֆէնայա դուլանաճագլարընտան գօրղուլմաղտը : Իւչիւնճիւ տէհրին օրթասընտա՝ կարթագինէ Նպիսկոպոսու կիպրիանոս՝ «Պէն քէնաի Վիլիսէմէ տանըշմատըդտան սօնկրա՝ հիչ պիր շէյ եալիմամ» տէրիտի :

Ա է լաքին պաշգա պիր զիյատէ պէջիւք վէ սահիհ թէհլիքէ՝ եա'նի ի'օմա՝ կարթագինէ՝ Իսքէնտէրիյէ վէ ի'նթաքիա կիպի տէվլէթին պէջիւք շէհրլէրինին Նպիսկոպոսլարընըն օ պիր Նպիսկոպոսլարըն իւղէրինէ միւսապագաթ վէ պէօյիւքլիւք թասլամագ թէհլիքէսի վարըտը . վէ օնուն իլք նիշանէլէրի օ վագթտան պէյան օլտու : Իչկէրչի օնլարըն ճէմի'սի պիր թիւթպէտէ իտի իսէ տէ , կէօրիւնիւր իտի քի պէջիւքլիւք արղուսու վէ մաթլուպու ի'օմա Նպիսկոպոսունա զիյատէ թէ'սիր էթմիշ իտի , շէջլէ քի խայլը վագթտան սօնկրա պիր քէսքին զալիմլիյէ

Թէպտիլ օլաճաղըտը : Պու մատտէ Վրիլիսէնին վիճուտունա պիր եարա օլտու, վէ պիր կիլլի սըր-
 րը փենչէ կիպի աղար ագար վիճուտուն պիւ-
 թիւն աղալարընը ղէհիրլէտի . լաքին ֆէնսլըղըն
 պէջիւյիւ շունտա՝ իտի . քի՝ տույուլաճագ գատար
 աճը վէրմէլ իտի : Պունտան պէջլէ պիրինճի վէ
 իւչիւնճիւ տէհրլէրտէ՝ Բօմա Լպիսկոպոսլարը
 Պիրինճի Ս իկտորուն վէ Պիրինճի Ստիփաննո-
 սուն՝ Վրիստոսա գարշը մաթլուպլարը ճէպրէն
 րէտտ օլունտու . անճագ տէօրտիւնճիւ տէհրտէ՝
 պու նահագ մաթլուպլար Վրիսթիան Խմիէրա-
 թօրլարըն սահապէթլիյի իլէ՝ Վրիլիսէնին զարա-
 րընա եէնիտէն սապիթ օլտուլար : Լպիսկոպոս-
 լարտան՝ չօպանլարտան վէ սարկաւագլարտան մա՝
 տա Վրիլիսէտէ կիսասարկաւագլար , ընթերցող-
 լար , ջահընկալար , երգմենցուցիչլէր վէ դոնա-
 պանլար կիպի պիր գաչ մէմուրլիյէթ տահա վար
 րտը : Բուհէլ Գուտսուն ֆէվգէլատէ քէրէմլէ-
 րի՝ Լպիսկոպոսլարտան եախօտ չօպանլարտան եը-
 րագ տէյիլ իտի . իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէհրտէ
 օնլար տահա պուլլունուրուտու . զիրա Զուստինոս
 շէհիտ օ վագըթ Խմիէրաթօրա պէջլէ եաղայօր
 րտը . «Պիր չօգ խասթայար վէ տիվանէլէր՝
 կէրէք Բօմատա կէրէք Տէվէթին սայիր սէմթ-
 լէրինտէ սէնին սիհրպաղարընտան շիֆա պուլ-
 մայըպ՝ Վրիսթիանլարըն էլի իլէ Պոնտոսլու Պի-
 ղատոսուն կիւնիւնտէ խաչա չըգմըշ Զիսուսուն
 իսմի իլէ թէքմիլ սաղլըգ պուլտուլար . պիլ հէր
 կիւն պու միսիլու էյլիքլէր կէօղեւմիւլ իլէ
 կէօրիւյօրուլ » , Սէ իքինճի տէհրտէ պէրհա-
 յաթ օլան Լիոն Լպիսկոպոսու Իրենէոսուն քի-
 թապընտա պէջլէ օգուրուլ : «Պա՛ղըսը շէյթան-

լարը թարտ էտերլեր, վէ օլաճագ շէյլերի խա-
պեր վերիլեր. պա՛ղըլարը տա էլ գօմաղ իլէ խաս-
թալարը էյի էտերլեր: Լօշիւլեր տիրիլտիլեր, վէ
արամըգտա երըսրճա եաշատըսր: Լալահըն քէն-
տի պիւթիւն Վիլիսէսինէ պախշ էթտիղի ճէմի՝
օլ քէրէմլերի քի՞մ սայապիլիր, քի օնլարը պի-
ղէ հէր կիւն Յիսուս Վարիստոսուն իսմի իլէ՝
միլէթլերին սլլամէթի իչիւն ճապա իհսան է-
տեր": Իքինճի տէհրին սօնունտա՝ Տերտուղիա-
նոս Բօմա վալիլերինէ պէօյլէ եաղարըտը. "Սէ-
նին թախթընըն էօնիւնէ պիր փուլթ կէթիլթ,
վէ սէն կէօղլերին իլէ կէօրիւպ աշնայաճապսըն,
քի եալընըլ պիր Վարիսթիանըն քէլամը օնուն
հիլէպաղըղընը վէ գալպ օլտուղունու պէյան է-
տեր. վէ ալլահըմ տէյէն րուհ՝ քէնտինին շէյ-
թան օլտուղունու իգրար էթմէյէ մէճպուր օ-
լուր": Լ'էսսէվիյէ ճէմի ա՛ղիղ միւլերրիլեր
Եւսեբիոսա գատար (տէօրտիւնճիւ տէհրէտէք)
նաղլ էտերլեր, քի Վարիսթիանլար Յիսուսուն
իսմի իլէ շէյթանլարը թարտ էտերլերիտի. շէօյլէ
քի հ'րքէս կէօղիւ իլէ կէօրիւպ՝ գուլաղը իլէ իշի-
տիր վէ շէհատէթ էտեր իտի. պունու տախիսէօյ-
լերլեր քի, չօգ Վարիսթիանլարըն տէյիլ կիլ իտէ՝
իլլահը քէսին էօնիւնտէ կէլէճէք շէյլերի սէօյ-
լէմէյէ, վէ միւլճիլաթ իլէ խասթալարա շիֆա
վերմէյէ գուտրէթի վարըտը:

Փ Ա Ս Լ Փ Յ

Վրէժխաւարէն իշադէն վէ եօթէն ասիւնի
էրէ : Սինդաւար :

(Սէնէ 34 — 325)

Վիլիսէնին եվկէլքի իւշ տէհրէրինտէ՝ Վրիս-
թիանլարըն քէնտի իպատէթլէրինի էտէճէք մախ-
սուսէն պինա օլունմոշ Վիլիսէլէրի օլմայըպ, մա-
ղարալարտա՝ օրմանլարտա վէ եվկէրտէ վէ եէր
ալթընտա օլան պօտրուվարտա ճէմ՝ օլուրլարը-
տը . վէ անճագ իւշիւնճիւ տէհրին սօնլարընտա
Վիլիսէլէր պինա էտէպիլտիլէր : ()նլարըն իպա-
տէթի՝ Մլահըն քէլամընը վա՛ղ էթմէք՝ տուա՛
էթմէք՝ իլահի օգումագ վէ Մշայի Բապպանիյի
իճրա էթմէքտէն իպարէթ իտի : Աքսէրի՝ Վրիս-
տոսուն էօլիւլէրտէն տիրիլմէսինին զիքրի իշիւն՝
հաֆթանըն իլք կիւնիւնտէ՝ եա՛նի փաղար կիւ-
նիւնտէ ճէմ՝ օլուրլարըտը : Էէր սէնէ՝ Վրիս-
տոսուն տիրիլմէսինի եա՛նի պասեքին վէ Բուհէլ
Ղուտսուն կէլմէսինին եօրթուսունու թուլթարլար
ըտը . վէ պա՛ղը սէմթլէրտէ մէվլուտունո՛ւն տա-
խի եօրթուսունու թուլթարլարըտը : ()րուճ վէ
տուա՛ կիւնլէրինի՝ եօրթու կիպի թուլթարլարը-
տը : Ա՛ է ճէհտ էտէրլէր իտի քի , Մլահըն հու-
ղուրունտա ըշոգ էվլատլարը կիպի եաշասընլար .
զիրա օնլարըն տա՛վէթ օլմալարընըն մէրամը պու
իտի . վէ քէնտի Ղուրթարըճըլարընա իզզէթ վէ
շիւքը էտէրլէր իտի : Յուստինոս շէհիտին քէն-

տի տիւշմանլարընա աշիքեարէ սէօյլէտիյի սէօզ-
լէրի տիյնէյին, քի էյէր օնլար թէմէլսիզ օ-
լայրտըլար, մուծլագա օլ տիւշմանլարը քէնտի պու
սէօզլերինի ճէքճ էտէրլէր իտի: Իմտի պէօյլէ տէր:
«Պիղ Վրիսթիանլար՝ պիր վագըթ թէն սէֆալարը-
նա՝ էսիր իքէն, շիմտի ճէճտ էտէրիզ՝ քի ա՛ղիզլիք-
տէ կաշայալլամ. պիր վագըթ թամաքեալլըղա վեր-
միշիտիք քէնտիմիզի, վէ ագչէ պիզիմ փուծու-
մուզ իտի. վէ շիմտի պիւթիւն վարիյէթի-
միզի ֆուգարալարա թէվզի՝ էտէրիզ: Պիր վա-
գըթ ա՛տավէթ իչինտէ կաշարըտըզ, վէ գան տէօք-
մէյէ չալըջըրտըզ, վէ պիզիմ թապիա՛թտա վէ
մէշրէպտէ օլմայանլարը էվէրիմիզտէն գօ՛խարը-
տըզ. վէ շիմտի՝ քի Վրիստոս պիզիմ գալպի-
միզէ պէյան օլմուշ, պիզ մուհապպէթի վէ մէր-
համէթի՝ թանըրըզ, տիւշմանլարըմըզ իչին
տուա՛ էտէրիզ, վէ ճէճտ էտէրիզ քի պիզէ սէ-
պէպսիզ տիւշմանլըզ էտէնլէրի իսքեաթ էտէլիմ,
քի Վրիստոսուն միւ՛թէպէր Կնճիլինէ կէօրէ
կաշասընլար, վէ Մլլահըն պիզիմ ճանըմըղա իհ-
սան էթտիյի իւմիտէ մալիք օլտունլար» : Փուծ-
փէրէսթլէր՝ պու միսիլու մուհապպէթի կէօրիւզ՝
կապանճը վէ պիրիպիրինի թանըմայան ատէմ-
լէր նասըլ պէօյլէ տէրունի տիլտէն մուհապպէթ
իլէ պիրլէշէպիլմիշլէր իտիքլէրինէ ագըլ էրտի-
րէմէզլէրիտի: Պու շէյի կէօրմէլէրի իլէ՝ «Պա-
գըն՝ նա՛սըլ պիրիպիրլէրինի՝ սէվէյօրլար» տէյիւ
պաղըրըղարըտը: Վեա՛շքի պու սէօզ ա՛սրըմը-
զըն ճէմի՝ Վրիսթիանլարըն հագգընա տախի տէ-
նիլէպիլէյիտի:

Պու ճիւմլէ իլէ պու տին պիրլիյի փէք չա-
փուգ թէհլիքէյէ տիւշտիւ. զերա ափանսըզ կա-
լանճը վէ հիլլէպազ խօճալար զուհը էտիպ

Վիլիսէյէ թէհլիքէլի թալիմաթլար սօգտուլար . վէ պու շէյ՝ Վրիստոսուն սատրգ գուլարունա չօգ էզիյէթ վէ սըզընթը վէրտիյինտէն՝ օնլար պու թալիմաթլարա էրէրինտէն կէլտիյի գատար գարշը գօտուլար : Պէնիմ պուրատա՝ Վիլիսէնին իւզէրինէ հիւճիւմ էտէն օլ հատսըզ հիսապսըզ մուխաթարալը հերիտիկոսըզլարը զիքը էթմէյէ մերամըմ եօգ տուր . զիրա պու մուխթասար քիւթապըն թէհամմուլիւ եօգ : Ալ է լաքին նեմիզէ՝ կերէք . ետլան ու եանլըշըզ կէշէր կիտէր , թագաթ հազգ՝ տօղըուլուգ տայմա պագի գալըր : Ալ է կերէքլիք Մլահըմըզըն Վէլամընտա աշիքնարէ պէյան վէ սապիթ օլմուշ օլտուղունտան՝ հէր քիմ քի տօղըու գալպ իլէ վէ տուա՝ իլէ արարտա , օրատա պուլապիլիր :

Եւստի պիր թալիմաթ մէսէլէսի՝ եախօտ մէզհէպ խուսուսունտա պիր միւճատէլէ գուհըր էթտիյի զէման , ճէմա՝աթլարըն Ապիսիոպոսլարը պիր սինադոսա ճէմ՝ օլուպ՝ օ տա՝վանըն բու՝յէթ ու թէսվիյէսինէ միւպաշէրէթ էտէրլէր խաի : Իքինճի վէ իւչիւնճիւ տէհըլէրտէ՝ Վրիսթիան Վիլիսէսինին իչինտէ պիր չօգ ա՛ղիզ խօճալար պուլունուպ Մլահըն Վէլամընտա թապի՝ օլարագ տին պիրլիյինի սագլամաղա զայրէթ վէ ճէհտ էթտիլէր : Հոստիանոսուն՝ Իրենէոսուն՝ Տերտուղիանոսուն՝ Աղեմէսին՝ Որոգինէսին վէ Աիպրիանոսուն իսիմլէրի՝ սահիհ Վրիսթիանլարա տայիմա խօշ վէ մագպուլ օլմուշտուր : ()նլար Վիլիսէնին տիրէքլէրի խաիլէր . վէ թէ՛լիֆ էթտիլէրի սայըսըզ քիթապլար , քի սիր փայը պիզիմ էլիմիզէտէք եէթիշմիշտիր , քէնտի Աֆէնտիլէրին շանը իչիւն էթտիլէրի զայրէթին վէ քէնտի մալիւմաթլարընըն պու անէտէք գատիմ վէ միւթէպէր էսէրլէրի օլմուշարտըր :

ԻՐԻՆՁԻ ՏԷՎԼՐ

Լեւոնյանքեան Իմէրմեդիան Լեւոնի Վրէժոյ
Փառապէս :

(Սէնէ 325 — 1073)

Փ Ո Ս Լ Ս

Լեւոնյանքեան Լեւոնի Վրէժոյ : Յոսէ-
նյան Բոնիմիտի :

(Սէնէ 325 — 363)

ԻՌԻՆ ԷՆ ԳՆԱՄԱՆ ԻՆԹԻՄԱԿ ԶՈՒՆԸ ԷՍ-
ՆԱՍՐԵՆՈՒՄ՝ ԼՅՐՈՒՍԱՊԷՄԱՆ ԶԵՐԵՅԱՆ ԷՄԷՆ ՔԻԼ-
ՋԻՔ ԸՐՈՄԱԳ ԵՐԸՈՒՄ ԵՐԸԱ ՍԵՅՅԻԼԱԿԻԼ, ՎԷ ՏԵՐ
ԹԱՐԱՓԻԱ ԵՄԵՐԸՐ՝ ՓԷՔ ԸՕԳ ՎԷ ՍԵՅՅԻՔ ԸՅԵ-
ԼԱՐ ՏԱՍՐԸԱ ԿԷԹԻՐԱԿ : Ա՛՛ Է ԸՅՅԼԱՐԸՆ ՔԷՆԱՐԸՆ-
ՈՒՄ ՍԱՔԻՆ ՕՐԱՆԼԱՐ ԱՐԹԻԼԱԹ ՕՐԸԱ ՍՈՅՈՒՆ ԻԼՈՒՆ-
ՄԻ ԶԷՅՈՒՄԻՆՈՒՄ ԳՕՐԳԱՐԱԳ ԷՐԸԵՐԻՆՈՒՄ ԿԷԼՈՒ-
ՅԻ ԳԱՄԱՐ ՍՈՅՈՒՆ ԵՐԵՐԵՅԻԼՅԻՆԻԼ ՍՈՒՐՈՒՐԹԻՄԱ-
ՊԱ ԸՅՅՐԸՅՐԸՐԱՐ : ՎԻԱԳԱԹ ՆԱՓԻԼԷ ԵԷՐԷ ՂԻՐԱ ԵՄԻ-
ՍՐԳԼԱՐԸ ՍԷՆԱԼԷՐ՝ ՍՈՒԼԱՐԸՆ ԽՐԸՆՐ ՍՈՏԱ ՂԻ-
ՅԱՏԷ ԱՐԹԸՐՈՐ, ՎԷ ՍԻԼԹԻԼՆ ՕՐ ՄԻԼԹԵՐԱՔԻՄ
ԷՆԿԷԼԷՐԻ ԵՐԸԸՍ ԵՕՂ ԷՄԷՆ ԱՏԷՄ ՂՈՒՏՈՒՐ ԷԹ-
ՈՅԻՅԻ ՎԷՄԱՆ՝ ՕՐ ՎԱԳՐԹ ԶԷՄԻ՝ ԳՈՒՐՈՒՄՈՒՆ ԹԱՐ-
ԼԱՐԱՐ ՍՊՈՒ ՏԱՍԻՅԷԹԼԻ ՍՈՒԼԱՐՈՒՄ ԵՐԸԱՆՈՒՐԱՐ :

Պագաթ պու չայլար պէջիւք խըզ իլէ եիւրիւ-
տիւքլէրինտէն՝ պիր թագըմ չամուրլու թօփրագ-
լար տախի պէրապէր սիւրիւքլէյիպ , քէնտի պէր-
րագ սուլարընը պուլանտըրտըլար . վէ պօզուլան
պէնտլէրին իւսթիւնտէն թաշըպ պիւթիւն օլ էթ-
րաֆ մէմլէքէթլէրէ եայրմալարը իլէ , իշլէրինէ տա-
հա զիյատէ չամուր գարըշտը . վէ նիչէ նիչէ ալ-
չագ մահալէրէ պու սուլարտան թէրաքիւմ է-
տիպ տուրդուն հալտէ գալարագ՝ մուղիրը պու-
հարլար չոգարան պաթագլար օլտուլար : Ալ էլա-
ք'ն հէր քիւմ քի պէրրագ սու իշմէք իսթէսէ
խի , սույուն փունարընա չոգըպ օրատա քէնտի
սուսուզուզունու սափուշտուրա պիլիրիտի : Ինճիլին
չայընա էնլի պիր խէնտէք գալըյան ատէմ՝ Բօմա
Իմփէրաթօրու Աոստանդիանոս օլտու : () Է'օ-
միւր քէլամընը քէնտի պապասը Աոստանդիա-
նոս Իմփէրաթօրուն սարւոյընտա իշիթմիշիտի .
վէ լաքին օնուն տատընը տահա տույմամըշ-
լտը : Աոստանդիանոսուն հագգընա շու աթի-
տէքի վուգուաթ նագլ օլունուր : Վէնտի
խասմի Սաքսենտիոս իլէ սէֆէր էտիպ՝ փէք
տարա տիւշմէսինտէն նաշի մէճհուլ Բաւհը
իմտատա չաղըրմըշ : Աիւնտիւզիւն ափանսըզ
կէօքտէ՝ փարլագ նուր իշինտէ պիր խաշ կէօր-
միւլ , քի իւսթիւնտէ պէջլէ եաղըմըշմըշ .
սպու նիշան իլէ եէնէճէքսին" : Փատիշահ վէ
օնուն ա'սքերլէրի պունու կէօրտիւքլէրինտէ ,
թա՛ճիւպտէ գալմըշար : Տիւշիւնտէ տախի Յի-
սուս Քրիստոսու կէօրմիւլ , քի էլինտէ պիր խաշ
թութմուշումուշ , վէ քէնտինէ էմը էթմիշլէր քէն-
տի պայրաղընըն իւզերինէ օ նիշանը գօսուն : Աոս-
տանդիանոս իթա'աթ էտիպ՝ տիւշմանընը թէքմի-

Եւորոտոյ քիւ մոռնայց Երւոյնչ, ժամդոտնմասն դոտրտդրտ
 տմտըլրսի քի, մտեւտե ղչտմքչգլոտըլրսի մտ
 -ըլրսի վրչջ գտդւղւղիկ ղրտոտդոկնդտոտս\ վջ
 -ղւթ\ ւտնո դրտը() : րտտո վոյտղջթ ղչմքի ժյլ
 -ըլոգնմքո քի Եմըլտճտմ ժիկ տղո վժղւոյ՞ : Ետջ
 -տտե վետտ գտգոյմիւ\ յմժյն ղրտը() : վտվմչր
 -վի մտտիոչ Նտհե ղտո ըլգտտ տմտղտո Նւլը
 -ժտի վղչդ Նմղմտոյ տիկ, Խւլհրչըլոյ ժքրիկ Եմը
 -մտ մղմըլտիկ ղտիտեմք ղրտնտմոքտմքիկ\ քի
 . րտտո Նւլըժտի, գտղվոչղչո ԼԵԸ, Դիիիչ ըմետի
 Նտ միկ ղչտղւղւրւոյն\ : մչղւլոլք լտրտ տճտի\
 վժ, վտմքի ըտճվոտղ գղվմքնմքժոտ վտղջթ քի
 . մչղւլոլք ըլգտտիկ, վժ վտըլք միչ գղվմքիլգտտ
 վտղջթ, տտղմտմտո վտղջթ, տտնոտրտտ\ քի . մտ
 -տճտտ տետրտե մղմրտնչ\ ղմճտի\ քի ոքի
 -տ : մտճտտոչ գղւլրւլրչ գղղչոյմիւ\ յմտտե վրմտ
 -Դիի ղչտղւլք քի . մտըլմտտիոյ մչղնոյմիւ\ Եոչ . վտ
 -ըլմվտմքի վմչի վղվմքիտր ղտո Նտրտնո ըտտե
 ղչտվմք ղմմտղտոլըլոյմ\ : վտչրչ մնմղտոլը
 -տլմ\, վղլղվտ ըլքիիգտ ղվմքիլքժչիլք րտնտ
 -մրտնտ, տտղտնտտո ճտճտտի վտղջթ Նմղմտոյ
 գղլըլիիգտ ժւլնչե ղմղտոյ, Խւլղչդ մղմմտ
 -ղտրճւլտ ղւլըլրիկ գտղվոչղչո ԸԵԸ քի : ղմտր
 -տ տիոե մմտղո գոյլժ Դվճ քի, ղմտրտո վղտր
 տմտղտոլըլոյմ\, գոյլժ վժ, մտմտեմ՞ ղտրմքժ
 միկ գղչո օ քի\ : մտտճտտ գրքըլք ժյլըլտտճտ
 գղւլոգտտրիկ գղվոչոյմիւ\, ղտլըլոյմ\, ոտղտն
 -ղտտոտս\ ղտտըլտի Դ() : Նւլչրչ Եւեճտըլքի վղ
 -չդ քի, Նւլըլք Նտղ տղո մըլ, տրտնտ րտն վոյտղջթ
 մոքտմքիկ, ղչմտետղ գղլըլքտիկ ղրտոյմոյոյոյ
 ղչտչ Դտղ վրչճ րտ : (ԸԼԸ գղչո), Նւլղչդ ղչի

Սէ լաքին Աստանդիանսուն իբինճի խալէ-
 ֆի Յուլիանոս՝ քէնտինտէն էվվէլ թախթտա
 օթուրան իբի փատիշահլարըն եօլունու թուլթա-
 տը : Իլա էլինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթտի
 քի եէնիտէն փուլթիէրէսթլիյի գուրսուն . վէ
 պու միւլահաղալըլա փուլթիէրէսթլէրէ իւլիւվի-
 յէթ վէրտի , վէ փուլթիանէլէրինի թէքրար քէնտի-
 լէրինէ պաղըշլատը . վէ ճէմի՝ մանսուպլարը փուլթ-
 փէրէսթլէրէ վէրիպ՝ Վրիսթիանլարը եիւզտէն
 պրագտը , վէ զիյատէսինճէ ալահալթտը : Սա-
 գա՝ Յուլիանոս ֆէնտպաղ վէ ա՛գըլլը օլտու-
 ղունտան , Վրիսթիանլարը աշիքեարէ գօվալամաղ
 իտի , իլա էյէր փաշալար օնլարա զուլմ էտէրլէր-
 սէիտի ապա թընմաղտը վէ օնլարը թէքտիր էթ-
 մէղ իտի : Վրիստոսա տիւշման օլտուղունտան՝
 օլ տէրէճէ ա՛գըլ քէօրլէնտի քի , Աուկասըն Ին-
 ճիլինին եիրմի պիլինճի պաղընտա՝ եիրմի տէօր-
 տիւնճիւ խանէսինտէ մէվճուտ օլան փէյղամպէրլի-
 յի եալանա չոգարմագ իչիւն՝ Արուսաղէմին հէյքէ-
 լինի եէնիտէն եափմաղա նիյէթ էթտի : Ինճագ
 քէնտի խասմի քէնտիսինտէն գուլվէլթլի օլտու-
 ղունտան օնուն գուրտուղու ա՛գըլտըլ ղէմինի
 ղէվգլէնտի : Սէ ամէլէր թէմէլէրի գաղտըղ-
 լարը ղէման՝ եէրտէն աթէշ ա՛լէվէրի չոգըպ իշ-
 լէտիքլէրի իշի քեամիլէն թէլէֆ էյլէտի , վէ պու
 սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտի իշլէրլնտէն վաղ
 կէչտիլէր : Աղ վաղըթտան սօնկրա՝ Իմփէրա-
 թօր քէնտիսի Աճէմիսթանա սէֆեր էթտիյին-
 տէ , էօլիւմ տէրէճէսինտէ եարալանըպ էօլտիւ ,
 կիւճ պէլա իքի երլ փատիշահլըդ էտէրէք : Աա-
 դըլ էտէրլէր քի բուհունու տահա թէսլիմ էթմէզ-
 տէն էվվէլ՝ քէնտինի վուրան օգու չէքմիշ չոգար-

մըշ, վէ գանլը էլինի կէջէ գալորըրըս՝ շիտտէթ-
լու էօվքէ իլէ "Լա՛մ Գալիլեալը, իշթէ սէն
եէնտին" պալըրմըշ:

Ֆ Ը Ս Լ Ի

Լճրմէնիսթանտա քէ Գօնլարտա Լնճէլն իւրէթէսի՝
Լա՛րը էապանի Լալիթէլէրն հի՛ճա էլիթէսի:

(սէնէ 323 — 568)

Վրիսթիանլար տէօրտիւնճիւ տէհրին սօնու-
նատէք զիյատէսինճէ սէրպէսթ վէ աղատ իտի-
լէր, վէ աղ վագթըն մապէյնինտէ մասլահաթ-
լար շու տէրէճէյէտէք թէպտիլ օլտու քի, պա-
ղէն փուլթիթէսթլէրէ գարշը գօվալայըշ պիլէ
գալորըրտըլար: Պու րահաթլըգ վագթընտա՝ միւժ-
տէ էլէիլէրի Վրիստոսու հէր թարաֆա թանըթ-
տըլար: Հապէշտէ՝ Լճրմէնիսթանտա՝ Կիւրճիս-
թանտա վէ Լճէմիսթանտա եէնի Վիլիսէլէր պի-
նա օլունտու:

Լճրմէնիսթանտա՝ պա՛ղըլարըն նագլինէ կէօրէ՝
Վրիսթիանլըգ իլք տէհրլէրտէն պերու աղ չօգ
պուլունուրուտու: Ինճիլ օրատա՝ Բէսուլա-
րըն կիւնլէրինտէ թաղէոս Բէսուլուն եէտի իլէ
վա՛ղ օլունտու: Լաքին օլ մէմլէթին զապը-
թանը փուլթիթէսթ խալգընըն Վրիսթիանլա-
րա էթտիթլէրի էզալէր վէ գօվալայըշլար սէպէ-
պինտէն՝ Լուսաւորիչ՝ եա՛նի ըշօգ վերիճի տէնի-
լէն ա՛ղիզ Գրիգորիոսուն զէմանընա գատար

Վրիսթիանը՝ սայբի պիւթիւն պիւթիւնէ մահվ
 օլմուշ կիպի օլտու : Պու զաթ իւչիւնճիւ տէհ-
 րին սօնունա տօղրու՝ Վայսերիտէ Վրիսթի-
 ան տինինտէ թէրպիյէ օլունմուշուտու : Վէնտի
 մէմլէքէթինէ տէօնտիւյիւ զէման՝ օլ մէմլէքէթին
 Տրդատ նամ փատիշահը քէնտիսինի փութիւ-
 րէսթլիյէ իլհապ օլմաղա ճէպր էթտիղինտէ , Վրի-
 գորիոս րա՛ղի օլմայըպ՝ օնուն իրատէթինէ գարշը
 կէլմէյիլէ , օնտէօրթ սէնէ մահ.պուս օլուպ՝ կէօնա
 կէօն էլիյէթ ու իսքէնճէլէրէ կիրիֆթար օլտու :
 Լնճամը Լլահըն քէրէմ ու ինայէթի իլէ աղատ
 օլուպ գուրթուլունճա , վա՛ղը վէ տինտարլըղը վա-
 սիթասը իլէ օլ փութիւրէսթ փատիշահըն վէ օ-
 նուն րիճալ ու քիպարյարընըն Վրիսթիան տի-
 նինի գապուլ էթմէսինի կէօրմէյէ նայիլ օլտու :
 Լնտէն 302 թարիխինտէ Վայսերի Լպիս-
 կոպոսու Վ Լոնդիոստան Լպիսկոպոս նասպ օլու-
 նուպ՝ փատիշահը վէ օլ մէմլէքէթին խալգընը
 վաֆթիլ էյլէտի : Լրմէնի միլէթի՝ 323 թարի-
 խինտէն 500 թարիխինէ կէլինճէյէ գատար՝ քէն-
 տի մէմլէքէթլէրինտէ աթէշիւրէսթլիյի թէքրար
 սապիթ էթմէյէ ճէհտ էտէն Լճէմլէրէ գարշը
 տուրմաղա մէճպուր օլտուլար : () նլարըն րէյիս-
 լէրինտէն պա՛ղըլարը Վրիսթիան տինինի ին-
 քիար էտիպ՝ Լճէմլէրինքինի գապուլ էթմէլէրի
 իլէ , պիր թագըմ Լպիսկոպոսլար վէ փափաս-
 լար Լճէմիսթանա զէնճիրպէնտ էսիր սիւրիւլ-
 տիւլէր : Եւհը ու գասապալարտա վէ քէյլէրտէ
 Սէճուսիլէր վէ օնլար իլէ պէրապէր ճէլասլար
 գօնուլտու , քի խալգը քէնտի տինլէրինէ տէօն-
 տէրսինէր : Թարիխի 450 տէ Լաթուղիկոս վէ օ-
 նուն Վիլիսէ խատէմլէրի զէնճիրպէնտ էսիր

սիրելի լսողներ . վէ իւշ սէնէ մահապուստա գալ-
տըդտան սօնկրա շէհիտ օլտուլար : Ինճամը 484
Թարիխինտէ Ըճէմլերին գօվալայըշը շիտտէթին-
տէն օնլարըն իւզլերինէ հիւճմ էթմէյէ մէճպուր
օլան Սամիկոնեան գապիլէսի Ըճէմլերի Վրիս-
թիան տինինին թէքմիլէն աղատ օլմասընա՝ վէ
Ինճիլ մէգհէպինին եայըմասը պապընտա օլան
ճէհտլերէ հիշ պիր թարաֆտան մանի օլմամա-
սընա մէճպուր էյլէտի :

Ինճիլ՝ Ըճէմիսթանտա տախի փէք տերին քէօթ-
լէր սալմըշտը իսէ տէ , 343 Թարիխինտէ օրատա
պիր պէօլիք գօվալայըշ չըդտը , վէ էլլի սէնէ
գատար սիրտիւ : () վազթըն միւլերիկլերինին
նագլինէ կէօրէ պիր չօգ պայաղը Վրիսթիան-
լարտան մա՛տա՝ օնալթը պինտէն զիյատէ Վիլի-
սէ խատէմէսի՝ Եպիսկոպոսլար եախօտ երէցլէր զայ
օլտու : Սօնկրաքի իքի տէհըլէրտէ տախի գօվա-
լայըշ աթէշի օրատա տէֆա՝ տէֆա՝ թութուշ-
տու . վէ պու աշիքեար իսպաթ տըր քի , օ՛ մէմ-
լէքէթաէ Ինճիլ փէք չօգ ճէմաա՛թ փէյտա
էթ դշ իտի :

Պու վազթլարտա խաչըն պայրաղը՝ թոււնա
ըմաղը գըյըլարընտա սաքին օլան Վօթլարըն
իչինտէ տախի տիքիլտի : Պու միլէթ Պալթիք
տէնիզլինին գըյըլարընտան Վարա տէնիզէ տօղու
էնիպ՝ Րօմա տէվլէթինին իւզերինէ հիւճմ էթ-
մէյէ թէհտիտ էտէր իտի : Իւշ տէհըլին սայ քի
ճէմի՝ Իմիէրաթօրլարը՝ Կոստանդիանոսատէք , պու
ճէնկեալէր միլէթ իլէ տայիմա ճէնքլէշմէքտէ
օլտուլար : Կոստանդիանոս քէնտի ա՛քերլէրինէ
իւլլիւֆէ իլէ օնլարտան 40,000 քիշի ալտը , վէ
էյլէճէ օնլարըն տիւշմանլըղընտան հըֆլ օլոււ-

տու : Պու եարը եապանի միլէթ պիր քէրրէ
 զըպլէ միլէթլէրի իլէ գարըշնճա՝ պիւթիւն Բօ-
 մա տէվլէթինէ թէ՛սիր էտէն Վրիսթիան տի-
 նի քէնտինէ տէ պիրաղ թէ՛սիր էթտի : Վօթ-
 լար քէնտի զուլփեարանէ ճէնթլէրինին արտըսըրա
 օլտուգլարը էսնատէ՝ պիւթիւթուր իշլէրինէ եէ-
 նի պիր մէղՏէպ սօգտուլար, քի քէնտի էվլատ-
 լարընտա թէքմիլ իճրասը օլաճաղըտը : ()նլարըն
 սէֆէր էսիրլէրինին իշինտէ , Յիսուսուն սատըգ
 շայիրտլէրինտ'ն պուլունուրուտու , քի օնլարա
 Խնճիլին գըյմէթլի խաղինէսինի պէյան էտէրլէր
 իտի : Վօթլարըն՝ իլք վա'րլի Ուլֆիլաս օլտու ,
 քի օ՝ Նէմէ եաղըլարընը իճատ էթտի , վէ Է-
 րիֆ Վիթապլարը պու լիսանէ թէրճիւմէ
 էթտի : Ուլֆիլասըն թէրճիւմէլէրինէ Վլասըն.
 պէրէքէթի վասլ օլտու . վէ օ՝ Վօթլարըն փատի-
 շահը Պրիլիճէրին վաֆթիղ օլմասընը՝ վէ Վլա-
 Տըն Վէլամընըն էյի թօխումունուն պու միլէ-
 թին իշինտէ եայըլմասընը կէօրտիւ : 370 սէնէ-
 սինտէ Սանտալարըն իշինտէ Վրիստոսուն շա-
 յիրտլէրինէ գարշը պիր քէսքին գօվալայըշ վուգու-
 պուլտու : ()սթրօկօթլարըն փատիշահը շերմա-
 նարիք՝ Վրիսթիանլարըն չատըրլարընըն էօնիւն-
 տէն՝ արապա իւղէրինտէ պիր փութ կէչիթտի ,
 վէ Վրիսթիանլար օ փութա սէճտէ գըլմագ վէ
 գուրպան քէսմէք իսթէմէտիլէր . պու սէպէպտէն
 էօթիւրիւ ()սթրօկօթլար օլ Վրիսթիանլարը քէն-
 տի չատըրլարընտա եագտըլար : շերմանարիք պու
 գալըմ իսքէնճէնին իւղէրինէ եաշայանլարը գօվա-
 լատը . օնլար տախի Բօմա թօփրաղընա կէչիպ օն-
 տա սըղընտըլար . վէ Խմիէրաթօր օնլարը գապուլ
 էտիպ՝ օնլարա սահապէթլիք էյլէտի : Պու եա-

պանի միլէթէրին հիւճմ էթմէսի իբի տէհր
գատար, եա'նի 375 տէն 568 գատար սիւրտիւ,
վէ Շ իմալի Լ.Ֆրիգանըն գրյըլարընատէք պիւթին
Եւրոփայը ալթիւսթ էթտի : Պու միլէթէր՝ Վա-
րա տէնիզ իլէ Շ չապ տէնիզինի այըրան տաղար-
տան էնիպ՝ Եւրոփանըն շարպ թարաֆընը գափ-
լատըլար : Իպթիտա Վսթլար կէօրիւնտիւլէր, վէ
պատէհու սայիր եապանի միլէթէր. վէ պուն-
լար՝ տէնիզ սէվահիլինի տէջէն տաղալարըն պի-
րիպիրլէրի իւզէրինէ եուվարլանտըղը միսիլու,
պիրիպիրի արտըսըրա կէլիպ Բօմա Իմիէրաթօր-
լուղունուն էն կիւլէլ այալէթէրինի պատըլար :

Փ Ա Ս Լ Գ

Բօմա Տէլէֆէրին պէօլէնէթէ : Լարէֆ, Լարէլաս,
կէնէրէֆ Շէր-Լար : Եապանի Տէլէֆէրին Վրէ-Նի-
ան Վրէլէնէթէ Դաիլ օլմասը :

(Սէնէ 395 — 1073)

Թէոդոս Իմիէրաթօրուն էօլիմիւնտէն սօնկ-
րա՝ օլ պէջիւք Բօմա տէվլէթի իբիյէ՝ եա'նի Շ շարգ
տէվլէթի վէ Վարպ տէվլէթինէ պէօլէնտիւ :
Մէղքիւր Իմիէրաթօրուն Լըկադիոս վէ Շոնո-
րիոս նամ իբի օղլու՝ պու պէջիւք միրասը պէրա-
պէր փայլաշտըլար : Վադաթ Լարիգ 400 սէնէօին-
տէ՝ Վ իսիկօթլարա փատիշահ տէնիլտի : վէ մահ-
սուլտար Իթալիայա կէօղ տիքտի : Լարիգ հէ-
նիզ պօղուլուլ իբէն, սայիր եապանի միլէթէր

եէնիտէն Ռօմա այալէթէրինին իւզերինէ հիւ-
 ճիւմ էթտիլէր . վէ պունլար՝ Լլանլար վէ Ս ան-
 տալար ըտը , քի օնլար տա Ռօմա տէվէթինտէն
 պիրէր հիսսէ իսթէրլէրիտի . () Լ երդըճը վէ խա-
 րապ էտիճի սէլ կիպի ա'սքէրէ հիչ պիր օրտու
 գարշը գօյամայօրուտու . վէ լաքին Լլաճ ափան-
 սըզ օնլարա պիր գօրգու վէրիպ՝ Լիէննինին տար
 կ'չիտլէրինէ տօղրու տաղը լտըլար , վէ օրատա պիր
 թազըմը աճըլգտան էօլտիւ , վէ պիր թազըմը տա
 էսիր տիւշտիւ . Պու Ս անտալար ս գատար չօդ-
 լուգ իտլէր քի , պունլարըն պիր էվ տօլու-
 սու ա'սքէրի պիր ալթունա սաթըլտը , վէ ճիւմէսի
 էսիր տիւշտիւ . Պու խուսու ս իչիւն Ռօմանըն խա-
 րապ օլմասը պիրաղ կէճիքտի . Իքի սէնէնին
 մապէյնինտէ՝ եա'նի 408ին վէ 410ուն իչին-
 տէ , Լլարիգ իւչ քէրրէ Լթալիպը պաստը .
 Ռօմայը ալտը վէ օնու աթէչէ՝ դըլըճա վէ եաղ-
 մայա վէրտի . ֆագաթ Վրիսթիանլարա վէ օն-
 լարըն Վիլիսէլէրինէ տօգանմատը : Վալտը քի՝
 Ս անտալար՝ Լլանլար վէ սայիր Վէմէ գապիլէ-
 լէրի Պրանսանըն իւզերինէ հիւճմ էթտիլէր ,
 քի օ տախի Ինկիլթերա վէ Սպանիա կիպի՝ Ռօմա
 տէվէթինին պիր գըսմը իտի . Պու եապանիլէր
 պիւթիւն կէչալիքլէրի եէրլէրի խարապ էթտիլէր .
 Սէնօնուն իւզերինտէ պուլունան լմիւկվէզ՝
 Սայէնչա՝ Սթրասպուրկ կիպի շէրէֆլի շէհը-
 լէր քիւլ օլտուլար , վէ պինլէրճէ Վրիսթիան-
 լար զայ՝ օլտուլար : Պու եապանիլէր քէնտի
 զալըմըգարընը Սպանիատա տա իճրա էթտիլէր .
 Եպիսկոպոսլարը վէ վա'զճըլարը քէստիլէր , վէ
 Վրիսթիան ճէմաա'թլարընը եօղ էթտիլէր . վէ
 սօնկրա ալտըղլարը շէհըլէրի գուրա՝ իլէ փայ-

լաշտըլար : Սուէվէր վէ Ս անտալար Կօլարըն
 իչինտէ՝ վէ Լանլար փօրթուկալտա՝ վէ ախէր
 Կէմէէ գապիլէլէրի Սպանիատա թէմէրիւն օլ-
 տուլար Ս է լաքին սօնկրա՝ չափուճագ Կօթ-
 լար Կօլարըն իչինտէ պիր գուվվէթլի փատի-
 շահլըգ Կուրուպ՝ Լանլարը վէ Ս անտալարը
 Սպանիատան գօվտուլար : () նլար տախի Կ Էնսէ-
 րիգին գուլաղուղուղու իլէ Լֆրիգայա կէչտիլէր :
 վէ օնուն շիմալի թարաֆլարընը՝ Կարդագինէ-
 յէտէք եաղմա էթտիլէր : վէ օրատա պիր տէվ-
 լէթ գուրտուլար , քի սօնկրա Սիչիլիա՝ Սարտենիա
 վէ Կօրսիբա ատալարընատէք եայրլտը : Բօմա-
 լըլար՝ տահա զեյատէ զօրլու պիր յիւշման իլէ
 եանի Կովկաս տաղարընտան չըգըպ՝ հէր եագ-
 լաշտըղը սէվթլէրի թիթրէտէն Հոնլարըն փա-
 տիշահ Լտտիղաս իլէ ճէնքլէշէճէքլէր իտի : Պու՝
 գահլաման՝ մէրհամէթսիլ վէ ճէսուր պիր ճէնք-
 ճի օլտուղունտան՝ օնա Լլահըն զաղէպի տէ-
 նիլեր իտի : () տէօրթ եիւղ պին ա՛սքէրտէն
 իպարէթ պիր օրտունուն պաշընա կէչիպ՝ թու-
 նա գըյըլտըրընտան եօգարը տօղըու չըգտը , վէ
 պաստըղը եերլէրի վիրան էթտի : Պիրաղ վա-
 գըթ Կօնսթանչա կէօլլինիւն եանընտա էյլէն-
 տի , վէ Սէնօ սույուն քէնարընտաքի շէհրլէրի
 եագտը , քի հէնիլ քէնտի քիւլլէրինտէն չըգ-
 մը շարլտը . սօնկրա Բօմալըլարըն վէ Կօթլա-
 րըն օրտուսունուն իւղէրինէ հիւճմ էյլէտի :
 Բօմալը սերա՛սքէր Լսեթիոս վէ թէոգորիկոս փա-
 տիշահ քէնտի ա՛սքէրլէրինի Կաթալօնիա օվասը-
 նա Ըալօնա եագըն ճէմ՝ էթմիշլէր իտի : Ս է
 թոււնա վէ թաճէ գըյըլտըրըն գապիլէլէրի
 օրայա պիրիբիպ՝ սիլահ գուվվէթի իլէ պիւթիւն

դարպ թարափընը հըֆը էթմէք նիյէթինտէ իտիւէր : (451)

Իմտի զայէթ ճէսիմ վէ պէօյիւք պիր ճէնք վուգու պուլտու . վէ օրատա 160.000 քիշիտէն զիյատէ թէլէֆ օլտու : Թէոգորիկոս օսէֆէրատէ էօլտիւ , վէ ճէնկի Մտտիղաս գաղանտը վէ եէնտի , վէ ֆիբրինէ գօտու քի Ռօմա իւղէրինէ եիւրիւսիւն : Իմտի Իթալիայա տօղրու իլէրլէյիպ՝ էօնիւնէ կէլէնի աթէշ վէ գըլըճ իլէ թէլէֆ էթտի : Պու վէճհիլէ պիւթիւն Նւրուիա օնուճ հուգուրունտա թիթրէր իբէն , Ռօմա Նպիսկոպոսու պիրինճի Լէոն՝ օնուճ օրտուսունա կիրիպ՝ տօսթանէ վէ թէսիրլի սէօղէր իլէ օնուճլա գօնուշտու : Մլաճ Նպիսկոպոսուն սէօղէրինի միւպարէքլէտի . Մտտիղասըն ֆօտուլ կէօյնիւ եէտի , վէ գալպի եումշայըպ՝ ա՛սքերլէրինի տուրտուրթտու , վէ օնլարա էմր էթտի քի եօլսորընը չէվիբսինէր , վէ մէմլէքէթլէրինէ կիթմէքատ օլտուլար : Լաքին պու շօնլարըն գահրամանը եօլտա էօլտիւ , վէ ա՛սքերլէրի օնու պիր ալթըն թապուլթ իլէ կէօմտիւլէր . վէ լաքին մէղարը ասլա պուլունմատը : շօնլար՝ պաշարը էօլտիւքտէն սօնկրա տաղըլտըլար , վէ պիր տաճա կէօրիւնմէտիլէր : Եյէր Ռօմանըն ահալիսի՝ Մտտիղասըն էլինտէն գուրթուլտուղու իչիւն Մլաճա վաճիպ օլան թէշէքքիւրիւ էթմիշ օլտայըտը , տէր ա՛գապ ախէր պիր տիւշմանա շիքեար օլմաղըտը : Անտաղարըն փատիշահը Ալէնսէրիգ՝ 455 սէնէսինտէ , Ռօմայա եաղլաշըպ՝ էօնիւնտէ հիչ պիր էնկէլ պուլմայարադ՝ շէհրին իչինէ կիրտի , վէ 1½ կիւն եաղմայա վէրտի : Պու եապանի միլէթլէր էլլէրինէ հէրնէ կէշտի իսէ եօղէթ-

տիւներ : ()նլար էն գըյմէթլի շէյլերի՝ եալտըղ
թափանլը մէշհուր Աապիտողու, Տիաոսուն Արու-
սաղէմանէն կէթիրտիյի ա՛ղիլ գապլարը, էսքի
Առնան ուսթալարըն մէշհուր իշլէրինի, Լամիէ-
րաթօրլար շէհրինին էն կիւղէլ զիյնէթինի պիւ-
թիւն փարչա փարչա էթտիլեր, եախօտ՝ Աարգա-
գինէյէ կէօթիւրտիւլեր : Աիլաշլարընըն գուլվէ-
թի իլէ 1200 սէնէ գատար պիւթիւն տիւնեա-
նըն իւղէրինէ Տիւքիւմէթ սիւրէն էսքի Բօ-
մանըն սօնու պէօյլէ օլտու : Ա է օնուն երգըն-
թըսընտան պիր բուհանի Տիւքիւմէթ շըդաճա-
ղը՝ վէ էվլէլքի փատիշաշլըգ գատար տայանա-
ճաղը օլ վագըթ քիմի՞ն խաթըրընտան կէչէր իտի :

Պէշինճի տէհրին խիթամընտան էվլէլ Քրիս-
թիան Քիլիսէսի պիւթիւն օլ Աւրօփայը պա-
սան վէ թիթրէտէն միլէթլերի քէնտի գուճա-
ղընա ալմըշտը : Ապանիատա վէ Կօլտա Ղօթ-
լար՝ Սուէվլէր վէ Պուրկինեօնլար, Շիմալի Կօլ-
տա Ֆրանքլար, Շիմալի Բֆրիգատա Աանտալ-
լար, Լթալիատա ()սթրօկօթլար Լնճիլի գա-
պուլ էթմիշէր իտի : Սնկրաքի տէհրտէ Լօն-
կօպարտլար տա Լնճիլի գապուլ էթտիլեր, վէ
()սթրօկօթլարըն երգընթըսընըն իւղէրինէ թէ-
մէլ գուրուպ թէմէքքիւն էթտիլեր : վէ Շիմալի
Լթալիայա Լօմպարտիա իսմի Լօնկօպարտլար-
տան վէրիլտի : Սնկրաքի տէհրլէրտէ Իրլանտա՝
Լնկիլթէրա՝ Ագօչիա՝ Փալիա՝ Ավիշէրա՝ վէ Ֆը-
րիսիա տալի Քրիսթիանըղ իգրար էթտիլեր :
Ա է 814 սէնէսինտէ Շարլման Լամիէրա-
թօր Սաքսոնլարա տալի Քրիսթիան տինինի
գապուլ էթտիրտի : Ա է Լնճիլին ըըըը աղար
աղար Պոհլմիայա՝ Տանիմարքայա՝ Շվէտէ՝

Սաճարիսթանա վէ 'Նորվեկիայա տա թէ'սիր
էթտի : Պու իքինճի տէվրին սօնուհտա (Եա'նի
1073տէ) Նւրուիանըն զարպ թարաֆընտա փուլթ-
փէրէսթ օլարադ Խալընըղ պիր գաչ քիւչիք
գապիլէլէր գալմըջտը :

Փ Ը Ս Լ Դ

Սահմանադրութիւն Կապիւլէթ Գաւառ-Երան :

(Սէնէ 275 — 500)

Վեշիշէր վէ բուհպանլար՝ Եա'նի տահա էյի
իպատէթ էտէպիլմէք իտտի'ասի իլէ թէրքի տիւն-
Եա էտիպ՝ իզսիզ Եէրլէրտէ է'օմիւր սիւրմէյէ
ա'հտ էտէնլէր, իպթիտա Սըսըրտա կէօրիւնտիւ-
լէր : Պու բուհպանլըգ է'օմրիւնիւ հէփսինտէն
էվվէլ Նտոնիոս իսմինտէ Վրիսթիանըն պիրի
իհտաս էթմիշ տիր տէրլէր : Սէրգում՝ պիր կիւն
Վրիսթէտէ՝ Յիսուսուն "էր շէյինի սաթ, վէ
ֆուգարալարա վէր" տէյիւ էմր պույուրտուղու-
նու իշիտիպ՝ զանն էթտի քի պու թէնպիհին
հուրուֆունա իթաա'թ էթմէլի տիր. օնուն ի-
չիւն պիւթիւն վարիյէթինի ֆուգարալարա տաղը-
տըպ՝ պիր իզսիզ Եէրէ շէքիլտի, վէ օրատա
քէնտի վագթընը բուհանի թալիմա'թլար իլէ՝ թէ-
ֆէքքիւրլէր վէ տուա'լէր իլէ կէչիրտի : Նտոնի-
ոս հէրնէ գատար պէյլէ պիր էզիյէթլի է'օմիւր

կէջերտի իսէ տէ՝ 105 եաշընա էրէնէտէք եաշա-
տը : (251 — 365) : Սնուն իսմի ուղագ եէրլէրէ
եայըլըպ, փէք չօդ ատէմ օնա թապլի՝ օլտու :
Սօնկրաքի տէհրտէ , Գապսէրի Նախկոպոսու Ռար-
սեղին կիւնիւնտէ ըուհպանլար պիր պինա ալթը-
նա ճէմ՝ օլուպ՝ պիր շիրքէթ գուրտուլար , վէ
ըուհանի թալիմա՝թլարը վէ վիւճուտլէրինէ էզի-
յէթ վէրմէյի քէնտիլէրինէ իշ էթտիլէր : Սա-
նասթըրլարըն պաշանկըճը պէօյլէ օլտու : Լը
վադթըն մապէյնինտէ օնլարըն սայըսը զիյատէ-
սի իլէ արթտը . վէ ա՛լէլ խուսուս Սըրըրտա վէ
Սորըստանտա զայէթ չօղալտըլար : Գարըլար
տախի պու մանասթըր՝ եախօտ թէրքի տիւնեա
է՝օմրիւնիւ գապուլ էթտիլէր : Ալէ ըուհպան-
լարըն ի՛թիպարը օ գատար արթտը քի , փէք չօդ
Քրիսթիանլար քէնտի էվատլարընըն թէրպիյէ-
սինի օնլարա իհալէ էթտիլէր : վէչօդ Քիլիսէ խօճա-
լարը վէ Նախկոպոսլար տախի օնլարըն թարի-
գինէ սիւլիւք էթտիլէր : Գալտը քի , պաշան-
կըճընտա՝ ըուհպանլար ասլա գատիմի պիրատագ
եա ա՛հտ իլէ պաղանմաղլարըտը՝ պու գանոււն ու
գաի՛տէ ալթընճը տէհրտէ իհտաս օլուտու : Պու
տէվրին իլք տէհրլէրինտէ՝ շարդ սէմթ-
լէրինին պիր գաշ թարաֆլարընտա՝ վէ Ինկիլ-
թէրատա՝ Գրանսատա վէ Նէմէսթանտա փէք
չօդ մանասթըրլար եափըլտը : () Լ հագիր պինա-
լարըն իչինտէ պիր միգտար սաֆտէրոււն ա-
տէմլէր սաքին օլուրլարըտը , վէ օնլարըն հիւսնիւ
հարէքէթի՝ համարաթլըղը՝ թաթլըլըղը՝ մուհապ-
պէթի էթրաֆտաքի եապանի գապիլէլէրէ էյի իպ-
րէթ վէրիպ , օնլարըն գալպինի ճէլպ էտէրլէր թէպ-
տիլ էտէր իտի : Ալէ զարպ թարաֆընըն ըուհ-

պանխարը չի ֆիթծիլիլէ վէ ֆայիտէլի սանաաթլարա
 ևէլթէնմէլէրինտէն մա'տա՝ Շէրիֆ Քիթապլա-
 րըն վէ ըուհանի թա'լիմաթլարըն թօխուլարընը
 տախի էքմէյէ չալըշըրլարըտը : () Լ վազըթ մանաս-
 թըրլար պիրէր մէքթէպ իտի , վէ Լ'նճիլին վա'զ-
 ճըլարը օրատա թէրպիլէ օլուրլարըտը . պէօյլէ-
 ճէ օնլար էօյլէ ըշըգ մէքեանլարըտը քի , էօլիւմ
 կէօլկէսի իլէ գափլանմըշ թայիֆէլէրի թէնվիր
 գըլարլարըտը :

Իշթէ օլ էյնամըն մանասթըրլարընըն պիրինին
 վասֆընը սիղէ էտէյիմ : Լ'թընճը տէհրտէ՝ Պը-
 րանսատա Լ'ըրուլ իսմինտէ պիր մանասթըրլէ-
 յիսի՝ տինտարլըղը վէ ըուհանիլիլի իչիւն ուզադ
 եէրլէրտէ մէտհ օլունուրուտու : Պու իթիպար
 վէ իսմ քէնտի ճանընա զարար վէրմէսին տէ-
 յիւ՝ իւչ արգատաշ իլէ կիտիպ էօյլէ պիր օր-
 մանա չէքիլտի քի , օրատա խըրսըղլար վէ երթըճը
 հայվանլար սաքին օլուրլարըտը : () րատա պիր ըր-
 մագ քէնարընտա էյլէնիպ աղաճ տալլարըիլէ վէ
 չամուր իլէ քէնտիլէրինէ պիրէր քիւչիւք գուլի-
 պէ եափտըլար : () րմանըն իչինտէ օթուրան խըր-
 սըղլարըն պիրիսի չափուճագ օնլարա եադլաշտը ,
 վէ օնլարը էօյլէ եալընըղ կէօրտիւքտէ թա'ճիւպ
 էթտի , վէ օնլարա աղնաթտը քի , քէնտի է'օ-
 միւրլէրի օլ եապանի եէրլէրտէ ասլա էմին օլա-
 մաղ : Լ'ըրուլ օնա տէտի . « Պէն թէնի էօլտիւքէն-
 լէրտէն ասլա գօրգմամ , վէ խըրսըղլար պէնտէն պիր
 շէյ ալամաղլար , զիրա հիւ պիր շէյիմ եօգ տուր .
 վէ պանա հիւ պիր քէօթիւլիւք էտէմէղլէր , զի-
 րա պէն տախի հիւ քիմնէյէ քէօթիւլիւք էթմէմ » .
 Վէ խըրսըղա պուշու տա տէտի . « Լ'նճագ սիզ
 պիզիմ իլէ զէնկին օլապիլիւրսինիզ . սիղէն ֆէ-

նա սանաա'թընըզը պրա'գըն , վէ կէրչէք Ալլահըն
 իպատէթինէ պիղիմ' կիպի մէշղուլ օլուն . եօխսա օ-
 նուն պէջիւք զաղէպլէրինէ օղըայաճագսընըղ" .
 Պու թաթլը վէ սըրալը սէօհպէթլէր օլ գանը-
 նըն գալպինի եումշաթալը . վէ էրթէսի կիւնիւ
 լշրուլուն եանընա կելտի , իւչ էքմէք վէ պիր
 փարչա կէօմէճ պալը պէրապէր կէթիրէրէք , զի-
 րա օնտան պաշգա պիր շէյի եօղուտու . վէ
 բուհպանլարըն եանընտա գալըպ օնլարըն էզի-
 յէթլի թէտպիրինէ շէրիք օլտու : Պիրալ վա-
 գրթտան սօնկրա' տահա պաշգա չօգ խըրսըզլար
 օնուն կիպի պու շիրքէթէ տախիլ օլտուլար . վէ
 Վիրանսատա մէշհուր Վաշ մանասթըրը պէջլէ եա-
 փըլտը , քի հալա քէնտի ա'ղիզ փիրինին իսմի ի-
 լէ զիքը օլունուր :

Պատրիկոս . Մարգինոս :

(Սէնէ 372 — 458)

Ինկիլթերա հիւքմիւ ալթընտա օլան Իրլանտատա՝ միւթտէնին իլք էլէիսի Պատրիկիոս օլտու քի, 372 թարիսինտէ Սգօչիատա տօղտու : Բէնտի պապասը տա Ինճիլին վա՛ղընա մէմուր օլմուշուտու . վէ լաքին Պատրիկիոս օն ալթը եաշընատէք չօգ ի՛թիգաթսըղըգ վէ խաֆիֆլիք կէօսթէրտի : Մէրգում պիր չօգ հէմշէհըկէրի իլէ պէրապէր գուրսանլարըն էլինէ տիւշիւպ՝ Իրլանտայա սիւրիւլտիւ , վէ օրատա ղայէթ ղէնկին պիր ատէմէ էսիր սաթըլըպ օլ տախի տաղլարտաքի վէ օրմանլարտաքի հայվանլարընը օնուն նաղարէթինէ իհայէ էթտի : Պատրիկիոս՝ աճըգտան վէ սօուգտան չօգ սըգընթը չէքտի . վէ չօգ տէֆա՝ գար վէ եաղմուր ալթընտա վէ հէր տիւրլիւ մահրումիյէթտէ պուլունուպ՝ տէրունի տիւտէն Լւլահա տիւշմէյէ մէճպուր օլտու : Օլ վագթտան օնուն գալպի տուա՛յա ալըշտը . վէ չօգ տէֆա՝ կիւն տօղմաղտան էվվէլ գալգըպ՝ Բրիստոս Լֆէնտիմիղի իմտատա չաղըրըրտը : Լւթը երլ պու միսիլու գուլլուգ սէրէնճամընը չէքտիքտէն սօնկրա , պիր կիւն տէնիղ գըյըսընտա պիր կէմի պուլուպ քէնտի վաթանընա տէօնտիւ : Պէյլէճէ քէնտիսինի Սգօչիա գըյըսընա աթտը . վէ լաքին քէնտի տօղտուղու մա-

հալէ եկեթիշինճէյտէք, երբմի եկտի կիւն տախի
 չէօլէրի կէշմէյէ մէճպուր օլտու : Իւչ երլտան
 սօնկրա թէքրար գուրսանլարըն էլինէ տիւշտիւ :
 լաքին պու տէֆա օնլարըն իշինտէ եալընըղ իքի պ
 դալտը : () Լ վագըթ ֆիքրինէ գօտու քի Խլանտայա
 տէօնիւպ՝ օրատա Խնճիլի վա՛ղ էթսին : Պիր կիւն
 ըույասընտա պիր Խլանտալը կէօրտիւ , քի քէնտինէ
 պիր պօղչա մէքթուպ կէթիրիյօրուտու , վէ օնլա-
 րըն պիրինին իւսթիւնտէ պու լուղէթլէր եաղըմը
 ըտը . « Խլանտալըլարըն ափաղը » : Ս է քէնտի-
 սինէ էօլէ կէլտի քի Ֆօգուլթ օրմանընըն պիր
 չօգ ահալիսի քէնտինէ պէօլէ պաղըրըյօրլար :
 « Եանա բէճա էտէրիղ , քի պիղէ կէլէսին » : Ս է
 պիր շէտիտ ալլայըշտան սօնկրա , ույգուսուենտան
 օյանտը : Պատրիկիոս պու ըույայը Հագգ թարա-
 ֆընտան պէլլէյէրէք , հիչ շիւպհէլէնմէյիպ 431
 սէնէսինտէ Խլանտայա տէօնտիւ : Պու ատա
 տահա փուլթիւրէսթլէք գարանլըղընըն իշինտէ
 զարգ օլմուշ գալմըշ ըտը : () նուն հէր թարա-
 ֆընը կէղտի , վէ օլ վագթըն ատէթինէ կէօրէ ,
 պօրու չալարագ տայիմա էթրաֆընա պիր չօգ
 ճէմա՛աթ պիրիքտիրիպ՝ օնլարա Խաչըն Վէլա-
 մընը վա՛ղ էտէրիտի , քի քէնտի գալպինէ զիյա-
 տէսինճէ թէ՛սիր էթմիշ իտի : Փէք չօգ եէրտէ
 մէքթէպլէր եափտը . Տուպլին վէ Ս՝ունսթէր գը-
 րալլարընը , Վօննօկթ փատիշահընըն եէտի էվա-
 տընը վէ օնուն ըայալարընըն չօճուգլարընը վաֆ-
 թիղ էյլէտի : Ըլահըն պու զայրէթլի գուլու՝ 121
 եաշընտա էօլտիւ . վէ էպէտի բահաթա նայիլ օլմաղ-
 տան էվվէլ՝ ատանըն ճէմի՝ ահալիսինին Վրիս-
 թիանլըղը գապուլ էթտիյինի կէօրիւպ սէվինտի :
 Պատէհու 516 թարիսինտէ Պանկօր մանասթըրը

պինա օլտու. վէ պունտան նէշէթ էտերէք Սանթ
Վալիլէ վէ Վօլումպան մանասթըրլարը տախի ինչա
օլունտու, քի Վէմէսթանըն ճէնուպ թարաֆլա-
րընտա իպթիտա Վրիստոսու վա՛ղ էտէնլէր պուն-
լարտան չըգան վա՛իզլէր օլտուլար :

Պուրատա սիգէ մէշհուր Սարտինոս Նպիսկոպո-
սուն հիքեայէթինի տէ նագլ էտէյիմ : Պու պիր
Բոմալը զապիթին էվլատը օլուպ, 316 թարիխինտէ
տօղտու, վէ սնպէշ եաշընտա իքէն ա՛սքէր եազըլտը :
Նկերչի տահա վաֆթիզ օլմամըշտը իսէ տէ, լա-
քին քէմալը ինսանիյէթի իչիւն փէք չօգ շէրէֆ
պուլմուշուտու : Վազթը իլէ աթլը ա՛սքէրէ պաշ-
օլարապ՝ պիր կիւն Վփէնս շէհրինէ կիրտի, վէ
փէք շիտտէթլի պիր գըշըտը : Եհրին դափու-
սունտան կէչտիյի վագըթ, իւսթիւ պաշը եը-
թըգ՝ վէ սօուգտան տօնմուշ կիպի պիր ատէմ
կէօրտիւ : Վըլըճընը չէքիպ՝ քէնտի պինիչինի
եախօտ խարմանիսինի օրթասընտան քէստի, վէ
եարըսընը օլ սէֆիլին իւսթիւնէ աթտը : Սէֆէր
թէքմիլ օլտուգտան սօնկրա՝ Փօաթիէրին Նպիս-
կոպոսու Նիլարիոսա կիթտի քի վաֆթիզ օլտուն :
Նպիսկոպոս օնա թէքլիֆ էթտի, քի Վրիստոսուն
Վիլիսէսինին խըղմէթինէ մէմուր օլտուն : Սար-
տինոս հէրնէ գատար պու թէքլիֆի դապուլ էյ-
լէտի՝ իսէ տէ, արղու էտէրիտի քի իպթիտա քէն-
տի անասընտան պապասընտան իլն ալսըն, քի
տահա փուլթիէթիթ իտիլէր : Նօլտա կիտէրի-
քէն, պիր թագըմ խըսըզլարըն էլինէ տիւշտիւ-
օնլարըն պիրիսի գըլըճընը չէքիպ օնուն պաշընը
եարմագ գաստընտա իքէն Սարտինոսուն պիփէր-
վա տուրտուղունու կէօրտիւքտէ, խըսըղ՝ «Պէն
քիմսին» տէյիւ օնա սօրտու : Սարտինոս՝ «Պէն

Վերիսթիան ըմ, վէ էօլիւմտէն գօրգմամ, Փագաթ
 պունու զիյատէ գասավէթ էտերիմ, քի սէն Նի-
 սուսու թանըմազսըն՝ տէտի: Պու սէօղէր խըը-
 սըզըն գալպինէ թէ՛սիր էտիպ՝ օնու սալըվէր-
 տի, վէ Մարտինոս սաղ սէլիմ եօլունա կիթտի:
 Իմտի էվինէ տէօնտիւյիւնտէ, քէնտի վալիտէսի-
 նի Վերիսթիանըղա իրշատ էյլէտի, վէ պու վու-
 գուլաթտան էօթիւրիւ զիյատէսինճէ սէվինտի. վէ
 լաքին քէնտի մէմլէքէթինին էհալիսինէ Ինճիլի
 վա՛ղ էթմէյէ վէ Վերիստոսուն Լլահըզընը իս-
 պաթ էթմէյէ չալըշտըղընտա, չօգլարը օնու
 զէվգլէնտիլէր, վէ սօիալարըլա օնու տէօյտիւլէր:
 Պունտան պէօյլէ Մարտինոս՝ փօաթիէրլի Էի-
 լարիոսա տէօնմէյէ մէճպուր օլտու. վէ քէնտինի
 պիւս պիւթիւն Լլահըն խըղմէթինէ վէրէրէք՝
 պիր իզսիզ եէրտէ վէ գայալըգ իւղէրինտէ պիր
 մանասթըր եափտը, քի օնտան Լ օար սույու կէ-
 չէր իտի: Պատէհու սէքսէն կէնճ քիմնէլէր կէ-
 լիպ՝ օնուն իլէ պիրլէշտիլէր. վէ Լլահըն խըղմէ-
 թինէ չալըշմաղա հէփսինին տէ զիյատէսինճէ աը-
 զուսու վարըտը: Պու մանասթըրտան պիր չօգ
 Լպիսկոպոսլար վէ վա՛ղճըլար չըգտը: Մարտի-
 նոս քէնտիսի թուր շէհրինէ Լպիսկոպոս սէհիլ-
 տի. վէ Լյօլուն գըպլէ թարաֆընտաքի փուլթ-
 փէրէսթլէրինէ պիր տիւղիյէ Ինճիլի վա՛ղ էյլէ-
 տի: Պիր կիւն պիր փուլթփէրէսթ քէօյիւնտէն
 կէչէրէն, պիր չօգ գալապալըգ օնուն էթրա-
 ֆընա տիղիլտիլէր քի քէնտիսինի կէօրսիւնլէր:
 Պու սէֆիլ փուլթփէրէսթլէրին գալապալըզընը
 կէօրտիւյիւնտէ, գալպի օլգատար աճըտը քի,
 տիլ իւղէրինէ կէլիպ՝ օնլար իչիւն Լլահա մախ-
 սուսէն տուա՝ էթտի: Ա է պաղա դալգտըղը

վագըթ՝ թաթըլըղըլա օնլարանասիհաթ վէրմէյէ պաշատը, քի քէնտի էպէտի սէլամէթլէրինի տիւշիւնսիւնլէր : Վէնտի միւպարէք սէօհպէթլէրի օլ սէֆիլ փութփէրէսթլէրին գալպինէ զիյատէսինճէ թէ՛սիր էտիպ՝ դասպուլ օլունտու : Մարտինոս 397 սէնէսինտէ՝ քէնտի բուհանի իշլէրինին իւշինտէ վէֆաթ էյլէտի : Մէրգուժուն շայիրտլէրի օնուն իշլէրինտէ տէվամ էթտիլէր : ()նլարըն իւշինտէ Վերմանոս իլէ Լուքոս զիյատէ նամտար տրըլար, քի սէֆէր ու՛ղուպէթլէրինի սայմայըպ՝ կէօզ եաշըլըլա ֆրանսատա վէ Ինկիլթէրատա Ինճիլին Ալլահանի թօխուժունու զանիմէթ իլէ էքտիլէր :

Վրլլէն Գաղտնիք : Գաղտնիքն վէ Կալլ Բոհայանլար :

(Սէնէ 458 — 640)

Պէշինճի տէհրին սօնունտա՝ Լշաղը Ուէնօնուն իւզէրինտէքի ալալէթլէրէ մալիք օլան Ֆրորանքլար՝ Կիթտիքճէ քէնտի Փիւթուհաթլարընը դարպ թարաֆընա Լայըպ՝ օլ տիյարտա թէմէքքիւն էթտիլէր, վէ օնա Ֆրանսա իսմինի վէրտիլէր : Պունլար փուլթիէրէսթլիք գարանլըղըյըլա գաւիլանմըշտըլար : Պունլարըն փատիշահը Վլօվիս՝ Կէնճ վէ գուվվէթլի ճէնքճի օլուպ՝ Բօմայա միւթա՛լիգ Կօլուն փայիթախթը Բօսսօնու քէնտի զապթընա Կէշիրտի : Պիր ազ վագըրթտան սօնկրա Վլօվիգ՝ Պուրկօնիա փատիշահը (Իլիէրէքին քէրիմէսի Վլթթիլտէ իլէ նիքուհ օլտու . վէ պու սուլթան՝ Վրիսթիան օլմասը հասէպի իլէ չօգ չալըշտը , քի քէնտի գօճասընը Վրիսթիան իրշատ էյլէսին : Խայը վագըրթ օնուն ճէհտլէրի պօշա չըգտը , վէ մէյվէսիզ գալտը . թաքի Լշահըն միւսա՛ատէսի իլէ մէրդումուն գալպինտէ էքիլէն Վէլամըն թօխումուն պիր միւսիպէթ սէպէպինտէն Փիլիսլէնտի : Եօգարը Ուէնօնուն ահալիսի օլան Լշամանլար՝ Գօլոնիա փատիշահընըն շէհրլէրինի պասմաղըլա , Վլօվիս օնուն իմտատընա գօշտու , վէ 496 սէնէսինտէ (մօլպիաքտա՝ Ուէնայա Լագըն փէք պէօլիք պիր ճէնք օլտու :) րատա Գօլոնիա փատիշահը Լա-

րալանտը, վէ ա'սքերի տարմատաղըն օլտու : Ա է
 Վրլօվիս պիւթիւն պիւթիւնէ պօղուլմագ տէրէ-
 ճէլէրինէ կէլմէյիլէ, եօլա չըգտըլը վագըթ րուհա-
 նի վէ տինտար գէվճէսինին սէօյլէտիյի սէօղ-
 լէրի խաթըրնա կէթիրտի . զիրա օնա տէմիշ ի-
 տի քի, «Աէն Վրիսթիանլարըն Լլահընա սըղըն,
 վէ օ սէնին ճէմի' տիւշմանլարընը եէնէր» : Իմտի
 Վրլօվիս աթտան աշաղա էնիպ' քէնտի ա'սքերլէ-
 րինին հուլուրուտա տիղ իւթիւնէ կէլտի, վէ
 կէօղ եաշըյըլա Յիսուս Վրիստոսա տուա' էտիպ
 տէտի . «Աէն քէնտի փութլարըմը իմտատա չաղըր-
 տըմ, լաքին օնլարըն ասլա գուվվէթի եօգ տուր :
 Եւ Յիսուս Վրիստոս, շիմտի պէն սանա սըղընը-
 րըմ, վէ սանա ի'թիգաթ էթմէք էմէլինտէ իմ :
 Ալէնիմ տիւշմանլարըմըն էլինտէն պէնի գուր-
 թար, վէ պէն սէնին իամինէ վաֆթիղ օլմաղա
 հաղըրըմ» : Յիսուս Լֆէնտիմիղ օնուէն սէսինի
 իշիթտի . Լլամանլար եէնիլտիլէր . վէ օ սէնէ Վրլօ-
 վիս քէնտի ա'սքերինտէն իւհ պին բիշի իլէ պէ-
 րապէր Ուէմտա վաֆթիղ օլտու : Ա է լա-
 քին կէօրիւնիւր քի, քէնտի տէօնմէսի սուրէթա
 պիր շէյ իտի . զիրա քէնտի ֆօտուլուղուտան վէ
 հիլէպաղ թապիա'թընտան վաղ կէշմէմիշ իտի :
 Լաքին պու ճիւմէ իլէ Վրիսթիանլարա տօսթ-
 լուգ վէ սահապէթլիք էթտի . վէ օնուէն փատիշահ-
 ըղընըն կիւնիւնտէ Վիլիսէ րահաթլըղլա քէն-
 տի ֆիւթուհաթլարընը իլէրուլէ յէպիլտի :

Լլի երլտան սօնկրա, պու միլլէթին իւղէրի-
 նէ պիր եէնի ըշըգ տահա տօղտու : Իրլանտալը
 Գօլուժպան' Վլանկօրտան չըգըպ, օ տախի Յիսուս
 Լֆէնտիմիլտէն օնլարա Ինճիլի վա'ղ էթմէյէ չա-
 ղըրըլտը : Ա է 590 սէնէսինտէ քէնտի տօղտու-

ղու մեմլէքէթի թէրք էտիպ' օն իբի տինտար կէնճ քիմնէլէր իլէ պերապէր Վրանսատան կէչէրէք Սօսկարըն պիր իզսիզ օվասընա կիթտի : () նլար օրատա պիր գօնագ եափըպ' թաքի թօփրագ քէնտի էլ էմքլէրինին մէյվէսինի քէնտիլէրինէ վերինճէյէտէք' սալթ աղաճ գապուղլարըյըլա վէ քէօքլէրի իլէ կէչինտիլէր : Վօլումպան' պիւթիւն եագըն) սէմթլէրի զիյարէթ էտէր իտի : Սէ հէր թիւրլիւ ատէմլէր' կէրէք քէնտիլէրինի վէ կէրէք էվատլարընը թէրպիյէ էթմէք իչիւն' արղու իլէ օնա գօշար կէլիւլէր իտի . վէ պիր չօգ փուլթիէրէսթ ճաշիլէր օնուն մէթէպիւնէ կիրտիլէր . շէջլէ քի' Վօլումպանըն վէ քէնտի իշտաշլարընըն եափաղըն էվ փէք քիւչիւք կէլտի . օնուն իչիւն իգթիզա էթտի քի' իբի էվ տաշա եափսընլար , շէջլէքի տայիմա արթմագտա օլան շայիրալէր օնլարտա սըղընապիլտինլէր : Պու այրըմըլ ճէմիյէթին իչինտէ օլ ասիրին ատէթինէ մըթապըգ' զայէթ սըգը պիր թա'լիմ վէ թէրպիյէ վարտըր :

Վօլումպան տաղարը աշըպ' Վօսթանչա-կէօլիւնիւն էթրաֆընտաքի պէջիւք օվայա էնտի , վէ էսքի Մրպօն գալէսինէ կիթտի , վէ օրատա Սիլլիմար իսմինտէ զայէթ տինտար փափաղըն պիրի օնու սէվինճ իլէ գապուլ էթտի : Պէյլէճէ Վօլումպան' Ինճիլի փուլթիէրէսթ Վէմէլէրէ իլք տէֆա'սընտա պիր Վրիսթիան Վիլիսէսինին երգըգ տուվարլարընըն իչինտէ վա'ղ էթտի , քի օլ վաղըթ օլ Վիլիսէ փուլթիէրէսթլէրին էլինտէ իտի : Մշար աղար պիր քէջ եափըլար . վէ Վրիստոսա տէօնէնլէր օրայա կիտէրլէր իտի : Վօլումպանըն իշտաշը վէ Մլաշըն ա'ղիզ գուլու Սիկպէրթ' թաթլըլըլա Սմայարտլարըն փատիշաշը

Լճիլուլֆա՝ վէ օնուն րայալարընըն չօղունա Լն-
 ճիլի դապուլ էթտիրթտի : Վօլումպան 42 ելլ
 ֆորանսանըն՝ Վէմէնին՝ Օվիէրանըն վէ Լ-
 թալեանըն փութփերէսթլէրինէ Լնճիլի վա՛ղ էթ-
 տիքտէն սօնկրա՝ 616 սէնէսինտէ էպէտի րաճա-
 թա կիրտի : Վ է քէնտի արտըսըրա փէք չօգ
 շայիրտլէր պլրաղըպ, անլէր տախի քէնտի իշինէ
 տէվամ էթտիլէր :

() Լ վազըթլարտա Կալլ րուհպան քէնտինէ պիր
 գուլիպէ եափմըշըտը , քի օ՝ քէնտի իամի իլէ թէս-
 միյէ օլունան Սէն Կալ շէհրին պաշանկըճը օլ-
 տու : () նուն էքտիյի թօխում վաֆիր մէյվէ վէր-
 տի . չօգ ծանլար Վրիստոսա տէօնտիլէր , վէ պու
 վա՛ղճընըն եանընտա օթուրտուլար • վէ Սէն Կալ
 շէհրինին իշինտէ չափուճագ Վրիսթիանլար չօ-
 ղալը :

Փ Ա Ս Լ Է

Վրէլէսէնի տիւն քաղաքէն հեռու քան քաղաքը :

(Սէնէ 325 — 590)

Բէսուլար քէնտի Վրիթապլարընտա խէլասա միւգթէղա օլան ճէմի՝ կերչէքլիքլէրի եաղմըշլար ըտը . վէ օնլարա դամմ՝ էթմէք՝ եախօտ օնլարտան պիր շէյ եքսիլթմէք լաղըմտէյիլ իտի : Բէսուլարըն գուրտուղու Վրիլիսէ պիր կիւզէլ վէ ա՛լա թաս վերէ պէնկղէր , բի Վնճիլին իլք էլէիլէրինին ետի իլէ նագշ ու րէսմ՝ օլունմուշուտու : Պագաթ հէր պիր տէհր՝ օլ թասվիրէ քէնտի պէյէնտիյի ղիյնէթլէրի իլավէ էթմէյէ՝ վէ Ալլահըն Բէսուլարընըն եափտըղընը թէպտիլ էթմէյէ թէշէպպիլս էյլէտի , շէյլէ բի՝ ալար աղար պու կիւզէլ թասվիր թանըմաղ օլտու . թաքի Վրիլիսէյի միւճէտտէտէն իսլահ էտէնլէր կէլիպ՝ օնու գալփ րէնքլէրինի պօղուպ , օնու քէնտի իլք վէ էսքի կիւզէլլիյինտէ իզհար էթտիլէր : Վրիլիսէնին իչինտէ Սինագոսլար սիճիլի իլէ իլք հերետիկոս՝ Արիոս իսմինտէ Խսքէնտէրիյէլի փափաղըն պիրի սայըլաը : Պու Արիոս՝ Վրիստոսուն Ալլահըղընը ինքնար էտիպ , տէրիտի րի , Յիսուս անճագ քէնտի տինտարըղը իչիւն պաշգալարընտան էրֆէ՝ պիր մախլուգ տուր , ճէմի՝ մախլուգաթտան էվվէլ եարատըլմըշ օլարագ : Վիկիա սինագոսու՝ պու զարարը թա՛լիմին հագգընտա ճէմ՝ օլտու : () րատա տին խօճալարընըն հէփսի պիր

աղըզ Արիոսուն պու թա՛լիմնի բէտտ էտիպ , օնուն իւղէրինէ հիւքմ թագրիր էթտիլէր . վէ պիր Տին իգրարը՝ եախօտ Հանգանակ հաւատոյ եաղտըլար , քի օնա՝ Վիկիա Հանգանակը տէնիլտի : Արիոս խայը վաղըթ քէնտի եանղը շլըղլարընըն իշինտէ դալոր , էնճամը սէօղէրինի կէրի ալտը , վէ Վիլիսէ թէքրար ա՛ղա ալընաճաղը կիւն՝ պէշիւք աղըրլար իշինտէ էօլտիւ : Պու մէշհուր վուգուա՛թը՝ Ապիսկոպոսլար Հագ թաա՛լա թարաֆընտան պիր զաղէպ ատտ էթտիլէր :

Աոստանդիանոս Խմիէրաթօր Արիոսլուղու դապուլ էթտի . վէ պու թէհլէքէլի զիւ՛իւմ՝ Վիլիսէ խօճալարընըն չօղունուն զիհնինտէ օլ տէրէճէ եէր էթտի քի , 354 թարիխինտէ՝ Ալլէս սինադոսունտա՝ վէ 355 տէ Սիլան սինադոսունտա՝ պու հերետիկոսլուդ դապուլ օլունտու : Ա է պու մատտէ սէպէպինէ փէր չօդ դան տէօքիւլտիւ : Արիոսլուդ՝ Վօթլարըն , Սուէվլէրին , Լօմպարտլարըն վէ Ա անտալարըն իշինտէ եայըտը :

Պիր պաշգա նիղա տա Խթանպօլ Ապիսկոպոսու՝ Աեստոր իշինէ պուհր էթտի . զիրա՝ Աեստոր՝ Սարիամա լաւէպէլլա՛ տէմէք վա՛ճիպ տէյիլ տիր տէրիտի . վէ պու սէպէպտէն էօթիւրիւ եանղըշ պիր թա՛լիմաթ էօյրէթմէյէ գուլաղուղլանտը . վէ օ պու իտի քի , Ալլոհանի թապիա՛թ իլէ ինսանի թապիա՛թ պ՛րլէշմիշ տէյիլ՝ իլլա իլհազլըդ էթմիշտիր տէր իտի : Ափեսոս սինադոսու 431 թարիխինտէ մերգումուն հագգընտա հերետիկոս տէյիլ հիւքմ էյլէտի . վէ Վիլիսէ խատէմէլիինի օնտան ալտըլար , վէ օ ֆուգարալըգտա էօլտիւ : Ա է լաքին օնուն թէվա՛պիլէրի Ա՛ճէմիսթանա դաշտըլար , վէ օրատա պիր Վիլիսէ եափ-

տըլար . վէ Ինճիլի վա՛ղ էթմէք իչիւն թաթարիս .
 թանա հէմ Չինու մաչինէտէք կիթտիլէր : Ա՛ է հա-
 լա կիւնտողուսու թարաֆլարընտա Վիւրտիսթանն
 տա Վիստորի մէղհէպինտէն Վիլիսէլէր պու-
 լունուր :

Նւտիքէս՝ Իսթանպօլուն պիր մանասթըրը-
 նընրէյիսի օլուպ՝ Վիստորա դարշը պիր թա՛լի-
 մաթ չըգարտը . վէ լաքին օ տա պաշդա պիր
 եանղըշըղա տիւշտիւ . ղիրա տէր իտի քի , (Յի-
 սուս Վրիստոսուն իբի այրը այրը թապիա՛թլա-
 րը օլմայըպ՝ թէն ալտըղը վազըթ քէնտի Իլա-
 հի վէ ինսանի թապիա՛թլարը իբիսի պիր թապի-
 ա՛թ օլտու : ԿէՅ թարիսինտէ՝ Նփեստոստա պիր
 սինադոս գուրուլուպ՝ Նւտիքէսին ղիւ՛խմիւ գա-
 պուլ օլունտու , վէ ա՛ղիղ վէ տօղրու ի՛թիգատտան
 այրըլմայան սատըգ Նպիսկոպոսլար՝ հէր տիւր-
 լիւ պէտ հարաքէթլէր իլէ թէքտիր օլունտուլար .
 օնուն իչիւն պու ճէմիյէթէ՝ Հօլբուրտ սինադո-
 ստէնիլտի : Ապքին իբի երտան սօնկրա՝ ԿՅԻ
 թարիսինտէ՝ Նւտիքէսին եանղըշըղալարը՝ Վաղ-
 կեդոն սինադոսունուն մա՛րիֆէթի իլէ բէտտ վէ
 հիւքմ օլունտու : ()նուն թէվա՛պիլէրի՝ Սըսը-
 րա վէ ճ՛էղիբէթ էլ Նրապա տաղըլտը . վէ հա-
 լա շիմտիյէ գատար օրալարտա պունլարտան փէք
 չօգ պուլունուր : Ա՛ է ալթընճը տէհրտէ քէնտի-
 լէրինէ պաշ օլան մէշհուր Նագուպ Բարադէո-
 սուն իսմինտէն՝ օնլարա Նադուպի տէնիլիր :

Ալալէս շէհրինին պիր բուհպանը Պեղագոս իտ-
 տի՛ա էթտի քի , ինսան կիւնա՛հ իչինտէ տօղմաղ .
 եա՛նի՝ Նգամտան կիւնահքեար պիր թապիա՛թ
 ախը էթմիշ օլմայըպ՝ «չէնսէն» Դիշ թապիր օլու-
 նան շէյ ևօգ տուր ինսանտա . վէ էկէր էօլիւմէ միւս-
 թահագ օլույօրսա , քէնտի «Դէլ» եախօտ նէբէրքա-

հա՛ն կիւնա՛հլարը իշխան տիւր . վէ քէնտի գու՛վէթի վէ ֆաղիլէթի իլէ քէնտի սէլամէթինի պուլապիլեր () ուն թալիմա՛թը փէք չօգ սինադոսլարըն մա՛րիֆէթի իլէ ըէտտ օլունտու իսէ տէ , երինէ հէր զէման վէ ա՛լէլիսուսուս Շարգ Վիլիսէսինտէ վէ Պրանսատա օնուն ճէմիյէթլի թէվա՛պիլերի պուլունտու : (400 թարիխի :

Վիլիսէսին իշինտէ զուհրա կէլէն վէ ազ չօգ քէնտիլէրինէ թէվա՛պիլեր փէյտա՛ էտէն պագի եանդլըշլըգլարը՝ պուրատա պիրէր պիրէր նագլ էտէմէյիլ . եալընըղ եօգարտա զլքը էթտիքլէրիմիլ քիֆայէթ էթսին : Ա՛լադա՛ Վիլիսէշին ալթընտա հիս եէնի շէյ եօգտուր" . պու կիւնքի կիւնտէ պա՛ղը քիմնէլէրին ա՛ղիմ մա լիւմաթլար նէվլինտէ պէյան իթտիքլէրի եանդլըշ թա՛լիմաթլար զայէթ գատիմ վագըթլարտա զուհրա կէլիշ վէ կէշիշ շէյլէր տիր : Ա՛լքին զայէթ թէ՛էսսիւֆ էտէճէք շէյ պու տուր քի , սահիհ Վրիսթիանլար՝ պու գատիմի նիզա՛լարըն աբասընտա պա՛ղը եանդլըշլըղը ֆէրգ էտէմէտիլէր . շէյլէ քի՝ Վիլիսէսին իշինտէ տիգգաթլը թէճէսսիւսլէրտէն սօնկրա՛ փէք չօգ եալան զիւ՛լում ու իթիգաթլէր թէմէլի գալտըրա : Վիլիսէ խօճալարը՝ քէնտիլէրի պիլէ ասը կէրէքլիքտէն ուղագլանմը շարըտը . վէ շիմտիքի տէտիքլէրիմիլտէն անկլաշլտըղը վէճճ իւզըն՝ օնլարըն չօղու պու մէսնէտէ շայէսթէ տէյիլ իտիլէր : Վէտէմլէր ույուրիքէն , տիւշմէն կէլիպ պուղտայըն արասընա տէլիճէէքտի" * : Ա՛լէ Վիլիսէյի պուհալէ տիւշիւրէն սէպէպլէր փէք չօգտուր :

Ը՛հատինասըն իւղերինէ Նպիսկոսպարըն, քէսպ
էթաթի յի նուֆուզ՝ վէ օնլարըն շէրիա՛թընըն ա՛-
ղամէթի վէ ու՛մումի սինադոսլարըն գանուն ու սի-
ճիլէրի աղար աղար ինսանըն ֆիբրինի պիւթիւն
պիւթիւնէ քէօրլէթաթիլէր : Ա՛է ա՛հատի նաստան
օլան Վրիսթիանլար արթըզ քէնաթիլէրի Շէրիֆ
Վիթապլարը թէճէսսիւս էթմէյէ ճէսարէթ է-
տէմէթիլէր , զիրա գօրգարլարըտը քի օլմայա Վի-
լիսէնին թէնպիհինէ վէ ի՛թիգաթընա գարշը պիր
ղարարլը զիւ՛լում գապուլ էթսինլէր : Պու սէ-
պէպտէն՝ վէ չօգլուգ զահմէթէ կիրմէմէք իչիւն՝
չօգլարը ախէրլէրին սէօղիւնէ պաղլանտըւտ , վէ
օնա կէօրէ ի՛թիգաթ էթաթիլէր : Առստանգիանոս
Վիլիսէյէ սահապէթլէք էթաթիքտէն սօնկրա ,
Վիլիսէ խօճալարընըն խըզմէթլէրի՝ ինսանլարըն
էօնիւնտէ՝ շէհրլէրտէ՝ վէ պախուսուս փատիշահ-
լարըն սարայլարընտա շէօհրէթլի մանսուպլար
կիպի շէրէֆ պուլտուլար վէ Վիլիսէ ֆանի վարի-
յէթլէր իլէ զէնկին օլտու , անճագ էպէտի վա-
րիյէթլէրի զայպ էթաթի . վէ Վրիստոսուն էլէիլէրի՝
մանսուպլարա վէ ի՛գ զէթլէրէ թալիպ օլտուլար :
() Լ վազըթ Պօղոս Րէսուլուն փէյղամպէրլիյի
թէքմիլ օլտու , քի տէմիշիտի . « Արանըղա սիւրիւ-
յիւ էսիրկէմէզ աղղըն գուրալար կիրէճէք » * :
Վիլիսէ խատէմէլէրի իլէ ա՛լէսսէվի խալդըն
մապէյնինտէ գաթը՝ պիր ֆէրգսապիթ օլտու :
Վիլիսէ խատէմէլէրի քէնաթիլէրի նէ էօյլէ
իսթիա՛ղաթ ու հուգուղլար նիսպէթէթաթիլէր
քի , Լըահըն Վէլամը օնլարա ասլա էօյլէ շէյ-
լէր վէրմէմիշ խաթ : () Նլար քէնաթիլէրինէ
այրըճա պիր էսվապ իճատ էթաթիլէր , քի օ-

նու սալթ քէնտիլէրի կիյինէ պիլիւրէր իտի : Լվ-
վէլ զէմանտէ Վիլիսէնին խօճալարընը պէլլիճէ
այլըտ էտէն օլ ալլագ կէօնիւլիւլիւք , օլ մուհապ-
պէթ , օլ փաքլըգ նէրէտէ գալտը : Վիլիսէ խա-
տէմէլէրի մա'պէյնինտէ օլ տէրէճէ ճէհալէթ վար
ըտը քի , Եփեսոս սինադոսունտա՝ քէնտի իմ-
զալարընը եազամայան պիր Եպիսկոպոս վէ պիր
փափաս պուլունտու : Պաշգալարըտա քէնտիլէ-
րինի հէր տիւրլիւ պէտ խուլարա վէ թագսի-
րաթլարա վէրտիլէր , շէջլէ քի՝ օնլարըն հագդը-
նա սրգը գանուլար գօնուլմագ իգթիղա էթտի :
Մեսէլա , 430 սէնէսինտէ՝ Խսքէնտէրիյէ Ե-
պիսկոպոսու Վիւրեղ՝ գանլըյը վէ գաթիլի պիլէ
քէնտի հուզուրունտա պու պէջիւք գապահաթ-
լարը իշէտիքլէրի վագթ տախի՝ թէքտիր էթմէք
խթէմէղ իտի : Պու ճիւմլէ իլէ Վիլիսէ խատէ-
մէլէրի հէր քէս քէնտի էլէրինի էօփմէյէ՝ վէ
քէնտիլէրինէ հէր տիւրլիւ ի'ղղէթ ու ըր'այէթի
էթմէյէ մաթլուպ էտէրլէր իտի :

Պիր չօգ բուհպանլար Վիլիսէնին վէ տէվլէ-
թին բահաթընը պօղարլարըտը : Ե իմտիքի սէջլէ-
տիյի'իղ Վիւրեղին կիւնիւնտէ պիր բուհպան՝
քէնտի թա'րիգինտէն պէշ եիւղ բուհպան պաշը-
նա թօիլայըպ՝ Խսքէնտէրիյէ վալիսինի սօգաղըն
օրթասընտա թաշա թուլթու , վէ օնու պիր գաչ
եէրինտէն եարալտը : Խպատէթքեարլըգ քէն-
տի իլք սաֆլըղընը զայպ էթմիշ իտի : Վիլի-
սէլէր պիհուտէ զիյնէթլէր իլէ յօլայօրուտու :
Վիլիլէր նիղամաթընտան՝ սալթանաթը վէ ա-
ղամէթի էօտիւնճ ալտըլար : Պէշինճի տէհրին
պաշանղըճընտա ճէմա'աթա խաչ չոգարմայը էյ-
րէթտիլէր : վէ պու նիշանա հիքմէթլի պիր գուվ-

վեթ վերիւրէր իտի : Ե՛ղիւղէրին քէմբլէրինէ
 տէճտէ գըլմաղա պաշատըլար . վէ պիր աղ վա-
 գըթտան սօնկրա՝ օնլարըն թասվիլլէրինէ թափ-
 տըլար , օնլարա մոլմլար թագտիս էթտիլէր , վէ
 Վիլիսէյէ փէք չօգ եօրթուլար սօգտուլար : Ե՛ր-
 թըդ () իսուս Վրիստոսու եալլընդ Վուրթարըճը
 տէյիւ վա՛յ էթմէք պէրթարաֆ օլտու , վէ օ-
 նուն եէրինէ օրուճլար՝ սատագալար՝ վէ տիշար-
 տան կէօրիւնիւր պիր չօդ ա՛յն ու ա՛տէթլէր՝
 վէ Վիլիսէլէրէ վէ մանասթըրլարա հէտիյէլէր
 վէ վէրկիլէր վէրմէք ա՛տէթի կիրտի . վէ կիւնասլա-
 րըն ա՛ֆվը պու շէյլէրտէն մէմուլ օլունուրուտու :
 Պէջիւք Վրիգոր իսմինտէ Փափանըն պիրի՝ 590
 թարիխինտէ՝ Վաւարանըն եա՛նի փաքլէյիճի ա-
 թէշին թա՛լիմաթընը իճատ էթտի , քի օնտան տա
 կիւնաս՝ ա՛ֆվըղը սէնէտլէրի մէյտանա չըգտը . վէ
 պու ա՛ֆվ սէնէտլէրի մատտէսի Վիլիսէնին ի-
 չինտէ պէջիւք զուլմլարա մուճիպ օլտու : Բօմա
 Նպիսկոպոսու տայիմա քէնտի հիւքիւմէթինի օ-
 պիր Նպիսկոպոսլարըն իւզէրինէ եայմաղա չալը-
 շըրրտը : Իսթանպօլուն՝ Նրուսաղէմին՝ Ե՛նթաքիա-
 նըն վէ Իսքէնտէրիյէնին Նպիսկոպոսլարը՝ պու
 ա՛ղամէթտէն էօթիւրիւ օնուն իլէ տայիմա նիղա՝
 տա վէ միւճատէլէտէ իտիլէր : ()՝ քէնտինէ քա՛քա
 եա՛նի փէտէր իսմինի իթլագ էթտիյի կիպի , օն-
 լար տա քէնտիլէրինէ քա՛քէք՝ եա՛նի պաշ փէ-
 տէր իսմինի իթլագ էթտիլէր : Պագաթ Իմիէ-
 րաթօրուն մէքեանը օլ շէհրին իչինտէ օլտուղուն-
 տան՝ վէ օլ Նպիսկոպոս գօլալըղըլա Իմիէրա-
 թօր իլէ տօսթլուգ փէյտա՝ էտիպ քէնտի նու-
 ֆուղունու տայիմա արթըրտըղընտան՝ վէ Փափա-
 լար քէնտի զուլմքեարըղլարընըն պաշանղըճընտան
 պէրու փէք չօգ ուսթալըգ գուլանտըղլարընտան ,

կիտէ կիտէ ելլէրինէ ա'ղիմ պիր հիւքիւմէթ կէշ'ը-
տիլէր : Պու ճիւմէ իլէ փէք չօգ Վիլիսէլէր օ-
նա գարշը տուրտուլար . օնլարըն իչինտէ Ննկիլ-
թէրա վէ Սգօչիա Վիլիսէլէրի խայլը վագըթ
Բօմա Նպիսկոպոսունու քէնտիլէրինէ պաշ թա-
նըմագ իսթէմէտիլէր : Ա'էզքիւր մէմէքէթ-
լէրին իլքինտէ՝ իթա'աթ էթմէյէն Վիլիսէ խօ-
ճալարը՝ Բօմալը փափասլարըն վասիթասը իլէ
էօլտիւրիւլտիւլէր : Ֆագաթ պա'զը քէրրէ տէ Բօ-
մա Նպիսկոպոսու թախթընտա՝ պէշինճի տէ-
հըրտէ պէր հայաթ օլուպ՝ Լտտիղաս իլէ գօ-
նուշտուղու վագթ ա'ղիմ գափիլիք վէ մէրհամէթ վէ
մուհասպլէթ իպրաղ էտէն մուգատտէմա զիբր էթ-
տիյիմիզ Լեոն փափա , վէ Ննճիլի փութիքէսթ-
լէր արասընտա նայմագ իչին փէք չօգ դայրէթ է-
տէն Պէջիւք Վրիգոր փափա կիպի՝ զայէթ
Փաղիլէթլի վէ քեամիլ ատէմէր օթուրտուլար :

Փ Ա Ս Լ Ը

Ե՛ջբրտիս՝ Լեբնիհոս՝ Ուհեբերան՝ Ե՛րանաս և
Օգոստինոս ա՛ղէշէր :

(Սէնէ 350 — 430)

Յիսուս Լճֆէնտիմիզ պու թարիխտէ պիր դաշ
սատրդ գուլար մէյտանա չըգարտը , քի օնլար
էլլէրինտէն կէլտիյի գատար՝ Վիլիսէյի պասան
պօղուգլուգ սէլինէ գարշը դօտուլար : Լճթէ օն-

լարըն պիր դաչ պէօրըքըբրորս պուրաւորս զըբը
էտէճէյիմ : Սիլան Եպիսկոպոսու Լմբրոսիոս
քէնտի իսթէմէյերէք Եպիսկոպոսլուգ մէսնէտի-
նէ թա'յին օլունտու : Վիլիսէ մերգուսու պու
մէսնէտէ տա'վէթ էթտիյի վագըթ , ա'սքեր ճէնէ-
րալը ըտը : () Լ վագթտան պիւթիւն քէնտի վա-
րիյէթինի ֆուգարալարա տաղըթտը . վէ կէճէ
կիւնտիւղ Շէրիֆ Վիթապլարը թէֆթիշ էթ-
մէյէ մէշղուլ օլտու : Տերէճէսիղ մերհամէթլի
պիր զաթ ըտը . չօգ տէֆա' տինսիղէրին էլին-
տէն էսիր Վրիսթիանլարը սաթուն ալմագ ի-
չիւն' քէնտիսինէ իգթիղալը էշեատան մահրում
գալըրըտը , վէ փէք չօգ քէրրէ պու մատտէյէ'
քէնտի Վիլիսէսինին ալթըն վէ կիւմիւշ գապլարընը
տախի թագտիս էյլէտի : Ա էլաքին հեր նէ գատար
քէնտի գալպի սէֆիլէրէ եումշագ վէ մեր-
համէթլի իտի իսէ տէ , եէրինէ կէօրէ օ գատար տա
գա'վի վէ ճէսարէթլի իտի : Իշթէ օնուն պիր մէշ-
հուր էօրնէյինի սիղէ թա'րիֆ էտէյիմ : Աէ-

ւանիքտէ պիր. նիզա՛ զուհր էտիպ՝ խաւդըն է-
 լի իլէ պիր գաչ ա՛սքէր զապիթանը զայ՝ օլմուշ-
 ուտու : Թէոդոս Խմիկերաթօր՝ պիւթիւն մէյլէ-
 քէթլիյէ էօլ. քէլէնիպ՝ հաղըրլըգ կէօրտիւ քի
 օնլարտան պիր պէյիւք ինթիգամ ալսըն : Ամբ-
 բոսիոս օլ գապահաթլըլար իշիւն բէճա էթտի :
 Թէոդոս՝ Ա՛շիվ էթտիմ տէյիւ օնա սէօղ վէր-
 տի : Պազաթ ինթիգամ ալմագ իշիւն պիր թա-
 ղըմ սէֆիլէրի վուրտու , վէ օնուն էմրի իլէ նէ-
 տի պին քիշի էօլտիւ : Նպիսկոպոս՝ Թէոդոսա ա՛-
 ղիմ բաղպէթ իլէ անճագ սէրթ պիր մէթուպ
 եաղտը . վէ օնա խապէր վէրտի քի՛ Սէն գապա-
 հաթլընը աշիքեարէ հէր քէսին էօնիւնտէ իգրար
 էթմէզսէն՝ Վիլիսէյէ իլհագ տէյիլսին , վէ Վի-
 լիսէյէ կիրէմէզսին : Խմիկերաթօր Վիլիսէյէ կիր-
 մէք իսթէտիյինտէ՝ Ամբոսիոս Վիլիսէնին գա-
 փուստնտա օթուրտու վէ օնու իշէրի կիրմէյէ
 պրագմատը . վէ Խմիկերաթօր սէքիզ այ Վիլիսէ-
 տէն տիշարը գալտը : Ինճամ Խմիկերաթօր քէն-
 տի գապահաթլընը Վիլիսէնին հուղուրունտա իգ-
 րար էյլէտի . վէ Խմիկերաթօրլուգ խարմանիսինի
 չըգարըպ՝ եիւզիւ գօյուն եէրէ գափանտը , վէ
 119 ունճու Սաղմոսուն պու քէլամլարընը պիր
 գաչ քէրրէ սէյլէտի . "Վայէթ տէրտլի օլտում ,
 եա՛ Բապպ՝ պէնի քէլամլընա կէօրէ իհեա էյ-
 լէ" : () Լղէման պիւթիւն ճէմա՛թ աղլայըպ՝ Խմ-
 փերաթօր իշիւն տուա՛ էթտի . վէ անտէն Վիլի-
 սէյէ գապուլ օլունտու :

Հերոնիմոս խայը վազթ Սիւրիատա մանասթըր-
 ւար իշինտէ եաշատը . վէ քէնտի է՝ օմրիւնիւն սօն
 եիրմի պէշ սէնէսինի Բեթլէհէմին պիր մանաս-
 թըրընտա կէչիրտի . վէ օրատա Շէրիֆ Վիթապ

լար իւզէրինէ պիր թէֆսիր՝ վէ սայիր չօգ ֆայի-
տէլի քիթապլար թէ'լիֆ էյլէտի : ()նուն էն
մէշնուր իշի՝ Շէրիֆ Վիթապլարըն Լաթինճէյէ
թէրճիւմէսի տիր . քի պու թէրճիւմէ Վարպ Վի-
լիսէլէրի հագգընտա պէշինճի տէհրտէն օնալմընճը
տէհրէտէք՝ կէրչէքլիյին սահիհ փունկարը օլտու .
յլիրա պու ուզուն տէվըին իշինտէ , Խպրանի վէ
Նունանի լիսանլարընը պիլէն փէք աղ Վիլի-
սէ խօճալարը վարըտը . Շէրիֆ Վիթապլար
խէ օ՝ լիսանլէրտէ եագըլմըշըտը : Էրօնիմոսուն
թէրճիւմէսի՝ Վուլկաթա խամի իլէ մէշնուր օ-
լուպ՝ պիւթիւն Նւրուփայա եայըլտը : Վէ տին-
տար բուհպանլար օնուն պինլէրճէ էօրնէյինի չէ-
քիպ՝ Վիլիսէնին թա'լիմինէ վէ մէթանէթինէ
զիյատէսինճէ եարտըմ էթտիլէր :

Յովհան Սկեբերան՝ եա'նի Լւիւն ալլալէ,
քի քէնտի կիւզէլ իսթիլահը իշինն պէօյլէ տէ-
նիլտի , 398 սէնէսինտէ Խսթանպօլ Նպիսկոպո-
սուխտի . վէ պու պօղուգ շէհրին իշինտէ՝ պէօ-
յիւք սատըգլըդ իլէ վէ հիշ քիմսէնին խաթըր-
նա պագմայարագ՝ Ինճիլի վա'ղ էտէր խտի : Վէր-
գումուն քէլամընը տիյնէմէք իշինն պա'ղը քէրրէ
օն պին քիշիյէտէք պիր եէրէ ճէմ՝ օլուրլարըտը :
()նուն սատըգլըղը վէ տինտարլըղը՝ քէնտինէ փէք
չօգ տիւշման փէյտա՝ էթտի , վէ էնճամ՝ Լյումէնիս-
թանա սիւրկիւն օլտու : Պու եօլճուլուղուն ի-
շինտէ փէք չօգ սըգընթը չէքտի , վէ ասը զա'յիֆ
միզաճ օլտուղունտան՝ պիւթիւն պիւթիւնէ վիւ-
ճուտու խարապ օլտու : Վէ լաքին հէր նէ գատար
շէտիտ տէրա վէ մէշագգաթ իշինտէ պուլունսայըտը
տալիսի՝ եինէ սէլամէթ միւթտէսինի վա'ղ էթմէք-
տէն կէրի տուրմազըտը : Փուլմիէրէսթիէրէ վա'ղ-

Թուղայրայ՝ պերապէր թաշըյօր, վէ օնուն իլէ պիւյիւճիւլիւք էտէյօր տէտիլէր : Սինադոստա պուլունանլար՝ մէգքիւր էլի կէօրտիւքլէրինտէ թաճիւպ էթտիլէր : Աթանասըն տիւշմանլարը զանն էթտիլէր քի՝ տա՛վայը գազանտըլար վէ եէնտիլէր : Ա է լաքին Յիսուսուն ա՛ղիզ գուլու՝ հիչ քէնտինի պօղմայրայ՝ հաքիմլէրինէ՝ «Սիլ Արսէնիոսու թանը՞րմըսընըլ» տէյիւ սիւալ էթտի : Պա՛ղըլարը՝ «Պէլի» տէտիլէր : () Ը վագթ Աթանաս տիվանըն գափուսունու աչըպ՝ իչէրի քէրաքէլի պիր ատէմ սօգտու . «Պէնիմ էօլ տիւրտիւյիւմ վէ էլինի քէստիյիմ ատէմ պո՞ւ մուտուր» տէտի . վէ պունու տէտիյի վագթ՝ Արսէնիոսուն իւսթիւնտէն քէրաքէսինի չըգարտը՝ զերա օլ քիմէսնէ՝ Արսէնիոս Ապիսկոպոս քէնտիսի իտի, քի Ալահըն միւ՛ճիլաթը պիր գուլաղուղուղու իլէ՝ ափանսըլ Տիւրոսա կէլմիշ իտի : Իմտի օնուն տիւշմանլարը րէզիլ օլտուլար : Պու ճիւմիլէ իլէ սայըր եալան իֆթիրալար իլէ Աթանաս հիւքմ՝ օլունտու, վէ թրէվէյէ սիւրկիւն օլտու : () Նտան սօնկրա Խսքէնտէրիյէյէ տէօնտիւ, վէ լաքին չափուճագ եէնիտէն գօվալայըշլար չէքմէյէ պաշատը . վէ կէճէլէյին Վիլիսէտէ քէնտի ճէմա՛աթընըն իչինտէ օթուրուր իքէն, օնուն իւղէրինէ հիւճմ էթտիլէր . վէ գաչմաղա մէճպուր օլուպ՝ Սըսըր չէօլիւնէ՝ թէրքի տիւնեա էթմիշ Անտոնուն եանընա չէքիլտի . օրատա ալթը սէնէ եաշայըպ՝ քէնտի Վիլիսէսինէ տէօնմէյէ իղն ալտըգտան պիր աղ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի :

() Գոստինոս՝ Աֆրիգատա 354 թարիխինտէ տօղտու, վէ Ալահըն ինպէթի իլէ Սօնկրա իսմին-

տէ զայն թ տինտար պիր վալիտէսի օլուպ քէնտի
էվատընըն Լաւահ տէօնմէսի իշիւն պիր տիւղի-
յէ տուա՝ էտէր իտի . զիրա () գոստինոսուն հէր
նէ դատար ի՛լմէ վէ օգուամադա հալէսի վարըտը
խսէ տէ , օ դատար տա էրքեանսըզ պիր թա՛պիա-
թը վարըտը , քի պու շէյ վալիտէսինէ փէք պէօ-
յիւք տէրտ օլմուշուտու : Ս՛օնիքա քէնտի տէրտի-
նի Լ՛մբրոսիոս Նպիսկոպոսա աչտըղընտա՝ Լ՛մբրո-
սիոս օնա տէտի քի , «Քէնտինէ թէսէլի էյլէ ,
սէնին էլատըն զայպ օլմայաճագ , չիւնքի սէն օ-
նուն իշիւն օգատար տուա՝ էտէյօրսուն» : () գոս-
տինոս Ս՛իլանա Լ՛մբրոսիոս Նպիսկոպոսուն եա-
նընա կիթտի , վէ Լաւահըն Վէլամը իլէ թէր-
պիյէ օլտու : Ս է կիւնիւն պիրինտէ նամտար Րօ-
մալըլարըն տէօնմէսինի սգուտուդտա , օլ տէրէճէ
դալպինէ թէ՛սիր էթտի քի , քէնտի տօսթլա-
ընըն պիրիսինէ պէօյլէ տէտի . «Վշթէ պու ա-
տէմէր Լաւահըն փաթիշահլըղընը զօր իլէ ալ-
մըշլար . վէ լաքին պիղ պիւթիւն քէնտի ի՛լմիմիզ
իլէ հէլաք եօլունա կիտէյօրուզ » : Լ՛նիտէ պաղ-
չէյէ գօշտու . վէ Նաթանայէլ կիպի՝ պիր ին-
ճիր աղաճընըն ալթընտա օթուրուպ՝ կէօզ եաշը
իլէ Յիսուս Նփէնտիմիդէրէճա էյլէտի քի քէն-
տինէ եէնի պիր գալպ իհօան էյլէսին : Ս է
Լաւահա պէօյլէ նիյազ էտէրիքէն , եագընտա պու-
լունան ալոււնուն պիրինտէն գուլաղընա պիր
գաչ քէրրէ եիւքսէք պաղըրըշլա պէօյլէ պիր սէս
կէլտի . «Մ՛լ վէ օգու» : Պու լուղէթլէրի իշիթտիք-
տէ , անիտէ անկլատը քի պու սէտա իլէ Լաւահըն
քէնտիսինէ թէնպիհ էթտիյի՝ Շ էրիֆ Վիթապ-
լարը օգուամագ տըր . վէ Շ էրիֆ Վիթապլարը աչպ՝
կէօզէրինէ շու քէլամլէրրասթ կէլտի . «Վիւնտիւ-

զիւն կիպի հիւանիւ հարաք՝ թէ եւրիւյէլիմ, զէվգ ու սէֆալարտա վէ սէրխօշլուգտա տէյիլ, ֆաճիր եաթագլարտա վէ էտէպսիղլիքտէ տէյիլ, զապլա վէ հասէտտէ տէյիլ իլա Վապպ Յիսուս Վրիստոսու կիյինին, վէ շէհվէթլէրտէն էօթիւրիւ թէն իշին թէտարիք կէօրմէն՝* : Պու սէօղլէր օնուն գալպինէ զիյատէսինճէ թէսիր էթտիլէր. վէ օվագրթտան՝ քէնտի էօմրիւնիւ Յիսուս Վրիստոսա թագտիս էթմէյէ դալի նիյէթ գօտու : Սէ աշասընա դօշուպ՝ Յիսուս Լիֆէնտիմիլին քէնտինէ էթտիյի պէցիւք քէրէմի օնա խապէր էրտի : () Լտէժ Մօնիքանըն տույտուղու սէվինճ լիսան իլէ թա՛րիֆ օլունամաղ : () Գոստինոս Լիֆրիգայա տէօնիւպ՝ Ինճիլին վա՛ղընա մէշղուլ օլտու, վէ սօնկրա Հիպպոն շէհրինէ Լպիսկոպոս նասպ օլունտու : Սէ օրասընը 430 թարիխինտէ Սանտալար մուհասէրէ էտէրիքէն, օլ շէհրտէ էօլտիւ : () Գոստինոս պալատէ մէղքիւր մէշղուր Վիլիսէ խօճալարը կիպի քէնտի վագթընընեանղը շէղարընտա աղատ տէյիլ իտի ֆագաթ տայիմա քէնտի գալպինին սէվինճի վէ իւմիտի Լլահըն Յիսուս Վրիստոստա ճապա խէլասընա օլան իմանը իտի : Պիղիմ էլիմիգէ տէյէն Վիթապլարընըն իշինտէ՝ իլմին վէ Վրիսթիանա միւթա՛լիգ ֆագիլէթլէրին խապինէլէրի մէվճուտ տուրլար : շէցլէ բի () Գոստինոս օվագթըն Վիլիսէ խօճալարընըն պաշը սայլլըր :

Պիղ պուրտա՝ Վրիստոսուն տահա փէք չօգ սաթըգ դուլարընըն հիքեպէթինի զէքր էտէպիլիւրիտիք, քի օնլարըն տա իսմի կէօքտէ եաղըլժը տըր : Սէ

սէնէնին մա'պէյնինտէ Շ'էզիրէթ իւլ Լ'րապէ'
Սիւրիայա' Բարաշամա' Լ'ճէմիսթանա վէ Լ'սիանըն
սայիր չօգ թարաֆլարընա' հէմ տախի Հապէշէ'
Սըսըրա վէ Լ'Ֆրիգանըն պիւթիւն շիմալի գըյը-
լարընա վէ Եւրոփանըն վաֆիր սէմթէրինէ հայը-
տը . վէ պուլ' պօղուգ Վիլիսէլէրի թէ'տիպ է-
տիպ' Վրիսթիանըղըն հալընըզ իսմինի թաշը-
յան պօղուգ Վրիսթիանլարըն նիչէ հիւզ պին-
լէրի մահվ օլտու : Պու օնլարա' շիւպհէսիլ Լ'ե-
լահտան կէօնտէրիմիլ պիր հաքգ ձէշա' իտի :

Փ Ը Ս Լ Թ

Պու Դէվլէն էլէնիէ շիւլէ Եւրօպա Ինճիլին
էլէրէմիէ :

(ՍԵՆԷ 685 — 722)

Պիլ թէքրար' Եմէլէսթանա տէօնէլիմ : Եւ-
տինճի տէհրին օրթասընտա' Ինճիլին սէմափի ը-
ջըզ թուրինկիանըն իւղէրինէ տօղտու , քի օ վա-
գըթա գատար տահա փուլթիէրէսթլիքտէ իտի :
Սէ 685 թարիխինտէ Վուլլէն հախօտ Վիլիան
իսմինտէ Իրլանտալը ըուհպանըն պիրի Սուրց-
պուրկտա թէմէքքիւն էյլէտի , քի օրանըն սան-
ճագ պէյի Կօտսպէրթ իսմինտէ պիր քիմնէ իտի :
Պու տ'յարըն խալգը' հէփսի փուլթիէրէսթլի
դարանըղընտա զարգ օլմուշլարըտը , վէ Եմէլ-
լիլէրին ()տին' թօր վէ Վրէյայա փուլթարը-

Ժիւլահագա էտերսին . օնլարըն չօղու ճէննէթէ՞
 Ժի՝ Եօխսա ճէհէննէմԼԺ կիթտի՝ : Ս ա'գճր ճէ-
 վապ վէրտի . "ՍԼմամ քի ճէննէթէ կիթմիշ օլ-
 տունլար" : Իմտի Սատպօտ տէտի քի , "Եթլէ
 օլտուգտան սօնկրա , պէն տէ օնլարըն օլտուղու
 նէրէ կիտէրիմ" : Ս է անիտէ վաֆթիղխանէտէն
 տըշարը չըգտը , վէ Վրիսթիան օլմամաղա գավի
 նիյէթ էյլէտի : Սէրգում աղ վագըթտան սօնկ-
 րա էօլտիւ . վէ օնուն վագըթսըղ էօլիւմիւ ա'ճույիպ
 պէլլէր իլէ պիրլէշմիշ օլտուղունտան , Սլահըն
 պիր զպէպի կիպի սայըլտը : Պու զուհուրաթ-
 տան Վրիսօնյար զիյատէսինճէ գօրգտուլար . վէ
 քէնտի փատիշահլարընըն պաշընա կէլէն պէլտ-
 տան էմին օլմագ իջիւն՝ տէրա'գապ վաֆթիղ օլ-
 տուլար :

կէօրմէյիլէ, Ս ինֆրէտ իլէ կիթմէյէ գօյվէրտի՝
Պուչօճուլուն իսմի Գրիգորիտի, վէ շիւալի Վէմ-
չէսթանտա էն մէշհուր վա՛ղճըլարըն պիրի օլտու՝
Ս ինֆրէտ պու կէնճ Գրիգոր իլէ պէրապէր՝
Հէսին Վմէնպուրկ շէհրինտէ թէմէքքիւն էթ-
տի։ Վլլահըն պու սատրգ գուլու օրատա Վն-
ճիլի չօգ գուվվէթ իլէ վա՛ղ էթտի. վէ պիւ-
թիւն մէհէքէթի տօլաշույ՝ կէրէք ա՛մէլ իլէ վէ
կէրէք սէօղ իլէ սնլարըն փութլարընըն պաթը-
լըղընը իտպաթ վէ պէյան էյլէտի։ Վիւնիւն պիւ-
րինտէ՝ Վշաղաքի Հէստէ՝ Վէիսմարա եազըն
պիր պէյիւք մէշէ աղաճը կէօրտիւ, քի օրանըն
պաշլըճա ալլահընըն մէսքեանը կիպի սայըլըրտը՝
Ս ինֆրէտ պէյիւք պիր պալթա ալըւ՝ չափու-
ճագ օ թափտըլարը աղաճա փուրմաղա պաշլատը՝
Պիրչօգ փութիւքէսթլէր պունու ուղագտան կէօր-
տիւքլէրինտէ՝ մէրգումուն էթտիյի ճէսարէթէթա՝
Ճիւպ էտէրէք պիրի պիրինէ կէչտիլէր, վէ ու-
մարլարտը քի կէօքտէն աթէշ էնիպ՝ օնու թէ-
լէֆ էտէր Ս է լաքին Ս ինֆրէտ աղաճա պիր
վաֆիր վուրտուգտան սօնկրա, մէշէ աղաճը սար-
սըլըւյ՝ պէյիւք պիր շամաթա իլէ եէրէ սէրիլտի։
Փութիւքէսթլէր՝ քէնտիլէրինին էն պէյիւք վէ
գուվվէթլի ալլահը պէյլէ պիր ըղալէթէ գար-
շը գօյամատըղընը՝ վէ գապահաթլըյա զաղէպ
էթմէտիյինի կէօրտիւքլէրինտէ՝ վաֆթիղ օլմաղա
նիյէթ էթտիլէր, վէ Ս ինֆրէտէ ընճա՝ էթտի-
լէր քի օ մէշէ աղաճընըն օտունու իլէ օրատա
պիր Վրիսթիան Վիլիսէսի եափսընլար։
Ս ինֆրէտին հագգընտա պու միսիլիւ տահա
փէք չօգ իշէր նապլ օլունուր։ Ս՝էրգում քէն-
տի արգատաշլարը իլէ պէրապէր հէր նէրէյէ

վարտը յըսա, փէք գուժվէթլի վա՛ղար վէրտի. զի-
րա օ մէմէքէթլին լիսանընը փէք էյի պիլիբիտի :
Օնուն վա՛ղընը տիյնէմէք իչիւն հէր թարաֆ-
տան օ գատար չօդ գալապալըդ կէլիր խաի քի ,
չօդ տէֆա՛ քէնտի ճէմա՛աթընը աչըդ եէրտէ
տուրտուրթմաղա մէճպուր օլուրուտու : Ա է ին-
կիլթէրանըն չօդ Վրիսթիանշարը օնտան էյի իպ .
րէթ ալըպ՝ օնուն եօլունու թուլթուլար : Վարը-
լար պիլէ տէնիդի կէչիպ՝ Նէմէսթանըն սէֆիլ
փուլթիւրէսթլէրինէ ինճիլի վա՛ղ էթմէյէ կէլտի-
լէր : Օիրա Պալիերատա՛ Վառնիթրուտ՝ վէ
Վիթսինկէնտէ թէկլա՛ վէ Ա ուրցպուրկտա Ա ին-
ֆրէտին խըսըմը Ա իօպա՛ վէ թուրինկիատա
օնուն գըզ գարընտաչը Ա ալտպուրճիա՛ փուլթիւ-
րէսթ գարըլարը թէրպիյէ էթտիլէր : Ա է պու
Ա ալտպուրճիա՛ Յիսուս Ա ֆէնտիմիլին իշինէ եիր-
մի՛ պէշ սէնէ պէօյիւք պէրէքէթ իլէ վէ տերէ-
ճէսիլ իգպալ իլէ խըզմէթ էթտի :

Ա ինֆրէտ՝ Պրանսա փատիշաչը փէփինի մէսհ
էթտի . վէ օ վագթ՝ Պրիսիայա տէօնմէյէ ֆիք-
րինէ դօտու . զիրա 48 սէնէ էվվէլ ինճիլինը
չըղընը օրայա կէօթիւրմիւշ խաի : Օրատա օն-
տան էվվէլ՝ էլլի սէնէ գատար Ա իլլիպրօտ ա-
լըշտըգտան սօնկրա էօլմիւշիւտիւ , վէ փէք չօդ
տինտար շայիրտլէր պրագմըշտը . ֆագաթ Յի-
սուս Ա ֆէնտիմիլին պուլթարլասը Ա ինֆրէտ կի-
պի պիր ատէմէ միւհթաճ ըտը : Ա է Ա ին-
ֆրէտ՝ վա՛ղ էթմէք իչիւն Պրիսիայա պուլ սօն
եօլճուլուղու էթտիյինտէ , 74 եաչընտա խաի : Պու
ճիւմլէ իլէ պիր գուժվէթլի տէլիգանը կիպի պիւ-
թիւն օ մէլէքէթի տօլաչտը : Յիսուս Ա ֆէնտի-
միլ օնուն ա՛մէլէրինի պէրէքէթլէտի . փուլթիւ-

նեւեր ի՛յաատէթխանէլ՝րէ տէօնտիւլէր , վէ պին-
 լէրճէ էրքէրլէր՝ գարըւար վէ չօճուգլլար վաֆթիզ
 օլտուլար : Պիր եօրթու կիւնիւնտէ ճէմի՝ վաֆթիզ
 օրնուշ Պրիսանլարը ի՛յաատէթ իշլւն սիր աշըֆ
 եւերէ ճէմ՝ էաիպ՝ քէնտի տէ իշլէրինտէ պուրու-
 նուր իքէն , պիր պէօլիւք սիլաճլը փութփէրէսթ-
 լէր օնուն իւզէրինէ հիւճմ՝ էթտիլէր , քի քէն-
 տի փութլարընըն տիւշմանընը էօլտիւրտիւլէր :
 Լաքին քէնտի սարկաւազլարը օնա սաճապէթ-
 լիք էթմէյէ Տազըրլանտըլար , վէ լաքին օ՛ օնլա-
 րա դարշ , տուրտու , վէ օնլարա տէօնիւպ տէտի .
 « Ե՛ր գարընտաշլար՝ գուվլթլ՝նին , վէ սալթ թէ-
 նի էօլտիւրէպիլիպ՝ ճանը էօլտիւրէմէյէնլէրտէն
 գօրդմայըն : Միզ Լլլաճ Լ՝ֆէնտիմիլտէ սէվի-
 նին , վէ իւմիտինիզ օնաա օլտուն . էօլիւմիւն
 գըստա տագիդէսինէ թէճամմիւլ էտին , քի Վլ-
 րիստա իլէ էպէտի փատիշաճլըգ սիւրէսինիլ » :
 Պու սէօլլէրի թէքմիլ էթտիյի կիպի , փութփէ-
 րէսթլէր Լլլաճըն զա՛յիթ գուլարընըն իւզէրինէ
 տիւշիւպ՝ հէփսինի էօլտիւրտիւլէր : Ս է Ս ին-
 ֆրէտ պէօլլէճէ 733 թարիխինտէ՝ Յունիսին Յին-
 տէ էօլտիւ . վէ քէնտի է՛օմրիւնիւ Լ՝ֆէնտիսի ի-
 ջիւն գուրպան էյլէտի . զիրա 50 սէնէ օրուճ-
 լար՝ տուա՛լար՝ թէճլիքէլէր վէ հէր տիւրլիւ սէֆա-
 լէթ իշլնտէ օնախըզմէթ էթմիշիտի : Պու՝ « Լէմէ-
 լէրին Վեսուլու տէնիլմէյէ շայէսթէ օլտու . զիրա
 պու միլէթին տէօնմէս նէ՝ հիշ քիմսէ օնուն դա-
 տար ղայրէթ՝ ճէսարէթ վէ միւտավէմէթ էթմէտի :
 Պու թարիխէ գատար փութփէրէսթլէր Լն-
 ճիլի քէնտի իրատէթլէրի իլէ գապուլ էտէյօր-
 լարրտու , վէ հիշ քիմսէ օնլարա տին խուսու-
 տունտա ճէպրէն պիր թէքլիֆ էթմէմիշ իտի .

սալթ սէլամէթ Վալէամընըն վա'ղը քէնտի էյ-
լէք քեար նուֆուղունու ընլարըն իչինտէ եայա-
յօրուտու : Ալ էլաքին Պէյիւք Աարողոս Արան-
սանըն թախթընա չըգտըղ : զէման՝ մասլահաթ
պաշգա տիւրլիւյէ տէօնտիւ : Պու գուվվէթըն
փատիշահ՝ հէմէն Աւրուփանըն հէր թարաֆընա
պուլուրտուղունտան , փութփէրէսթլէրի Վրիս-
թիանըղա սիլահ գուվվէթի իլէ տա'վէթ էթմէ-
յէ պաշլատը : Աաքսոնլարը տէօնտիւրմէք իչին՝
օթուղ սէնէ ընլարըլա ճէնքլէշտի : Ա'երգումուն
խալէֆէլէրի տէ քէնտի եօլունու թութաուլար վէ
պու եօլտա իւմուսմէն ճէմա'աթլար Վրիսթիան-
ըղը վէ Անճիլի գապուլ էթտիլէր : վէ լաքին
պու թարղ տէօնմէք նէյէ եարարըտը : Աահիհ
Վրիսթիանըղ թանըլմաղ զույօրուտու , վէ կիթ-
տիքճէ թէպտիլ զլմագտայըտը : Պու հալ'պիր Վը-
րիսթիանլանմըշ փութփէրէսթլէր իտի : Պիր
թագըմ եապանի միլլէթլէր քէնտի փութլարընը
ա'զիլլէրէ թէպտիլ էտէյօրլարըտը . վէ խաչ չը-
գարմույը՝ վէ սուրէթլէր էօնիւնտէտիլ իւսթիւնէ
կէլիպ' պիր գաչ տուա' սէյլէմէյի էյրէնիլլէր
իտի : ()նուն իչինն պիր թագըմ պալէթլէր՝
Վրիսթիանըղը գապուլ էթտիքտէն պիր գաչ
սէնէ սօնկրա' թէքրար փութփէրէսթլիյէ տէօն-
տիլլէր : Ալ էլաքին Ալահըն էյլէ սատըգ գուլլա-
ըլ տախի պուլունտու քի , ընուն փատիշահըղը-
նը փութփէրէսթլէրին իչինտէ իլէրլէթմէք իչինն
պիւթիւն գուվվէթլէրի իլէ շալլշտըլար , քի Աաքսո-
նիատա Ալ իլէհաթ՝ Ալ էսֆալիատա Ալինտճէր՝ Տա-
նիմարքատա վէ Շ վէտտէ Անպար՝ վէ Պրանտէ-
պուրկտա Ալէմպէրտ վա'ղճըլար պունլարտան իտի-
լէր : Ալ էլաքին պունու տա էյի պէլլէմէլիսինիլ

քի , պու տէվրին սօնունտա տէօնէնէր՝ Վրիս-
թիան իսմինէ շայեսթէ տէյիլ իտիլէր : Պիր չօդ
ճանլար Վրիսթիանլըղը սալթ տիւնեալի տրդու-
լէրտէն էօթիւրիւ գապուլ էթտիլէր , վէ օնլարըն
վաֆթիլ օլմասընա սէպէպ՝ տէյիլ Նիսուս Վրիս-
տոսա օլան գալի ի՛թիգատ՝ իլա կէչիճի քեար-
լար , Վրիսթիան տինինի գապուլ էթմիշ Իմիէ-
րաթորուն՝ փատիշահլարըն վէ պէյլէրին իպրէ-
թիվէ քէնտի աղալարընընաղարընտան տիւշմէ-
նին գօրգուսու կիպի տիւնեալի միւլահաղալար
օլտու : Էր նէ հալ իսէ՝ պու պօղուգ Վրիսթի-
անլըղ Պոհնմիայա՝ Սօրալիայա՝ Սաճարիսթա-
նա՝ Լէհէ վէ Ռուսիայա եայլլտը : Ենճագ Վը-
րիսթիանլըղ հէր նէրէտէ քէօք սալտըլըսա , փէք
չօդ զուլքեար ա՛տէթլէրի գալարըրտը , վէ թէրպի-
յէնին իլք ֆիտանլարընը տիքտի :

Փ Ա Ս Լ Ժ Ա

Վրէնի անձն է' օրին քննութե շնորհիւ պարտաւոր
որոշուած ։

(Սէնէ 800 — 1073)

Պօղոս զուգընդ սէլի կիթաղիքէ Վրէնիսէյի պա-
սայօրութեամբ ։ Պէլարմին Վարաթինալ տերիտի քի,
«Պու տէհր կիպի ֆէնա տէհր օլմամըլ տըր զի-
րա տիւնեանըն փատիշահլարը վէ ֆատիալար տա-
խի ի'թիգատսըղըղա տիւշմիւշ տիրէր" ։ Այն
Պարոնիոս իսմինտէ պաշգա պիր Վարաթինալ օ-
նունձու տէհրին հագղընա տերիտի քի, «Պու տէհ-
րէ' գալպէրին փեքլիյի իչինն Դէֆէ տէհրի'
Գորշն տէհրի վէ տայիմա արթան քեօթիւլիւքէր
վէ մեղհեպ խօճալարընըն տերէճէսիլ ճահիւ-
լիյի իչինն Գորշն տէհրի տէյեպլիլիլ" ։ Վրէն-
սէնին իչինտէ մէքրուհլուգ վէ խարապաթ կէօ-
րինիւյօրութեամբ ։ Փութփէրէսթ Իմիէրաթօրլա-
րըն վագթինտէ վէ մեշհուր հերետիկոսլարըն
թարաֆընտան Վրէնսէնին պիւթիւն չէքտիյի օը-
ղընթըլար' պու ա'սիրտէ Վրէնսէյի խարապ է-
տէն պէլալարըն եանընաա' չօճուգ օյունձաղը սա-
յըլապիլիր ։ Այնպիսի գարըլարըն տիւնեանըն
փայթիթաթթը օլան Բօմատա փատիշահլուգ սիւրմէ-
լէրի, Ապիսկոպոսլարըն' Փահիշէլէրինէ հիւքիւմէթ
սիւրաթիւրմէլէրի, վէ քէնաի պէտնամ սէվիլիւլիւ-
լէրինի սուրբ Պետրոսուն քիւրսիւսիւնէ օթուրթ-
մալէրի' ա'ղլա խէճալէթի մուճիպ պիր շէյ տէ-

յի՛շի իտի : Բժմա Եպիսկոպոսլարընըն նուժու-
ղու կիւն պէ կիւն արթմագտայրտը : Պետրոս Բէ-
սուլուն խալէֆէլէրի ատտ օլունմուշ քիմսէլէր ճէ-
սարէթ ալըպ' ճէմի' Վրիսթիան Եպիսկոպոսլարըն
պաշընտա օթուրտուլար, վէ Վիլիսէյէ միւթա՛լ-
լիգ ճէմի' տա՛վալարը քէսմէյի՛ քէնտիլէրինէ
հագգ էտինտիլէր . զերա տէրլէր իտի քի, Յիսուս
Լփէնտիմիլ՝ Սատթէոսուն լի՛ պապընտա , վէ
18 վէ 19 խանէլէրինտէ մէվճուտ օլան վա՛տը միւս-
թագիլ Պետրոս Բէսուլա էթտի : Իւչիւնճիւ Վ ո-
նիփաղիոս Փափա՛ 607 թարիխինտէ փոկաս նամ
Բում Իմիէրաթօրունտան՝ Ուսուլ Եպիսկոպոս
իւնվանընը էլէ կէթիրտի, վէ քէնտի Վիլիսէ-
սինի՛ սայիր ճէմի' Վիլիսէլէրին պաշընա կէչիթ-
տի : Պիրինճի Կոստանդին Փափա՛ Իքինճի Յուս-
տինիանոս Իմիէրաթօրա քէնտի այադլարընը էօի-
տիւրտիւ, վէ սօնկրա սէքիլինճի տէհրին եա-
րըսընտա՝ թասվիրլէրէ սէճտէ զըլմանըն միւճա-
տէլէսինտէն էօթիւրիւ՝ Բժմա Եպիսկոպոսլարը
եախօտ Պաշքեահինլէրի՛ կիւն աօղուսու Իմիէրա-
թօրլարընը Վիլիսէտէն րէտտ էթմէյէ վէ Բժմայը
պիւթիւն պիւթիւնէ օնլարըն հիւքիւմէթինին ալ-
թընտան չըգարմաղա Փուրսաթ պուլտուլար : Պը-
րանսա փատիշահլարը փէփին վէ Պէյիւբ Կարուոս՝
Բժմանըն էթրաֆընտա պուլունան շէհրլէրի Բժ-
մա Եպիսկոպոսունա պաղըշլատըլար . վէ օ վա-
գըթտան Փափա՛ Յիսուս Վրիստոս Լփէնտիմիլին
պուլտուրտուղու թէնպիհէ վէ եասաղա գարշը
գօյուպ՝ (Ղ. 1. ԻԲ. 25, 26) տիւնեա փատիշա-
հը օլտու : Ետինճի Վրիգոր Փափա, քի աշա-
ղատա օնուն իւղէրինէ սէյլէյէճէյիլ, պու հիւ-
քիւմէթի գավիլէմէք իչիւն չօգ ուսթալըգ գուլ-

լանտը, վէ փէք չօդ շայրէթ էտիւ՝ օնու պաշա
չըգարտը՝

Եւ յէր Վիլիսէնին պաշարը պէջլէ պօզուգ օլ-
տուլար իսէ, պագի պայաղը Վիլիսէ խատէմէլէ-
րի նէ՞ օլմալը յըտըլար: Եպիսկոպոսը զլար վէ օ
պիր հիւքսէք փօսթլար ագչէ իլէ սաթըլըրլարը-
տը, վէ ղէնկինլէնմէյէ պիր Խօլ սայըլըրլարտը:
Փափաղարըն չօղու օլ տէրէճէ ճահիլ վէ աճադ
իտիլէր քի, Լաթինճէ տուա'լարը էզպէր էտէ-
րէք կիւճպէլա օգույապիլիւրէր իտի. վէ օնլարըն
չօղու տա օգուճագ պիլմէզլէր իտի: Պիր թագըմ
Եպիսկոպոսլար զստտարըդ վէ ղուլըմաթ էտէր-
լէր իտի. վէ Տէմէն ճիւմլէսի տէ սիլահ գուլա-
նըրլարտը: Սայնցը Ղ'էրօլտ Եպիսկոպոս՝
Ֆորանքլարըն պէյի իլէ պերապէր Սաքսոնլարա
դարչը սէֆէր էտէրքէն, պիր մէշհուր ճէնքտէ էօլ-
տիւ. վէ պէյին թարաֆընտան պապասընըն Խէ-
րինէ օթուրմագ իչիւն օնուն օղու Ղ'էվիլէպ
նասպ ու թա'յին օղունտու: Ալ Ղ'էվիլէպ տէ Խի-
նէ օ պէյ իլէ պերապէր պիր ճէնքտէ պուլունուպ՝
քէնտի սիլահտարընը Սաքսոնլարըն օրտուսունա
Եօլատը, քի քէնտի պապասընը էօլտիւրէն ատէմի
պուլուն: Եօլտիւրէն ատէմ պուլունտու, վէ Ե-
պիսկոպոս օնու քէնտիսի իլէ տօսթանէ գօնուչ-
մալա տա'վէթ էյլէտի: Ղ'էնքճի Սաքսոնըն
դալպի էմին օլուպ՝ տա'վէթի դապուլ էթտի, վէ
Ալ էսէն սույունու աթ իլէ կէչտի: Ղ'էվիլէպ օնու
էէօրտիւյիւ կիպի սույուն իչիւնէ աթըլըպ օնու
դարչըլատը, վէ գըլըճընը չէքիպ՝ «Պէն պապամ
իչիւն պէյլէ ինթիգամ ալըրըմ» պաղըրարագ՝ օ-
նուն Խիւրէյինէ սափլատը: Եպիսկոպոս թէքրար
Սայնցա կիրտի, վէ Խինէ քէնտի Եպիսկոպոսըլըգ

խրդմեթլերինէ մէշղուլ օլտու, վէ քէնտի Վիլիսէսինին՝ օնուռն էթտիյի հարաքէթտէն էսթիւրիւսաւս պիր վաղիֆէսի օլմատը :

Այէյիւք Վարուդս էլինտէն կէլտիյի դատար պու միսիլիւ նիզամսըղըղարը տիւղէթմէյէ չարշտը, վէ քէնտի հանընա տինտար վէ ալիմ՝ ատէմէր թօիլատը, մէթմէպէր եափտը, մագամը տուալարը տիւղէթտի վէ հօլսուղ ա՛տէթլերի դալտըտը : Սէ լաքին հարա փէք տէրին իտի . վէ հիւ քիմսէ՝ Վիլիսէնին թաշգըն փիսիլյինի թէմիլէյէմէղ իտի : Հէփաի տէ կէօրիւնմէղ շէյլերի պըրաղըպ՝ սալթ կէօրիւնիւր շէյլերէ հափըմըշարըտը . վէ իմանըն եերինի՝ զայէթ դապա պաթըլ իթիգաթլար դապթ էթմիշ իտի : Ալիթիւն իւմիտէրինի խաչա չըգմըշ վէ իղղէթլէնմիշ Վըրիստոսուն իւղէրինէ գօմայըպ՝ խտչըն նիշանընա վէ խաչըն սէճտէսինէ ա՛ղիմ պէր գուլիլէթ վէրիլէր իտի : Վրիսթիանլար՝ Յերօղուլամըն վագթընտա պուլունան խարայէլ իլէրին հօլունու թուլթմուշարըտը, քի օնլար՝ Սոփէսին չէօտէ տիքտիյի փիրինճտէն եըլանա սէճտէ գըլարլարըտը : Նիվիլէթի վա՛ղճըլարըն վէ ա՛ղիլ շէհիպէրին իմանը պաթմըշըտը : Օանն էտէրլէր իտի քի, օնլարըն քէմիլէրինի վէ ախէր շէյլերինի ճէմ՝ էտիպ՝ օնլարա իպատէթ էթմէյիլէ, վէ օնլարըն սուրէթլերինէ սէճտէ գըլմաղըլա տինտար սայըլա պիլիւրէր :

Այէշինճի տէհրտէ Յիսուսուն՝ Սարիամըն՝ իէսուլարըն՝ շէհիպէրին վէ սայիր ա՛ղիլ ատէմէրին սուրէթլերինէ սէճտէ գըլմաղա պաշլատըլար : Նէտինճի տէհրտէ՝ ա՛ղիլլերի իմտատա չաղըրմաղա, վէ Նլահըն հուլուրունտա օնլարը շէ-

ֆա'աթճը թուրմաղա պաշտանը լտը : 'Այլեմբերին
 պիրինճի վէ իրինճի կիւնլէրինէ' պիրինի ճէֆ'ա'
 շէշլէրէն թա'ղիմի իշիւն , վէ օ պիրինի' եօշլէ-շէ-
 ռէն զեբրի իշիւն իբի պաշլըճա եօրթուլար Գօ-
 տուլար : Շէմի' ա'ղիղէրին եօրթուսու եէտինճի
 տէհրին պաշտանղըճընտա Գօնուլտու : Տէօրտիւն-
 ճիւ Վ ընիփաէիոս փափա' փոկաս Խմիէրաթօրտան
 Բօմատաքի փանթէօն տէնիլէն մէշհուր փութ-
 խանէյի ալտըղընտա' օնու Վիլիսէ եթտի , վէ
 պիբիր Մարիամա վէ ա'ղիղէրէ թագտիս էյլէ-
 տի . վէ օլ վագթտան ճէմի' ա'ղիղէրին եօրթու-
 սու իճատ օլունտու : Վ է տօղուղունճու տէհ-
 րին իլ.ք երլարընտա' Տէօրտիւնճիւ Վրիդոր էմր
 էյլէտի քի , պու եւրթու հէր Վրիսթիան
 մէմլէքէթինտէ 'Այլեմբերին պիրինտէ թուրմուլ-
 սուն : Աշօմիւշլէրին եօրթուսու տա ի'ւմումի օլ-
 տու . վէ պու եօրթույու իպթիտա օնունճու տէհ-
 րին սօնունտա Վլունինին պաշ փափաղը ա'ղիղ
 ()տիլօն' Ապիսկոպոս օլտուղու մէմլէքէթտէ սա-
 պիթ եթտի : Պէշլէճէ Վրիսթիանըդ կիթտիք-
 ճէ թանըլմաղ օլտու . վէ Վրիստոսուն Վիլիսէ-
 սինէ' փութփէրէսթլըք եաւաշ եաւաշ կիրտի :
 Բում Վիլիսէսինտէ' խայը վագըթ սուրէթփէ-
 րէսթլըղէ փէք չօգ գարշը տուրանլար օլտու :
 Կերչի Պէշլէք Վարոյոս Պրանքթօրթ սինադո-
 սունտա պու իպատէթի բէտտ վէ եասագ եթտի ,
 անճագ չամուրլու սէլ կիպի զարպ թարաֆը-
 նա եայըլտը , վէ փափալարըն էմրի իլէ մէթա-
 նէթ պուլտու , վէ օլ տէրէճէյէտէք եէթիշտի քի ,
 Լլաշը ինքեար էտէն պու ատէմլէր' Բահաղըն
 հուգուրունտա տիղ չէօքմէյէնլէրի աթէշ իլէ վէ
 Գըլըճ իլէ Գօլալամաղա պաշտաւըլար , նասըլ քի
 աշաղտա կէօրէճէյիլ :

Սէ Է լաբին Տիսուս Լփէնտիմիդ քէնտի Վի-
լիսէսինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէրք Էթմէմիշ
իտի. վէ տաճա պու իւմումի պօղուգլուգ իշիւն
Ֆիղան էտէն վէ Բօմա Վիլիսէսինին զալաթլա-
րընա գարշը պիւթիւն գուվվէթլէրի իլէ ճէնքլէ-
շէն քիմսէլէր պուլունուրուտու : Սէ Է վադ'ա մէ-
մուլ օլունուր պիր շէյ տիր քի , Լ'լաճըն քէլա-
մընա մալիք օլանլարըն իշինտէ' Վիլիսէսին Տա-
լինի Վրիստուս Լփէնտիմիդին քէլամլարընճա էօլ-
չիւպ թէճէսսիւսէտէն' վէ իւմումի թէպտիլիյէթէ
վէ պօղուգլուգա գարշը տուրուպ թագրիրի քէ-
լամ էտէն ճէսուր քիմսէլէր պուլունայրտըլար :
Կէրէքլիյին սատրգ մուհաֆըղլարը' թէվարիսին
նագլինէ կէօրէ' Լթալիանըն Լ'լի տէնիլէն տէ-
րին տէրէլէրինտէ Էօմի սիւրմէքտէ իտիլէր :
Օնլարա' Տէրէ ադէլէրէ տէնիւր իտի : Լճթիւ-
մալ տըր քի պու Վրիսթիանլարըն պաշանղը-
ճը' զիրտէ թա'րիֆ էտէճէյիմիդ Փիէմօնթէ տէ-
րէլէրինտէ սաքին օլան Սէ օտուալարըն պաշան-
ղըճը կիպի օլա : Լ'լմումի տէնիլէն Վիլիսէտէն
այրըմըշ վէ Վրիստուս Լփէնտիմիդէ եալընըղ-
ճա իւղմէթ էթմէք իսթէյէն պիր ճէմա'աթ'
քէնտի Տիքեայէթինին Տագըընտա թափսիլէն
պիր շէյ նիշիւն եազմամըշ իտիյինէ թաճիւպ
էթմէյիլ . վէ պիղիմ էլիմիլտէ' օնուն պաշանղը-
ճընըն վէ րաճաթ Տալինին Տագըընտա ախէր պիր
տօղրու նագլիյէթիմիլ տախի եօգտուր : Լ'զլան-

գիր տէնիզինն ալթընտա պիթէն, վէ սէքիզ Եւրպայագ գատար Եւրոպէնէն պիր նէվի՝ նէպաթըն՝ տէնիզ Եւրոպէնտէ Եւրոպը չիէքէնմիշ Թէփէսի կէօրիւնտիպիւ՝ վէ սափը վէ բէօքիւ իսէ տէնիզին տէրինլիյինտէ զայպ օլմուշ օլուպ՝ կէմիճինն կէօզիւնէ կէօրիւնմէզ օլտուղու կիպի, Սօտուլարըն Վիլիսէսինն պաշանղըճը տախիպէօյէ տիր։ Թէվարիս օնուն ասըլ պաշանղըճընը պիպէ նագլ էթմէզ, իլա օնուն հագգընա Եւրոպը պիր գաշ իշարէթէր վէ Եսէրլէր կէօթէրիր, քի զայէթ տիպէր շէյլէր օլտուղլարընտան՝ պուրատա զիբը էթմէյէ մէճպուր իղ։

Կէրէքլիյէ սատըգ գաշան պու Վրիսթիանլար՝ Վիլիսէսինն իչինտէ Եայըլմըզ գարանըղը վէ պօղուղուղու կէօրմէլէրի իլէ՝ Վէլամը Հէրիֆէ զիյատէսինճէ Եափըշտըլար, վէ Րէսուլլարըն Թալիմաթլարընը քէնտի իչէրինտէ սագլամաղա ճէհա էթտիլէր։ Սէրգուլման Ելլաշ Եվլատլարընըն փէք չօղու Րօմանըն ասըլըղընա իլհագ օլմագ իսթէմէմէյիլէ՝ սէքիզինճի տէհրտէ՝ Եախօտ պա՛ղը միւէրրիսլէրին նագլինճէ՝ տաշա Եվվէլ Եփէննին տաղլարընըն տէրին տէրէլէրինէ չէքիտիլէր, վէ օրատա՝ Փափալարըն վէ օնլարըն Թէփադիլէրինն կէօզիւնտէն ուղագ՝ բաշաթ Եաշարլարըտը։ Պու Վրիսթիանլար վէ օնլարըն Եվլատլարը՝ քէնտիլէրինն տին իպրարընը՝ Վիլիսէսինն իլք վագթլարընա վէ Րէսուլլարա գատար չըգարըրլարըտը։ Պիր գաշ Էքի Րիվայէթէր միւճիպինճէ՝ Պօղոս Րէսուլ իլք տէֆա՝ մահպուս օլուպ գուրթուլտուգտան սօնկրա՝ Րօմատան Սպանիպա կիթտիյի վագթ Իթալիատան կէչիպ՝ Եփէննինլէրին իչինտէ պիր Վիլիսէ գուրմուշ։ Եւն-

Ճագ պիղ պուռնու սահիհ տէյիւ նագլ էթմէյիղ :
 Հէր հալտէ պու սահիհ տիրքի , Բամանըն թէվա՝
 պիլէրի պու Վիլիսէյի թանըտըղլարը վագթթ , օնու
 զայէթ էսքի վագթթթան պէրու գայիմ՝ պուլտուլար :
 Այ մէղ քիւր Վիլիսէնին քէնտի իլք տինինի
 օլ սարպ տաղլարըն իչինտէ նասըլ սաղլամըշ
 օլտուղունա ա՛ղլ էրտիրմէք՝ Վիլիսէնին տէրէ-
 ճէսիղ պօղուգլուղունուն իչինտէ , պէջլէ պիր թէ-
 միղ տին էսինէպիլմիշ օլաճաղընը անկլամագ-
 տան տահա գլայ տըր : Այի անկլամըշըղ տըր
 քի , տէհըլէրճէ եիւքսէք տաղլարտա սաքին օ-
 լանլարըն մէշըէպի՝ լիսանը՝ գըյաֆէթի վէ իման-
 լարը փէք աղ թէպտիլ օլուր : Օխրա հալա պի-
 զիմ կիւնիւմիւղէ գատար Նիւքսէք Հոնթիա-
 տա՝ Նօգարքի վէ Աշաղքի Անգասինտէ Բօ-
 մա լիսանընը սէջլէրլէր . վէ () սսիանըն մագամ-
 լը պէյիթլէրի՝ պին երլտան պէրու Ագօհա-
 նըն տաղլըլարընըն աղղընտան էքսիք տէյիլ տիր :
 Այ է չիւնքի պու գատար վագթթան պէրու Ալ-
 լահըն Վէլամը եօղ օլմամըշտըր , վէ ասլա
 եօղ օլմայաճագ տըր , օնուն իչիւն երգըլմըշ
 Վիլիսէնին եէնիլէնմէսի՝ տայիմա մէմուլ օլունա
 պիլիր իտի . վէ լաքին պօղուգլուգ սէլի հէր թա-
 րաֆտան Վրիսթիան Վիլիսէսինի պասար ի-
 քէն , Ալիլըլարըն նամալիւմ տէրէլէրինտէ Ալա-
 հա բուհ իլէ վէ կէրչէքլէք իլէ խըղմէթ էտէն
 պիր քիւչիւք սիւրիւ գալմըշ օլտուղունու տույ-
 տուղումուղտա , գալպիմիղ զիյատէսինճէ շաղ օլուր :
 Այ է պու՝ Ալլահըն սատըղլըղընըն հիքմէթլի էսէրի
 տիր . զիրա պունունլա Աֆէնտիմիլին շու վա՛տը
 գատիմի թաստիգ օլմուշտուր , քի տէմիշ տիր . “Ղէ-
 հէննէմին գափուլարը օնուն (Ալլահըն Վիլիսէսի-
 նին) իւզէրինէ զալիպ օլմայաճագլար” :

ԻԻԶԻԻՆՃԻԻ ՏԵՎՐ

Եկեղեցի Գրեգոր Գրեգորյան՝ Իսլահ Սեղեղեղե :

(Սենե 1073 — 1517)

Փ Ո Ս Լ Ո

Պատեւելն էլնդե Վրեւիննէնն էայլնն :
Եւրդ Գրեգոր Վրեւիննէնն այլնն :

(Սենե 1073 — 1283)

Ճիւղէնին հաբիմի Ալահ աղիմիւշան՝ Բե-
սուլարտան վե օնլարնն խալէֆէլէրինտէն գուրու-
մուշ վե միւրուրու զէման իլէ պօղուլուշ օլան
Եւրդ Վրեւիննէրինն Տինի Սուհամմէտիյէնին
գըլըճըլիլ վուրուլմաղա թէրք էյլէտի : Ալահնն
քէնտի փատիշահըղընը եայմագ վե մա՛մուր գըլ-
մագ իչիւն գուլանտըղը եօլ չօդ տէֆա՛ ինսա-
նըն ճէմի՛ պիլիլճըլէրիննի վե թէրթիպլէրիննի պօ-
ղար : Վրեւինն ազընտան կէչէր իտի քի , սի-
լահ գուլվէթի իլէ Վրեւիննիւլըղը զօրաբի գա-
պուլ էթմիշ պիր սէմթ՝ պիր չօդ վագըլմտան

սօնորա՝ պիւս պիւթիւն գարանըդ իլէ գափլանմըշ
Վիլիսէյէ վէ պիւթիւն տիւնեայա ըշող խաղիւ
նէսի օլաճագ : Տէտիյիմիլ սէմթ Սաքսոնիա տըր,
քի օնուն ահալիսի՝ մուգատտէմա զիբը էյլէտի-
յիմիլ կիպի , Պէօյիւք Արուլոսուն ճէպրէն թէք-
լիֆ էթմէսի իլէ վաֆթիլի դապուլ էթտիլէր :
Սաքսոնիա՝ Իսլահի Մէզէսպ վագթընտա՝ ա՛ղիմ
պիր ըշող իլէ փարլատը : Ալահ ա՛ղիմիւշան՝ չօգ
տէֆա՝ ինսանլարըն պէյէնիպ մէտհ էթտիյի
նէսնէլէրի եէր իլէ եէքսան էտէր , վէ ինսանլա-
րըն թահգիր էթտիլէրինի զանի պէրէքէթլէր ի-
լէ միւշէրէֆ գըլար : Պէօյիւք չայլարը դուրու-
տուր , վէ դայալարտան սու ըմագլարը չըգարըր :
Լչյլէ իսէ քիւչիւք պաշանղըճլարըն կիւնլէրի-
նի՝ օնլարտա վուգու՝ պուլան Ալահըն իշի գու-
սուրու պիր սուրէթ իլէ պիլէ կէօրիւնտիյիւ ի-
չիւն խօր կէօրմէյէլիմ : Լչյլէ պիր զա՛յիֆ ֆիտան-
լարտան՝ օնլարըն իւղէրինէ սէմալի լութֆուն սու-
լարը եաղաճագ օլտուղու թագտիրտէ՝ նէ մէյվէ-
լէր հասըլա կէլէճէյինի քի՛մ քէշֆ էտէ պիլիր :
Ե վէտին՝ Աորվէճիանըն վէ շիմալի Ֆորանսա-
նըն ահալիսի՝ էվվէլքի տէվրին սօնունտա Ին-
ճիլի իգրար էթմիշէր իտի : Ա է Լչլղա վէ ()-
տէր չայլարընըն արասընտաքի Սանտալար՝ վէ
Սօրալիա հէմ Պոհնմիա մէմլէքէթլէրինին ա-
հալիսի տալի Վրիսթիանըղը դապուլ էտէյօր-
լարըտը : Օնունճու տէհրին սօնունտա Վրիս-
թիանըղ իզսիլ Իսլանտիայա դատար վէ տահա
ուգաղա Արօհնլանտայէտէք կէչտի : Վրիսթիանըղ
Լչթմօնիատա՝ Վուրլանտա վէ Բրուսիատա տա-
լի սիլահ գուվիլէթի իլէ գայիմ օլտու , վէ Բրու-
սիա 1230 տան 1283էտէք՝ էլլի իւշ եըլ Վրիս-

Թիանշըղը ճէպրէն գապուլ էթտիրտէն 'Լէմէ-
լի Գափալիէրլէրէ գարշը ճէնքլէշտի : Պու ճէմա՝
աթլար էլպէթտէ գըլըճ գուլվէթի իլէ քէնտի-
լէրինէ թէքլիֆ օլունան մէղհէպէ չօղլուգ ի'թի-
պար էտէմէղլէրիտի . անճագ օնլարըն զիւր-
րիյէթի օնուն էյլէյինի կէօրէպիլտիլէր : Պու
տէհրտէն սօնկրա ի իթվանիա տա ինճիլին ըը-
ղընը գապուլ էթտի : ()նպէշինճի տէհրին սօ-
նունտա՝ Գէրտինանտոսուն փատիշահլըղը զէմա-
նընտա՝ Սաղըրպիլէր Սպանիատան պիւթիւն պիւ-
թիւնէ գօլուլտուլար . վէ պիր աղ սօնկրա՝ 1492
թարիխինտէ՝ Լմերիգանըն պուլունմասը՝ Վրիս-
թիանշըղըն Եայըլմասընա պիր պէջիւք գափու-
աչտը . վէ լաքին պու Եէնի Տիւննայը պուլտուգ-
տա , Սպանէօլար Վրիսթիանշըղը օրալարտա Եայ-
մագտա օլգատար պէջիւք գապահաթլար իշլէտի-
լէր , վէ օրայա կէօթիւրտիւքլէրի մէղհէպ Վրիս-
թիան տինինէ օլգատար պէնկղէմէղ իտի քի , օ-
նուն թա՝րիֆինի պուրատա էթմէրտէն պիւս պիւ-
թիւն սարփընաղար էտէրիմ :

Վրիսթիան Վիլիսէսի իլք տէհրտէն սօնկրա օլ
միւթէաասըպ տէնիլէն Եէհուտիլէրէ պէնկղէտի , քի
Երուսաղէմին մուհասէրէսինտէ՝ փըրգա փըրգա օ-
լուպ՝ պիրիպիրինէ գարշը ճէնք էթմէյէ պաշա-
տըլար : Պունճիլէյին Վրիսթիանլարըն տախի ա-
րալարընա իթթիֆագսըղըրգ զուհր էթտի . վէ
պու իթթիֆագսըղըրգ՝ տէյիլտին Եախօտ թա-
լիմա՝թ իուսուսունտան՝ իլա Բօմա Եպիսկոպո-
սունուն վէ իսթանպօլ Եպիսկոպոսունուն մա-
պէյնինտէ պէջիւքլիւք իշիւն օլան պիր տիւղի-
յէ նիղա՝լարտան վէ միւճատէլէլէրտէն էօթիւ-
րիւ զուհր էթտի : Բօմա Եպիսկոպոսու իսթէրի-

տի քի ճէմի՝ Վիլիսէլէրէ պուլուրսուն , վէ Իս-
 թանայօլ Եպիսկոպոսու հիջ քիմսէյի պէօյիւք
 թանըմաղա գայիլ տէյիլ իտի : Պիր չօդ նիղա-
 լարտան սօնկրա՝ պիրի պիրլէրինտէն էջլէ պիր
 այրըլտըար քի արթըգ պիր տահա պիրլէշմէյէ
 իւմիտ գալմատը : Իւմումի տէնիլէն Վիլիսէ իքի
 փըրգա օլուպ՝ իքի գըսմա եա՛նի Բօմա Վիլիսէ-
 սինէ վէ Բում Վիլիսէսինէ պէօլիւնտիւ : Բում
 տէվլէթի Երապլարըն սիլահընտան զա՛յիֆլէնմիշ
 օլուպ՝ Ղարպ Վրիսթիանլարընըն եիւզիւնտէն
 տախի տիւշմիւշ օլմատը իլէ՝ քէնտի Վիլիսէլէ-
 րինի հըֆլ էթմէյէ արթըգ իզթիտարը գալմա-
 տը . վէ չօդ քէրրէ պէօյիւք թէհլիքէ իչինտէ
 պուլունտու : Մօղօլլար՝ Ճէնկիլիսանըն վէ սօնկ-
 րա թէմուրլէնկին գուլաղուղուղու իլէ Եւրո-
 փայը պասմըշարըտը , վէ Ուուսիայը իքի եիւզ
 սէնէ դատար քէնտի զապթլարընտա սաղլամըշ-
 լարըտը , Էհհի եաղմա էթմիշէր իտի , վէ Սիլէ-
 զիայատէք եայըլմըշարըտը : Շարգ Վիլիսէսի
 փէք չօդ սըգընթը չէքտի . Եսիատա Երապլարըն
 սաղ պրագտըղը շէյլէրի՝ պու սօնկրաքիլէրին ա՛ս-
 քէրլէրի գըրըպ տէօքտիւլէր : Կէրչի Բում տէվ-
 լէթի պիր տիւզիյէ Սարահինոսլար իլէ ճէնք-
 լէշմէքտէ իտի իսէ տէ , զարպ թարաֆլարը տա գա-
 րըշըգըգ վէ իարապիյլէթտէն աղատ տէյիլ իտի :
 Սարահինոսլար Սիլիկատա վէ Իթալիանըն գըպ-
 լէ թարաֆլարընտա միւգիմ օլմուշարըտը : Սէ
 Սպանիատա՝ Վրիսթիանլար պիր տիւզիյէ Մաղըը-
 պիլէր իլէ ճէնքլէշիրլէր իտի . զիրա Մաղըը-
 պիլէր մէմլէքէթի պասմըշարըտը . վէ փուլմիէ-
 րէսթ ճէմա՛աթլար՝ Վէմէսթանըն իւզէրինէ տայի-
 մա հիւճմ ետէրլէր իտի :

ՓԸՍԼ Բ

Կէճակէ՞ծն պէտէ՞ր : Թա՛ռն : Խաղա՛ր ա՛ստի՛ր :

Թա՛ռն իլէ՞ծի՝ 544 թարիխինտէ Սըսըրտան
պիւ՞ծիւն տիւնեայա եայըլմը շոտը : Իսթանպուլտա
խայլը վագը՞ծ հէր կիւն օնար պին քիշի էօլիւր
խտի : Ա՛է 717 թարիխինտէ՝ պու դօրդուլու
ղաղէպ՝ պու պէջիւք շէհրին իւղէրինէ թէքրար
շիտտէ՞ծլի պիր խըշմ իլէ հիւճմ էթտի , վէ իւչ
երլըն մապէյնինտէ իւչ եիւղ պին ճան թէլէֆ
էթտի : Ա՛է 825 սէնէսինտէ՝ Սաղըմ Լուտո-
վիկոս փատիշահըն կիւնիւնտէ հէմէն պիւ՞ծիւն
Ֆրանսայը վէ՝ Նէմէսթանը պօշաթտը : Ա՛է 1345
թարիխինտէ տահա պէջիւք զուլուճսթ էթտի :
Պու Շարիֆ թարաֆընտան զուհր էտիպ՝ հէր
սէմթի խարապ էյլէտի , վէ Պարոյ ճանիպլէրինտէ
24 միլիօն ճան թէլէֆ օլտու . վէ չափուճագ Նու-
նանիսթանա վէ Իթալիայա հիւճմ էյլէտի : Ա՛է
նետիկտէ եիւղ պին քիշի վէ Ֆիօրէնչատա ալթ-
մըշ պին քիշի էօլտիւ : Պու խարապ էտիճի զա-
ղէպ՝ Ֆրանսա վէ՝ Նէմէսթան ահալիսինն օն-
տա պիրինի գըրտը : Պա՛ղը սէմթլէրտէ իւչտէն
իքիսինի էօլտիւրտիւ , վէ պա՛ղը սէմթլէրտէ տէ՝
եիրմիտէն օն տէօրաիւնիւ՝ օն ալթըսընը . հէլաք
էթտի : Պա՛ղը սէմթլէրտէ տէ հիւչ պիր եաշլը ա-
տէմ գալմատը . վէ Նէմէսթանտա միլիօնլար-
ճա ատէմ գըրըլտը : Լուպէք շէհրինտէ տէօրթ
սա՛աթըն իչինտէ 1500 ճան թէլէֆ օլտու : 1348

Թարիխինտէ Աղոսթոս այրնտա թա՛ռն իլէթի
 Խնկիլթէրայա կէչտի , վէ՛ Այոյեմբերին պիրինտէ
 Լօնտրայա կիրտի : Պիր սէնէնին մապէյնինտէ
 Արամութ տէնիլէն քիւչիւք շէհրին մեղարը-
 ղընտա 7,052 էօլիւ կէօմիւլտիւ : Աօրվիքտէ ալթը
 այրն իչինտէ՝ 53,374 ճան թէլէֆ օլտու : Լօնտ-
 րանըն ճիւլարըարընտա էօլիւլէրի կէօմիւք իչիւն
 պէյիւք պիր թարլա սաթըն ալտըար : Ա է պու
 ղաղէպ քէնտի զուլումաթընը թէքմիլ էթտիյի
 ղէման՝ օլ էնլի չուգուրուն իւղէրինէ պիր թաշ
 գօտուլար , քի իւղէրինտէ Լաթինճէ պէյլէ կա-
 ղըմըշտը . «Պին իւչ եիւղ զըրգ տօգուղ թարի-
 խինտէ թա՛ռն իլէթինտէն էօլմիւշ վէ պուրայա
 կէօմիւլմիւշ 50,000 քիշիյի գէքը էթմէք իչիւն՝
 իշպու մեղար թաշը պուրայա վաղ՝ օլունտու : Ար
 Ալաշ , օնլարըն ճանընա մէրհամէթ էյլէ . Ամին» :
 Պու պուլաշըգ խասթալըգ Խնկիլթէրատա պիր
 երլ տուրտու . վէ օնուն զուլումաթլարը Աւրո-
 փանըն հէր թարաֆընա կայըլտը : Խնէքլէր՝ գօ-
 յունլար վէ սայիր հայփանաթ՝ քէնտի չօպանլա-
 րընտան մահրում գալըպ՝ վէ օփալարտա կօլարը-
 նը շաշըրըպ՝ պաղ՝ պաղէ վէ երինլէրէ չօգ զա-
 րարլար վէրիրլէր՝ խտի : Պիչինլէր՝ տէվլիրէն օլ-
 մատըղընտան՝ թարլալարտա զայ՝ օլուրուտու . վէ
 պու սէպէպտէն էօթիւրիւ գըթըգ իւսթէ կէ-
 լիպ՝ հէր տիւրլիւ պէլայը թէքմիլ էթտի : Ալ
 վագըթ Աէհուտիլէր՝ օլղէմանըն մէքրուհ՝ կանդ-
 լը ի՛թիպատընա գուրպան օլտուլար : Աիրախալգ՝
 զանն էթտիլէր քի Աէհուտիլէր չէշմիլէրի գէ-
 հիրլէմիշլէր . վէ պու միւլահաղայըլա օնլարա փէք
 ֆէնա մուամէլէ իպրաղ էթտիլէր . պինլէրճէ Աէ-
 հուտիլէր գաթլ էթտիլէր , վէ աթէչէ կագտը-

լար : Այն պու զալում վէ քէօր թէ՛ աստիւպտէն
պէյան օլտու քի , Ալահըն զաղէպի՝ քէնտի մէ-
րամընը իճրա եթմէմիշ , վէ ինսանլարը թէվպէյէ
կէթիրմէմիշ խաի :

() Ենպիրինճի տէհրին սօնունտա տախի Պրան-
սատա պիր պաշգա տիւրլիւ եռմուրճագ փարլա-
տը , վէ պինլէրճէ պին ճանլար գըրտը , վէ հէմէն
պիւթիւն Վրիսթիան մէմլէքէթլէրինէ եայըլ-
տը : Պունու տէմէյիլէ՝ Խաշտար ա՛սաքիրի աղ-
նաթմագ իսթէրիմ : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ Վը-
րիսթիանլար ֆիքրլէրինէ գօտուլար քի , Երու-
սաղէմէ զիյարէթ եթմէք՝ վէ Տիսուսուն իսքէն-
ճէ չէքտիյի եէրտէ՝ եախստ օնուն մէզարընըն եէ-
րինտէ տուա՝ եթմէք՝ կիւնաճլարըն ա՛ֆվ օլմա-
սընա մոլգթաղը պիր խայրը ա՛մէլ տիր : Ա՛ղիզ
մէզարա զիյարէթ եթմէնին պաշլանղըճը պէջլէ
օլտու : Ապրին Սարահինոսլար՝ Բարաշամը զապթ
եթտիքտէն սօնկրա , օրայա զիյարէթէ կիտէն-
լէր պա՛ղը սըգընթըլարա կիրիֆթար օլտուլար :
Ա՛միէնսլի Պետրոս նամ զիյարէթճինին պիրի՝ Ե-
րուսաղէմտէն տէօնտիւյիւնտէ՝ Փափայը թահրիք
էյլէտի , քի պիւթիւն Վրիսթիանլարը պաղա
գալտըրպըն , քի վարըպ Սարահինոսլարըն ելին-
տէն ա՛ղիզ մէզարը ալսընլար , չէջլէ քի Վը-
րիսթիանլար զիյարէթէ կիթտիքլէրինտէ արթըգ
սըգընթը չէքմէսինլէր : Պետրոս՝ մէմլէքէթտէն
մէմլէքէթէ կէզիպ՝ ա՛ղիմ զայրէթ իլէ Վրիս-
թիանլարա վա՛ղ վէրտի , քի պու ֆիւթուհաթա
հիսսէտար օլտունլար , վէ Փափանըն իամիլէ՝ պու
սէվազը իշտէ քիմ քի պուլունաճագ օլուրսա ,
տօղու ճէննէթէ կիրմէյի վա՛տ էյլէտի : Էէր
թարաֆտան քիւլլիյէթլի ա՛սքէր ճէմ՝ օլուպ՝

Philip's

ա՛լէսսէվի նիշան եւերինէ՝ ումուզարընըն իւզէրինէ պիրէր գըրմըզը խաչ գօտուլար . վէ պու սէ պէստէն էօթիւրիւ՝ պունլարա խաչտար ա՛սաքիր տէնիլտի : Սէ 1096 սէնէսինտէ՝ խարաչամ իւզէրինէ Պույլիսն պէյի Կօտփրօնուսն դուլաղուզուղու իլէ պիր գաչ եիւզ պին ճէնքճիլէրէ պալիղ պիր օրտու կիթտի : Սէ 1099 սէնէսինտէ Երուսաղէմ ալընտը . վէ լաքին պու պէսիւք օրտուտան եալընըզ 60,000 ատէմ գալար : Կօտփրօ Երուսաղէմ փատիշահը օլտու . լաքին պու գանլը ֆիւթուհաթտան պիր աղ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի : ()նուն խալէֆէրի ճէնքճի Սարակինոսլար իլէ պիր տիւղիյէ ճէնքլէշտիլէր : Պու ճիւմլէ իլէ՝ Վարպ թարաֆլարըն ճիւմլէ Քրիսթիանլարը խաչտարլարըն պայրաղընըն ալթընա կիրմէյէ արղու ճէքէրլէր իտի . չօճուղլար պիլէ պու խուլեափի սէվապա հիսսէտար օլմագ սէվտասընտա իտիլէր . վէ Երուսաղէմէ կիթմէք իշիւն՝ օնլարտան 100,000 ա՛սքեր եօլա չըգտը . ֆադաթ օնլարըն չօղու քէնտի վաթանլարընըն սընըրընը աշմաղտան եօրուլուպ եօլտա գալտըլար :

Եւրոփանըն հէմէն պիւթիւն պէյլէրի պէօյիւք օրտուլար իլէ Երուսաղէմէ կիթտիլէր . ֆադաթ պու ճիւմլէ իլէ՝ 1187 թարիխինտէ պու չէհըրար Սարակինոսլարըն զապթընա կէչտի : Եւրոփա տէվլէթլէրի հէր նէ գատար ճէհտէթտիլէր իւէ տէ , օրատա գատիմ պիր հիւքիւմէթ սապիթ էտէմէտիլէր : Պու տիվանէճէ սէֆէրտէ՝ ալթըր միլիօնտան զիյատէ ճան թէլէֆ օլտու : Ինճամը Քրիսթիանլարըն զապթընտա եալընըզ Վթօլէմէ՝ եա՛նի Երեսա գալար . վէ լաքին 1291 թարիխինտէ Սարակինոսլար օնու տա թէքրար զապթ էթտիլէր :

Խաչտար ա՛սքերէր սահիճ Վրիթիանըղա
 Պիւթալիգ պիր շէյ գազանմատըլար. թիւճճար-
 լար էփէյի քեար էթտիլէր, վէ լաքին նէ՛ գատար
 գան տէօքիւլտիւ զա : () վազըթտան Րուժտէվ-
 լէթի եսգըլմաղա պաշլատը . վէ Սարահինոսլարըն
 գուվլէթլի Մի () սմանա կէչիպ՝ օնլար քէնտի տէվ-
 լէթլէրինի գավիլէյօրլարըտը : Նիհայէթի 1453
 սէնէսինտէ Խսթամպօլ վէ Րուժ տէվլէթի օն-
 լարընղապթընա կէչտի . վէօ վազըթ Սաճարիս
 թանըն սընըրընատէք իլէրլէտիլէր :

— —

ՓԱՍԼ Գ

Պո- ԴԵԼԵՆ ԴԵՐԵՏԵՆԶ ՏԵԼԵԼԵՆ : Լ՝ՖԷԼԵԶ ԿԵՆԵԴ-
ԼԵՆ :

(ՍԵՆԵ 1073 — 1431)

() վագթըն ճէմա՛ւթը զայեթ ճաճիլ վէ աճ-
մադ ըտը՝ զերա զանն էտէրլէրիտի քի օ ա՛ղԼ-
սըղ վէ մէֆճուսուղ սէֆէրլէր իլէ քէնտի
ճանլարընըն սէլամէթինի պուլապիլիլիլէր . վէ ՎԵԼ-
րիստոսուն է՛օմրիւնտէն վէ օնուն էջրէթտիլի
եօլտան զայեթ ուղագ ըտըլար . զիրա օ սէֆիլ
ճաճիլէր զանն էտէրլէրի տի քի , էյէր օ մէղա-
ը զապթ էտէճէք օլուրլարսա , հէր շէյէ մալիք
օլաճագլար : () վագթըն պաթըլ ի՛թիգապլէրի
փէք կիւլէճէք վէ եագըշըգսըղ շէյլէր տիր . օն-
լարըն պիր գաջընը պուրատա պէյան էտէլիմ :
Խաչտար ա՛սքերլէր քէնտիլէրի իլէ պէրապէր
պիր չօգ ա՛ղիլլէրտէն գալմըշ զանն օլունան է-
սէրլէր (մասունքլար) կէթիրտիլէր . վէ օնլարըն ի-
չինտէ ախէր շէյլէրտէն մա՛տա ՎԵԼրիստոսուն խա-
ջընըն փարչալարը վէ օնուն բուպալարը վէ ՀԵՔտիլի
խքէնճէլլէրինին ա՛լէթլէրի վարըտը : Ա՛լ է լաքին
ա՛ղլտան խարիճ օլան շէյ շու տուր քի՛ օնլար
զանն էտէրլէր իտի քի , ՎԵԼրիստոսուն տօղմասըն-
տա կէլէն իւչ ա՛լիմ՝ փափիշաճլարըն կէօրտիւլիւ
եղլարընըն պիր շէօճլէսինի , Աճրուսաղէմին չան-
լարընըն սէտասընըն պիր փարչասընը , Ահոբուն
բույատէ կէօրտիլիւ նէրտիպանըն պիր պաղընը
եախօտ Պօղոս Բէսուլուն վիճուտինտէ օլան տի-
քէնի էտինէ պիլմիշլէրտիր :

Սպանիատա քիթապլար օգատար ազ ըտը քի,
 օնունճու տէհրին պաշանղըճընտա՝ պիր ճիլտ Ը է-
 րիֆ Վիթապլարը՝ Լերոնիմոսուն մէքթուպլարընը՝
 Սիթուրիա քիթապլարընը վէ մարտիրոսլարըն
 հիբեայէթի քիթապլընը փէք օդ մանասթըրըլար
 միւշթերէքէն գուլանըլարըտը : Ս է 1294 սէ-
 նէսինտէ Ս ինչէսթէր Լպիսկոպոսունուն պիւ-
 թիւն քիթապիւանէսինտէ պուլունան ի'ւմ քի-
 թապլարը 17 ճիլտտէն իպարէթ իտի : Պու Լ-
 պիսկոպոս 1297 թարիխինտէ Ս ինչէսթէրին
 պիր մանասթըրընտան պիր ճիլտ Վիթապի Ը է-
 րիֆ էօտիւնճ ալտըղընտա , քիթապը սահիպինէ
 թէմիզ վէ լէքէսիզ կերի վերէճէյինէ քէնտի
 իմզասը իլէ շուրութլու պիր սէնէտ վերտի : Պու
 Վիթապի Ը էրիֆ ճիլտինի էսքի ատէմլէրին
 պիրի եաղըպ՝ պէջիւք պիր հէտիյէ կիպի մա-
 նասթըրա միրաս պըրագմըշտը , վէ ըուհպանլար
 հէտիյէ էտէնին ճանը իչիւն հէր կիւն պիրէր
 պատարագ սէջլէրլէր իտի : Ս է պիր քիթապ
 պաշգա պիր եերէ կիտէճէք օլտուղու թագտիրտէ՝
 օգատար պէջիւք զուհուրամ սայըլըրըտը քի , էք-
 սէրի օրանըն պէջիւքլէրի ճէմ՝ օլուպ՝ օ քիթա-
 պը ալտըղլարընա ըէսմի պիր շէհատէթ վերիւրլէր
 իտի : Չօդ տէֆա՝ պիր քիթապ իչիւն նիլա՝լար
 զուհրէտէր իտի , վէ չօդ քերրիէ քիթապլըն պէտէ-
 լինէ՝ ալթըն ըհհին ալըրլարըտը : Պէջիւք մէք-
 թէպլէրտէ միւսթագիլ օրթա սանտըղլարը վար
 ըտը , քիէօտիւնճալընան քիթապլարը օնլարըն ի-
 չինտէ սագլարլարըտը(Թապիլաթը իլէ օնլարըն պա-
 հասը փէք եիւքսէք իտի : Ս է 1174 թարիխինտէ
 Ս ինչէսթէրին պիր մանասթըրընըն վա՛ղճըսը՝
 Տօրչէսթէրին ըուհպանլարընտան մէշհուր Պէ-
 տանըն պիր քիթապլընը վէ ()գոստինոսուն Սաղ-

մոսլարներ 12 քիլէ արփայա՝ վէ Սաքսոն փատի-
շահներ Վրիթթիանըզա չէվերէն Մ. զեղ Պէրի-
նոսուն հիքեայէսինի սըրմայըա իւզէրինտէ իշէն-
միշ պիր խարմանիյէ սաթըն ալտը : Պիր ճիլտ
Վրիթթայի Շէրիֆ թէֆսիրի իլէ պերայէր՝
1274 թարիխինտէ 300 ֆիօրինէ սաթըլըրտը .
վէ 1300 թարիխինտէ պիր Սաղմոս 90 ֆիօրի-
նէ սաթըլըրտը : Պու փէք չօդ ազէ տիր . զե-
րա 1272 թարիխինտէ պիր կիւնտէլիքճինին հադգը՝
շիմաիրի ազէնին գըյմէթինէ գըյասէն՝ իքի զու-
րուշ մըզթարը իտի . շէօյլէ քի՝ պիր ճիլտ Վրի-
թթայի Շէրիֆ սաթըն ալմագ իշին պիր ա-
տէմ 15 երլ չալըշմալըյըտը : Պու մասրաֆ՝ 1240
թարիխինտէ 1 օնտրանըն քէօիրիւսիւնիւն իքի
էէնի քէմէրինէ սարֆ օլան ազէտէն չօդ զիյա-
տէ իտի . զերա օնլարա 687 ֆրանքտան զիյասաէ
մասրաֆ օյմալը :

Սէ թա՛ճիւպ օլունաճագ շէյ պուտուր քի,
Մըաշըն Վրիթթայը պու գատար գըթ օլտուգտան
մա՛տա՝ փատիշահլար օնուն օգունմասընը տա եա-
սագ էթտիլէր : Մրաիօն փատիշահը Պիրինճի
Յակոբ՝ 1276 թարիխինտէ Վրիթթայի Շէրիֆին
խալգըն անկլատըղը տիլէ թէրճիւմէ օլունմա-
սընը եասագ էթտի : Սէ էմը էթմիշիտի քի հէր
հանկը քիմսէտէ պու միսիլու թէրճիւմէ պուլու-
նաճագ օլուրսա , կէօթիւրիւպ թէսլիմէյլէսին ,
քի օնու աթէշէ եագսընլար : Վասթիլիա փա-
տիշահը Մլիփոնոսա՝ օլագըթլարտա նիսպէթի-
նէ Վրիթթայի Շէրիֆի քէնտի թէպա՛ալարընըն
լիսանընա թէրճիւմէ էթտիրթտի . վէ լաքին փափա
քէնտի հիւքիւմէթինի կիւն պէ կիւն արթըրտը-
ղընտան , տէրագապ օնու եասագ էթտի , քի

Վրիժապի Շէրիֆին խալգըն անկլատրղը լիսանա
 թէրճիւմէսի օգուհմասըն , վէ տաիի թէրճիւմէ օլ-
 մասըն տէյիւ էմր էյլէտի : Պու ճիւմէ իլէ՝ Յօլ-
 հաննէս Սիքլիֆ պիւթիւն Վրիժապի Շէրիֆի
 Խնկիլիգճէյէ թէրճիւմէ էթտի (1350 — 1380) :
 Պապաթ զըրդ երլտան սօնկրա՝ Խնկիլթէրա փա-
 տիշահը Պէշինճի Հենրիկոս պիր ֆէրման չը-
 գարտը քի , հէր քիմ քի խալգըն տիլինտէ Վրի-
 ժապի Շէրիֆի օգույաճագ օլուրսա , պիւթիւն
 մալի միրիյէ զապթ՝ վէ քէնտի գաթլ օլունսուն :

Սէ լաքին Փարիզին վէ Պոլոնիանըն պէյիւք
 մէքթէպէրինին մօրիֆէթի իլէ իլմէր կէրէյի
 կիպի իլէրլէտի վէ շէրէֆ պուլտու . անճագ ֆա-
 գիր ճէմա՝աթ օնտան հիչ պիր ֆայտա պուլմա-
 տը : Վալտը քի եիւքսէք իլմէրին մէրամը վէ
 թէմէլի՝ Լըլահըն Վէլամընըն իւզէրինէ դու-
 րուլմամը շտը . սալթ փուլմիէրէսթ ֆէյլէսօֆ
 Լըիստոտէլին քիթապլարընը օգույուպ մէշգ էտէր-
 լէր խի , վէ եալընըզ պօշ ինճէլիք վէ թէճնիս
 լուղէթլէր արարլարըտը : Իօլահի Մէղհէպ զայ-
 րէթկիւզարլէրինտէն փիլիպպոս Մեւանկտոն նազլ
 էտէր քի , քէնտի կէնճլիյինտէ՝ պիր վա՛ղճը
 տինկլէտի քի Խնճիլին եէրինէ՝ Լըիստոտէլին իլ-
 մի էտէպի իւզէրինէ վա՛ղ վէրիրիմիշ , վէ Շթուլթ-
 կարթտա իլմի իլահի խօճալարընը պիրի տէրիտի
 քի , Լէյեր Վիլիսէ Վրիժապի Շէրիֆի զայպ
 էթսէ պիլէ՝ օլ ո՛ւնան ֆէյլէսօֆուն իլմի էտէպի
 Վիլիսէյէ եէթիշիր :

Լաքին պու կիւնէ գատար թա՛ճիւպ էտէ-
 րէք սէյր էթտիյիմիղ կիւղէլ քիլիսէլէր օ էս-
 նալէրտէ պինա օլունմուշտուր : Վօլօնիա՝ Շթրաղ-

պուրկ՝ Յրայպուրկ վէ Լաւսա շէհրլէրինին ա՛ղիմ՝ քիլիսէլէրի՝ օ վաղըթմտան գալմա տըր :

Ա՛է լաքին օնլարըն իչինտէ չօդուդ վա՛ղ վէրիլմէղ իտի . իլլա Յիսուս Վրիստոս Լ՛շփէնտիմիլին Լ՛շայը Շէրիֆինէ ուէտէլ՝ սալթ՝ պատարագ օլուրուտու : Պագաթ օնլար տէրիտի քի պու պատարագ իչինտէ Վրիստոս փափաղարըն էլի իլէ եէնիտէն գուրպան քէսիլըր , վէ էքմէք վէ շարապ՝ Յիսուսուն սահիճ թէնինէ վէ սահիճ գանընա թէպտիլ օլուր : Օլ զէման՝ Լ՛լաճա օլան իպատէթլէր վէ ճէմի՝ խըղմէթլէր խալգըն անկլամատըղը լիսանլէրտէ սէօյլէնիլ իտի , վէ էքսէրի փափաղ քէնտիտի տէ աղնամաղըտը : Մէզհէպէ միւթա՛լիդ Եօրթուլար տայիմա արթմագտայըտը : Ա՛է հէր քէս ա՛ղիլլէրէ՝ պիքիր Մաւրիամա վէ ա՛ղիլլէրտէն գալմա էսէր զանն օլունան շէյլէրէ սէճտէ գըլմաղա թալիպ օլմուշուտու : Փափաղարա մաղֆիճէ կիւնաս իգրար էթմէք վէ ա՛ֆվլըդ սէնէտլէրի՝ քէնտի զարարը թէ՛սիլլէրինի տայիմա զիյատէսինճէ արթըրըյօրլարըտը : Պիր ատէմ քէնտի կիւնասլարընըն ա՛ֆվլընը արատըղը վաղըթ՝ օնա թէլպէ էթմէյի իթիգատը վէ գալպտէն տէսնմէյի վա՛ղ վէրմէղլէրիտի , իլլա օնա փէրհիլլէր՝ զիյարէթլէր՝ լիթանիալար՝ գամշըլանմալար՝ վէ սայըր զիւ՛իւմ էթտիքլէրինէ կէօրէ կիւնասա պէտէլ օլապիլըր խայր ա՛մլլէր թէնպիճ էտէրլէր իտի , վէ տախի օնու իսքիւթ էտէրլէրիտի քի , քէնտի կիւնասլարընա միւսթաճագ օլան զազէպտէն ազէլէ իլէ գուրթուլապիլըր :

Փափա հէր տիւրլիւ կիւնասըն ա՛ֆվլըդ սէնէտլէրինի սաթմաղա պիր հիւքիւմէթէ մալիք

օլմագ խտրիաւորնտա օլմաղա պաշլատը : Իննա-
նըլըրտը քի բուհպանլար՝ քէնտիլէրինէ իգթի-
ղա օլանտան զիյատէ խայր ա՛մէլէրէ մալիք ի-
տիլէր, քի պունլարա՝ Լըթիյէ սէվապլար տէնիլիւր
իտի : () Նլար օբուճ՝ պիւթիւն կէճէ ույանըդ տու-
րուպ օգումագ՝ վէ մագամլը սաղմոսլար թէրէն-
նիւմ էթմէք միսիլլու շէյլէր իտի : վէ բուհպան-
լար պունլարը ագչէ իլէ սաթմապիլիւրլէրիտի : վէ
պիր թագըմ՝ ատէմլէր օնլարը քէնտի մլւթէվէ-
ֆա ագրապալարը վէ տօթթլարը իչիւն սաթըն ա-
լըրլարտը , քի օնլար չափուդ ճէննէթէ կիտէ-
պիլսինլէր : Բօմա Տիվանը՝ ա՛ֆվլըդ սէնէտլէրի
իչիւն պիր նարդ տէֆթէրի եաղտը : վէ լաթին
Տիչ ագչէ վէրմէյէնլէրի տը շարը չըգարըրլարտը :

Սէ տաիի հէր քէս ինանտը քի , բուհպան-
լարըն սալթ բուպասընը կիյմէ իլէ՝ օնլարըն սէ-
վապլարընա հիսսէտար օլապիլիւր : Սէ պա՛ղը պէյ-
լէր վէ փատիշահլար էօլմէվտէն էվվէլ թէնպիհ
ու վասիյէթ էթտիլէր քի՝ էօլտիւքտէն սօնկրա
օնլարը բուհպան բուպասը իլէ կէօմսիւնլէր :

Պէօլէ մէքրուհ հիլէլէր իչինտէ՝ ինսանլարըն
թապիա՛թը վէ մէշըէպի նէ՞ տիւրլիւ օլապիլիւր :
Ինսանլար ճէմի՝ կիւնահլարը ագչէ իլէ սաթըն
ալապիլտիքտէն սօնկրա , ատալէթ վէ ատալէթ-
սիղլիք գանունլէրի նէ՞րէտէ գալըր : Վիլիսէ
խատէմէլէրի քէնտիլէրի կիւնահա սէրպէսթլիք
իպրէթի վէրիլլէր իտի : Լէտէպսիղլիք վէ շէհ-
վէթ հէր տէրէճէ խալգըն իչինէ կիրմիշ իտի :
փափաղար վէ ա՛լէսսէվի խալգ պիլիէրվա քէնտի-
լէրինի պինամուսլուղա թէսլիւմ էթմիշլէր իտի :
() Նուն իչիւն 1451 թարիխինտէ՝ Պալ շէհրին-
տէ օլան ի՛ւմումի Սինագոսու իգրար էթտի քի ,

Վրիսիսէ խառնեմէրինտէն վէ ճէմի՝ Վրիսիսի-
անշարտան հիճապ գալգմըշ տըր :

Պագ՝ Լեննեդիկտան ըուհպանըն պիրիսի օ
վագթըն տէրէճէսիղ պօղուպուղունու նէ՝ թարղ
թարիֆէտէր : «Վատիաղլար՝ շէրիա՝թը , վալիլէր՝
ա՛տալէթի , իսթիարլար՝ ի՛լմի , ճէմա՛աթ՝ էմնիյէ-
թի , էվլատլար՝ էվլատ մուհապպէթինի , թէպա՛ա-
լար՝ քէնտի պէջիւքլէրինէ վա՛ճիպ օլան մուհապ-
պէթի պաշ ալթընա ալըյօրլար : Ապիսկոպոսլար՝
մէղհէպի թահպիր էտէյօրլար : Ըուհպանլար՝ ի-
պատէթքեարլըղը , մարապետլէր՝ հիճապը թանը-
մայօրլար : վէ տէլի գանլըլար փաքլըղը թէրք էթ-
տիլէր : Լնճիլին վա՛ղճըլարը ի՛լմ՝ օգումայօրլար ,
վէ տին խօճալարը զահմէթտէն գաչայօրլար :
Հայիրտլէր՝ քէնտի խօճալարընա , խըղմէթքեար-
լար՝ քէնտի աղալարընա , վէ հաքիմլէր՝ ա՛տալէթէ
րայէթ էթմէյօրլար : Ասքէրլէր՝ թա՛լիմնիղ եա-
չայօրլար , շէհրլիլէր՝ իթթիֆագսըղլըգտա , վէ
քէօլիւլէր՝ նիզա՛տա է՛օմլէրինի կէչիլիյօրլար : Աէ-
նա՛աթքեարլար՝ հիւնէր ու իսթիտաթլարընը զայպ
էթտիլէր , պաղիրկեանլար՝ մասլահաթլարընտա տօղ-
րուլուգ գուլլանմայօրլար , զէնկինլէր՝ մէրհամէթի ,
տուլար՝ ֆաղիլէթի , էվլիլէր՝ փաքլըղը վէ թարա-
ֆիյէն մուհապպէթի թէրք էթտիլէր : Վրիս-
տոս՝ ինսանլարըն գալպինտէն սիւրկիւն օլտու , վէ
ինսանլարըն չօղու օնու եապանճը կիպի սայայօր-
լար՝ :

புலகு,

[illegible]

(U444 1073 — 1415)

Պու Էջլէ պիր պէջիւք սըրըրօնէն Է Լաւաթը
Խաի քի, Վրիլիսէնին պիւթիւն ա՛ղալարընը Լէ-
յօրուտու: Ա Էլաքին Վրիլիսէնին պաշընըն Լա-
ւաթը տա աղ տէրին տէյիլ Խաի: Վրիսթիանլար՝
Վրիլիսէնին պաշը կէօրիւնմէղ օլտուղունու, վէ օ-
նուն սահիպի Լալընըղ Վրիստոս օլտուղունու
չօգտան պէրի ունութմուշլարըտը: Բօմա Ապիս-
կոպոսլարը ուսթալըղը լա զօրսալըղլարտան վէ նի-
ղա՛յարտան փայիտէմէնտ օլուպ՝ քէնտի հիւքիւ-
մէթլէրինի թէմէլէշտիրտիլէր, վէ նուֆուղլարընը
կիթտիքճէ պէջիւթտիւլէր: Վրանսա փատիշահ
Տաղ պաշ տէնիլէն Աարօլոս՝ 840 թարիխինտէ քէն-
տի թաճընը Փափատան սաթըն ալտը. սայիր փա-
տիշահլար տա օնա պաղըպ օնտան իպրէթ ալտըլար:
Պիր գաչ Վէմէ Խմիէրաթօրլարը քէնտի տէյի-
լէթլէրինի պու զուլուֆաթտան հըֆղ էթմէյէ
չալըշտըլար: Ա Էլաքին 1073 թարիխինտէ Փա-
փալըղ թախթընա Էջլէ պիր ատէմ չըդտը օթուր-
տու քի պիւթիւն պու էնկէլէրէ զալիպ կէլ-
տի. վէ պու ատէմ՝ պիր Խթալիալը տիւլկէրին
օղու Աէտինճի Վրիգոր տէնիլէն Հիլտէպրանտ
տըր: Պու՝ փէք ալլագ տէրէճէտէն Փափալըղ մէս-
նէտինէ վէ մանսուպունա էրիպ՝ Վրիլիսէ խատէ-

մէլերինտէն տիւնեալի հիւքիւմէթի գալտըրա-
րագ, վէ փափալըգ նուֆուզունու արթըրարագ, չի-
լիսէյէ շէրէֆ վերմէյէ պաշլատը : Այլ պու իշի
շայրէթ իլէ վէ չալըշմագ իլէ պաշ էթտի : Շէմի'
Նպիսկոպոսլար քէնտինտէն պաշգա պիր պէօ-
յիւք թանրմամաղա մէճպուր օլտուլար : Վիլիսէ
մանսուպլարընըն ագէ իլէ սաթըշընը եասագ էթ-
տի, փափալըրա միւճէրրէտլիյի գանուն գօ-
տու, շէյլէ քի միլքիյէ հիւքիւմէթին նուֆու-
զու իւզէրլէրինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ գալգ-
սըն, վէ տերունի տիլտէն Վիլիսէյէ եափըշմա-
ղա վէ թապի' օլմաղա տահա զիյատէ մէճպուր
օլտուլար : () զէմանէտէք Խմիէրաթօրլար քէնտի
մէմէքէթլէրինտէքի եէնի Նպիսկոպոսլարը քէն-
տիլէրի ինթիսապ էտէրլէր իտի . պու հիւքիւմէ-
թի օնլարտան գալտըրտը, վէ Նպիսկոպոսլարա
վէ Մքքէպիսկոպոսլարա քէնտի մանսուպլարընա
կէօրէ մահտուտ պիր հիւքիւմէթ վէրտի : Այլ
քէնտինի Յիսուս Վրիստոս վէքիլի եէրինէ դոյա-
րագ' իսթէտի քի ճէմի' Խմիէրաթօրլար' փատի-
շահլար վէ պէյլէր քէնտինէ բայէթ վէ ի'թա-
աթ էթսինլէր, վէ իսթէտիյի կիպի օնլարըն մէմէ-
քէթինէ պույուրմաղա հագգը օլտուն : Խիւլա-
սէի քէլամ' օ քէնտինի ճէմի' բուհանի վէ տիւնե-
վի մասլահաթլարա հաքիմ' վէ սուլթան նասպ էյ-
լէտի : Շիլտէպրանտ' գուրու սէօղլէրէ գանա'աթ
էտէճէք ատէմ' տէյիլ իտի . օ' գուրտուզու շէյլէ-
րի թէգիյէ իճրա էթտի : Վէմէ Խմիէրաթօրու
Տէօրտիւնճիւ Շենրիկոս' փափանըն մաթլուպլարը-
նը գապուլ էթմէք իսթէմէտի, վէ օնուն իլէ պէօ-
յիւք նիզա'լար էտիպ պօղուշտու : Վրիգոր փափա'
եանի Շիլտէպրանտ' աֆօրօղ էթտի . վէ օնուն

պիւթիւն ըա՛յալսորնը վա՛ճիպ օլան իթա՛աթտան
կերի տուրտուրթտու, վէ՛ Նէմէն պէյլէրինտէն
մաթլուպ էթտի քի պաշգա պիր Խմիէրաթօր
սէչսինլէր : 1) է՛ Նէմէն պէյլէրի Փափանըն Տիւ-
քիւմէթինտէն զիյատէսինճէ գօրգուպ՝ Վրիգորուն
մաթլուպլարնը իճրա էթմէյէ Տաղըրլանըյօր-
լարըտը . վէ շէնրիկոս էյի աղնատը քի քէն-
տի փատիշաՏըղընը շայպ էթմէմէյէ քէնտինէ
պաշգա պիր եօլ եօգ, իլլա քի՛ ալշագ կէօնիւլիւ-
լիւք իլէ Փափայա միւ՛թիւ օլտուն : () նուն իչիւն
գալգտը Խթալիայա՝ Վանօսսա գալէսինէ կիթտի,
զիրա օ վագըթ Փափա օրատա օթուրույօրուտու,
վէ օնա ըէճա էթտի քի քէնտի իւսթիւնտէն
աֆօրօղու գալտըրսըն : Վրիգոր օնու օ շիտտէթ-
լի գըշտա իւչ կիւն ալուսունտա պիր զլլ
կէօմէք իլէ եալըն այագ պէքլէթտի . վէ տէօրտիւն-
ճիւ կիւն օնուն իլէ գօնուշուպ՝ աֆօրօղու գալ-
տըրտը :

Վրիգոր փէք չօգ եաշամատը, վէ պիւթիւն
մէրամընը իճրա էտէմէտի . 1086 թարիխինտէ
էօլաիւ . վէ լաքին Փափալըգ օնուն իլէ պերապէր
էօլմէտի : Փափալար Տէրնէ գատար մէշըէպլէրինտէ
պիրիպիրլէրինտէն ֆէրգլի իտի իսէ տէ, քէնտի
Տիւքիւմէթլէրինի սագլամագ իչիւն թա՛ճճիւպ
օլունտճագ պիր իթթիֆագ իլէ՝ Տէփսի պիր եօլ
թութտուլար :

Իւչիւնճիւ Խննովկենտիոս (1198 — 1216)
շիլտէպրանտըն գուրտոյղու զէմինլէրի կերէյի
կիպի իճրա էյլէտի : Պիր սինագոս էտիպ՝ ճէմի՛
քէնտի թէքլիֆլէրինի Լչպիսկոպոսլարա իմզա-
լաթտը : ՓատիշաՏլարըն վէ Խմիէրաթօրլարըն
իւզէրինէ էօլէ սէօլէր էտէրիտի քի, սալքի օն-

լար քէնտի գուլարը իտի : () նլարը աֆօրօզ է-
տէր իտի, վէ օնլարըն րա՛յալարընա պէտտուա՛
էտէր իտի : Սէ պու լանէթ ու պէտտուա՛լար
ճէմա՛աթընէ՛ տէրէճէ գօրգուտուր իտիյիննի թա՛-
րիֆ էտէմէմ : Պիւր շէհրէ լանէթ օգուտուղու
թագտիրտէ , Վիլիսէլէրտէ ճէմա՛աթ իպատէթի
մէքս օլուրուտու . օրանըն խալգը հէփսի պիւր մա-
թէմ վէ եասնիշանը կիյէր իտի . վէ պիւրիպիրինէ
եօլտա սէլամ վէրմէյէ րուխսաթլարը եօղուտու :
Լօլիւլէրի՛ թագտիւ օլուշ մէզարըզլարտան տը-
շարը կէօմէրլէր իտի, վէ ճէնաղէլէրի տէֆն էթ-
տիքլէրինտէ տուա՛ եախօտ իլահի օգումաղլարըտը ,
վէ՛ նիքեահլարը մէզարլարըն եանընտա էտէրլէր
իտի : Իւչիւնճիւ Խննովկենտիոս պու թէրթիպ իլէ
Խնկիլթէրա փատիշահլղընը քէնտի ասըլ փատի-
շահընտան գալարըտը . վէ պու սէպէպտէն էօթիւ-
րիւ իօֆէրֆուլէն Եօննէն տէնիլտի : Սէ օլ փատի-
շահլղը ֆարանսա դըռալընա հէտիյէ էթտի, վէ
սօնկրա՛ պու սէֆիլ փատիշահ Վափապա իթա՛աթ
էտիպ՝ օնա սէնէվի պիւր խարաճ եախօտ վէրկի վէր-
մէյէ վատ էթմէյիլէ թէքրար միլքինէ մալիք օլ-
տու : Սէրգում փափա քէնտիսի իճատ էյլէտի
օլ գօրգուլու մահքէմէյի.քի , իօֆէրֆուլէն Եօննէն
Սահիբէնի (սահիբն սըհաբնէն) թէսմիյէ օլու-
նուպ՝ հերետիկոսլարը իսթինթագ վէ հիւքմ էթմէ-
յէ թա՛յին օլունտու : Սէ օ վագթտան՝ Վափանըն
Վիլիսէսինին մէզհէպինտէն պուլունմայանլարա
գարըլ գօվալայըլ պաշատը , վէ գանուլ մագամըն-
տա սայըլտը . վէ եանկըշըգ ատտ օլունան շէյ-
լէրի մէն՝ էթմէք իչիւն օրայա տիւշէնլէրէ ա՛-
ղէմ մէրհամէթսիղիք վէ զալւմըգ իլէ շէտիտ
իսքէնճէլէր վէրիլլէր իտի : Էր քիմ քի ճէսա-

րէթ էտիպ՝ Րօմա Վիլիսէսինին մէղհէպինի գա-
պուլ էթմէղսէ իտի, օնու մահպուս էտէրլէր ի-
տի, վէ լօէտգիգաթը Շէրիֆ մահքէմէսինէ չէ-
քէրլէրիտի : Այէր օ՝ սէօղիւնիւ կէրի ալմաղսայը-
տը, օնու իպթիտա պիր չաթալ տիրէքտէն ա-
շաղա այագլարընտան ասարըսըտը . վէ պիր Վո-
մինիկեան ըուհպան օնա տէրիտի քի, "Վգրար էթ
օղլում, իգրա'ր էթ" : Այէ էյէր օ՝ սէօղիւնտէ
գաւլի տուրուրսայըտը, օնուն էլլէրինի պաղլարլարը-
տը, վէ այագլարընա փէք պէյիւք պիր աղըր
շէյ պաղլարլարըտը . վէ պու ղալում իսքէնճէտէ
օնու պրագըրլարըտը . վէ օ աղըրսընտան պաղըր-
մաղա պաշլարսայըտը, ճէլատլար եիւքսէք սէսլի
մէղաղլար իլէ օնուն սէսինի գափատըրլարըտը :
Այնկրա ուշագլարա էմր էտէրլէր իտի քի, մագա-
րատան կէշմիշ իփի ցնաթսընլար, վէ օ սէֆիլ
իսքէնճէ չէքէնի եօգարը չոգարսընլար վէ աշաղա
էնտիրսինլէր, թա վիճուտունուն պիւթիւն ցնագ-
լարը եէրինտէն չոգընճայատէք : Այէ էյէր պու
քէսքին իսքէնճէնին իւղէրինէ եաշայըպ՝ եինէ
քէնտի սէօղիւնիւ կէրի ալմաղա ըաղի օլմաղսա-
ըտը սըրթ իւսթիւնէ սիվրի գաղըղլար իւղէրի-
նէ եաթըրըրլարըտը, քի արգասը տէլիք տէլիք
օլուրուտու : ()նտան սօնկրա օնուն եիւղիւնէ
պիր պէղ էօրթիւպ՝ իւսթիւնէ սու սէրիէրլէր
իտի, վէ օնու ղօրլարլարըտը քի աղընը ա-
ջոգ թուլթսուն . պէղ պօղաղընա կիրէր իտի, վէ
օլ սէֆիլ քիմսէ էօլիւմ իըրըլթըսը իլէ նէ-
ֆէս ալմաղա պաշլատըղը ղէման՝ պէղի ղօր իլէ
օնուն աղընտան չէքէրլէր իտի, քի օ վաղթ վափալ-
ը ատէմ սէլ կիպի գանթար գուսարըտը : Այնճամը
էյէր պիւթիւն պու ճէհէննէմ իսքէնճէլէրի օ-

նուն իմանընը սարսամաղարսայրտը, վէ քէնտի տին գարտաշարընը էլէ վէրմէք իսթէմէզսէյիտի, օնուն թապանլարընը եաղայրպ վէ զըզկըն ըսգարա իւզէրինէ գօյուպ՝ օրատա պըրագըրլարտը, քի պիր էյիճէ գափըուսուն վէ փիշսին :

Պու շէյթանըն իշի վէ իճատը օլան լօւտգիգաթը Շէրիֆ՝ սայրսըզ ատէմլէրին պաշընը եէտի : Պախուսուս Սպանիատա պինլէրճէ պին ճանյար լեկէֆ էթտի : Պիր տօղըու տէֆթէր Պէճիպինճէ՝ պու գան մաճքէմէսի պաշ հաքիմլէրի՝ լօօրգվէմատանըն կիւնիւնտէ 105, 225 ճան, կիսներօսուն կիւնիւնտէ 51,467 ճան՝ վէ Տիէկօ Փէրէզին կիւնիւնտէ 34,952 ճան լեկէֆ էթտիլէր : լօւտգիգաթը Շէրիֆին իւր շէրիա՝թճըլարընըն կիւնիւնտէ սալթ Սպանիատա հապսլարտա մաճպուս օլանլարըն սայրսը 3,410 215 իտի, քի օնլարըն 31,012 սինի սաղ սաղ ատէշտէ եագտըլար. վէ չօղունու հապսլարտա իսքէնճէ ալթընտա էօլտիւրտիւլէր, վէ 281,450 սի տէ սէօղլէրինի կէրի ալտըլար : լօւտգիգաթը Շէրիֆ՝ 500, 000 ֆամիլեա լեկէֆ էլլէտի, վէ Սպանիատան իքի միլիօն ճան գայ՝ էթտի : Վէ եինէ պու Իւչիւնճիւ Իննովկենտիոս՝ տինտար Սօտուալար ճէմա՝աթընը իւրյանէթճէ գըրտըրտը, նիճէ քի աշաղտա լեաֆսիլէն նազլ էտէճէյիլ :

Սէքիլինճի Սոնիփալիոս Փափա՝ Փափալըգ հիւքիւմէթինէ պիր եէնի զէնկինլիք գափուսու աշար : Քէնտի մաղըուրլուղունուն զէմինլէրինի իճրա էթմէյէ եէթիշիր ագչէսի օլմատըղընտան, եիւղ եըլտա սիր եըլ օլմագ շարթի իլէ Յօբելեան տտընտա ա՛ֆվլըգ փանայրընը իճատ էթտի, քի օնուն գուվլէթի իլէ Բամայա զիւ

յարեթ էտէնլէրին պիւթիւն կիւնահլարը թեք-
միլէն ա'ֆվ օլունսուն : Պու Յորեկեան սէ-
նէսի փանայըրը իւք տէֆա՝ 1300 սէնէսինտէ
վուգու՝ պուլտու . վէ փափայա վէ Բօմա շէհրի-
նէ քիւլլիյէթի ագէէ կէթիրտի : Հէր այ 200,
000 տէն զիյատէ զիւվար կիտէրլէր իտի . վէ
հէփսի տէ աղ չօգ հէտիյէլէր կէօթիւրիւրլէր
իտի : Պու պէջիւք իգպալ Խննովկենտիոսուն
խալէֆէլէրինի՝ Յորեկեան փանայըրընըն վատէսինի
գըսալթմաղա մէծպուր էյլէտի . վէ 100 երլտա
պիր օլմագտան՝ 50 երլտա պիր՝ վէ պատէհու
25 երլտա պիր իճրա էթմէյէ գարար գըլալ-
լար Ս է պու Յորեկեան էսնասընտա Բօմայա
կիտէմէյէնլէր պիր թէքմիլ ա'ֆվլըգ սէնէտի
սաթըն ալըրլարըտը : Ս է լաքին հէր շէյտէն զի-
յատէ թա'ծծիւպ էտէճէք շէյ պու տուր քի ,
հէր քէս փափալարա նէ՞ ճիհէթտէն գուլ կիպի
ի'թաա'թ էտէր իտի . զիրա փափալարըն չօղու է-
տէպիղ պիր է'օմը կէչիրիլլէր իտի : 1415 թա-
րիխնտէ՝ Լ'ղիլ Յովհաննէս Հուսու աթէշէ
եադան Վօնսթանչա սինագոսու ԻՊ . Յովհան-
նէս փափայը իմանսըղ՝ Լլահը ինքեար էտիճի վէ
փէք պէջիւք վէ պէտնամ թագսիրաթլար սահի-
պիտէյիւ աշիքեարէ թախթտան էնտիրտի : Աէքի-
ղինճի Խննովկենտիոս՝ քէնտի փափալըղընըն վաղ-
թընտա 16 փիճ էվլատ գաղանտը : Լլթընճը Լ-
ղեքսանգը փափա՝ հէր տիւրլիւ զալըմըղը վէ է-
տէպսիղիյի թէքմիլ էթտի , վէ քէնտի Վարտի-
նալլարընտան պիր գաչընը էօլտիւրմէք իչիւն հա-
ղըլլատըղը շէհր իլէ գաղայէն քէնտիսի վէհր-
լէնիպ էօլտիւ : Իքինճի Յուլիոս՝ քէնտի ճէնքլէ-
րի իլէ Իթալիայը վէ տահա չօգ մէմլէքէթլէրի

ալթ իւսթ էթտի : Չօդ տէֆա՛ իբի Եախօտ իւչ
Փափա՛ փափալըդ թաճը իչիւն նիզա էտէրլէր իտի :
Վէթիճէի քէլամ՝ պիւթիւն թէվարիսին իչինտէ
Փափալարըն հիւքիւմէթի կիպի ըէզիլ վէ պէտ-
նամ՝ պիր հիւքիւմէթ տահա Խօգտուր :

Փ Ս Ս Լ Ե

ԼՆՍԵԼԴՈՍ ԽԵԿԵԼՍԻՊՈՍ : ՎԵՐՎԵԼ՝ ԼԵՐՆԱՐԴՈՍ ԲՈՒՆ-
ԿԱՆ :

(ՍԵՆԵ 1033 — 1153)

Պիրաղ տէֆի՛ զամօ՛ էթմէք իչիւն կէօղիւ-
միւզիւ օ վագթըն Վրիսթիանլըզընըն սէֆիլ սէյ-
րանընտան՝ Լլլահըն պիր գաչ սատրգ գուլա-
րընըն իւզէրինէ չէվիրէլիմ , քի օ գարանլըգ տէհ-
րին իչինտէ մէշալէ կիպի փարլայօրլարլար : Բօ-
մա Վիլիսէսինին իչինտէ պիլէ էօլէ տինտար
ատէմլէր պուլունուրուտու , քի քէնտի վազըթլա-
րընըն Եանղըշ իթիգատլէրինտէն ազատ տէյիլ
իքէն տէ՛ կերչէքլիյէ տօղրու շէհատէթլիք է-
տէրլէր իտի , Վէ օԼ գըյմէթլի խազլինէյի Խա՛-
նի Յիսուս Վրիստոսուն ճապա սէլամէթինէ օ-
լան իմանը զայպ էթմէմիշէր իտի : Վանթըրպէ-
րինին արքեպիսկոպոսու ԼՆՍԵԼԴՈՍ վէ ՎԵՐՎԵ-
ՆՈՒՆ պաշ րուհպանը ԼԵՐՆԱՐԴՈՍ՝ Լլլահըն պու-

Պիսիլու սատրգ գուլարընտան խտիլէր, վէ Ռոմա Վիլիսէսինէ թապի՝ խտիլէր: Վափալըղըն փութփէրէս թլիբլէրինի իշարէթ էթմէյի հէր նէ գատար քէնտիմիլէ պօրճ սայտրղըսա, պունլարըն հիքեայէթինի տէ նագլ էթմէքտէ ելւրէյիմիլտէ օգատար սէվինճ տույարըլ:

Մենսելմոս 1033 թարիխինտէ Մշոսթտա տողտու: Կէօրիւնիւր քի տինտարըղ թօխուժունու իլը էվվէլ օնուն գալպինէ՝ տահա չօճուգլուղունտա իքէն անասը էքմիշ խտի: Չօճուգ եաշընտան արղուլէտի քի, քէնտինի (Յիսուս 1:Փ նտիմիլին խղմէթինէ թագտիս էյլէսին, վէ օլվագթըն ա՛տէթինէ կէօրէ իսթէտի քի, բուհպանլարըն էնվայի թարիգինտէն պիրինէ կիրսին: Պապասը տիննեալի պիր ատէմ օլտուղունտան, էլինտէն կէլտիյի գատար պու մատտէյէ գարշը տուրտու: Մենսելմոս՝ պապատընըն գօվալայըշարընտան գաչըպ՝ քէնտի վաթանընտան տըշարը չըգտը, վէ իւչ սէնէ Պրանսայը կէզտի: Պէք մանասթըրընըն պաշ բուհպանը էօլալըքտէն սօնկըա՝ բուհպանլար արղուլէտիլէր քի Մենսելմոս քէնտիլէրինէ պաշ բուհպան էթսինլէր: Մենսելմոս զօրաքի օնլարըն արղուսունու իճրա էթտի: Վէ միւսթագիլ Մլահըն Վէլամընըն թէֆէքբիւրինէ՝ վէ բուհպանլարըն թէրպիյէսինէ վէ Վրիստոսա տէսնմէլէրինէ մէշղուլ օլտու: Պիր քէրրէ Խնկիլթէրայա եօլճուլուգ էտիպ՝ Վանթըրպէրիտէ խանէսինտէ սաքին օլտու՝ վէ հէր եաշտա վէ մէսնէթտէ օլան ատէմլէրին իւլէրինէ էջլէ պիր թէ՛էսիրաթը վէ մէֆհուժըլ վա՛ղլար վէրտի քի, հէփսի թաճիւպտէ գալտըլար: Վէ տայիմա

տէրի տի քի , «Աւերչէք իւր Եալընըղ Վրիստոս տըր , վէ պիզիմ Եալընըղ սատագաթըմըղ օ տուր : Ընսելմոս 1093 թարիխինտէ Գանթըրպէրի արքեպիսկոպոսու օլտու . վէ 1109 թարիխինտէ օրատու էօլտիւ : Աւերչի Բօմա տիւփանընա Եիւրէքտէն պէյաթ էթմիշ իտի , վէ լաքին քէնտի մէշըպինի վէ թապիաթընը աղատ թութուպ՝ պիւթիւն քէնտի գուվլէթինի վէ թէսէլիսինի Վրիստոսուն Ընճիլինին հայաթպախշ թալիմաթլարընտան ալըրըաը : Բուհպանլըղ էօմրիւ՝ օնուն թապիաթընա փէք մուվաֆըդ ըտը . օնուն իչիւն 1102 թարիխինտէ Վ էսթմինսթը սինադոսունտա՝ փափաղլարըն էվլէնմէք դանունունուն սապիթ օլմասընա փէք չօդ դարշտուրտու . չիւն միւճէրէտլըք շէրիաթընը Ընճիլին քէլամլարընա վէ բուհունա փէք զըտտ սայարըաը :

Բերնարդոս 1091 թարիխինտէ՝ Պօնթէնտէ տօղտու , քի պու՝ Պրանսանըն պիր շէհրի տիր : Քիւչիւք Եաշընտան իլմէ տերէճէսիղ պիր հապէս կէօսթէրտի , վէ քէնտի էմալըղ տինտարլըղընը իւմլէյէ պէյան էյլէտի : Եիրմի պէշ Եաշընա վարտըղընտա՝ Պրանսատա Գլէրվօնուն մանասթըրընա կիրտի : Չօդ սէմթլէրտէն օնու Եպիսկոպոսլուղա տալէթ էթտիլէր . լաքին ալչագ կէօնիւլլիւ օլտուղունտան՝ տալէթլէրի դապուլ էթմէ ք իսթէմէտի . զիրա իսքեաթ օլմուշուտու քի , Վրիստոսուն շայիրտի Եիւքսէք շէյլէրէ հապէս էթմէմէլի տիր : Լաքին օնուն տինտարլըղընըն իթիպարլ՝ օնա փէք չօդ շայիրտլէր դաղանտըրտը : () Ելարըն պիրիսի Եւգինէոս իտի , քի փափա օլտուղունտա՝ Բերնարդոս օնա պիր մէշհուրմէթթուպ Եաղտը , քի օնուն պիր փարչասընը պու-

ըստաւ զիքր էթմէսի լաղըմընտան տըր : ()նա տէր իտի քի , « Քիլիսէտէն սէնին իչիւն Տիչ պիր շէյ մաթլուպ էթմէ , իլլա էյէր օնա չաղըրլտըն իսէ , օնուն իչիւն սէնին է'օմրիւնիւ վէր . Քրիստոս սէնի եօլլատը քիսէն օնա խըղմէթ էտէսին , եօգ քի օ սանա խըղմէթ էթսին : Սուրբ Պետրոսուն խալիֆէսի օլան՝ պու ա'ղիզ թէնպիճին իճրասընտա պուլունմալը տըր : Ալլահըն սիզէ սըփարըչ օլմուչ սիւրիւսիւնիւ կէօզէտէրէք օթլատըն . զօրաքի տէյիլ՝ իլլա իսթէքըլիլէ , պիր պետնամ դաղանճ իչիւն տէյիլ՝ իլլա մուհապպէթ իլէ , վէ տէյիլ Ալլահըն միրասլարընըն իւղէրինէ սահիպ նասպ օլունմուչ կիպի : Ալ է քէնտինիլի սիւրիւյէ իպրէթ էթմէլիսինիղ * . Այերչի շիմտի պէն սանա փէփէր իսմինի վէրմէլիյիմ , վէ լաքին պէն սէնին հագգընա՝ պիր վէտէրին քէնտի էվլատընա օլան մուհապպէթինի վէ զայրէթինի տուլայօրում : Անին եիւքսէլմէնի տիւշիւնտիլիւմտէ , տիւշմէքըլիյինտէն գօրգայօրում : Խաթըրընա կէթիր քի , « Պէնիմ ալթունում վէ կիւմիւշիւմ եօգ տուր՝ Տիսէն Բէսուլուն խալիֆէսի սին : Ալլահ վէրէյիտի քի էօլմէղտէն էվվէլ՝ Ալլահըն Քիլիսէսինի էվվէլքի վագըթլարտաքի կիպի կէօրէյիտիմ , քի Բէսուլար աղլարընը աթարլարըտը , տէյիլ ալթուն վէ կիւմիւշ չէքմէք իչիւն , իլլա ճանլարը Յիսուս Քրիստոսա կէօթիւրմէք իչիւն » :

Քեաշքի հէփ փափալարըն պէյլէ միւշիրլէրի վէ նասիհաթ վէրէնլէրի օլայըտը , վէ պու ագիլանէ վէ խայըղը նասիհաթլարը թութայըտը-

* Ա Պետ . Ե . 2 , 3 ,

§ Գործ . Գ . 6 ,

լար, Եւգինէոս թէշէքքիւր էտէրէք՝ Բերնար-
դոսուն նասիհաթլարընը գապուլ էթտի. վէ ալ-
չագ կէօնիւլիւ պու Փագիր բուհպան՝ օնա ա-
ղիմ թա՛լիմլէր իլէ տօլու պէշ մէքթուպ տահա
եաղտը: Չօգ թէ՛ հասիւֆ էտէրիւ քի Վլէրվօլու
Բերնարդոս կիպի պիր ատէմ քէնտի վա՛ղընտա
Սօտուա տէնիլէն Վրիսթիանլարը՝ օնլարը թանը-
մատըղընտան, զէմմ էտէր: Եւր մէրգում օնլարըն
փաք թալիմաթլարընը, օնլարըն մէզհէպինի վէ ա՛ղիզ
է՛ օմրիւնիւ թանըմըշ օլայրտը, շիւպհէսիզ օնլարըն
հագգընտա չօգ մէտհ ու սէնա էտէճէյիտի: () Լիւ-
մումի իմանսըղլըգ տէհըլէրինտէ՛ էօյլէ փէք չօգ ա-
տէմլէր եօղուտու քի Ռօմանըն պիւթիւն հիլէլէրի-
նին իչինտէ պուլունուպ գուրթարըճը կերէքլիյի
փէրգ էտէպիլէյիտի. օնուն իչիւն պու միսիլիւ տա-
հա փէք չօգ ատէմ վար իտիյինի մէրգում նա-
սըլ թահսմին էտէյիտի: Բերնարդոս 1153 թա-
րիխինտէ 63 եաշընտա էպէտի բահաթլըղա էր-
տի: Եւլմէղտէն պիր աղ էվվէլ տէրիտի. «Իւչ
շէյ վարտըր քի պէն իւմիտիմի օնլարըն իւզէ-
րինէ գօմուշում տուր. Յիսուս Վրիստոստա օ-
լան Եւլահըն մուհապպէթի, քի օնուն իլէ պէ-
նի քէնտինէ էվլատ էթտի. ա՛ֆվըն սահիհլիյի,
վէ պու ա՛ֆվը թէքմիլ իճրա էթմէյէ Յիսուս
Եֆէնտիմիզին գուտրէթի: Պու՛ պիր իւչ գաթ
հալաթ տըր քի գօփմաղ. վէ Եֆէնտիմիզ օնու
կէօքտէն եէրէտէք պիզէ ուղատըր, վէ օնուն ի-
լէ պիզի ճէննէթէ չէքէր»:

Եւլահըն պու ա՛ղիզ գուլու Վիթապի Ըէ-
րիֆէ փէք էյի վուգուֆ իտի, վէ քէնտի
վագթընտա պուլունան տին խօճալարընըն պօշ
նիւթէլէրինէ իթիպար էթմէյ իտի:

Բօմա Վիլհելմսինին պաթըլըդարընը կէօրտիւք-
 ճէ՝ եիւրէյի աճըրըտը . ֆադաթ քէնտի օ Վիլլե-
 սէյէ պաղլանմըշըտը . զիրա զանն էտէր իտի . քի՝
 Վրիստոս օլան օլ տօղըու թէմէլ իւղէրինէ պիւ-
 նա օլմուշտուր : Փէրհիլէրէ վէ քէֆարէթ ա՝-
 մէլէրինէ՝ Սէլամէթ եօլարը տըր տէմէլ իտի . իլ-
 լա օնլարը՝ սալթ () իսուս Վրիստոսուն մուհապ-
 պէթինին իւղէրինէ պինա օլան իմանըն դուվվէ-
 թի իլէ իճրա օլապիլէճէք մուգթաղի ա՝մէլէր տիր
 տէյիւ վա՛ղ էտէր իտի : () նուն իչին Սուտեր
 տէտի քի , “ Լէյէր տիւնեա իւղէրինտէ Սլահ-
 տան գօրգան վէ տինտար պիրըուհսպան վարըսա ,
 օ՝ ա՛ղիղ Վերնարդոս տուր , քի պէն օնու ճէմի՝
 ըուհսպանլարտան վէ տիւնեանըն պիւթիւն փա-
 փաղլարընտան իւսթիւն թութարըմ : Հագըդաթ
 պէն օնուն քիթաղլարընա պէնկղէր հիչ պիր քի-
 թապ օգումամըշըմ ” :

Վ օրոհալարըն իւր լիւսալարը վէ օնլարըն է՝ օհիւն :

(Սէնէ 1073 — 1170)

Նօգարտա Վ օտուալարը եախօտ Վ ալտէնս-
լէրի պիրաղ անկլաթտըմ , քի օնլար Նթալիա-
նըն Նւի տաղարընտա բէնտի Վուրթարըճըլա-
րընա սերպէսթիյէթ իւղըէ իպատէթ էտէրլէր իտի :
Վ էլարին Րօմա Վիլիսէսինին պաթըլղի՝ լիւսլէրի-
նէ գարըն շէհատէթլիք էտէն՝ վէ բէնտի սէօղլէ-
րի իլէ վէ է՝ օմրլէրի իլէ Փափալարըն զատտար-
ըգլարընը վէ զուլուամթլարընը Տիւքմ էտէն սա-
տըգ Վրիսթիանլար՝ սալթ օ սէմթլէրտէ պու-
լունմագրտը : Ճէվարիս պիղէ խապէր վէրիւր , քի
կերէքլիյի իգրար էտէն Վրիսթիանլար պաշ-
գա եերլէրտէ տէ փէք չօգ պուլունուրուտու : Օն-
լարա ա՛լէսսէվիյէ Վ օտուա տէրլէր իտի : Նն-
ճագ Վ ալտէնս իսմի՝ միւսթագիլ Նքէննին տաղ-
լարընըն Ննճիլի Վրիսթիանլարընա վէրիլմիշ ի-
տի : վէ Վ օտուա իսմի՝ Վրանսանըն ճէնուպ թա-
րաֆընտա սաքին օլան՝ ճէմա՛աթա վէրիլմիշ ի-
տի . քի օնլարըն տա մէզհէպի Վ ալտէնսլէր կի-
պի իտի : Օնպիրինճի տէհրտէ Րօմա Վիլիսէսին-
տէ մէսէլ կիպի սէյլէնիւր իտի քի , “Պու Վ օ-
տուա տըր , էյլէ իսէ էօլիւմէ միւսթահագ տըր” :
Պիրաղ սօնկրա՝ օնլարըն էն պէյիւք տիւշմէն-
լէրինին պիրի՝ թուրինին պաշ փափաղը՝ օնլարըն
հագգընա պէյլէ սէյլէր . “Պու մէզհէպին պաշ-
լանղըճընը պուլմագ միւմքին տէյիլ . ֆագաթ էյի

անկլամբըղ քի տօգուղունճու տէհրտէն եօգարը
 չըգմաղ" : () նլարըն պաշգա պիր տիւշմէնի տէ'
 պաշլանղըճլարընը ալթընճը եախօտ եհտինճի տէհ-
 րէտէք չըգարըր : () գըյաս էտէր քի Վ օ-
 տուալարըն մեղհէպինի գուրան՝ Պ ետրոս իսմինտէ
 պիր ատէմ իտի , քի Վ լալէ տէնիլէն շէհրտէ սաքին
 օլուրուտու : Պ աշգա պիր զանն տահա վարտըր ,
 քի օ՝ տախի եօգարտաքի գըյասլարա գարշը տէ-
 յիլ տիր , եա՛նի օնլարըն տախի մեղհէպի Վ օ-
 տուալարընքի կիպի օլան Լըբեքեանլար եախօտ
 Լըպիթօալար՝ Կ 9 թարիխինտէ Վ օթլարըն փա-
 տիշահը Լըարիք քէնտի թախթընը թուլուղտա
 սապիթ էթտիյի զէման՝ Բօմա Բիլիսէսինտէն
 սյըրլտըլար : Լնճամը էվվէտէն օնլարըն տին
 խօճասը՝ վէ մուախիսերան պաշլըճա տիւշմէնլէրի-
 նին պիրի օլան պիր զաթ 13 իւնճիւ տէհրտէ պէյլէ
 թարիֆ էտէր քի՝ " Վ օտուալարըն մեղհէպի հէր
 մեղհէպտէն էսրի տիր : Պ աղլըր թահգիգ էտէր
 քի պու մեղհէպ Պիրինճի Վ եղեստրոս փափանըն
 վազթընտան պէրու վարտըր . վէ պաշգալարը տա
 տէրլէր քի Բեսուլարըն վազթընտան գալմա տըր" :
 թուրին Լըքեպիսկոսոսունուն պիրի՝ քի Վ օտուա-
 լարըն փէք պէյիւք տիւշմանը իտի , պու գըյա-
 սը թաստիգ էթմիշտիր : Վ է օ տէր . " Լըլահըն
 փէք գուվլէթլի սէպէպլէրի օլմալը տըր քի պու
 մեղհէպէ օ գատար տէհրլէրտէն պէրու տայանըպ
 տուրմաղա բուխսաթ վէրտի , վէ վագըթ վագըթ
 պէյիւք գուվլէթ վէ ա՛սքէր իլէ օնու եօղ էթմէ-
 յէ պօշունա չալըշան հէր մերթէպէ ատէմլէրին
 զսյրէթինէ գարշը տուրտու : Վ է պու մեղհէ-
 պէ թապի՝ օլանլար տայիմա եէնտիլէր" : Պ ու միւ-
 վէրրիս Վ օտուալարըն պաշլանղըճընը Լ կոն իս-

Պէտէ ղայեթ տինտար պիր ատէմէ վերիր, քի
 օ՝ պէջիւք Աոստանդիանոսուն վադթընտա պեր-
 չայաթ օլուպ՝ Պիրինճի Աղընսարոս փափատան
 այրըմըլ զիրա օ վադըթ Աղընսարոս իօմա Ա-
 պիսկոպոսու օլուպ՝ փէք չօգ քիպիրլըք էտէր ի-
 միշ, Ա է մէղքիւր միւէլլիֆ պոլնու տա իշա-
 րէթ էտէր՝ քի Ա լեոն պիր չօգ Վրիսթիանլար
 իլէ պիր ուղագ սէմթէ չէքիլտի, Պիլիմ պուրա-
 տա Ա օտուալարըն իշինտէ եայըմըլ օլան ըի-
 վայեթըլէրի թէֆթիշ էթմէյէ մէրամըմըլ եօգ
 տուր, զիրա օնլար իտտի'ա էտէրլէր քի քէնտի
 Վիլիսէլէրինի իէսուլար դուրմուշ տուր, գապիլ
 տիր քի օնլարա թարաֆ էտէյօրուղ տէյիւ՝ պի-
 զի ֆասլ էթսինլէր: Ալթ պու դատարընը տէ-
 ըիզ քի ()նլարըն էն պէջիւք տիւշմանլարը իգ-
 րար էտէրլէր քի Ա օտուալարըն Վիլիսէսի իէ-
 սուլարըն տէհրինտէն դալմա տըր: Ա է պու պիր
 աշիքեար նիշան տըր քի, Հագգ թա'ալա տէրին
 գուլմէթ իշինտէ Աղիա փէյղամպէրին կիւնիւն-
 տէ վու'գու պուլտուղու կիպի՝ քէնտի իշիւն Վա-
 աղա տիլ չէօքմէմիշ պիր ճէմա'աթ սաղլամը-
 շըտը:

Ալընէքըլին պու սաադգ շայիրտլէրի պուլուն-
 տուգլարը վադթըն վէ մէմէքէթին իսմլէրինէ
 կէօրէ կէսնակէօն իսմլէր իլէ թէսմիյէ օլմուշար-
 ըտը: ()նլարա Ալպիժօա՝ Ա լեոնիսթ՝ իիքար՝ Ար-
 նոլտիսթ՝ եախօտ Ա իօն ֆուգարալարը տէրլէր ի-
 տի: ()ն իքինճի տէհրտէ՝ Աէմէսթանտա օնլարա
 Վաթարի՝ եախօտ Վաղարէր եա'նի փաքլէր տէր-
 լէր իտի, զիրա իօմա Վիլիսէսինին պօղուպու-
 ղունտան քէնտիլէրինի փաք սաղլամագ էմէլին-
 տէ իտիլէր: Ինկիլթէրատա պունլար Ա օլսարտ

տէնիլըրէր իտի . զիրա պու իսմտէ Վրիսթիա-
նըն պիրի՝ օ մէմէքէթտէ Խնճիլն իսլահ վէ թէ-
միզ թալիմա՝ թլարընը վա՛ղ էթմիշ իտի , քի սնու
Պօլսնիատա հերետիկոս տէյիւ ամէշէ եագտը-
լար : Տէօրտիւնճիւ տէհրտէ Պոհեմիատա վէ՛ Վեմ-
չէսթանտա Վաթարիլէրտէն եախօտ Սօտուա-
լարտան 80,000 տէն զիյատէ պուլունուրուտու :
() վագըթլարտա օնլարտան Գրանսատա՝ Իթալի-
ատա՝ Սիչիլիատա՝ Տալմաչիատա՝ Վրօացիատա՝
Լսգլամօնիատա՝ Խսթանպօլտա՝ Եունանիսթանտա
Պուլկարիատա Լիւօնիատա՝ Լէհտէ՝ Գիլէմէնքտէ
Խնկիլթէրատա վէ Սպանիատա տա պուլունու-
րուտու : () նլարըն պիր թագըմը Բօմա Վրիսթե-
սինտէն պիւթիւն պիւթիւնէ՝ վէ պիր թալգըմը
տա եարը պուչուգ պարլմէշտը : () նիք Ֆէճի
տէհրտէ Լըպիթօալարըն ճէմիյէթլի պիր Վիլի-
սէսի վարըտը , վէ պիւթիւն պիւթիւնէ վափատան
պարլմէշտըլար . օ պիրլէրի գօվալպըշ գօրգու-
սունտան եախօտ ըշգ էքսիբլիյինտէն՝ զահրէն
վափայա թապի՝ օլմուշարըտը : Սէ թապիա՝ թը
օնլարըն իլինտէ մալիւմաթըն վէ իթիգատըն
տիւրլիւ պէ տիւրլիւ տէրէճէլէրի վարըտը . վէ
պաղը թալիմաթլար հագգընտա էթտիքլէրի միւ-
լահաղալար պիրիպիրինտէն Փէրզլի իտի . անճագ
Փափավիլիյին եանղլըշըղլարընա գարշը տուր-
մագտա հէփսինին գալպի վէ իթիգաթը պիր իտի :
Իշթէ Գրանսանըն ճէնուպ թաքաֆընտաքի
Սօտուալարըն մուսթապար Իգրարը տինիյէսի , քի
Բօմա Վիլիսթէսինին զալաթլարընը պիղէ փէք էյի
պէյան էտէր :

1 . «Պիզ իգրար էտէրիզ քի ճէմի՝ նէճա»

Թա միւթ'ալիգ մատտէլէր Վիթապի Շէ-
րիֆ իւզէրինէ պինա օլմալը տըր , վէ ինսան օղ-
լունուն թէ'էլլիֆ էթտիյի քիթապլարըն իւզէրինէ
պինա օլմամալը տըր :

2 . "Նալընըղ պիր Շէֆա'աթճը վար տըր. օնուն
իչիւն պիղ ա զիզէրի իմտատա չաղըրմամալըյըլ :

3 . "Թաթճիր էտիճի ա'րաֆ աթէշի ի'թի-
գատընը մասալ կիպի սայարըղ :

4 . "Նալընըղ իքի Նարարը տինիյէյի' ևա'նի
Ապիթիղ վէ ևախօտ թա'միտի , վէ Ն'շայը Բապ-
պանիյի գապուլ էտէրիղ :

5 . "Նալըլէր իչիւն օլան գուտտապարը վէ
տուա'լարը գապուլ էթմէյիղ :

6 . Նսանլարըն մա'րիֆէթի իլէ իճատ օլմուշ
եօրթու վէ օրուճ կիւնէրինի' բուհպանլարըն միւ-
թէնէվլի թարիզէրինի' զիյարէթլէրի վէ Նլա-
հըն Վէլամընտա թէնպիհ օլունմայան ճէմի' մէղ-
հէպէ տայիր պին ու ա'տէթլէրի գապուլ էթմէյիղ :

7 . "Պիղ Բօմա Փափասընըն օպիր Նպիսկո' ու-
լարտան իւսթիւն օլմասընը վէ մէմլէքէթլէր վէ
տէվլէթլէր իւզէրինէ սիւրտիւյիւ հիւքիւմէթի'
զօրպալըղ վէ զուլմ սայարըղ . ամմա Վիլիսէտէ'
Նպիսկոպոս' Նրէյ վէ Սարկաւագ մէ'մուրիյէթլէ-
րինի գապուլ էտէրիղ :

8 . "Նսանըըղ քի Նսիլի Շէրիֆ' Ն'շայը
Բապպանիյի էքմէք վէ շարապ իլէ էթմէյէ թէն-
պիհ էթմիշ տիր :

9 . "Բօմա Վիլիսէսի' ա'զիղ Յուհաննէս Բե-
սուլուն իլհամ քիթապընտա վասֆ օլան Բարի-
լուն տուր . վէ Փափա' Տէճճալ ('Նեռ) վէ քէնտի
քիլիսէսինտէ պուլունան ճէմի' պաթըլ զիւլմ-
լէրին փունկարը տըր :

10. «Պիղ մաղֆիրէթ սէնէտէրինին քեարընը՝ վէ Խնճիլ էլէիլէրինին միւճէրրէտ գալմագ՝ եա'խօտ էվէնմէմէք ֆարղ օլտուղունու ինքեար էտէրիլ :

11. «Պիղ էօյլէ ինանըրըղ քի Վրիստոսուն Վիլիսէսի՝ Ալլահըն քէլամընը տիյնէյէն վէ օնուն ֆիքրինի անկլայանլարտան իպարէթ տիր . վէ Յիսուս՝ անախթարլարը օ Վիլիսէյէ վէրմիշ տիր . վէ օ՝ դուրտլորը քէնտի հանընտան դօվապիլիր վէ դօվմալըտըր . վէ տինտար վէ սատըղ չօպանլար տավէթ վէ նասպ էտէրէք , օնլարըն սէսինի տինկլէմէլի վէ Ասրարը Շէրիֆէլէրի էլլէրինտէն դապուլ էթմէլի տիր" :

Ա օտուլար՝ կէօրտիւյիւնիւղ կիպի , քէնտի իթիգատլարընը եալընըղ Վիթապի Շէրիֆէրին իւղէրինէ պինա էթմշէրի իտի . Տէր կիւն

քէնտի գալստիքին զորքն իւր պէտքերը իտի . վէ իշ վէ խղճմէթ իշինտէ պիւրէ Ալաճա տուա՝ հտէրը իտի , վէ մէգմուր օգուրլարլար : Օնլարըն էն ճահիլի պիւրէ է'օմր Վիթապընա զիյա-տէսինճէ վուգուֆ իտի . չօղու Մուգատտէս Վիթապլարը թէքմիլ էղպէր տէ պիւրլէր իտի : Հէր ֆամիլեանըն պաշը քէնտի էվինտէ Վարիսթիան փափաղը կիպի թա'լիմ հտէր իտի : Պապա քէնտի օղուլարընը՝ անա քէնտի գըղլարընը՝ Ալաճըն Վէլամընճա թէրպիյէ հտէր իտի : Հէմէն ճէմի՝ Ա՝ օտուալար ա'լէսսէվիյէ օգուամագ վէ եաղմագ պիւրլէր իտի . քի Րօմա փափաղլարընտա պու գատարընը տախի պիլմէյէն չօգ քիմսէլէր պուլունուրուտու : Օնլարըն է'օմրիւ փաք՝ սաֆի վէ հիլէսիզ իտի . օնլարըն սէօհպէթի տայիմա Ալաճըն Վէլամը իւր տօնանմըշտը : Օնլար քէնտի էլէրինին էմէյի իւր կէշինիլէր իտի . ալչադ կէօնիւլիւլիւք՝ փաքըդ վէ մուհապպէթ՝ օնլարըն էն կիւղէլ կիւղէլ զիյնէթէրի իտի : Օնլար տայիմա պիւրիպիլէրինէ թաթըլըլըլա գարտաշ վէ գըղգարտաշ չաղըրըլարըտը : Վանուէլարա եախօտ շէրիա'թլարա սատագաթ իւր իթա'աթ հտէրլէր իտի , վէ էթրաֆ ու էգնաֆլարընտա պուլունան գօնչուլարը օտէրէճէ քէնտիլէրինի էմին պէլէմիշ իտիլէր քի , հէփիսի Ա՝ օտուա թայիֆէսինտէն սիւտանա վէ խղճմէթքեար արարլարըտը : Մէրգումանըն էն պէյիւք տիւշմանը օլան Աանքօ Րէյնէր , օնլարտա՝ մէղհէպլէրինին հսքի օլտուղունտան վէ հէր եէրէ եայըլըլ օլտուղլարընտան զայրի զէմմ հտէճէք պիւր շէյ պուլմամըշտը : Ա՝ էմէրգում պուլունու տա տէր իտի՝ քի Պաշգա մէղհէպլէր քէնտի մէքրուհ թա'լիմաթլարըն է-

չիւն հէփսինին եիւղիւնտէն տիւշմիւշէր տիր՝
անճագ պու Սօտուալարտա պիր պէօյիւք տին-
տարլըգ կէօսթէրիշի վար տըր . վէ եալընըղ Բօ-
մա Վիլիսէսինին փափաղլարլընտան իքրահ է-
տէրլէր :

Սօտուալար քէնտի Փուգարալարընը՝ քէնտի
վաղճըլարընը վէ տիւնեայա Խնճիլի վաղ էթ-
մէյէ կէօնտէրտիքլէրի քիմնէլէրի՝ քէնտի ազչէ-
լէրի իլէ իտարէ էտէրլէր իտի , ղերա օնլարըն մա-
պէյնինտէ պիր սահիհ Ֆիքը իլհաղլըղ վարը-
տը . վէ պու պիր աշիքեար նիշան ըտը քի Վրիստոս
օնլարըն Վիլիսէսինտէ փատիշահլըղ սիւրէյօրու-
տու : Վէնտի Եպիսկոպոսլարընըն ա՛տէթի իտի
քի՝ հէր թարաֆա քէնտի ճէմա՛աթլարընտան
խալը պուլունտուղու հէր մահալտէ Խնճիլի վաղ
էտէնլէր կէօնտէրսինլէր . վէ օ եէրլէրի թէգայ-
յիւտ իլէ պաղըպ կէօղէտիրլէր իտի : Պու կէօն-
տէրիլմիլ օլան վաղճըլար՝ իքիշէր իքիշէր Վիլի-
սէլէրի տօլաշըրլարըտը : Պիր շէհրէ եախօտ քէօյէ
եէթիշտիքլէրի ղէման , քէնտի գարընտաշարը-
նըն էվէրինէ կիտէրլէր իտի , վէ օնլարըն էվէ-
րինի՝ գափունուն եախօտ էվին իւթիւնտէրի
նիշանլարտան թանըղլարըտը : ()նլարը Բլահըն
Վէլամլարը իլէ գուլլէթլէնտիլիպ՝ ճէսարէթ
վէրերլէրտի քի գօվալայըշլարա տայանսըն-
լար . վէ Բլահըն Վէլամընըն վաղը իչիւն , վէ
Վիլիսէնին մուգատտէս Սըրըլարընըն ի՛Փա օլուն-
մասը իչիւն Երէց եախօտ Սարկաւագ խըղմէթի-
նէ չաղըրլմըլ օլան քիմնէլէրին իւղէրինէ էլ
գօրլարըտը : Իշպու Խնճիլ վա՛իղէրի՝ կէզկինճի
է՛օմըլէրի իչիւն Աէլէֆ եախօտ Սէյեստ տէնիլըր-
լէր իտի :

Պիր Սօտուա Խնճիլ վաճառքը Վօլոնիատան
Սիլանա կիտինճէյէտէք՝ հէր ախշամ քէնտի
գարնտաշարընն պիրինին էվինտէ գօնագ էտէ-
պիլեր իտի՝ վէ պու պիր աշխարար նիշան տըր
քի Սօտուալար հէր սէվթէ եայըլմը շարըտը :
Սէ պիրիպիրէրի իլէ դայէթ սըգ մէքթուպլա-
շըրլարըտը, վէ գօնուշուրլարըտը . վէ պու խու-
սուսիչին ճ'ենօվատա՝ Վիօրենցատա՝ Ս հնետիկտէ
վէ սայիր մահալէրտէ միւսթագիլ խանէլէրի վար
ըտը . վէ պու խանէլէր՝ Փօսթա եէրլէրի կիպի
Սօտուալարըն մէքթուպլարը վէ վաճառքը ի-
չին թա'յին օլմուշուտու : Պու իլհագըղլար օն-
լարըն իմանընը վէ տինտարըղընը գավիլէթմէյէ
ղէյատէսինճէ ֆա'յիտէ էտէր իտի :

Ֆ Ը Ս Լ Է

Պետրոս Ա ալտո : Ա օտուալարն Գժալայել :

(Սէնէ 1170 — 1250)

Պետրոս Ա ալտո Ա օտուալարն էն մէշուր
ատէմի տիր : Պու պիր ի իօնլու զէնկին պաղեր-
կեան ըտը , քի 1170 թարիսինտէ Վիթա-
պի Շէրիֆի պիր էյի թէֆէքբիւր էտիպ՝
պուլտուղու պահասը խաղինէյէ պաշգալարնը
տա հիսսէտար էթմէք քէնտինէ ֆարզ կէօրին-
տիւ : Վէնտի պիւթիւն վարիյէթինի ֆուգարա-
լարա տաղըթտըգտան սօնկրա՝ Վիթապի Շէ-
րիֆէրին վէ Վիլիսէնին էսքի խօճալարնն
քիթապլարնն պիր մըգտարնը Վրանսըլ լի-
սաննա թէրճիւմէ էտիպ՝ էլինտէն կէլտիյի գա-
տար ճէմա՛աթըն իչինէ եսյտը : Վէնտի ֆա-
միլեասընա՝ խըսըմլարնա վէ քէնտինէ ղիյա-
րէթ էտէնէրէ՝ ինճիլին փաք թա՛լիմաթընը վա՛ղ
էտէր իտի : վէ օնլարա՝ գուտսիյէթ իլէ եաշամա-
ղանասիհաթ վէրիր իտի : Ա՛էրգու՛մ՝ Վիթապի
Շէրիֆէրէ նէ գատար ղիյատէ վուգու՛ֆ օլուր-
սայտը , հիւբիւմէթ սիւրէն Վիլիսէնին պօղուգ-
լուղունու վէ ղալաթլարնը տալի օ գատար ղիյա-
տէ աղնայօրուտու , վէ օնլարը պէյան էթմէք ի-
չիւն օգատար տա ղիյատէ սէսինի եիւքսէլտի-
յօրուտու :

Կէրչէքլիյին պէյլէ պիր մէշուր շահիտի՝ մութ-
լագա քէնտի խասմինին կէօղլինտէն տիւշմէք

կերէք իտի : Պետրոս Ալլառնուն փափափելի-
 յէ գարշը վա՛ղ էթտիյինի Իւչիւնճիւ Եղէք-
 սանդր փափա իշիթտիյինտէ, անիտէ օնու վէ օ-
 նուն թէվապիլերինի ափօրօղ էյլէտի : Ալլառ
 գաջը՝ Բիքարտիա մէմէքէթինէ չէքիլտի . վէ
 կէրչի եկրտէն եկրէ գօվալանտըյըսա տա , հէր
 եկրտէ պէյիւք պերէքէթլէր իլէ վա՛ղ վէրիլ
 իտի . վէ էնճամը Պոհեմիատա պիր բաճաթ էօ-
 լիւմ իլէ վէֆաթ էյլէտի : (Կնուն թէվապիլե-
 րի՝ եկրին թուղու կիպի Վրիսթիանլարըն հէր
 մէմէքէթլէրինէ տաղլտըլար , վէ օրալարտա տա-
 ղըլմըլ էսքի Ալլառալար պուլուպ՝ օնլարըն ի-
 մանընք գալիլէտիլէր : Ալլառալարըն պու
 իլք գօվալալըլ , իլք շէհիտ Ստեփաննոսուն վաղ-
 թընտա օլան գօվալալըլ կիպի՝ Ինճիլին թօխու-
 մունու ուղադ եկրլէրէ եայմաղա սէպէպ օլտու :
 Ի իօն շէհրինին քիւչիւք պաղչէսինտէն պինլէր-
 ճէ մէյիլիլ ֆիտանլար չոգըպ՝ Ալլառիանըն եիւղ-
 լէրճէ պաղչէլէրինի տօնաթտըլար : Պունուն
 իշիւն պու Վրիսթիանլարա գարշը սօնկրատան
 օլան զալըմ վէ շէտիտ գօվալալըլար օնլարը եօղ
 էտէմէտիլէր : 1209 թարիխինտէ Իւչիւնճիւ Ին-
 նուկինտիոս փափա՝ Ալլառալարա գարշը խաչ-
 տար ա՛սքէր չոգարտը . վէ օ սէֆերէ հիսսէտար
 օլանլարա թէքմիլ մաղֆիրէթ սէնէտլէրի վա՛տ
 էթտի : Մօնթֆօրթլու Աիմօն պէյ՝ իւչ եիւղ
 պին ատէմ իլէ փէք չօդ սէնէ Ալլառալարըն
 շէհրլէրինի մուհասէրէյէ ալտը : Պու տինտարլա-
 րըն փէք չօղու լմուլուղտա սաքին իտիլէր , վէ
 օրատա Բայմօնտ պէյ օնլարը հըֆղ էտէր իտի :
 Պրանսա փատիշահը Սէքիլինճի Ալլառիկոստա
 օնլարա գարշը սիւահ չէքտի . Ալլառնուն շէհրի գան

իլէ վէ աթէշ իլէ խարապ օլտու . (Իբարտիա-
տա 300 քէոյ վէ դա՛լա քիւլ քէսիլտի : Աեր-
չէքըլի իգրար էտէն պու խիլթ շէհալէրէ օլտն
հիլէլէր՝ զուլումաթ վէ մերհամէթսիլէր՝ գալէմ
իլէ թա՛րիֆ օլունմաղ : Իւք գօլալայըշ եիրմի
երլ սիւրտիւ , վէ պիր միլիօն գատար Ա օտուա
թէլէֆ օլտու : Պրանսա քէնտի էվատլարընըն գա-
նը իլէ պոյանըր իքէն , պաշդա սէմթէրտէ՝ վէ
ալէլ խուսուս Իթալիատա վէ Ապանիատա սաքին
օլան Ա օտուալար թէտգիգաթը Հէրիֆ մահ-
քէմէսինին զաղէպլէրինէ օղդայօլարըտը : Շօ-
ղունու աթէշէ եագտըլար : Ա է պու զաղէպ-
լէրի վէ գըրղընլարը էմր էտէն՝ տայիմա Իւչիւնճի
Իննօվկննտիոս խի : Ա է էսիլլէրին սայըսը օգա-
տար չօղալը քի արթըգ հապսլարա սըղամաղ
օլտուլար , վէ օնլարա զախիրէ վէ եէյէճէք եէ-
թիշտիրէմէյօրլարըտը : Պուրատա Ա օտուալարա
գարըջ օլան սէֆէրլէրին պիր գաշ փարչասընը
նագլ էտէլիմ , քի հէր.քէս պու սատըգ Վրիս-
թիանլարը վէ օնլարըն զալըմ տիւշմանլարընը պիր
էյիճէ թանըսըն :

Ապանիա սինօրունտա Աինէրպ շէհրին մուհա-
ֆըզ ա՛սքէրի Ա օտուալարտան իպարէթ խի .
սույուն գըթըղընտան փափանըն վէքիլինէ թէսլիմ
օլմաղա մէճպուր օլտուլար : () վագըթ օնլարա՝
Բօմա Ապիսկոպոսունա պիյաթ վէ իթաա՛թ էթ-
տիրմէսինի՝ պիր Բօմա փափաղը քէնտի իւսթիւ-
նէ ալտը : Ա է պու ֆիքր իլէ օնլարա վա՛ղ
վէրմէյէ պաշատըղընտա՝ Ա օտուալար օնա պէ-
յան էթտիլէր քի , պօշ եէրինէ զահմէթ չէքէ-
յօր . զիրա օ սէօղէր քէնտիլէրինէ քնար էթմէ-
յօր : ()նուն իւզէրինէ՝ Անթօթթօրթ պէյի վէ

Փափանքն վէրելի պիր պէջիւք ամէշ եագտըրտը-
 լար . վէ օ ամէշին իշինէ երբէք վէ գարը օլա-
 րագ՝ սաղ սաղ 140 քիշի ամտըլար : Պոլ ա՛-
 ղիշ շէհիտէր Ալլահըն իղլէթի իշին իլահի օ-
 գոյօրլարլոր , վէ Վրիստոսուն իսմի ուղուրունա
 իսքէնձէ շէքմէյէ լայըգ օլտուղլարը իշին սնու միւ-
 պարէքլէյօրլարլոր : Ա՛է պէյէ աշիքեարէ տէտի-
 լէր քի , Լաճրէթ վէ ճէղա կիւնիւնտէ՝ Բիթապ-
 լար աշուլաճաղը ղէման՝ սէն քէնտի զալմըղըն
 իշին Ալլահըն տիվանընտա տուրամայաճագօրն :
 Սինէրպին պիւթիւն ճէմա՝ ամընտան՝ Փափապի-
 լէրին իպրամը իլէ եալընըլ իւշ գարը օնլարըն
 բէճասընը գապուլ էտիպ՝ քէնտի տինլէրինի ին-
 քեար էթտիլէր : Տինտար Ա՛օտուլար տին գապի-
 լիյի իլէ գօվալայը շլարըն իշինտէ էվվէլքի Վի-
 լիսէնին կիւղէլ կիւնլէրինի խաթըլարընա կէթի-
 րիլէր իտի : Մէրհամէթսիղ սօլտամլար ալթմըշ
 եաշընտա պիր իսթիյար թութուպ էլլէրինի ար-
 գասընա պաղատըլար , վէ օնու պիր թախթա
 իւղէրինէ եաթըրըպ՝ գարնընըն իսթիւնէ պիր
 պէյիւք պէօճէք գօտուլար , վէ օնուն իսթիւնէ
 պիր թէնձէրէ գափատըլար շէյլէ քի պու պէօճէք
 օնուն գարնընա կիրիպ՝ օնա քէսքին աղըլար
 վէրէրէք օնու էօլտիւրտիւ : Գաթէլին ճիւրար-
 տօ իսմինտէ պաշգա պիր Ա՛օտուլա՝ էօլտիւյիւ
 վագըթ ա՛ճայիպ պիր իյիթլէք վէ տին գապիլի-
 յի կէօսթէրտի : ()նու ամէշէ եագմագ իշին
 պիր տիրէյէ պաղատըղլարընտա , քէնտի ճէլ-
 լատլարընա՝ «պանա իբի թաշ վէրին» տէտի . վէ
 օ թաշարը քէնտի էլլէրինտէ թութուպ տէտի «Վ՛-
 յէր պէն պու թաշարը եէյէձէք օլուրսամ , սիլ
 տէ օլ ուղուրունա էօլտիւյիւմ տինի ինքեար էթ-

տիյիմի կէօրէպիլիրսինիլ” : Սօնկրա թաշարը ուղաղա ամբըպ՝ էպէտի րահամ մէքիանընս տախիլ օլտու : Արնօլտ իսմինտէ պիր ինթիյարը՝ ախէր տօգուզ Սօտուաշար իլէ պէրապէր եագմաղա կէօթիւրտիւէր , քի ծնլարըն իքիտի դարը իտի : ()նլարըն թէնի եարը պուչուգ եանտըղը զէման , Արնօլտ սէօլ իլէ ծնլարա եիւրէք վէ դայրէթ վէրիւր իտի , վէ եարըպուչուգ գափուլմուչ էլէրինի ծնլարըն պաշլնա գօյուպ՝ տէտի : “Տինինիլտէ գափի՝ տուրուն . զիրա սիղ պու կիւն ա՛ղիլ Լօրենցիոս իլէ պէրապէր ճէննէթտէ պուլունաճագսընըլ” : Սէ թուլուզ պէյի Լայմնտ էնճամ շու սէօլիւ սէօյլէմէյէ մէճպուր օլտու . “Ալէն էյի պիլիրիմ՝ քի՝ պէն քէնտի տէվլէթիմի վէ քէնտի րայալարըմը՝ պու իյիթ տտէմլէրին սէպէպինէ զայպ էտէճէյիմ . վէ լաքին պէն՝ տէյիլ սալթ քէնտի մէմլէքէթիմտէն գօփուլմաղա՝ եա իլա քէնտի է՛օմրիւմիւ աախի ծնլար իչլան վէրմէյէ հաղըրըմ” :

ՓԱՍԼԸ

ՍՅՈՒՄԱԼԱՐԸ ԲՈՎԱԼՈՅՆԸՆԸ ԵՐԷՄԻԱ

(ՍԵՆԵ 1250 — 1532)

Պին տէօրթ եիւզ թարիխինտէ՝ դօվալայան-
լար գըշ օրթասընտա Նիէմօնթէտէ Նրաճէլա
տէրէսինէ կիրտիւէր։ ՍՅՈՒՄԱԼԱՐ՝ պու վահշի
քիմնէլէրին քէնտի մաղարալարընը զապթ էթ-
տիքլէրինի կէօրտիւքլէրի զէման, եիւքսէք ՆՂԻ
տաղլարինա գաշտըլար, անալար քիւշիւք չօճուգ-
լարը պէշիք իլէ ումուղլարընտա՝ վէ եիւրիւյէ-
պիլէնէրի ելէրինտէն թուլթարագ կէօթիւրիւր-
լէր իտի։ Չօգլարը գըլըճտան վէ աճըլգտան թէ-
լէֆ օլտուլար։ Նիւզ սէքսէն չօճուգ պէշիք ի-
շինտէ տօնտու։ վէ չօգ վալիտէլէր պիր աղ սօնկ-
րա գասալէթլէրինտէն էօլտիւլէր։ Նջիճ տէրէ-
սինտէ տէօրթ եիւզ չօճուգ պէշիք իշինտէ, եա-
խօտ քէնտի անալարընըն գուճաղընտա տիւթիւն-
տէն էօլտիւլէր։ զիրա սըղընտըղլարը մաղարանըն
գալիուսուստա պիր պէօյիւք աթէշ եագմըլարը-
տը։ Նրաճէլանըն վէ Նրէսսինիէրին ՍՅՈՒՄԱԼԱ-
ՐԸ՝ պու ուգուպէթլի գըրղընտան գաջըպ՝ քէնտի-
լէրինի Տըֆշ էթտիլէր։ վէ պիր տար եօլտա՝
եախօտ տէրպէնտտէ պէքլէյիպ՝ տիւշմէնի գա-
ջըրտըլար։

Պին իքի եիւզ ելլի սէնէսինտէ թէտգիգա-
թը Շէրիֆ մահքէմէսի՝ Նէմէսթանըն ՍՅ-
ՈՒՄԱԼԱՐընա հէր տիւրլիւ զալմըլըն էթտի։ վէ
լաքին օնլար քէնտի իգրարլարընտա գալի տուր-
տուլար, օնլարըն տին խօճալարը աշիքեար վա՛ղ

վերիւրէր իտի, քի ժափա տէճճալ (նեո) ալո, վէ էյէր ԼլաՏ քէնտիլէրինի Լէմէսթանա Խնճիլի վա՛ղ էթմէյէ եօլլամայայըտը, օնու թաշար վա՛ղ էտէճէյիտի: «Պիղ պիր եալան վէ սախթէ Խնճիլ վա՛ղ էթմէյօրուղ, իլլա կիւնաՏլարըն ա՛ֆվընը պէյան էտէյօրուղ, օ թէրթիպ իւզըէ քի Բրիստոս Լփէնտիմիղ քէնտի Բէլամընտա էյթէթմիշ տիր» տէրլէր իտի:

Պին իւչ եիւղ օթուղ սէնէսինտէ, Լքքարտ իսմինտէ պիր Տօմինիգան րուհպան՝ Թէտգիգաթը Շէրիֆ մահքէմէսինին հաքիմի օլուպ՝ օնլարա փէք չօգ իսքէնճէ վէրտի: Սէ օնլարա հէր տիւրլիւ վալըմըղը էթտիքտէն սօնկրա վամիրի օյանըպ՝ Ստուալարըն պրըլմասընըն սէպէպլէրինի պէյան էթտի: Սէ Ստուալար ֆուրսաթ պուլուպ՝ սէվինճ իլէ քէնտի տինլէրինի իգրար էթտիլէր: Պու Թէտգիգաթը Շէրիֆ հաքիմի Լքքարտ՝ շագգ թարաֆընտան միւնէվվէր օլուպ Բրիստոս իլէ պիրլէշմէյիլէ՝ ԼլաՏըն ճէմա՛աթընա գաթըլտը. վէ Պօղոս Բէսուլ կիպի՝ օ գատար գօվալամըլ իտիյի Խնճիլի վա՛ղ էթմէյէ պաշլատը: Լքքարտ տախի գօվալայըլ չէքտի. վէ տայիմա Բէսուլուն պու սէօղիւ իճրա օլտու, քի «Հիսուս Բրիստոստա տինտարըգ իւզըէ եաշամաղա հէփ միւրատ էտէնլէր տախի գօվալանաճագար»*: Լքքարտը շայտէլպէրկտէ սաղ սաղ աթէշէ եագտըլար:

Պիղ Խնճիլի Շէրիֆին տիւշմէնլէրինին քէօրլիյիւնիւն սէպէպլինի՝ պուրատա զիքր էտէճէյիմիլ օնլարըն էն քեամիլինին ժափայա եաղտըղը

պիր մեթոսպուն սուրէթինտէն վէ օնուն մէֆհում-
լու խիւլասասընտան վէ մանասընտան էյի աղնայա-
պիլիրիզ, քի պէջլէ եազմըշ տըր : «Պիլիրիմ քի
պայաղը ճէմա'աթ տերէճէսիզ վէ հերարէթլի
ղայրէթ իլէ վէ պիղէ տանըշմայարագ' օլ մէզհէ-
պէ թապի' օլանլարըն պիր գաչընը թութուպ ա-
թէշէ եագտըլար : ()նլար սալթ սապր իլէ տէյիլ'
եա իլլա պէջիւք պիր սէյինճ իլէ աթէշին իչի-
նէ աթըլըյօլլար : Եւ ա'զիզ փէտէր' իսթէրիմ
աղնամաղա քի' պու մուգավէմէթ վէ ճէսարէթ
օնլարա նէրէտէն կէլիյօր , չինքի օնլար շէյթան
էվլատլարը տըր' : Պու միսիլու սէջլէյիշէ պիզ
հիւ թա'ճճիւպ էթմէմէլիյիլ : Ա օտուալար'
եալընը տինսիզ փափալարտան վէ ի'օմա պաշ
քեահինլերինէ քէօրլիւք իլէ իթա'աթ էտէն պէօ-
յիւք քիմնէլերտէն , Վիլիսէ խատէմէլերինին պօ-
ղուգ ա'ղալարընտան վէ շաշըն վէ պայաղը ճէ-
մա'աթտան գօվալայըշ չէքմէտիլեր , իլլա Վլէր-
վօլու Ռերնարգոս կիպի' ա'զիզ պիր ատէմսէն
տալի գօվալայըշ չէքտիլեր , նասըլ քի պալատէ
զիւր էթմիշիլ : Պու սատըգ Վրիսթիանլարըն
մէզհէպինէ քի'մ ի'թիպար էտէպիլեր իտի , չին-
քի օնլարըն տիւշմէնլերինին իչ նտէ ա'զիզ Ռեր-
նարգոս կիպի պիր ատէմ պուլունապիլտի , քի
պիւթին Վրիսթիանլար օնուն սէօղլերինի Վլ-
լաշըն Վէլամը կիպի թութարլարըտը :

Թէտգիգաթը Երիթ մահքէմէսինին աթէշ-
լերի 1488 թարիխինէտէք եաղըլտը . օլ վապըթ
Աէքիզինճի Խննովկենտիոս փափա' սիլաճ գուվ-
վէթի իլէ իշ կէօրմէյի միւնասիպ կէօրտիլ : Ա օ-
տուալարա գարշը մերգում 18,000 ա'սքէր գալտըր-
տը , վէ եաղմա իւմիտի իլէ պիր շօգ Ռէմօնթլու

Պահեցեալը Գարգաշաբաբէն հեռեցեմէն :

(Ս հետ 863 — 1394)

Պահեցեալը մեմէքէթի՝ տագուղունճու տէհրտէ
Խնճիլի Բուսթիսթանտան գապուլ էյլէտի : Աիւ-
րեղ վէ Սեթոտիոս խամինտէ Սէլանիքլի իքի բուհ-
պանլար 863 թարիխինտէ Խսթանպօլտան Պուլ-
կարիսթանա՝ Հիսուս Վարիստոսու օրատա վա՛ղ
էթմէք իչիւն իրսալ օլունտուլար : Պուլկարիս-
թան փատիշահներն գըղգարընտաշը Խսթանպօլ-
տա էսիր իքէն Խնճիլի թանըմաղա պաշլամը-
շտը : Վէնտի վաթանընա տէօնտիւյիւնտէ , քէն-
տի գարընտաշընա բէճա էտիպ՝ օլ տախի Խսթան-
պօլտան օրայա վա՛ղճըլար կէթիրթտի : Ս է պէջ-
լէ գօլայլըգ իլէ միւթտէնին էլէիլէրի Պուլկա-
րիսթան փատիշահներն սէրայընա կիրտիլէր :
Տէրլէր քի Սեթոտիոս պիր մահիր բէսսամ ը-
մըլ , վէ քէնտի հիւնէրի վէ մարիֆէթի իլէ
չափուճագ փատիշահ իլէ տօսթլուգ փէյտա էթ-
միշ , վէ պիր կիւն փատիշահ օնա թէքլիֆ էթ-
միշ քի քէնտինէ ղայէթ էօրֆիլ վէ գօրգու-
լու պիր թասվր եաղսըն :

Սեթոտիոս քէնտինին օրայա վարմասընըն մե-
րամընը վէ սէպէպինի խաթրընա կէթիրիպ՝ մահ-
շէր կիւնիւնիւն բէսմինի եաղտը : Պուլ թասվիր
փատիշահըն գալպինէ զ՛յատէսինճէ թէ՛սիր էթ-
տի , թէ՛վպէյէ կէլիպ վաֆթիղ օլտու : ()նուն
րայալարը տա փատիշահտան իպրէթ ալըպ՝ չօղու

վաճի՞թի՞ղ օլտուլար : () վազը՞թ Վրիսթիանը՞գ սէրի՛էն պիւթիւն մէմէքէթին իչինէ եայըլտը : Սէզքիւր իբի վա՛ղճըլար Պոճեմիայը վէ Սօրա-վիայը տօլաշտըլար , վէ օրալարտա եջլէ պիր զա-ֆէր իլէ վա՛ղ էթտիլէր քի , Պոճեմիա պէյի Պօրղիվօա՝ 876 թարիխինտէ վաճի՞թի՞ղ օլտու , վէ պու իբի շէհրտէ քիւլլիէթլի Վրիսթիան ճէմա՝ աթը փէյտա օլտու : Պու վա՛ղճըլար Րուժ Վի-լիսէսինին ա՛ղալարընտան օլուպ՝ Րօմա Փափա-սընըն հիւքիւ մէթինի վէ Փափալիլէրին ի՛պատէթի-նին եանղըը շըգլարընը գապուլ էթմէղէր իտի : Սօնկրաքի տէհրլէրտէ Փափալիլիք չօդ ճէհտ էթտի , քի Պոճեմիատա սապիթ օլտուն : () րա-տա Փափանըն թարաֆընտան պիր Րօմալը Նպիս-կոպոս օթուրտու . վէ մէմէքէթին Րուժ Վիլի-սէլէրի՝ քէնտի սէրպէսթլիքլէրինի սաղլայարադ՝ պէյիւք թէհլէքէլէրտէ պուլունտուլար . զիրա տայի-մա օնլարը պաշտան չըգարան վէ գօվալայանլար էքսիք տէյիլ իտի :

Պունլար պու թէհլէքէլի սէֆէրին իչինտէ Սօտուլարտան զիյատէսինճէ թագվիլէթ պուլ-տուլար . զիրա օնլար օն իբինճի տէհրին սօնուն-տա Ֆորանսատան գօվուլտուլար , վէ Պոճեմիայա կէլիպ օրատա չօդ Վիլիսէլէր գուրտուլար . վէ միւսթագիլ այրըճա գանունլարը վէ փափաղա-րը վարըտը , վէ Նիսիալիատաքի գարտաշարը իլէ մուհապպէթ իլէ մէթուպլաշրպ գօնուշուրլար էտը : Ս էլաքին օնտէօրտիւնճիւ տէհրտէ՝ պու մէմէքէթին իչինտէ Րօմա մէզէպինտէն մա՛տա ճէմի մէզէպլէր եասագ օլտու : Պոճեմիալըլար Րուժ Վիլիսէսի մէզէպինէ վէ այինինէ թապի՝ օլտուգլարընտան՝ սաղլանմաղա մէճպուր օլտու-

լար. վէ Յիսուս Լ. քէնտիմիզէ ի պատեթ եթմէք ի չիւն կիզլիճէ վէ փէք պէջիւք թէ Տլէքէլէր իլէ՝ քէնտի էվէրինտէ՝ օրմանլարտա վէ մաղարալարտա ճէմ՝ օլուրլարլոր : () նլարըն չօղու մահպուս օլտու, տայագ Եէտի, մալը Եաղմա՝ վէ քէնտի գաթլ օլունտու : () նտան սօնկրա արթըգ օնլարըն՝ քէնտի մէզէպ ճէմի՝ յէթլէրինէ սիլահալ վէ ա՛սքերսիզ կիթմէյէ ճէսարէթլէրի օլմատը : () նլարըն վա՛ղճըլարընըն պիր գաչը շէհիտ օլտուլար : Պիլ պուրատա Եալընըլ Լ. րահալը Գ. օնրատ Սթիէքնայը՝ Ս. օրավալը Յովհաննէս Սիէլիէքլի վէ Ս. ատաթիա Յանոսքիյի ղէքր Ետէրիլ : Պու՝ 1394 սէնէսինտէ Եօլէն Ս. ատաթիա Յանոսքի՝ կիւնիւն պիրինտէ Պոհնմիա փատիշահը Ս. Էնզէլէ չօգ րիճալար հուղուրունտա Պոհնմիատա օլաճագ մէզէպ սէփէրլէրինի վէ օնուն խալէֆի Սիգեսմունտուն պաշընա կէլէճէք պէլալարը փէշին խապէր վէրտի. վէ տախի օնուն էվատընըն վագըթսըլ Եօլիւմիւնիւ վէ Գ. ունսլատ ֆամիլէասընըն պախտավէր ֆագաթ գըսստ տէվէթինի պէյան Եյլէտի : Ս. Է տէտի քի, « Պու ֆամիլէանըն փատիշահլըղը Էսնասընտա պիր գուլվէլիթսիզ վէ սիլահասըլ ճէմա՛թ չըգաճագ, վէ սահիհ տին ի չիւն չօգ ղայրէթ Էտէճէք. վէ քէնտի տիւշմանլարընտան սըգընթը չէքտիքճէ արթաճագ : Ս. Էլաքին ի չինիզտէն պիրիսի փէք չօգ Եաշայըպ՝ պու շէյլէրի կէօղիւ իլէ կէօրէճէք՝ : Պու տէտիյի ատէմ Ս. Էնէսլասըտը, քի փիր իթթիյար օլտու, վէ չօգ տէֆա պու փէյղամպէրլիյի գարտաշարա նագլ Էտէր իտի : Յանոսքի՝ քէնտի վէֆաթընտան պիր աղ էվվէլ՝ քէնտի քիթապընտա Տէճճալըն իւզէրինէ պու միսիլու պիր փէյղամպէրլիք Եաղտը :

Փ Ը Ս Լ Փ

Յո՛ւնիստէն Վ Էւլիֆ : Յո՛ւնիստէն Հո՛ւս :

(Սէնէ 1324 — 1415)

Պոհնեմիատա Խնճիլի վա՛ղ հտէնլէրին էն մէշ-
հուրու Յովհաննէս Հո՛ւս խաի , քի Բրաղա-
տա Վիլիսէ չօղանլըղը վէ խօճալըդ հտէր խաի :
Սէրգում՝ Վիթապը Շէրիֆլէրի տիպգաթ
իլէ թէճէսսիւս հտիպ՝ Բօմա Վիլիսէսինին չօդ
եանղըշլըղլարընը պուլմուշուտու : Յիսուս Լ-
ֆէնտիմիղ՝ Յովհաննէս Վ Էլիլիֆ նամ Խնկիլիղ
ալիմ տին խօճաւընըն քիթապլարընը օնուն է-
լինէ կէշերտիպ՝ կերէբլ՝ թէքմիլէն օնա թա-
նըլմուր :

Վ Էլիլիֆ 1324 թարիխինտէ տօղտու . պու ա-
տէմ՝ քէնտի տէրէճէսիղ իպատէթքեարլըղը իշին՝
վէ պէօյիւք մալիւմաթը իշին ա՛ղիմ շէրէֆ վէ
թիթիպար պուլմուշուտու : Վուլվէթ վէ ճէսա-
րէթ իլէ տիլէնճի բուհպանլարա՝ Փափալարըն
զուլուլմաթլարընա վէ Բօմա Վիլիսէսինին գա-
պա վէ պօղուգ ալին ու ա՛տէթլէրինէ գարշը գօ-
րուտու : Շէմի Վիթապի Շէրիֆի Խնկի-
լիղճէյէ թէրճիւմէ էթտի , վէ օնլարըն օգունմա-
սընա ա՛ղիմ ղայրէթ իլէ խալգա նասիհաթ հտէր
խաի : Սէրգում՝ Վիլիսէ խատէմէլէրի իլէ վա-
ֆիր ճէնք էթտիքտէն սօնկրա՝ 1384 թարիխին-
տէ բահաթ վէֆաթ էյլէտի : ()նուն Վիթապ-
լարը՝ կերէք քէնտի մէմլէքէթինտէ վէ կերէք սայըր

սէմթլէրտէ փէք չօգ ատէմ ճէլլ էթտի : Ա իք-
 լիֆ քէնտի էօլիւմիւնտէն 28 երլ սօնկրա՝ հերե-
 տիկոս տէյի հիւքմ օլունտու , վէ փափա օնուն
 քէմիքլէրինի մէզարտան չոգարտըլ կադտըրտըլ
 Ա է լաքին պու միսիլու ճահիլ սօֆուլուդ նէյէ՝
 կարարըտը : Ինճիլին թա՛լիմաթլարընը վա՛ղ է-
 տէն Ա իքլիֆին տէրսլէրի՝ օնուն շայիրտլէրինին
 դալպինտէ կաշամագտայըտը . վէ էն քէսքին դօ-
 վալայը շար օնլարըն դալպինի թէպտիլ էտէմէ-
 տի . վէ օնուն շայիրտլէրինէ՝ Ա իքլիֆի կախօտ
 Ա օլարտ տէրլէր խտի : Ա իքլիֆին բիթապլարը
 Պոճկեմիայա պէյիւք պիր ըջոգ վէրտիլէր . վէ
 էսքի Ա օտուալար օրատա օնլարը տէրէճէսիլ
 սէվինճ իլէ դապուլ էթտիլէր : Ա է հէփսինտէն
 զիյատէ Յովհաննէս շուս՝ Բրահալը Արքեպիս-
 կոպոս Ապինէք՝ Ա իքլիֆին բիթապլարընը մէյ-
 տանտա կադտըլը զէման օնա թարաֆկիր չոգ-
 տը : Պու Արքեպիսկոպոս օգատար ճահիլ խտի
 քի , պու մէսնէտէ էրտիյի զէման՝ հիչ օգուժագ
 պիլմէղ խտի , վէ օ զէման էյրէնմէյէ պաշլատը .
 պունտան անղաշըլըր քի օ՝ բիթապլարը քէնտի
 էֆէնտիսինին՝ կա՛նի փափանըն կէօղիւնէ խօշ կէօ-
 րիւնմէք իչիւն կադտը , զիրա օնլարը քէնտի ասլա
 օգուժամըշտը , վէ օգուսա տա՝ իչինտէ վարարը
 պիր շէյ օլուպ օլմատըղընը անկլայամաղըտը : Փա-
 դաթ Յովհաննէս շուս՝ Արքեպիսկոպոսա դարըն
 տուրտուղու իչիւն՝ վէ Բօմա Վիլիսէսինին օնուլ-
 մաղ կարասընը պէյան էթտիյի իչիւն՝ քէնտի-
 նէ փէք չօգ տիւշման փէյտա էթտի : Փափա օնու
 աֆօրօղ էյլէտի , Վիլիսէտէն թարտ էթտի վէ
 օնուն ճէմի՝ օթուրաճագ վէ սաքին օլաճագ եէր-
 լէրինի լանէթ ալթընա գօտու : շուս տախի՝ Փա-

փանըն Քրիստոսուն գուլարընը հիւքմ էթմէյէ
հագգը վէ հիւքիւմէթի եօգ տուր տէյերէք՝ Բրա-
կատան չըգտը , վէ օ ճիվարտաքի շէհրլէրտէ վէ
քէյլէրտէ՝ օրմանլարտա վէ չիֆթիլիլէրտէ վա՛ղ
վէրիւր իտի . վէ քէնտի գարտաշլարընը իմանտա
սապիթ էյլէմէք իւղէ՝ կէւղէլ մէթուպլար վէ
մէշհուր քիթապլար թէ՛լիֆ էտէր իտի :

Ըլահըն պու սատըգ գուլու քէնտի Լշֆէնտի-
սինին իղղէթի իչիւն պիր եէնի ղայրէթ իլէ չալը-
շըր իբէն , Բի.հսէյի խարապ էտէն քէօթիւլիւք-
լէրի տէֆ՝ էթմէյէ պիր եօլ պուլմագ իչիւն՝ վէ
խուսուսա Փափալարըն էթտիյի եօլսուզուգլարը
մէքս էթմէք իչիւն՝ Գօնսթանչատա պիր ումուլի
սինադոս ճէմ՝ օլույօրուտու : Չօգ Փափալար՝ չօգ
սէնէլէրտէն պերի Փափալըգ թաճը իչիւն պիրի
պիրլէրի իլէ նիլա՝ էթմէքտէ իտիլէր : () նլա-
րըն պիրի օլան օլ ասիրին Փափասը Եիրմի իւչլէն-
ճիւ Յօլհաննէս՝ ղայէթ մուրտար վէ մէքրուհ
թա՛պիաթը պիր ատէմ իտի . վէ պու ճիւմէ իլէ
իսքեաթ օլուպ՝ 144 Թարիխինտէ՝ Գօնսթանչա
սինադոսուն ճէմ՝ օլմասընա իրատէ պույուր-
տու , քի օրատա 34 Գարտինալ՝ 20 Լքրեպիս-
կոպոս՝ 160 Լպիսկոպոս՝ 250 Պաշ փափաղ՝ 4
Լշէթթօր պէյլէր՝ 20 Տուգա պէյլէր՝ 80 Գօնթ
րիճալար՝ 700 Գապլալէր քիպարլար վէ սայիր
մէսնէտտար ատէվէր պուլունտուլար : Յօլհան-
նէս Փափա տախի օրայա տախիլ օլտու . վէ Լքրին
պու սինադոսուն քէնտի հագգընա խայըրը օլ-
մայաճաղընը ագտէմինտէն աղնամըշտըր : Սինա-
յի րէզալէթլէրի տէֆթէր էտիպ օրատա ծնուն
եիւլիւնէ գարշը օգուտուլար . շէյլէ քի իսթի-

Փառքնը վերմէյէ մէճպուր օլտու : Աիգեսմունտ
Խմիէրաթօր վէ սինադոսուն ա'ղալարընըն չօղու՝
պու խթի'ֆատան օ դատար խօշանտըլար քի, տէր
ադապ Լաւհա թէշէք.քիւր տուա'լարը օգումա-
ղա պաշատըլար : Ա շէլաքին Վափանըն աւլա ֆիէքրի
վէ մերամը հօղուտու , քի քէնտի սէօղիւնտէ
տուրսուն . վէ հէր նէ դատար օնու կէօղճիւլէր ի-
լէ վէ թէգայիւտ իլէ կէօղէտիրլէր իտի իտէ տէ,
պու ճիւմլէ իլէ օ՝ արապաճը դըյաֆէթինէ կիրիպ'
թէպտիլէն Հաֆֆուղ շէհրինէ գաշօր : Ա քին
օրատա օնու թութուպ' թէքրար կէրի Վօնսթան-
չայա կէթիրտիլէր , վէ օրատա գալէպէնտ էթ-
տիլէր , քի քէնտիտի տախի Հոլհաննէս Հու-
սու օրատա մահպուս էթմիշ իտի , վէ օլ վաղը-
թա դատար օ զափալը օրատա օթուրույօրու-
տու : Պէյլէճէ Հայտնութիւնին () նիւչիւնճիւ
Պապընըն օնունճու այէթինտէ թէհտիտ օլունան
քէլամ՝ օնուն հագղընտա թէքմիլ օլտու , քիտէր .
"Ղշէր պէր քիմնէ պիրինի էսիրլէյէ սիւրէրսէ , օ՝
էսիրլէյէ կիտէճէք" :

Հուս՝ Աինագոսուն հուղուրունա չըգմաղա տա-
վէթ օլունտուղունտա՝ Վօնսթանչայա սէրպէսթ
վէ էմին կիտիպ եինէ օնտան սաղ սէլիմ տէօնմէ-
յէ՝ 1414 'Նոյեմբեր պընտա Խմիէրաթօրտան
պիր աչըդ ֆէրման ալար : Ա շէլաքին օրայա եէ-
թիշտիլէ կիտի' պու ֆէրմանա մուղայիր հարա-
քէթ էտէրէք՝ հերետիկոսլարա օլունան վա'տըն իճ-
րասընտա պուլունմագ լաղըմ տէյիլ վէսիլէսի իլէ
մահպուս օլունտու : Հոլհաննէս Հուս օրատա
պէրլէմէքտէ իտի . վէ Հիսուս Քրիստոսուն խաթ-
րը իշիւն հէր սըղընթըյը վէ էգէյէթի չէքմէյէ
գաթլանտը : () դարանըգ զընտանըն իշինտէ օնուն
ըշըղը վէ ճէմի' թէսէլլիտի Հիսուս իտի :

Պոհնեմիա մեծիսինին չօգ ա՛ղալարը՝ վէ տախի
 ՍօրաՎիանըն պէյլէրի՝ Իմիէրաթօրա վէ սինա-
 գոսա արղուհալար թագտիմ էթտիլէր, քի շու-
 սու աղատ պրագսընլար . վէ լաքին արղուհալարը
 տինկէնիլմէտի : Մէրգում՝ իւչ տէֆա՝ սինադու-
 սուն հուզուրունա չըգտը . վէ օնա իսլրամ էթտի-
 լէր քի վա՛ղ էթտիյի թա՛լիմաթլար պապընտա
 սէօղիւնիւ կէրի ալսըն . վէ լաքին օ՝ «Ղյէր պէնի
 Քիթապը Շէրիֆլէրին քէլամլարը իլէ իս-
 քեաթ էթմէզսէնիյ՝ սէօղիւմիւ կէրի ալմամ» տէ-
 յիւ ճէվապ վէրտի : ()նտան սօնկրա օնու փա-
 փաղըգտան աղլ էթտիլէր , վէ հազգընտա հերե-
 տիկոսլուգ սիճիլի միւթէալիյ պուրուլարագ՝
 աթէշ իւսթիւնտէ էօլմէյէ հիւքմ էթտիլէր : Ըն-
 տէն օնուն պաշընա քեաղըտտան պիր շապգա գօ-
 տուլար , քի իւսթիւնտէ շէյթան թասվիլլէրի
 եաղըմըշըտը . վէ լաքին մէրգում՝ Հիսուսուն քէն-
 տիսի իչլւն պաշընա տիքէնլի թաճ գօտուղունու
 միւլահապա էտէրէք՝ պու բէզալէթ նիշանընը թա-
 շըմաղա օնուն խաթրը իչիւն սէվինճ իլէ թէհամ-
 միւլ էյլէտի : ()նուն հաքիմլէրի օնա գարշը պու-
 ռապըթասըղ սէօղլէրի՝ հա՛նի «Պիղ սէնին ճա-
 նընը ճէհէննէմին շէյթանլարընա թէսլիմ էտէ-
 րիդ» սէյլէտիքլէրինտէ , օ՝ «Դա՛ Լշֆէնտիմ Հի-
 սուս՝ պէն քէնտի բուհումն սէնին էլինէ վէրի-
 րիմ, վէ պէնիմ ճանըմը սանա թէսլիմ էտէ-
 րիմ, զիրա սէն օնու սաթըն ալտըն» տէյիւ չա-
 ղըրըրը ըտը : Ա՛ է օնու իսքէնճէ եէրինէ կէօթիւր-
 տիւքլէրի վագըթ , պիւթիւն ճէմա՛աթըն հուզու-
 րունտա քէնտի սուչսուղուղունու իգրար էտէր ի-
 տի : Ըթէշէ եաղլաշտըղընտա՝ տիղ իւսթիւնէ
 կէլիպ՝ էօլէ պիր աշգ ու հերարէթ իլէ տուա՝

էթտի, քի օրատա պուլունանլարըն չօղու եիւք-
սէք սէս իլէ տէտիլէր քի, «Պիզ պէօլէ պիր ա-
տէմին նէ՛ գապաճաթ իշլէյէպիլմիշ իտիյինի աղ-
նայամայօրուզ • անճագ պունու կէօրիւյօրուզ քի,
շիմտի Ալլաճա ա՛լլա տուա՛լար էտէյօր» : Հուս
իսթէտի քի ճէմա՛աթ իլէ սէօլէշսին • վէ լաքին
Փալադին պէյի պրագմայրպ՝ էմր էթտի քի չափու-
ճագ իլամըն իճրասընը էթսինլէր : () վագըթ
Յովճաննէս Հուս եիւքսէք սէս իլէ՝ «Եա՛ Լ-
Ֆէնտիմ Յիսուս՝ պէն պու էղիյէթլի էօլիւմէ
սէնին մուճապպէթին իշիւն ալլագ կէօնիւլիւ-
լիւք իլէ թէճամմիւլ էտէրիմ, վէ սանա րէճա
էտ՛րիմ քի, պէնիմ ճիւմէ տիւշմանլարըմա ա՛ֆվ
էտէսին» տէտի : () նուն պօյնունու պիր տէմիր
զինճիր իլէ վէ սըլթընը ըսլագ իփլէր իլէ պիր գա-

զըզա պաղատելար, վէ էթրաֆընա օտուն վէ սա-
ման երդտըլար: Փալադին պէյի պիրգաչ քեր-
րէ էթմիշ իտիյի կիպի՝ քէնտինին վա՛ղ էթտիյի
թա՛լիմաթլարը ինքեար էթսին տէյիւ օնա նասի-
հաթ վերմէք իշինն թէքրար եանընա եազլաշոր-
լաքին կերչէքլիյին սատըգ շահիտի՝ «Հէր նէ քի
եազտըմ վէ էջրէթտիմ իսէ, ինսանլարըն ճա-
նընը շէյթանըն հիւքիւմէթինտէն գուրթարմադ
իշինն եազտըմ վէ էջրէթտիմ. վէ շիմտի քէնտի
թա՛լիմաթլարըմը քէնտի գանըմ իլէ միւհրլէտի-
յիմէ զիյատէսինձէ սէվինիրիմ» տէյիւ ճէվապ
վերտի: Ա՛նիտէ Փալադին պէյի կէրի չէքլէտի, վէ
օտունլարը եազտըլար. վէ Հուս օլ քէնտի է՛օմ-
րինիւ իւզէրինէ ֆէտա էթտիյի «Ինն իգրալընն
պիր փայընը օգուճաղա պաշատը: Ա՛ է աթէշին
ա՛լէվէրի օնուճն էթրաֆընը սարտըղլարը զէման,
օ եիւքէք սէս իլէ տէրիտի. «Նա՛ սաղ Ալլահըն
Օղլու Հիսուս Վարստոս» պանա մէրհամէթ էյ-
լէ»: Պու սէօղիւ իւշիւնձիւ տէփա՝ թէքրարլատը-
ղընտա րիւզկեար իլէ տիւթիւնտէն սէսի քէսիլտի:
Պու ճիւմլէ իլէ պիր գաչ տազիգա տահա տու-
տազլարընը օյնաթտը, վէ գուվլէթի քէսիլիպ
պաշընը էյտի: Հիսուս օնուճն ճանընը քէնտի
ճէննէթինէ գապուլ էյլէտի: Պու մութլուլու
շէհիտ՝ 1415 թարիխինտէ Հուլիսին Յսընտա, սա-
պահլայըն սա՛աթ 11 տէ, պէյլէ պիր էօլիւմ իլէ
էօլտիւ. վէ օնուճն քիւլլէրինի Ա՛էնօ սուլուճն իշի-
նէ աթտըլար: Ա՛էօքլին նամ Օվիշէրալը մէշհուր
միւլէրրիլս պու զուհուրաթը նազլ էթտիյինտէ
պէօլլէ տէր. «Վօնսթանշատա փէք չօգ փափաղ
վարըտը, վէլաքին օնլարըն էն էյիսինի եազտըլար»:

Միլ էյլէ . էյեր պէն էօլիւմտէն գօրգայըտըմ պէն քէնտիմի գօլայ հըֆիլ էտէպիլիբիտիմ” տէտի : Լձեշին էօնիւնտէ պէօյլէ պիր գալիլ կը վէ իյիլթիք կէօսթէրտիյինտէն՝ Խնճիլին տիւշմանլարընը ութանտըտը : Պիրազ վազըթտան սօնկրա Եքինճի Պիոս իւնվանի իլէ թախթա ճիւլիւս էտէն Յօվհաննէս Սիլվիոս Փափա Հուսուն վէ Երահալը Հերոնիմոսուն հազգընտա սէօյլէր իքէն՝ տէր իտի քի , “()նլար աթէշին իւթիւնէ էօյլէ պիր չըգտըլար քի , սօյրի զիյաֆէթէ օթուրույօրլարըտը . վէ օնլարըն սէօհպէթլէրինտէ հիչ պիր գօրգու կէօրիւնմէտի : ()նլար ալէվէրին լչինտէ սօն նէֆէպլէրինտէք համտ ու սէնալէր օգուտուլար” :

Էյեր Վրիսթիանլարըն իչինտէ Յօվհաննէս Հուս վէ Հերոնիմոս կիպի ատէմլէր զուհր էթտիյի զէման՝ քէնտիլէրինէ Լլահա շիւքը վէրմէք ֆարզ ըսա , օնլար՝ Վրիստոսուն պու սատըգ գուլարընըն պու սէֆիլէք տէրէսինի պէօյլէճէ թէրք էթտիքլէրինի կէօրտիւքլէրի վազըթ՝ քէնտի ճէսարէթլէրինի տէ զայպ էթմէմլի տիրլէր : Օիրա ճէմի՝ իւմիտ էտէպիլէճէյիմիզ զաթլարտան եալընը պիրիսինի թէրք էթմէմլիյիզ . վէ օ՝ նէ՝ Գօնսթանչատա եանա պիլիւր , վէ նէ տէ Բօմատա մահպուս օլապիլիւր : Վրիսին հազգընտա սէօյլէտիյիմի պիլիւսինիզ : Վէնտի սատըգ գուլարընըն էլի իլէ էյլէքլէր էտէն եալընըզ օ տուր . քէնտիսի իսէ օնլարըն հիչ “իրիսինէ միւհթամ տէյիլ տիր , վէ քէնտի պաղէսինի՝ իշճիլէրի վէ գափուճուլարը օլմատըղը վազըթ տախի պաղապիլիւր վէ կէօզէտէպիլիւր :

Յիսուսուն ճէմի՝ սատըգ գուլարընը Հինտիսթանըն Պանիան աղաճընա պէնզէտէպիլիւրիզ , քի

օնուն տալարը եէրէ տիբիլտիքտէ, եէնիտէն քէօթ
 սալըդ՝ սալըսըղ շահլար վէ տալար Փըշգըթը-
 լար, վէ երնէ աղաճլար ոլուրլար . վէ գուշար կէ-
 լիպ օնլարըն իւսթիւնտէ եուվա եափարլար : Աեր-
 շի Հուս էօլմիւշ իտի, վէ լաքին՝ օնուն օլ ու-
 դուրունա էօլտիւլիւ տա՛վա էօլմէմիշ իտի : () նուն
 էօլիւմիւ՝ օնուն վա՛ղարընըն վէ քիթապլարընըն
 եախօտ Խնճիլին հիսա գսըղ շայիլտլերինի վէ թէ-
 վապիլէրինի մէյտանա չըգարտը : Հուսուն վէ Հե-
 րոնիմնուն շէհիտ օլմալարընտան պիր երլ սօնկ-
 րա՝ 1416 թարիխինտէ 1 օտիլի Յակոբ Ապիսկո-
 պոս՝ Գօնսթանշա Սինագոսունտա սէօյլէտիլի
 էօրթիւ սէօհպէթտէ իգրար էտէր քի, «վէմէշ
 իսքէնճէսի պու իքի հերետիկոսլար հագդընա վիթ
 քիւշիւք պիր շէյ սալըլը . զիրա օնլարըն վա՛ղ
 էթտիլի մէքրուհ թա՛լիմաթլար Խնկիլթէրայլ
 Ֆրանսայը՝ Խթալիայը՝ Սաճարիսթանը՝ Բուսի-
 այը՝ 1 իթվանիայը՝ 1 էհի՝ Աէմէհսթանը վէ պիւ-
 թիւն Պոհնմիայը զէհիրլէմիշ տիր» : Հուսունթա
 լիմաթլարընըն պէօյլէ չափուգ եայըլմասընա հիւ
 թա՛ճհիւպ էթմէմէլիլիլ . զիրա օնլար սատէ Հե-
 րիթ Քիթապլարըն էօյրէթտիլի թա՛լիմաթլար քի
 տըլար, քի տայիմա 1 օտուալարըն վէ օ մէմէքէթ-
 լէրտէ եայըլմըլ օլան ճէմի՝ Խնճիլի Քրիսթիան
 լարընինտինտէ միւթէպէր իտիլէր, վէ Հուսուն
 էօլիւմիւ երնէ պիր էօմիւր իէ օնլարը ճանլաթար
 թարիլի 1417տէն՝ 1458տէք, «Աէմէհսթանըն
 պիր դաշ մէմէքէթլէրինտէ՝ մէսէլա 1 օրմնտա՝
 Սփայրտա՝ Ալաթիլպոնտա՝ Պերլինտա՝ Սափա-
 պուրկտա վէ Աթրալսունտտա պիր չագ շայիլտ-
 լէր պու միսիլու իսքէնճէ իլէ էօլտիւլէր :

խինտէ Հոսիլէրտէն պիր փափաղ թուժուպ՝ շիշ իլէ էլլէրինի տէրտիլէր, վէ սօնկրա օ տէլիք-լէրտէն իփլէր կէչիրիպ՝ պիր աղաճա պաղտտըլար, վէ օնու տիրի տիրի աթէշէ եադտըլար :

Ինճամը Հոսիլէր քէնտի տիւշմանլարընըն քէնտիլէրինէ խըյանէթճէ հարաքէթլէր էտիպ՝ քէնտիլէրինի պիւթիւն պիւթիւնէ թէլէֆ էթ-մէյէ թէհտիտ էթտիքլէրինի կէօրիւնճէ, քէն-տիլէրինի հըֆղ էթմէյէ պաշլատըլար : 1419 թա-րիսինտէ պիր սիւրիւ Բօմա փափաղլարը՝ Լֆէն-տիմիզին Լ՝շայը Շ էրիֆինի շարապ վէ էքմէք իլէ իճրա էռէնլէրին պիր ճէմիյէթինի պասըպ՝ տար-մատաղըն էթտիլէր : () Ը վազըթ Հոսիլէրին Վի-լիսէ խատէմէլէրի քէնտի թէվապիլէրինի թօփ-լայըպ՝ օնլար իլէ պէրապէր պիր եիւքսէք պայը-րըն թէփէսինէ չէքիլտիլէր . վէ օրատա՝ Լլահըն խըզմէթինի՝ վէ Լ՝շայը Բապպանինին զէքրինի է-տա էթմէք իչիւն՝ իպատէթխանէ պիշիմինտէ պիր չատըր գուրտուլար : () պայըրը թաքօր տա-ղը թէսմիյէ էթտիլէր . վէ պու սէպէպտէն էօ-թիւրիւ քէնտիլէրի տախի թաքօրլաւ տէնիլտի-լէր : () Ճիվարտաքի Վրիսթիանլար պուշլարըն եէրինի տույտուպտա՝ էրքէք վէ գարը օլարադ օրայա գօշտուլար, վէ վա՛ղլար տիյնէմէք իչիւն վէ Լֆէնտիմիզին Լ՝շայը Շ էրիֆինի ալմադ իչիւն պէօլիւք պէօլիւք օլտուլար : Աիւնիւն պիրինտէ օրա-տա 42,000 ճանտան զիյատէ Լ՝շայը Բապպա-նիյէ իլհադ օլտուղլարը վար :

Փափաղիլէրին պաթըլըդլարընըն ըէտտ էտէն Յովհաննէս Հոսուռն ճէմի՝ շայիրտլէրի վէ Պո-հէմիանըն ճէմի՝ Ստուալարը թաքօրլուլարա գաթըլտըլար, վէ Յովհաննէս Քիբսա իսմինտէ

Պոհեմիալը քիշիդատենին պիրինի քենտիլերինէ պաշ էթտիլէր։ Ախքանըն քիւչիւք եաշընտան պէրի պիր կէօղիւ քէօր իտի . վէ 1420 տէ՝ Սապի գալէսինին մուհասէրէսինտէօ պիր կէօղիւնիւ տէ ղայպ էթտի . պու ճիւմլէ իլէ՝ իյիթ պիր ճէնէրալ ըաը , վէ քէնտի ա'սքէրլէրի իլէ չօդ տէօֆա՝ ֆիւթուհաթլար էտէր իտի . վէ լաքին տայիմա Վրիսթիանճա ալչադ կէօնիւլլիւլիւք էթմէլ իտի։ Սիգեամուհտ Իմիէրաթօր 1421 թարիխինտէ՝ օնա գարշը Պոհեմիայա 450,000 ա'սքէրտէն իպարէթ պիր օրտու եօլատը , քի պիւթիւն եօլտա շուսիլէրէ վէ հերետիկոսլարա գարշը ճէնքլէշիլլէր իտի։ Շէմի՝ էսիր թութտուղու Պոհեմիալըլարը՝ շուսի տէ օլմասայըտըլար՝ մէրհամէթ էթմէյէրէք աթէշէ եադարըտը . ղիրա ճէմի՝ Պոհեմիալըլար օնլարըն կէօղիւնէ մութլագա հերետիկոս կէօրիւնիւրիւտիւ։ Աիւնիւն պիրինտէ 60 սիւվարիտէն իպարէթ պիր պէօղիւք ա'սքէր՝ հիլէպաղըղըլա Լընտօսթէվիէզին Վիլիսէ չօպանընը Ա'էնչէսլաս նամ քիմսէյի թութտուլար , քիօ՝ ղայէթ տինտար վէ ճիւմլէյէ սէվիլիւլիւ պիր ատէմ իտի . վէ օնու քէնտի վէքիլի իլէ պէրապէր շուսիսինիլ տէյէրէք օրտույա չէքիշտիրտիլէր։ Ղօմանտանթ օնլարը եպիսկոպոսա՝ վէ եպիսկոպոս տա ճէնէրալա եօլատը։ Պունլարա հէր աիւրլիւ էղիյէթի վէրտիքտէն սօնկրա , քէնտի հերետիկոսլուղլարընը թէրք էթմէյէ զօրլատըլար , եօղուսա՝ «Վիլի կադարըղ» տէտիլէր։ Ա'էնչէսլաս քեամիլ պիր սէրպէսթլիք իլէ ճէվապ վէրտի քի՝ «Վնճիլ մաթլուպ էտէր , քի ճէմա'աթ Յիսուս Լ'ֆէնտիմիզին գատէհինտէն իչսին . էվիլէլ ղէմանըն Վիլիսէսի պունուսն էօրնէյինի պիղէ վէրմիշ տիր . վէ

պիղիւմ տինիմիդ պուռնու պիղէ թէնպիհ էտեր :
 Եւ յիշէ իսէ Եւթի Լ՛հտը պօղուռն , վէ Խնճիլի եօղ
 էտիպ հիշէ չըգարըն" : Պու սէօհպէթի սէջլէ-
 տիյի կիպի , ա՛սքէրին պիւրի տէմիւր էլտիվէնլի էլի
 իլէ օնա էջլէ պիւր գուվիւթլի շամար վուրտու
 քի հէր թարափընտան գան Փըշգըրտը : Եւ թէ-
 սի կիւնիւ մէրգուռնու վէքիլի իլէ պէրապէր ա-
 թէշին եանընա կէօթիւրտիւլէր . վէ օնլարըւա պէ-
 րապէր իւչ իիթիյար քէջլիւ՝ վէ եէտի եաշն-
 տա վէ օնպիւր եաշընտա տէօրթ չօճուգ կէօթիւր-
 տիւլէր , քի սէպաթըլա քէնտի տինյէրինի իգ-
 րար էթմիշէր իտի : () նլարըն եանընտա տուրտն-
 լար պիւր գաթ տահա օնլարա նասիհաթ վէրտի-
 լէր քի քէնտիլէրինէ գըյիմսընլար . վէ քէնտի
 է՛օմիւրլէրինի գուրթարմագ իչիւն քէնտի հերե-
 տիկոսըլգլարընը ըէտտ էթսինլէր : Ա՛ էնչէսլաս պիւր
 սատըգ չօպան կիպի ճէվապ վէրիպ տէտի . "Եւ ահ
 կէօթէրմէսին քի պիղ սիլին նասիհաթընը
 թուլթալըմ : Պիղ պու միսիլու էօլիւմէ տէյիլ
 պիւր քէրրէ՝ իլա եիւղ քէրրէ թէհամիւլ էթ-
 մէյէ հաղըր ըղ . կիւնէշ կիպի աշիքեար օլան Խն-
 ճիլին կէրչէքլիյինի ինքեար էթմէք գապիլ տէյիլ
 տիր" : () վագըրթ ճէլատլար աթէշի եագտըլար :
 Ա՛ էնչէսլաս՝ պիւր չօպանըն սէվկիւլիւ գուլու-
 լարընը գուճապընտա թաշըտըղօ միսիլու չօճուգ-
 լարը գուճաղընա ալտը , վէ ա՛լէվէրին իչինտէ օն-
 լարըւա պէրապէր պիւր տուա՝ օգուտու : Չօճուգ-
 լար տէրադապ էօլտիւլէր . վէ Ա՛ էնչէսլաս ճանը-
 նը { } իսուսա թէսիւմ էթտի . վէ պէջլէ՝ էօլիւ-
 միւնէտէք սատըգ վէ է՛օմիւր թաճընը ալմաղա հա-
 ղըր պուլուռնտու :

Պէն պուրատա՝ թաքօրըլլարըն Օլսքանըն

գօմանտանըղըյըլա Խմիերաթօրուն գուվվէթ-
 լի օրտուլարնա գարշը էթտիբլերի ճէնքլերի նա-
 դըլ էթմէմ : Ալլահըն օնլարա փէք պէյլիւք իմ-
 տատ իհսան էթտիյինէ՝ վէ օնլարըն տիւշմանլա-
 րընը փէք պէյլիւք գօրգու իլէ տաղըթտըղընա զի-
 յատէսինձէ թա՛ճճիւպ էտէրիզ : Փափափիլէ-
 րին միւերրիլիլերի պիլէ իգրար էտէրլէր , վէ
 թա՛ճճիւպտէ գալըրլար , քի նաճըլ էյլէ՝ Աէմէս-
 թանըն սէշկին խիթլէրինտէն իպարէթ օլան օր-
 տուլար՝ չօգ տէֆա տիւշմանը կէօրմէղտէն գօրգ-
 տուլար վէ փէրիշան օլտուլար : ()նլարըն պիրի
 տէր քի , «Պոհնմիալըլար զայէթ հիքմէթլի պիր
 խիթլէք կէօսթէրտիլէր . զիրա Սիգեսմունտ Խմ-
 փէրաթօր հէմէն Աւրոփանըն եարըսընը սիլահ-
 լանտըրտըյըսա տա , օնլարըն հագգընտան կէլէմէ-
 տի : Խմիերաթօրուն Պոհնմիայա կէօնտէրտիյի
 կիւղէլ վէ գուվվէթլի օրտույու կէօրտիյիւմիւզ-
 տէ՝ պիր գաշ Պոհնմիալըլար օնա գարշը տուրուպ՝
 Բարակա շէհրինի զապթ էթմէյէ պրագմատըգլա-
 րնա զիյատէսինձէ թա՛ճճիւպ էտէրիզ : Աէֆէ-
 րին պաշլանղըճընտա օնլարըն հիշ պիր սիլահը եօ-
 ղուտու . իլլա գամշըլարը վէ չիթթիլէք ալաթլա-
 րընը քէնտիլէրինէ սիլահ էթտիլէր . շէյլէ քի՝
 Խմիերաթօր օնլարը թահգիր էթմէք զմնընտա
 օնլարա պուղտայ տէյիւճիւլէրի տէր իտի : Ա է
 լաքին պու միսիլու սիլահլար իլէ օնլար զիյատէ
 իշ կէօրիւրլէրիտի՝ : Փափանըն վէքիլի Յուլիանոս
 Վարտինալ՝ զայէթ խիթ պէյլէրին վէ ճէնէրալ-
 արըն շէքտիյի գօրգույու իբի տէֆա՝ կէօղիւ իլէ
 կէօրտիւ . վէ քէնտիլէրինի գօլալայան օլմատըղը-
 նը կէօրիւպ էմին օլմագ իչիւն՝ պաշլարընը արգա-
 լարընա չէվիրիպ պագմաղս հէր նէ գատար չօգ

րէճալար վէ նիյաղլար էթաի իսէ տէ, թարումար
 օլուպ գաչանլարը ասլա իսքեսթ էտէմէտի: Պիր
 պաշգա քերրէ տէ պու Վարտինալ կէօրտիւ քի,
 կեահ կերի շէքիլիլէր իտի, վէ կեահ Ճէսարէթ-
 շէնիլէր իտի: Փագաթ Պոհնմիալըլարըն եագ-
 լաշտըղըն իշիթտիքլէրի կիպի սիլահլարընը պրա-
 դըպ գաչտըլար: () Վագըթ Տուլիանոս կէօլ եա-
 շը տէօքէրէք պաղըրտը: «Ե՛հ, պիղի պէօլէ գա-
 չըրանլար պիղիմ տիւշմանլարըմըղ տէյիլ տիր,
 իլլա պիղիմ կիւնահլարըմըղ տըր»: Պալ շէհրինին
 սինադոսու տախի՝ Պոհնմիալըլարըն փիւթուհա-
 թը վէ Իմիէրաթօրուն ա՛սքէրինին պօղուլմասը՝
 Ելլահըն զաղէպինին իշի օլտուղունու էյի անկ-
 լատը: Պա՛ղը ատէմէր պու վուգուա՛թլարը սի-
 հիրպաղըղա վէրիլէր իտի: Ա է լաքին Երօթէս-
 թանթլարտան Սեւանկտոն տէր քի, «Ելլա-
 հընմէլայիքլէրի օնլարըլա պիլիքտէ Ճէնքլէշի-
 յօրլարըտը, վէ օնլարըն տիւշմանլարընա պէօլիւք
 գօրգու վէրիյօրլարըտը»:

[Ֆ Ո Ս Լ Ժ Գ

‘Լեհէմն Վերեմեան Լարենն իշխաբեի Ֆլեթալար օ
Պաւեմեմեմեմ : Եւնի շէհաբեմ :

(Սէնէ 1424 — 1471)

Պին տէօրթ եիւզ եիրմի տէօրթ թարիխն տէ՝ Հոկտեմբերին 11ին տէ , Օհսքա վէպա իլլէ թինտէն եօլտիւ : Թաբօրլուար օնուն եերինէ Բուրոքոբու ա'սքէր ճէնէրալը եթալլէր , քի օ տա պիր մէշուր ճէնքճի իտի : Քազաթ Նովճաննէս Հուսուն շայիրալէրինին մապէյնինտէ պիր Ֆլոգա եախօտ իթթիֆազսըզլըգ ֆիլիսի Ֆլշգըրըյօրուտու : Նլարըն չօղու իսթէյօրլարըտը քի ա'լէսսէ վի Վրիսթիանլար՝ Լշֆէնաթմիզին Եշպը Է Էրիֆինտէ գատէհտէն իլճագ օլտունլար : Պալ Սինադոսու 1431—1433 թարիխլէրինտէ օնլարըն պու մաթլուպունու՝ վէ սայիր պա'ղը տաճա քիւ չիւք տիլէքլէրինի էտա եթաթի , վէ օնլար իօշնութ օլուպ թէշէքքիւր սունտուլար : Պունլար Վալիբսթին տէնիլտիլէր : Վէ Լաքին պիրաղ վազըթտան սօնկրա ալտանտըզլարընը՝ վէ քէնտիլէրինէ օլան վատլէրին եալան վէ սախթէօլտուղունու անկլատըլար : Օլրա Փաթիանըն մէրամը՝ Հուսիլէրի պիրի պիրինտէն պըրըպ՝ օնլարը Ղայրֆլաթմագ ըտը : Վալիբսթինլէր՝ Թաբօրլուարտան պրլտըզլարը կիպի՝ քէնտի տիւշմանլարընա քէլէփիր օլտուլար , վէ փէք չօգ սըզընթը չէքտիլէր : Լշնճամը՝ 1453 թարիխինտէ Վէորգ Բօտիէպրատ

փատիշահտան իղին աշտըլար, քիքէնտի մեզհէպ-
լէրինի սերպէսթ գուլանսընլար : Ալ է օնլար նա-
զըլար սէչտիլէր՝ վէ նէ՞ ուլտա քէնտի թ'ալի-
մաթլարընը՝ քէնտի է'օմիւրլէրինի վէ Քիլիսէ
թէրպիլէրինի Մուհալլէն Քէլամընա տահա մու-
թապըգ էտէպիլիլլէր՝ վէ քէնտի իպատէթլէրինի
Րէսուլլարըն Քիլիսէսինին սատէլիլինէ վէ փաթ-
ըղընա ուլտուրապիլիլլէր տէյիւ թէֆթիլ վէ
թէճէսսիւս էթմէք իչիւն՝ իւմումի սինադոսլար
գուրտուլար : Վալիբսթիլիլլէրին չօղու պու ճէմա՝
աթա դաթըլլար, քի օ վաղըթտան պէրու օն-
լարա Պահէ-Բալլէ Գարըն-Կաշլար տէնիլիլ :

1460 թարիխինտէ պուլնլար շիտտէթլի պիր դօ-
վալայըլ չէքտիլէր : Չօղունու տիրի տիրի ա-
թէչէ կագտըլար, իսքէնճէյէ գօտուլար, վէ
վիճուտլէրինի տէօրթ փարչա քէստիլէր : Պիր
թագըմընըն տա պագլարընա աղըր թաշ-
լար պաղլայըպ աստըլար, վէ էօլիւնճէյէտէք օ
հալտէ պրագտըլար : Պաշգալարընըն տա պագ-
լարընը վէ էլլէրինի քէստիլէր : Պու դօվալայըլ
վագթընտա՝ Ա իթիթգտէ սաքին օլան դարընտաշ-
լար՝ գօվալայըլ չէքէնլէրի տինտէ սապիթ էթմէք
իչիւն վէ օնլարա սապըր վա'ղ էթմէք իչիւն՝ հէր
թարաֆա էլլիլլէր կօլլատըլար : Վօվալայըլ չը-
գարան արքեպիսկոպոսուն կէկէնի օլուպ՝ պու
վա'իլլէրտէն օլան Վրիգոր իսմինտէ պիրի Րա-
կայա քէնտի տայըսընըն օթուրտուղու շէհրէ կի-
տիպ՝ դարտաշլարը պիր էվէ ճէմ՝ էյլէտի, վէ
օնլար իլէ պէրապէր Րապպըն Մշայը Շէրի-
ֆինին զէրինի իճրա էտէր իտի : Ալ է օնլարա
կիլլիճէ կարտըմ էթմէքտէ օլան հաքիմին պիրի՝
էլ ալթընտան օնլարա խապէր վէրտի քի կաշ-

սընլար . զիրա տիւշմանլար օնլարըն իւղերինէ հիւ-
 ճիւմ էտէճէքլէր իտի : Վրիգոր՝ Վրիսթիանլար
 իգթիղասըղ եէրտէ քէնտիլէրինի թէհլիքէյէ գօ-
 մաղա պօրճլու տէյիլ տիրլէր տէյիւ միւլահաղա
 էտէրէք՝ օնլարա նասիհաթ վէրտի քի պիր թարա-
 ֆա չէքիլսինլէր : Լաքին օպիրլէրի տէտիլէր քի ,
 “Եսայըր , իթիգատը օլան ատէմ գաջմամալը տըր .
 րահաթ օթուրալըմ” : Պա՛ղը եէնի շայիրտլէր՝ իս-
 քէնճէյի պիր շէյ եէրինէ գօմայարագ՝ տէրլէր ի-
 տի քի իսքէնճէ քէնտիլէրինէ պիր գահվալթը տըր ,
 վէ աթէշ՝ պիր թա՛ամտըր : Խմտի օնլարը ափան-
 սըղ պաստըգլարը զէման , հաքիմ գափուտան օնլա-
 րա պաղըրտը . “Եաղըլմըշ տըր.քի , ‘Հէփ տինտար-
 լըղըլա եաշամագ իսթէյէնլէր , գօլալայըշ չէքէ-
 ճէքլէր’ . էջլէ իսէ տէվլէթ էմրինին միւճիպլինճէ
 պէնիմ արտըմտան զընտանա կէլին” : Խմտի օնլա-
 րը իսքէնճէյէ վէրէճէք օլտուգլարը զէման , իս-
 քէնճէյի վէ էօլիւմիւ պիր շէյ եէրինէ սայմա-
 յանլարըն հէփսի տէ էօլիւմ գօրգուսուենտան քէն-
 տի տինլէրինի ինքեար էթտիլէր : Վարընտաշլա-
 րըն փաթրիքի տէնիլէն Վրիգոր ասլա գօրգմա-
 տը : Ա է իսքէնճէտէ իքէն պայըլըպ տիւշտիւ ,
 վէ եանընտա տուրանլար օնու է՛օլմիւշ զանն էթ-
 տիլէր : Օնուն արքեպիսկոպոս տայըսը պու իսա-
 պէրի ալտըղը կիպի , զընտանա գօշտու , վէ աղլայա-
 րագ պաղըրտը . “Ե՛հ պէնիմ սէվկիւլիւ Վրի-
 գորում , քեա՛շքի սէնին եէրինտէ պէն օլսայը-
 տըմ” : Վագաթ Վրիգորուն ագլը պաշընա կէլ-
 տիյի վաղլթ՝ արքեպիսկոպոսուն ըհճասը իլէ
 աղատ օլտու : Անկրա նագլ էթտի քի , քէնտի
 պայղընլըղընտա պիր կիւղէլ աղաճ կէօրմիւշ իտի ,
 քի իւղէրինտէ չօգ կիւղէլ մէյվէլէր վարըտը ,

վէ տալարընտա պիր թագըմ գուշար էօթերէք
 սէվինիրլէր իտի . վէ ղայէթ կիւզէլ պիր չօծու-
 ղա իթա'աթ էտէրլէր իտի , քի էլինտէ պիր ա-
 սա վարըտը : Ա չէ աղաճըն եանընտա իւչ րաղպէթ-
 լու ատէմ տուրույօրուտու , քիօ աղաճըն պէքճի-
 սի իտիլէր : Ալթը երլտան սօնկրա օլ իւչ քիշե-
 յի թանըտը . զիրա օնլար գարընտաշարըն իւչ իլք
 եպիսկոպոսլարը իտիլէր : Պու գարընտաշար՝ Աթա
 շէհրինտէ պիր մէճլիս ագտ էթտիլէր , քի օրա-
 տա Վիլիսէլէրին 70 վէքիլէրի՝ Պոհեմիանըն վէ
 Սօրապիանըն Վապիաղլարը՝ րիճալարը՝ շէհրիլէրի
 վէ քէօյլիլէրի ճէմ՝ օլտու : Պու մէճլիս օրուճ
 վէ տուա՝ իլէ գուրուլտու : ()րատա՝ տինտարըգ-
 տա վէ թալիմա'թտա եէքթա վէ նամաար քիմնէ-
 լէր օլարապ՝ գուրա՝ իլէ իւչ եպիսկոպոս սէլտիլէր ,
 քի Վրիգոր քէնտի պայղընյղընտա պուշլարը
 կէօրմիւշիւտիւ : 1467 թարիխինտէն պէրու Պոհե-
 միա վէ Սօրապիա Վիլիսէլէրի , Սէ-Բէնֆէէ Էա-
 րընդաշարըն՝ Վիլիսէլէրի եախօտ Վարընդաշար Էր-
 ֆաէլ տէնիլտի : Պիր եէնի գօլալայըլ տահա զուհր
 էթտի : Վէորդ Բօտիէպրատ փատիշահ էմր
 էթտի քի օնլարը թուլթսունլար , վէ տինլէրինի ին-
 քեար էթմէյէ մէճպուր էթսինլէր : Պոհեմիանըն
 վէ խուսուսա Բրակա շէհրինին զընտանլարը պու
 Վրիսթիանլարտան չափուճագ տօլտու . օնլարըն
 պաշ Նպիսկոպոսու՝ փատիշահըն էօլիւմիւնէտէք
 օրատա ինլէտի : Պիր թագըմը աճլըգտան էօլ-
 տիւ , վէ պիր թագըմը տա աղոր իսքէնճէլէր չէք-
 տիլէր : Սաղ գալանլար սըգ օրմանլարա գալմաղա
 մէճպուր օլտուլար , վէ կիւնտիւղլէրի մաղարալար-
 տա սագլանըլարըտը . տիւմանտան եէրլէրի պէլի
 օլուր տէյիւ գօրգտուղլարընտան կիւնտիւղլէրի ա-

Թէշ եադմայրպ՝ անճադ. Կէճէրիաթէշ եադա-
պիլիրէր իտի : Գար եազարղը վազըթ հէմէք
թէտարիք էթմէք իչիւն քէնտի մաղարալարըն-
տան տըշարը չըդտըղլարը էսնատէ տայիմա ոյա-
գարլարըտը քի սըրսայըւ պիրի պիր արտըսըրու եիւ-
րիւսիւնէր, վէ յայաղլարընը պիր եէրէ պասսըն-
լար : վէ արտտաքի՝ պիր պէջիւք աղաճ տալը սիւ-
րիւքէր իտի, քի արայանլար շաշըրլո՝ օնլարըն
իղէրինի պուլամասընլար :

Փ Ա Ս Լ Փ Դ

Նէհէնիւնը Վրէնիւնլարընը բահալլուը վէ վաճ-
լարը : Օնլարըն դէշմանլարընը դաշպէրի :

(Սէնէ 1471 — 1517)

Եւրեպիսիոպոս վէ Գէորդ փատիշահ էօլտիւք-
լէրինտէ՝ գօվալայըշ մէքս օլտու : Լէճի Սլա-
տիսլաս թախթա օթուրտու . օնուն փատիշահըղը-
նըն կիւնիւնտէ Սիւթթէֆիդ Գարընտաշար պիր
չօդ վագըթ բահաթըդ եիւղիւ կէօրտիւլէր, վէ
Ելլահըն փատիշահըղընը եայմաղա ֆուրսաթ պուլ-
տուլար : Սլէ պու ֆիքիր իլէ ճեր թարաֆա թէճ-
րիւպէ օլունմուշ ատէմլէր եօլլատըլար, քի տիւն-
եա իւզէրինտէ Վրիստոսուն փատիշահըղը նէ-
րէլէրտէ պուլունտուղունա վուգուֆ օլտունլար .
վէ Վրիստոսա սաթ աղըղըլա տէյիլ իլլա ա՛մէլ
իլէ տախի խըզմէթ վէ իպատէթ էթմէյէ ճէհտ
էտէն ատէմլէր պուլունճւրմու՝ վէ Ելլահըն Վրէ-

լամբընն ա՛ղիղ թա՛լիմաթլարընա թալիպ օլմուշ
 վէ փափայը տէճճալ եւերինէ գոյան ճէմա՛աթ-
 լար վա՛ր մը էօյրէնսինլէր . վէ պու միսիլլի քիմսէ-
 լէր պուլտուգլարը թագափրտէ , սնլար իլէ գարըն-
 տաշ կիպի գօնուշսունլար , վէ քէնտի թա՛լիմաթ-
 լարըյըւա՝ եախօտ էյի իպրէթլէրի իլէ օնլարա
 եարտըմէթսինլէր : Պու թէֆթիշիչիւն Սիւթթե-
 ֆիք Ղարընտաշլար իլք տէֆա՝ պու եօլճու-
 լուղու 1474 թարիխինտէ էթտիլէր : Պուսէֆե-
 րին մասրաֆընը պիր գաշ քիպար ատէմլէր
 քէնտի իւղէրլէրինէ ալտըլար , վէ րահաթ վէ
 սէրպէսթ կիտիպ կէլմէք պապընտա՝ փատիշահ-
 տան եօլ ֆէրմանլարը էտինտիլէր : Պունլարըն
 պիր գաշը 1 էհտէն կէչիպ՝ Իսթանպուլա կիթտի-
 լէր , վէ օրատա պիրի պիրլէրինտէն այրըլտըլար
 Ղուկաս՝ Բումիսթանա վէ Իթալիպա կիթմէյէ
 գարար գըլտը . Մարէսսա Ղօգօվէչիոս՝ Բուսի-
 պա վէ Խըրվաթ այալէթլէրինէ վարտը : Մար-
 տինոս Ղապաթրիք՝ պիր Եհհուտի թէրճիւման
 իլէ պերապէր Բարաշամը վէ Մըսըրը տօլաշ-
 տը . վէ Ղասպար Մարքիոս՝ Թրաքիպա կիթտի :
 Վէնտի վիլայէթլէրինէ տէօնտիւքլէրինտէ պէյան
 էթտիլէր քի արատըգլարընը պուլամամըշար ,
 իլա Վրիսթիանլար՝ օնուն զըտտը հեր տիւրլիւ
 պէտ խոյլարա վէ կիւնաշլարա քէնտիլէրինի թէս-
 լիւ էթմիշլէրտի : Իմտի գարար գըլտըլար քի
 Նըսհըն հուզուրունտա այըպը գալմասընլար տէ-
 յիւ թէֆէքքիւր էթմէք իչիւն՝ վէ Վրիսէտէն
 այրըլտըլարը իչիւն քէնտի վամիրլէրի քէնտիլ-
 րինի ինճիթմէսին տէյիւ՝ վէ քէնտի էվլատլարը-
 նա պիր եօլ կէօսթէրմէք իչիւն պիր սինագոս էթ-
 սինլէր : Պու սինագոս 1486 սէնէսինտէ ա՛ղտ ու-

տու . վէ գարար գըտըւար քի Աւլահ հէր նէ՝
 վագըթ հէր նէ սէմթտէ տինտար տին խօճալարը
 վէ մէղհէպի իսլահ էտիճի քիմնէլէր մէյտանա չը-
 գարածագ օլուրսա , քէնտիլէրի տէ օնլար իլէ
 պիրլէշտինլէր : Ա էլաքին օվագըթա գատար քէն-
 տիլէրին թանըտըղը օ միսիլլի ատէմլէր տահա
 զուհր էթմէմիլ իտի , օնուն իշիւն իւշ եըլտան
 սօնկրա՝ Ղուկասը վէ թուլմաս Ղերմանոսու Ֆը-
 րանսայա վէ Աթալիայա եօլատըւար , քի ա՛ծա-
 պա օ մէմլէքէթլէրտէ տինտար Վիլիսէլէր պուլու-
 նո՞ւրմու տէյիւ վուգուֆ օլտունլար : Ա արին էյվահ
 Վրիսթիանլարըն չօղու՝ Վրիստոսուն եօլունտան
 վէ թա՛լիմթլարընտան սափմըշարըտը : Պու-
 ճիւմլէ իլէ պիր գաչ ատէմ պուլտուլար քի ճէ-
 մի՝ թէհլիքէլէրէ գարշըտուրուպ՝ Վրիստոս Աֆէն .
 տիմիլէ իգրար էտէրլէրիտի , վէ օնլար իլէ պէրա-
 պէր տին իւզէրինէ սէօհպէթէտիպ՝ օնլարը թուլթ-
 տուգլարը էյի եօլտա սապիթ էթտիլէր : Ա էլ Աւ-
 լահըն պու ա՛ղիլ գուլարընըն չէքտիյի գօվա-
 լայըշարը՝ վէ Աթալիատա Հերոնիմոս Սափօնա-
 րօլանըն չէքտիյի իսքէնճէյի վէ տիրի տիրի աթէ-
 շէ եանտըղընը միւշահէտէ էթտիլէր : Ա էլ Գրան-
 սատա պիր չօգ սատըգ վէ տինտար Ա օտուալար
 օնլարը գարտաշըղգ մուհապպէթի իլէ գապուլ էթ-
 տիլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ խօշանտըւար վէ սէ-
 վինտիլէր : Ա է խուսուսա Րօմատա՝ Րօմա Վիլի-
 սէսինին օ տէրէճէ եըգըմընը վէ պօղուգլուղունու
 կէօրտիւքլէրինտէ՝ զիյատէսինճէ եիւրէքլէրի ա-
 ճըտը : Վէնտի վաթանլարընա տէօնտիւքլէրի զէ-
 ման , գարընտաշարա կէօրտիւքլէրի շէյլէրի նագլ
 էթտիլէր . վէ հէփսի պիրտէն գարար գըտըւար քի
 պաշգա պիր շէյ էթմէսինլէր , իլա ճէմի՝ Վրիս-

Թիանշար իչինն Ալլահա եիւրեքտէն տուա՛ եթ-
սինլէր, վէ սապը վէ ճէսարէթ իլէ Ալլահըն միւ-
նասիպ կէօրտիլիլ Թէճրիւպէլէրէ վէ էզլիյէթլէ-
րէ Թէհամմիւլ էթսինլէր:

Ալլահըն՝ պու Վարընտաշարըն Վիլիսէսինէ
իհսան էթտիյի պարըշ վէ բահաթլըդ տէվրին-
տէ, Վրիսթիան ճէմա՛աթը զիյատէսինճէ չօղալ-
տը, վէ օնլարա փէք չօդ քիշիյատէ ատէմլէր դա-
թըլըպ՝ քէնտի տիյարլարընտա իպատէթխանէ-
լէր պինա էթտիլէր: Պին պէշ եիւզ սէնէսինտէ՛
հէմէն իքի եիւզ ճէմա՛աթ փէյտա օլտու: Սէ
լաքին տիւշմէն սարսըլըպ՝ Պոհեմա փատիշահը-
նը պաղա դալտըրմադ իսթէտի, քի օնլարըն սէր-
պէսթլիյինի վէ ազատըղընը էլլէրինտէն ալսըն՝
Կէրչի գօվալայը շըն ֆէրմանը չափուդ մէքսօլուն-
տու, անճադ սինադոս գարար դըլտը քի օնլա-
րըն քէօքիւ գաղըլսըն:

ՏԷՕՐՏԻԻՆԱԴԻԻ ՏԷՎԻՐ

Իսլահի Ս'եղնեդդեն պերո-

(Սէնէ 1517 — 1839)

Փ Ա Ս Լ Ա

Իսլահի Օղլեդի : Ինսանլարեն հաւի վէ շէ-ի-ի- :
Իսլահի Ս'եղնեդդեն Լոդո-հո- :

(1517)

Ինսան իշխուն ճախոսաւ Լաւաճտան կէօնտէրիւ-
միշ պիր Վախթապ վար, վէ ճէմի սահիճըշըդա-
րըն փունկարը օ' տուր : Պու Վախթապ եւթթա
վէ Լաւաճըն ինսանա պիր ա'ղիմ քերէմի տիր, վէ
Լաւաճըմըղըն իրատէթի օնտա եաղըլըշտըր, վէ
ինսան քէնտի պաշանղըճընը վէ մուլթուլ աղը-
պէթինի օնտան էջրէնիր : Պու Վախթապ Բուճ
էլ Վուտս իլճամըյըլա ինշա օլմուշ տուր, վէ
օրատա՝ Շիսուս Վրիստոսուն վասըթասըյըլա օ-
լան ինայէթին Լ'հոը՝ վէ օնա վաճիպ օլան իպա-
տէթ՝ վէ պիղիմ սահիճ վաթանըմըղա եէթիշմէք
իշխուն թուլթաճագ եօլումուլ պիղէ պէյան օլուն-

մուշ տուր : Պու Վրիթապ Սոփապուհս Վրիթապ-
լար Երանոս Վրիթապի Շէրէֆ թապիր օլու-
նան Վրիթապ տըր : Ալլահ օնու ինսանա վերմիշ
իտի քի օնու թէֆթիշ էթսին , վէ իշինտէքի
միւթտէ ճէմի՝ մախլուգա էրիշսին : Ալլահ թա-
րափընտան ինսանա պիր վաղին վէ քեամիլ իլ-
համ վերիւմիշ իտի , քի օ Էրապա Էիւ պիր շէյ զամ
օլունամալն , վէ ինսանլար օնորն Էիւ պիր շէյ իշինտէ
էթմէսինէր* : Պու Ալլահանի խաղնէյէ մալիթ
օլան ճիւմէ ճէմա՝ աթլարա Ալլահ աշիքերաթէ պէյ-
լէ թէնպիւհ էթմիշ իտի : Ալ է լաքին պու զիգըյ-
մէթ էմանէթին իւզէրինէ նաղըր օլան ատէմ-
լէր՝ ճէմա՝ աթտան օնու գալտըրտըլար , վէ օ-
նուն Էէրինէ քէնտի սէօղէրինի գօտուլար : Ալ-
լահ ինսանա տէմիշ իտի՝ քի Վրիթապլարը թէֆ-
թիշ էտինց : Ալ է լաքին Եալանճը խօճալար ճէ-
մա՝ աթա տէտիլէր «Պիլ սիլին իշին վէ սիլին
Էէրինիլէ օնու թէֆթիշ էտէրիլ . սիլ սաթ
պիլիմ սէօղիւմիւղէ ինանմալսընը . իշթէ սի-
լին իգրարը տինիյէնիլ պու պիլիմ սիլէ էյ-
րէթտիյիմիլ շէյլէր օլաճագ տըր» : Ալ է տա-
խի օնլար ճէսարէթ էտիպ պունու տա տէտիլէր
քի՝ «Պիլ Սուգատտէս Վրիթապլարըն օգու-
մասընը սիլէ Եասագ էտէրիլ . պիլ փալաղլար օ-
նու օգուտուղումուլ Էէթիշիր , վէ սիլ օնուն
մանա՝ սընը վէ թէվսիրինի պիլիմ աղղըմըլտան
իշթմէլիսինիլ» :

Իշթէ օ վաղըթլարտա ճիւմէ Վրիթաթիանըղը ի-
հաթա էթմիշ օլան գարանըղըն փունկարը պու
տուր : Սուգատտէս Վրիթապլարըն նուֆուղու

Եկրինէ՝ Վիլիսէնին՝ Եա'նի Վիլիսէ մանսուպ-
 տարլարընըն նուֆուզունու գումուշարըտը : Վի-
 թապը Շէրիֆ քէնտի սէսինի արթըգ իշիթտիր-
 մէ յօրուտու . Եալընըլ Եալան տին խօճալարընըն
 սէսի իշիտիլի յօրուտու : Ալլահա Եաղլաշմագ ի-
 չին փափաղըն էլինտէն կէշմէլիյիտի . զիրա Ալ-
 լահըն վէ կինաճքեարըն մապէյնինտէ փափաղ
 գօնմուշուտու . վէ սէֆիլ ինսանըն գուլագլարըն-
 տա՝ տէյիլ Ալլահըն Վէլամը՝ իլա փափաղըն
 սէօղիւ Էօթէր իտի , վէ ճանլարը մութլուլուգ Եօ-
 լունա կէօթիւրմէյէ վատ Էտէրիտի : Պու ճէմա՝
 աթտան գալտըրըլմըլ Օլան Սուգատտէս Վիթապ-
 լար՝ պարի պու լուհանի գուլագլուլարը ըուհա-
 նիճէ պէսլէ՞րմիյիտի . աճապա քէնտի մանասթըր-
 լարընըն թէնհա օտալարընտա օնու թէֆէքքիւր
 Էտէրլէ՞րմիյիտի . աճապա օնու քէնտի իլիմէրինէ
 թէմէլ՝ վէ քէնտի տինլէրինէ գանուն թութար-
 լարմըլըտը : Ահ , Էյէր պէօյլէ օլսայըտը , օնլար
 քէնտիլէրինի իհաթա Էտէն զուլմէթին գալընըլ-
 շընը չափուգ Էօլէպիլիլըլէրիտի , վէ Ալլահըն քեա-
 միլ նամօսունու ճէմա՝աթլարա ի'թա Էտէրլէր իտի .
 վէլաքին տինսիլլիք ումումի իտի , վէ պիր գաչ չօ-
 պանլարտան մա'տա՝ ճէմի՝ փափաղլար Սուգատ-
 տէս Վիթապլարտան վէ Վրիսթիանա միւթէ՝
 ալլիգ կերչէքլիքլէրտէն պիսապէր իտիլէր : Այեր-
 չի հէր Եէրտէ Վրիստոսուն Խնճիլինի ինսան-
 լարա թէքմիլ Էօրէթմէք իչին միւքէլլէֆ մէք-
 թէպլէր վէ մանասթըրլար Եափըլմըլըտը , վէ լա-
 քին օ պինալէր Էքսէրի ճէհալէթ վէ Եարամաղլըգ
 մէքեանլարը օլմուշարըտը : Վիլիսէ մանսուպ-
 տարլարընըն պաշլըճա ի'լմի՝ սըփսըլլարըն Եա'նի
 Փափալարըն իլամլարընըն մէճմու'ասընը , վէ Վի-

լիսէյէ կիրէն եէնի դայիտէլէրի , վէ պիր գաչ
 փուլմիէրէսլմ ֆէյլէսօփլարըն քիթապընը՝ եա-
 խօտ պիր գաչ մէջհուր տին խօճալարընըն քիթապ-
 լարընը օգույուպ էօյրէնմէքտէն իպարէթ իտի :
 () Նլարըն չօղու տա Սուգատտէս Վրիթապլա-
 րըն եիւղիւնիւ պիլէ կէօրմէմիշ իտի : Ս է ճէմա՝
 աթա քէնտի սէօղլէրինի իգրարը տինիյէ մագա-
 մընտա թուլթուրանլար պուռնլար ըտը : Վէնտի-
 լէրինի կէրչէքլիք էլէլլէրի կիւլի՝ վէ Մլաճըն քէ-
 լամլարընըն էմանէթտարլարը կիպի կէօսթէրէն-
 լէր պուռնլար ըտը : Շէմա՝ աթլար գարանլըգտա եիւ-
 րիւմէքտէ իտիլէր , վէ կէրչէքլիյին Վէլամընա վու-
 դուֆ օլմատըղլարընտան սօնկրա՝ Վրիսթիանլը-
 ղըն պաշլըճա մատտէլէրինի նաօրլ թանըյապի-
 լիլլէր իտի , վէ Կէնաճ լուղէթինին աթըլ մանա՝ օր-
 նը նաօրլ աղնայապիլիլլէր իտի . կէրչի օ պիղիմ
 գալթիմիլին լէվհասընըն իւղէրինէ եաղըլմըշտը ,
 վէ լաքին ինճիլին ըշըղընա մալիք օլմատըղտան
 սօնկրա՝ օնու պիր էյիճէ աղնամայըղ : Մճապա
 օնլար՝ կիւնաճըն Մլաճա գարշը պիր իսեան՝ վէ
 եալընըղ Վրիստոսուն Վասըթաթըյըլա էյիլէնէ-
 պիլիլ էօլտիւրիւճիւ պիր եարա օլտուղու հագ-
 գընա նէ տիւշիւնիւլլէր իտի : Վէնտիլէրինէ կիւ-
 նահ հագգընտա հէր նէքի էօյրէթմիշլէրսէ իտի ,
 գալալլըլար սալթ օնու պէլլէմիշլէր իտի : () Նլաթ
 էօյլէ պէլլէմիշլէր իտի քի ճէմի՝ կիւնահլար Մլ-
 լաճըն նօմօսունա հէր նէ գատար գարշը ըսա տա ,
 խարիճի գանուռնլարը պօղմագ՝ տախմա էն պէօյիւք
 գապահաթտը : () ասիրին տին խօճալարընըն պի-
 րի՝ պիլաֆիւթուր վէ հիճապ էթմէյէրէք՝ պու մէք-
 րուհ զիւ՛իւմիւ թապ՝ էթտիրթմիշ իտի , քի “Նի-
 յէթ փալէլլէ պիր քէսթիւ ամէլի փաքա չըգարա-

պիլիբր՝, յի է պու զիցիւմ իլէ հէր տիւրլիւ պէօ
 յիւք կիւնաճարա փէշինճէ րուխսաթ վէրիլիւ իտի :
 Սէ պա՛ղըլարը տա կիւնաճը սընըֆ սընըֆ թագ-
 սիմ էտերլէր իտի . վէ օնլարը՝ էօլտիւրիւճիւ կիւ-
 նաճա վէ էօլտիւրիւճիւ օլմայան կիւնաճա՝ պէօ-
 յիւք կիւնաճա վէ քիւչիւք կիւնաճա պէօլէրլէր ի-
 տի . պու ֆէրդ եախօտ թագսիմ՝ Ալաճըն Վէլա-
 մընտա ասլա պէյան օլմամըշ օլտուղունտան մա-
 տա՝ Բուհ էլ Գուտսուն պու խուսուստա պիղէ
 էջրէթտի թալիմա՝ թա տախի գարշը տըր : Ա-
 ճապա ինսանլար՝ սէլամէթին սահիհ հօլունու
 թանմըշափըրըտը . աճապա աղնամըշափըլը-
 տը . քի Աօլ կերէքիւք վէ հայաթ Յիսուս Վրիստոս
 տուր . պիղիմ՝ Գուրթարըճըմըղ եալընըղ քէնտի-
 սի տիր : Այլվահ , իշթէ օնլար պու մատտէ իւղէրի-
 նէ պէջիւք գարանըգտա իտիլէր : Օլ գուրթու-
 լուշումուղուն սէպէպի օլան կիւղէլ իսիմ օ տէ-
 րէճէ թէպտիլ օլմուշուտու՝ քի հիշ թանըլմա-
 յօրուտու : Այլիլէլքի Վիլիսէնին կիւղէլ տէհը-
 լէրի կիպի՝ եալընըղ Յիսուստան ճապա վէ թէք-
 միլ նէճաթը տիլէմէյօրլարըտը , վէ րահաթըղ
 պուլմագ իչիւն՝ ճանլարը տօղրու Վրիստոսա գու-
 լաղուղլամայօրլարըտը , իլա օնլարը չօգ տօլաշըգ
 եօլարտան կէզտիրիյօրլարըտը : Պիր թագըմ ա՝
 զիղէրէ նիյաղ էթմէլիյիտի , վէ պիր չօգ խարիճի
 ային ու ատէթլէրէ վէ աղըր րուսուլմարա պիյաթ
 էթմէլիյիտի . շէյլէ քի՝ ատալէթէ վէ րահաթըղ-
 զա թալիպ օլան սէլիլ ճանլար՝ ասլա րահաթըղ-
 զը պուլմաղ օլուրլարըտը : Սէ եինէ նէ մութ-
 լու օլուրուտու օնլարա՝ քի էյէր պու սէֆիլէ՝ օ-
 միւրտէն այրըտըղլարընտա՝ տէրագապ էպէտի րա-
 հաթըղ մէքեանընա կիրէճէքլէրինէ պիր էմի-

յեթների օլա պիլսէ իտի : Իսայր՝ զուլմէթին փա-
տիշահը պու սէֆիլ գուրպանլարըն եագասընտան
էօյլէ պիր եագալամըլ ըտը՝ քի պու էզիյէթլի էօ-
միւրտէն սօնկրա , վէ պիր թագըմ նէվիճատ քէ-
ֆարէթ ամէլէրինտէն՝ զիյարէթլէրտէն՝ ատագ-
լարտան՝ սիյասէթլէրտէն վէ ճէմի՝ ազիզլէրի իմ-
տատա չաղըրտըգտան սօնկրա՝ մէղարըն էօթէ թա-
րափընտա եէնիտէն պիր իսքէնճէլի վէ ու՛գուպէթ-
լի է՛օմիւրէ՛ եա՛նի քաւարան աթէշինէ տա-
խիլ օլաճագլարրտը . վէ տէրլէր իտի քի օրա-
տա ճանլար ճէմի՝ կիւնաճլարտան թէմիզլէնէ-
ճէքլէր . զիրա օնլարըն պուտիւնեւտա իշլէտիք-
լէրի սէվապլար կիւնաճլարընր սիլէմէզ : Ալ էսէմա-
վի րաճաթա տախիլ օլմայը՝ եալընըզ պու զայէթ
ուզուն վէ իսքէնճէլի քէֆարէթտէն սօնկրա դա-
պիլ գըյաս էտէրլէրիտի :

Կիւնաճլարը բէսիտ էթմէք իշլուն դըսսա վէ րա-
ճաթ պիր եօլ պուլմուշլար ըտը , եա՛նի՝ ազէ ի-
լէ թէքմիլ մուա՛ֆվըզ մալիք օլապիլիւրիլ՝ զանն
էտէրլէր իտի : Հէր քիմ քի մուա՛ֆվըգ սէնէտ-
լէրի տաթըճըլարըն ագճէ վէրիրսէ իտի , Լը-
լահ քէնտինին հէր կիւնաճընը ա՛ֆվ էթմիշ տիր
տէյի էմին օլուրուտու : Բէնտիսինի Լըլահ վէ-
քիլի թէսմիյէ էթմէյէ միւթէճասիր օլան Բօմա
եպիսկոպոսու՝ հէր թարաֆա քէնտի արօրզ էլլի
լէրինի եօլամըլըտը , վէ ճէմա՛աթըն ի՛թիգա
տընը վէ աճմագըլընը քէնտինէ ֆուրսաթ սա
յըպ՝ կէջիւ օնլարա ֆիւրուլթ էտէր իտի : Հէ
պիր կիւնահա ֆիյաթ քէսիլմիշ իտի . աղըր կիւ-
նաճլար իշլուն քիւլլիյէթլի ագէէ վէրիլիր իտի
անճագ մուա՛ֆվըգ սէնէտլէրինին տաթըճըլար
տա փաղարըզը պօղմաղա փէք մայիլ օլմայըպ՝ գօ

լայ ուզլաշըրլարըր . Վրիսթիանըն հագգընտա
 Ինճիլ միւճիպինճէ սէլամէթին գըյմէթլի նիշա-
 նը օլան Խաչ՝ քէօր սօֆուլուղա վէ պաթըլ Ի-
 թիգատա պիր ալէթ օլմուշուտու : Ալահըն գու-
 լունուն բուհանի ֆէրեատը օլան տուա՝ պիհուտէ
 լաֆաղանըգլար վէ անկլաշըլմաղ լուղէթլէր իւղէ-
 րինէ պինա օլմուշուտու . բուհ իլէ վէ կերէք-
 լիք իլէ Ալահա սէճտէ գըլմագ իչին իպատէթ-
 քեար առէմլէրին էլի իլէ եափըմըշ քիչիսէլէր՝
 պիւթիւն թաշտան վէ թախթատան թապիրլէր վէ
 սուրէթլէր իլէ տօլմուշարըր . վէ պիր թագըմ
 ագըլըլ առէմլէր օնլարըն հուգուրունտա եիւ-
 ղիւ գօյու եէրէ դափանըպ սէճտէ գըլարլարըր .
 վէ ֆիքիրլէրի գըղտըգճա վէ հերարէթլէնտիքճէ՝
 ղանն էտերլէր իտի քի Ալահա ղիյատէ իպա-
 տէթ էտէյօրլար : Փափաղ օնլարա պաղմա սու-
 յունտան՝ պիր գաչ ա՛ղիլլէր քէմիքլէրինտէն՝ վէ
 պիր գաչ աղնաշըլմաղ քէլամադտան պաշգա պիր
 շէյ վէրմէղ իտի : Ալանահ իգրարը տօլապը պաշ-
 գա շէյ իչին աշըլմաղ ըտը՝ իլա քի քէօր սօ-
 ֆուլուղուն, սէֆիլ էսիրլէրինին ղինճիրլէրինի
 տահա ղիյատէ գափիլէմէք իչին :

Իպատէթ՝ էսքի Րուս՝ փուլթիէրէսթլիյինտէն
 փէք չօդ շէյ էօտիննճ ալմըշըտը . Փափափիլէ-
 րին վէ էսքի ղէման Րուլարընըն փուլթիէրէսթ-
 լիյի՝ եալընըղ օնլարըն փուլթարընըն իսմինտէն
 ֆէրգ օլուրուտու . իքիսի տէ Ալահըն հուգուրուն-
 տա նամագպուլ տուր : Պու միսիլլի պօղուգ վէ
 սափմըշ էֆքեարլար արասընտա կերէք պիւթիւն
 ճէմա՛աթըն վէ կերէք հէր պիր քիչինին թապի՛-
 աթը նասըլ օլապիլլիր իտի : Այէր պիր ճէմա՛ա-
 թըն վարըշընը վէ մէշըէպինի՝ քէնտի բուհանի

գուլաղուղաբունն մէշրէպինտէն գըյաս էթմէք ճա-
յիղ իսէ, ճէմի՝ պէտ խոյլար վէ կիւնահլար հէր
տէրէճէ ատէմլէր իշինէ կիրմիշլէր իտի : Վրիս-
թիանա միւթա՝լիգ ֆաղիլէթլէրին պարընաճագ
մէթին մէքեանլարը օլմագ կէրէք օլան մանաս-
թըրլար՝ էքսէրի մէքրուհ վէ մուրտար էտէպսիդ-
լիք մահաշլէրի օլմուշլարըտը : () րալարտա թէն-
պէլլիք՝ միւրայրլըգ՝ նափէրհիլքեարլըգ՝ ա՛տալէթ՝
իթթիֆագսըլլըգ՝ զօրաքի էրկէնլիքտէն հասը
օլան էտէպսիդլիք հէր ճիհէթ իլէ իճրա օլու-
րուտու : () ա՛սիրին Վաթին միւլէրրիկլէրի վէ
միւթէպէր միւլէլիֆլէրի՝ պու նագլիմին իշինտէ
միւպալաղա պիր շէյ եաղմատըղըմա՝ շէհատէթ
էտէրլէր : Վէ օնուն իշինն օլ վագթըն փա-
փաղաւընա Նսայի փէյղամպէրին շու սէօղլէրի
փէք էյի եագըշըր : « Իշթէ պէքճիլէր հէփիսի
քէօր տիւրլէր . պիր շէյ պիլմէլլէր . հէփիսի լալ
քէօիէքլէր տիր , իւրմէյէ գատիր տէյիլլէր . օնլաք
սայրղլայըպ եաթըրլար , ոյգույու սէվէլլէր . վէ
իշթահը գուվվէթլի օլան՝ տօյմագ պիլմէլլ քէօ-
փէքլէր տիր . հէմ օնլար անկլամայը պիլմէլլէն
չօպանլար տըր . հէփիսի քէնտի եօլլարընա՝ պիլ-
ճիւմլէ հէր պիրիսի քէնտի նահագ քեարընա տէօ-
նէր : Կէլին՝ շարապ կէթիրէյիմ , վէ միւսքիր ի-
լէ սէրիսշ օլալըմ , եարըն տալի պու կիւն կի-
պի՝ վէ տահա զիյատէ զանի օլաճագ՝ տէրլէր^{*)} :
Վէ պիր Բէսուլուն տա փէյղամպէրլիյի թէք-
միլ օլուու . « Բուհ աշիքեարէ սէյլէր քի՝ ախըք
զէմանլէրաէ պա՛ղը քիմսէլէր իմանտան մուր-
թատ օլուպ միւրայրլըգ իլէ եայանլար էօյրէտէ-

ճէքլէր , էվլէնմէքտէն մէն՝ էտէճէքլէր , վէ Ալլահըն եարաթտըղը (թա՛ամլարտան կէրի տուրմաղա թէնպիհէտէճէքլէր"§ : Այեր գուլաղուլլարըն էօմըրիւ պէյլէ օլուր իսէ , ճէմա՛աթըն չօղունուն էօմըրիւ նա՛սը օլապիլեր :

Հագիգաթ՝ չօղարը պիր Իսլահի Մէղճէպէ Ղէյատէսինճէ արղու չէքմէքտէիտիլէր . վէ օրատա պուրատա սէմալլի ըջըղըն շալղլարը փարլամաղա պաշլամըջըտը : Ա է լաբին օլ գուլվէթսիլ վէ աղ ըջըղար՝ ճէմա՛աթլարը գափլայան գարանլըղըն գոյու սիյահլըղընը կէօսթէրմէքտէն պաշգա պիր շէյ էտէմէյօլլարըտը : Եարա հէմ տէրին վէ հէմ էլտիւրիւճիւ իտի : Եալընըղ Ալլահըն էլի օնու միլ իլէսաղալտապիլեր իտի . վէ ինսան օղու վէ ինսան ճէմիյէթի օնա տէվա էտէմէղ իտի : Իսլահի Մէղճէպէ լաղըմ՝ ըտը , վէ Ալլահ օնու իճըրա էյլէտի :

§Ա . ՏԻՄ . Դ . 1 , 3 .

Փ Ը Ս Լ Բ

Ընդհանուր Գրքանոցի Իսկանի Սեղանի : 17-րդին :

(Սենե 1517)

Սուգատտէս Վրիթապլար ճէմն'աթլարըն է-
լինտէն ալընմըշտը . թէքրար օնլարա կերի վերիե-
տի : Վանսթանչա սինադոսու Յովհաննէս Հու-
սու աթէշէ եադտըմըշտը , վէլաքին աթէշ օ-
նուն սէօղէրինի տէ պէրապէր թէլէֆ էտէմէթիշ
իտի . օնլար փէք չօգ առէմէրին դալպինտէ ֆի-
լիսէնմիշ իտիլէր : () Նալթընճը տէհրին պաշլան-
ղըճընտա՝ Յիսուս Լճէնտիթիլ կէրչէքլիյէ եէնի
շահիտլէր դալտըրտը : () Նլարըն պաշը՝ Վրիստո-
սուն գուվկէթլի գուլու Սարտինոս Լուտեր իտի :
Լուտեր 1483 տէ Վոյեմբերին օնունտա Սաք-
սոնիատա Լոյլէպէնտէ տօղտու , վէ ալըն օն պի-
րինճի կիւնիւնտէ սուրբ Սարտինոսուն եօրթու-
սունտա վաֆթիլ օլտու , վէ ատընա Սարտինոս
գօտուլար : Վրիչիւք եաշընտան օգուճաղա վէ ի-
լիմէ տէրէճէսիլ պիր հալէս վէ կէլիշաթ կէօս-
թէրտի : Վէնտի պապասը Հանս Լուտեր Սօ-
րա քէօյիւնտէ պիր սէֆիլ մատէնճի օլուպ' օնու
մէքթէպէ եօլատը : Պու տէլիգանլը շայիրտ՝ դա-
փու գափու մագաճը պէ յիթլէր օգուճաղըլա քէն-
տի էքմէյինի չըգարըրտը . թաքի պիր տինտար
գարը օնու քէնտի էվինէ ալտը : 1501 տէ Լը-
ֆուրթուն մէտրէսէսինէ կիրտի . վէ տէօրթ եըլ-
տան սօնկրա () Դոստինեան րուհպանլարըն մա-

նասթըրընա տախիլ օլտու, քի օրատա րահաթ
Լըլահա խպատեթ էտեպիլսին : Ա էլաքին օ՝ սա-
հիհ րահաթըլը վէ սէլամեթի տահա թանըմադ-
ըտը . պիր շէտիտ գասավէթ օնուն ճանընը սար-
մըլըտը : Ա է քէնտի քէնտիսի իլէ զիյատէսինճէ
ճէնքլէշմէքտէ իտի , զիրա քէնտի ամէլլէրի իլէ
քէնտիսինի գուրթարմադ էմէլինտէ պուլունտու .
վէ Վրիստոստան օլան ճապա սէլամեթի տահա
թանըմամըլըտը :

Լըլահ թաալա ի ուտերին եանընա պիր ին-
թիյար րուհպան գոմուշուտու , քի օ՝ Յիսուսու վէ
օնուն մուհպպեթինի վէ քերէմինի ի ուտերէ պէ-
յան էյլէտի . վէ Սարտինոս ի ուտեր օվագըթ Լը-
լահըն Վէլամընը հավէս իլէ օգուտու . Յիսուս
Ի ֆէնտիմիլ օնուն եիւրէյինէ եէնի պիր ըլըդ
եայտը . վէ սէլամեթին միւթտէսինին հագդըն-
տա օնա պիր իման՝ վէ օնուն սէմքէսի օլան պիր
սէվինճ իհսան էյլէտի : 1508 թարիխինտէ ի ու-
տեր ի իգդէմպէրկին պաշմէտրէսէսինէ միւտեր-
րիս թային օլունտու , վէ օրատա շերէֆ վէ իգ-
պալ իլէ տէրս վէրիւր իտի : Վիլիսէնին կէօրիւն-
մէլ Պաշը՝ օնու փափավիլիյէ գարը պիր տիւ-
ղիյէ ճէնք էթմէյէ հագըրպամըլըտը : Պու ա՝
ղիլ ճէնք 1517 թարիխինտէ պաշատը : Ս
գըթ մուաֆվըդ սէնէտլէրինին քեարը պաշա-
մըլըտը , վէ ալէմ պէցիւք թէօքէլլէր վէրիյօ-
րուտու : Յովհաննէս Տէցէլ իսմինտէ Տօմինիքան
րուհպանըն պիրի փափանըն էմրի իլէ պիւթիւն
Նեմէսթանը տօլաշըպ՝ պու պէտնամ սանաաթը
իշիտիլմէմիշ պիր արսըլըղըլա գուլլանըյօրուտու :
() նա պիրաղ ագճէ վէրտիքլէրի կիպի՝ պիր մու-
աֆվըդ սէնէտի վէրիւր իտի . վէ պու սէնէտ՝ կիւ-

նաճլարն քեամիլէն ա'ֆիլ օլմասընըն մուհարրէր պէյաննամէսի իտի : Տէցէլին մէրամը՝ սալթ ագճէ թօիլամագ ըտը :

Անֆիլ ճէմա'աթ հէր վէճհ իլէ ալտանմագտա ըտը : Ահրէն իէք չօդատէմլէր պու մէքրուհ. քեար իչիւն աղաճըյօրլարըտը , վէլաքին հիչ քիմսէ սէս չըգարմաղա ճէսարէթ էտէմէյօրուտու . զիրա Տէցէլ՝ փափանըն հիմայէթինին ալթընտա ըտը : Մէսսէն շէհրինին Ապիսկոպոսու Յովհաննէս՝ ճէմա'աթըն հէր թարաֆտան մուա'ֆիլըգ սէնէտլէրի սաթըճըսընըն եանընա դօշայօր իտիքլէրինի կէօրտիւքտէ , պաղըրարագ տէտի քի՝ «Ահհ , օատէմլէր նէ՝ դատար տէլի տիրէր , քի քէնտի ագճէլէրինի՝ անախթարը քէնտիլէրինտէ օլմայան սանտըղըն իչինէ աթարլար» : Վօլօնիատա վա'ղ վէրէն Պրանչիսքան րուհպանըն պիրի՝ պու քեարըն միւնասիպէթսիզլիյինի ճէմա'աթա անկլաթմագ իչիւն՝ օնլարա տէտի քի , «Ահ տինտար ճանլար , սիզէ պիր եէնի միւճիզաթ նագլ էտէյիմ : Այէր պիրինիզին եարըմ ալթըն ֆիօրինի վարըսա , տօղրու ճէննէթէ կէօթիւքէճէք պիր մուա'ֆիլըգ սէնէտի սաթըն ալապիլիր , վէ օլ քիմսէնին եանընտա ֆիօրինին պիր չէյրէյի վարըսա , եինէ Ալլահըն փատիշաճըղընըն պիր փայընը սաթըն ալապիլիր . վէլաքին էյէր հիչ փարասը եօղուսա , մութլագա ճէհէննէմէ կիթմէլի տիր : Պու պիր եէնի միւճիզաթ տէյիլ միտիր , քի հիչ քիմսէ ագճէսիզ դուրթուլամայօր , վէ սէլամէթի պուլլամայօր» :

Տէցէլ Ա իգդէմպէրկէ եէթիշեպ քէնտի մաթարընը սաթմաղա պաշլատըղը ղէման՝ Աուտեր սիւքիւթ էտէմէտի : Մուա'ֆիլըգ սէնէտլէրի իւ-

ղերինէ 93 գայիտէլէր եաղըս՝ 1512 սէնէսինտէ
 Զոկտեմբերին 31 ինտէ օնլարը գալէ քիլիսէսինին
 գափուլարընա եափը շտըրտը՝ վէ պու գայիտէ-
 լէրին իշինտէ մուա՛ֆփլըգ սէնէտլէրինին ճիւմլէ
 միւնասիպէթսիլլ իյինի պէյան էթմիշ իտի, վէ տա-
 խի հէր քիմ իլէ օլուրսա օլսուն՝ պու մատտէ
 իւղէրինէ միւճատէլէ էթմէյէ սէօղ վէրմիշ իտի :
 Պու գայիտէլէր չափուճագ պիւթիւն Նեմէս-
 թանա վէ պիւթիւն Նարոփայա եայըլտը : Զէփ-
 սի պու միսիլլի ճէսարէթէ թա՛ճճիւս կտէրիտի :
 վէ հիչ քիմսէ պու միսիլլի պիր սէօլէյիշ վէ լի-
 սան իշիթմէմիշ իտի :

Զօգ ահվալար պիր հէրէ կէլիպ՝ իսլահի մէզ-
 հէպին եօլարընը հաղըրլայօրլարտը : Պինլէր-
 ճէ պին Ս օտուալար՝ Պոհեմիալը գարըտաշար՝
 Ս կքլիֆին շայիրտլէրի Ինճիլին թօխումլարընը
 պօլճա կքիպ եայմըշարտը : Ս է հէր քէս կէօ-
 պաթընը կէօրմէյէ պաշլամըշտը : Ս ա՛ղլար էվ-
 վէլքինտէն զիյատէ վէ ա՛լէսսէվիյէ խալգըն անկ-
 լատըղը լիսանտէ վէրիլիյօրուտու : Ս է հէր քէս
 իլիմլէր թահսիլ էթմէյէ՝ վէ խուսուսա Խպրա-
 նի վէ Նունանի լիսանլարընը էօյրէնմէյէ թալիպ
 օլույօրլարտը : Վաթօլիք փափաղլարընըն ճահիլ-
 լիյինի վէ պօղուգլուղունու զէվգէնմէյէ վէ այըպ-
 լամաղա պաշլամըշլարտը : Թապ՝ խանէնին եէնի
 իճատը՝ էօմիւր Վիթապընը ճէմա՛աթըն էլինէ
 վէրիպ՝ ճէմի՛ իլիմլէրէ տիւ շման օլան Վիլիսէ խա-
 տէմէլէրինին իթիպարընը պօղմաղա զիյատէսին-
 ճէ եարտըմ էյլէտի :

Փ Ը Ս Լ Ք

ՎԻՆԱՊԸ Ե ԷՐԵՖԻՆ ԲԱՍ՝ օԼՏԱՐ : ԼՆՊԵՐԵՆ ԺԵՆԱՊ-
ԱՐԸ : Ա ԵՐԺԱՆՆ ՆԵՆԱԴՈՍԱՆ : ԼՆՊԵՐ Ա ԵՐԴԵՊՈՐԷՊԱՆ :

(ՍԷՆԵ 1457 — 1534)

Հինտիսթան Պրահմինյէրինին մէջՏուր պիր մե-
սէլի վար , քի տէր . "Միւսպարէք օլսուն օլ ատէմ ,
քի եաղըյը իճատ էթմիշ տիր" : Պիղ տէ պու
սէսհպէթի՝ թապ'իսանէյի իճատ էտէնին հազըը-
նա տէյէպիլիբիզ : Ըլէսսէվիյէ գըյաս օլունուր ,
քի պու գըյմէթլի իճատըն սահիպի Վուլթէն-
պէրկլի Յովհաննէս տիր . վէ օնուն շէրիքլէրիտէ
Յովհաննէս Պաուսթ վէ Պետրոս Ե ԷՓՖէրիտի
Իւք թապ' էթտիքլէրի քիթապ' Սաղմոս եախօտ
Մէզամիր քիթապըրտը (1457) : Պաուսթ՝ Սայնց-
տա փէք չօդ Սուղատտէս Վիթապլար թապ'
էթտի , վէ սօնկրա Փարիզէ կիթտի . վէ օրատա
թապ'իսանէ սահա'աթը տահա թանըլմամըշտը ,
Ա էչիւնքի իլէրտէն էլ եաղըսը Սուղատտէս Վի-
թապլար պէշ եիւղ ալթընա սաթըլըրտը , Պա-
ուսթ ալթմըշ ալթընա սաթմաղա պաշատըղըն-
տա՝ հէր քէս թա'ճճիւպտէ գալտը , վէ սաթըլ-
տըղճա՝ եէնիտէն Սուղատտէս Վիթապլար մէյ-
տանա չըգտըղընը կէօրտիւքլէրինտէ , պիւթիւն
Փարիզ շէհրի պիրի պիրինէ կէչտի . վէ ճիւտլէրի
րուպար էտիպ' հէփսինի պիրիպիրինէ պէնկզէր վէ
մուլթապըդ պուլտուգլարը թագտիրտէ տահա զի-
յատէսի իլէ շաշըպ' պու ատէմ սիհիրպապ տըր

տէտիլէր : Ա է Պառուծուն էվինի պասըպ՝ իչին-
տէն պիր չօդ Սուգատտէս Վիթապ չըգարտը-
լար , վէ սուչու կիպի մէրդումու հիւքմ էթտի-
լէր . զիրա գըյաս էթտիլէր քի 'շէյթանլու շարթ
էթմիշ տիր , վէ քիթապլարընըն իչինտէքի գըր-
մըզը եաղըտըրը քէնտի գանըյըւ եաղմըշ տըր :
Պագաթ գուլանտըզը եօլու վէ թէրթիպի թա-
րիֆ էթտիլինտէ , Փարիզին շուրա մէճլիսի օնա
աղատըդ վէ րուխսաթ վէրտի :

Եւր Աթինճէ Վիթապը Շէրիֆ 1462 թա-
րիխինտէ թապ՝ օլունտու . վէ Եւր Նեմէճէ Վի-
թապը Շէրիֆ 1467 թարիխինտէ թապ՝ օ-
լունտու : Նիրմի երլտան սօնկրա՝ Եւրոփանըն ճէ-
մի՝ պաշըճա մէմէքէթլէրինտէ թապլտանէլէր
պուլունուրուտու . վէ սէրի՛էն ճէմա՛աթըն իչինէ
պինլէրճէ քիթապլար եայըլտը . շէյլէ քի՝ օ վա-
գըթա գատար սալթ պիր գաշ ալիմ առէմլէրէ
մախսուս օլան իլիմ տէտիլլէրի շէյ՝ ալէսսէվի-
յէ պիլթիւն Վրիթիանլարըն քէնտի մալլէրի
օլտու : Ա է 1228 թարիխինտէ՝ Փափա Սուգատ-
տէս Վիթապլարըն եայըմասընա գարշը իլք ֆէր-
մանընը չըգարտըզը վագըթ՝ օ եասագ սալթ զէն-
էլին վէ մալլիւմաթըլ առէմլէրին հագգընա օլա-
պիլիր իտի . չիւնքի էլեաղըսը Սուգատտէս Վի-
թապլարըն պահասը փէք եիւքսէք իտի : Սալթ
Ա օտուալար պու եասագտան իկրաճ օլմուշլարը-
տը . զիրա օնլար քէնտիլլէրի Սուգատտէս Վի-
թապլարըն էօրնէյինի ալապիլիրլէր իտի : Ա է
լարին Վիթապը Շէրիֆ աշաղը պահալլա է-
տինմէք միւմքին օլտուղու վագըթ՝ Փափանըն եա-
սաղը օլ Վիթապըն էտինմէյէ վէ օգումաղա հա-
վէս էտէնլէրէ գարշը գօյամատը :

Առևտրին եազտըղը 95 գայիտէլէր հէր եէրտէ ղիյատէ տիգգաթ իլէ օդունուպ՝ չօդ եէրլէրտէ տէ սէվինճ իլէ գապուլ օլունմալարըիլէ՝ Վափանըն ճանը իֆրաթ սըղըլըպ՝ Առևտրէ էմր ու թէն-պիհ եօլատը քի եազտըղը սէօզլէրի կէրիալսըն :

Առևտր կէրչի օվազըթա գատար Վափայա չօդ իթիպար վէ րայէթ էսէյօրուտու , ֆազաթ պու մատտէտէ օնուն էմրինի իճրա էթմէյի միւնասիպ կէօրմէտի : Ա է րիճա էթտի քի տին մատտէսի-նին եալընըղ հաքիմի օլան Վիթապը Հէրի-ֆին քէլամլարը միւճիպինճէ՝ քէնտի եազտըղը քիթապլարըն եանկըշընը իսպաթ էտիպ՝ քէնտի-նի իսքեաթ էթսին : Վափա՝ պիր ֆուգարա (-) գոստինեան րուհպանընըն արզուսունու էտա էթ-մէյէ թէնէղղիւլ էթմէտի . վէ մէղհէպի իսլահէ-տիճի Առևտր հիչ պիր շէյտէն սարսըլմայօր ի-տիյինի կէօրիւնճէ , 1520 սէնէսինտէ օնու աֆօ-րօղ էտիպ՝ Վիչիսէտէն թարտ էյլէտի : Ա էլա-քին Առևտր՝ էօմիւր Վէլամընտան կիւն պէ կիւն ղիյատէ ըշըդ քէսպ էտիպ՝ Բօմ իլէ պիւթիւն պիւթիւնէ գաթի ալադա էթմէյէ վէ պօղուշ-մաղա գարար զըլտը . ղիրա էյի պիլիր իտի քի Վափանըն ճէմի՝ թէհտիտլէրի վէ էօրֆլէրի էօ-միւր Վէլամընա պիր շէյ եափամաղլար : Ա է 1520 Թարիխինտէ՝ Վեկտումբերին օնունտա Ա իդդէմ-պէրկ շէհրինին գափուսունտա պիր չօդ շաիրտ-լէրին վէ սայիր ատէմլէրին հուպուրունտա՝ Վա-փանըն օլ աֆօրօղ քեաղըտընը վէ շէրա՛աթ քի-թապընը տախի աթէշէ եագտը :

Առևտր պէջլէճէ Վափափիլիքտէն պրըլտըգ-տան սօնկրա , տաիմա տահա գուվլէթլիճէ ճէնք-լէշմէքտէ պուլունտու : 1521 Թարիխինտէ՝ Ա օրմն

շէհրինտէ գուրուլան սինադոսուն հուղուրունա չա-
 ղըրլտը , քի օրատա Իմրիէրաթօրուն հուղուրուն-
 տա թէֆթիշ օլտուն : () նէ՛ թէհրէքէլ տագի-
 գէ իտի : Յովհաննէս Լուսուն էօլիմիւնիւն զիք-
 ըի իլէ պիւսպիւթիւն գաթի իւմիտ էթմէք վէ ճէ-
 սարէթտէն տիւշմէք լազըմ կէլիր իտի քէնտիսի-
 նէ : Չօգ ատէմլէր օնա նասիհաթ վէրտիլէր քի
 սինադոսա հիչ կիթմէսին . վէ լաքին օ ապլա Գօրգ-
 մատը . օնուն պիւթիւն գուլվէթի վէ իւմիտի Յի-
 սուս ըտը : Իմտի մերգում Վ օրմա կիթմէյէ
 եօլա չըգտը , վէ Լըֆուրթա նէթիշտիյինտէ ,
 պիւթիւն սօգաղլար վէ էվէր ա'սքէր իլէ տօշտու ,
 քի Լուտերին կէտիյինի կէօրսիւնլէր : Վ է օնա

պա՛ղըլար՝ Պօղոս Բէսուլ Լըրուսաղէմէ սօն եօլ-
 ճուլուգ էթտիյինտէ նէ տիւրլիւ թէհլիքէյէ վէ
 գաղայա օղըատըլըսա, քէնտինին տէ պաշնա օ
 միսիլի պիր գաղա կէլէճէք տիր տէտիքլէրինտէ,
 օնլարա ճէվապ վէրտի քի, «Լըյէր Ս իդդէմպէր-
 կին վէ Ս օրմսուն արասընտա կէօյէտէք եիւքսէյ-
 միշ պիր աթէշ եագսալար պիլէ, եինէ պէն Լէ-
 լա՛հ թա՛ալանըն իսմի իլէ՝ սինադոսուն հուղու-
 րունտա կէօրիւնէճէյիմ» : Ս օրմսա եագլաշտը-
 ղընտա, թէքրար օնա նասիհաթ վէրտիլէր քի. քէն-
 տի տիւշմանլարընըն հուղուրունա չըգմասըն : Լա-
 քին օ՝ «Պէն Ս օրմսա չաղըրըլտըմ, վէ էյէր օ-
 րատա տամլարտա օլան քիրէմիթլէր գատար շէյ-
 թանլար պուլունսա պիլէ՝ Ս օրմսա կիտէճէյիմ»
 տէտի : Իմտի Լուտեր սինադոսուն հուղուրունա
 չըգտը, վէ օնա նասիհաթ էթտիլէր քի քէնտի
 եաղտըղլարընը կէրի ալսըն, վէ պունա պիր գըս-
 սա վէ գաթի սէօլ իլէ ճէվապ վէրսին : Լուտեր
 եիւքսէք սէս իլէ ճէվապ վէրտի քի, «Սիլ պէ-
 նիմ եանկըշլըգտա պուլունտուղումու Վիթապի
 Շէրիֆտէն իսպաթ էտէմէղսէնիլ, պէն եաղտըղ-
 լարըմը նէ՝ կէրի ալապիլիբիմ, վէ նէ՝ տէ կէրի
 ալմաղա պօրճլու իմ : Օիրա պիր ատէմ քէնտի
 ղամիրինէ գարշը պիր շէյ էտէրսէ, հէմ տէլի տիր,
 վէ հէմ քէօթիւ տիր : Իլթէ պէն պունտան զի-
 յասէ լազըրտը սէօլէյէմէմ : Հէմէն Լլա՛հ պա-
 նա եարտըմճը օլսուն . ամին» : Լուտերին տօսթլա-
 րը՝ վէ պախուսուս Սաքսոնիանըն Լըլէթմօրու Պրե-
 տերիկոս՝ պէօլէ պիր ճէսարէթլի իգրարա հէյ-
 րան օլտուլար : Պագաթ Պէշինճի Կարողոս փա-
 տիշա՛հ օնու հերետիկոս սըրասընա կէշիլիպ՝ թէք-
 տիր էթտի : Պու ճիւմիլէ իլէ իթտէյլէտիղի էմ-

նիյէթ ֆէրմանընը կերի ալմայըպ, օնա բուխսաթ վերտի քի սաղ սէլիմ վէ սէրպէսթ կերի տէօն սիւն :

Սէ 1521 սէնէսինտէ՝ Մայիսին տէօրտիւնտէ Լուտեր Սօրա շէհրինտէն այրը լորդընտա, Եօլտա օնու պիր գաչ աթըլար կէօյա ճէպը իլէ թուլթուպ արապատան աշաղա էնտիրտիլէր, վէ մէրդուսու պիր աթա պինտիրէրէք ալըպ Եիւրիւյիւ վէրտիլէր : Սէ պիր թագըմ տաղար վէ տէրէլէր տօլաշորգտան սօնկրա, Եարը կէճէտէն պիր սա՝ աթ էվիլէ Լարդպուրկ գալէսինէ Եէթիշտիլէր : () աթըլարը Եօլայան՝ Լէլէթթօր Պրետերիկոս իմիշ, քի օնուն մէրամը պու խտի քի Լուտերի պիր էմին Եէրէ գօյուպ՝ օնուն պաշընա կէլէն ֆէլաթ սափուշունճայատէք օրատա Տըֆլ էթսին : Լարդպուրկտա օնու իմրախօր Վէօրք խմի իլէ պիր քիշիգատէ մահպուս տէյիւ սաղլարըրըտը : վէ օրատա սաղալ գօյվէրտի, վէ օասիրին պէյլէրի կիպի գըլըճ թաշըրըտը :

Վալըր քի՝ Լուտեր Լարդպուրկ գալէսինտէ քէնտի վազթընը պօշա կէշիրմէտի : Վիթապը Էլէրիֆի խաղըն լիսանընա թէրճիւմէ էթմէյէ պաշաաթ : զիրա էյի պիլերիտի քի կէրէքլիյի ճէմա՝աթա թանըթմաղա վէ Եայմաղա գուվէթլի Եօլ պու տուր : () ճէսարէթ իլէ պու կիւճիշէ էլ վուրտու : վէ օնա Տիչ պիր մոլապէնէթ էտէն Եօղուտու : Լնճագ Զիսուս Լֆէնտիմիղտէն Եարտըմ պուլուպ թէղիյէ Տալա պիւթիւն Վեմէլէսթանըն Վիլիսէսի նէղտինտէ պիր խաղինէ կիպի թուլթուլան Լնճիլին թէրճիւմէսինի թէքմիլէյլէտի : Սէ տախի Բօմա Վիլիսէսինտէ օգուսան Լնճիլէ թէֆսիրլէր Եաղտը : Պու Վիթապ

փէք չօգ շէրէֆ պուլտու, վէ հէր թարաֆա եա-
 յըլտը: () ն այտան սօնկրա Վ իդդէմպէրկտէքէն-
 տի շայիրտլէրինին մապէյնինտէ զուհր էտէն վէլ-
 վէլէլէրի տուլուպ' Նլէթթօրա տանըշմայարագ
 Վ շարգպուրկ գալէսինի պրագտը կիթտի. վէ Վ իդ-
 դէմպէրկէ եէթիշտիքտէ՝ շայրէթ էտիպ օնլարը
 պիրիպիրի իլէ պարըշթըրտը: Վ է պիր գաչ էս-
 քի լիսանլէրէ վուդուֆ օլան տօթթլարընըն եար-
 տըմը իլէ ճէմի՝ Վիթապը Հ էրիֆին թէրճիւմէ-
 սինի թէրմիլ էյլէտի: () թէրճիւմէ 5134 թա-
 րիսինտէ թապ' օլուպ' պիր ճիլտ օլտու: () նուն
 իշտաշլարընըն էն մէշուրու փիլիպպոս Ս'ելանկ-
 տոն ըտը, քի Պատէնին պէյիւք Տուգալլը-
 նըն շէհրի Պրէթէնտէ տօղմուշուտու: Պու քիմ-
 սէ կերէք իլմի վէ կերէք տինտարլըղը իչիւն ղա-
 յէթ նամտար օլուպ' տէրէճէսիլ հաղիմ վէ թաթը
 թապիյէթի իլէ չօգ տէֆա՝ լ ուտերին աթէշի
 մէշրէպինի վէ հէրարէթինի թէսքին էյլէտի:

Ֆ Ո Ս Լ Դ

Իսլահի Մեդհեդէն Էնթեֆե-ի : Լուսերին Էօլե-ֆե :
Լահուդուրի շէհրէնդէ օլա զարու :

(Սէնէ 1519 — 1555)

Ինճիլին Լ'զիզ Թալիմաթլարը՝ Լուսերին հատ-
սըզ հիսապսըզ վա'զլարըյըլա՝ պախուսուս Թէ-
լիֆ Էթաիյի պէշլիք վէ քիւչիւք Թա'լիմաթ քի-
թապլարը վէ եազարըզ իլահիլէրիլէ՝ հէր եէրէ
եայըլտը : Վէնտի շայիրտլէրի վէ տօսթլարը տա-
խի՝ կէրէքլիյին եայըլմասընա ճէհտ էտէրլէր
իտի : Հէր եէրտէ Փըրգա Փըրգա օլմուշլարըտը ,
վէ քիմի փափայա՝քիմի տէ Լուսերէ Թարաֆ Է-
տէրլէր իտի : Սէ 1519 Թարիխինտէ փափանըն
պիր Էլէիսի Նեմէսթանը տօլաշըպ՝ տիգգաթ
էյլէտի քի տաիմա տէօրթ ատէմտէն իւշիւ Լու-
սերէ սահապէթլիք էտէր իտի , վէ եալընըզ պիրի
Թօմա Լախիսկոպոսունա Թարաֆ էտէր իտի :

Յուլհաննէս Էլէքթօրուն կիւնիւնտէ Սաք-
սոնիատա Իսլահի Մեդհէպ փէք չօգ իլէրլէտի :
Էլար ազար ըջգ պիւթիւն ճէմա'աթըն իչինէ
կիրէյօրուտու : վէ ազար ազար եանկըշ ա'տէթլէրի
Թանըյըպ ըէտտ էտէյօրլարըտը , մանասթըրլարը
Թէրք էտէյօրլարըտը , վէ պիլկիսիզ վէ ահմագ
փափաղլարըն եէրինէ՝ տինտար վէ ալիմ վա'իզ-
լէր դօյօրլարըտը : «Նէնի Թա'լիմաթ» եա'նի Ին-
ճիլ Լոմերանիատա՝ Սուրգէմպէրկտէ՝ Պատէնտէ՝
Պրանտիպուրկտա՝ Հօլթէյնտէ՝ Սիլեզիատա՝ Պո-

Հեմիատա՝ Լուսակտա՝ Սեբլենպուրկտա՝ վե՛րեմ
 չէսթանըն տաճա սայիր չօգ շէհրլերինտէ վե
 սէմթլերինտէ սէվինճ իլէ գապուլ օլունտու : Ա՛յ
 1526 թարիխինտէ Սայիսին տէօրտիւնտէ՝ Խա-
 լաճի Սեզճէպէ թէվապի օլան պէյլէր՝ քէնտի
 տիւշմանլարընա գարշը դօմաղա վէ՛րուտերին թա՛-
 լիմաթընը հըֆղ էթմէյէ՝ թօրկաւտա պիր մուա-
 հիտէ էյլէտիլէր . վէ 1529 թարիխինտէ Լալի-
 լին 19ունտա՝ Սփայրտա գուրուլան սինադոսուն
 թէնպիհլէրինէ գարշը Բըրթէսը եախօտ րէտտի
 իգրար էթտիլէր . զիրա օլ սինադոս քէնտիլէ-
 րինի սէյլէթմէմիշ իբէն , վէ օնլար զայիպի ա՛ն
 էլ մէճլիս իբէն , օնլարըն իւղէրինէ հիւքմ էթ-
 միշ իտի : Ա՛յ պու մատտէտէն էօթիւրիւ օնլար
 Բըրթէսընտէ տէնիլտիլէր : Ա՛յ 1530 թարիխին-
 տէ Խնճիլի Վարիսթիանլար՝ Լաղպուրկուն սի-
 նադոսունա պիր իգրար կէօնտէրտիլէր , քի օնա
 Եւլղոս-բէ Խէրաբէ տէնիլիր . վէ օնու իւշ Լալէթթօր
 պէյլէր՝ եիրմի Տուքա՝ եիրմի տէօրթ Վօնթէ՝
 տէօրթ Պարոն վէ օթուղ ալթը աղատ շահանէ
 մէմլէթէթլէր իմպալամլշուրլար : Լաճամը 1532
 սէնէսինտէ՝ օնլարա զամիր սէրպէսթլիյի իհսան
 օլունտու :

1546 թարիխինտէ Փետրուարըն 18ինտէ՝ Լալ-
 լէպէնտէ Լուտեր ալթմըշ իւշ եաշունտա վէթաթ
 էյլէտի : Ա՛յ օնուն սօն սէօղլէրի պունլար տըր .
 “Լա՛ Փէտէր , պէնիմ րուհումու սէնին էլէրինէ
 թէսլիմ էտէրիմ , եա՛ Բապպ , կերչէթլիյին Լաւա-
 հը , սէն պէնի սաթըն ալտըն” : Լուտեր տիւնեա-
 նըն պէյիւրէրինէ հէրնէ գատար սէրթլիք վէ
 սէպաթ կէօսթէրիրսէյիտի , չօճուգլարա տա օգա-
 ւար հաղիմլիք վէ սաֆտէրունլուգ իպրաղ էտէր

խախտի : Պէտքիւք թէ հիւրերէն իշխնտէ՝ տայիմա Լա-
 շա հա կիւմէնիւրիտի : () նուն թա՛լիմա թլարընըն
 շէօհրէթ պուլմասընըն վէ սահիհ Ինճիլի տէնի-
 լէն Վիլիսէնին իշխնտէ տալիմա միւ՛թէպէր թու-
 թուլմասընըն սէպէպի շու տուր՝ քի մէղքիւր թա՛-
 լիմա թլար ինսան իճատը օլան գանուլար իւղէ-
 րինէ գօնուլան ճէմի՛ իւմիտլէրի պօշա չըգա-
 րըր : վէ եալընըղ Հիսուս Վրիստոսուն վասի-
 թասըյըլա Լաշըն ճապա մէրհամէթինէ օլան ի-
 մանը սապիթ էտէր , վէ թա՛րիգի նէճաթ եալընըղ
 օ տուր տէր : Լ ուտերին իսմի՛ վէ Լաշըն լութ-
 ֆու իլէ օնուն եալիտըղ իշէր վէ քիթապլար՝
 Կեմէսթմանտա Վրիստոս Լ ֆէնտիմիզին Վէլա-
 մընա թապի՛ սատըղ Վրիսթիանլար պուլուլտուգ-
 ճա՝ օրատա տայիմա եաշայաճաղլար :

Վիլիսէյէ պու գատար իըղմէթ էտէն պու ա՛-
 դիմ զաթըն վէ ֆաթընտան պիրաղ սօնկրա , պէօ-
 յիւք պիր նիլա՝ գօլտու : Պէշինճի Կարողոս Վի-
 լիսէյի գօվալամաղա պաշատը : () նուն իշի իպթի-
 տա բասթ կէլտի , վէ Սաքսոնիանըն Լշէթթօրու-
 նու վէ Հէսսին պէյինի մահպուլու էթտի : Ս է
 լաքին Սաքսոնիանըն Լշէթթօրու Սաւրիկիոս՝ Իէ-
 ֆօրմաթլարըն եա՛նի իսլահ օլմուշարըն իւմի-
 տինի թագվիյէ էյլէտի . վէ օնուն փարլաղ ֆիւ-
 թիւհաթլարը՝ նիղայը տէֆ՝ էթտիլէր : Ս է 1552
 թարիխինտէ՝ Բասսալըն ահտնամէսի իլէ՝ պարըշ
 օլտու : Պու Պէյ կէրէի ֆիւթուհաթ էթտի ,
 ֆագաթ Լ ունէպուրկա եագըն էօլիւմ տէրէճէ-
 սինտէ եարալանտը . վէ տիւշմանտան ալընան 64
 պայրաղը կէօրտիւյիւնտէ՝ ֆիղան էտէրէք տէտի .
 "Հէօհրէթին պօշ միւլահաղալարը՝ մէղարըն քէ-
 նարընտա նէյէ՝ եարալար" : Լ նճամը Բրիտ-

դառնալով 1555 թարիխինտէ Լակզպուրկտա իմ-
զալանան միւսալէհա ահմադաբի իլէ քուսմիլէն
զամիր ազատըղընա մալիք օլտուլար :

Փ Ո Ս Լ Ե

Օգլէէրա Եփօր Հէմէթիւնըն Իսլահէ Ս'էղէդէ :
Օդ-ինկէ :

(Սէնէ 1518 — 1528)

Վրեմէսթանտա ը շըգ շամտան իւսթիւնէ վազ
օլմուշ իքէն, Հիսուս Լ'ֆէնտիմիլ Օվիշերատա
քէնտի իշինի իլէրի կէօթիւրմէքտէ իտի : Ուլըիկ
Օուինկէ 1484 թարիխինտէ Հոռնուարըն պիրին-
տէ՝ Ուօկկինպուրկուն պիր քէօյիւնտէ տօղմուշ
ուտու : Պու քիմնէ տախի Լ'նճիլին պայրաղընը եօ-
գարը դալտըրմաղա պաշատը : () տա Լ'ուտեր կի-
պի՝ Լ'լահըն Ս'ուգատտէս Վէլամընտան ը շըգ
վէ մալիւմաթ թահսիլ էտիպ՝ Բօմա քիլիսէսի-
նին գօյնուտա պէսլէնէն մէքրուհ եանկըշըգ-
լարա գարշը գօմաղա մէճպուր օլտու : Իսլահի
մէղհէպտէ պաշ օլան պու իքի քիմսէլէրի ճանլա-
տան իման պիր իտի . վէ իքիսի տէ պիրպիրլէրի-
նի թանըմայարագ , վէ պիր թանէճիք վէ մուգ-
թաղի թէմէլին՝ եա'նի Հիսուսուն Բապպ Լ'լա-
հըն իւղէրինէ պինա օլունան Վիլիսէյի թէլէֆ
էտէն շերիփէնչէ եարասընը կէօրմէլէրի իլէ՝
աղլայըպ ֆիղան էտէրլէր իտի : Լ'նճիլին ճէմի՝ հա-
յաթիպախ թա'լիմաթլարընըն հագգընտա իքիսի-
նին տէ զիւ'իւմիւ վէ էֆքեարը պիր իտի . ֆագաթ

Բապպըն Աշայը Շէրիֆինն սրբորը խոստոսուն-
տա այրըյըտը : Օլունկը Աշայը Բապպանի-
Վրիստոսուն էօլիմիւնիւն սատէ զիբրի տիր՝ տէր
իտի : Առտեր՝ էքմէյին վէ շարապըն իչինտէ Հի-
սուսուն սաճիճ թէնի մէվճուտ տուր՝ տէրիտի :

Պօլ Փէրքի զիւիւմէր Անճիլի Վրիսթիան-
լարըն իբի Փըրզայէ՝ եա՛նի Առտերազանլարա վէ
Րիֆօրմաթլարա պէօլիւնմէյէ՝ սէպէպ օլտու : Ա է
Րօմատան այրըյմը Վրիսթիանլար պու կիւնէ-
տէք պու իսիմէր իլէ զիբր օլուրլար : վէ լաքին
պու Փէրք կիթտիքճէ պօղուլմատա տըր :

Անճիլին վա՛ղը՝ Փափափիլիյին եանղըըլըգլա-
րընա զայէթ զըտտ օլտուղունտան՝ մութլագա օ
եանղըըլըգլարտան մէնֆա՛աթ պուլանլարը քէն-
տինէ պէյիւք տիւլման էտինէճէյիտի : Ա աղը՛ա
Փափանըն էլիսի վէ Փափա քէնտիսի՝ Ալաճի
Աէզճէպին իլէրլէմէսինէ գարըը գօմաղա չօգ չա-
ըըտըլար : Առտաննանըն՝ Վօնսթանչանըն վէ
Պալըն Ապիսկոպոսլարը՝ Անճիլի վա՛ղըլար ալ-
տատըճը տըրլար : վէ զաղէպէ վէ գաթլէ միւս-
թաճագ հերետիկոսլար տըրլար : վէ Վիթա-
պի Շէրիֆի իսլըըն անկլատըղը լիսանտէ օ-
գումագ՝ հէր Փէնալըղըն սէր չէշմէսի տիր տէ-
յիւ չօգ պէյաննամէլէր եաղտըլար : Րուհպան-
լար էլլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէմա՛աթը Աս-
լաճի Աէզճէպ զայրէթինտէ օլան քիմնէլէրէ գար-
ըն ալաղա գալտըրմաղա չօգ ճէհտ էթտիլէր : Ա է-
լաքին Ալաճըն Րուհու քէնտի գուլարընը ճան-
լաթտըրըրտը վէ օնլարը պիր ա՛յիզ ճէսարէթ ի-
լէ տօլտուրուրուտու , քի ճէմթ թէհլիքէլէրի պիր
չէյ եէրինէ սայմասընլար :

Ա է 1520 Թարիխինտէ Հուրիստէ՝ կէրչէքլի-

յէ եկիրէքտէն եափըշան 2000 ճան պուլունտու
 Վէ 1523 թարիխինտէ՝ օրանըն զապիթի վէ հա-
 քիմէրի էմր էթտիլէր, քի օ մէմէքէթին իչինտէ
 պիրաշիրեար միւճատէլէ մէճլիսի օլտուն. վէ Վա-
 թօլէք իլէ Վրօթէսդանդ տին խօճալարը՝ հէր պիրի
 էլինտէն կէլտիյի գատար քէնտի գապուլ էթտի-
 յի թալիմաթլարա սահապէթլիք էթմէք իչին, քէնտի
 գըյասլարընը սէյլէսինլէր: Պու միւճա-
 տէլէնին մէֆհուսու պու օլտու քի, Հոլրիսին
 հաքիմէրի վէ ահալիսի իլամ էթտիլէր քի, Օու-
 ինկլ Ինճիլին ա՛ղիլ թա՛լիմաթլարընը վա՛ղ
 էթմէյէ տէլամ էթտին. վէ Վիլիսէ խատէմէլէ-
 րինին պաղը ճիւմէսի՝ Վիթապի Շէրիֆ իլէ
 իսպաթ էտէմէյէճէքլէրի մատտէյի՝ քիմէյէ թէք-
 լիֆ էթմէսինլէր: Պու պիրինճի միւճատէլէ-
 տէն սօնկրա իքի միւճատէլէ տահա օլտու, վէ մե-
 տան սօնկրա Հոլրիսիլէր փէք գապա պաթըլ
 ի՛թիգատլարըն պիր գաչընը թէրք էթտիլէր: Պին
 պէշ եիւզ եիրմի պէշ թարիսինտէ Վարիլին ի-
 չինտէ՝ Վիլիսէլէրտէն ա՛ղիլէրին սուրէթլէրի
 գալգտը, պատարագ եասագ օլտու. վէ հաքիմէր
 էմր էթտիլէր, քի Վշայը Շէրիֆ սըրը՝ Ինճիլէ
 մութապըգ օլան թէրթիպ իւզրէ իճրա օլունտուն:
 Պալ վէ Շաֆֆուսէն տախի 1528 թարիսինտէ
 սէմալն ըշըղըլա միւնէվվէր օլտուլար: Նէմէյէ
 միւթէալլէք Սվիլէրանըն պէյիւք փայը՝ Բօմա-
 նըն թահթընտան չըգտը: վէ Վրիստոսուն Ին-
 ճիլն Շէրիֆինի գապուլ էթտի: Վէ եալընը
 պաղը քիւչիւք սանճագլարընտա սաքին օլանլար
 տաիմա պիր քէօր ինատ իլէ Իսլահի Սէլհէպէ
 օնլարը տավէթ էտէնլէրէ գարշը գօտուլար:

Փ Ո Ս Լ Ձ

Օվիգերանա՝ Պերնա վե Սոր սանճագլարընըն Իսլանի
Սեղեկի:

125— 1526)

() վագըթլար Պերթթօլտ Հալէր՝ Պերնատա Ինճիլին թալիմաթլարընը վա՛ղ էտէր իտի: ()՝ իպթիտա գօրգարագ տալլանըյօրուտու , վէ լաքին սօնկրա ճէսարէթ վէ զայրէթ իլէ իշէրի-նի իլէրի կէօթսորտիւ : Ս է 1525 սէնէսինտէ ճէմի՝ վա՛ղէրէ էմր օլունտու , քի Ինճիլի սէրպէսթ վա՛ղ էթսինլէր , ֆագաթ Վիթապի Շէրիֆտէ պուլունմայան շէյին իւզէրինէ վա՛ղ վերմէսինլէր : Ս է 1528 թարիխինտէ Պերնատա պիր աշիքեսար միւճատէլէ օլտու , վէ 19 կիւն սիւրտիւ , վէ օնուն տա նէթիճէսի՝ Յուրիսինքի կիպի օլտու : Յիսուս Լֆէնտիմիզ օրատա Տիւքիւմէթ իլէ իշինի եիւքիւթտիւրիյօրուտու : Փապիա-վիլիք վէ օնուն եանկը շոգլարը՝ ըուհուլա վէ կերէքիլք իլէ օլան իպատէթին հուզուրունտան նապէտիւ օլտուլար :

Ս էլաքին Յիսուս Լֆէնտիմիզ՝ Օվիգերանըն Գրանսայա թապի օլան թարաֆընը՝ գարանլըգտա պրագմագ իսթէմէտի : վէ օնա մերհամէթ էտիպ՝ Կուլիէլմոս Գարէլ իսմինտէ քէնտի գուլլարընըն պիրինի եօլատը , քի օրատա Ինճիլին թալիմաթլարընը վա՛ղ էտիպ՝ փէք չօգ ճէմա՛աթ փէյտա էթտի :

Կերչի փափաղլար՝ զապիթլեր վէ ճէմա՛աթ օ-
նա զըտտ սուրուրլարըտը , վէլաքին օ ասլա քէն-
տի ճէսարէթինի վէ իշլէրինի թէրք էթմէտի : Պեր-
նանըն շուրասը՝ 1527 տէ Մարտ այընտա օնա
պիր իզիննամէ վերտի , քի Լէլտա վա՛ղճը լըգ էթ-
սին : Ալ էլաքին մերգուլմ () լլնտա՝ Սէքստէ վէ
օնլարըն՝ ճիվարլարընտա տա վա՛ղ վէրիր իտի :
Փափաղլար Խսլահի ՄէզՏէպին իլէրլէմէսինտէն
գօրգուպ՝ էլլէրինտէն կէլտիյի գատար ճէհտ էթ-
տիլէր , քի Ֆարէլի օրատան գօվտուրսունլար . վէ
Ֆարէլ՝ Լէլի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլտու . Փա-
գաթ ազ վազըթտան սօնկրա Պերնա պէյլէրի-
նին պիր մէթուպուլուլա թէրրար օրայա տէօն-
տիւ , զիրա մէթուպուն իչինտէ եազմը շլարըտը
քի , օնա սահապէթլիք էտիպ պիր մա՛աշ վէրսին-
լէր , վէ Լնճիլի թէքմիլ սէրպէսթլիք իլէ սան-
ճաղըն հէր թարաֆընտա ճէմի՝ արզուլէյէնլէրէ
վա՛ղ էթսին : Պու մատտէյէ՝ փափաղլար տա-
հա զիյատէ խըրսլանըպ՝ գարշը կէլմէյէ մերամ
էթտիլէր իսէ տէ , էլլէրինտէն պիր շէյ կէլմէտի :

Լաւսաննանըն եպիսկոպոս Վիլիսէսի օ վագըթա
գատար Խսլահի ՄէզՏէպտէն պիխապեր իտի :
Լաւսաննանըն Վիլիսէ խատէմլէրի՝ զապիթլէ-
րի վէ պիւթիւն ահալիսի Լուտերահանըգտան
իբրահէ էտիպ՝ կերի տուրուրլարըտը : Ալ էլաքին Տի-
սուս Լէֆէնտիմիզ քէնտի փատիշահըղընը սապիթ
էթմէյէ միւրատ էթտիյի վագըթ՝ ինսան ագլընըն
վէ ֆիրասաթինին գուրտուղու զէմինլէրի պօղար :

Պինպէշեիւզ օթուղ ալթը սէնէսինտէ՝ Պեր-
նալըլարըն եէտի իլէ Ալ օտ շէհրինին ֆէթհ օ-
լունմասը՝ Խսլահի ՄէզՏէպին իլէրլէմէսինէ պիր
պէօյիւք գափու աշտը : Պերնա հիւքիւմտարը վէ

պէսլերի Իսլահի Սեզնէսի գապուլ էտիպ՝ օնա զիյատէ սահապէթլիք էթտիբլէրինտէն , էլլէրինտէն կէտիյի գատար ճէհտ էթտիլէր քի , Ս օս շէհրինտէ տէ օնու թէմէլլէշտիրսինլէր : Ս է հէր քէսին զիննին աջմագ վէ միւնէվվէր էթմէք իշին՝ 1536 սէնէսինտէ Հոկտեմբերին պիրինտէ էմր էթտիլէր քի՝ Լաւսաննատա ալէսսէվիյէ վէ աշիքեար պիր միւճատէլէ մէճլիսի օլտուն : Շէմի, սանճապլարըն Վիլիսէսինին գափուսունա պիրէր իլաննամէ եափըշտըրտըր , քի ճէմի՝ Վաթօլիք վէ Ռոթթէսդանդ տին խօճալարը պու միւճատէլէտէ պուլունսունլար , վէ ճէմի՝ ճէմա՝աթլար քէնտի թարաֆլարընտան օրայա պիրէր վէքիլ եօլասընլար : քի քէնտի մէվլէքէթլէրինէ տէօնտիլէրինտէ , կէօրաիլէրի վէ իշիթտիբլէրի շէյլէրի նագլ էտէպիլսինլէր : Ս է պու իլաննամէտէ օն տիւրիլ մէվատտը տինիյէ իշարէթ օլմուշուտու , քի օնլարըն իւզէրինէ միւճատէլէ օլաճաղդտը : Վէ օնլարը Ֆարէլ քէնտիսի թէտարիք էթմիշ իտի , քի պունլար տըր :

1. Ինսանըն փաքլէնմէսի խուսուսունտա պիր եօլ եալընըլ Վիթապը Շէրիֆ կէօսթէրիր , քի օ եօլ պիր տէֆա գուրպան օլմուշ Յիսուս Վրիստոսսա իման կէթիրմէք տիր :

2. Վիթապը Շէրիֆ էօլիւլէրտէն տիրիլմիշ կէօյէ չըգմըլ վէ Փէտէրին սաղ թարաֆընտա օթուրմուշ օլան Յիսուս Վրիստոսու քէնտի Վիլիսէսինէ եէկեանէ Պաշ վէ հագգ սէրքեահին վէ Սիյանճը վէ Շէֆա՝աթճը թանըր :

3. Վիթապը Շէրիֆ Լաւահ Վիլիսէսի տէյիւ՝ եալընըլ Յիսուս Վրիստոսուն գանընտան քէնտի խէլասլարընը պէքլէյէնլէրի՝ վէ սալթ օ-

նուն Վէլամընա ի՛թիգատ էտէնլերի վէ թէվա-
պի օլանլարը թանըր :

4. Պու Վիլիսէ կերչի եալընըղ Մլաճա մա՛-
լիւմ տիւր, ֆագաթ պու ճիւմլէ իլէ օնուն ային-
լերի վարտըր, քի օնլարը է՛խուս Վրիստոս քէն-
տիսի գուրմուշ տուր, վէ օնլարըլա կէօրիւնիւր վէ
թանըլըր : Վ է պու այինլեր՝ վաֆթիղ վէ Րապ-
պըն Մշոյը Հ էրիֆի սըրըլարը տըր :

5. Վիլիսէ՝ Մլաճըն Վէլամընը վա՛ղ վէ պու
ա՛ղիղ այինլերի իճրա էտէնլերտէն պաշգա փա-
փաղ եախօտ խըղմէթճի թանըմաղ :

6. Վիլիսէ՝ կիւնաճլարըն ա՛ֆվ օլունմասը ի-
չիւն Մլաճա օլան ի՛թիրաֆտան պաշգա ի՛թիրաֆ
թանըմաղ . վէ Մլաճտան գապուլ օլունան աֆվ-
տան պաշգա ա՛ֆվ թանըմաղ . վէ Տէր քէս
քէնտի կիւնաճլարընը Մլաճա իգրար էթմէլի
տիր. ղիրա եալընըղ օ ա՛ֆվ էտէպիլեր :

7. Վիլիսէ՝ Մլաճըն քէլամընտա պույուրուլ-
մուշ օլան ի՛պատէթտէն պաշգա ի՛պատէթ թա-
նըմաղ, քի օ՝ Մլաճ վէ գարընտաշ մուճապպէթի-
նին իւղէրինէ պինա օլմուշ տուր : Վ է օնուն
իչիւն Վիլիսէ՝ պիր թագըմ մէղճէպի չիւրիւ-
տէն Տատսըղ Տիսապսըղ այինլերի՝ (եա՛նի սու-
րէթլերի վէ տաճա պաշգա օ միսիլի շէյլերի)
րէտտ էտէր :

8. Վիլիսէ՝ եալընըղ պիր տիւնեա զապիթի
թանըր, վէ օ Մլաճտան նասպ օլմուշ տուր, վէ
մէմլէքէթին րաճաթըղընը Տըֆղ էթմէք իչիւն
մուգթաղի տիր : Վ է օլ զապիթ Մլաճա գարը
պիր շէյ թէնպիճ էթմէտիքճէ՝ Տէփիսի օնա ի՛-
թաաթ էթմէյէ պօրճու տուր* :

Տօգուղունճու վէ օնունճու մատտէլէր Եախօտ
գանունլար՝ փտփազլարըն թէէհիւլ էթմէսինի վէ
թա՛ամլարըն տինճէ ֆէրգլէրինի ըէտտ էտէրլէր :

Պու միւճատէլէ եէտի կիւն սիւրտիւ : Բրո-
թէսդանդլարըն պաշլըճա միւթէքէլլիմլէրի՝ Փա-
րէլ՝ Ա իրէլ վէ կալվին իտի . վէ Վաթօլիքլէրին-
քի՝ Պլանքէրօղ հէքիմ՝ Տրօճի վարդապետ վէ
մահալլէ փափաղը Նիքօտ իտի :

Փ Ա Ս Լ Է

ՂԷՆԷԼԵՆԷ ԻՆԼԵՆԷ ՍԷՆԷՄԷ :

(ՍԷՆԷ 1532 — 1536)

Պինպլէշիւղ օթուղիքիտէն էվվէլ՝ ՂԷՆԷՎ-
րա տահա Բօմա Վաթօլիքլիյինին զալաթլարը-
նըն իշինտէ զարդ օլմուշուտու Վրիստոսուն իքի
սատրգ գուլարը՝ Պէրնանըն վա՛ղճըլարը վէ Վի-
լիսէ խատէմլէրի օլան Փարէլ վէ Սաուլնիէր՝ օ
սէնէ պու մէմէքէթտէն կէշէր իքէն , օրայա ոլիր
մրգտար էյի թօխում էքտիլէր : Պիր գաշ ճան-
լար օնու գապուլ էտիւյ՝ մէյվէ վէրտիլէր : Փա-
փաղլար պու քիւշիւք Ինճիլի ճէմա՛աթընը կէօր-
տիւքլէրինտէ տէրէճէսիղ թէլաշ էթտիլէր : Ա է
պիր մէճլիս էտիւյ՝ օ իքի վա՛իղլէրի քէնտի հուղուր-
լարընա ճէլպ էթտիլէր , վէ օնլարա չօդ սիթէմլէր

էտիպ՝ պաղորդարագ տէտիլէր . «Ոչա՛ ալլագ վէ շէյթանն Վարէլ՝ սէնին պուրատա նէ՞ իշին վար . նի՞չին պուրասընը տա պիրիպիրինէ կէչերիյօրսունն նէ՞րէտէն կէլտին , վէ պուրայա նիչի՞նն կէլտին , վէ սէնի պու մէմլէբէթէ քի՞մ՝ կէթիրթտի» : Իմ տի Վարէլ ճէվապ վէրտի բի , «Պէն շէյթան տէյիլիմ . պէն Յիսուս Վրիստոսու վա՛ղ էտէյօրում , բի օ պիղիմ կիւնաճըմըղ իշինն խաչա չըգըպ էօլտիւ , վէ պիղի փաքա չըգարմագ իշինն էօլիւլէրտէն տիրիլտի , շէյլէ բի օնա ինանանլար՝ էպէտի է՛օմիւրէ մալիք օլաճագլար , վէ ինանմաշանլար՝ հիւքմօլաճագլար : Սէ պու նիյէթ իլէ՛ պէն պիղիմ էյի Փէտերիմիղ Մլլաճտան՝ Յիսուս Վրիստոսունն էլլիսի , տէյիւ եօլանտըմ . վէ պաշգա շէյ իշինն ճէճտ էթմէմ , իլլա քի՛ ճէմի տիւնեա օնու գապուլ էթսին . վէ պէն պու մէմլէքէթէ՛ աճապա պուրատա պէնիմ վա՛ղըմը տիյնէյէն պուլունո՛ւրմու տէյիւ սընամագ իշինն կէլտիմ . վէ էյէր սիղ թէճամմիւլ էտիպ , պէնիմ սէօզիւմիւ իշիթմէք իսթէրսէնիղ , պէն քէնտի տինիմի վէ վա՛ղ էթտիյիմի իսպաթ էթմէյէ էօլիւմէտէք հաղըրմ» : Վափաղարըն պիրի տէրէճէսիղ խըրսլանըպ՝ այաղա գալգտը , վէ՛ «Մլլաճ գարշը քիւֆիւր էթտի . շաճատլարա հաճէթ գալմատը . օ՛ էօլիւմէ միւսթաճագ տըր . Խօնա՛ Խօնըմաղընա , տաճա էյի տիր քի , պու ֆէնա Խուտեր էօլտիւն , վէ տէյիլ պիւթիւնն ճէմա՛մթը ալթիւսթ էթսին» տէյիւ պաղըրտը : Իմտի պէօյիւք վէբիլին պիր խըլմէթբեարը տապանճասընը տօլտուրոյօրուտու , բի Վարէլի էօլտիւրսիւն , վէլաքին Մլլաճ պրագմատը , բի օնուն գանընա կիրսինլէր , վէ տապանչա փարճա փարչա օլտու : Պու

իրի վաճառար՝ պիր գաչ Լնճիլի տօսթլարընլա պէ-
րապէր կիւծպէլա օրատան սաղ սէլիմ տըշարը
չըգապիլտիլէր, վէ կէմիյէ կիրիպ՝ Կրանտօսնա կիթ-
տիլէր :

Սէ Շէնէվրատաքի Բրոթէսդանդլար՝ սէս
չըգարտըզլարը կիպի սիւրկիւնէ կիտէճէքլէրի-
նի կէօրտիւքլէրինտէ՝ Պէրնայա կիթտիլէր, քի օ-
րատան պիր իմտատ պուլսուկլար : Պէրնա հիւ-
քիւմտարը Շէնէվրա շուրասընա ևազտը, վէ
օնու մէծպուր էթտի, քի Լնճիլին սէրպէսթ վ՛ող
օլունմասընա ըուլսսաթ վէրսին : Պու սէպէպտէն
էօթիւրիւ վափաւիլէրին մապէյնինտէ թէք-
րար վէլվէլէ գօփտու : Վափաղլարըն Ֆիթ վէ Իպ-
րէթ վէրմէսի իլէ խալգ սիլահա տավրանտըլար :
Սէ Բրոթէսդանդլարտան տա ալթմըշ քիշի գա-
տար տապանճալարընը ալըպ քէնտիլէրինի հըֆը
էթմէյէ պաշատըլար : Սէլաքին օնլարըն խասմի
պիր գաչ ևիւշ քիշի վարըտը : Սէ գան տէօ-
քիւլմէյէ պաշատըղը զէման՝ պարըշը սէվէն Բրո-
թէսդանդըն պիրի՝ օնլարը պարըշտըրմաղա չա-
լըշտը : Վէլաքին մերգուլ խանչէր իլէ վուրուլուպ՝
անիտէ տիւշտիւ էօլտիւ : Սէ պիրրպիրլէրի իլէ
տէօյիւշմէյէ պաշալալաճաղարը զէման՝ Պրայպուրկ-
տան՝ Շէնէվրանըն միւթթէֆիգ շէհրինտէն պա-
ղիրկեանլար իւսթէ կէլտիլէր : ()նլար տօսթանէ
վէ հէմշէհրի կիպի՝ իբի թարաֆա տա կիւզէլ նասի-
հաթլար վէրտիլէր : Բրոթէսդանդլար չափուճազ
օնլարըն նասիհաթընը տիյնէտիլէր : Վէլաքին փա-
փալլար վէ օնլարա թապի օլանլար իսթէրլէր ի-
տի, քի պու տավայը սիլահընա քէսսինլէր : Սա-
քին Պրայպուրկլուլար տէտիլէր : Սէ աղաշար՝
սիզէ ըէճա էտէրիզ, քի պուգատար սէրթլէք վէ

քիպիրլիք էթմէյէսինիլ . զիրա էյէր տէյիւլէ-
 ճէք օլուրսանըղ , պիղ սիզին թարաֆընըղտան
 պուլունմագտէն իսէ՝ օնլարըն թարաֆընտա պու-
 լունմասընը տաճա զեյատէ արզուլէրիզ . զիրա օն-
 լար պաշգա ատէմլէր տիր , վէ սըրալը սէֆէր էթ-
 մէյի սիզտէն էյի պիլիւրլէր՝ : Ա է 1533 տէ Մար-
 տըն 30 ունտա պարըշ իմլալանտը : Վիլիսէ խա-
 տէմէսի վա՛իզլէր՝ տաթիմա Պէրնալը մուրախաս-
 լարըն եհտի իլէ գուվլէթ վէ իմտատ պուլուպ
 օրատա սաքին օլուրլարտը , վէ իշլէրինէ տէվամ
 էտէրլէր իտի . վէ Խալաճի Մէզճէպ կիւն պէ
 կիւն արթըպ շէրէֆ պուլուր՝ վէ քէնտի խասիմ-
 լէրինէ վէ մանի՝ օլանլարա գարշը տուրուրուտու
 Վաթօլիք փափաղլարը՝ քէնտի պաստըղլարը զէ-
 մին չէօքմէտէ օլտուղունու կէօրտիւքլէրինտէ , իֆ-
 րաթ էօվքէլէնիպ պու վա՛ղճըլարը պաշլարըն-
 տան տէֆ էթմէյէ պիր ևօլ արատըլար : Լնճա-
 մը օնլարը զէճիրլէմէյէ գարար գըլտըլար : Լա-
 լընըղ Ա իրէթ զէճիրլի պիր չօրպա եէյիպ , ազ
 գալտը քի էօլիւօրուտու : Ա էլաքին ֆէնա ա-
 տէմ պիր իշ ևափարսա , զարարը եինէ քէնտի-
 նէ տօգանըր . օ փափաղլարըն մէրճամէթսիզ ճա-
 րաքէթի վէ զալըմըղը մէյտանա չըգըպ աշի-
 քեար օլտուղունտա , Վաթօլիք փափաղլարընըն ի-
 թիպարը ևօղ օլտու : Ա է պիր չօգ Ֆիրանսըղ-
 լար՝ Խալաճի Մէզճէպի դապուլ էթմէլէրի իլէ
 ֆիրար էտիպ , Ղէնէվլայա կէլտիլէր . վէ Խնճիլի
 Վիլիսէյէ գաթըլըպ՝ օնուն տիւլմանլարընըն ֆա-
 սիտ ֆիքիրլէրինէ գարշը տուրմաղըլա՝ զեյատէ-
 սինճէ օնա շէրէֆ վէրտիլէր :

Ղէնէվլատա տա (1535 Մարտ 30) պիր ա-
 շիքեարէ միւճատէլէ մէճլիսի ագտ օլտու . վէ պիր

եկնի տէօնմուշ Վաթօլիք փափաղը հէփսինին էօ-
նիւնտէ իսպաթ էթտի, քի Վաթօլիքլէրին էօյ-
րէթտիյի թա'լիմաթլար Վիթապի Շէրիֆէ
գարշը տըր: Ա է սըրասըղ պիր շէյ օլմասըն տէ-
յիւ՝ մէմլէքէթին շուրալարը օրատա հազըր պու-
լունտուլար: Պու միւճատէլէնին դարարը վէ նէ-
թիճէսի՝ Խալահի մէզհէպին իլէրլէմէսինէ փէք չօգ
եարտըմ էթտի:

Փ Ա Ս Լ Ը

Յովհաննէս Կալվին : Թիւրքոսի Պէշա:

(Սէնէ 1509 — 1605)

1536 սէնէսինտէ՝ Յովհաննէս Կալվին իլք տէ-
ֆա Շէնէվրատա, կէօրիւնտիւ: Պու ատէմ 1509
թարիխինտէ Պրանսատտ Նոյնտա տօղմուշու-
տու: Կէրչի փէք կէօսթէրլիշլի պիր ատէմ տէ-
յիլ իտի, ֆագաթ Պրանսըղ Խալահի Սէզհէպինէ
ղայրէթ էտէնլէրին պաշը սայըլըր: Լուտեր իլէ
Օուինկ կէրէքլիյին տափասընա պէյիւք զայ-
րէթ իլէ սահապէթլիք էթտէքլէրի վագըթ՝ պու-
տահա քիւչիւք իտի: Ոսպէրթ Օլիվէթան իս-
մինտէ օնուն պիր խըսըմը՝ օնա Խնճիլ թանըթտը:
Ա է Վիլիսէտէն պաթըլըղլարը դալտըմագ ի-
չիւն Յիսուս Լէֆէնտիմիղին Օվիլէրատա վէ՝ Նէմ-

չէսթանտա էթտիյի շէյլերի փէք չափուդ տույ-
 տու : Կալփին քէնտի է'օմրիւնէ մուգթապի օլան
 իւք նասիհաթլարը գապուլ էթտիյի զէմոն , Փա-
 րիզտէ իլմ էյրէնիյօրուտու : Վրիսթիան Վի-
 լիսէսի օ տէրէճէ թէպտիլ օլմուշուտու , քի Վի-
 լիսէնին մանսուպ իրատլարը չօճուգլարա՝ գարը-
 լարա վէ ասքերտէն օլանլարա պիլէ վէրիւլէր ի-
 տի . վէ պու մանսուպլար իրատլարը մլրաս կիպի
 պիրինտէն օպիրինէ ինթիգալ օլունուրուտու : Կալ-
 վին 12 եաշընտա իքէն , պէյլէ պիր մանսուպ ի-
 րատընա մալիք օլմուշուտու , վէ իլէրլէմէյէ փէք
 կիւղէլ վէ աշիքեար իւմիտ կէօրիւնիւրիւտիւ . վէ-
 լաքին Լլահ թա'ալա օնու պաշգա թարաֆա չա-
 ղօրըյօրուտու : Ա է րուհ էլ Գուտս Վիթապի
 Է էրիֆին վէ օնուն խօճալարընըն թա'լիմաթլարը
 մապէյնիստէ օլան զլտտիյէթլէրի վէ ֆարգլարը
 օնա էրքէն խապէր վէրտի : Պու միսիլի թէհլի-
 քէլի մուխալիֆէթլէրտէն օսանըպ , քէնտի պէօ-
 յիւք մանսուպունուն իրատլարընը վէ քէնտի մա-
 լիմաթընըն վէ մէսնէտինին սունաճագ քեարլա-
 րընը թէրք էյլէտի : Մէրգում տահա եիրմի
 իքի եաշընա վարմապտան՝ փէք պէյիւք մատտէ-
 լէր իւլէրինէ քէնտիսինէ շէյ տանըշըրլարըտը :
 Ա է քէնտի պէյիւք մա'լիմաթընտան էօթիւրիւ
 Ֆրանսա փատիշահընըն գըղգարընտաշը Լապար-
 արը Մարկարիթա օնա տօսթլուգ վէ սահապէթ-
 լիք էտիպ՝ օնու օրատա ալըգօմագ իսթէր իտի :
 Ա էլաքին 1 ուտերին զիւլիմլէրինէ վէ Իսլահի
 Մէզհէպէ օլան աշգը քէնտիսինէ փէք չօգ տիւշ-
 ման փէյտա էթմիլ իտի : Է էյլէ քի՝ Փարի-
 զին իչինտէ արթըգ օթուրամատը : Ա է Պալշէհ-
 րի օնու սէվինճ իլէ գապուլ էյլէտի :

Ինչիւ թա՛լիմաթլարընըն հէր եհրտէ սայըսըզ վէ գոովվ թի տիւշմանլարը պուլունուրտու, քի օնլար՝ Լըւահըն գուլարընըն իւզէրինէ իթիթիրալար աթարլարըտը, վէ օնլարըն օլմատըզը զիւլիւմէրի օնլարա իսնատ էտէրլէր իտի : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Կալվին Քրոթէսդանդլարըն թա՛լիմաթլարընը շամիլ պիր քիթապ եաղմաղա մէծպուր օլտու. վէ օնուն իսմինէ՝ Քրէսթիան (Թա՛լիմաթլարէ գօտու. վէ պու Քիթապը՝ Պըրանսա Փատիշահը Պիրինճի Պրանսուայէ թագաւորիմ էյլէտի, քի քէնտի փատիշահըզընըն իշինտէ պուլունան Քրոթէսդանդլարը խասիմանէ գօլալայօրուտու : Կալվին Իթմալիայա պիր գըսսա եօլճուլուգ էթտիքտէն սօնկրա, թէքրար Պրանսայա տէօնտիւ : ()նուն նիյէթի Սթրասպուրկա եա՛խատ Պալա տէօնմէք իտի, քի օրատա գատիմի միւթէմէք քիւն օլտուն : Կէմէ փատիշահը վէ Պրանսա փատիշահը օվաղըթ պիրի պիրլէրի իլէ սէֆէր էթտիքլէրինտէն, պու մէմէքէթլէրին պիրինտէն օպիրինէ կէչմէք փէք կիւճ շէյ իտի. օնուն իշիւն Կալվին Շէնէվրատան կէչմէյէ մէծպուր օլտու. ֆագաթ օրատա էյլէնմէյէ նիյէթի եօղըտու : Պարէլ վէ Սիբէթ տահա օրատայըտըլար. Կալվին օնլարը զիյարէթ էթտիքտէ, Պատըն օնա բէճա էթտի, քի օրատա գալըպ՝ քէնտի իշլէրինէ իլհագ օլտուն : Կալվին բաղի օլմատը, վէ տահա օգուլմաղա միւհթաճ օլտուլունու վէսիլէ էթտի : () վաղըթ Պարէլ՝ պիր աղըր թափուր վէ սէյլէյիշ իլէ օլ կէնճ միսաֆիրի թիթիրէտէրէք տէտի : «Պէն Լըւահ թարաֆընտան սանա պէյան էտէրիմ, քի էյէր սէն պուրատա պիլիմ իլէ պէրապէր Լըւահըն իշինէ չալըշմաղա

րազի օլմաղսան, օսանա լանէթ էտէճէք, զիրա
սէն օգուսանը վէսիլէ էտէրէք, քէնտի ումուրու-
նու Ալահըն ումուրունտան զիյատէ արայօրսուն՝
Ալալընը Ալահըն իրատէթինի թանըմաղա ար-
ղսւմէնտ օլան Ալալին պու սէօղէրտէն էյի անլա-
տը, քի պու Ալահըն պիր տավէթի տիր: Աէ
1536 սէնէսինտէ՝ () գոստոս պընտա Շէնէվրա-
տա թէմէրիւն էյլէտի: () րանըն զապիթլէրի պէյ-
լէ պիր մէշհուր ատէմէ մալիք օլտուղլարընա զի-
յատէսինճէ սէվինիպ՝ օնա իլմի իլահի միւտէրիս-
լիյի վէ պատէհու Վալիսէ չօպանլըղը թախսիս
էթտիլէր, վէ ճէմա՛աթըն շէրի՛աթընը օնա իհալէ
էթտիլէր: Կէրչի Շէնէվրա քէնտի Վալիսէլէրինի
խլահ էթմիշ իտի, վէ գուտտասը շէրիֆի վէ Րօ-
մանըն փութիլէրէսթլիքլէրինի թէրը էթմիշ իտի,
վէլաքին փէք աղատէմ պուլունու րուտու, քի Րուհ
էլ Գուտսուն վասիթասլըլա՝ օլան զաթըն
թէպսիլիյէթի թանըսըն: Վէք չօդ ճանլար շիւպ-
հէսիլ Խնճիլի մուհապպէթ իլէ գապուլ էթմիշ-
լէր իտի, վէ Վրիսթիան ա՛ղիլիյի իլէ եաշար-
լարըտը, վէլաքին պիւթիւն ճէմա՛աթ հալա քէն-
տի սէվկիւլիլ փութլարընը սագլայօրուտու. նա-
փաղըգ՝ տիւնեա մուհապպէթի՝ ատավէթ՝ շէհ-
վէթ՝ վէ նէթիճէի քէլամ Խալահի Սէղհէպէ
տէվամ էտէնլէրին ըհտտ էթտիյի ճէմի՛ կիւնահ-
լար՝ ճէմա՛աթըն իչինտէ փատիշահըգ սիւրէյօ-
րուտու: Խալահի Սէղհէպ ըէիսլէրի պունու քէն-
տիլէրինէ փէք պէյիլք տէրտ էտէյօրլարըտը:
Ալալին՝ պունա պիր տէվա էթմէք իչիւն պիր թէ-
հտիպ դանունու իճատ էթտի, քի օ պու իտի.
հէր քիմ քի՛ կէրէք զէնկին վէ կէրէք ֆուգա-
րա, կէրէք զապիթ վէ կէրէք պայաղը ատէմ:

նասիհաթ տիյնեմէյիպ՝ աշիբեար կիւնահ իշինտէ
 եաշայարագ՝ Քիլիսէյէ թէօքէշ վէրէճէք օլուր
 իսէ, Լշայը Բապպանիյէ իշհագ օլմագտան իիւրաճ
 օլունտուն : Եւրա վէ ճէմա՛աթ պու գանունու
 գապուէ էթտիլէր . վէ պու թէէտիպ գանունու
 չափուճագ տիգգաթ ու իհմիմամ իլէ իճրա օլուն-
 մաղա պաշլատը : Պու սըգը վէ եէնի թէնպիհ
 պիւթիւն Շէնէվրալլարըն թապիյէթինի վէ էօ-
 միւրլէրինի տիւղէտիպ՝ թէպտիլ էթտի . վէլաքին
 Կալվինին պաշընը պէլայա օղրաթտը : Օլորա հէմ
 Քրիսթիան սայըլմագ . վէ հէմ տիւնեա սէֆասը-
 նը սիւրմէք արղուսունտա օլան օլ սայրսըլ ա-
 տէմլէր՝ պու իւմումի պօղուգլուղուն սէլինէ գար-
 շը տուրմաղա ճէհտ էտէն ատէմին եիւղիւնիւ
 կէօրմէք իսթէմէղլէրիտի : Պիր թագըմ գուվլէթ
 ու նուֆուզ սահիպի ատէմլէր Կալվինէ տիւշմէն
 օլտուլար : Եւրանըն իշինտէ օլան Խնճիլին կիզ-
 լի վէ շէտիտ տիւշմէնլէրի՝ սէրպէսթիյէթ թա-
 րաֆտարլարը իլէ պիր օլուպ՝ 1538 թարիխինտէ՝
 պու մէշուր Խալահի Սէզէպին րէիսինի վէ Կա-
 րէի վէ Սիւրէթի մէմլէքէթտէն սիւրկիւն էթտիլէր :
 Կալվին Սթրասպուրկ շէհրինէ կիտիպ՝ օրատա
 միւտէրրիս օլտու . վէլաքին օնուն եիւրէյի տաիմա
 Շէնէվրատաքի բուհանի էվստլարընա եափրշմըշ
 Եւրա՝ Սէ չափուճագ աղնաշըլտը քի, Շէնէվ-
 րա ահալիսինին պօղուգ ամէլի էօյլէ պիր սըգը
 թէնպիհէ վէ թէրպիյէյէ միւհթաճըմըշ . զիրա
 Կալվին սիւրկիւն օլտուղու կիպի՝ կիւնահլար վէ
 պէտ խոյլար եէնիտէն մէյտանա չըգտըլար : Կալ-
 վին իւշ երլըգ սիւրկիւնտէն սօնկրա, 1541 տէ՝
 թէքրար Շէնէվրայա տալլէթ օլունտու : Սէ
 Շէնէվրայա ալտէթինտէ՝ մէմլէքէթ շուրա-

սընա պու նութբու իրատ էլէտի : « Եւր պէ-
նիմ սիլին մէմէքէթինիդտէ գալմամը խմէր-
սէնիլ , օնտա փատիշահլոգ սիւրէն կիւնահլարը
օրատան տէ՛ր՝ էտին : Եւր սիլ պ'նի սափտէ-
րունլուղուլա վէ սօղըու ֆիքիր իլէ չաղըրտընը
խէ , պէտ խոյլարը արանըղտան սիւրկիւն էտին .
ղիրա պէն սիլին արանըղտա օնլարըլա պերապէր
եաշայամամ : Քիլիսէյի խարապ էտէնլէր՝ Վափա
վէ զալիմ զօրպալար տէյիլ տիր , իլս օնու ա-
լուտէ էտէն էտէպսիլլէքլէր՝ եալան եէմինլէր վէ
պու միսիլլի պաշգա կիւնահլար տըր : Իշմէ Ին-
ճիլին էն պէյիւք տիւշմանլարը պունլար տըր :
Պայունլար պուլաշոգ խասթալըղլարտան թէլէֆ
օլտուղլարը զէման՝ գուրտլարը զօվմագ նէյէ եա-
րար » :

Վէլաքին պու թէէտիպաթ դանունու՝ պաղը
խուսուսլարտա Քրիսթիան թարիգինտէն վէ մու-
հապպէթինտէն արշարը չոգտը : Օիրա Քիլի-
սէնին թէէտիպի մէմէքէթ թէքաիրի իլէ պիրլէ-
շիպ՝ չօգ պէյիւք զուլումլարա պայիս օլտուլար :
Յակոբ Արուէթի դաթլ էթաիլէր , չիւնքի Քի-
լիսէնին թէրպիյէ գանունունու պօղմագա գալ-
դըշմըշ ըտը : Վէ Սպանեօլ հէքիմի Սիքայէլ
Սէրվէթի տիրի տիրի աթէշէ եագտըտը , զիրա
Խալահի Սէղհէպին թալիմաթլարընա քէնտինի
խասիմ կէսթէրմիշ իտի : Պիղ պու միսիլլի դա-
լըմ իշէրի մէտհ էտէմէյիլ , վէ օնլարըլա հիւ
քիմէյի թէրպիյէ էտէմէյիլ : Եւր Կալվն
տէ պու վուդուա՝ թլարա հիսսէտար իտէ , քի մէ-
մուլ օլունմաշ , պիլիմ պիր իսպաթըմըղ զիյա-
տէ օլմուշ օլուր , քի էն մէշհուր Քրիսթիանլար
պիլէ պէյիւք եանղըշըղլարա տիւշմէյէ մէյիլի

Թարխանտէ Փօանատա տօղտու : Թէոդորոս քիւ-
 չիքիւյիւնտէ տիւնեանն Փանի սալթանաթընա
 գափըլտը : Սէլաքին օնու քէնտինէ սէչկին պիր
 գուլ էթմէյէ իրատէ էյլէյէն Լըաճ օնապիրա-
 ղըր խասթալըգ վէրտի : Վէ Թէոդորոս քէնտի խաս-
 թալըղը էսնասընտա էյէր էվվէլքի սաղըղընը
 պուլուրսա քէնտիսինի պիւթիւն պիւթիւնէ Լը-
 լաճըն խըղմէթիսէ վէ օնուն շանընը իլէրիլէթմէ-
 յէ Թագտիս էյլէմէյէ ա՛ճտ էյլէտի : Խասթա-
 լարըն չօղու՝ էյի օլտուգլարը կիպի՝ էթտիքլէրի
 աճտը ունուտուրլար : Լաքին Թէոդորոս օնլարա
 աղա պէնկղէմէյիպ , քէնտի էվվէլքի սաղըղընը
 պուլտուղու կիպի՝ Յիսուսուն արտընտան կիթմէք
 իչիւն հէր շէյի Թէրք էյլէտի : Սէ տիւնեալի
 տօսթլուգլարտան վէ միւնասիպէթլէրտէն պիր է-
 յիճէ պրըլմագ իչիւն , 1548 Թարխանտէ՝ Ղէ-
 նէվրատաքի Վրիսթիանլարըն եանընա չէքիլտի
 քի օնլար քէնտինի իմանտա տաճա զիյատէ սա-
 պիթ էյլէտիլէր : Թուպինկէնէ Խօլճուլուգ էթ-
 տիքտէն սօնկրա , Լաւսաննայա տալէթ օլունտու ,
 քի Լոունանի լիսանընը տէրս վէրսին : Ալալին իլէ
 էթտիյի սըգը տօսթլուգտան քէնտի ճանընա չօգ
 Փաիտէ պուլտու : Թէոդորոս տէ Պէզա ղայր՝ Թէ-
 տիպ՝ Աղիմէս Սարօթուն պաշատըղը՝ Վաւիթին
 Սաղմոսլարընըն Քրանսըղճա նէղմ Թէրճիւմէսի-
 նի Թէքմիլ էթտի : Սէ 1559 Թարխանտէ Լաւ-
 սաննայր Թէրք էտիպ՝ տին միւտէրրիսի մէսնէտի
 իլէ Ղէնէվրայա կիթտի :

Քրանսա օվագըթ Լալահի Սէղճէպ սէպէպին-
 տէն զիյատէսինճէ ալթիւսթ օլմուշ ուտու : Սէ
 1561 տէ՝ պարըղը եէնիտէն գալկէլէմէք իչիւն՝ Բօ-
 խսիտէ պիր միւշապէրէ էթմէք իգթիզա էյլէտի :

Նախարարա փատիշահը վէ Կօնթէ պէյի Շէնէվ-
րա շուրասընտան մամլուպ էթտիլէր քի, տէ Պէ-
ղանըն օ միւշավէրէտէ պուլունմասընա րուսիսմ
վէրսինլէր: Իմտի տէ Պէղա օ միւշավէրէտէ րէ-
յիս օլտու: ()նուն լաթիֆ սէջլէյիշի վէ պէյիւք
մալիւմամը վէ մէթին գավիլիյի՝ Բրոթէսդանդ-
լարըն մեղհէպինի իղահ էթմէյէ զիյատէսինճէ
եարտըմ էթտի, վէ օնլարըն տիւշմանլարընն ա-
տավէթինէ վէ եագը շեգսըղ իֆթիրալարընա գարշը
գօտու: Սէրգուժ փարիզտէ վէ օնուն ճիւարլարըն-
տա օթուրտուղու էսնատէ՝ եօրուլմաղ պիր դայրէթ
իլէ սէլամէթ միւժտէսինի վա՛ղ էթտի: ()րատա
Բրոթէսդանդլարըն փէք չօգ ճէմա՛մամլարը վարը-
տը: Սէ լաքին փափաղար օնլարը չէքէմէտիքլէրին-
տէն, ույգուտա օլան գօվալայը շը թէքրար օյանտըր-
տըլար, վէ տէրէճէսիղ զուլումյար էթտիլէր. վէ
կէրշի 1562 տէ Յունվար այընտա՝ մեղհէպ ապատ-
ըղընա եարտըմ էտէն պիր ֆէրման օգունտու,
ֆագամ պու ճիւմլէ իլէ Սարտըն պիրինտէ՝ 50
տէն միւթէճավուղ Բրոթէսդանդլար՝ Սասի
շէհրինտէ քէնտի իպատէթլէրինի էտէրիքէն թէ-
լէֆ օլտուլար: Տէ Պէղա պունտան էօթիւրիւ զի-
յատէսինճէ աճը տույտու: վէ Նախարարա փատի-
շահընա թէշէքքիւր էտիպ՝ օնա պու մէշհօւր սէօհ-
պէթի տէտի. «Փատիշահըմ, Ելահըն Վիլիսէսի
պիր էօրս տիր քի, օնուն իւղէրինտէ չօգ չէ-
քիճլէր գըրլումգ կէրէք տիր»: Սէ Ֆրանսայը
խարապ էտէն ճէնքլէրին իշինտէ՝ տէ Պէղա սէ-
լամէթի վա՛ղ էթմէքտէն վէ Վրիստոս իլէ օլան
կէրշէքլիյի պէյան էթմէքտէն ֆարիղ կէլմէտի:
1564 սէնէսինտէ Շէնէվրայա տէօնտիյիւնտէ,
Կալփինին եէրինէ կէչիպ՝ տին միւտէրրիսլէրինէ

Նազըր օլտու : Սէ պու մէմլէքէթտէ 1605 սէ-
 նէսինտէ 86 եաշընտա .քէնտի չալըշգան էօմրիւ
 թէքմիլ օլտու : Կալլինին վէ տէ Պէղանըն ա-
 մէլլէրինի հէր նէ գատար մէտհ էտէրսէք տէ ,
 եինէ եիւրէք աճըսըյըւա իգրար էտէրիլ , քի
 թէրպիյէ մատտէսինտէ էթտիքլէրի պէօյիւք եանկ-
 լըշլըզլար՝ քէնտի իշլէրինէ քիւր կէթիրտիլէր վէ
 էնկէլ օլաուլար : Պու տինտար՝ Խալահի Մէզ-
 հէպին զայրէթքէշլէրի օ ասիրին ագլընա խըզմէթ
 էտիպ՝ միւնասիպ կէօրիւրլէր իտի , քի Վիլիսէ-
 տէն թարտ օլունան հերետիկոսլար՝ հաքիմ մա-
 րիֆէթի իլէ միւճազաթ օլունսունլար . վէ պու նի-
 զամ իլէ Խալահի Մէզհէպին իշինէ Փատիափիլիք
 դարըշտըրըպ , Բրոթէսդանդ հաքիմլէրինին էլի-
 նէ գըլըճ վէրիւրլէր իտի , քի պիւր չօգ ատէմլէրի
 հէլաք էթսինլէր : Բէսուլ՝ «Ճէնկիմիլին սիլահ-
 լարը ճիսմանի տէյիլլէր՝ լաքին հիսարլար երգ-
 մագ իշին Բլահ իլէ գուվէթլի տիրլէր . վէ գու-
 րունթուլարը հէմ Բլահըն պիլլիսի իւղէրինէ
 եիւճէլէնէն հէր եիւքսէքլիյի երգարըզ . վէ հէր
 միւլահազալը Վրիստոսուն իթա՛աթընա էսիր
 էտէրիլ՝ * տէտի :

*Բ Կորնթ . Ժ . 4 :

Փ Ո Ս Լ Թ

ՕՂԻԿԵՐԱՆՆԵՐ ԽԵՐ ԼՄԵՐՔԼԱՐԱՆԻ ԴՆՉՈ՝ ԿՈՆԱՆ
ԻՍԼԱՆԻ ՍԵՂՆԵՂ :

(ՍԵՆԵ 1529—1626)

Պարել 1531 թարիխինտէ Ճէհա էթտի քի, Խնճիլի Պալ Եպիսկոպոսուղունուն շիմալ թարաֆընա կէօթիւրսին : Աերրիէրին Էսքի մահալէ փափաղըյըլա պերապեր օ թարաֆլարա կիթտի, քի Լ.ԼաՏըն քէլամընըն թօխումունտան օրայա էքսին : Ա. Էլաքին Պալըն Եպիսկոպոսու օնլարըն ֆիքրինի տույտուղու կիպի, Լ.ԼաՏըն գուլլարընը գօվալատը՝ վէ օնլարտա օրատան չէիլլմէյէ մէճպուր օլտուլար : Պագաթ օրատա սէլամէթ միւթտէսինի գապուլ էթմէք իւզրէ քէնտիլէրի իլէ Քրիսթիանճա իւլֆէթ էթմէյէ հաղըրլանմըշ ճանլար պուլմալարը իլէ չօգ շաղ օլտուլար : Պիր գաջ Երջտան սօնկրա՝ 1554 թարիխինտէ՝ Պարել կերչի Եաշընը ալմըշ վէ գուլլէթտէն տիւշմիւշ իտի իսէ տէ՝ տաիմա քէնտի Լ. ֆէնտիտինին իըղմէթինտէ զայրէթլի օլմասը իլէ Խնճիլի վա՛ղ էթմէք Նիյէթի իլէ Լօրրէնթրույէ կիթտի : Տիւշման օրատա տա օնու րահաթ պըրադմատը : Պէղանսօնուն արքեպիսկոպոսու օրայա րուհպանլար Եօլատը, քի վարըպ հէր պիր Եերտէ Իսլահի Սէղճէպէ գարշը վա՛ղ էթտիլեր : Քրիստոտոսուն տինտար գուլու՝ քէնտի զայրէթլերինին պօշա կիթտիլինի կէօրտիւքտէ, զիյա-տէսինճէ քէնտինէ տէրտ էթտի :

Լանտերօնտա տա պէօյէ օլտու : Ալէ լաքին
Լըւհըն գուլարը օրատա գան տէօքտիւլէր : Նէվ-
շաթէլին Տէօքիւմտարը տախի օրայա իքի վա'ղճը
Եօլստը , քի 1546 տա օնլար տա օրատա ա-
փանսըլ թուլթուլուպ գաթլ օլտուլար : Լանտե-
րօնուէն ահալիսի Նէվշաթէլ Փրինչիքէսսասընըն'
Եա'նի Սատամ Տըլօնթէվիլին ճէմի' ղայրէթլէրի-
նէ գարշը տուրտուլար , շինքի օ' արղուլէր իտի
քի օնլարը Ինճիլին սատէ վէ ա'ղիշ Եօլունա չէ-
վիւսին : Ալէ պօշ Եէրինէ քէնտիսի ղաթէն գալ-
ղըպ Լանտերօնա կիթտի , վէ քէնտի Տիւքմ' էթ-
տիյի Եէրտէ տուա' ճէմիյէթլէրի գուրտու : Լա-
քին քէօյլիւլէր այաղա գալղըպ' սիլահըլանտըլար ,
վէ քէնտի միւթէֆ'քլէրի Սօլիւրիւ իմտատա չա-
ղըրտըլար : Փրինչիքէսսա պարըշը սէվտիյինտէն ,
պու մատտէտէն վա'ղ կէչտի . վէ Լանտերօն վէ
օնա պիթիշիք ճէմա'աթլար' Բօմա Վիլիսէսինէ
մէրպուլթ գալտըլար :

Փագաթ Ալալէ սանճաղընըն շինալ թարաֆը
Լըլլ Տէօքմտարընա սընըրտաշ օլտուղունտան' Ին-
ճիլին ըշըղընը գապուլ էթմէսի միւթիւնսիւղ շէյ
իտի : Աերչի Ալալէ շէհրի' տիւննալի վէ բուհա-
նի հաքիմ' օյան Սիօն Լըքիւսիկոպոսունուէն Տիւք-
միւնտէ իտի , լաքին պու ճիւմէ իլէ օրատա զի-
յատէսինճէ տին սէրպէսթլիյի օլտու . վէ ալ գալ-
տը քի , Խալահի Սէղհէպ օրատա պիւթիւն պիւ-
թիւնէ թէմէլէշէճէյիտի :

Ինճիլին փաք թալիմաթլարը' ախէր Եէրլէր կի-
պի օրատա տախի իպթիտա աշիքիւար վա'ղ օլմատը :
()նլարը Փէվգանի Ալալէյէ իպթիտա վա'ղ էտէն'
պիր Փագիր չօպանըտը : Թոփմաս Բշաթէր 1499
սէնէսինտէ տօղտու : Պու քիմնէ' տաղլարը թէրք

էտիպ , Նեմէսթանըն մէտրէսէլէրինէ կիրմէյէ
 հալէս էթտի : Աերչի ի՛լմ էջրէնմէյէ չօգ ար-
 զուսու վարրտը , ֆադաթ էջրէնմէնին չարէսինի
 պուլամայօրուտու : Պալ շէհրինէ եթիշտիքտէ ,
 փէք չօգ գուլվէթլի տօսթլար օնա սահապէթլիք
 էթտիլէր . վէ օնուն ֆիրասէթինէ վէ ագլնա ի-
 թիպար էտիպ , օնու մէքթէպէ գօտուլար : Ա
 կերէք ի՛լմտէ վէ կերէք էսքի լիսանլէրտէ զիյա-
 տէսինճէ իլէրլէտիյինտէն , պէօյիւք մէտրէսէյէ
 կիրմէյէ օնա եօլ աչըլտը . վէ օրատա Նունան լի-
 սանընը էջրէթմէյէ միւտէրրիս թային օլտու : Ա-
 քին Նաթէր հէր շէյտէն զիյատէ գըյմէթլի
 պիր շէյ տահա էտինմիշ իտի , եա՛նի՛ Ննճիլի գա-
 պուլ էթմիշ իտի : Ա ալէյէ տէօնտիյիւնտէ , քէն-
 տի խըսըմլարընա վէ տօսթլարընա եիւրէյինի աչտը .
 վէ Մահմէտ Քէլամընըն հայաթ պախշ թա՛լի-
 մաթլարընըն իւղէրինէ անլարըւս սէօլէշտի : Աք-
 տիյի թօխուլմ խաֆիյէն ֆիլիզլէնտի . վէ պաշգա
 Ա ալէլի տէլիգանլըլար տախի՛ ի՛լմ էջրէնմէք
 իլիւն քէնտի թարլալարընը թէրք էթտիլէր : Պիր
 թագըմը Նուրիսէ՛ Պերնայա կիթտիլէր , վէ պիր
 թագըմը տա Ա աւսաննայա վէ Պալա կիթտիլէր .
 վէ չօղլարը Ննճիլի մալիւմաթլար իլէ ալտէթ
 էթտիլէր : Իսլահի Սէզհէպին գանուշլարը վէ
 ուսուլէրի ազար ազար՝ ֆուգարանըն գուլիպասը-
 նա վէ զէնկինին էվինէ եայըմագտայըտը : Ա-
 պիսկոպոս քէնտի նէքէսլիյինտէն վէ քիպիրլի-
 յինտէն էթիւրիւ՝ ճէմա՛ւաթըն կէօղիւնտէն չըգ-
 տըղը իչիւն՝ քէնտի հիւքիւմէթինի էքսիլթմէտէ
 իտի : Իսլահի Սէզհէպէ զահիպ օլանլարըն սայը-
 սը կիւն պէ կիւն արթայօրուտու : Թահթանի
 Ա ալէ տախի Վափալիլիք զէնճիլլէրինի գըրմա-

ղա պաշարը շմեր : Օրատա Շէրիֆ Վախթանգը
 օգուժաղա պաշարը շարրտը . վէ սահիճ խե-
 լասա փուգուճ օլմադ իչիւն՝ կիլլիճէ քիւչիւք
 ճէմիյէ թէր օլուրուտու : Զօգ թէհաճճիւպ օլու-
 նաճադ շէյ տիր քի , պիւթիւն պու շէյէր սէս-
 սիղ շամաթասըղ իճրա օլունմապտայրտը , շէյ-
 լէ քի՝ 1551 սէնէսինտէ Սալէ սանճաղընըն շու-
 րասը մեղճէպ սերպէս թիյէ թինէրուխտաթ վերտի :
 Սէլաքին Ռօմայա սահապէթ լիք էտէնլէր վէ փա-
 փաղար օվադըթ ույանտըլար . վէ մեղճէպի պա-
 թըրան կիրտապը էօլտիւլէր . զիրա օնլար Խալա-
 Տի Սէղճէպի էօյլէ գըյաս էտէրլէր իտի : Փա-
 փաղար զիյատէսինճէ թէլաշէ տիւչիւպ՝ պիր ֆէր-
 ման չըպարթտըլար , քի Տէր քիմ քի եէնի մեղ-
 ճէպի աշիքնարէ իգրար էտէճէք օլուր իսէ , մե-
 րաստան վէ ճէմա՛թտան իկրաճ օլտուն : Զու-
 րիսին Իրոթէսդանդ Վախթանգը օրալա-
 րա պիր չօգ Վախթանգի Շէրիֆ Եօլաւըլար-
 րտը : Եպիսկոպոս օնլարը Եպարրտը : Պու մատ-
 տէ 1560 թարիսինտէ՝ Եանի Օվիչէրանըն Խալա-
 Տի Սէղճէպէ զիյատէ հապէս էթտիյի թարիս-
 տէն էվիլէլ զուհր էթտի : Սէլ եէնիտէն պիր ա-
 տալէթ պէյան օլմաղա պաշարօրուտու :

Սալօյա պէյի Սալ սանճաղը իչիւն չօգ քէ-
 տէր էտէյօրուտու . զիրա օնու՝ Պէրնալըլար քէն-
 տի էլլինտէն ալմըլարրտը : Սէլ քէնտի մալինէ
 սահապ օլմադ իչիւն դարար գըլտը քի , Սպանիա
 փատիշահընըն վէ Փափանըն Եարտըմը իլէ Լըլի
 տաղարընը աշըպ՝ քէնտինէ Եօլ աչսըն : Պու
 ֆիքիրտէ օլտուղունտան՝ իգթիլա էտէր իտի ,
 քի Սալէտէ Եպիսկոպոսընդ հիւքիւմէթինի թէք-
 րար սապիթ էթտին , վէ ԽալաՏի Սէղճէպին

քէօքիւնիւ դաղըսն : () մէմէքէթէ Բաթուրիք վաղճըւարը եօլատըւար , քի Վափայա թարաֆ էտէնէրի զայրէթէ կէթիրսինէր : Սան Սաւրիկի ոստա Վաքուչին ըռհսպանլար վէ սօնկրա Սիէրտէ վէ Վսնքտա Ղիզվիթէր թէմէքքիւն էթտիլէր : Սէ 1592 թարիխինտէ՝ շուրա ճէմի՝ Սալէլիլէրէ էմր էթտի քի , Բաթուրիք մէղհէպինէ վէ իպատէթինէ թապի՝ օլտունլար , եօգսա մալէրինի միւլլէրինի սաթըպ՝ մէմէքէթէրինի թէրք էթսինէր : 1626 սէնէսինտէ՝ օնլարըն շուրա վարըպ Լիլ պէյլիինտէ եախօտ Սէրնանըն տաղարընտա սաքին օլտուլար : Ղիրա քէնտի տինէրինի ինքեար էթմէտէն իսէ , քէնտի վաթանլարընը թէրք էթմէյի տահա էվա սայտըւար : Սէ պէյլէճէ 80 երլտան պէրի Սալէնին իւզէրինէ տօղմուշ Լնճիլ ըջըլը՝ աղար աղար սէօնտիւրիւտիւ :

Փ Ը Ս Լ Փ

Պրանսայոն օլան Խալահի Ս'էշէէ :

(Սէնէ 1515 — 1546)

Լտալէթին կիւնէշի Պրանսանըն իւսթիւնէ տէ տօղմատայրտը : Պէտ քեարլարա հաւէս էտէն փափաւիլիք գարանլըղըյըլա գափլամըշ օլան պու կիւղէլ մէմլէքէթ տախի՝ 'Լէմէսթանա ըշըգ վէրէն մաշալատան պիր աղ միւնէվիլէր օլտու : () վադըթ թախթտա օթուրան Պիրինճի Պրանսիսկոս ըտը : Պու փատիշահ՝ կերջի Փազիլէթլի վէ էյի պիր ատէմ իտի իսէ տէ՝ քէնտի փատիշահլըղընը խարապ էթտի , վէ մեղճէպ նիղալարընը զաղէպ իլէ մէքս էթտի . վադը՝ ա պիր գաչ օգու մուշարա սահապէթլիք էթտի , լաքին միւճատէլէ վէ թէֆթիշ սէրպէսթիյէթինի եասագ էթտի . վէ պիր արալըգ Պօսթուն իճատ էթտիյի թապ'իսանէյի եիւղտէն պրագտը , լաքին սօնկրա օնա եինէ սահապէթլիք էթտի : Պու վէճճ իլէ Լուտերին քիթապլարը հէր քէշին զիհնինի աչմաղա վէ Բօմա Վիլիսէսինին եանկըշարընը թանըթմաղա պաշայօրուտու :

Սօպէրթ () լիվէթանըն մարիֆէթի իլէ Պրանսըղճայա իլք տէֆա թէրճիւմէ օլունան Վիթապը Ը էրիֆին պիր գաչ նուսխալարը պիր չօգ ատէմլէրէ պիր էյիճէ անլաթտըլար , քի օնլար պէրրագ սուլարըն փունկարընտան ուղաղլանմըշ-

օրըլար, վէ քէնտիւէրինէ չամլադ գուլուլար գա-
 զըյօրլար: Աիւրչէքլիյին ըշղը Ֆրանսանըն չօգ-
 սէմթիւէրինէ պիրտէն եայլըոր: Փարիզ՝ Սօ՝ Կը-
 րէնօպլ՝ Լիօն վէ տաճա չօգ սայր շէհիւրլէր՝ Լէ-
 լաճըն Վէլա Կընըն գըյմէթլի թօխուժունու գա-
 պուլ էթօիլէր, վէ օնուն Ֆիլիպպէնմիսինի վէ արթ-
 մասընը կէօրտիւլէր: Լուտերականլար՝ (չիւն քի
 օղէմանլարտա Խալաճի Մեղճէպէ թէվապի օլան-
 լարըն ճիւմէսինէ էօյլէ չաղըրըլարըտը,) Կիզ-
 լիճէ ճէմ՝ օլուրլարըտը, Շէրիֆ Վիթապ-
 արը տիգգաթ իլէ օգուրլարըտը, վէ քէնտիւէ-
 րինին Վրիսթիանճա է՝ օմիւրլէրի իլէ՝ քէնտի տին-
 լէրինին պօշ օլմատըղընը թաճգիգ էտէրլէր իտի:
 Օնլար Փարիզտէ Աիրինճի Ֆրանչիսգօնուն գըղ-
 գարընտաշը՝ Կալարրա սուլթանը Ալաօալը Մար-
 կարիթայը քէնտիւէրինէ գուվվէթլի սաճապ պուլ-
 տուլար: Պու սուլթան՝ սալթ Վիլիսէ Եանկըշ-
 լըզլարընը քէնտինէ տէրտ էթմէյէ՝ վէ պիր Խա-
 լաճի Մեղճէպէ արղու չէքմէյէ գանա՝աթ էթ-
 մէյիպ՝ քէնտի ճանընը գուրթարան կիւրչէքլիյէ
 Եիւրէյինտէ մալիք օլմուշուտու: Ալ է պիւթիւն իւ-
 միտինի Յիսուսա՝ Եալընըզ Յիսուսա գօմուշ ուտու,
 վէ ճապա ա՝ ֆիլըն միւթտէսինի Եիւրէքտէն գա-
 պուլ էթմիշ իտի: Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ՝ Լէ-
 լաճա շէտիա մուճապպէթի վարըտը, վէ քէնտի տին
 գարընտաշարընը աթէշտէն գուրթարմաղա ճէճա
 էտէր իտի: Վարանլըղըն վիատիշաճը՝ Ֆրանսա-
 նըն տինճէ Եէնի տօղուշունուն իլք նիշանլարընը
 կէօրտիւլիւ կիպի, անիտէ տիշ պիլէտի: Սօրպօն
 մէսրէսէսինին ի՛լմի իլաճի միւտէրրիսլէրի օնա սա-
 տըգանէ խըղմէթ էթմէյէ ճաղրլանտըլը: Ալ
 օալը Մարկարիթա նէզմ՝ օլարագ պիր քիթապ

Թապ՝ էթտիրմիշ խտի, քի օնուն խամի՝ Ալ-ճահ-
 փաթ ճանըն այնալ խտի: () Լ խոճալար պու քի-
 Թապըն իչինտէ ա՛ղիլէրին վէ Վաւարան աթէ-
 շինին հիչ լագրրարսը օլմատըղընը կէօրտիւքէ-
 րինտէ, օնու թէէլիֆ էտէն սուլթանըն իւղէրի-
 նէ հիւճիւմ էտիպ՝ մէրգումէյի հերետիկոս տուր
 տէյիւ՝ Վիլիսէլէրտէ զէմմէթտիլէր: Ա է՝ Վալար-
 րա մէտրէսէսինտէ պիր դօմէտիա օյունու օյնա-
 տըպ՝ Սարկարիթայը ճէհէննէմլի քիալէթինտէ
 կէօսմէրտիլէր:

Սօ շէհրի՝ Վարիզտէն օն սա՛աթ ուղադ օլուպ՝
 օրատա Խնճիլի սէվէն պիր չօդ քիմնէլէր վար-
 րտը: () Նլար փաղար վէ եօրթու կիւնլէրի բուհա-
 նի շէյլէրի թէֆթիշ էթմէյէ՝ վէ իպատէթէ մէշ-
 ղուլ օլուլլարտը: Ա է չիւնքի պու շէհրին պէօ-
 յիւք ախղուիթասը եիւն խտի, եիւն թարայը-
 ճըլարը իշճիլէր վէ հէր սանա՛թքիարլար նէճա-
 թըն եօլունու թանըմաղա արղու չէքէրլէր խտի:
 () Նլար Փապրիգալարտա վէ չիֆլիքէրտէ Խնճիլ
 սէօհպէթինի էտէրլէրիտի: Ա է պու ույանըղըդ
 օ ճիւլարտաքի քէյլէրէ եայըըյօրուտու: Անկ-
 ըշ ի՛թիգատլար կիւն պէ կիւն էքսիլմէտէ խտի,
 վէ իմանըն ամէլէրի վասիթասի իլէ Ալահա իղ-
 զէթ օլունույօրուտու: Ա է լաքին նէ՛ ֆախտէ,
 Վափուչին բուհպանլարը վէ Սօրպօնուն փա-
 փաղ միւտէրրիսլէրի տախի շէյթանըն իշինի իլէր-
 լէթմէք իչիւն ույանտըլար: Վրիսթիանլարը սի-
 հիրպաղար մագամընտա գօվալստըլար: Պիր
 թագըմընը աթէշէ եագտըլար, վէ պ՛ր թագը-
 մընը տա դամչըլատըլար, եախօտ սիւրկիւն էթ-
 տիլէր: Պու ճիւմլէ իլէ Աէրչէքլիք տիւշմանլարը
 չօղլարըն եիւրէյինտէ ֆիլիղէնմիշ վէ քէօքլէնմիշ

Թօխումնու չէքիպ գօրհարմաղա դատիր օլամատը-
լար : Փազաթ աշիբեար ճէմիյէթ էթմէյէ ճէսա-
րէթ էտէմէտիքլէրինտէն , թէքրար՝ կեահ պիր էվ-
տէ կեահ պիր օրմանտա՝ եախօտ ուղագ պիր
մահալտէ պիրիքիլէր իտի , վէ Շէրիֆ Վի-
թաալարա էյի վուգուֆ օլան՝ քէնտի դարընտաշ-
լարընա նասիհաթ վէրիր իտի . վէ սօնկրա քէնտի
Վուրթարըճըլարընա եիւրէքլէրինի աջոպ տուա՝
էտէրլէր իտի : 1546 թարիխինտէ՝ Տէճճա-
լըն քէնտի զուլումբեարլըղընտան վա՛ղ կէշմէ-
տիյինի վէ Տօմա Վիլիսէսինտէ Տիւ պիր Խա-
լահի Սէզէպ օլմայաճաղընր վէ օնուն պաշա-
րը տա ասլա իմլայա կէլմէյէճէքլէրինի կէօրտիւք-
լէրինտէ , Սօնուն Վրիսթիանլարը քէնտի քէն-
տիլէրինէ պիր Վիլիսէ գուրտուլար : Սթրաս-
պուրկտա գուրուլան եէնի Ֆրանսըղ Վիլիսէսի
օնլարա իպրէթ վէ Ղայրէթ վէրտի : Բիէլը Վը-
լէրք իսմինտէ պայաղը պիր եիւն թարայըճըսը
ղայէթ իպատէթբեար վէ տինտար պիր քիմսէ օլ-
տուղունտան , պիր չօգ փէրհիլլէրտէն վէ տուա՝
լարտան սօնկրա՝ ճէմա՛աթա վա՛իղ օլտու : Պու
Վիլիսէ ելլի աղատան իպարէթ օլուպ՝ աղ վագ-
թըն մապէյինտէ օ գատար թէղայիւտ պուլտու , քի
չօգ տէֆա ճիվարտաքի շէհրլէրտէն վէ քէյլէր-
տէն 400 քիշիյէտէք սրատա ճէմ՝ օլուրուտու :
Ս է կիւնիւն պիրինտէ օնլար Ալլահա իպատէթ
էթմէք իւղրէ պիր եերէ ճէմ՝ օլմուշոր իքէն , մէմ-
լէքէթին գայմագամը վէ ա՛սաս պաշըսը՝ սօլտաթ-
լար իլէ կէլիպ՝ օնլարըն ճէմիյէթինի պաստըլտը . վէ
գայմագամ , " () ճէմ՝ օլմուշ ապէր օրատա նէ՞
եափայօր " տէյիւ սիւալ էյլէտի : () արալըդ Աւ-
լահըն Վէլամընը ճէմա՛աթա թարիֆ էտէն Վը-

լէրք ճէվապ վերտի քի , “Լշմէ կէօրիւյօրսուն , սապր էտիպ պէքլէ քի թէքմիլ էտէլիմ” : Վայմադամ տէտի . “Օլնտանա՛ կէլմէլիսինիլ” : Վլէրք ճէվապ վերտի . “Լլաճ նէրէյէ իսթէրսէ , օրայա կէտէրիլ” . վէ Տիչպիր շէյ թընմայըպ տուրտու . քէնտիսինի պաղլատըւար , վէ օնունուլա պէրապէր պուլունան 62 քիշիյի տէ էյլէ էթտիլէր : Պունլարըն իչինտէ պիր տէ գըզ վարըտը , քի գայմադամա տէտի , “Լյէր սէն պէնի պիր մինասիպէթսիլ մաճալտէ պուլայըտըն , պէնի պէյլէ պաղլամաղըտըն” : Վայմադամ օնու սուս էտիպ , օատէմլէրին Տէփսինիտէ մէմլէքէթին զընտանընա եօլլատը : () վաղթըն միւվէրիսլէրինին պիրի տէր քի , “Շօգ աճայիպ շէյ տիր քի , պիր թաղըմ պէօյլէք քիւչիւք ըրզ էճլի գարըլար վէ էրքէքլէր Տիչ պիր շէյ թընմայըպ , սէվինէրէք պիր գաչ ա՛սաս իլէ զընտանա կիթտիլէր . զիրա օնլար էյէր զօրպալըգ էթմէք իսթէյէիտիլէր , շիւպՏէսիլ քէնտի խըսըմլարընտան վէ տօսթլարընտան եարտըմ պուլուրլարըտը . չիւնքի սօգաղլարտան կէչտիքլէրի վաղըթ՝ օնլարը կէօրիւրլէր իտի . վէ սէվինճ իլէ սաղմոսլար՝ վէ պախուսուս 79 ունճու Սաղմոսու , “Լյա՛ Լլաճ՝ միրասընա թաիֆէլէր կիրտիլէր , սէնին մուգատտէս Տէյքէլինի ալուտէ էթտիլէր” , տէյիւ օգուրլարըտը : Վէ պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա՝ օնլարը սէֆիլ գօյունլար կիպի արապալարըն իւղէրինէ պաղլայըպ՝ Վարիղէ կէօթիւրտիւլէր : Սէրգումանտան օն տէօրտիւնիւն տիլլէրինի քէստիքտէն սօնկրա՝ էօլլամէ միւսթաճադ կէօրտիւլէր . վէ օնլարը Սոյա եօլլատըլար , քի օրատա օնլարըն ճէղասընը իճրա էթսինլէր : Էէր թիւրլիւ օյունլարը վէ Տիլէլէր գուլլանտըլար , քի

օնլարը քէնտի տինէրինտէն տէօնտիւրսիւնէր :
 Սէ մէրգումանը աթէշէ աթմաղտան էփվէլ՝ հա-
 քիմէր օնլարը պորը պորը մանասթըրլարա եօլա-
 տըւար , քի Ֆիքիրլէրինի չէվլըսինէր : Փարիզտէն
 Սոյա կէչտիքլէրի վազըթ , իքի Սօրպօն փափասլար
 իքի գաթըրա պինիպ՝ օնլարըն արապասընըն եա-
 նընտան կիտերլէրիտի , վէ օնլարա՝ “Սէյեր Րօ-
 մա Վիլիսէսինէ կիրմիգսէնիզ , ճէհէննէմին ճէ-
 մի՝ զաղէպլէրի իլէ միւճազաթ օլաճազսընըլ” , տէր-
 լէրիտի :

Իհէրը Վլէրք՝ պու միւնասիպէթսիզ սէօհ-
 պէթլէրտէն օսանըպ՝ օնլարըն պիրինէ տէտի . “Սէ ար
 կիթ եանըմտան , եա՝ շէյթան , պրադ քի Մլլա-
 հըմըզ տիւշիւնէլիմ” : Վէրչէք իյին ճէմի պու
 սատըդ գուլարը՝ քէնտի էօմիւրլէրինի Վրիստու-
 սուն խամինին իգրարը իչիւն սէվինճ իլէ ֆիտա էյ-
 լէտիլէր : Սէ շիմտի տէրտ՝ պէլա վէ կիւնահ պու-
 լունմայան մահալտէ Վուղունուն իլահիսինի օ-
 գույօրլար : “Սէ մութլու ազգ եօլունա էօ-
 լէնլէրէ” :

Փ Ա Ս Լ Փ Ա

Պրահայի Իսլահի Սեղհեյին Դեֆտի :

(Սէնէ 1546 — 1574)

Ալլահըն իլմի՛, քէնտի էվլատլարընտա պէշլէ իզղէթլէնիյօրուտու : Ինճիլ՝ քէնտի Ֆիւթուհաթ-լարընը եայտըգճա՛, Րօմա տախի քէնտի իսքէնճէլէրինի վէ աթէշլէրինի արթըրըյօրուտու : ()նուն ինտինտէ՛, քէնտի այինլէրինէ մութապըգ օլմայան քիւչիւք պիր Ֆէրգ՝ վէ քէնտի տին իգրարընա մութապըգ օլմայան պիր քիւչիւք թէպտիլիյէթ՝ էօլիւմէ միւսթահագ հերիտիկոսլուգ սայը լըրըտը : Քիլիսէնին էվլէլէրի տէհըլէրինին շէհիտլէրինին քիւլէրի իլէ էօրթիւլմիշ՝ եախօտ դանլարըյըւ ըսլանմըշ օլան մահալէր՝ Իսլահի Սեղհեյին շէհիտլէրինի տէ թամաշա էթտիլէր : Ե իմտի Ալլահըն էվլատլարընըն դանընը տէօքէն փութփէրէսթ Րօմա՛, իմիէրաթօրլարըն Րօմասը տէյիլ իտի, իլլա փափալարըն Րօմասըյըտը . օլ ատէմէրին Րօմասը՝ քի քէնտիլէրինէ՛ ()խոսու Քրիստոս վէքիլ տէրլէր իտի : Սուրը Պետրոսուն սախթէ խալիֆէլէրի երթըրճը ճանափարլար միսիլիւ եալընըզ Քրիստոսու Վուրթարըճը թանըմաշա միւրատ էտէնլէրի էօլտիւրիւրլէր իտի : Ալէրի թախթատ տէճճալ օթուրոյօրուտու , լաքին Ալլահըն սահիհ Քիլիսէսի կիթտիքճա եափըլըպ՝ մամուր օ-

լուսնամագտայրտը : Այն պէջլէճէ՛ պէջիւք Պապի-
 լօնուն խարապ էտիճի՝ ամէլի քէնտինի պէյան է-
 տէյօրուտու, քի եերին փատիշահլարնա պու-
 յուրուրուտու : Վէ ա՛ղիղէրին վէ Յիսուս Վրիս-
 տոսուն շայիրտէրինին գանըյլա սերիսօշ օլուր
 իտի* : Այն շէհրի՛ իբինճի տէհրտէ քէնտի
 շէհիտէրի իլէ շէրէֆ պուլտուղու կիպի՝ էջլէ
 տախի պու թարիխտէ Յիսուսուն սատըգ շայիրտ-
 լէրի օրատա է՛օլինճէյէտէք Վրիստոստա օլան
 կերէքիլի իգրար էթտիքլէրի գէման պէյիւք
 շէօհրէթէ նսյիլ օլտու : Պէշ Պրանսըղ կէնճ
 շայիրտէր՝ Աւսաննատա քէնտի տէրսլէրինի թէք-
 միլ էտիպ՝ 1552 սէնէսինտէ իման էթտիքլէրի
 Յիսուս Վրիստոսու օրատա վա՛ղ էթմէք իչիւն
 րահաթ քէնտի վիլայէթլէրինէ տէօնէյօրլարտը :
 Այնա եէթիշտիքլէրինտէ, մերգուլէրի թու-
 թուպ՝ գարանըգ զընտանլարա մահպուս էթտի-
 լէր, վէ պու միսիլի իբրամըն սէպէպինի տէ օն-
 լարա անլաթմաղա թէնէգպիւլ էթմէտիլէր : Վէնտի
 տինլէրինի իգրար էթմէք իչիւն՝ հաքիմին հու-
 գուրունա չաղըլտըղլարը գէման, օնլար Ալահըն
 Սուգատտէս իսմինի ճէսարէթ իլէ իգրար էտիպ՝
 թա՛ալայը իզզէթլէտիլէր : Պիր գաչ կիւնտէն
 սօնկրա՝ մերգումանը րուհպանլարըն մէճլիսինէ
 կէօթիւրտիլէր, վէ օրատա քէնտի տին իգրար-
 լարընը եաղըյլա եաղըպ՝ թագտիմ էթտիլէր :
 Պսու ուղուն տալա պիր երլտան զիյատէ սիւր-
 տիյիւնտէն՝ օնլարըն խասիմլէրի օնլարըն սատըգ-
 լըղընը՝ քեամիլիյինի վէ ճէսարէթինի կէօրտիւք-
 ճէ՛ էօվէլէնիլլէրիտի : ()նլար եալնըղ Ալահըն

Վէլամբնա իման էտէրլէրիտի , վէ փափաղիկէ-
րին եանկըշլըգլարընը ըէտտ էտէրլէր իտի . իմտի
էօլիւմէ միւսթաճադ օլմաղա սալթ պուգատարը
էլվէրիւր իտի : Ա է պու սէպէպտէն էօթիւրիւ
1553 թարիխինտէ Մայիսին 16 սընտա է'օմիւր
թաճընա նայիլ օլաուլար : Վէնտի տիւշմանլարը
հիւքմ էթտիլէր քի , "թէնլէրի աթէշտէ պիւ-
թիւն պիւթիւնէ թէլէֆ օլունճայատէք" օնլարը
տիրի տիրի եագսընլար : () նլար իսքէնճէ եէրինէ
կիթտիլէրի վազըթ՝ պիրիպիրլէրինէ նասիհաթ
վէրիլէրիտի , քի սօնունատէք տինլէրինտէ տուր-
սունլար . վէ Բուհ էլ Ղուտսուն վէրտիյի սէ-
վինճ վէ զայրէթ իլէ տօգուզունճու Սաղմոսու
"Ան Բապպ , տախմա սէնի միւպարէքլէյճէյիմ"
տէյիւ մագամ իլէ օգուրլարըտը : Թէրրօ մէյ-
տանընա եէթիշտիլէրինտէ , ֆէրահ եիւրէք իլէ
գաղզլարըն էթրաֆընտա երզըլըշ օտունլարըն
իւզէրինէ չըգտըլար , վէ սօնտէմ պիրիպիրլէրի իլէ
գարնտաշ միւհապպէթի իլէ էօփիւշտիւքտէն սօնկ-
րա , քէնտի ճէլլատլարընա նասիհաթ վէրտի էր ,
քի Վրիստոսա տէօնսիւնլէր : Ա է ալէվ օնլա-
րըն թէնինի սարմըշ իքէն , եինէ պիրիպիրլէրինէ
տէրլէր իտի . "Ղայրէթ էտին գարտաշարըմ" , զայ-
րէթ էտին գարտաշարըմ" . վէ պէյլէճէ մէրգու-
մանըն ճանլարը էպէտի սէլամէթ վէ րահաթլըգ
մէքեանընա տախիլ օլտու :

Իշ պու 1 իօն շէհրինտէ տահա պաշգալար տա
կէրէքլիյի իգրար էտիպ՝ շէհաուր թաճընա նայիլ
օլտուլար : Վրիթապըմըզըն թէհամիւլի օլմադա-
ճաղընտան , օնլարըն սալթ պիր գաչընը պու-
րատա վիքըր էտէպիլիլիլ : Պէտրոս Պէրճիէր իս-
մինտէ Ղէնէվըալը պաղիլիկանըն պիրի՝ ուտէ

Ինձիլէ ի՛թիգամ եթտիցի իչիւն՝ օլ պէշ շէհիտ-
լէրտէն պիր գաշ կիւն սօնկրա՝ հերետիկոսլուգ
թէօհմէթի իլէ տիրի տիրի ամէշտէ եանտը : Մատ-
թէոս Տիմօնէթ , պաղիրկեան Տէնի Բէլօգին ,
քիշիգատէլէրտէն Լուի տը Սօրսագ , Ուիքարտ
Լէֆէվր , վէ Իսլահի Սէղհէպէ եիւրէքտէն թա-
լնպ օլմուշ սայիր չօգ Քրիսթիանլար , քէնտի
էօմիւրլէրինի քէնտի Գուրթարըճըլարընըն ու-
ղուրունա Փէտա էտիպ՝ էպէտի իղղէթէ նայիլ
օլտուլար :

Ֆրանսանըն Բրոթէսդանլարը հեր եէրտէ քէն-
տիլէրինի գօվալայանլարտան քէնտիլէրինի հըֆղ
էթմէք իւղըն՝ չօգ տէֆա սիլահլանմաղա մէճպուր
օլտուլար : ()նլարըն պաշլըճա մէքեանը Օրլէանս
շէհրի խտի : Պու շէհիր ալընտըգտան սօնկրա ,
Ուուէն՝ Լիօն՝ Թուր՝ վէ սայիր պէյիւք վէ քիւ-
չիւք եէրլէր տախի ալընտը : ()նլարըն հիլէպաղ
վէ զուլումքեար տիւշմանլարը՝ տախիմա պարըշ
1568 թարիխինտէ իբի թարաֆտան սիլահլարը
աշաղա գօտուլար , վէ պարըշ իմղալանտը . վէ լա-
քին փէք չօգ սիւրմէտի : Աիղ պէյլէրի պիրինձի
Ֆրանչիսկոսուն էօլիւմիւնտէն սօնկրա՝ հիւքիւ-
մէթ սահիպլի օլտուգլարընտան՝ փատիշահ թախ-
թընա արղու չէքէրլէր խտի : Ա է պունլար սօֆու
Քաթօլիքլէր օլուպ՝ քէնտի միւրատլարընա էր-
մէք իչիւն հեր թիւրլիւ եօլու գուլանըլարըտը :
Ա է Բրոթէսթանլարըն պաշլընտա՝ փատիշահ ֆա-
փուտան փաշա վէ մուախիւէրան Տէօրտիւնձիւ
Հենրիկոս իւնվանի իլէ Ֆրանսա փատիշահը օ-
լան Հենրիկոս նամ պէյլէր վարըտը : Ֆրանսա

տէվէթի՝ քիպիր վէ հիլէպաղ Գաթերինա Սէ-տիշիսին կիւնիւնտէ՝ Բրոթէսդանդլարըն պաշա-ըննա սախթէ մուհապպէթ վէ րայէթ կէօսթէր-տիյի վադըթ՝ ել ալթընտան կիլիճէ պիր գըր-դըն հազըրլամագտայըր : Տէվէթին իշինտէ պու-ըննան ճէմի՝ Բրոթէսդանդլարը գըրմաղա դա-րար գըլմը շլարըրտը : Պու թէրթիպ չօդ երլար-տան պէրի դուրուլմուշուտու : Ըվիննօնտա՝ Գա-թերինա տէ Սէտիշիս սուլթանըն վէ փափանըն մապէյնինտէ վէ Պայօնտա Ըլվա պէյի իլէ պէ-րապէր՝ պու մատտէնին իւղէրինէ կիլլի մէճլիս-լէր վէ սէօհպէթլէր օլմուշ ուտու : Քաթօլլը-լէր մախսուս պարըը իմզալատըրար , քի հէր քէ-սին դալպինտէն շիւպհէյի դալտըրըպ՝ քէնտի դուր-տուգլարը դէմինի դօլայ իճրա էթսինլէր : () Ը մէշ-հուր Ըսսրիթալ Գատը՝ տէվէթին կիլլի մէշվէ-րէթլէրինէ վուգուֆ օլուպ՝ քէնտի մանսուպուենտան իսթիֆա էյլէտի : Պագաթ սօն դայրէթինի իճրա էտիպ՝ Գաթերինայա վէ Տօգուգուենձու Աարու-ըսա պէյան էտիպ՝ տէտի քի , « Սիլ Պարանսանըն պաշընա փէք պէջիլէք պէլալար կէթիրէճէքսինիլ , վէ ֆասիտ մէշվէրէթլէր իլէ կիրտապա տիւշէճէք-սինիլ » : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ սուլթանա վէ փատիշահա պիր ուղուն մէթուպ եազըպ օնլա-րա իզհար էթտի , քի Բրոթէսդանդլարըլա թէք-րար պարըը էթմէք՝ վէ պարըը շլգտա գալմագ-լազըմ տըր : Լաքին ճէհպէրինին հէփսի պօշա կիթտի : () Նլարըն գըրդընը իլամ օլմուշ ուտու , վէ պիր միւնասիպ ֆուրսաթմա պէքլէյօլլարըրտը , քի իճրասընը էթսինլէր , վէ ֆուրսաթը չափուգ էլէ կէշիրտիլէր :

Բրոթէսդանդլարըն միւթէպէր ատէվէրի՝ Կա-

վարրա փատիշահը Հենրինին նիքեահը իջիւն փա-
րիզէ ճէմ՝ օլաճաղլարըտը : Պու կէնճ փատիշա-
հըն վալիտէսի՝ Ռոթթէսդանդլարըն տօսթու վէ
սահապէթ էտիճիսի պու փայիթախթա տօղըու
կէլիւր իքէն, ափանսըղ պիւր աղըր խասթալըգտան
եաթտը, վէ շիւպհէ օլունտու քի զէհրլէնմիշ
տիր : Վափուտան փաշա Վօլիննէ տախի պու տիւ-
յիւն իջիւն փարիզէ կիթտի : Սէ 1572 թարի-
խինտէ՝ () գոստոսուն Չշսինտէ՝ կիւնտիւզիւն տա-
պանճայըա վուրուտու : () կիւն սարայտա՝ շէյ-
թանի իշլէրինի նասըլ իլէրի կէօթիւրսիւնլէր տէ-
յիւ մէշվէրէթ էթտիլէր : վէ դարար գըլտըլար
քի Միլիզ Ռարթուղիմէոսուն կէճէսի՝ սա՛աթ
ալթըտա՝ պու մէքրուհ գըրղընը իճրա էթսինլէր :
() նուն իջիւն օնտան պէրու պու վուգուա՛թա Մի-
զիզ Ռարթուղիմէոսուն գըրղընը տէնիլիր :

Իմտի դարար վէրիլէն սա՛աթ կէլտիյինտէ՝ Սուվ-
րուն չանկը գալլօլունան նիշանը կէօսթէրտի : Մի-
քէր Վամանտանթը Վօսսէն՝ քի մուհաֆաղա վէ-
սիլէսի իլէ գափուտան փաշանըն գօնաղընը պէք-
լէր խտի, ապէրի իլէ օնուն իւղէրինէ հիւճիւմ
էթտի : Վօլիննէնին լէշինի փէնճէրէտէն աշա-
ղա աթտըլար : զիրա Սիլ պէյլէրին պիրի սօ-
գագտա պէրլէյօրուտու : Սէ փարիզին ճէմի՝ սօ-
գաղլարընտա պէյլէ պաղըրըլարտը . Հօ-հէնօթ-
լարը էօլտի՛-րէ-ն, Հօ-հէնօթ-լարը էօլտի՛-րէ-ն . զիրա
Ֆրանսատա օգէման Ռոթթէսդանդլարա պու ատը
վէրիլէր խտի : Սիլին՝ Մնթունուն վէ () մալըն
պէյլէրի՝ վէ Վաթօլիք պէյիւքլէրի՝ գսնա սու-
սամըշ սօլտաթլար իլէ պէրապէր պիւթիւն մէմլէ-
քէթի տօլաշըպ՝ Ռոթթէսդանդլարըն էվլէրինին գա-
փուլարընտան իլէրի կիրէրլէր խտի, վէ օնլարը

տէօշէքտէ էօլտիւրիւրլէր իտի, եախօտ՝ էվլէրին տամընատէք գօվալարլարլար : ()նլարըն մերամը՝ հէփսինտէն զիյատէ քիշիզատէ Հուկէնօթլարը էօլտիւրմէք իտի : Պիր գաչ Բրոթէսդանդ քիշիզատէլէր՝ Նաւարրա փատիշահընըն մուհաֆազա ասքէրի իլէ սարայա գաչտըլար : Տօգուղուն՝ ճու Լարոլոս փատիշահ էմը էթտի, քի սարայըն եօգարըքի գաթընտան ավույա էնսինլէր : ()նլար իթա՛աթ էթտիքլէրինտէ, օրատա անլարըն սիւլահլարընը ալըպ՝ էօլտիւրտիւլէր : Փատիշահ քէնտիտի սարայընըն փէնճէրէսինտէ օթուրուպ՝ սօլտաթլարա "Եօլտիւրիւն էօլտիւրիւն" պաղըրըրլար, վէ Սէնատան կէչէն Բրոթէսդանդլարը տապանճայըլա վուրուրուտու : Բրոթէսդանդ պուլունան էվլէրի եաղմա էթտիքտէն մա՛տա Բրոթէսդանդլարը տա գաթլ էթտիլէր : Ա է պու Հուկէնօթլարըլա օլան ֆէնա նէֆսանիյէթ՝ կերէք պէջիյիւն վէ կերէք քիւչիյիւն գալպինէ թէէսիր էթմիշ իտի : Չօճուղլար՝ չօճուղլարը չայա սիւրիւրլէրլէր իտի : Ա է օղատտարլար՝ համիլէ գարըլարա պիլէ մէրհամէթ էթմիլլէր իտի . օնլարըն գարնընը եարըպ՝ չօճուղու չըգարըրլար՝ վէ տուվարա չարփարադ փարչա փարչա էտէրլէր իտի : Վարիզ գանըլա միւլէմմա օլտու . զիրա պու գըրկըն 15 կիւնտէն զիյատէ սիւրտիւ : Ա է պու գըրկընըն իշարէթի Գրանսանըն հէր պիր պալէթինէ վէրիլմիշ իտի : Սօ՛ թօյ՝ ()րլէանս՝ թուլուղ՝ Ուուէն՝ Լ՛նճէրս՝ Պուրճէս վէ Լիօն շէհրլէրինտէ պինլէրճէ ատէմ գըրըլար : Ա է էօվքէ իլէ ճէմի՝ քէսքին վէ եէնի իճատ իսքէն՝ ճէլէրի իճրա էթտիլէր : Պու շէհրլէրի քի՞մ հիսապա կէթիրէպիլեր . եիւղպինտէն զիյատէ գը-

յաս օլունուր , վէլաքին սահիհինի քիմնէ պիլմէզ :

Պու գըրղըն Ռամայա օ տէրէճէ պէյիւք սէ-
վինձ վէրտի քի , () նիւչիւնճիւ Վրիգոր Փափա՝
գիյնէթ վէ սալթանաթըւա քիլիսէյէ կիրիպ՝ օրա-
տա թէշէք.քիւր տուա՝սընը օգուտու : Ա է ախ-
շամլար՝ պէյիւք մէսէրրէթ նիշանէսի իշիւն՝ Սանդ
Լնճէլօնուն գալէսինտէն թօփլար աթըլըր : Պու
մէքրուհ գըրղընըն պաշ գըլաղուլարընըն պիրի
օլան Ֆրանսըղ Լօրէն գարտինալ՝ Վօլիննէնին
վէ Լրոթէսդանդլարըն էօլիւմիւնիւն խապէրինի
կէթիրէն թաթարա պին ալթըն պախշիշ վէրտի :
Ա է տախի Ռամատա պիր միտալ պաստըլար , քի
օ պու կիւնէտէք պուլունուր . օնուն իւղէրինտէ
պիր թարաֆընտա () նիւչիւնճիւ Վրիգոր Փա-
փանըն պաշը վար , վէ օպիր թարաֆընտա պիր
գըլըճը մէլայիք , քի Հուկէնօթլարը վուրույօր .
նօթլընէ Գըլընէ 1572 : Պու գըրղընըն իւղէրի-
նէ եաշայան Լրոթէսդանդլարըն չօղու՝ եաղըն
մէմէթէթլէրէ գաշտըլար , վէ քէնտի հիւնէրլէ-
րինի վէ մարիֆէթլէրինի վէ հէր շէյտէն գըլ-
մէթլի շէյլէրինի՝ եանի տիրի միւնէվվէր վէ գուվ-
վէթլի իմանլաւընը՝ պէրապէր կէօթիւրտիւլէր :
Սաղըուր Վաթօլլէր պու իշէ հէրնէգատար
սէվինիյօրլարսայըտը , օնլարըն փէք ագըլըլարը
տա միւքէտտէր օլտուլար : () վագըթտան Ֆրան-
սա փատիշահընըն Փամիլեասը իւղէրինէ Վլա-
հըն պէտտուասը գօնտու : Պիրինճի Ֆրանչիսկօ-
սուն պիւթիւն սիլսիլէսի տիւնեա իւղէրինտէն նա-
պէտիտ օլտու : Տօգուղունճու Կարուսուն էօլիւ-
միւ՝ պու սէմավի պէտտուայը պիղէ փէք աշի-
քեար պէյան էտէր . զիրա մէզարատէք օնու գօ-

վաշատը : Այն մէջհուր միւլերը իսկին պիրի տէր
քի, «Վճմա փափաօընըն ճէմի» միւլարէքլէմէլէրի
վէ տուա՝ վէ նիյաղար վէ իլահլէրի օնուն ծա-
նընա ասլա րահաթըդ վէրէմէյօրլարըտը . չան-
կըն իւք վուրուշունտան պէրի տախմա եիւրէյի
չարփարըտը , տուտաղլարը թիթըր իտի , տիվա-
նէ կիպի եիւրիւրիւտիւ , վէ կէօղէրի զըպ զը-
մըզ , քէսիլմիշ իտի : Տախմա ֆիքրի՝ գօրդուլու
ղիքիւրէրտէն իսքէնճէ շէքէր իտի , վէ՞ տախմա գան-
ըւա միւլէմմա պիր տէօշէք իշինտէ եաթալյօր կի-
պի իտի . վէ պու էղիյէթտէն քէնտինի գուրթա-
րամաղըտը , վէ նէ տէ գուրթարմադ իսթէր իտի :
Տախմա կէօղէրի՝ քէնտիլէրինի ինթիգամ ալըճը
րուհլար գօթալայօր զանն էտէն ատէմէր կիպի՝
էօթէ պէրի կէղտիրիւր իտի : Հէր սէօհպէթտէ
քիւֆիւր էտէր՝ վէ սօնկրա Մըլահըն մէրհամէ-
թինի իմտատա չաղորըրըտը : Վէնտիսինէ պու ի-
շի էթտիրէն Վաթէրինա տէ Մէտիշիս վալիտէսի՝
տէօշէյինէ եաղլաշարգճա քէնտի իսքէնճէսի զի-
յատէ արթարըտը : Սաթ քէնտի սիւտանաը-
յըւա սէօհպէթ էթտիյինտէ պիր աղ թէսէլլի
պուլուր ուտու . օլ տախի Բրոթէսդանդըտը . լա-
քին փատիշահ՝ Մըղիզ Բարթուղիմ ոտուն կէճէ-
սինտէ օնու էօլտիւրմէյէ իղին վէրմէմիշ իտի՝ :
Պու սէֆիլ փատիշահ 1574 թարիխինտէ՝ Մայի-
սին օթուրունտա , շէտիտ եիւրէք չարփընթըրը-
յըւա էօլտիւ . վէ 24 եաշընը տահա թէքմիլ
էթմէմիշ իտի :

*Լազրէթէլ . Մէզհէպ սէֆէրի . Ճիւտ Ի :

Ֆ Ը Ս Լ Ժ

Ինկիլեբեհար և Սեփեհար օլան Իսլահի Սեփեհար :
 (Թվարակ՝ Պրոֆ. Է. Լ. Խաչատրյանի շահ Կենտրոնի շահ
 օլան) :

(ՍԵՆԵ 1536 — 1553)

Շէհիսթերին գանը՝ տայիմա Վալիսենին թո-
 խումու օլմուշ տուր : Պու շէյի ղեյատե Վրիսթի-
 անըղըն իւք տեհըլ՝ րինտե կեօրիւրիւղ . վե եենի
 պիր թարղ իլե թեքրար Ինկիլթերատա միւշա-
 հետե ետերիղ : Վեք աղ մեմլեքեթ վարտոր քի ,
 օրատա Իսլահի Սեփեհար պուգատար ենկեյլերե
 րասթ կեմիշ օլտուն , վե պուգատար կիւղէլ Փիւ-
 թուհաթլար եթմիշ օլտուն : Աօգարտա Վ կըլիֆին
 հագղընտա սեյլեթիյիմիղ շէյլերի ունութմամըշ
 օլմալըսընըղ : Վ է մալիւմիւնիւղ տիւր քի , մեքուս
 Շէրիֆ Վիթապլարը իսալըն սեյլեթիյի լե-
 սանա թերծիւմե եթտի . վե լաքին չիւնքի օնուն
 վաթթընտա թապիսանե տահա իճատ օլմամըշ
 ըտը , օնուն , թերծիւմեսինին փեք չօգ եօրնէյինի
 եաղտըլար : Պագաթ օլ եօրնէրլերի սալթ ղեն-
 կինլեր սաթըն ալապիլիւրլեր իտի : Վ է Վիթապի
 Շէրիֆ Ինկիլիղ լիսանընտա թապ՝ օլունուպ
 հեր թարաֆա չօգճա եայլտըղը ղեման՝ մասլահաթ
 ախեր սուրեթե տեօնտիւ : Իւք պասմա՝ 1526 թա-
 րիկստե՝ Մշէրստե կեօրիւնտիւ : Պասմաճընըն
 իսմի թիւնտալ ըտը : Տիւշման գուտուրուպ՝ չա-

փուճագ պու խայրըը իշին իւղերինէ հիւճիւմ էթ-
տի : Վիթապը Շէրիֆի Խնկիլթէրայա կէօթիւ-
րէնէր վէ կէրէք սաթըն ալանլար զաղէպէ հիւքմ
օլունտուլար , վէ քիթապլարընը վիւճուլէրինին
իւղերինէ պաղլայըպ՝ օնլարը թէրս աթլար իւղէ-
րինէ պինտիրտիւէր , վէ Սօնորա շէհրինի էօյլէ
տօլաշլթըրտըլար : Սէ 1536 սէնէսինտէ՝ թինտալը
հիլէպաղըրգ իֆթիրասը իլէ թուլթուպ Ֆիլէ-
մէնկէ կէօթիւրտիւէր , վէ օրատա օնու պօղուպ
աթէշէ եագտըլար : Սէրգումն մէմտուհ վէ սօն՝
տուա՛սը պույուտու . « Եւ Լլահ՝ Խնկիլթէրա
փատիշահընն կէօղէրինի աջ » : Սէ պիրաղ վա-
գըթտան սօնկրա , օնուն իրի իշտաշլարընը տա
պիրինի Խնկիլթէրատա վէ օպիրինի տէ փօրթու-
կալտա տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար :

Կիւնիւն պիրինտէ՝ Քաթօլիք փափաղարընըն
պիրի թինտալա տէր իտի : « փափաղարըն պույրուլ-
թուլարընտան ըսա , Լլահըն նօմոսունտան մահ-
րում գալմագ տահա էյի տիր » : Թինտալ ճէվապ
վէրտի քի , « Պու մատտէտէ փափատան վէ օնուն
պույրուլթուլարընտան ափվ տիլէրիմ . էյէր Լլահ
պանա եալնըղ պիր գաջ երլ էօմիւր վէրէճէք
օլուր իսէ , կէօրէճէյիմ քի , պիր չիֆթի չօճու-
ղու՝ Շէրիֆ Վիթապլարը պէնիմ կիպի օգու-
մուշ փափաղտան զիյատէ աղնայաճագ » :

Խնկիլթէրատա շէհիտ օլան պիր գաջ Քրիս-
թիանլարըն հիքայէսինի տէ նագլ էտէյիմ : Կիւ-
նիւն պիրինտէ՝ ՇօնՊրօվին իսմինտէ Քրիսթիանըն
պիրի՝ պիր գայըղըն իշինտէ պիր փափաղ եանընտա
օթուրմուշուտու , վէ օնա՝ Լ՛հտը Շէտիտի օգուտու-
ղունու տույուրուպ՝ Գուտտասը շէրիֆէ (պարապ)
գարըը լագըրտը սէօլէտիյի իշին , պիր գաջ կիւն-

տէն սօնկրա՝ մերգումու քէնտի ֆամիլեսարնտան վէ տօսթլարընտան այրըլպ՝ զընտանա աթտըլար . վէ քէնտի ֆամիլեսար վէ տօսթլարընտան նէրէյէ կիթտիյինի անլայամատըլար : Ա՛յ ուրհամ վէ Վիսա քէրնամ պաշ փափաղարըն էմիի իլէ՝ օնու պագլարըն չըիլապ՝ գըղղըն աթէշ իւղէրինէ գտուլար , վէ ումարլարըտը քի տինինի ինքեար էտէ : Ա՛յ է լաքին օ՝ տինինտէ գալի տուրտու , վէ պու էվիյէթլի շէհիտ իսքէնճէսինի՝ թէաճճիւպ օլունաճագ պիթ իյիալէք իլէ չէքտի . վէ փափաղըն պիթի օնուն էօնիւնտէ Վիթապըն Շէրիֆի կագայօրուտու : Ա՛յ քէրգումուն մահպուս օլտուղունտան իքի պ սօնկրա՝ պէսլէմէսի պիթ ախշամ կիտիպ՝ զընտանա օնուն ուլա գօնուշտու , վէ կէօրտիւ քի , պագլարըն թօփուղունա գատար կանմըշտը . վէ խապէր տալի ալտը , քի էրթէսի կիւնիւ օնու տիրի տիրի աթէշէ կագաճագլար : Վարըտը տալի զընտանա կիթտի , վէ օ կէճէյի օնուն կանընտա կէշիւտի : Պրօվն պիւթիւն չէքտիյի էվիյէթլի օնա նագլ էթտիք տէն սօնկրա , ըիճա էթտի քի էվլատլարընը Մէլաճըն գօրգուսունտա պէօյիլթսիւն : Ա՛յ է հագըրգաթ էրթէսի կիւնիւ մերգումու աթէշէ աթտըլար : Օնուն սօն սէօհպէթլի պունլար ըտը . "Նա՛ Մէլաճ" ըուհումու սէնին էլինէ թէսլիմ էտէրիմ , Ա՛յն պէնի սաթըն ալտըն . Ա՛յն կա՛ Մէլաճ՝ քի վատլէրինտէ սատըգ սըն" :

1519 թարիխինտէ՝ ալթըն էրքէք իլէ պիթ գարըն օլարագ՝ կէտի քիշի Վօվէնթրի շէհրինտէ աթէշէ կագաթըլար : Ա՛յ օնլարըն մահպուս օլմասընըն սէպիպի պույուտու , քի քէնտի էվլատլարընա՝ "Պա՛ կէօրէրտէ օլան Պապամըլ" տուա՛սընը , վէ Մէլաճըն Օն թէնպիշէրինի Աթինճէ տէյիլ իլա

Ինկիլիզ լիսանընտա էջրէթմիշէր իտի : Մէրգու-
 ֆուն Սաքաթօֆ մանասթըրընա կէօթիւրտիլէր ,
 քի օրատան իքի սաթմ ուղագըտը : Այն օնլարըն
 չօճուղլարընը Վափէնթրինին մանասթըրընա Թ-
 տըլար : Մանասթըրըն նազըրը Սթաֆֆօրտ՝ անա-
 լարընտան վէ պապալարընտան էջրէնտիքլէրի
 մատտէլէրին իւղէրինէ՝ օնլարա փէք չօգ սիւալար
 էթտի . վէ օնլարա թէնպիճ էթտի քի , պիր տաճա
 Բապպանի տուայը վէ Մլաճըն ()ն թէնպիճլէրինի
 Ինկիլիզէ սէջլէմէսինէր . եօգսա անալսրընըն վէ
 պապալարընըն օղըտտըղը պէլայա օղըալլար տէ-
 յիւ թէճտիտ էյլէտի : Խուրմա Տալարը եօրթու-
 սունուն փաղար կիւնիւ՝ օ եէտի քիշէյի Վափէնթ-
 րիյէ կէօթիւրտիլէր , վէ եպիսկոպոսուն էմրի իլէ
 ալթը երքէյի տիրի տիրի Թէշէ եագտըլար , գարը-
 յը իսէ աղատ դօյվէրտիլէր :

()նալթընճը տէճրին պաշանկըճընտա Ինկիլ-
 թէրատա՝ Աքիզինճի Հենրիկոս փատիշահըգ
 սիւրէյօրուտու : Փափայընա պօղուշուպ , քէնտինի
 Ինկիլիզ Վիլիսէսինէ սահիպ՝ վէ պաշ նասպ էթ-
 տի : Պու պիր զօրպա՝ շաշկըն վէ զատտար փա-
 տիշահ օլտուղունտան՝ Տէփսինին դամիրինէ Տատ-
 սըղ պիր Տիւքիւմէթ իլէ պուլուրմագ իսթէտի . օ-
 նուն էմրի իլէ՝ 72,000 փափալի վէ Բրոթէսդանդ
 Թէշէտէ թէլէֆ օլտու : Անտրատա Յովհաննէս
 Ամպէրթ իտինտէ պիր մէքթէպ իսօճասը վար
 ըտը , քի Բօմա Վիլիսէսին պիր դաշ զալաթ-
 լարընա գարըն եագմըշտը : Ամպէրթ՝ եպիսկո-
 պոսուն Տուլուրունա չաղըրըրըրնտա , փատիշա-
 ճըն Տուլուրունտա մուրաֆա օլմաղա իսթիտա էթ-
 տի : Հենրիկոս փատիշահ՝ միւճատէլէ Տագըրնտա
 քէնտինի աղըրը վէ ֆէրասէթլի կէօթէրմէյէ

արդուսմէնտ օլտուղունտան գարար գրլար քի, պիղ-
ղաթ քէնտիսի մէճլիստէ \ ամպէրթ իլէ միւճատէլէ
էթսին, վէ պու խուսուս իշին պիւթիւն բէճալ-
լարինը ճէմ՝ էտիպ՝ սէֆիլ մէքթէպ խոճասընը տա
տալէթ էթտի, քի օ մէճլիստէ քէնտի իթիգատ
ու զիւ՛իւմլէրինի սէյլէսին : Ապիսկոպոսլար գու-
տուրտուղլարընտան՝ օնուն իգրար էթտիյի զիւ՛իւմ-
լէրինէ ասլա ճէվապ վէրմէտիլէր : Անճամը փա-
տիշահ օնա սիւալ էթտի քի, “Հանկըսընը զիյա-
տէ իսթէրսին . եաշամայլմը, եօգսա էօլմէյի մի” :
\ ամպէրթ պէյան էթտի քի, կէրէքլիյի ինքեար
էթմէք քէնտինէ միւմքիւնսիւղ շէյ տիր : \ է պու
ճէվապ՝ օնու աթէշէ եադտըրմաղա էլվէրտի, թէ-
լէֆ էտիճի աթէշ՝ մէրգումուն այագլարընը վէ
գօլլարընը գալրատըղւնտա, պէքճի սօլտաթլարըն
իքիսի՝ քէնտի խըշտլարըյըւ օնու փուրտուլար . վէ
օ եիւքսէք սէս իլէ պաղըրըրըր . “Պէն եալընըզ
Քրիստոսու իսթէրիմ, պէն եալընըզ Քրիստոսու
իսթէրիմ” : Աէքիլինճի Հենրիկոսուն վէֆաթըն-
տան սօնկրա, Մլահըն իպատէթի խալըն ան-
լատըղըլ՝ սանտա իճրա օլմաղա պաշատը . վէ ճէմա-
աթ Մլահըն Քէլամընը անա լիսանլէրինտէ օգու-
մաղա մէզըուն ուտուլար : Հենրիկոսուն օղու վէ
խալէֆի Մլթընճը Ադուարդ Քիթմապը Հէրիֆի
սէվէր իտի : Րիվայէթ՝ օլունուր՝ քի Ադուարդ
կէնճլիյինտէ եիւքսէքճէ պիր եէրտէն պիր շէյ ա-
շաղը ալմաղա արդուլէտիյինտէ՝ արգատաշլարընըն
պիրի փատիշահըն այաղընըն ալթընա թէվրաթը
Հէրիֆին ճիլտինի գօյաճագ օլտուղունտա՝ գա-
պուլ էթմէտի . վէ քիթմապը սունան զաթը տախի
աղըրճէ թաղլըր էտիպ՝ “Քիբրիմտէ վէ եիւրէյիմտէ
խազինէ կիպի հըֆլ օլունմաղա լայըգ օլան շէյի՝

պէն այազըմ ալթընտա պասամամ" տէտի : Միւ-
շարիւնիլէյէ փատիշահլըգ թաճընը կիյտիրտիք-
լէրի զէման՝ իւշ սընըփ փատիշահլըղընըն նիշանը
օլան իւշ գըլըճը թագտիմ էթտիքլէրինտէ*, փա-
տիշահ տէտի քի, "Պիր գըլըճ էքսիր տիր" . ըի-
ճալարը՝ "Համնկըսը" տէյիւ սիւալ էթտիլէր :
Փատիշահ ճէվապընտա "Բիթապը Շէրիֆ քի
Րուհէլ Գուտսուն գըլըճը տըր . վէ պու գըլըճ օպիր
գըլըճլարտան զիյատէ գուվվէթլի տիր" տէտի :

*Նանի խնկիլթէրրանըն, Սքօչիանըն վէ Իըլանտանըն
գըլըճլարընը :

Ֆ Ը Ս Լ Ժ Գ

Ինկիլեբեդար փե Սփօշեարա Վահան՝ պաշտօն Խալահե
Սեփեհերն Կեփեհե: Կերեքլեյե Երզնէ Երբե-
րէնէր: Յօշահանէս՝ Եօսա:

(Սէնէ 1553 — 1572)

Պոլ միւսարեք տէվիր՝ Եդուարդըն գրգա-
րնտաշը Սարիամըն փատիշահըղընտա զայս օլ-
տու: Պոլ զալմ գրալիշա 1553 տէ թախթա
ճիւլիւս էյլէտի. անիտէ էսքի գաիտէլէր թէքրար
մէյտանա չըգտր. իպատէթ Եէնիտէն Լաթինճէ
լիսանընտա իճրա օլունմաղա պաշանտը. Ե
րիֆ Վիթապլարը օգումասը ճէմա՝ աթա Եա-
սագ օլտու, վէ հէր քիմտէ քի՝ Ինկիլիզճէ Լ՛հտը
Լ՛թիգ Եախօտ Լ՛հտը ճ՛հտիտ պոլլունուրսայտը,
մուծլագա օ ատէմ մահպուս օլուրուտու: Պոլ
ճիւլէ իլէ փէք չօգ Եէրլէրտէ փէք չօգ ատէմ
լէր վարըտը քի, Լըլահա բուհուլա վէ կէրչէք-
լէր իլէ իպատէթ Եթմէր իշիւն կիլլիճէ ճէմ՝ օ-
լէր իլէ իպատէթ Եթմէր իշիւն կիլլիճէ ճէմ՝ օ-
լուրլարըտը. Ֆագաթ օնլարըն չօղու թուլուլուպ,
լուլլամէ միւսթահագ կէօրիւլտիւլէր: Վալտը քի՝
Եօլլիւմէ միւսթահագ կէօրիւլտիւլէր: Վալտը քի՝
Եթմէր ճէմիյէթլէրին սայըսը արթմատայըտը,
Ֆագաթ փէք գալապալըղը տէյիլ իտիլէր: Սա-
րիամ գրալիշանըն կիւնիւնտէ օլան գօվալայըշտա՝
Բրոթէսդաղլարըն պէշ վա՛իղլէրի վարըտը: Յն-
լարըն Սուլէկ իսմինտէ պիր վա՛իղլինի թուլուլուպ՝
Եթմէր Եպիսկոպոսունուն գարշըսընա չըգար-
տըլար. վէ մէրգումուն հագգընա չօգ շէյլէր սէյլէ-

տիքտէն սօնկրա՝ պոռնու տա տէտիլէր քի , թէպտի-
լի զաթա* ինանմաղ , վէ Գուտտասը Շէրիֆին
հէմ Վիլիսէ տուա՝լարընըն Լաթին լիսանընտա
սէօյլէնմէսինի իսթէմէզ , վէ մէմլէքէթտէն սիւրկիւն
օլմուշ հերետիկոսլարըլա մէզհէպէ տսյիր մատտէ-
լէք իւզէրինէ մէքթուպլաշըր , վէ օնլարըն թա-
րաֆընտան քիթապլար գապուշ էտէր , վէ տա-
խի Բամատա էյլիքտէն զիյատէ քէօթիւլիւք կէօր-
միւշիւմ՝ տէր . Պուշէքվալարտան օն կիւն սօնկ-
րա՝ 1557 տէ Գեկտեմբերին 22 սինտէ՝ Լոնտ-
րատա մէրգուսու Սարկէրիթ Սէրինկ իսմինտէ
պիր գարըյըլա պէրապէր աթէշէ եագտըլար .
զիրա օտա օնուն ճէմա՝աթընըն պիր աղասըյը-
տը : Սիմբսօն իսմինտէ պիր սարկաւագը տա թու-
թուպ մահպուս էթտիլէր . մէրգուսու գօվալա-
յանլար օնա չօգ զօր էթտիլէր , քի ճէմա՝աթըն
օպիր աղալարընը տա էլէ վէրսին . լաքին Սիմբ-
սօն գամլի տուրտու , վէ Յիսուս Լաֆէնտիմիզ օ-
նունուլա պէրապէր իտի . վէ 1558 տէ Սարտըն
28ինտէ՝ Վրիստոսուն պաշգա իքի շայիրալէրի ի-
լէ , եանի Հուկ Վօքս վէ Յովհաննէս Տէվէ-
նիքս իլէ պէրապէր՝ օտուն երզընթըսընըն իւզէ-
րինէ չըգտը , վէ իւշիւ պիրտէն քէնտիլէրինի Սա-
թըն ալանըն ուղուրունա քէնտի էօմիւրլէրինի
Փէտա էտիպ՝ մութու օլտուլար :

Թովմաս Թօմքինս ատընտա պիր չուլհա տա-
խի Սարիամըն փատիշահլըղը զէմանընտա շէ-

*Պութա՝լիմաթ Բամալը Քաթօլիքլէրին պիր եանկըշ-
լըղ տըր . զիրա օնլար ի՛թիգատ էտէրլէր քի , Աշալը
Բապպանիտէ հաղըր օլան էքմէյին վէ շարապըն զաթը
Յիսուս Քրիստոսուն թէն վէ գանը ասլէյէսինէ թէպ-
տիլ օլուրլար :

Տխտիք թաճընա նայիլ օլտու : Պու զայէթ տին-
 տար վէ իպատէթբեար պիրատէմ իտի : Սէ տօ-
 գումագ իչիւն իփլիք կէթիրէնլէր իլէ պէրապէր
 տուա՝ էթմէյէ ատէթ էթմիշ իտի : Պունու՝ Բօ-
 մա Վիլիսէսինին տիւշմանը տըր տէյէրէք , Պօն-
 նէր Նպիսկոպոսուն էմրի իլէ զնտանա աթտը-
 լար : Սէ ալթը այ պիր տիւզիյէ պունա թիւրլիւ
 սօրուշ վէ սիւալլար էթտիլէր : Սէ Նպիսկոպոս
 օնա հէր թիւրլիւ պէտ հարաքէթլէրի էտէրէք՝
 էզիյէթլէր վէրտի : Աիւնիւն պիրինտէ օնուն սա-
 գալընըն պիր թարաֆընը եօլտուրթտու : Սէ
 թօմքինս հիչ սարսըլմայօր իտիյինի կէօրիւնճէ՝
 օնա էօլիւմ էչնիլէրինի վէրմէյէ գարար գըլոր :
 Պու ֆիքիր իլէ պիր չօգ փափաղար ճէմ՝ էտիպ
 տինտար թօմքինսի տէ օրայա կէթիրթտի , վէ պիր
 իսքէմէ իւզէրինտէ եանար պէօյիւք պիր մամ
 տուրուրուտու : Իմտի Նպիսկոպոս թօմքինսին է-
 լինտէն թութուպ հայը վազըթ ալէվին իւթիւնէ
 թութուտու , վէ լաքին Յիսուս Նֆէնտիմիլ կէր-
 էքլիյի իգըար էտէնէ էօյլէ պիր գուվվէթ իհ-
 սան էյլէտի քի , օ գալի տուրտուգտան մա՝տա
 հիչ աղըր սըզը նիշանէսի պիլէ կէօսթէրմէտի :
 թօմքինս օնտան սօնկրա պու մատտէյի՝ վէ է-
 լինին եանտըզը վազըթ քէնտինին ճան փէք իյի-
 նի՝ վէ փարմագլարընըն սինիրլէրի էքլիլինճէ-
 յէտէք սէս չըգարմատընըն քէնտի պիր տօսթու-
 նա նագլ էթտի : Օրատա պուլունան փափազ-
 լարըն պիրինին պու սէյրանա եիւրէյի տայա-
 նամայրպ , եպիսկոպոսուն՝ պու զափալըր ատէմի պը-
 րագմաղա իլգամ էյլէտի : Սէ փիւպարէք թօմ-
 քինս՝ 1555 թարիխինտէ Սարտըն 16սընտա սա-
 պահըն Տինտէ , Լոնտրատա Սիթֆիլտ մէյտա-

Նընտա տիրի տիրի ամէշտէ եանտը : Ա՛յ է սօն
նէփէսինէտէք՝ օլ աճայըպ գալիլէյի վէ եիւրէք
բահամլըղընը սաղլատը :

Ֆադաթ Հիսուս Լփէնտիմիղ Լնկիլթէրա Վի-
լիսէսինէ փէք էյի կիւնլէր իհսան էթտի. զերա
ղալըմ՝ Մարիա մէլիքէ էօլտիւ : Օլ էսնատէ
Պարպէր իսմինտէ Լւահըն պիր գուլունու թու-
թուպ՝ իսքէնճէ եէրինէ կէօթիւրտիւլէր, վէ մեր-
գուսու օտուն երղընթըսընըն իւղէրինէ պաղլատը-
լար. վէ ճէլատ օտունլարը թութուշտուրմաղա ի-
ղին պէքլէր իքէն, օարալըգ Վրալիչանըն էօլիւ-
միւնիւն խապէրի եէթիշտի, վէ ֆէրման չըգմը-
շտը քի, թախթա եէնի օթուրան Լղիսաբեթ
մէլիքէնին նիյէթլէրի պէյան օլունճայատապ՝ ճէ-
մի՝ իշլէր վէ մասլահամլար մէքս օլտուն : Լղի-
սաբեթ Վրոթէսդանղլարա սահապէթլիք էթտի.
վէ Պարպէր սաղ գալըպ՝ աղատ օլտու :

Աղիսաբէթ Վրալիչա 1558 թարիխինտէ՝ չօգ-
 տան պէրի արդուէնէն մեզհէպ սերպէսթլի ինէ
 րուսխաթ վերտի : Անկիլթէրա (Վրոթէսդանդլարը-
 նըն Վիլիսէսի՝ պագի Աւրուփա Վրոթէսդանդլարը-
 յըլա վէ՝ Աւմէէսթանըն Առտերականլարըյըլա
 պիրլէշմէտի . օ քէնտինէ այրըճա պիր նիզամ
 գոյուպ՝ եպիսկոպոսլուգ մէսնէտինի հըֆղ էյլէտի
 Օթուզ երլտան սօնկրա փուրիթանլար՝ եախօտ
 Փրէսպիթէրիանլար (Արիցականլար*) օնլարտան

*Փուրիթանլար՝ կերէք կերչէքլիք Վէ կերէք էտէպ
 ու երբեան հագգընա ինճիլին սատէ՝ թա՛լիմաթլարընա
 եափըշըրլար : Փրէսպիթէրիան լուղէթի՝ Առնան լիսա-
 նընտան ալմա տըր . վէ իսթիյար տէմէք տիր : Փրէս-
 պիթէրիանլէրին՝ սալթ իսթիյարլարը եախօտ չօպան-
 լարը վար տըր , վէ ասլա եպիսկոպոսլարը եօգ տուր :

այրը լըպ' այրըճա Վիլիսէլէր (Թանղիմ էթտիլէր, քի հալա պու կիւնէ գատար տուրույօրլար : Ինչիկին սահիհ (Թա'լիմաթը Համիլթօնուն վասիլթարը իլէ Սգօչիայա կիրտի, Համիլթօն պիլտիյիկի Նէմէէսթանտա էօյրէնմիշ իտի : Պու տախի շէհիտլիք (Թաճընա նշիլ օլտու . վէ օնուն սօն քէլաժլարը պունլար տըր . "Նա' Լիֆէնտիմ Յիտուս , րուհուժու գապուլ էյլէ" :

Յօլհաննէս Վօքս' 1505 (Թարիխինտէ' Սգօչիատա Նիֆֆօրտտա տօղուպ' օնալթընճը տէհրին Բրոթէսդանդլարընըն պիր մէշհուր սէրվէրիտիր . Լուտեր կիպի աթէշի մէշըէպլի վէ ճէսաւրէթլի օլուպ' իլիմտէն ղիյատէ Փէրասէթ կէօսթէրտի , վէ Իսլահի Սէղհէպի' օլ Նէմէէլի Իսլահի Սէղհէպ սէրվէրինտէն տահա կիւղէլ (Թէրթիպ իլէ նիգամա դօտու :

Սէրգուժանըն ճէլպ էտիճի Փասիհ լիսանը վէ տիրի վէ գալի իմանը' քէնտի սէօհպէթլէրինէ էօլէ պիր ճիլա վէրիլէրիտի , քի հէփսինին գալպիկի քէնտիսինէ պէնտ էտէրիտի : 1530 (Թարիխինտէ փափաղ նասպ օլտու , վէ Վիլիսէ միւտէրիպլէրինին վէ ալէլ խուսուս Հերոնիմոսուն վէ () գոստինոսուն Վիթապլարընը ղիյատէ օգուրուտու : Սուգատտէս Վիթապլարը չօգ օգուտուղունտան' 1538 (Թարիխինտէ Բրոթէսդանդլըլըն (Թա'լիմաթլարընը գապուլ էթմէյէ մէճպուր օլտու : Սէրգուժ օլ փագըթ սուրք Լնդրէաս Վիլիսէսինտէ վա'իլ իտի : Սգօչիա' փափաղարա էսիր օյմուշ ուտու . կէրչի օնլար ահմագ վէ պիլկիսիլ իտիլէր իսէ տէ , վէ յաքին քէնտի աշըրը ղէնկինլիլէրինտէն վէ ճէմա'աթըն քէօր իմանընտան էօթիւրիլ զայէթ գուվլէթլի իտի-

լէր : 1524 թարիխինտէն էվիլէլ՝ Առտորէ սահա-
 պէմլէր Լտէնլէրին փէք չ'ղունու ամէշէ Եադ-
 մը շարտը, զիրա օնու Թա՛լիմամլարը չափու-
 ճագ հէր թարաֆա Եայըմըշըտը : Աօքս տախի կէր-
 չէքլի զապուլ էթտ'լինտէն Էօթիւրիւ չափու-
 ճագ գօվալարը չէքէճէյիտի : Ա է Հիսուսու իգ-
 րար էթմէյէ չօգ զայրէթի վէ ճէսարէթի օլ-
 տուղունտան՝ անիտէ Վափափիլէրէ գարշը աշի-
 քեարէ վա'ղ վէրմէյէ պաշլատը : Վաթմօլիք փա-
 փաղարը պունա իրըսլանըպ' պիր մէճլիս էթտի-
 լէր , վէ հիչ պ'ր փափաղ մէղհէպ ի զէրինէ սէօհ-
 պէթ էթմէսին տէյիլ՝ վա'ղը Եասագ էթտ'լէր :
 Աքին պու ճ'ւմէ իլէ՝ Աօքս քէնտի Եօլունտան
 շաշմատը . զիրա օ՝ կէրէքլիք Եօլու իտի : Ա է Խն-
 ճիլին սահիհ թա՛լիմամլարընը էվիլէլքի կիսի ա-
 շիքեարէ վա'ղ էտէր իտի :

1547 թարիխինտէ՝ Ագօչիա փատիշահը Պէ-
 շինճի Հակոբա գարշը ճէնք էտէն Պրանսըղ աս-
 քէրլէրի Աօքսու էս'ր թութուպ՝ Պրանսայա
 կէօթիւրտիլէր . վէ օրատա օնու քիւրէյէ ամտը-
 շար : Պու վէճհիլէ մէրգում՝ Իքի սէնէ էսիլիք
 չէքտիքտէն սանկրա , վա'ղճը փայէսի իլէ թէքրար
 Խնկիլթէրայա տէօնտիլ : Ա է 1551 թարիխինտէ,
 օրատա Պէշինճի Աղուարդ փատիշահըն սարայ
 փափաղըյըլա պիր օլուպ՝ Խնկիլթէրատա Խալա-
 հի Սէղհէպէ՝ զիյատէսինճէ Եարարմ էթտի :
 Խնկիլթէրա թախթընա Մարիամ օթուրտու
 զունտա՝ Աօքս 1554 թարիխինտէ՝ Շէնէփրայա
 գաշմաղա մէճպուր օլտու . վէ օրատա Ապլին օ-
 նու տէրէճէսիլ սէվլինճիլէ գապուլ Էլլէտի : Լը-
 թէսի Եըլը Ագօչիայա տէօնտիլ : Խալահի Սէղհէ-
 պին թէվապիլէրի օրատա փէք չօգ արթմըշարը-

տը . վէ լաքին Վրաթօլքլէրտէն տաճա պիւթիւն
պիւթիւն պորըմամըլարտը : 'Նօքս զայրէթ է-
տիպ' շէհրլէրի վէ քէջլէրի տօլաշտը , վէ Յի-
սուս Վրիստոսուն վասըթասըյըւս օլան ճապա
խէլասը հէր նէրտէ վա'ղ էտէր իտի : Պունուն
իւզէրինէ փափաղար 1556 թարիխինտէ մէրգու-
մու Նտինպուրկ շէհրինէ չաղըրտըլար : Սէ Նա-
լաշի Սէզէպէ թապի օլմուշ պէյլէրտէն պիր
չօգ քիշի օնա արգատաշլըգ էթտիլէր : 'Նօքս գալ-
ղըպ Նտինպուրկա կիթտի . վէ լաքին նպիսկո-
պոսլար օնա' Նալաշի Սէզէպին թա'լիմաթլա-
րընը ինքեար էթտիրէճէք նէրինէ' ըուխսաթ վէր-
տիլէր քի էվին պիրինտէ օն կիւն պիր տիւղիյէ
վա'ղ վէրսին : Աէրշի 'Նօքս քիշիգատէ վէ միւթէ-
պէր ատէմլէրին փէք չօղունու չէվլիտի , վէ լա-
քին քէնտի վաթանընը տաճա իւմումի Նալաշի
Սէզէպէ հաղըր կէօրմէղ իտի : () երլ Ղ'է-
նէվրայա կիթտի , քի օրատա Ննկիլիզ ճէմա'ա-
թընա վա'ղ վէրիպ' քէնտի ա'ղիղ խըղմէթինի
էտա էյլէսին : Սէ լաքին նօլա չըգտըղը կիպի
Սգօշիա նպիսկոպոսլարը անուն ուղաղլանմասընը
քէնտիլէրինէ ֆուրսաթ սոյարագ' շէրիա'թա չա-
ղըրտըլար , վէ շէրիա'թտան գաշտը . չիւնքի օնու'
տիրի տիրի աթէշտէ Էանսըն տէյիւ' հիւքմ' էթ-
տիլէր տէնտի : Նմտի Սէզէպտէն էօթիւրիւ
Սգօշիատա' Վրաթօլքլէրին վէ Նրոթէսդանդ-
լարըն մապէյնինտէ փէք պէյիւք վէ ֆէնա ճէնք-
լէր օյտու : Սէ իքի թարաֆտան տա փէք չօգ
գան տէօքիւլտիւքտէն սանկրա' Նրոթէսդանդլըգ
օրատա գատիմի թէմէլէշիպ գալտը : Սէ 1560
սէնէսինտէ' 'Նօքս Նտինպուրկտա վա'ղճըլըգ իըզ-
մէթինի քէնտինէ մախսուս օլան սէրպէսթիք վէ

սատրգըդ իլէ էտա էյլէտի : Ալ է էնճամը 1572
Թարիսինտէ Յիսուս Աֆէնտիմիզին եանընա
կիթտի :

Փ Ա Ս Լ Ժ Դ

Իսլահատ օլան Իսլահի Սէղհէտ :

(Սէնէ 1530 — 1552)

Սալիւմ տիւր քի , ինսանլար Պապէլ գուլէ-
սինի եափտըղլարը վազըթ Ալլահ օնլարըն լի-
սանլարընը գարըշտըրըյ՝ օնլարըն մաղըուր իշինի
մէքս էթտի . վէ քէնտիլէրի տաիի տարմատաղըն
օլտուլար : Իսլահի Սէղհէտ թէվարիսինտէ տէ՝
Րօմա Վալիսէսինին իշինտէ օ միսիլի պիր լիսան
գարըշտըղլը զուհր էթտի , քի փափալիլլիին
եափտըղը Պապէլ գուլէսինին զիյատէ երիքսէլ-
մէսինի մէն՝ էթտի : Րօմա Վաթթօլիլլիին օր-
թա մասալէրինէ եաղլաշտըգճա , զանն էտէրսին
քի գարըշտըղլ վէ գարանըգ տահա զիյատէ ար-
թայօրուտու : Րօմա՝ չիրքին իքրահիլէթլէրին մէք-
րուհ մէքեանըյլտը : Իթալիա Իսլահի Սէղհէ-
պէ միւհթաճ ըտը : Րօմա Վալիսէսինին պօղուգ-
լուղունու էյի ֆէհմ վէ ֆէրգ էտէ . իլէն ճէմա՝
աթլար՝ Բրոթէսդանղլարըն թա՛լիմաթլարընը ար-
զու վէ հափէս իլէ գապուլ էտէրլէր իտի : Ալ-
տեր Նէմէսթանտա Ինճիլին պայրաղընը գալ-

առորդը վագրժ տէօրթ Վարտինալ վէ տէօրթ պաշ փափազ Իւչինճիւ Պիոս փափայա պիր մէք-
թուպ եազարլար . վէ օնուն իշինտէ Խաշի Սէզ-
հէպին իգթիզաւըն պէյան էտէրլէր իտի , վէ
Վիլիսէյի ալուտէ էտէն պիր չօգ եանկըշ վէ
պօզուգ ատէթլէրի իշարէթ էթտիքտէն սօնկրա ,
մէքթուպուն սօնունտա պէօյլէ տէտիլէր . « Զին .
քի Բօմա շէհրի՝ Վիլսէնին վալիտէսի վէ տիւն-
եանըն ճէմի՝ Վիլիսէլէրինին սուլթանը տըր ,
Լլահըն իպատէթի՝ վէ մէշրէպ վէ ամէլ թէմիզ-
լիյի՝ հէր եէրտէն զիյատէ օրատա փարլամալը
տէյիլ մի . Սէլաքին էյ վաճ՝ եա՝ ա՛ղիզ փե-
տէր , մալիւմին օլսուն՝ քի ա՛ղիզ Պետրոսուն
Վիլիսէսինէ կիրէն ճէմի՝ եալանճըլսը՝ օրատա գուտ-
տասը շէրիֆ սէօյլէյէն փափաղարըն ճահիլլիյինի
վէ պիգայտըղընը կէօրտիւքտէ , զիյատէսինճէ
սիւրչէճէքլէր : Ետէ սիլլէք՝ օրատա սէրպէսթ
հիւքիւմէթ սիւրէյօր . հէր թիւրլիւ Վիլիսէ ման-
սուպունտա յաւնլար՝ վէ Վարտինալար պիլէ մէք-
րուհ կիւնահլար իլէ ալուտէ օլմուշարրար :

Ումարըզ քի զաթի շէրիֆինիզ Լլահտան
սէշիլմիշ տիր , քի կէրէք ճէմա՝աթըն վէ կէրէք
Վիլիսէ մանսուպարընտա օլանլարըն ունութմուշ
օլտուղու Վրիստոսուն իսմինի եէնիտէն վա՛ղ է-
տէսինիզ , շէօյլէ քի՝ պունտան սօնկրա պիլիմ
էօրիւմիւզտէ իզլէթլէնսին , խասթալըգլարըլըղը
սաղալթըն , վէ Լլահըն հէի գօյունլարընը պիր
աղլլա կէթիրսին , վէ պու լաթիֆ իսիմ՝ պիլիմ
սուշու պաշլմըղըն իւսթիւնտէն Լլահըն էօլքէ-
սինի վէ ինթիգամընը գալորըսըն՝ , Պու ալա
մէքթուպ Իւչինճիւ Պիոսա թագաիմ օլունտու ,

լաքին օնտան հիչ պիր մէյվէ հասըլ օլմատը ()-
նու եազանլարըն պիրի՝ գարտինալ Վարաֆֆա՝
Իւչիննճի Պիոսուն խալէֆի օլտու . վէ Բաքե-
լական թախթա օթուրտուղու կիպի, օ մէքթու-
պու՝ հերետիկոս թէէլիֆիատտ օլունան վէ օգուն-
մասը մէմնու՝ քիթապլարըն տէֆթերինէ կէչիրթ-
տի : Եւ լաքին Ինճիլին ըջըղս՝ Իթալիա մեմա-
լիքինէ զիյառէսիննէ թէէսիր էթտի : Եւ տներին
քիթապլարը օրայա չօգճա եայըլտը . վէ տէրէ-
ճէսիզ պիր հալէս իլէ օնլարը օգուրլարտը՝
Սեւանկտոն՝ Բնհալլ պէյինէ շէօյլէ սէօյլէր եազ-
տը . « Եւն փանայըրտան պերի ճէմի՝ քիթապլար-
լար Իթալիայա քիթապ եօլտայօրլար , վէ օրտա՝
Փափանըն պիլէ գարը չըգարտըղը եէնի ֆէր-
մանլարը սայմայըրլար . չինքի կերչէքլիք պաթ-
մաղ » 1530 թարիխինտէ՝ Պուլաչիօլինին մարի-
ֆէթի իլէ Բնհալլ ճէմիին իթալիանճա թէր-
ճիւմէսի թապ՝ օլունտու . վէ հէր քէս օլ թէր-
ճիւմէյի վէ Իսլահի Սէզհէպէ տաիր եազըլմըլ
օլան քիթապլարը էտինմէյէ արզուլէր իտի : Սօլ-
լիօ իսմինտէ բուհպանըն պիրի՝ քի սօնկրա Բօ-
մատա աթէշտէ եանտը՝ պէօյլէ տէր իտի . « Պուլ-
լիննէրին օ քիթապլարն օգույուն , քի եւնիլըլը-
լըն պալլանըլմըն պէյան էտէր : Եւ յէր օնու սա-
թըն ալմաղա ագլէնիզ եօլ իսէ , սաղ կէօղիւ-
նիւզիւ չըգարըպ սաթըն , վէ սօնկրա սօլ կէօղ
իլէ պու քիթապլար օգույուն » : Փէք չօգ եէրլէրտէ
վէ Փափանըն հիւքմիւնտէ օլան շէհիւրլէրին պի-
րի օլան Վալենցատա պիլէ պաղը էվլէրտէ Բօ-
մա Վիլիսէսինին եանկըլըլըլարընա գարըլ վաղ-
լար վէրիւրլէր իտի : Կիւն պէ կիւն Ինճիլիքին

սայրսր * արժմատայրտը : Եւտինճի Լղեմէս Փա-
փա պէօլէ սէօղէր եադտը . Իմալիանըն փէք
չօգ պալէթլէրինտէն Լուտերին հերետիկոսու-
ղու պիլիմ Վիլիսէ մանսուպլարընտա օլան, արըն
աղալարընը պօղմուշ ուտուղունու՝ վէ օն արտա ա-
շիքեարէ վա՛ղար վէրիպ ճէմա՛ամըն ֆիքրինի
պօղպօրլար խիյինի՝ վէ ճէմի՛ սատրդ Վրիսթի-
անլարա պէօլիք թէօքեղ վերտիքլէրինի իշիթ-
տիյիմիդտէ եիւրէյիմիզ դայէթ աճըտը՝ :

Ինճիին թօխումու՝ Իմալիանըն սըճագ իղլիմի-
նին իգթիղասընտան ամէշի մէշրէպլի վէ ֆերա-
սէթլի օլան Իմալիալլարըն եիւրէյինտէ սօուգ
տիյարը Նէմէլիլէրէ գըյասէն տահա պէօլիք
գուվվէթ իլէ քէօքլէնտի Սէ իշլէրին կէլիշամընա
պագընճա, հագիգամ Իմալիա տալի Նէմէսթան
կիպի՝ էյէր Ինճիլին թօխումունուն իլք ֆիլիղէ-
րինի օրատա եօղ էթմէք իշիւն փէք զօրլու թէր-
թիպլէր գուլանմայսըտըլար, քէնտի էօքի պա-
թըլ իմիգատլէրինին պօյունտուրուղունու գըրար
աթարըտը : Հէփսինին ֆիքրի Խօլահի Մէղճէպէ
մէյլ էթմիշ խի : Մէսէլա՝ Պօլոնիատա փէք չօգ
Բրոթէսդանդ վարըտը, վէ Խօլահի Մէղճէպ ղայ-
ըթթէշլէրինտէն Նէմէլի Պուսէր՝ 1541 թարի-
խինտէ կերէթլէքտէ իլէրլէտիքլէրի իշիւն վէ Խ-
լահի Մէղճէպի գապուլ էտէնլէր սայրտա արթ-
տըղլարը իշիւն՝ օնլարը մէտճ էյլէրիտի : Սէ 1544
թարիխինտէ շայիր Լէֆիէրի՝ Նէմէտէ միւգիմ
պիր տօսթունա եաղարըտը քի, Պօլոնիալը քի-
շիգատէնին պիրի Ինճիլլէրէ՝ էյէր Փապիայա գար-

* Խօլահի Մէղճէպէ մէյլ էտէնլէր՝ եախօտ օնու գա-
պուլ էտէնլէր՝ Ինճիլ (Ա-Ի-Դ-Դ-Դ-Դ-Դ-Դ) տէնիլէր խի :

չը սէֆէր էթմէք լաղըմ կէլիրսէ, օնլարա ետրտըմ էթմէք նիյէթի իլէ 6000 ասքէր հաղըրլամըլըտը, Խմօլա շէհրինտէ՝ կիւնիւն պիրինոէ բուհպանըն պիրի վա՛ղ վէրիր խի քի ճ ննէթ պիլիմ խա-յըր ամէլէրիմիլ վէ սէվասլարըմըրլա սաթըն ա-լընըր . վէ տէլիգանլը պուսու իշիթտիքտէ, պա-ղըրարագ տէտի քի՝ «Պու քիւֆիւր տիւր . զ/րա Վիթմպի Է շրիֆ տէր քի, Վր՛ստոս էպէ-տի էսմիւրիւ պիլէ՝ քէնտի սիյասէթիւրի իլէ վէ քէնտի էօլիւմիւ իլէ գաղանտըրտը . վէ օնու պիւ-զէ՝ եալընըլ քէնտի քէրէմի իլէ իհսան էթտի» : Մէրգում բուհպան պու տէլիգանլըյլա Վիլի-սէնին իշնտէ միւճատէլէ էթմէյէ պաշատը : Բուհ-պան՝ օլ տէլիգանլընըն քէլամլարը քէնտի քէ-լամլարընտան իւսթիւն սայըլտըլընը կէսրտիւյիւն-տէ՝ պէօյիք խըրսըլա պաղըրտը քի, Պաղըն շու-շաղըն տէլիգանլըյա քի՝ տահա հէնուղ պէշիք-տէն չըգմըլ տէ՝ էն ալ՛մ իլմի իլահի միւտէրիս-լէրինի շաշուրտան միւշքիւլէրի հալ էթմէք իս-թէր» : Տէլիգանլը ճէվապ վէրտի քի՝ «()Լ եա-ղըրլըլ քէլամը հիջ օգո՛ւ մամըլընըն, քի տէր . «()՝ասուլարըն վէ սիւտ էմնլէրին աղլնտան՝ Լըլահ քէնտինէ մէտհ լծէքմիլ էթտի» * : Փա-փաղ գուտուրուպ քէնտինի շաշըրարագ՝ ափան-սըլ մէմպէրոէն աշաղա էնտի, վէ օ կէնճի հադ-սէ եօլատը : ()րատա զսվսըլը խայլը վադըթ գալտը . վէ սօնկրա օնա նէ օլտուղու պիլինմէտի :

Իթալիատա Խսլահի Մէղհէպին եալըլմասընա ետրտըմ էտէն սէպէպլէրին պիրի՝ օնալթընը տէհ-րին պաշլանկըճլարընտա օլան ճէնք տիր : Նէմէ

Իմիէրաթօրու Պէշինճի Կարողսուն Իթալիայա
կէօթիւրտիւրիւ ասքերին իշինտէ՝ վէ օնուն իլէ
ճէնք էտէն Պրան՝ըշ փառիշահը Պիրինճի Պը-
րանչիսկոսուն հիւքմիւնտէ օլան եարտըմճը Օլ-
վիչերա ասքերինի իշինտէ փէք չօգ Բրոթէս-
դանլար վարըտը : Պու ասքերլէր սաքին օլտուգլա-
րը շէհրլերինն ահալ՝սի իլէ տին իւզերիննէ փէք
սէրպէսթ միւքեալէմէ էտերլէր իտի , վէ մալիք
օլտուգլարը զամիր աղատըղընը մէտհ էտերլէր ի-
տի : Սէ Բրոթէսդանգլարըն հադգընտա՝ րուհ-
պանլարըն ճէմա՝աթա էջրէթտիքլէրի եալան վէ
եանկըշ ֆիքրլէրի զէվզլէնիլէր իտի . վէ պա-
ղը քէրրէ տէ՝ Լուտերի վէ օնուն իշտաշլարընը
մէտհ էտերլէր իտի , սէօղ արասընտա տէրլէր ի-
տիքի , փէք չօգ թէաճճիւպ էտէյօրուղ , նա՞սը
Իթալիալ լար կիպի պիր ազըլը միլլէթ՝ պու գա
տար վագըթտան պէրի՝ քէօրլիւք իլէ քէնտի տիղ-
կինլէրինի պէօլէ պէտ խուլար սահիպի վէ սէֆա՝
աթա մայիլ փափաղարըն էլիննէ վէրմիշ : Պու
շէյլէր ալէսսէվի ճէմա՝աթլարըն ֆիքրինի թէպ-
տիլ էտէյօրուտու : Սէ Փափանըն վէ Իմիէրա-
թօրուն մապէյնինտէ օլան նիզալար մէզքիւք քէ-
լամլարտան ճէմա՝աթըն գալպիննէ օլան թէէսի-
րաթա թագվիյէթ վէրմէքտէ իտի : Լնճամը Բօ-
մա շէհրի 1527 թարիխինտէ Իմիէրաթօրուն աս-
քերինին մարիֆէթի իլէ ալընտը , վէ եաղմա օլ-
տու : Սէ Եհտինճի Կղեմէս Փափա էսիր տիւ-
շիւպ Սանթ Լնճէլօ գալէսինտէ եէտի սյ մուհա-
սէրէտէ գալտը :

Իթալիատա Բրիստոսուն փէք չօգ սատըգ շա-
յիրալէրի վարըտը , քի Փափափիլիք պօյունտուրու-
ղունտան գուրթուլմուշուտուլար : Թէտգիգաթը

Ընդհանուր լճակներու մէջ սիւններու տեսքով քանդակուած լճակներու
 նախնային, վէհային խորհրդանշաններու հաղորդակցութիւնը : Վերջ
 չօգտուած լճակներու մասնաւոր ուղղութիւն, զան-
 տանա գոնուածութիւն, նախօտ կայտի քիւրէյէ ա-
 թուրէր : Պիր թաղումը տա քանդակէ օմիւրէրներ
 գոլթարմագ իշխան՝ վաթանկարնտան գաշտըսը :
 Սիննատիկաէ մահապուս ուղանկարը՝ էքսէրի կէճէնին
 զինքիր գարանը զնտոտ զնտանտան չըգարըրըրը-
 տը՝ պէրապէրէրինճէ պիր փափաղ ուղարագ, վէ
 գայըղա պինտիրիպ գըրտան աչըրարագ՝ ուղագտա
 պէրէյէն տիկէր պիր գայըղա նանաշտըրըրտա
 պիր գայըրտան օ պիր գայըղա պիր թախթա ու-
 ղատըրըրտա . վէ օլ մահապուսըրն աչըրարըն
 պիրէր պէջիւք թաշ պաղալըպ, օլ թախթանըն
 իւղէրինէ օթուրթուրըրտա : Պատահու պիր
 իշարէթ իլէ օլ գայըրըր պիրիպիրինտէն իւրը իլէ
 սըրըրըրտա՝ կէրչէրըլին շայրտըրի անիտէ տէ-
 նիլին տիպինէ էնէրըր իտի :

Փ Ը Ս Լ Փ Ե

ՆԵՆԷ ԻՐԱՆԻԱՅԻ ԻՆՏԵՆՏ : ՍԵՆՏԵՆՏ :

(ՍԵՆԷ 1553 — 1569)

Պիր գաջ եպիսկոպոս 1553 թարիխինտէ Հոկտեմբերի պընտա՝ Իւշիւնճիւ Յոսէփոս Վափայա Իսլահի մեղճէպին իլերլէմէսինէ գարշը գոմագ իշիւն պիր թէրթիպնամէ թագթիմ էթտիլէր , քի օնուն պիր գըթասընը պուրատա զէքր էտէրիզ : Օնա պէջլէ եաղտըլար . « Վայրէթ վէ իճթիմամ իլէ էլինտէն կէլտիյի գատար չալըշմալըսընքի , թահթը թէսարրուֆունտա պուլունան մէմալիքտէ խալգըն՝ անկլատըղը լիսանտէ Ինճիլ միւմքիւն օլտուղու գատար աղ օգունսուն : Վիլիսէտէ օգունան ճիւղի Ինճիլ օնլարա էլվէրիր , վէ օնտան զիյատէ օգումաղա քիմսէնին ըուխսաթը օլմասըն : Վէ պու գատար վագըթտան պէրի ինսանլար Հէրիֆ Վիթապլարըն պիր աղաճըղընը օգումաղա գանաթ էթտիքլէրինտէն , սէնին իշլէրին իլէրի կիթտի , վէ թէնպիճլէրին էվա սայըլտը . վէլաքին ճէմաթ պու գանունու պօղուպ , զիյատէ օգումաղա պաշլատըղընտան պէրու՝ օնլար Վիթապի մեղքիւրէյի օգուտուգճա՝ սէնին տիւնեալի վէ ըուհանի ճիւքիւմէթին տաիի ինգըրազ պուլմագտա տըր : Վէ պիղէ գարշը ֆուրթունալար վէ վէլվէլէր չըգարըպ՝ պիղի ուշուրումուն վէ կիրտապըն քէնարընա կէթիրէն հէր շէյտէն զիյատէ պու քիթապ տըր : Իգրար էթմէլիյիլ քի , է-

յէր պիր ատէմ տիգգաթ իլէ Վիթապի Շէ-
 րիֆին քէլամլարընը պիղիմ Վիլիսէրիմիդտէ
 գուլանըլան գանուկար իլէ ըուպար էտէճէք օլսա ,
 քէ+ Դէօյէ+ Ֆէրֆէր պուլմազ Դըր . վէ Կէօրէճէ+ Դիբ
 +է , Դիլմն Բուլմալարընը Դէյիլ Խալի Շէրիֆ
 Վիթապարըն էօյրէլիլիլ Բուլմալարիան պիլիլ-ն
 պիլիլ-նէ Կըր Դըր , իլա լէ Խուսուսար Դըր
 Բապանը Բապանըն Դաթիլ Դըր Դըրլար : Իմտի էյէր
 Ճէմալաթ պիղիմ ալիմ տիւշմանլարըմըլըն պիրին-
 տէն պուսու տուլաճազ օլուրսա , Տէփսի պիլիլ
 ղէմմ էթմէյէ պաշլար , վէ Տէփիսինէ չալ օլտուգ-
 տան սօնկրա , Ճիւմլէնին եիւղիւնտէն տիւշէրիլ :
 Օնուսն իչիւն պու քիթապլարը Ճէմալաթըն կէօ-
 ղիւնիւն էօնիւնտէն գալտըրմալը . Փագաթ պուսու
 աղիմ սայիլը վէ իՏթիրաղ իլէ էթմէլի , օլմայա
 քի պու թէրթիպ էվիլէքինտէն ղիյատէ թէՏլիքէլի
 ղօրպալըլլար վէ Փուրթուսլար չըգարսըն" : Պու
 սէֆիլէր պուսնճիլէյին պիր սէրպէսթլիք վէ Ճէսարէթ
 իլէ սէօլէտիլէր . վէ Վափա տալիլ էլինտէն կէլտիլի
 գատար օնլարըն նասիճաթընը թութուպ , սէրիան
 իճրաթընա թէշէպպիլա էյլէտի . վէ էլինտէն կէլտիլի
 քիւլլի շէյի իճրա էթտի : Հէր կիւն պիր չօգ Վրօ-
 թէսդանղլար Վամատա աթէշէ եագարըտը , ասար-
 ըտը , եախօտ գաթլ էտէր իտիլ : Օլնտանլար մաՏ-
 պուսլարտան տօլտու , շէօլէ քիլ եէնիտէն ղընտան-
 լար եափմաղա մէճպուր օլտուլար : Իքի միւթէպէր
 Վամալը քիմսէլէրի ղընտանա աթտըլար , վէ խայլի
 վագըթ ապանտըգտան սօնկրա , քէնտի սէրպէսթ-
 լիլէրինի ելէ կէշիւմէք իչիւն , տինլէրինի ինքեար
 էթտիլէր : Վէ լաքին օնուսուլա տա գուրթուլա-
 մատըլար . ղիրա թէղ էտա էթմէք շարթը իլէ՝ պի-
 րինին իւղէրինէ 80'000 ըիալ վէ օ պիրինին իւղէ-

րինէ տէ 1000 ըիալ իլամ էթտիլէր . վէ պու վէճճ իլէ իքիսի տէ էպէտի հապստէ եաթմաղա հիւքմ օլունսուլար : Պիւթիւն պու տէհրին իշինտէ Իթաւ լիատա թէտգիգաթը Շէրիֆ Սահքէմէսինին զընտանլարը Բրոթէսդանդլարտան տօլմուշուտու . վէ վազըթ վազըթ հէփսինի պիրտէն գաթլ էտէր-լէր իտի : Պու ճիւմլէ իլէ օնեհտինճի տէհրին սօնունատէք Իթալիատա Իսլահի Սէզհէպէ կիզ-լիճէ սահապէթլիք էտէնլէր պուլունտու . վէ փա-փափիլ'ք զայրէթի Բօմատա միւթէմէքին օլմագ իշ'ւն օրայա վարան պազը Ինկիլիզէր պիլէ Բօ-թէսդանդլարըն տինինի գապուլ էթտիլէր , քի օն-լարըն պիր գաշընը պուրատա նագլ էտէճէյիլ :

Սէգունտօ Գուրիօ 1503 թարիխինտէ՝ Իթալի-ատա թուրին շէհրինտէ տօղմուշուտու . պիր ասըլ-զատէ ֆամիլեանըն 23 էվլատընըն էն քիւչիւյիւի-տի , վէ տօդուղ եաշընտա էօքսիւզ գալտը : Մէր-գուլմուն փէտէրի քէնտիսինէ պիր ճիլտ Վիթապի Շէրիֆ վէրտի , քի օնու՝ քէնտի էլի իլէ եազմըշըտը : Գուրիօ օնու պիր գաշ տէֆա արղու իլէ օգուտու . վէ ազար ազար Իսլահի Սէզհէպ խօճալարըն քիթապ-լարընա տա մալիք վէ վուգուֆ օլուպ՝ Ալմէսթանա եօլճուլուղա չըգտը : Իմտի կիտ'րիքէն՝ եօլտա թու-թուլտու , վէ պիր Բօմալը եպիսկոպոսուն էմրի իլէ մահպուս օլտու . վէլաքին քէնտի խըսըմլարը արայա կիրիպ , մէրգուլմու մանասթըրըն պիրինէ սիւրկիւն էթտիլէր : () Լ տախի օրատա ըուհպան-լարա կէրչէքլիյի էյրէթմէյէ պաշլատը : Սանաս-թըրըն քիլիսէսինտէ՝ տէրունունտա Լ'ղիզէր քէ-միքլէրի զանն օլունան քէմիքլէր մահֆուզ պիր գութու վարըտը , քի տայիմա քիլիսէսին էն աղիզ մահալինտէ տուրուրուտու , վէ օնա փէք չօգ իղ-

ղէթ էտէրլէր իտի : Գուրիօ պու միսիլլի պաթըլ իթիգատէ թէհամիւլ էտէմէյիպ՝ կիւնիւն պիւրինտէ օլ քէմիքլէրին սանտըղընը պօշատըպ՝ օնլարըն եէրինէ պիր ծիլտ Վիթապը Շէրիֆ դօտու : Պու շէյ չափուճագ տույուլուպ՝ դապահաթը Գուրիօնուն իւղէրինէ աթտըղլարընտան՝ մէրգում Սիւլան շէհրինէ գաչտը . վէ օնտան թուրինէ կիթտի, քի քէնտի գըղգարտաշընըն վէ էնիշթէսինին զապթընտա օլան միրասընը ալըն : Պունլար օն միրասընը վէրմէյէ Վիթիլլէրի օլմատըղընտան, հերետիկոս տուր տէյիւ պէյիւքլէրէ շէքվա էտիպ՝ մէրգումու Իթալիայը պրագըպ գաչմաղա մէճպուր էթտիլէր : Գուրիօ Սալոյիանըն պիր քիւչիւք շէհրինէ շէքիլիպ, օրատա մէքթէպ խօճասը օլտու՝ Աիւնիւն պիրինտէ կէօրտիւ քի, բուհպանըն պիրի՝ պիր եիւքսէք մէմպէրտէն Իսլահի Սէղշէպ խօճալարընա՝ դարշը վա՛ղ վէրիյօր, վէ Գաղատալըլարըն մէքթուպունուն իւղէրինէ Լուտերին եաղտըղը թէֆսիրինի եանղըղ օգույարագ՝ զէմէ էտէյօր : Գուրիօ Լուտերին թէէլիֆ էթտիյի թէֆսիրի քէնտի գօյնունտա թաշըյօրուտու՝ վէ իպատէթ թէքմիլ օլտուգտան սօնկրա՝ օլ թէֆսիրի ճէմաթթըն էօնիւնտէ օգուտու : Տիյնէյէնլէր մէրգում բուհպանա օլ տէրէճէ էօվքէլէնտիլէր քի, օնու չափուճագ մէմլէքէթտէն սիւրկիւն էթտիլէր : Ալ էլաքին պու մատտէ անիտէ Թէտգիգաթը Շէրիֆ Սահքէմէսինին գուլաղընա եէթիշտի : Գուրիօյու թութուպ մահպուս էթտիլէր, վէ այաղլարընը տէմիրէ վուրտուլար . վէ տէր ագապ Բօմայա եաղտըլար, քի օնուն իլամը եօլլանսըն : Պիր գաչ կիւնտէն սօնկրա Գուրիօ գաչմանըն եօլունու պուլուպ՝ վալիլայա կիթտի : () Լ շէհրին պէյիւք մէտրէսէսի օնու սէվինճիլէ գա-

պուլ էյլէտի . վէ օրատա՝ միւտէրրիս փայէսի իլէ
 իւչ երլ տէրս վէրտի : Թէտգիգաթը Շէրիֆ
 Սահքէմէսի օրատա տախի օնու բահաթ սլադ-
 մատը . անճագ օնուն շայիրտէրի վէ տօսթլարը օնա
 սահապէթլիք էթտիլէր : Ինճամը 1543 թարիխին-
 տէ փափա օնու օրատան գօվտուրթտու , վէ Գու-
 ըիօ Օվիչերայա գաչտը : Պիրաղ վագըթտան սօնկ-
 րա Իթալիայա տէօնտիւ , քի քէնտի գարըսընը վէ
 էվլատլարընը օրատան ալսըն կէօթիւրսիւն : Օնու
 տայիմա կէօղէթլէմէտէ օլան Թէտգիգաթը Շէրիֆ
 Սահքէմէսի Գուրիօնուն քէնտի Փամիլէասըյըլա
 պէրապէր փասսայա կէլտիյինի տույտու : Կիւնիւն
 պիրինտէ Գուրիօնէյլէն թամալնտա իքէն , փափա-
 նըն պիր չաուշու ափանսըղ օնուն օտասընա կիրտի ,
 վէ փափանըն իսմի իլէ էմր էթտի քի օնու մահ-
 պուս էթսինլէր : Գափունուն էօնիւնտէ փէք չօգ
 սօլտաթլար տուրույօրուտու : Գուրիօ Փիրարա չա-
 րէ գալմատըղընը կէօրտիյիւնտէ՝ այաղա գալըրպ
 քէնտիսինի թուլթմաղա կէլէն ասքէր զապիթինին
 եանընա վարտը , քի օնա թէսլիմ օլտուն . վէ լաքին
 թէլաշընտան՝ սօֆրատա էթի տօղրամաղա գուլան-
 տըղը պէօյիւք պըչաղը աշաղա գօմաղա ունութտու :
 Օլապիթ պու ճէսամլէթու իյիտին էլինտէ պըչաղը-
 լա եանընա եագլաշտըղընը կէօրտիւքտէ՝ գօրգուպ
 օտանըն պիր քէօղէսինէ չէքիտի : Վէ Գուրիօ
 զապիթին պու հալինի ֆուրսաթը ազիմ սայարագ՝
 ասլա շաշըրմայըպ պիրհիյպէթլու ճէսարէթ իլէ գա-
 փուտան տըշարը օղրատը , վէ գափուտա պէքլէ-
 յէն ասքէրլէրէ՝ քէնտինի թուլթմաղա վագըթ պը-
 րագմայարագ՝ սաուշտու կիթտի , ախըրտան պիր աթ
 չէքտի , վէ սօլտաթլարըն ագըլլարը պաշլարընա կէ-
 լինճէյէտէք՝ օրթատան զայպ օլտու : Իմտի Օվիչե-

րանքն և օլունու թուլթուու . վէ օրատա Լօրթէս-
դանդլար սէվինճիլէ օնու գապուլ էթտիլէր : Սէ
Պալմէտրէսէսինտէ 20 սէնէ միւտէրրիսլիք էտիպ՝
օրատա 1569 սէնէսինտէ վէֆաթ էյլէտի :

Փ Ա Ս Լ Փ Զ

ԵՔՆԷ ԻՄԼԿԱՐԻ ԻՄԼԱՔԷ ՍԷՂՆԷՄ :

(ՍԷՆԷ 1537 — 1567)

Յովհանէս Վրայիգ՝ 1512 թարիխինտէ Սգո-
չիատա տօղտու : Սէրգումուն փէտէրի Վլօտտէն
ճէնկինտէն պիր աղ սօնկրա վէֆաթ էյլէտի : Վրա-
յիգ՝ Սգօչիատան իբրաճ էտիպ , 1537 տէ Վրան-
սայա կիթտի , վէ սօնկրա Լթալիայա կէչտի : Պա-
տէճու Պօլնիատա պիր մանասթըրա կիրիպ՝ օրա-
տա պէօյիք իթիպար գազանտը : Սէ մանասթը-
րըն քիւթիւպիւանէսինտէ Լպլվինին պիր քիթա-
պընը պուլուպ , օնու տիգգաթ իլէ օգուտու , վէ
Բօմա Վիլիսէսինին սաճիճ Վիլիսէ օլմատըղնա
իսքիւթ օլտու : Վրայիգ քէնտինին պու պուլու-
շունու օ պիր բուճպանլարա սէրպէսթ սէօյլէտի ,
անձագ էյէր օնուն Տէմճէճրիսի օլան իսթիար բուճ-
պանլարըն պիրի՝ մանասթըրտան չըդմանըն և օլա-
րընը օնա կէօսթէրմէյէյտի , պու սէրպէսթլիք
օնա փէք չօղա օթուրուրուտու : Սէրգում օ սէվի-

էրոտէ սաքին օլան քիպարըն պիրինին եանընա խօ-
 ճա փայէսինտէ ինթիսապ էթտի , քի օլ քիմնէ Խ-
 լահի Սէզհէպէ մէ լիլ լի իտի : Սէ լաքին պիր աղ-
 վադրթտան սօնկրա իքիսի տէ հերետիկոս տէյիւ
 թուլթուլուպ՝ թէտդիգաթը Շէրիֆ Սահքեմէսի
 մարիֆէթի իլէ մահպուս՝ վէ Բօմայա սիւրկիւն
 օլտուլար : Սէ օրատա տօգուղ այ պիր գարանըդ
 զընտանտա օթուրտուգտան սօնկրա՝ Գրայիգ քէն-
 տի տինինտէ դալի տուրտուղունտան՝ հիւքմ օ-
 լունտու , քի պիր դաչ պաշգա Վրիսթիանլարը-
 լա պերապէր սաղ սաղ աթէշտէ եանսըն : Պու
 իսքէնճէ օնա 1559 թարիխինտէ՝ () գոստոսուն
 20սինտէ վէրիլէճէյիտի : Սէ լաքին Լըահըն ա-
 ճայրպ թագտիրի իլէ՝ () գոստոսուն 18ինտէ Տէօր-
 տիւնճիւ փաւլօ փափա էօլտիւ , վէ պիր էսքի
 աթէթ միւճիւպինճէ՝ Բօմանըն ճէմի՝ զընտանլա-
 րը աչըլար : Պօրճ իշիւն վէ սայիր գապահաթ-
 լար իշիւն մահպուս օլանլարը ազատ էթտիլէր .
 վէ լաքին հերետիկոսլարը՝ զընտանըն գափուլարըն-
 տան տըշարը չըգարտըգտան սօնկրա՝ թէքրար քէն-
 տի հապսէրինէ կէօթիւրտիւլէր : Պու արալըդ
 մէմլէքէթին իշինտէ զօրպալըդ գօլտու . վէ Գը-
 րայիգ հէմ օնուն սէֆիլ արգատաշլարը օ արա-
 լըդ հապստան դաչըպ՝ Բօմատան տըշարը չըգտը-
 լար : Սէ պիրաղ իրագլանմըլ իքէն , օնլարըն
 արտընճա պիր պէօլիւք ասքէր չըգըպ՝ գօլալա-
 տըլար , վէ ճիւմլէսինի թէզ էլտէն թուլթուլար :
 Լսքէրլէր Գրայիգին սըղընտըղը էվէ կիրտիքլէրին-
 տէ՝ զապիթլէրի տիգգաթ իլէ Գրայիգին եիւղիւ-
 նէ պագտը , վէ օնու պիր թարաֆա չէքիպ՝ տէ-
 տի քի . « Խաթիրընա կէլ օր մի քի սէն Պօլոնիա ճի-
 վարընտա եարալանմըլ պիր սօլտաթա եարալմ

էթտին" : Գրայիգ՝ "Լսայրը" տէտի : Չապիթ ճէ-
վապ էթտի . "Պէնիմ" փէք էյի խաթրըմտա՝ տըր-
վէ օհարտըմ էթտիյին ատէմ պէն իմ : Այն Լը-
լահ պանա ֆուրսաթ վէրտի քի , սանա օլ էյլի-
յին գարշըլըլընը էտէյիմ : Այն աղատ սըն , ամ-
մա սէնին արգատաշարընը մահպուս էտէճէյիմ .
գալտը քի՝ սէնին խաթրըն իչիւն էլիմտէն կէլտի-
յի գատար օնլարա տա էյլիք էտէճէյիմ" : Պու
սէօհպէթի էթտիքտէն սօնկրա , օլ միւրիւվիլէթ-
լու ասքէր զապիթի՝ իւսթիւնտէ պուլունան ագ-
չէի օնա ա'թա էթտի . վէ քէնտի քէնտիսինի Տըֆը
էթմէք իչիւն Փաիտէլի նասիհաթլար վէրտի , վէ
հօլար կէօսթէրտի :

Գրայիգ թէչէք քիւրէր էտէրէք օնտան ալը-
լըպ՝ Իթալիատան կէչտի , վէ տիւշմանլարըն էլի-
նէ տիւշմէմէք իչիւն՝ ճատտէ հօլարտան կիւղար
էթմէտի . լաքին զապիթին քէնտիսինէ վէրտիյի ագ-
չէ հօլտա աղ վադթըն իչինտէ թիւքէնտի : Աիւ-
նիւն պիրինտէ հօրղունլուգ ալմագ իչիւն պիր օր-
մանըն քէնարընտա քէնտի հալինի տիւշիւնէրէք

օթուրուր իբէն , պագտը քի պիր քէօփէք քէնտի-
նէ տօղրու կէլիյօր , վէ աղղընտա պիր թօրպա վար :
Վրայիգ զանն էթտի քի պու քէօփէյի՝ օրմա-
նըն իչինտէ սագլանմըշ ֆէնա ատէմին պիրի եօլ-
լայօր , քէնտիսինի պիր պէլայա օղրաթմադ գաս-
թի իլէ , օնուն իչինն օնու գօվմաղա պաշատը .
վէ լաքին քէօփէք՝ Վրայիգ օլ թօրպայը ալմա-
յընճա կիթմէտի : Իմտի օլ թօրպանըն իչինտէ
պիր միգտար ադչէ պուլտու . վէ օլ ադչէ եօլճու-
լուղունու թէքմիլ էտինճէյէտէք քէնտիսինի ի-
տարէ էթտի : Պու մինվալ իւղըն մէրգումս Վ ի-
էննայա կիտիպ՝ Լւսթրիանըն Լըչիտուգասընըն
հուղուրունտա վա՛ղ էյլէտի , քի պու Լըչիտու-
գա սօնկրա՝ Լքինճի Սաքսիմիլիանոս իամի իլէ Իմ-
փէրաթօր օլտու : Պու Լըչիտուգա կէրչի Վրայիգի
քէնտի եանընտա ալըգօմաղա չօփ արղուլէր իտի ,
անճագ Փափա պիր տիւղիյէ օնու գօվալատըղը
իչինն՝ Լըչիտուգա պիր էմինիք պոյրուլթուսու
քէնտիսինէ իթա էտիպ մէրգումու եօլա չըգար-
տը : Վրայիգ 1560 թարիխինտէ Սփօչիայա եէ-
թիշտի . վէ քէնտի վաթանընտան 20 սէնէ գա-
տար այրըմըշ օլտուղունտան , քէնտի անա լիսա-
նընը պիւթինն պիւթիննէ ունութմուշուտու : Լա-
թինճէ աղնայանլարա Լաթինճէ վա՛ղ վէրիր ի-
տի . վէ պիրաղ վագըթտան սօնկրա ճէմա՛թա
Լանճիլի վա՛ղ էթմէյէ գատիր օլուպ՝ Յովհաննէս
Վօքսա զիյատէսի իլէ եարտըմը տօգանտը :

Վալապրիայա չէքիլմիշ օլան տէօրթ պին գա-
տար Վ օտուա Լրոթէսդանդլար՝ զայէթ շէտիտ
իսքէնճէլէր չէքտիլէր : Սանթօ Բիսթօ վէ Կվար-
տիա շէհիրլէրի թէրք էթմէյէ մէճպուր օլուպ՝
քէնտի գարըլարըյըւա վէ չօճուգլարըյըւա պէրա-

պէր օրմանլարտա վէ մաղարալարտա սըղընաճագ
 եէր արատըլար . վէ օրատա չօղլարը ասքէրլէրին
 էլի իլէ գաթլ՝ վէ պիր թագըմը տա աճըղտան
 վէ սէֆիլլիքտէն թէլէֆ օլտուլար : Ալ է սաղ գա-
 լանլարը թուլթուպ՝ իսքէնճէյէ գօտուլար , քի իշ-
 լէմէտիքլէրի գապահաթլարը օնլարա իգրար էթ-
 տիրսինլէր : Ատեփան Վարլինօ իամինտէ Վրոթէս-
 գանդըն պիրինէ օգատար իսքէնճէ վէրտիլէր , քի
 գարնը եարըլտը : Ալ է տախի Ալէմինէլլի իամին-
 տէ պիր Վրիսթիանը սէքիլ սա'աթ միգթարի
 Շէհէննէմ թապիր օլունան իսքէնճէյէ գօտուլար ,
 վէ լաքին մէրգում քէնտի տինինտէ գալի տուր-
 տու : Ալ է Սարղօն իամինտէ Վրիսթիանըն պի-
 րինի տէ չըըչըփլագ էտիպ՝ տէմիրտէն տէյնէք-
 լէր իլէ տէօյտիլէր , սօգագլարտա սիւրիւքլէտի-
 լէր , վէ սօնկրա եանմըլ չորալար ըւ եագարագ
 էօլտիւրտիլէր : Պէրնարտինօ Վօնթէյի զիթթէ-
 յիպ՝ ճէմա'աթըն էօնիւնտէ եագտըլար : Ալթմըլ
 գարըյը իսքէնճէյէ գօտուլար , վէ օնլարըն չօ-
 ղու զընտանտա էզիյէթլէր ալթընտա թէլէֆ օլ-
 տուլար :

Բօմալը Վաթթուլլին պիրի Սօնթալթօնուն
 Ալ օտուալարընա վէրիլէն շէտիտ իսքէնճէլէրի կէօ-
 զիւ իլէ կէօրիւպ՝ պու թարղ նագլ էտէր . «Պին
 պէշ եիւղ ալթմըլ թարիսինտէ՝ Յունիսին օնպի-
 րինտէ՝ սապահլայըն Աւտերահանլարըն չէքտիյի
 մէքրուհ էօլիւմ իսքէնճէսինի թըպղը գօյունլարըն
 սալլանասընա պէնգէտէպիլիլիմ : Հէփսի ախըք
 կիպի պիր եէրէ եըղըմըլլարըտը : Շ՝ լատ իշէրի
 կիրիպ՝ օնլարըն պիրինի թուլթարըտը , վէ եաղ-
 լըղլա օնուն եիւզիւնիւ էօրթիւպ՝ մէյտանա կէօ-
 թիւրիւրիւտիւ , վէ տիղ իւսթիւնէ օթուրտուպ ,

պիր պրօպագանդա պրօպագանդա: Սօնկրա եւաղլընը
 չըգարըպ՝ կիտէր պիր պաշգասընը թուլթար վէ
 օնու տա էջլէ պրօպագանդա: () նարտան սէք-
 սէն սէքիզ քիշի պու մինվալ իւզըէ թէլէֆ օլ-
 տուլար: Պէշլէ պիր սէյրանա քիմնէննի եիւրէ-
 յի տայանմազ, սանա թարիֆ էթտիյիմտէ պիլէ
 կէօզլէրիմտէն եաշ կէլիյօր: Պուշլարըն նէ՛ տէ-
 րէճէ սապը՝ վէ թաթլըղըլա պու միսիլի էօլիւմէ
 թէհամմիւլ էթտիքլէրինի սանա եազը իլէ թա՛-
 րիֆ էտէմէմ: Հալա օլ դանը պրօպագանդա տիշլէ-
 րինին արասընտա սըզըշտըրմըշ՝ վէ գօլարը դան
 ըլա միւլէմմա օլարագ էլի իլէ եաղլընը թուլթ-
 մուշ ճէլատըն՝ օլ եէրէ կիրիպ դուրպանլարը պի-
 րի պիր արտըսըրա՝ գասապըն նիշան էթտիյի գօ-
 յունլարը թուլթուպ պրօպագանդա կէթիրտիյի կի-
 պի՝ չըգարտըղընը ֆիքրիմէ կէթիրտիյիմտէ՝ պէ-
 նի թիթրէմէ թուլթար: Վալապրիանըն պիր ուճուն-
 տան օ պիր ուճունատէք՝ ճատտէ եօլարտա ասը-
 մըշ եախօտ քէսիլմիշ Վրիսթիանլարըն լէշլէրի-
 նի գալտըրմագ իչիւն արապալար թային օլմուշ
 ուտուլ՝:

Սամսօն իսմինտէ տէլիգանընըն պիրինի պիր
 եիւքսէք գուլէտէն աշաղա աթաղար: Վրթէսի կիւ-
 նիւ օլ մէմլէքէթին վալիսի օ սէֆիլին եանըն-
 տան կէհմէյիլէ՝ օնուն եէրտէ սէրիլիպ ճան չէ-
 քիշտիյինի կէօրտիւ, զիրա օնուն պիւթիւն քէ-
 միքլէրի փարչա փարչա օլմուշուտու: Վաքին քէն-
 տիսի տախի օնուն պաշընա պիր թէփմէ վուրուպ՝
 տէտի. «Պու քէօփէք տահա սաղ մը տըր, պունու
 տօմուղլարա աթըն, քի եէսինլէր»: () վագթըն
 պիր Վափօլիթանը միւվէրիլիսի պու գըրընը նա-
 գըլ էթտիյիմտէ, պէշլէ սէշլէր. «Պիր թագը-
 մընը պրօպագանդալար, պիր թագըմընը տա թէստէ-

ըէ իլէ քէստիլէր , եախօտ եիւքսէք գայալարտան աշաղա աթտըլար : () նլարըն ինատը՝ ագըլտան խարիճ պիր շէյ տիր • պապա քէնտի էվլատընըն էօլիւմիւնիւ վէ էվլատ քէնտի պապասընըն էօլիւմիւնիւ կէօղիւ իլէ կէօրիւրիւտիւ , վէ ասլա տէրտ էթմէղ իտի • իլլա սէվինճ կէօսթէրիլէր իտի , վէ Լլլաճըն մէլէքլէրի կիպի օլաճաղըղ տէրլէր իտի • թափտըղլարը շէյթան պու տէրէճէյէտէք օնլարը քէօրլէթմիշ իտի :

Փալէարիօ իսմինտէ Լթալիալը Լրոթէսդանդըն պիրինէ սիւալ էթտիլէր քի , Պիղիմ սէլամէթիմլին վէ ումուտլարըմըղըն իլք թէմէլի հաճնկըսը օլմալը տըր : Ղէվապ վէրտի քի , « Բրիստո՛ս տուր » : Թէքրար սիւալ էթտիլէր , Լքինճիսի հաճնկըսը օլմալը տըր • եինէ ճէվապ վէրտի քի , « Բրիստո՛ս տուր » : Սէ իւլիւնճիւսիւ հաճնկըսը օլմալը տըր տէյիւ սիւալ էթտիլէրինտէ , եինէ ճէվապ վէրտի քի , « Բրիստո՛ս տուր » : Յիսուսուն պու սատըգ շայիրտի՝ քէնտի հաքիմլէրինէ պու թարղ պիր նութգ էյլէտի • « Պէն զանն էտէրիմ » քի , տէտի , պիր վագըթտա պէյլէ պիր սահիհ Բրիսթիան րահաթ քէնտի՝ տէօշէյինտէ էօլէմէղ : « Էմմ օլմագ՝ մահպուս օլմագ՝ տէյիւլմէք՝ ասըլմագ թօրպայա տիքիլիպ երըթըճը հայվանլարա շիքեար օլմագ՝ պէնիմ ինտիմտէ պիր շէյ տէյիլտիր • էյլը օնուկուլա կէրչէքլիք մէյտանա չըգաճագ իսէ՝ դօ՛ պէնիմ թէնիմի աթէշտէ քէպապ էթսինլէր » : Փալէարիօյու տիրի տիրի եագմաղա հիւքմ էթտիլէր • վէ մէրգուլ պու իսքէնճէյէ ճէսարէթ իլէ թէհամմիւլ էթտի : 1567 թարիխինտէ՝ Պարթօչիօ իսմինտէ պիր Բրիսթիանը Ղննուլտա տիրի տիրի աթէշէ եագտըլար : Սէ պու Բրիսթիան՝ ճան

փեքլէյի իլէ վէ կիւէր եիւղ իլէ էօլմէյէ կիթտի .
 Ալէ ալէվլէր օնուն էթրափընը սարտըղլարը զէման՝
 եիւքսէք սէս իլէ պաղըրտը . "Նէնտիմ, եէնտիմ" .

Փ Ո Ս Լ Փ Է

Ապանիա Իսլահէ Ա'էզէէ :

(Սէնէ 1559)

Թապիսանէ իճատ օլմապտան էվլէլ՝ Ապանիա
 քէնտի տերէճէսիլ ճէհալէթինի վէ ահմաղլըղընը
 պէյան էթմիշ իտի . զերա ճէմի՝ իլլ քիթապ-
 լարընը եագտը : Ալէ 1434 սէնէօինտէ՝ իշինտէ
 պիւյիւճիւիւյէ վէ միւնէճճիմիլիյէ միւթէ'ալիգ քի-
 կոսուն քիթապիսանէսինի հարգ էթտիլէր : Ալմ-
 չէճէ՝ Արապճա՝ Նունանիճէ՝ Աթիմիճէ վէ Ապան-
 եօլճա մէհհուր էլ եաղըսը քիթապլարը եաղըպ թէ-
 լէֆ էթտիլէր : Պիլկիսիլ վէ ահմաղ փափաղլար
 իլմի վէ իլիմտար ատէմլէրի չէքէմէղլէր իտի . ճէ-
 իշինտէ օլուրսայրտը , փափաղլարա՝ քէնտի զուլում-
 քեար հիւքիւմէթլէրինի ճէմաթմըն իշինտէ եիւ-
 թիւթմէյէ օգատար զիյատէ գօլայլըգ օլուրուտու :
 Պու ճիւմլէ իլէ եիւքսէք Իիրէնէ տաղլարը՝ Իշլահի
 Ա'էզէէյ թա'լիմաթլարընըն Ապանիանըն իշինէ
 կիրմէսինէ գարըը գոյամատըլար : Ալէ Թէտգիգաթը

Շէրիֆ Տաքիմէրինտէն Պէշինճի պաշ Տաքիմինին
 կիւնիւնտէ՝ ԽալաՏի ՄէղՏէպ թալիմաթլարը օլ
 մէմլէքէթէ կիրտի : Պալ շէՏրին պիր քիթապճըսը
 Ֆրանքֆորթ փանայըրընտան Լուտերին վէ ախէր
 ԽալաՏի ՄէղՏէպ միւտէրրիսլէրինին պիր չօգ քի-
 թապլարընը սաթըն ալըպ՝ Փարիզ թարիգի իլէ
 Սպանիայա եօլատը : Յուլիանոս Հերմանտէզ տա-
 խի օրայա՝ փէք չօգ Խնճիլի Վիթապլար կէօթիւր-
 տիւ : Մէրգուսու թութուպ՝ մահպուս էթտիլէր ,
 վէ չօգ տէֆա իսքէնճէյէ գօտուլար . զիրա խապէր
 ալտըլար քի իքի գաթըլ Փըջըլար եափտըրըպ՝ իւսթ
 գաթընա աղաճըղ Ֆրանսըղ շարապը վէ ալթ գա-
 թընա քիթապլարը գօյարագ՝ օ մէմլէքէթէ փէք
 չօգ քիթապլար կէթիրմիշ խտի : ()նա փէք չօգ է-
 ղիյէթըլէր վէրտիքտէն սօնկրա՝ տիրի տիրի աթէշէ
 եադտըլար : Սէլաքին Խնճիլաղ վաղթըն մապէյ-
 նինտէ պիւթիւն մէմպիք իշինտէ Լղլանդիք տէ-
 նիդինտէն Լղ տէնիդէտէք՝ վէ Վիրէնէ տաղլարըն-
 տան փօրթուկալատէք եայըլտը . վէ էյէր թէտգի-
 գաթըլ Շէրիֆ էր տալլանըպ՝ զըլըճը վէ աթէշի
 գուլլանմայսըտը , օրալարտա տահա տէրին քէօթ-
 լէր սալարըտը : Թէտգիգաթըլ Շէրիֆ միւսթան-
 թիդինին պիրի՝ պու մատտէնին իւզէրինէ տէտի .
 “ Շիմտի վաղըթ տըր . իքի այտան սօնկրա՝ վագ-
 թըլ սալար ” : Հէր տէրէճէտէ ատէմլէր՝ կէրէք էր-
 քէք վէ կէրէք գարը՝ Տէր սէմթտէ Խնճիլին թա-
 լիմաթլարընա էմալըղ պիր արդու վէ Տալէս
 կէօսթէրիլէր խտի . պու իւմնուի արղույու՝ եալը-
 նըղ թէտգիգաթըլ Շէրիֆ Մահքէմէսինին ճա-
 սուսլէրի վէ զայրէթի քէօրլէտէպիլտի : Իլք գօ-
 վալայըշըն սէպէպի՝ Մարիամ Վօմէղ իսմինտէ
 սէֆիլ պիր գարը օլտու : Պու գարը պիր Աէվի-

ընալը փափազըն խրդմէթճիսի օլուպ՝ Բրոթէսդանդ-
 լարըն ճէմ օլտուղու մահալէ եազըն պիր էվտէ սա-
 քին օլուրուտու : Աիւնիւն պիրինտէ պու գարը չու-
 տըրտը . մերգուլմէյի թուլթուպ՝ մահալու էթտիլէր .
 վէլաքին օ գաչըպ՝ թէտգիգաթը Ե էրիֆ հաքիմէ-
 րինին եանընա վարտը , վէ մէզհէպ ճէմիյէթլէրի-
 նին հազգընտա ճէմի՝ պիլտիյի շէյլէրի օնլարա
 պէյան էյլէտի : Լաքին պիրազ վազըթտան սօնկ-
 րա ազլը պաշընա կէլիպ՝ թէքրար Խնճիլին եօլու-
 նա տէօնտիւ . վէ պու սէպէպտէն՝ քէնտի դըզգա-
 րընտաշըյըւ վէ դըզգարընտաշընն իւչ քէրիմէ-
 լէրի իլէ պէրապէր աթէշ խքէնճէսի իլէ էօլտիւ :
 1559 թարիխինտէ՝ Ալլատօլիտտէ՝ թէտգիգաթը
 Ե էրիֆ Մահքէմէսինին իւք Օթոմանիէ կանի ի-
 ման ամէլինի* իճրա էթտիլէր : Օլ վազըթտան
 օլ հիյպէթլի սէյրան պէյիւք մէմլէքէթլէրտէ հիւ
 տէյիլ իսէ՝ երտա պիր քէրրէ իճրա օլունուրուտու :
 Փափափիլէր Բրոթէսդանդլարը , Եհհուտիլէրի ,
 Սիւսլիւմանլարը , Փահիշէլէրի , պիւյիւճիւլէրի վէ
 ճէմի՝ պէյիւք ճիւնհա սահիպլէրինի պիր սըրայա
 գօյուպ , հէփսինի պիր թիւրլիւ էօլիւմ խքէնճէ-
 սինէ միւսթահազ կէօրիւլէր իտի . վէ հէփսինի տէ
 թէտգիգաթը Ե էրիֆ Մահքէմէսինին թալին
 էթտիյի աթէշ էօլիւմիւ իլէ թէլէթ էտէրլէր իտի :
 Պիր էօլէճէք ատէմ աթէշին իւզլէրինտէ թէօվպէ
 էտիպ՝ քէնտի սէօղիւնիւ կէրի ալտըը թագալիտէ ,
 օնա էթտիլէրի քէրէմ շու գատար ըտը քի , աթէ-
 շէ եագմաղտան էվվէլ պօղարլարըտը : Գօնզալէս
 իսմինտէ պիր Բրոթէսդանդ հազգընտա հիւքմ էթ-

* Պու սէֆիլ քէօրլէր՝ Խնճիլի Բրոթիւմանլարը աթէշ
 խքէնճէսի իլէ էօլտիւրմէյի իմանտէլէ թէսմիյէ էտէր-
 լէր իտի :

Թիւեր քի իբի զըզգարընտաշըյըւա պերապեր հարգ
 օշտուն : Պաղատարգլարը իւչ գաղըզլար պիրիպիր-
 լէրինէ եաղըն ըտըւար . վէ աթէշի եաղտըզլարը
 զէման՝ իբի գըզգարտաշար՝ " Պիւ տինիմիլտէ գա-
 վի տուրուրուղ՝ տէյիւ պաղըրըրըւարըսը : () վագը-
 թատէք տալըն օլան գարընտաշարը՝ օ տրալըգ
 աղընը աշըպ՝ գըզգարընտաշարընա զայրէթ վէր-
 տի , վէ օնլարըւա պերապեր եիւզ տօգուզունճու
 Սաղմոսու օգուտու . վէ աթէշտէ թէլէֆ օլունճա-
 յատէք օգուտուլար : թէտգիգաթը Շէրիֆ Սահ-
 քէմէսի վէ զուլմէթին փատիշահընըն ճէմի՝ իըզ-
 մէթըրեարըր՝ Սպանիատան Խնճիլին թօխումու-
 նու պիւթիւն պիւթիւնէ չոգարընճայատէք պիր
 տիւղիյէ չալըշտըւար . հիչ տէյիլ իսէ , կէօրիւ-
 նիւրտէ օնուն հիչ պիր էսէրինի պրագմատըւար :
 Աէլաքին կէրչէթլյին իշպու ազիզ շահիտլէրին
 զիրրի ապա ունուտուլմազ . օնլարըն իսիմլէրի կէօթ-
 տէ եաղըլընը տըր , վէ օնլարըն էօմր թաճլարը
 օրատա հաղըր տըր :

1771

(Ute 1540 — 1648)

Կէրջի Բօմա Վիլիսէսի փէք չօդ Բրօթէս-
դանդլարըն գանընա կիրտի . Փաղաթ պու ճիւմէ
իլէ Բրօթէսդանդլըգաւն փէք չօգ զարար կէօր-
տիւլիւնտէն՝ հէր քիմ օնա քէնտի զայպլարընը
էլէ կէշիրմէյէ՝ վէ քէնտի սարսըլըշ թաթթընա
թագվիյէթ վէրմէյէ պիր եօլ կէօսթէրէճէք օլա-
յըտը , սնուն կէօղիւնէ զիյատէսինճէ մագպուլ
կէօրիւնիւրիւտիւ : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ թէ-
շէքքիւրէն Շիղվիթէր թարիգինի գապուլ էյլէ-
տի : Թարիգի մէղքիւրիւ 1540 թարիխինտէ Լագ-
նատիօս Լօյօլա իսմինտէ քիշիղատէ Սպանեօլուն-
պիրի գուրտու , վէ սնուն մէրամը՝ Բօմա Վի-
լիսէսինի սապիթ էթմէք իտի : Փափաշիւէրին ի-
չինտէ թիւրլիւ պէ թիւրլիւ թարիգաթը բուհպա-
նան վէ բուհանի շիրքէթէր վարըտը , քի էօվապ-
լարըյըա՝ գանունլարըյըա վէ ահալէրի իլէ պի-
րիպիրլէրինտէն Փէրդ օլուրլարըտը . պիր թագըմը՝
քէնտի փիրլէրինին իսմէրինի թաշըրլարըտը , վէ
պուշլար Պէնէտիթթինէր՝ Ֆրանչիսգանլար՝ Տօ-
մինիգանլար վէ Պէրնարտինէր տիրլէր . վէ պիր
թագըմը տա միւքիմ օլտուգլար եէրին իսմինի թա-
շըրլարըտը , վէ պուշլար Վարմէլիթանլար՝ Թարա-

բխածէր և՛ . վէ պիր թագըմբ տա՝ () գոստինեան
 վէ Վափուչին տենիլենլէր տիր : () նլարըն պու
 իսիմլէրի տախի պիրէր սէպէպտէն հասըլա կէլմիշ-
 լէր տիր : Շէմի պու րուհպան թարիգլէրի էքսէրի
 իւչ շէյէ ահտ էտէրլէր , եանի ֆուգարալըգ
 փագլըգ վէ րէյիսլէրինէ իթա՛աթ : Իգնա-
 տիոս պունլարըն իւղէրինէ պիր ա՛հտ տա-
 հա իլավէ էթտի , եանի Վափանըն թէմպիհլէրինէ
 պիր տէրէճէսիղ քէօր իթա՛աթ : Իգնատիոս
 1556 թարիխինտէ էօլտիյիւ ղէման , Շիղլիթ-
 լէր պին գատար օլմուշարըտը . վէ երլ պէ երլ
 օնլարըն սայըսը արթտը : () նլարըն իշինտէ ղալէթ
 համարաթ վէ ղայրէթլի ատէմլէր ղուհր էտիպ՝ փէք
 ուղագ մէմլէքէթլէրէ՝ մէսէլա շինտիսթանա՝ Չի-
 նիմաչինէ վէ Շափօնա կիթտիլէր , վէ ճէհտ էթտի-
 լէր քի փուլթիէրէսթլէրի Րօմա Վիլիսէսինէ շէ-
 վիրսինլէր , շէօյլէ քի օնուն ղարարլարընը վէ ղայպ-
 լարընը եէրինէ կէթիրսինլէր : () նլարըն պիր գաչ
 վաղճըլարը ալիմ իպատէթքերարլըգ վէ ճէսարէթ
 իղհար էթտիլէր , շէօյլէ քի՝ օնլարըն ամլլէրինին
 վէ չէքտիքլէրի ղահմէթլէրինին հիքեայէթինի պիր
 ատէմ օգույաճագ օլուր իսէ , մուլթաղա թէա՛ճ-
 ճիւպ էտէր : Շիղլիթլէրին պաշլըճա սըֆաթլարը՝
 հիլէ՝ գուրնաղլըգ վէ ղապթ օլունմաղ պիր ֆօ-
 տուլլուգ ուտու , քի պու քէնտի երգըմլարընա սէ-
 պէպ օլտու : () նլարըն պիր գաչ թէնպիհլէրի՝ է-
 տէպ գանունլարընա դարշը՝ վէ քիւֆիւր կիպի
 շէյլէր տիր . ղիրա օնլարըն պիրի տէր իտի քի , Մե-
 ահ՝ ինսանըն Մլահա իպատէթ էթմէմէսինէ վէ
 քէնտի գարընտաշընը սէվմէմէսինէ , վէ ինսան
 քէնտի իշինի պիթիրմէք իշիւն եալան սէօյլէյիպ
 հիլէ գուլլանմասընա միւսա՛ատէ էտէպիլիր : Վէ

պիր պաշտօնսը տա տէր քի, Սալթ էօլիւմ վագ-
թընտա Լըլահը սէվմէք քեաֆի տիր: Պունտան
անկլաշըր քի, պու միսիլի զիւիւմէր էօյրէտէն ա-
տէմէր Լըօթէսթանդլարա փէք պէօյիւք տիւշ-
մանլար օլմալը տըրլար:

1622 Թարիխինտէ՝ Րօմա Վիլիսէսինին իշինտէ՝
Փրօփականտա* իսմի իլէ պիր շիրքէթ գուրուլտու:
Վէ իսմինտէն տէ պէյան օլտուղու կիպի՝ շիրքէթի
մէզքիւրիւն մագսէտի Րօմա Վիլիսէսինին տինինի
Վաթօլիք օլմայան ճէմա՝ աթլարա՝ եանի Լըօթէս-
դանդլարա՝ Եէհուտիլէրէ՝ Միւսիւմանլարա վէ
Փուլթիւրէսթիլէրէ վաղ էթմէք վէ օնլարը Փափա-
նըն հիւքմիւնիւն ալթընա տախիլ էթմէք իտի. վէ
քէնտի մէրամլարընը իճրա էթմէք իշին՝ հէր տիւր-
լիւ Եօլարը վէ Փէնտլէրի գուլլանտըլար:

Պու շիրքէթ Րօմատա՝ քէնտի ուսուլլէրինի վաղ
էտէճէք վաղճըլար հասըա կէթիրմէք իշին՝ պիր
մէթէպ աշտը: ()նլար հէր Եէրտէն զիյատէ՝ Լըպիս-
սինիատա՝ Ճափօնտա՝ Չինումաշինտէ՝ Շին-
տիսթանտա՝ Լարակէտէ վէ Վանատատա չալըշ-
տըլար, վէ վաղարըյըլա փէք չօգ սէմթլէրտէ ճէ-
միյէթլի փուլթիւրէսթիլէր իսքեաթ էտիպ՝ Րօմա
Վիլիսէսինէ թապի՝ էթպիլէր: Լըճապա օգատար
չօգ օտուլլարըն, օթլուլլարըն, վէ գամըլլարըն ի-
շինտէ պիր փարչա ալթուլն եախօտ կիւմիւշվա՞ր մը §
Եօգմու՝ պիզէ Եալընըղ Վրիստոսուն պէօյիւք
կիւնիւ պէյան Էտէպիլէճէք տիր:

Րօմա Վաթօլիքլիլի՝ գայիլ էթտիլէրինի թէք-
րար Եէրինէ կէթիրտին տէյիւ հէր տիւրլիւ Եօլը
գուլլանըյօրուտու, լաքին չօգտան պէրի լաղըմ կէ

* գու իսիմ՝ տին Եայմագ մանա՝ ոընտա տըր:

§ Ա Վ որնթ. գ. 12:

լիցորուտու քի պողուգ ատեթլէրի տիւղէթմէք ի-
 չիւն պիր սինադոս ճէմ' օլտուն . ֆաղաթ փափա
 կեաճ պու վէսիլէ իլէ կեաճ օվէսիլէ իլէ պու սի-
 նադոսու մէքս էտէյօրուտու . զիրա քէնտի հիւ-
 քիւմէթի ինդըրաղ պուլաճաղըտը : Անճամը փէք
 չօք գարշը տուրտուգտան սօնկրա' լմ'րէնթտէ պիր
 սինադոս ագտ օլտու , վէ 1545 տէն 1563 էտէք 18
 սէնէ սիւրտիւ : Պիր գաչ քիւչիւք զալաթլար իս-
 լաճ էյլէտի . ֆաղաթ պու սինադոսուն պաշլըճա
 մէրամը' եէնիտէն Ռօթիւսդանդլարա գարշը գօմագ
 իչիւն' վէ էլլէրինաէն կէլտիյի գատար օնլարըլա
 ճէնքլէշմէք իչիւն պիր գալիլ գարար էթմէք իտի :
 Բօմայա սաճապէթլիք էտէնլէր' սիլաճա տալրան-
 տըլար : Ապանիա փատիշաճը պիր ղէմին գուր-
 տու քի Ռօթիւսդանդլըղը գան սէլլէրի իլէ սէօն-
 տիւրսիւն . զիրա Հոլանտատա ղիյատէսինճէ եա-
 յըլըյօրուտու : Օալըմ Ալվա պէյ' 18,000 Ռօ-
 թէսդանդ էօլտիւրտիւմ տէյիւ' էյիւնիւրիւտիւ :
 Աէմչէսթան 30 երլ ճէնքլէր իլէ եաղմա վէ խարապ
 օլտու . վէ էյէր Ալլաճ Հ վէտ փատիշաճը Աուս-
 թափոս Ատօլֆոսու պու մէմլէթէթէ գուրթարըճը
 եօլտանայրտը , գապիլ տիր քի Ռօթիւսդանդլըգ
 պիւթիւն պիւթիւնէ պաթարըտը : Ա է 1629 թա-
 րիխինտէ' փափափիլէր օլ տէրէճէ պէյիւքլիւք
 քէսպ էթմիլլէր իտի , քի Խմիէրաթօր պիր ֆէր-
 ման 'լէ Ռօթիւսդանդլարա էմր էթտի քի քիլի-
 սէնին պիւթիւն մալլէրինի Ռաթօլլըլէրէ թէս-
 լիմ էթսինլէր :

Հ վէտին տինտար փատիշաճը օլաղըթ մէյ-
 տանա չըգտը : Ա է 1636 թարիխինտէ Հոնիսին
 տէօրտիւնտէ' պիր քիւչիւք ֆաղաթ զայէթ ճէսա-
 րէթլի օրտու իլէ ճէնկէ պաշլաճը . վէ չիւնքի պու

Ճէնկէ Ալահըն իսմի իլէ էլ վուրտու, օնուն ի իւն
 Ալահ տա օնա եարտըմ էթտի : Աուսթափոս Ա-
 տօլ իոս քէնտի ասքերինէ տէյիլ եէմինլէր վէ վատ-
 լէր իլէ՝ իլս իլասիլէր վէ տուալար իլէ եիւրէք վէ-
 րիր իտի : վէ հէր զուհուրաթտա պէջիւք ալլադ
 կէօնիւլիւլիւք վէ էմսալըլ իյիտլիք կէօսթէրիր
 իտի : Միւշարիւնիլէյհ 1631 սէնէսինտէ Վէմ-
 պէրկ շէհրինէ կիրտիյինտէ, օթուրտուղու էվին
 էօնիւնտէ փէք շօգ աաէմ ճէմ՝ օլտու : Վիլիսէ
 խօճասընըն պիրի վարըպ քէնտիսինէ տէտի քի
 ճէմաթ Շ վէտին պէջիւք փատիշահընլ կէօր-
 մէյէ արղու էտէր : Անիտէ Աուսթափոս սօգաղա
 չըգտը, վէ հալըր տուրան գալապալըղա տէտի :
 "1,6 սէվկիւ իւ օղուլարըմ, իշթէ Շ վէտին պիր

պէջիւ իւնահ.քեարընա պաղըն, քի օնա՝ սալթ
 սաաէ տիլ ատէմլէր Շ վէտին պէջիւք փատիշահը
 տէյօր" : 1631 թարիխինտէ Սեպտեմբերին 1 յին-
 տէ 1 իրիսգաաա պիր քիւշիւք օրտույուլա տիւշ-
 մանըն օրտուսունու պօլտու, վէ օնուն սէրասքէ-

րինի լծիլլի ճէնէրալը եէնտի . վէ ֆէթհ էտէրէք
 պիւթիւնն 'Եւմէսթանը տօլաշտը , վէ հէր եէրտէ
 Խրօթհսդանդլարըն գուրթարըճըսը տէնիլտի : Իմ
 փէրաթօր օնա գարշը մէշհուր Ս ալէնսթէյն ճէ-
 նէրալը եօլլատը : Ս է պիր աղ վաղըթ միւշէվիլէշ
 տուրտուգտան սօնկրա , էնճամը 1632 թարիխինտէ
 'Եյեմբերին 16րէնտա' Լ ութղէնէ եաղըն պիրի-
 պիրինէ չաթըշտըլար : Սապահ օլտուղունտա' հա-
 վայը պիր գաթը տիւման գալիլամըշտը : Կուսթա-
 վոս էմը էյլէտի քի ասքերլէր ճիւմլէթէն տուա վէ
 իսպատէթէ տուրտունլար : Իմտի Լ ուտիւրին իլահի-
 սինի օգուտուլար , քի պէօյլէ պաշար . "Լլահը-
 մըղ պիղէ մէթին գալ'ա տըր" : Ս է ճ'նկէ պաշա-
 մաղտան էվիլէլ' պուտինտար փատիշահ քէնտի վա-
 իլինէ պիր իլահի սէօյլէտի , վէ օ եաղտը , քի օնուն
 իլը պէյիթի պէօյլէ պաշար . "Լահ քիւլիւք սիւ-
 բիւլ' ճէսարէթինի զայպ էթմէ . կէրչի տիւլման սէ-
 նի եօղ էթմէք իսթէր" : Ս է ասքերիյէ մուղիգա
 տա օրտունուն էօնիւնտէ պու իլահիյի մագամըյըլա
 չալարըլարտը : Պէօյլէճէ փատիշահ քէնտի ասքէ-
 րինին եիւրէյինի Լլահըն գալի վէ աղիղ իւմիտի
 իլէ գավիլէտիքտէն սօնկրա աթընա պինիպ' նիտա
 էթտի . " Հ իմտի արթըգ Լլահըն իրատէթի օլ-
 տուն , վէ պիղէ գուվիլէթ վէրսին , քի պու կիւն
 քէնտի իսմինին իլղէթի իչիւն ճէնքլէշէլիւմ" : Սա-
 պահլայըն' էօյլէնտէն իւչ սաաթ էվիլէլ' ճէնք պաշ-
 անտը : Իքի սաաթտան սօնկրա Կուսթավոս պիր
 գուրշուն ըլա էօլլում հաթտինտէ եարալանըպ'
 քէնտի աթընտան աշաղա տիւշտիւ : ()նուն էօ-
 լիւմիւ քէնտի ասքերինէ նուսրէթ իշարէթի օլտու .
 զիրա ճէնկի քէնտի ասքերի գաղանտը : Կուսթավոս
 Լ տօլֆոս էօլտիւքտէն սօնկրա , Հ վէտլէր' 1648

Թարխանտէ Հոկտեմբերին Չինտէ Սուսմէրտէ
 Իմլախանան Սէսմֆալիա միւսալէհասընատէք՝
 Սէմէսթան Բրօմէսդանդլարը իչին ճէնքլէշտի-
 լէր : Պոլս պարըշտան սոնկրա Բրօմէսդանդլար
 Թէքմիլ սէրպէսթիք վէ զամիր աղատըղը էտինտի-
 լէր. վէլաքին պիւթինն Սէմէսթան խարապ օլմուշ
 ուտու, վէ քէնտի ահալիսինին իւշ փայընըն իքի
 փայընը զայպ էթմիշ իտի : Պիր Թագըմ քէօյլէր՝
 Թագըմըլըւս վերան օլտուլար եախօտ եանտըլար .
 վէ փէք չօդ շէհրլէր քէնտի խարապիյէթլէրինի
 պիր տահա տիւղէտէմէտիլէր :

Փ Ա Ս Լ Ժ Թ

Սանիէստէ վերէն քերման : Օնան պախալ օլ-
 մալ : Ղալա տ'աւերի :

(Սէնէ 1598 — 1685)

Պրանսա փատիշահը Տէօրտինճիւ Հենրի-
 կոս'իպթիտա Իսլահի Սէզհէպի դապուլ էթմիշ
 օլուպ' պատէհու 1593 սէնէսինտէ Յուլիսին 15ին-
 տէ՝ ըհտա էթտի. վէ լաքին մէզհէպ սէրպէսթսիզ-
 լիսինին տիւրլիւ պէլալարընը կէօրմէյիլէ՝ քէնտի
 Թաճընը սապիթ էթմէյէ եարտըմ էտէն Բրօմէս-
 դանդլարըն եիւրէյինի քէնտինէ ճէլպէթմէք իչինն՝
 1598 Թարխանտէ Մարիլին 13իւնտէ Սանթէս
 Փէրմանը իսմի իլէ մէշհուր օլան Փէրմանընը իմ-
 զալայըպ՝ հէր եհրէ տաղլթտը : Պոլս Փէրման եա-

խօստ գանուռն՝ 92 մատտէ իւղէրինէ պինա օլմուշ
 ուտու . վէ Նօթմէսդանդլարա քէնտի մէզհէպ-
 լէրինի սէրպէսթ գուլանմաղա ըուխսամ՝ վէ քէն-
 տի իպատէթլէրինի սէրպէսթ գուլանապիլիքլէրի
 եէրլէրտէ՝ քիլիսէլէր եափմաղա իլին վէրիլիտի :
 «Ֆէրմանըն ահքեամընճա՝ հէր մուգաթա սահի-
 պի վէ հէր շէրի՛աթճը՝ Նօթմէսդանդ մէզհէ-
 պինի քէնտի օթուրտուղու էվտէ՝ եախօտ քէն-
 տի տիկէր էվլէրինտէ՝ եալընըղ օլտուղու թագ-
 տիրտէ սէրպէսթ գուլանապիլիք իտի . վէ հէր ա-
 ղա՝ հիչ պիր շէրիաթճը օնա մանի օլմոյարագ՝
 քէնտի վաղընա 30 քիշի գապուլ էտէպիլիք իտի՝ :
 11 է տախի իլավէ օլմուշուտու քի Նօթմէսդանդ-
 լարըն չօճուգլարընը ալըպ՝ Վաթօլիք մէզհէպինտէ
 թէրպիյէ էթմէսինլէր . վէ Նօթմէսդանդլար Վա-
 թօլիք եօրթուլարընը զահիրէն թուլթսունլար . վէ
 մէզհէպէ միւլթէալիգ քիթապլար՝ սալթ սէրպէսթ-
 լիքլէրի օլան եէրլէրտէ թապ՝ օլունսուն վէ սա-
 թըլըն . վէ Վաթօլիք Վիլիսէսինին նիքեահ նօ-
 մսլարընը թուլթսունլար . վէ Վաթօլիք փափաղ-
 լարընա օնտալըգ վէրսինլէր : Պու գանուռնլարտան
 կէօրիւնիւր քի , Նօթմէսդանդլարըն փէք չօգ սէր-
 պէսթլիյի եսղուտու . վէ լաքին օ մէմլէքէթին հագ-
 գընա պու գատարը տա պէօիւք շէյ սայրլըրըտը ,
 զիրա Նօթմէսդանդլարըն գանը օրատա սէլ կիպի
 եիւրիւմիւշիւտիւ : Պու ֆէրմանտան 17 կիւն
 սօնկըա՝ փատիշահ օնլարա սէքիղ երլ վատէ իլէ
 օլ հըֆղ օլունաճագ մահալլէրի վէրտի , քի օնլար
 ագտէմինտէն տէ քէնտիլէրինէ իհօան օլունմուշ
 ուտու . վէ օնլարա վատ էթտի քի սոհհաֆըղ աս-
 քէրի պէսլէմէք իչիւն՝ այտա 1050 լիրա վէր-
 սին քէնտիլէրինէ : Եւանթէս ֆէրմանը Նօթմէս-

դանդլարա հէրնէ գատար աղ սերպէսթլը վէրի-
 յօրսայլտը, պու ճիւմէ իլէ Վարիլին Վարլամէնթօ-
 սու թարափընտան օնա զիյատէսինճէ գարշը գօնու-
 տու : վէ կիւճ պէլա էրթէսի սէնէ օնու իմղալատը-
 լար : () վագըթ Ռօթէսդանդլարըն մէզհէպի Վա-
 րիլտէ մէմլէքէթ նօմօսու իլէ պիր մէթանէթ պու-
 տու : () վագըթ՝ էհալիսինին օնիքինճի փայընտան
 իպարէթ օլան Ռօթէսդանդլար՝ 780 Վիլիսէյէ
 վէ կէ մէտրէսէյէ մալիք իտիլէր , քի օնլար Սօն-
 թօպանտա՝ Սօմուրտա՝ Սօնթիէլիէտէ վէ Սէ-
 տանտա իտիլէր : Վիլիսիք մէթէպլէր օլմատը-
 ղընտան՝ չօճուղլարը Վաթօլիքլէրին մէթէպինէ
 եօլամաղա մէճպուր ուտուլար :

Պու պարըշ վէ րահաթլըդ տէվրի փէք աղ
 սիւրտիւ : Վանթէս ֆերմանը Ռօթէսդանդլարը
 միլլէթ իլէ պերապէր պիր վիճուտ էթտիյինտէն՝
 հիւքիւմէթ իշինտէ պիր հիւքիւմէթ հասըլա կէ-
 թիրմիշ իտի : Վապիլ տիր քի Ռօթէսդանդլար
 քէնտի տէվլէթճէ մասլահաթլարընա զիյատէ մու-
 գայէտ օլտուղլարընտան , սէմալաթտէ քեաին ա՝
 զիլլէրին հէմշէհրիլլէրի օլտուղլարընը չօղլուդ խա-
 թըլարընա կէթիրէմէտիլէր : Տիւնեալի քեար-
 լար վէ արղուլար՝ քէնտի րուհանի իշլէրինէ քիր
 կէթիրիյօրուտու : Չօղլարը արթըդ Վնճիլին սաֆ-
 տերուն վէ սատըդ իգրար էտիճիլլէրի տէյիլ իտի-
 լէր : իլլա պիր միւթէֆիդ ճիւմհիւրէ թարաֆկիր-
 լէր վէ գուրուլմուշ հիւքիւմէթին տիւշմանլարը
 ըտըլար : () նլարըն ճէպիսանէլլէրի վէ սիլահլարը՝
 քէնտիլլէրինի էյլէ պիր հալէ կէթիրտի , քի ա՝
 զիմ քէտէրլլէրէ օլըատըլար : Սէ 1613 թարի-
 խինտէ՝ պիր իւմումի մէճլիս էտիպ՝ իսթէտիլէր քի
 փատիշահըն շուրասընը տա թէպտիլ էթսինլէր :

ղերա օնլարըն գըյասընձա , քէնտի ուսուլարընա
տոգանմըշտը : Պու սէպէպտէն էօթիւրիւ շէհիր-
լիէրին իշինտէ պէօյիւք պիր ճէնք պաշլատը : Ա է
1622 թարիխինտէ ()նիւչիւնձիւ Լուգովիկոս
Լույնէսլի Վօննէթապլ իլէ պէրապէր՝ օնլարըն
իւզէրինէ հիւճիւմ էթմտի , վէ օնլարըն պիր դաշ
էէրլէրինի ալտը : Մօնթօպան իլէ Ռօշէլիէք
չօգ գարշը տուրտուգտան սօնկրա՝ փատիշահըն
ասքէրինէ թէսլիմ օլմադա մէճպուր օլտուլար :

()նտէօրտիւնձիւ Լուգովիկոս թալիթա չըգտը-
ղընտա , Բրօթէսդանղլար արթըգ տէվլէթ ումու-
րունա գարըշմայօրլարտը , պոյուրտուգլարը եէր-
լէրի դայպ էթմիշլէր իտի , վէ քէնտիլէրինտէ օ-
լան միւսթագիլ տէվլէթճէ ըուխսաթլար՝ էլլէ-
րինտէն ալընմըշտը : Ա էլաքին ()նտէօրտիւնձիւ
Լուգովիկոս 1634 թարիխինտէ՝ պիր Փէրման չը-
գարըպ՝ օնլարա պէօյիւք ըուխսաթ վէրտի քի քէն-
տի իպատէթլէրինի իճրա էթմսինլէր : Ա է աշի-
քեար կէօրիւնիւր քի , պու փատիշահ՝ քէնտի
փատիշահըղընըն պաշլանկըճընտա՝ Խալահի Մէղ-
հէպի պիւթիւն պիւթիւնէ գալտըրմադա նիյէ-
թի եօղուտու .

Վէնտի սէլէֆլէրի օլան փատիշահլարըն Բրօ-
թէսդանլարա վէրտիքլէրի սէրպէսթիյէթ Փէր-
մանընըն աճքեամընըն իճրասընա ըիզա վէրիր ի-
տի , Փագաթ Փափաւիլիյէ տէօնէնլէրէ իբրամ
էթմէք սէվտասընտայըտը . անձագ Բրօթէսդանղ-
լարա գարշը եէնիտէն գովալայըշ չըգարմագ իս-
թէմէվ իտի : Պու ճիւմլէ իլէ եինէ ()նտէօրտիւն-
ձիւ Լուգովիկոսուն բէլի իլէ գարար գըլընտը
քի Պրանսատան Բրօթէսդանղլըղը պիւթիւն պիւ-
թիւնէ գալտըրսընլար : Տէվլէթին հէր տէրէճէ

տտեմէրի Բրոմէսդանդլարա գարշը շէքփա է-
տերլէր իտի : Վաթօլիքլէրին փափաղարը՝ քի պէշ
երլտա պիր մէճլիս էտերլէր իտի , տախմա չալը-
շորլարըսը քի , օնլարըն պիրէր իմթիյազընը գալ-
տըրօընլար : Շիզվիթլէր օնլարա գարշը ճէմի՝
Փէնտլէրինի վէ հիւքիւմէթլէրինի գուլանըրլարը-
տը : Ս է Բրոմէսդանդլարըն մէզհէպ'նի մահվ
էթմէք իշիւն՝ 1656 թարիխինտէն 1683 էտէք՝
փատիշահ շուրասընտան արտ արտա չըգան Փէր-
մանլարը վէ իլամլարը զիքր էթմէք լազըմ կ'լսէ ,
քիթապլար տօլար : Բրոմէսդանդլարըն քիլիսէ-
լէրինի երգտըլար . վա'զճլարա՝ պիր եէրտէն մա՝-
տա ախէր եէրտէ վա'ղ վէրմէսինի եասագ էթ-
տիլէր . 14 եաշընտա սղանլարա վէ 12 եաշըն-
տա գըզլարա՝ անալարընա պապալարընա իթա՝-
աթ էթմէյէրէք տէօնիւպ Վաթօլիք օլմաղա րուխ-
սաթ վէրտիլէր , վէ Բրոմէսդանդլարա Վաթօ-
լիք գըզը ալմասընը եասագ էթտիլէր , վէ պու-
միսիլի Փէրմանլար իլէ՝ քէնտի միլլէթլէրինին պիր
փայլնա գարշը ճէնքլէշիրլէրիտի : 1663 սէնէ-
սինտէ՝ մէհուր Սէտան մէքթէպինին եարըսընը
ալտըսըր , վէ օնու Շիզվիթլէրէ վէրտիլէր , քի
օնլար աղ վագթըն մապէյնինտէ հէփսինի քէնտի
զապթլարընա կէշիրտիլէր : Բրոմէսդանդլար պաշ-
գա մէմէքէթլէրէ կէօջ էթմէյէ պաշատըլար :
Ս է 1669 թարիխինտէ՝ Վալպէրթ նամ տէվլէ-
թին պաշ վէքիլի պիր Փէրման չըգարտըպ՝ Բրո-
մէսդանդլարըն իշն ալմատան կէօջ էթմէսինի
ա'զիմ զազապ թէհտիտի իլէ՝ եասագ էթտիրտի :
Ս է 1682 թարիխինտէ՝ կէօջ էտէնլէրին հագ-
գընա էպէտի քիւրէք հիւքիմ օլունտու : Ինճա-
մը 1685 սէնէսինտէ՝ Հոկտեմբերին 22 սինտէ՝

() Ետեօրտիւնճիւ Լուդովիկոս Վանթէս ֆէրմա-
նընը պաթալ էթաի . վէ Ֆրանսա եէնիտէն քէն-
տի էվաաղարընըն գանըյըւ պոյանմաղա պաշլա-
տը : Օիրա եէնի պիր ֆէրման իլէ Ռոթմէս-
գանդլարա քէնտի մէղճէպլէրինին թալիմի իշին
ճէմիյէթ էթմէք եասագ , Փափաղիլիյէ տէօնմէք
իսթէմէյէն փափաղլարա մէմլէքէթտէն չոգմագ ,
վէ պիւթին Ռոթմէսգանդ չոճուղլարընը՝ Վա-
թօլիքլէրին այնը իւզըէ վաֆթիլ վէ թէրպիյէ
էթմէք էմը օլունուրուտու . վէ տէօնէն Ռոթմէս-
գանդլարա վէ օնլարըն գարըլարընա վէ չոճուղ-
լարընա մէմլէքէթտէն չոգմասը եասագ օլունուպ
միւթիւ օլմայանլարա էպէտի քիւր'ք իլէ թէհ-
տիտ օլունուրուտու : () Ելարըն չոլունու՝ ճանը
կէօնիւլտէն Լանճիլէ եափըշմըլ օլտուղլարը իշին
ղօրաքի Ռոմա Վիլիսէսինէ սօգմագ իսթէրլէր ի-
տի : Ալ է աթըլ վէ եայա ասքէրի սօֆու փափաղ-
լարա տաիմա մուալէնէթ էտէրլէր իտի :

Եթէ սաթմէ վէ սուրէթա Փափաղիլիյէ տէօն-
մէլէր պու թարղ օլուրուտու : Պիր եպիսկոպոս
եաթօտ պիր մահալէ փափաղը սիլահը ասքէր ի-
լէ Ռոթմէսգանդլարըն գալապալըղը եէրլէրինէ
կիտէրլէր իտի : Ենիտէ պաշլըճա ֆամիլեալարը օ-
րայա ճէմ՝ էտէրլէր իտի , վէ խուսուսա գօլայ
տէօնէճէք թաթմին էթաիքլէրինի կէթիլիլէր ի-
տի : Եպիսկոպոս օնլարը քէնտի հուզուրունա չա-
ղըրըպ՝ էմը էտէր իտի քի հերետիկոսըղըլ թէրք
էտիպ՝ թէքրար Ռոմա մէղճէպլինի գապուլ էթ-
սինլէր : Եքսէրի փէք չօլու գօրգուպ՝ թէպիմ օ-
լուրլարըտը , եաթօտ տէրունէն կէրէքլիյէ թապի
օլուպ՝ սուրէթան Լալահի Մէղճէպի ինքեար է-
տէրլէր իտի : Ալ է միւթիւ օլմայանլարը ասքէր-

լերէ թէսլիմ էտերլէր իտի, քի օնլարա՝ էօլիւմ տէն մա՛տա հէր շէյի էթմէյէ օնլարըն ըուխսաթ-
լարը վարըտը: () օնլարըն էթտիյի զալմըզլարը
պուրատա պիրէր պիրէր թարիֆ էթմէք միւմբին
տէյիլ, վէ գալէմ օնլարըն վասֆընտա թիթիրէր:
Պիր թագըմընըն պօղազընտան աշաղա գայնար սու
տօլտուրուլարըտը, պիր թագըմընը հանար ֆու-
րունա սօգարլարըտը, վէ պիր թագըմընը տա՝
թէնլէրինին նազըք վէ երուհուշագ թարաֆլարըն-
տան ասարլարըտը: Միւլէրրիսին պիրի նազլ է-
տէր քի՝ «Օէնկին պաղիրկեանլալըն վէ միւթէ-
պէր ատէմլէրին էվինտէ հէր նէ գատար գըյմէթ-
լի վէ աղըր էշեա վարըսայըտը, աթլըլար հէփ-
սինիտէ թէլէֆ էտերլէր իտի: Աթլարըյըլա՝ միւզէ-
յէն օտալարա կիրէրլէր իտի. եիւն՝* փամպուգ՝
հախօտ իփէք տէնքլէրինի՝ աթլարըն ալթընա
գօրլարըտը, հախօտ զուլմ էթմէք սէվտասըյըլա
էն ալա թիւլպէնտլէրինի վէ չուխալարընը կէթի-
րիպ՝ քէնտի աթլարընը օնլարըն իւսթիւնէ հա-
թըրըլարըտը: Միւթիւ օլմայանլարըն էվլէրինի
երգմաղա ըուխսաթլարը վարըտը, վէ պու ըուխ-
սաթը հէր այալէթտէ իճրա էթտիլէր: Աշկերջի
զապիթլէր ապէրլէրին էթտիյի ֆէնալըզլարը էթ-
մէզէրսէյիտի տէ, հիշ տէյիլ իսէ օնլարըն էթ-
տիյինէ կիւլէրլէր իտի: () վազթըն մէշհուր ֆէյլէ-
լօսօֆուն պիրիֆ տէր քի՝ «Պու Վրիսթիան իսմինէ
զիւլ կէթիրէճէք շէյ տէ՛յիլ մի տիր քի, սէնին
ասքէրին Վրիսթիան էվլէրինտէ գօնագ էթտի-
յի վազըթ՝ վալիլէր, նազըրլար, վէ եպիսկոպոս-

* Նանթէս ֆէրմանընըն թարիսի:

§ Պայիլ:

լար ասքեր զապիթէրինէ սօֆրա չըդարսընլար .
 վէ օրատա մէճլիսի էյլէնտիրմէք իչին՝ ասքեր
 զապիթէրի ասքերլէրին , էվսահապլարընը գօր-
 դութմագ վէ օնլարտան ագչէ գալիմագ սէվտասը-
 յըւա , պիւթիւն էթտիքլէրի օյունլարը նագլ էթ-
 սինլէր” : Ալլահ (ձա՛ականըն խըղմէթճիլէրի հէփ-
 սինտէն զիյատէ իսքէնճէ վէ էզիյէթ չէքտիլէր :
 Այլ հայվանլարը միսիլու տաղտան տաղա գաչտը-
 լար , վէ օրմանլարտա վէ մաղարալարտա սագ-
 լանմաղա մէճպուր օլտուլար . վէ ճէլատլարըն էլ-
 լէրինէ տիւշէնլէր եւ գաթլ օլուրլարըտը , եւ
 քիւրէյէ կիտէրլէր իտի :

Փ Ո Ս Ի

Իսկա՛ն Սէշէղդէնդդ յէր աշ «ճէր» Բրե՛նդդ
 Բէլէնէն իւրի հաւ : Ի՞նչու յիւ :

Վրիսթիանլար հէր նէ գատար Վրիստոսա
 եազլաշտըլարրսա , օգատար տա քէնտի Վուրթա-
 րըճըլարընըն իզգէթի իշիւն ատալէթ վէ մուհապ-
 պէթ մէյվէլէրի վէրիւլէր իտի : Ա շէլաքին օն-
 լարըն Վրիստոսա նազար էթմէլէրի պիր օլմա-
 տըզընտան , օնլարըն փիք'ըլէրի վէ չօդ տէֆա'
 եիւրէքլէրի պիրի պիրինտէն այրըլըրըտը : Բօմա-
 տան այրըլմըշ Վրիսթիանլար՝ եալընըզ պիր ի-
 սիմի եանի Վրիսթիան եախօտ Լնճիլի Վրիս-
 թիան իսմինի թաշըմալըյըտըլար , վէ պու կիւզէլ
 իամ իլէ զէքը պմալըյըտըլար . չիւնքի հէփիսի
 պիրտէն ինսան թէնպիհէրինի րէտտ էտիպ' եա-
 լէնըշ Վրիստոսուն Լնճիլինէ իթիգատ էտէր-
 լէր իտի : Ա շէլաքին պէջլէ օլմատը : Լուտե-
 րականլար պիր թարաֆտա՝ վէ Բիֆօրմաթլար տա
 օպիր թարաֆտա տուրուրուտու : Պու շէյ նէ-
 տէն օլտու : Հէփիսի պիր Լըահ' պիր վաֆիթիզ'
 վէ պիր Վուրթարըճը թանըմազլա՞ր մը ըտը : Ի՞վ-
 վէթ , օնա չիւպհէ հօ'գ տուր . վէ լաքին պուն-
 տան սօնկրաքի մատտէլէրտէ՝ վէ ալէլսուսուս Լ-
 շայը : Բապպանիյէ սըրըր մատտէսինտէ՝ պիրիպիր-
 լէրինտէն այրըլըրլարըտը : Վէմէսթան Բրօթէս-
 դանզլարը էջլէ իթիգատ էտէրլէր իտի , քի Յի-

սուս Վրիստոսուն ասըլ թէնի՝ օլ ա՛ղիղ Սըր-
տա հազըր պուլունուր : Ալլինին շայիրտէրի օ-
լան Ռիֆօրմաթլար խէ՝ պու միսիլի զիւրմիւ
րէտտ էտէրլէր իտի : Ա՛ է Սուտեր իլէ Սեւանկ-
տոն հայաթտա իբէն՝ իլք աթալար կիւնահընըն
վէ իրատէթ ազատըղընըն իւզէրինէ միւճատե-
լէլէր չըգտըր : Ա՛ է իշպուտինտարլար Խալահի Սէղ-
հէպ խօճալարընըն վէֆաթընտան սօնկրա՝ հէփ-
սինին ֆիքրինի պիրլէշտիրմէյէ պօշունա չալը-
տըլար . վէ Գօնֆօրտի իսմի իլէ պիր բիսալէ թե-
լիֆ էթաիլէր , քի օնուկն իշինտէ Սուտերին թա-
լիմաթլարը պէյան օլմուշ տուր . վէ օ՝ հալա պի-
ղիմ կիւնիւմիւզէ գատար Սուտերականլար Վի-
լիսէսինին թանղըմաթ գանունու տուր : Ա՛ է օնլար
թէրպիյէ վէ իպատէթ վէ Վիլիսէ նիզամը խու-
սուսունտա տախի պիրիպիրլէրինտէն այրը իտիլէր .
զիրա Վիթապի Էրիֆ պու մատտէլէրին իւզէ-
րինէ՝ էտէպ ու էրքեան վէ թալիմաթ խուսու-
լարընտա սէյլէտիլլէրի կիպի աշիքեար սէյլէմէ-
միշ տիրլէր : Պատաթ պունու պէյան էտէրիլ
քի , պաշըճա վէ թէմէլի մատտէլէր հազըրտա
հէփիսինին իթիգատը պիր իտի : Սուտերական-
լար վէ Ռիֆօրմաթլար հէփսի պերպէր տին մատ-
տէսինտէ ճէմի՝ ինսան հիւքիւմէթինին միւտախալէ
էթմէսինի րէտտ էտէրլէր իտի , վէ տին գանունու
տէյի եալընըլ Սլահըն Վէլամընըր գապուլ էտէր-
լէր իտի : Պու ֆըրգանըն իքիսի տէ ինսանըն ճէ-
մի՝ ատալէթինի կիւնահլարը ա՛ֆվէթմէյէ պիր եօլ
սայմաղարտը . վէ Զիսուսու էպէտի Սլահ՝ վէ քէն-
տիլէրին պիր թանէճիք վէ թէքմիլ ատալէթի տէիւ
գապուլ էտէրէք , օնու քէնտիլէրինին եէքթա
Վուրթարըճըսը կիպի իմտատա չաղըրըլարտը , վէ

իրիսիտէ Րուհէլ Գուտսուն վասիթասը յըւա եւրէշ
յին թէ ճտիտ օլմասը վէ թէքրար տօղմագ լազըմ' օլ-
տուղունու՝ վէ տինին իսպաթը վէ մէրամը՝ ա-
զիկիք օլտուղունու տէրունի գալպտէն ինանը-
լարըտը :

Ինճիլի Վրիսթիանլարըն 16 նճը տէ հրինտէքի
թին իյլալարընը օգուտուղունուզտա՝ անկլարըզ
քի, օնլարըն քիւշիք մատտէլէր հազգընտա պիրի
պիրլէրինտէն ֆէրպլէրի վար իտի իսէ տէ՝ հէփսի
եալընըզ Լըւահըն պիզէ վէրտիյի Ինճիլի գա-
պուլ էտիպ՝ օնու վա՛ղ էտէրլէր իտի : Օլ րէն
էքրուրը՝ Իֆօրմաթլարըն Վի իսէլէրինին իւզէ-
րինէ իֆթիւրա էթտիլլէրի վագըթ թէլիֆ օլուն-
տու, քի հէր քէսէ՝ Իֆօրմաթլարըն տին խօճա-
լարընըն էջրէթտիյի շէյլէր՝ Լըւահըն Վէլամը-
նըն իւզէրինէ պինա օլտուղունու անկլաթսընլար :
Վէմէէսթան Իրօթէսդանդլարընըն Պէշինճի Կա-
րուս Իմիէրաթօրա՝ 1530 թարիխինտէ Լըլըզ-
պուրկ տիվանընտա քէնտի տին իգրարլարընը սուն-
տուզլարընը՝ եօգարըտա զիքը էթմիշիկ . օ իզ-
րարա պու սէպէպտէն էօթիւրիւ Լըլըտուրէ էք-
րուր տէնիլտի : Շ'ննեվլա շէհրինտէ տախի 1536
թարիխինտէ պու իգրար եէնիտէն գապուլ օլտու :
Սէ օ սէնէ պիւթիւն Օվիշերա Վիլիսէլէրի
Պալտա՝ մալիւմաթը Վիլիսէ խօճալարը վէ ճէ-
մա՝աթ ազալարը իլէ պիր սինադոս էտիպ՝ տինլէ-
րինին պիր Իգրարըլումումէսինի թէրթիպ էթտիլլէր :
Սէ օթուլ երտան սօնկրա 1566 թարիխինտէ՝
Օվիշերա Վիլիսէլէրի օնուն տահա մուֆասսա-
լընը եաղտըլար : Սէ պունու թէլիֆ էտէն՝ Յու-
րիս վա՛իլի Հենրիկոս Պուլլինճէր իտի : Պու
տին իգրարընը Օվիշերանըն պիւթիւն Իֆօր-

մամ Վիլիսէլէրի՝ քէնտիլէրինէ տին իգրարը տէ-
 յիւ գապուլ էթմալէր. օնու իշին՝ Օվիշերա-
 նըն Տին իգրարը տէնիլտի : Վրանսանըն՝ Ինկիլ-
 թէրանըն՝ Սգօշիանըն՝ Նէմէթմանըն՝ Լէճին՝
 Հոլանտանըն վէ Մաճարիսթանըն Վիսէլէրի
 տիգգամ իլէ օնու թէճէսսիւղ էտիպ՝ ԽալաՏի Սէղ-
 Տէպին ճէմի՝ թա՛լի հաթլարը օնու իշինտէ մէվ-
 ճուտ օլտուղունա շէհատէթ էթմալէր : Ալ է 1559
 թմալիսինտէ՝ Վրանսանըն Բիթորմաթլարը քէն-
 տի տին իգրարըրընը եաղըպ՝ 1561 սէնէսինտէ
 Խօասինին միւքեայէմէսինտէ՝ Տօգուղունճու Կա-
 րդոսա սունտուլար : Ինկ լիղ քիլիսէսի տախի քէն-
 տի տին իգրարընը թագրիր էթտի :

Կերէի ԽալաՏի ՍէղՏէպ՝ Ըստ թա՛ալա հաղ-
 բէթլէրին պերէքէթի իլէ գարանլըղլարը տաղ թ-
 տը , ֆագամ օնու գապուլ էտէնլէրին Տէփիսի
 գալպլէրինի վէ ամլէրինի իսլաՏ էթմէմլէրիտի ,
 եա՛նի թէպտիլ օլմամը չարըտը : Չօղունուն իշի
 սուրէթա վէ տըշարտան պիր շէյ իտի : Լուտեր
 տերիտի քի , «ՍաՏիՏ Վրիսթիան փէք ալ տըր :
 Վհաճքի Վրիսթիանլըղ գապուլ էտէնլէրին
 չօղու՝ փութիէրէսթլէր գատար տօղրու օլայը-
 տըլար , քի սնլարըն զամիրլէրինտէն զայրի գուլա-
 ղուլլարը եօգ տուր" : Ալ է ախէր միւվէրրիսին
 պիրի 16նճը տէհրտէ՝ հէքեայէթին պիրին-
 տէ պէյլէ սէյլէր . «Շէմի՝ Վրիսթիանլարտան
 պիրլէք վէ գարշլըղլը մուհապպէթ գալպլը տըր .
 կիւնաճըն տերէճէսի տօլմուշ տուր . կերէքտէն
 թէվպէ էտէն փէք աղ տըր" : () Ննէտինճի տէհրին
 պիր մէշհուր միւէրրիսի Լնդրէաս տախի պէյլէ
 սէյլէր . «Խթէրիմ քի հէր.քէստէն պիրէր շէյ քէ-
 սէյիմ , վէ պիրէր շէյ գամմ էտէյիմ : Խթէ-

րիմ քի փատիշահարըն իպատէթքեարըղը զիյա-
տէ՝ վէ խարափճը լրգլարը եքսիք օլտուն . մանսուպ-
լու քիմէսնէլէրին սէրպէսթիքլէրի զիյատէ՝ վէ
թամալարը եքսիք օլտուն . քիշիլատէլէրին իյիտ-
լէյի զիյատէ՝ վէ եարամալըղը եքսիք օլտուն
էհլի իլմի իլահիլէրին էօմրիւ զիյատէ իպրէթ վէ-
րիճի օլտուն , վէ փօտուլլուգլարը եքսիք օլտուն .
ալօգաթլարըն զամիրի զիյատէ՝ վէ թամա-
քեարըղը եքսիք օլտուն . հէքիմլէրին ուսթալըղը
զիյատէ՝ վէ գըսգանճըղը եքսիք օլտուն . խօճալա-
րըն մալիւմաթը զիյատէ՝ վէ էօյիւնմէսի եքսիք
օլտուն . վալիլէրին եախստ զապիթլէրին ատալէ-
թի զիյատէ՝ իթիգատսըղը եքսիք օլտուն . շա-
յիրալէրին համարաթըղը վէ մուգայէտլիյի զի-
յատէ՝ վէ տիւնեալիլէրի եքսիք օլտուն . տին
խօճալարընըն ցանըղըղը զիյատէ՝ վէ մալ աը-
ղըսու եքսիք օլտուն՝ Վէ տինտար Սըրիլէր
տէր քի , «Բիլիսէ՝ չալըլար վէ տիքէնլէր պիթ-
միշ պիր թարլայա պէնկղէր . վէ կիւճպէլա պիր
գաշ եէրտէ պիր գաշ չիշէք վէ պիր գաշ հա-
սիյէթլի աղաճլար պուլունուր» :

Պու ճիւլէ իլէ Լըլահ թա'ալա հաղըթթլէրի
կէրլէքլիյէ սահապէթլիք էտէճէք պիր գաշսա-
տըգ գուլար մէյտանա չըգարտը , քի օնլարըն
պիր գաշընը զիքը էտէճէյիլ : Պուրատա իլքի-
շարէթ էտէճէյիմիլ՝ Լէմէսթանտա Յովհաննէս
Լընտ տըր , քի օ 1555 սէնէսինտէ տօղուպ՝ 1621
թարիխինտէ էօլտիւ . վէ Յովհաննէս Ղէրհարտ
հէմ եօգարըտա զէքը օլունան Լընդրէաս վէ Բը-
րիսթիան Սըրիլէր տախի՝ պու տէհրին զայրէթ-
քէշէրինտէն իտիլէր , վէ օնլար տախի կէրլէք-
լիք իչիւն չօդ չալըշտըլար :

Յափոր Աբենէր 1635 իլէ 1705 թարիխին մա-
պէյնինտէ եաշատը : () ' Ելսաչէտէ տօղուպ' Վի-
լիսէ խօճասը փայէսի իլէ Պրանքֆօրթա՝ Սէյ-
նէ շէհրինէ չաղըրտը : () ' իպատէթքեարլըղ օ-
յանտըրմագ վէ ճանլաթմագ նիյէթի իլէ՝ տին-
տար Վրիսթիանլարը՝ իպթիտա քէնտի էվինտէ
վէ սօնկրա Վիլիսէտէ օնլարա թալիմ՝ վէ թեր-
պիյէ էթմէք իչիւն ճէմ՝ էտէր իտի , վէ հէր
կէլէնի գապուլ էտէրիտի : Պու ճէմի յէթ էր փէք
չօդ մէյվէ վէրտիլէր : () նտան ի'պրէթ ալըպ'
'Նէմչէսթանտա չօդ տին խօճալարը օնու՛ն եօլու-
նու թուլթուլար : Ա՛լ է լաքին օնա փէք չօդ գար-
շը գօյանլար տա օլտու :

Հէրման Պրանք տախի օլ ատէմլէրին պիրի
տիր քի՝ չօդ զահմէթ չէրիպ՝ 'Նէմչէսթանտա
փէք պէջիւք էյլիքլէր էյլէտիլէր . վէ Աբենէր
կիպի իպատէթքեար վէ տինտար օլուպ՝ Հալը
շէհրինտէ էօքսիւղլէր իչիւն պիր մէտրէսէ եափ-
տը : Պրանք Ելլահըն փատիշահլըղընըն իլէրլէմէ-
սի իչիւն՝ Ելլահըն էլ'նտէ գուվլէթլի պիր ա-
լաթ օլտու . օնու՛ն շայիրտլէրինին չօղու՛ն ին-
ճիլին սատրգ վա'ղճըլարը եախօտ մէթէպ միւտէր-
րիսլէրի օլտուլար , վէ քէնտիլէրինի գարանլըգտան
աճայրպ ըշըղա չաղըրտնըն Փաղիլէթլէրինի վէ
գուվլէթլինի պէյան էթտիլէր :

Ֆ Ո Ս Լ Ի ՈՒ

ՊՈՏՆԻՖԻԿԱԼ ԳԱՐՐՆՈՒԹԱՆՆԱՐ ։

(ՍԷՆԵ 1519 — 1565)

ՊՈՏՆԻՖԻԿԱԼ ԳԱՐՐՆՈՒԹԱՆՆԱՐ՝ ԻՆՔ ՄԵՓԱՍԵՐ 1 Ուտե-
րին ճէսարէթլի սէրպէսթլիք իլէ Վիթապի Շէ-
րիֆին թալիմաթլարընը վա՛ղ վէրտիյինի իշիթ-
տիքլէրինտէ՝ տէրէճէսիղ պիր սէվինճ տույտու-
լար ։ Վըրդ սէնէ էվվէլիսի՝ քէնտիլէրինէ պէնկ-
զէր Վրիսթիանլար արատըլար ։ ՍԷ 1519 թա-
րիսինտէ՝ տինինտէ գավի տուրմաղա օնա դայրէթ
վէրմէք իշիւն պիր գաչ Վալիքսթին փափաղար
1 ուտերէ մէքթուպ կազմըշլարըտը , վէ օնա պէ-
յան էթմիշլէրիտի քի՝ օնուն վա՛ղ էթտիյի թալի-
մաթլար՝ Վիթապի Շէրիֆէ մոլթապըդ տըր ։
1 ուտեր տախի օնլարա վէրտիյի ճէվապտա՝ պիլ-
տիքլէրի կէրչէքլիքտէ գավի տուրմաղա օնլարա
զայրէթ վէրտի , վէ օնլարա նասիհաթ վէրտի քի ,
օլմայա քի պիր ալտատըճը ումուտ քլա Բօմա
Վիլիսէսինէ թապի օլտունլար . վէ օնլարա թադ-
րիր էյլէտի քի՝ գավի տուրմատըղլարը թագտիրտէ
Յոյհաննէս շուտուն վէ Բրահալը շերոնիմսուն
գանը իշիւն Նլահա ճէվապ վէրմէյէ պօրճլու օլա-
ճաղլար ։ ՊՈՏՆԻՖԻԿԱԼ ԳԱՐՐՆՈՒԹԱՆՆԱՐ 1 ուտեր իլէ
պիրլէշմէյէ արղու էտէրլէրիտի . անճադ քէնտի
Վիլիսէ ըուսումաթլէրինտէ հիչ պիր թէպտիլիք
էթմէք իսթէմէղլէրիտի . վէ 1 ուտեր օլ վազըթ
օնլարը Բրօթէսդանդ Վիլիսէսինէ սօգմայը գա-

պիլսիզ շէյ դըյաս էթմէյիլէ՝ օնլարըն արասընտա
թէքմիլէն պիր պիրլէշմէք վուգու պուլմասրէա
մա՛նի օլտու : Ա է 1542 թարիխինտէ՝ պու գարըն-
տաշար սօն տէֆա Առտիրէ պա՛ղը էլէլէր տա-
հա Եօլլատըլար , քի քէնտի բուսուսմաթ ու թէր-
պիյէլէրինի Նէմէէսթանըն իսլահ օլմուշ քիլիսէ-
լէրինէ սօգմաղա հիշ պիր ումուտ վա՛ր մը տէյիւ
վուգուֆ օլտունլար : Պու էլէլէր՝ Հոլհաննէս Լու-
կուսթա վէ Գէօրդ Խսրայէլ վէ տահա պաշգա
քիմնէլէր իտի : Օնլար Առտերտէն փէք չօգ իք-
րամ կէօրիւպ՝ օնա Պոհնմիանըն վէ Սօրավիանըն
Հուսսիլէրի պէյնինտէ Նէմէէսթանըն Խալահի
Սէղհէպ թալիմաթընըն պէյիւք իթիպարտէ օլ-
տուղունու խապէր վէրտիլէր . լաքին պունու տա
տէտիլէր քի՝ օլ թալիմաթտա քիլիսէ թէրպիյէ-
սի խուսուսուստա պիր շէյ պուլունմատըղընտան՝
քէնտի քիլիսէլէրինէ պիր կէվէքլիք վէրիպ՝ օ-
նուն աղալարընտան պիր չօղու՝ թէրպիյէնին հատի-
յէթլի վէ Փայտալը պոյունտուրուղունտան քէնտի-
լէրինի չէքիպ չըգարմագ իչին՝ քիլիսէլէրինտէն
այրըլըլա : Լնտէն օնա սիւալ էթտիլէր քի ,
«Լնճիլն աղալըղընը պէյլէ ֆէնա դուլանըլմաղա
բուխսաթ վէրմէսի սանա էյի կէօրիւնիւրմիւ» :
Առտեր ճէվապ վէրտի քի , էյէր հէփ պաթըլ
ղիււմէր վէ գաֆիր էսիրլիյի պաթմասայըտը ,
Փափափիլիք տախի երգըլմաղըտը . վէ լաքին
շիմտի հէր քէսին օպիր ուճունա կէշտիյի՝ Եա-
նի Լնայէթ (Շնորհք) թալիմաթընը ֆէնա
վէ թէհլիքէլի պիր Եօլ ըլա գուլանտըղը էճիլ-
տէն , պունա գարշը դօմագ իչին իգթիղա էտէյօր
քի պիր քիլիսէ թէրպիյէսի թէրթիպ օլտուն , վէ
վագթ բուխսաթ վէրտիքտէ՝ անիտէ պու մատտէնին

իծրասը օլաճագ տըր : () նլարըն օնտան պորըտը-
ղը վագթ՝ | ուտեր օնլար իլէ Քրիսթիան իլ-
ճագլըղընըն նիշանէսի օլան էլ թու թուշմագ
րուսուսունու իծրա էտիպ՝ օնլարա տէտի : () իղ
Պոճեմիալըլարըն ըհսուլարը օլուն , վէ պէնիմ
արգատաշլարըմ վէ պէն տախի՝ արղուլարըղ քի
պիղիմ Տէմէճըրիլըրիմիլին ըհսուլու օլալըմ :
| ագըթ Տէր նէ գատար սիղէ բուխսաթ վէ-
րիրսէ , սիղին մէմէքէթինիլտէ տայմա Քրիստո-
սուն փատիշաճըղընըն իլըրիլէմէսինէ չալըշըն , պիղ
տէ պիղիմ թարաֆըմըլտան Հիսուս | Փէնտիմի-
ղին պիղէ վերտիլի գուլիլէթէ կէօրէ չալըշըրըղ :
| է | ուտեր օնլար իշին շահատէթլիք տէ էթտի ,
քի Րէսուլարըն վագթընտան պերու Տիշ պիր
ճէմաթ | Րէսուլարըն Քիլիսէսինէ օնլար կիպի
պէնղէմէմիշ տիր . վէ տէր իտի քի , « Լէրէլ օլգա-
րընտաշլար սալիճ թալիմաթ խուսուսունուա պիղ-
տէն իւսթ տէյիլ տիրլէր . լաքին թերպիյէ խու-
սուսունուա օնլար պիղտէն իւսթիւն տիրլէր , վէ պու
սէպէպտէն էօթիւրիւ պիղտէն զիյատէ իշ կէօրիւ-
յօրլար . վէ պիղ Լըլաճըն վէ կերէքլիյին իղլէ-
թի իշին պունու իգրար էթմէլիյիլ : Պիղիմ Լէմ-
է ճէմաթըմըլ Փայտալը թերպիյէնին պօյուն-
աուրուղու ալթընա կ'ըմէք իսթէմէղ » :

Պին պէշ եիւղ գըրգ թարիխինտէ՝ Պոճեմիալը
գարընտաշլարա գարշընէնիտէնպիր գօվալայըլ չըգ-
տը . զիրա իմիէրաթօր Սաքսոնիա Լըլէթթօրունա
գարշը ճէնք էթ Ռէր իշին ասքեր գալըրտըրղը զէ-
ման , օնլար ասքեր եաղըմաղա իսթէմէտիլէր : ()
ղէման օնլարըն սայըլըր ատէմէրինի մահպուս էթ-
տիլէր , պիր գաշընը սօփայըլա տէյտիւլէր , պիր
գաշընա ճէրիմէ վերտիրթտիլէր , վէ պիր գաշընը

տա սիւրկիւնն եւախօտ գաթը էթտիլէր . ()նչարն
 փափաղարնա փէք չօդ էզիյէթ վերտիլէր , շէջլէ
 քի՝ մաղարալարտա սաղլանմաղա մէճպուր օլտուլար .
 վէ տիւշմանլարնըն էլինտէն տայմա գաշամատը-
 լար : Չօղլարը տա աճայրոյ եօլլար ըլա գուրթու-
 տուլար : Փաւլօ Պօտանկ խամնտէ սարկաւաղն
 պիրինի թուլթուպ հապս էթտիլէր : Պու սարկա-
 վագ հապստա եիւրէքտէն Մլաշա տուա՝ էթտի ,
 քի քէնտինի օրատան խէլաս էթտին . կէճէ տիւ-
 շիւնտէ պիր րաղպէթլի իսթիյար կէօրիւնիւպ՝ օնա
 զընտանըն տուլարնըն իւզէրինէ մըլոլ պիր էնք-
 սէր կէօսթէրտի : ()՝ օյանտըղը զէման՝ սահի-
 հէն օ էնքսէրի պուլտու , վէ օնուն ըլա փէնճէ-
 րէյի օգատար աչտը վէ պէյիլէթտիւ , շէյլէ քի
 քէնտի վիճուտի օնտան կէչէպլտի : ()Ը վագըթ
 եօրուլմուշ օլտուղունտան , թէքրար եաթտը ու-
 յուտու . վէ թէքրար օլ իսթիյար տիւշտէ կէօրիւ-
 նիւպ՝ օնա տէտի քի , էյէր տիւշմանլարնտան
 գուրթուլմագ իսթէրսէն , մուլլապա շիմաի պուն-
 տան գաշմալըսըն : Խմաի քէնտինի եօգարտան չու-
 գուրուն իչինէ աթըպ՝ տիւշիւնտէ ալարղը խա-
 պէր կիպի գալէ պաղէսինին գափուլարը աչդ
 պուլտու վէ գօշուպ չարսուտա պիր պօշ տիւքքիւն
 իչինտէ սաղլանտը : Ա՛ է օրատա թէքրար եաթտը
 ույուտու . վէ թէքրար օլ իսթիյար օնու օյան-
 տըլըպ՝ տէտի . “Նիշիւն սէն պունտա էյլէնիյօր-
 սուն , պիլմէ զմիսին քի սէնի տաշա գօվալայօրլար” :
 Խմաի օ՝ աճէլէ իլէ օ մէմլէքէթտէն չըգըպ՝ Բու-
 սիպա գաշտը , վէ օրատա 1551 թարիխինտէ էօլ-
 տիւ : Ա՛ է պալատէ զէքր էթտիյիմիլ Վէորդ Խ-
 րայէլ խամնտէ Խնճիլ խատէմէօսինին հաղգընտա
 հիւքմ էթտիլէր քի՝ պին ֆիօրին ճէրիմէ վէրսին :

() Նուն ճեմաւածը վէ ախէր աօսթլարը պու ագէէյի
 օնուն եւերինէ քէնտիլերի էաա էթմէյէ հազըրլան-
 արլար. վէ լաքին օ գապուլէթմէյիպ' տէտի . "Պանա
 եէթիշիր քի' պիր տէֆա պէնիմ Վուրթարըճըմըն
 գանըյըլա սաթըն ալընտըմ . Թէքրարէն սաթըն ա-
 լընմաղա իհթիաճըմ եօգ : () Լագճէնիղի սագլայըն .
 նէֆի օլուրսանըղ սիլէ լաղըմ օլուր" : Պու ճիւմէ
 իլէ Մլահ օնուղայէթ հիքմէթլի պիր հօլուլա գուր-
 թարտը : Աիւնտիւղէյին պէքճիլերին հուղուրուն-
 աա օ' եաղըճը գըյաֆէթի իլէ գուլաղընտա գա-
 լէմ' վէ էլինտէ հօգգա վէ քուաղ'տ օլարադ հա-
 պըստան չոգտը : Ա է ճէմի' էնկէլէրէ գարշը գօ-
 յուպ' Ա էհէ կիթտի : Յովհաննէս Մէկուստա'
 քիլիսէնին իսթիյարլարընըն պիրի' Վէորդ Խս-
 րայէլ իլէ պերապէր մահպուս օլմուշ ուտու : ()-
 նուն ճէլատլարը իւշ քէրրէ օնու իսքէնճէյէ գօ-
 աուլար , վէ չօգ քէրրէ օնու գամիշըյըլա թէփէլէ-
 տիլէր . վէ օնա սալթ աղաճըգ էքմէք վէ սու վէրիր-
 լէր իտի , վէ ումարլարըտը քի օնուն իսթիւնէ աթ-
 արղլարը իֆթիրայը վէ եալան գապահաթը օնա
 իգրար էթտիրսինլէր : Ա է օնա իգրար էթտիրէ-
 մէտիքլերի իշիւն' օնալթը սէնէ օնու մահպուս
 գուլթաուլար : Ա է լաքին օ քէնտի սապըրըյըլա ,
 վէ Մլահա պիր տիւղէյէ էթտիյի խիւլիւսի փաք
 աուալար ըլա' քէնտի գօլալայըճըլարը վէ տիւշ-
 մէնլերինի իմանա կէթիրտի :

Պալտը քի' Ա էհիսթանըն շէհրի Բօսէնտէ պիր
 քիլիսէ գուրուլմուշ ուտու , վէ 1551 թարիխինտէ'
 Վէորդ Խսրայէլ' վա'իղ փայէսի իլէ օրայա եօլա-
 նըլմըշըտը : Ա է լաքին օնուն տիւշմէնլերինին ա-
 աալէթի օգատար արթտը քի . 1553 թարիխինտէ
 սալթ կիղլի ճէմիյէթլէրտէ վաղ վէրէպիլիր իտի :

Պարբնտաշար ճէմ՝ օլտուգլարը էվին էօնիւնտէ էմին վէ սատըգ ատէմլէր տուրտուրուրլարըտը, քի եապանճը վէ շիւպհէլի ատէմլէրի իչէրի ալմասընլար : Ա է վա'իզին սէսի հէմճէմիյէթին մագաւլըտոււսը՝ սօգագտան իշիտիլմէսին տէյուլ փէն-ճէրէլէրի տէօշէք եաստըգլարըյըլա էօրթէրլէր իտի : Պու ճիւմլէ իլէ Բօսէնին եպիսկոպոսու Խսպինսքի՝ պու ճէմիյէթլէր հագգընտա խապէր ալլա, դըրգ հօւլարտա ատէմլէր ալաղա դալտըրտը . վէ օնլարա էմի էթտի քի, Վէորը Խսրայէլ վա'իզի թուլթուս՝ քէնտի էլինէ թէսլիմ էթսինլէր : Պու Վէորգ Խսրայէլ նէ՝ դաշտը վէ նէ տէ սագլանտը . իլլա քէնտիսինի Ալլահըն հիմայէթինէ թէսլիմ էտիպ, մէմլէքէթին իչինտէ կէզէրիտի, վէ քէնտի իշինէ մէշղուլ օլուրուտու : Պու ճիւմլէ իլէ՝ զիյատէսինճէ ադըլը վէ ույանըգ տուրարագ տաւլըանըրտը : Ա'էսէլա՝ սըգ սըգ քէնտի դըյաֆէթինի տէյիշտիրիպ՝ կեահըրի-ճալ դըյաֆէթինէ վէ կեահ արապաճը դըյաֆէթինէ կիրէրիտի : Վէնտի դարբնտաշարընը զիյարէթ էթտիյի վազըթ՝ չօգ տէֆա քէնտիսինի թուլթուաղա թային օլան ատէմլէրէ բասթ կէլիրիտի . վէ լաքին օնլարըն կէօղի ղէօլէ պիր պաղլանըրտը քի . քէնտիսինի ասլա թանըյամաղլարըտը : Ա է գարբնտաշարա գարշը օլ տէրէճէ իւմումի վէ պէօլիւք պիր ատամէթ վարըտը, քի օնլարըն էօլիւսիւնիւ պիլէ կէօմմէյէ իլըն եօղ ուտու . պու սէպէպտէն էօթիւրիւ քէնտիլէրինտէն պիրի էօլտիյիւնտէ՝ վասիյէթ էթտի քի քէնտի ճէնաղէսինի կէօլէ աթսընլար :

1565 թարիխինտէ՝ Ալէվհաւսը Հօվալիմ Պու հեմիա Վանչէլիէրի՝ Ա իննայա կիթտի, քի դա-

ընտաշլարըն քիլիսէսինի պիւթիւն պիւթիւնէ
խարապ վէ եօղ էթմէք իչիւն՝ Լաքինճի Սաքսիմի-
լիանոս Խմիէրաթօրտան պիր ֆէրման չըգարթ-
սըն . վէ լաքին եաղըլմըշ տըր քի՝ «Սիւշավէրէ
էտին , լաքին պօշ օլուր . սէօղ սէյլէյին , լաքին
ասպիթ օլմաղ . զերա Մլաճ պիզիմ իլէ տիր» * ,
Պէյլէճէ Վանչէլիէր՝ Խմիէրաթօրտան ֆէր-
մանը ալըպ՝ եօլա չըգտը , քի Պոհսմիայա տէօն-
սիւն . վէ Սիւննայա եաղըն՝ պիր ահշապ քէօիրիւ
իւթիւնտէն թուանայը կէչէրիքէն՝ քէօիրիւնիւն
պիր քէմէրի գըրըտը , վէ Վանչէլիէր պիւթիւն
էթպա՝սըյըա պէրապէր սույա տէօրիւլտիւլէր :
Օնլարտան եալընըղ ալթը ամթը եիւզէրէք գուր-
թուլտուլար : Իչէրինտէն քիշիզատէ կէնճին պի-
րի՝ պու զուհուրաթտա Մլաճըն գարընտաշլարա
էթտիյի սահապէթլիյի կէօրիւպ՝ թէաճճիւպ էյ-
լէտի . վէ պիր աղ վագըլթտան սօնկրա օնլարըն
քիլիսէսինէ գաթըտը : Սէ փիր իսթիյար օլուպ՝
եէնի տօղուշ սիւսիլէյէ Մլաճըն պու դազապը-
նըն Տիքեայէթլինի նաղլ էտէրիտի , վէ տէրիտի
քի քէնտիսի սուտա եիւզէրիքէն , կէօրմիւշ քի
աղընթը Վանչէլիէրի գաթմըշ կէօթիւրիւյօր . իմ-
տի մումախլէյճին իմտատընա պիր գապըգ եէթի-
շինճէյէտէք՝ պօյնուէտաքի ալթըն զինճիրինտէն
թուլթմուշ տուրմուշ : Եթիշիւպ սուտան չըգար-
մըշլար . լաքին չի ֆաիտէ օ վագըլթա դատար ըն-
հունու թէպլիմ՝ էթմիշ իմիշ . ֆէրմանըն սանտըղը
իսէ պիւսպիւթիւն նապէտիտ օլմուշ :

Ֆ Ո Ս Լ Ի Ր

Ե՛կե՛ ԳԻՆԻՒՆԸ ԳԻՐԸԴԱՆԼԱՐ ՀԱՅԳԸԴԱ՝ ԺԵ ԽԵՐ
ՉԵ՛ՀԱՐԱՆԼԱՐ :

(ՍԷ1565—1732)

. ԹԻՎԼԱՐԻՒ՝ ԿՈՒ տէ՛վիրտէքի գարընտաշարըն՝
քիլիսէսինին տէրունի հալինին իւղէրինէ փէք
չօդ հիսսէ ալքնաճագ շէյլէր նագլ էտէր : Պիր
Բրօթէսդանդ քիլիսէ խատէմէսի՝ 1559 թարի-
սինտէ օնլարըն հագգընտա պէօյլէ եաղար . «Պո-
հեմիատա գարընտաշար՝ Բիգարտլար եա-
խօտ Վ օտուալար խամի իլէ պիր թագըմ ա-
տէմլէր վար , քի չօդ թիւրլիւ թա՛ամ էթմէյի՝
րաքս էթմէյի՝ օյուն քեաղլտը վէ թա՛վու օյնա-
մայը քէնտիլէրինէ եասագ էթմիշլէր տիր : Վ է
օնլարտան պու միսիլի գանունլարընա միւթիւ
օլմայանլար՝ իքի իւչ քէրրէ նասիհամ ալտրգտան
սօնկրա՝ ճէմա՛աթլարընտան թարտ օլունուրլար .
վէ աշիբեար թէ՛վպէ նիշանլարը զահիրէն կէօս-
թէրմէղլէր իսէ , թէքրար օլ ճէմա՛աթա կիրէ-
մէղլէր : Իշ կիւնլէրի օնլարըն իչինտէ ապա պիր
պօշ վէ իչսիղ ատէմ կէօրիւնմէղ . Պաղար կիւն-
էրի Վլահըն Վէլամընը տիյնէմէք վէ պիրիպիր-
լէրինի ա՛ղիլ տինտէ մամուր էթմէք իչին պիր
եէրէ ճէմ՝ օլուրլար : Օնլարըն չօղու փափաղ-
լարտան Ղլիյատէ՝ Վիթպիա Շէրիֆէ փու-
գուֆ տուրլար : Խասթալարը պաշմագ վէ թէ-
սէլի էթմէք իչին մախսուս ատէմլէր թային էթ-

միշտ տիրէր : Պիղիմ իշխմովտէ պէջլէ շէյլէր
 չէր մը :

Իշխմէ պաշգա պիր տինտար միւլլըրիս պէջլէ
 տէր . «Պին պէշ եիւղ սէքսէն պիր թարիխինտէ՝
 Սթրասպուրկտան Լէհիսթանա տէսնտիւլիւմտէ՝
 Եօլլումու պիր աղ սափըթտըմ , վէ Պոհեմիատան
 կէշտիմ քի Պրէսլաւլը վէ Բրահալը գարընտաշ-
 լարըւ կէօրիւշէյիմ : ()նլարըն իսթիյարընըն
 իսմի՝ Յօլհաննէս Վալէփ իտի , մէրգում աղըր
 մէշրէպլի պիր ատէմ իտի . վէ ճէմի՝ գարընտաշլար-
 տա սնա պէնգէրլէր իտի : Էէր շէյի տիգգաթ իլէ
 թէճէսսիւս էթտիմ , վէ սնլարըն հէր պիր Եօ-
 լունա վուգուֆ օլտում . վէ զանն էտէրիտիմ քի
 քէնտիմի Լփեստսուն Եախօտ թեսաղոնկէնին
 Վիլիսէսինտէ՝ Եախօտ Բէսուլլարըն վազթընտա
 օլան Վիլիսէլէրին պիրինտէ պուլլօյօրում : Վէ
 Բէսուլլարըն մէթուլլարընտա վէ Վիլիսէ միւ-
 տէրրիսլէրինին քիթապլարընտա էվվէլ զէման Վը-
 րիսթիանլարընըն իւզէրինէ օգուտուղումուզ շէյ-
 լէրին հէփսինի՝ օրատա գուլաղլարում ըւա ի-
 շիթտիմ վէ կէօլլէրիմ իլէ կէօրտիւմ » :

Իսլահի Սէզհէպէ թապի օլան Լէլէթթօր Փա-
 լադին Պրեստերիկոսուն 1618 թարիխինտէ՝ Պո-
 հեմիա թախթընա օթուրմասը՝ օթուղ Երլըգ
 սէֆէրէ պաշանկըճ օլտու : Պու Փրէնսին Իքինճի
 Ֆէրտինանասու Իմիէրաթթօրա գարըն գօյաճադ
 գատար գուվվէթի օլմատըղընտան՝ Պոհեմիա Բը-
 րօթէսդանղլարը Իմիէրաթթօրուն խըշմընա օղոա-
 տըլար . չիւնքի օնուն էմրինէ գարըն տուրումպ՝
 մէրամընը իճրա էթմէտիլէր : Շէմի՝ Ինճիլի Վի-
 լիսէ խատէմէլէրի վէ խօճալարը իպթիտա Բրա-
 կատան՝ վէ պատէհու պիւթիւն Պոհեմիատան

վէ ՍօրաՎիատան սիւրկիւնն օշտուլար : Օնշարըն
 իպատէթխանէլէրիննի «ա՛ղիզ սուլուլա» թէմիզէ-
 տիւէր . վա՛ղ մէնպէրլէրիննի վէ Աշայը Բապդա-
 նի սօֆրալարընը տէյէնէքլէր իլէ տէպլտիւէր , վէ
 գատէհլէրիննի քիրլէթտիլէր : Պինլէրճէ Վիթա-
 պի Շէրիֆլէր պաշգա րուհաննի քիթապլար
 ըւա պէրապէր եազտըլար . Բրօթէսդանդլարըն
 լէշէրիննի քէնտի մէզարլարընտան չոգարըպ կէրիզ-
 լէրէ աթտըլար : Պիր չօգ ատէմլէր՝ էվվէլքի Վը-
 րիսթիանլարըն տիննի վէ ճէսարէթի իլէ էօլիւմէ
 թէհամմիւլ էթտիլէր . վէ պիր թագըմը տա սէ-
 վինճիլէ զընտանլարա՝ էզիյէթլէրէ՝ վէ մալ զա-
 րարլարընա սապը էթտիլէր , վէ կէօնիւլ խօշ-
 նութըլըլ իլէ եապաննի մէմլէքէթլէրէ սիւրկիւն
 օշտուլար : Վիպարլարըն չօղը Պոհնմիայը թէրք
 էյլէտիլէր . վէ օթուլ պին Փամիլիա գատար
 Աւսակէյէ՝ Սաքսնիայա՝ Պրանտէպուրկա՝ Բը-
 րուսիայա՝ Աէհէ՝ Սաճարիսթանա վէ թորանսիլ-
 վանիայա տաղըլտըլար , վէ օրատա փէր չօգ պէ-
 րալարա օղըպըպ՝ աղալտըլար : Պոհնմիայը Ե-
 պիսկոպոս Ամուս Գոմենիոս՝ պու զուհուրաթըն
 հագգընա պէօյլէ եաղար . «Ալահ թա՛ալա օնլա-
 րը պիր գասըրզա իլէ կիպի զեյարէթ-էթտի , վէ
 կէճէլէյին սուլարըն ճօշմասը կիպի՝ օնլարըն էս-
 քի մահսուլտար վէ չիէքլէնմիշ պաղէօննի պա-
 սըպ սիւրտիւ կէօթիւրտիւ : Աէ րուխաթ վէր-
 տի քի օնլարըն պէօյիւքլէրի՝ էսիրլիյէ սիւրիւլ-
 սիւն , վէ օնլարըն գանը սու կիպի տէօքիւլսիւն :
 Օնլարըն օէվինճի վէ իֆթիխարը օլան եիւզլէրճէ
 քիլիսէլէրտէն՝ քէնտիլէրիննէ պիր տանէ պիլէ
 դալմատը : Չօպանլար տաղըլտըլար , վէ սիւրիւլէր
 էսիր օշտուլար : Գօվալայըլտան սաղ գալանլար՝

օրերէնստէ թէլէֆ օլտուլար : Հէմէն ճէմի՝ խօ-
 ճալար՝ իսթիյարլար՝ Ալիսկոպոսլար՝ սարկաւադ-
 լար վէ կիսասարկաւադլար նապէտիա օլտուլար ,
 վէ եալընըզ պէն վէ պէնիմ Ահմէթի արգատա-
 շըմ՝ սաղ դալտըզ՝ : Պէշլէճէ սէֆիլ Պոհեմիա-
 տա պու քիլիսէտէն եալընըզ պիր գաչ թա-
 նըմամըշ քիմնէլէր դալտը , եալընըզ կէճէլէյին
 մաղարալարտա ճէմ՝ օլուրլարըտը , վէ պիր-տիւ-
 զիյէ մէշագգաթ վէ սըգընթը շէքէրլէր իտի :
 Սօլտալիալը Տիւրկէր Վրիսթիանոս Վաւիթ իս-
 մինտէ պու դարընտաշլարըն պիրի՝ Առսակէտէ
 Օլնդէնտօրֆուս Վանթէսի իլէ իւնսիյէթ փէյ-
 տա էտիպ՝ օնտան իղն ալտը , քի պիր գաչ պաշ-
 գա դարընտաշլարըն պէրապէր օնուս Պէրթէլ-
 տօրֆ տէնիլէն թօփրաղընտա միւթէմէք քին օլտուս :
 Վաւիթ 1722 թարիխինտէ պիր գաչ դարըն-
 տաշլար իլէ օրայա կէօշ էթտի . վէ օ դարըն-
 տաշլար քէնտի դարըլարընը վէ էվլատլարընը պէ-
 րապէր կէօթիւրտիւլէր : Պուշլար տօլաշըզ եօլար-
 տան կիտիպ՝ Վանթէնին թօփրաղընա եէթիշտիլէր ,
 վէ Հութպէրկ տէնիլէն պայըրըն իւզէրինտէ օնլա-
 րա օթուրաճագ միւնասիպ պիր եէր կէօսթէրիլտի :
 Վաւիթ քէնտի պալթասընը աղաճլարըն պիրինէ
 սալլայըպ նիտա էյլէտի . «Սէրէ տախի էվ՝ վէ
 գըրլանկըճ քէնտի եալընլարընը գօյաճագ եուվա
 պուլտու՝ սէնին մէղպաճլարընըն եանընտա՝ եա՝ ա՝ս-
 քէրլէրին Բապպը՝ * : Վէ 1722 Յունիսին
 17 սինտէ՝ իլք աղաճը քէստիլէր , քի սաքին օլ-
 տուլարը մաճալին իլք էվլնի եալիսընլար . վէ

օնուն ատրնա Հերնհուլթ* դատուլար . վէ պունուն
 իլէ պէյան էթտիլէր քի Մլահըն հիմայէթի-
 նին ալթընտա եաշամաղա արդու էտէրլէր : ()-
 րայա Սօրավիատան պաշգալարը տա կէլիպ՝ պուն-
 լարա գաթըլտըլար , վէ Հերնհուլթ օ դատար պէօ-
 յիւտիւ քի 1724 թարիխինտէ՝ Սայիսին 12 սին-
 տէ , տուա՝ իշիւն թային օլունան իլք էվին թէմէլ-
 լէրինի պրագապիլտիլէր : Այլ պու՝ Մակդալուրկուն
 Խգրարը տինիյէսինի գապուլ էտէն դարընտաշ-
 լարըն եէնի պիրլիյինին պիր զայիֆ թօխումու-
 խի : ()նլարըն շուրուլթու վէ գանունու՝ գա-
 րընտաշարըն էսքի թէրպիյէսի միւճիպինճէ
 դուրուլտու : Այլ 1727 թարիխինտէ՝ ()գոստու-
 սուն 13իւնտէ իլք տէֆա Մշայը Բապպանինին
 բուսումունու իճրա էթմէքտէ՝ Մլահ Բուհունու
 էջլէ պիր աշեքեար վէ թէէսիրլի թարդըլա օն-
 լարա կէօնտէրտի , քի հէր երլ օ կիւնտէ քէնտի
 հիքեպէթլէրինին պիր մէշուր թարիսի կիպի
 պէյիւք գիյնէթ էտէրլէր իտի :

1732 թարիխինտէ Օլնդէնտօրֆուն Վօնթէ-
 սի Հերնհուլթու զիյարէթ էթտի . վէ օ վաղըթ-
 տան՝ քէնտին , ա՛ղիլ խըզմէթէ թադախա էթմէ-
 յէ եիւրէյինտէ , արդու տուլտու . վէ Պէրլինտէ
 Նապլօնսքի Նալիսկոպոսուն էլի իլէ գարընտաշ-
 լարըն քիլխէսինէ Նալիսկոպոս նասպ օլտու :
 Օլ թարիստէ 1760 սէնէսինտէ վու՛դու պու-
 լան քէնտի էօլիւմիւնէտէք՝ քէնտի քիլխէսի-
 նին խըզմէթինտէ ճանը կէօնիւլտէն չաըշտը . վէ
 օլ քէլիսէ՝ Վէմէսթանտա վէ պաշգա սէմթ-
 լէրտէ զիյատէսինճէ եայըլտը : Հերնհուլթ քիլի-

*Մլահըն հիմայէթի ետխօտ նաղարէթի :

սէսի կիպի քիլիսէլէր՝ ‘Լէմէսթանտա’ շօշանտա
տա՝ Տանիմարդատա՝ Լնկիլթէրատա՝ Բուսիատա
վէ Լմէրիգատա տախի գուրուլտու . վէ հէփսի տէ
իւմումի վէ ալէսսէվ՝ յէ պիր շուրուլթ իլէ պիրի պիր-
լէրի իլէ պիրլէշմիշ տիրլէր . վէ բիյաղաթ ու թէ-
հտիպաթ խուսուսլարը՝ խոճալարտան իպարէթ պիր
մէճլիս իլէ բույէթ օլունուրլար : Ալ է պինլէրճէ
Քրիսթիանլար տա կերչի պու Քիլիսէլէրտէն ու-
ղաֆ մահալլէրտէ տիրլէր , Փաղաթ Փիքիր իլէ վէ
մուհապպէթ իլէ օնլար ըլա պիրլէշմիշ տիրլէր :

— —

Փ Ա Ս Լ Ի Գ

Պո- րէշէրտէ Բըմէսդանդուրըն գո-մէթէրէ-մէրէ
Լնճիլէ լա՛շ էմ-ճէ Խոսուսուսուս օլան ճէհրլէրէ :

(Սէնէ 1517 — 1736)

Պիր պէօյիւք պաղչէ սահիպի փէք չօդ Երլլար-
տան սօնկրա թէքրար պաղչէյէ կիրիպ՝ օնու պօղուլ-
մուշ վէ տիքէնլէր իլէ տօլմուշ պուլտուղու զէման ,
հասէպիւլ իգթիղա՝ իպթիտա օնու թէմիղլէմէյէ
չալըշըր , վէ սօնկրա օնու պէօյիւթմէնին Եօլունու
տիւշիւնիւր : () Նալթընճը աէհրտէ Լալահի Սէզ-
հէպէ Եէլթէնէնլէրին թուլթուղու Եօլ տախի հէմէն
պէօյլէ օլտու : () Գատար տէհրլէրտէն պէրի Քիլի-
սէնին իչինտէ թէրաքիւմ էթմիշ խարապիյէթի գալ-
ալըմադա խայլը զահմէթ չէքտիքլէրինտէն Էօթիւ-

րիւ, Յիսուս Քրիստոսու հիւ թանձրմայան միլի-
 օնլարձա փուլմիէրէսթլէրի տինէ կէթիրմէյէ չա-
 րշմագ իչիւն վագըթ գալմատը: Կէրչի Լուտեր
 պու մատտէնին հազգընտա տէրէճէսիլ պիր զայ-
 րէթ կէօսթէրտի, վէ լաքին իճրա օլաճագ հիւ
 պիր զէմին գուրամատը: Տինտար մախլէլ իլէ զի-
 քըր օլունան Սաքսոնիա Կօթանըն Տուգասը Լը-
 նէսթ՝ Լուտերին թա՛լիմաթլարընը պաշդա սէլմի-
 լէրէ եայմաղա մուրատ էթտի: Բուսիատա Լու-
 տերահան մէղհէպի իւզըն սէրպէօթ ի՛պատէթ օ-
 լունմասը իչիւն ըուխսաթ ալտը, վէ Լնթաքիա
 փաթրիքի իլէ մէքթուպլաշմաղա պաշլատը, վէ
 1663 թարիխինտէ Սըսըրա պիր վա՛իլ Խօլատը,
 քի օնտան Հապէշէ կէչսին: Սէ Էվլինտէ խայ-
 լը վագըթ Վրիգոր խմինտէ Հապէշի պիր փա-
 փաղ սագլատը, քի Հապէշ Իմիէրաթօրույու-
 լա պիր միւնասիպէթ փէյտա էթսին: Պու ճիւմէ
 իլէ իսթէտիյի շէյլէրի եափամայըպ՝ չօդ իլ կէօ-
 րէմէտի:

Պարոն Յուստինիանոս Տէվէլլ՝ Նէմէլէրին
 փուլմիէրէսթլէրէ Ինճիլ եայմագ իչիւն իլք
 շիրքէթինի գուրտու: Սէ 1664 թարիխինտէ Բա-
 թիզպոնուն Բրօթէսդանդ ալալէթլէրինէ պիր ար-
 զուհալ թագաւիմ էտիպ՝ օնլարտան մաթլուպ էյ-
 լէտի քի փուլմիէրէսթլէրի տէօնտիւրմէյէ վա՛իլ-
 լար Խօլասընլար: Պու արզուհալ իլէ քէնտի
 մէրամընը իճրա էտէմէտիյինտէ, քէնտիսի փուլմ-
 փէրէսթլէրէ Ինճիլ վա՛իլլէր կէօնտէրմէք իչիւն
 պիր շիրքէթ գուրուպ՝ օնա 28,800 Ֆիօրին վագֆ
 էյլէտի, վէ փուլմիէրէսթլէրէ վա՛իլլէր հազըր-
 լամագ իչիւն մէքթէպլէր եափտըրտը: Ինճամը
 քէնտի տէ Ինճիլ խատէմէսի օլուպ՝ ախէր վա՛իլ-

լէր իլէ պէրապէր Հինտիսթանըն զարպ թարա-
ֆընա կիթտի . վէ գալան էսմըիւնիւ փութփէ-
րէսթէրին իշինտէ կէշիրտի : Պոռնտան պիր գաշ
երլ էփլէլէն՝ Ֆրանսանըն Բրոթէսդանդլարը տա
պու միսիլլի զայրէթ իլէ՝ Պրապիլտէ պիր էփ է-
տինմէյէ միւրատ էթտիլէր , վէ լաքին իճրասընը
էտէմէտիլէր : 1691 թարիխինտէ Ինկիլթէրատա՝
Վրիսթիանլըղը Կապանի մէմէքէթլէրէ Կայմագ
իշինն "Շիրքէթի 'Նէշը էլ Ինճիլ" նամընտա
պիր շիրքէթ փէյտա օլտու . վէ 1700 սէնէսինտէ՝
Վրիսթիանա միւթէալիգ մալիւմաթլարըն իլէր-
լէմէսի իշինն՝ Եինէ օրատա "Շիրքէթի թէրփիճ
իւլ Մէարիֆի Իսէփիյէ" նամընտա տիկէր պիր
շիրքէթ տաճա թէշքիլ օլտու : Օնէտինճի տէճ-
րին սօնուռտա՝ "Տանիմարգա Միսիօնէր շիրքէ-
թի" գուրուլուպ՝ թարանքէպարա վէ Հինտիսթա-
նըն կիւն տօղուսուռա վա՛իլլար Կօլլատըլար : Պու
շիրքէթին խրդմէթինտէ պուլունան Օխլէճէն-
պալկ վէ Շվարլ նամ՝ վա՛իլլէրին իսիմլէրի Վը-
րիսթիանլարըն ինտինտէ տաիմա գըյմէթլի վէ
միւթէպէր թութուլաճագ տըր : 1721 սէնէսին-
տէ՝ Տանիմարգալը Ինճիլ իստէմէսի Յովճան-
նէս Լճէտ՝ Վրիստոսուռ մուհապպէթի իշինն վէ
Յիսուս Լճէնտիմիլլին խայլը տէճըլէրտէն պէրի
Երգըլմըլ վէ վերան գալմըլ Վիլիսէսինի թէք-
րար շէնլէթմէք իշինն՝ Կրօէնլանտըն տօնմուշ գը-
յլարընը զիյարէթ էթտի : Յովճաննէս Լճի-
օթ վէ Դաւիթ Պրայինէրտ կէրչէրտէն Բէսուլ-
լարա մախսուս պիր զայրէթ իլէ շիմալի Լճի-
րիգանըն Կապանի ատէմլէրինին իշինտէ ճալըշ-
տըլար :

Հէրնհութ գարընտալարընըն Եէնի քիլիսէ-

սինտէ՝ փութիւրէսթլէրէ Խնճիլի վա՛ղ էթմէք ռու-
հու տէրէճէսիղ պիր գուվլէթ իլէ թէքրար օ-
յանտը : Անղէնտօրֆուն Վօնթէսի՝ Վօրէն-
հայկ շէհրինտէ Լ՛ղիղ թօլմաս ահնիլէն մէշըդի
Հինտիսթան առասընտան օլան պիր սիյահ ա-
րապ իլէ կէօրիւշտիւյիւնտէ, օլ արապ օնա տէմիշ
իտի բի քէնտի գըլգարընտաշընը Սուրը թօլ-
մաս առասընտա պրագմիշ տըր, վէ էկէր միւմ-

քին օլուպ տա սէլամէթ միւթտէսինի իշիտէճէք օլ
սա, նէ՛ գատար չօգ սէվին՛ճէք տիր : Պու զու-
հուրաթ սէպէպ օլտու քի Վօնթէ՝ Հէրնհութա
աէօնտիւյիւ վագըթ՝ պիր նիյաղնամէ իլէ սէֆիլ
փութիւրէսթլէրի քէնտի գարընտաշլարընա սը-
փուրըշ էյլէսին : Խմտի քէնտիլէրինի զուլումտան
գուրթար տըղը իչիւն՝ տաիմա քէնտի Վութարը-
ճըլարընա շիւքիւր վէրէն օլ Նէմէսթան Վրիս-
թիանլարը՝ փութիւրէսթլէրի հագգ տինէ կէթիր-
մէյիլէ՝ Լլլահա մագպուլ, զիր խըղմէթ էթմէյէ

պիր չալըշգան վէ զահմէթլի՝ էօմիւրէ ալըշմըշը-
տըլար : Վէ՛ աճապա կիտէճէքլէրի եօլ ուզո՛ւն
մուտուր, գարատա՛ն մը եօգսա տէնիլտէն մի կիթ-
սինլէր, կիտէճէքլէրի մէմլէքէթ սըճա՛դ մը՝ տըր
եօգսա սօո՛ւգ մուտուր՝ ասլա տիւշիւնմէղլէրիտի :
(Ն)լարըն մերամը եալընըլ ճանլարը Վրիստոսա
չէվլիւմէք իտի . վէ պիր ճան գաղանմագ իչիւն՝
հիւսնիւ րիլլալէրի իլէ քէնտի էօմիւրլէրինի փէ-
տա էտէրլէր իտի :

Պու վա՛իղլիգ հավէսի վէ զայրէթի՝ պիր տա-
դիգա սիւրէն սաման աթէշինէ պէնկղէմէլ իտի :
Կէրչի Հինտիսթանըն զարպ թարաֆընըն էօլտիւ-
րիւճիւ իգլիմի՝ աղ սէնէնին մապէյնինտէ օնլա-
րըն եիւրմի վա՛իղլէրինի թէլէֆ էթտի , ֆագաթ
պու ճիւմլէ իլէ՝ օնլար տաիմա քէնտի գայըպլա-
րընը տօլտուրմաղա չալըշտըլար , վէ տաիմա եէ-
նի արթիյէ իշճիլէր թէտարիգ էթտիլէր : Պու
թարիխէտէք պու քիլիսէնին իչինտէ՝ էրքէք վէ
գարը վա՛ղճըր վէ միւթտէճիլէր ասլա էքսիք
օլմամըշ տըր . վէ 1732 սէնէսինտէն 1832 սէ-
նէսինէտէք՝ Հինտիսթանըն զարպ թարաֆլարըն-
տա , Տանիմարգալըլարըն ատալարընտա էրքէք
վէ գարը օլարագ 190 վաի՛ղ թէլէֆ օլմուշ
իքէն՝ տաիմա պարըշ էլէիլէրի կիպի եօլա չըգ-
մաղա հաղըր տըրլար : 1754 թարիխինտէ գա-
րընտալար Շ՛ամայիգայա վէ 1756 տա Լ՛նթի-
կօպա վա՛իղլէր կէօնտէրտիլէր : 1770 թարիխին-
տէ՝ Լապրատօր գըյըսընտաքի իլք մէքեանլա-
րընը փէյտա էթտիլէր . վէ օլ վագըթլարտա՝
Խնկիլթէրանըն մաղըրպի ատալարընտա տոհա
պաշգա վա՛իղկեահէր փէյտա օլտու : Վէ լաքին
գարընտալարըն վա՛իղլէր հէմէն պու գատարի

իլէ թէքմիլ օլմազ . զիրա տիւնեանն Տէր Թարա-
 ֆընտա օնլարըն վա'իզէրի վարըտը . վէ Տէր եւեր-
 ասէն Յիսուսուն մուհապպէթինին ա'զիզ աթէշինի
 եագմազա չալըշըրլարըտը . վէ Տիչ պիր իղվա եա-
 խօտ ուգուպէթ օնլարըն իշինէ էնկէլ օլմազըտը :
 Հէրն հուծտա թէմէք քիւն էթմէյէ պաշատըզա-
 լարը զէման՝ Շ վէտին Վափօնլարընա , Վինէա-
 նըն վէ Վրօլիանըն սիյահ արապլարընա , Շէ-
 զայիրին էսիր Վրիսթիանլարընա , վէ Մանդեր-
 տամըն Նէհուտիլէրինէ վա'իզէր եօլատըրլար :
 Վէ Սէյլան ատասընա՝ լմրանգէպարա՝ Վիգօ-
 պար ատալարընա՝ Մէմիսթանըն Վէպլէրինէ՝
 Սըսըրըն Վըպթիլէրինէ տէ պաշգա վա'իզէր
 եօլատըրլար , վէ պիզէ Հապէշին գափուլարընը
 տախի աչտըլար : Վէ Լաքին Ննճիլի վա'ղ էթմէք
 պապընտա պու վէ պունուն կիպի վաֆիր ախէր
 ճէհտլէրի պիր սապիթ մէյվէ կէօսթէրմէտիքլէ-
 րինտէն , պիլ իգթիզա թէրք օլունտուլար . ամմա
 պու ճիւմլէ իլէ քիմ տէյէ պիլիր քի օնլար պիւ-
 թիւն պիւթիւնէ պօշա չըգտըլար : Օիրա 1732
 թարիխինտէն 1832 թարիխինէ գատար՝ գարըն-
 տաշլարըն վա'իզէր 1199ա պալիշ օլուր , քի
 օնլարտան 740ը էրքէք վէ 459ու գարը խոի : Վէ
 պուկիւնքի կիւնտէ օնլարըն 42 վա'իզէրի վար
 տըր : Իշթէ մերհամէթքեանի Մլահ Սօրափիա-
 ան սիւրիւմիւշ պէյլէ պիր քիւշիւք սիւրիւյէ՝
 վէ օնուն տին խուսուսու իշին պաշատըղը իշէ՝ պիր
 տէհրին իշինտէ պու միսիլի պէրէքէթ իհսան էյ-
 լէտի : Վէ պու վա'իզէրին ըուհանի իտարէսի
 ալթընտա պուլունան Վրօնլանտլարտան՝ Վագիմ-
 լիլէրտէն՝ Հինտիսթանլարտան՝ սիյահ Մրապ-
 լարտան՝ Հօթէնթօթլարտան վէ Վաֆիրլէր-

տէն օլան նուֆուսուն սայըսը՝ շիմտի 45,000 է պալիզ օլուր :

Ինկիլթերանըն Եպիսկոպոսական քիլիսէսին տէն չըգան Ս էսլէյիանլար քիլիսէսինին՝ փութ փերէսթլէրէ Ինճիլ վա՛ղ էթմէք զըմննտա գուր տուգլարը շիրքէթ տախի քէնտի իշլերինի զիյա տէսինճէ իլէրի կէօթիւրտիւ : Պու քիլիսէյի գուրանլար՝ Էնօվճաննէս Ս էսլէյ վէ Գէորք Ս իթ Ֆիլիթ իտիլէր : Պուռնլար իքի նամատար Ինճիլ խըզ մէթճիլէրի իտի : Պուռնլար գուվլէթլի թէմնիլէր իլէ իսպաթ էտէրլէր իտի քի , պիր առէմին սա Տիհէն թէվպէքեար օլուպ Ելլաճա տէօնմէսի՝ քէնտի քրիսթիանճա էօմրիւնտէն պէյան օլմա լը տըր : Պու քիլիսէնին թէվապիսի փէք չօգ տուր , վէ օնլար Ինկիլթէրատա վէ Եմրիգանըն շիմալի էյալէթլէրինտէ եայըմըշ տըրլար , վէ փութ փերէսթլէրտէն չօգ պինլէրճէ քիմնէլէրի Քըրիստոսա տէօնտէրտիլէր : 1790 սէնէսինտէ՝ Լոնտրատա Սկրտիչեան Սիսիօնար Շիրքէթի՝ վէ Սոնտրա Սիսիօնար Շիրքէթի՝ թէշքիլ օլուն տու : Լոնտրանըն վարճի շիրքէթի քէնտի վա՛ղ զինի էվվէլա () թայիթէ ատասընա եօլատը . վէ Սկրտիչեանլարըն Շիրքէթի մէշօրդի Հինտիսթանա կէօնտէրտի : Իքիսինին տէ իշի իլէրլէտի . վէ Լոնտրա վա՛ղի շիրքէթինին շիմտի տիւն եանըն Տէր թարաֆընտա վա՛ղլէրի վար : Ս է օնլարտան պիր աղ սօնկրա գուրուլան Ինկիլթէրանըն Եպիսկոպոսական քիլիսէսի Շիրքէթի տախի՝ Ինճիլին պերէքէթինի տիւնեանըն տէօրթ քէօշէսինէ տաղըթտը : Ս է Ինկիլթէրատա իհթմաս օլան պիր չօգ Շիրքէթլէր օնունուլա պէրապէր փութ փերէսթլէրէ Ինճիլ վա՛ղ էթմէնին

պէջիւք վէ ճէսիմ մասրահաթընա եարտըմ է-
տէրլէր : Պուշլարըն հէփսինէ եարտըմ էտէր՝ Ին-
կիլիզ վէ Լճնէպիլէրին՝ Վիթապի Շէրիֆ
Շիրքէթի քի 1804 սէնէսինտէ գուրուտու , վէ
Լաւհըն Վալամընը 150 տէն զիյատէ լիսանլէ-
րէ թէրճիւմէ էտիպ՝ միլիօնլարճա ճիլտլէրինի տիւն-
եայանէշը էտէր : Ալէմէսթան՝ Գրանսա վէ Օվի-
էրա տախի պու վա՛ղ մատտէսինէ զիյատէսինճէ
չալըշարլար : Պու մէմլէքէթլէրին հէփսինտէ՝ վաի՛ղ-
լէր իշիւն Շիրքէթլէր գուրուտու : Լմէրի-
գանըն Սիւճթէմի Լոյալէթլէրինին քրիսթի-
անլարը՝ Նւրուիա Վրիսթիանլարընտան զիյատէ
ղայրէթլի վէ իշկիւզար կէօրիւնտիւլէր . վէ ճէմի՝
պու Ինճիլ վաի՛ղլիզի Շիրքէթլէրինին պիր
տիւղլէ չալըշմասըլըա՝ ճէմի՝ փուլթիէրէսթլէր
էօմիւր Վալամընը տիյնէմէյէ տէրէճէսիղ պիր
արզու տույայօրլար : Լթթէտէն պէրու Ինճիլէ
գափուլարընը գափամըշ օլան Չինուամաշին՝ շիմտի
սէլամէթ միւթտէսինէ գափուլարընը աչմըշ տըր :
Լֆրիգա տախի պու թաթլը վէ էյլիքքեանի ը-
շըգտան միւնէվլէր օլմաղա պաշլատըր : Փէք ու-
ղադտա օլան ատալար քիւլիւ շէյէ գատըր Լե-
լահըն սէօինի իշտիյօրլար : Ալէօրիւնիւր քի օլ
կիւզէլ կիւնիւն սապահը տօղայօր , քի «Նէր
սուլար տէնիղի գապլատըղը կիպի Բապպըն պիլ-
կիսինտէն տօլաճագ տըր»* :

Փ Ը Ս Լ Ի Ն

Եւրոպայի արհեստագործական արտադրութիւնը և իր արտադրութիւնը :

Ինչպէս պիտի թաղի՝ տախտակ պիտի տրինէ միւս-
թաղ տըր , վէ հէր քէս՝ պիտի շէյէ ի թիգատ էթ-
մէյէ մէճպուր տուր : Պու սէպէպտէն ինսան Լը-
լաճը թէրք էտէր իսէ , եւ շէյթանա իման էտէր ,
եւ խօտ քէնտի խայալընտա քէնտինէ նէֆսանի
պիտի փութ փէյտա էտէր : Ի թիգատսըլլըդ վէ
պաթըլ ի թիգատ հէր նէ գատար պիրի պիրլէրինէ
ղըտտ կէօրլէնիւրլէր իսէ , օ գատար տա պիրի պիր-
լէրինէ եւրտըմճը տըրլար : Ա շէ էյի պիրլիրիլ քի ,
քէնտիլէրինի ագըլլը զանն էտիպ՝ Սադուկեցի-
լէր կիպի հիւ պիր շէյէ ինանմայան՝ վէ Լըլաճըն
վար օլտուղունա պիլէ իման կէթիրմէյէն էն մէշ-
հուր տինսիլլէր՝ թէրպիյէսիլ չօճուգլար կիպի պա-
թըլ ի թիգատը վէ գօրգադ օլուրլար : Ա շէ հա-
գիգաթ Ինճիլին կէրչէքլիքլէրինէ ի թիգատ էթ-
մէյէն քիմսէ՝ փէք չօգ շէյտէն գօրգար վէ տիթ-
րէր : Վալտը քի՝ պու միսիլլի իմանսըլլար՝ պա-
թըլ ի թիգատտան գուրթուլամայրպ՝ տախտակ քէն-
տի իմանսըլլըդլարընըն ա՛ղապ ու ճէզասընը պու-
լուրլար :

Փափաքիլիք հէմէն պիւթիւն Վրիսթիան
մէմլէքէթլէրինէ հիւրմ էթմիշ օլան օլ գարանլըդ
տէհրլէրտէ՝ պաթըլ ի թիգատ տէրլէճէյի նիհա-
յէյէ էրմիշ իտի . Փափաթ օ վազըթ տախի ի-
մանսըլլըղըն փէք չօգ թէվապիլլէրի վարըտը :
Օլ տէհրլէրտէ՝ Բօմա Եպիսկոպոսըլլու քիւր-

սիւսիւնէ եօյլէ Վափալարօթուրտուլար, քի պիւ-
թիւն քէնտի վափաղարը վէ էթպա'լէրի իլէ սա-
հիհ տինսիղ իտիլէր : () Լ վաղըթ տինսիղլիք
քէնտինի կիղլի թուլթայօրուտու, վէ իւմումի պա-
թըլ ի'թիգատ' կէօղլ'րինէ աշլքեարէ կէօրիւն-
մէյէ ճէսարէթ էտէմէյօրուտու : Եսլահի Ս'էղ-
հէպ' դամիր սէրպէսթըլիյինի վա'ղ էթմէյէ պաշ-
լատրղը դէման' օլ վաղըթ տինսիղլիք տէ թա-
ղէլէնմէյէ' վէ արթըգ Վափանըն հերետիկոսուղա
գարըը դուլանտըղը է'օրֆ ու աղապէրտէն ասլա
դօրգամամաղա պաշլատը : () Նալթընճը վէ օն
նէտինճի տէհըլէրտէ' 'Լէմէսթանա վէ Գլիլէ-
րայա Խնճիլին սալիհ թա'լիմաթլարընը եօլամըշ
օլան մէմլէքէթ' եինէ օնլարա տինսիղլիյին զէ-
հիրինի հէման օ' մէմլէքէթ նէթիշտիրտի . պու
զէհիրըն աղաճ իսէ' թապիա'թը իլէ հէր թօփ-
րադտա պիլթիպ հասըլա կէլիր : () Նսէքիզինճի
տէհըտէ' Խնկիլթէրատա տինսիղ քիթապլարը
պասըլըպ' Եւրոփատա օլան մէմլէքէթլէրէ նէշը
օլտու : Ե կ պու Վիթապլարըն միւլլիֆլէրի
Սա'լէրիւլէ'նէր' եա'նի էօյլէ ատէմլէր իտի , քի
պիր իճատըն' միւլլիտի օլմայարագ , եախօտ պիր
րէսմին' րէսսամը օլմայարագ հասըլա կէլմէսի-
նէ ինանըլար . եախօտ Տէիւլէր' (Եստուած-
եանլար) եա'նի Է էրիֆ Վիթապլարըն թա-
րիֆ էթտիյի Ելլահընըն տիւլմանլարը քի'
խայալէրինտէ իսթէտիլէրի կիպի քէնտիլէրինէ
պիր Ելլահ իճատ էթմիշէր իտի : Պրանսատա
պիր թաղըմ ֆասիտ ֆիլօսօֆլար' քի օնլարըն
պաշը նամտար Ե օլթէր իտի , պիւթիւն աղըլ-
լարըլըլա վէ զէհինլէրի իլէ ճէհտ էթտիլէր քի'
պու զարարըլ թալիմաթլարը նէշը էթտինլէր :

Պու տիւշմանլարըն ժարօլասը՝ Պէրնաճը Էգէլնի
 խտի : Պիլիլիմիսինիլ օնլարըն ինտինտէ՝ օլ Էօղ
 էթմէք իսթէտիլէրի պէտնամ քիմ խտի . օ
 Յիսուս Վրիստոսուն Խնճիլի իլէ Բօմա փախա-
 սըլըսը : Օնլար քէնտի քէօղլիլէրինտէն՝ Բօ-
 մանըն մէքրուհ վէ պօղուդ գանունլարընը՝ Խնճի-
 լին հայաթպախը թալիմաթլարըլըլա միւսավի
 թուլթարլարըսը : Ա է հէր շէյտէն զեյատէ Յի-
 սուս Վրիստոսուն Լըլաշըզընը՝ վէ օնուն էօ-
 լիւմիւ իլէ պիլիմ կիւնաշլարըմըզըն ա'ֆիլ օլ-
 մասընը ըէտտ էտէրլէր խտի : Օնսէքիլինճի
 տէհրին սօնունտա՝ տինսիլլէք օ տէրէճէ արթը
 քի , Լէմէնթմանտա կերչէքլիլին գըյմէթլի էմա-
 նէթինի հըֆլ էթմէյէ խըզմէթլէրի օլան Վի-
 լիսէ խօճալարը՝ օնու Էիւրէքտէն ինքնար էտէ-
 րէք , մէնպէրլէրտէ վէ մէտրէսէլէրտէ օնա գար-
 շը աշիքնարէ ճէնքլէշիլլէր խտի : Ֆրանսա՝ տին-
 սիլլէքտէն էօթիլիւլ փէք պէօյիւք պէլալարա օղ-
 րայըպ՝ հէփսինէ պիր էօրնէք օլտու . վէ օլ մէմ-
 լէքէթ թէճրիւպէ իլէ էօյրէնտի քի , կերչէքլիլ
 Վէլամընը թէրք էտէն՝ մուլթսգա ճէզասընը
 պուլուպ պէլայէ օղրար : Ա է հայը վագըլթտան
 պէրու պաթլլ իթիգատըն Խպցունտուրաղընըն
 ալթընտա իքի գաթ օլմուշ գալմըշ օլան Ֆրան-
 սըղ ճէմա'աթը՝ ափանսըղ պիր տէրէճէսիլ նի-
 զամըլըզա գուրպան օլտու : Պինլէրճէ ատէմ-
 լէր տինսիլ զօրպալարըն պըչքըսըլըլա պիլիլտի-
 լէր . վէ պիր չօգ ատէմլէր տախի քէնտի վա-
 թանլարընտան սիւրկիւն օլուպ՝ կիւնլէրինի էճ-
 նէպի մէմլէքէթլէրտէ թէքմիլ էթտիլլէր : Ա է օ
 վագթըն մասլահաթկիւզարլարը՝ օ տէրէճէ աղ-
 սըլըլըլա վէ էտէպսիլլէյէ մալիք օլմուշարըսը

քի Նիրակի ետևոտ Բաղարն կիւնիւնիւ պիլէ
 դալորորտըլար, վէ Բլլաճ եօգ տուր տէյիւ պիր
 ֆերմանը իւմումի նէշը էյլէտիլէր: Պ'ր ֆաճի-
 շէ գարըյը թուլթուպ' պիր հէյքէլէ կէօթիւրտիւ-
 լէր, վէ օնու ա'ֆլլ ֆ'ր-Բ'ր- իսմի իլէ ճէմա'աթա
 ի'պատէթ էթմէյէ պիր ալլաճ տէյիւ սուլտու-
 լար, քի իսալօ օնա սէճտէ գըլալար: Պաղաթ
 աղ վազըթտան սօնկրա' սիր եէնի ֆերման չը-
 գարըպ' եինէ Բլլաճա սէճտէ գըլլնմասընա բուխ-
 սաթ վէրտիլէր: Ա'է նազլ օլունուր քի, պու
 ուղուրսուղ տէվիրտէ' Նանթէս շէհրին մէճի-
 սինտէն վէ միւճատէլէսինտէն սօնկրա' օլ մէճի-
 սին բէյիսի էմր էթտի քի օրատա պուլունան
 ատէմէրին իշինտէ հէր քիմ քի Բլլաճա ինա-
 նըրսա' էլինի եօգարը գալորըսըն: վէ օլ մէճ-
 լիստէ ճէսարէթ էտիպ էլինի եօգարը գալորրան
 սատէ պիր գօճա գարը պուլունտու: Պու ճիւմ-
 լէ իլէ թէքրար ազըլլարը պաշարընա կէլիպ պիր
 թա'ալա ղաթըն վարըղընա իման էթտիլէր: վէ
 լաքին օնուն' Ըէրիֆ Վիթապլարըն թա-
 րիֆ էթտիյի Բլլաճտան փէք չօգ ֆարզը վար
 ըտը: վէ չօգ իսթէտիլէր քի, օնա պիր եօթթու
 թագտիս էթսինլէր: Օլ ասիրտէ փարիզլի օղ-
 լանըն պիրի խըրսըղըդ էտիպ, անասը օնա թա-
 ղիր էտէրէք տէտի: «Վ' սէֆիլ, պու իշի սանա
 քիմ էթտիրթտի»: Չօճուգ սաֆըղըլա օնա ճէ-
 վապ վէրիպ տէտի: «Իսթէտիմ քի, Բլլաճը
 քէնտի եէրինէ օթուրթմաղտան էվլէլ' պիր խըր-
 սըղըդ էտէյիմ: զիրա օ վագըթ' խըրսըղըդ էթ-
 մէյէ քիմսէ ճէսարէթ էտէմէլ»: Պլանգարթտա'
 պիր թագըմ հօվարտալար ճէպը իլէ պիր զէնկին
 ատէմ էվլինէ կիրիպ' օնուն իւզէրինէ հիւճիւմ

էթտիլէր, վէ մէրգումու եւրէ եաթըրըպ՝ իւղէ-
րինէ պիր չօգ պօշ չուվալար երղմաղա պաշա-
տըլար։ Պու սէֆիլ քիմսէ՝ «Եւէ՞ եափայօրսու-
նուղ . պէնի էղէճէքմիսինիղ» տէյիւ պաղըրտը-
ղընտա, հօվարտանըն պիրի՝ «Եւէնի էօլտիւրէճէ-
յիմ» տէտի։ () վաղըթ սէֆիլ ատէմ պաղըր-
տը, «Պարի պանա պիր գաչ տագիգա վաղըթ
վէր, քի ճանըմը Լըւահա հափալէ էյլէյիմ»։
Պունուռն իւղէրինէ հօվարտալար՝ «Եւէ՞ սէյլէ-
յօրսուն, տէտիլէր. սէն նէ՞ ճէսարէթ իլէ պի-
ղէ Լըւահըն իսմինի անայօրսուն . պիլմէ՞ղմիսին
քի միլէթ օնու արթըգ իսթէմէյօր, վէ էյլէճէ
ֆէրման էթմիշ տիր. էյլէ իսէ մէմլէքէթին նօ-
մօսունա վէ գանուռունա սէնին իթա՛աթըն եօգ
տուր» տէտիլէր։ Եւ պունու օնա պէօյիւք
թէօհմէթ սայարագ՝ մէրգումու օրատա սօփալա-
րըլա խըյանէթճէ տէյիւպ՝ պիշարէ պրագտըլար։
Եւթէ տինսիղլիյին պիր գաչ սէմէրէլէրինի
իշարէթ էթտիք։ Եւյէր հէփսինի նագլ էթմէք
իսթէսէք ճիւղէր տօլտուրմալըյըլ։ «Ը իմտի
եա՛ փատիշահլար՝ ա՛գըլանըն. եա՛ եերին հաքիմ-
լէրի՝ նասիհաթ ալըն։ Բապպա գօրգու իլէ ի՛-
պատէթ էտին, վէ տիթրէմէ իլէ խա՛ֆվ էտին։
() Ղուլու էօ՛փիւն, օլմայա քի էօվքէլէ-
նիպթէղ զաղապը թուլթուռնճա՛ եօլտա հէ-
լաք օլասընըլ. նէ՛ մուլթու ճիւմլէ օնա կիւվէ-
նէնլէրէ»*։

Վրէժնի և Վրէժնեանի նշան և աղբիւրն ի զէրնէ :

Վրիսթիան քիլիսէսինին օն սէքիշ տէհրլէրի-
նին հիքեայէթինի վէ օնուն Փիւթուհաթլարընը
վէ զէվալարընը մուխթասարճէ նագլ էթտիքտէն
սօնկրա , պիր աղ տա քիլիսէսին շիմտիքի հա-
լինի մուխթասարճա թարիֆ էտէլիմ : Ինսանլար
Սէշրուգտէն մաղըրպէ տօղըու իլէրի վարա-
րագ՝ տիւնեայը շէնլէթտիլէր : Վրիսթիանըգ
տա հէմէն կիւնէշին եօլունու թուլթու : Ա
հալա պիր էյիճէ գարար գըլնմամըշ տըր , քի
աճապա Լճերիգանըն իլք ահալիսի Լճիտան
մը կիթմէ տիր : Պագաթ պիր էսքի րիվայէթ
միւճիպինճէ նագլ օլունուր քի Լճանդիք իսմի
իլէ էսքի պիր գարա վարըմըշ , քի օնու Լճանդ
տէնիլին սուլու պասմըշ վէ էօրթմիւշ տիւր . վէ
պու գարա՝ շիմտի իքի գարայը՝ եանի Լճի իլէ
Լճենի տիւնեայը օրատա պիրլէշտիրիք վէ պիթիշ-
տիրիրիտի : Ա է Լճիա , քի Ինճիլ քէնտի զարպ
թարաֆընըն պիր ուճունտան տօղմուշ տուր ,
հալա էն չօգ մահալի պիւթիւն պիւթիւնէ փուլթ-
փէրէսթիք գարանլղըլըա գափլը գալմըշ տըր :
Ինճիլին փարլագ կիւնէշի պաթըլա տօղըու եիւ-
րիւմէյէ պաշլատըլը կիպի՝ տինի — իսլամ տա-
խի Պաղեստին՝ Սիւրիա վէ Սաղիր Լճիա վէ
Լճէմիսթանա տօղըու եիւրիւտիւ : Լճապիսթան
վէ Ինտոս վէ Կանճէ ըրմաղլարընըն գըլըարը-

նըն պիր փայր՝ հալա տինի իսլամէ թապի տիր-
լէր : Ա՛ է մէշօքի շինտիսթանըն պապի գալան
ճէմա՛ւթը՝ շինուճաշինին սընըրընատագ՝ Պրահ-
մանի վէ Պուտհափի փուլթիէրէսթիլիկէ թապի՝
տիրլէր : Ա՛ է փուլթիէրէսթիլիք կէսնէկէսն շէ-
քիլէր իլէ պիւթիւն շինուճաշինտէ հիւքիւմէթ
սիւրէր . վէ թիպէթին եիւքսէք տաղսըրընտան
շիմալի Մսիանըն ուճունատագ՝ սէրպէսթ Մամա-
նըն մէղհէպի գուլանըլըր :

Պու փուլթիէրէսթիլիք թիպէթին ճէնուպ թա-
րաթընտա՝ պիրաղ Փափափիլիյէ պէնկիլէր . վէ
տահա ուղաղլարտա միւնասիպէթսիլ վէ զայէթ
եօլսուղ տյինլէրտէն վէ գաիտէլէրտէն իպարէթ
պիր շէյ տիր : Պէօյէճէ տահա Մսիա սայ քի
մէճմուճան՝ պիր էօլմիւշ վէ թաղլիտ Քրիսթի-
անլըգ իգրար էտէն պաղը՝ միլէթիլէրտէն մա՛տա՝
փուլթիէրէսթիլիք գարանլըղըլա գաիլանմըշ
տըր : Ա՛ է Խնճիլին ըշըղը Մսիանըն ճէնուպ գը-
յըլարընտա հէնուղ փարլամաղա պաշլայօր , զի-
րա տինտար վէ չալըշգան փաիլէր՝ Ասաըն
Քէլամընըն գըյմէթի թօխումունու իգպալ իլէ
օրայա եպայօրլար : Պու պարըշ էլշիլէրի՝ Սիւ-
րիյատա՝ Մճէմիսթանտա՝ Աօվկաս տաղընըն է-
թէյլմտէ վէ Մրալ կէօլիւն քէնարընտա պու-
լունան պաղը ըշըղը եէրլէրէ եէթիշմէլտէն էյ-
վէլ՝ փէք չօգ գարանլըգ սէմթիլէրտէն կէչէճէք
տիրլէր :

Մթըկա պիր խուսուստա՝ Սօրիօ տէնիլէն պէօ-
յիւք քէփէնէյէ պէնլէր , քի օնուն գանատլարը
պիւթիւն ս՛յահ՝ վէ Փագաթ քէնարլարը պէյաղ
տըր : Նէրին պուպէյիւք գըլթաօընըն իշինտէ՝ հատ-
սըղ հիսապսըղ եապանճը միլէթիլէր վէ փուլթ-

փերէսմէր պուլունուր : Պագաթ օնուն քէնար-
լարընտա փէք չօդ Վրիսթիան վա'իղէր պու-
լունան եերլէր տախի վար , քի օրատան Խնճիլին
ըզըղնա իչէրիյէ տողրու պիր եօլ աշմաղա՝ վէ
օգատար տէհրլէրտէն պէրու օլ պէօյիւք մէմլէքէ-
թի դա'իլսյան գարանըղը տաղըթմաղա չալըզը-
յօրլար : Ա'ըսըրտա վէ Հապէշտէ՝ տիշարրտան
կէլիյ օրատա էյլէնէն միւսաֆիրլէրտէն մատա՝ հա-
լա վաֆիր եերլի Վրիսթիանլար պուլունուր . վէ
Եւրօսիանըն վա'իղէրի ճէհա էաէյօրլար քի օն-
լարըն սէօնմիւշ րուհանի շէրաղընը թէքրար փար-
լաթսընլար Մ.Փրիգանըն ճէնուպ թարաֆընտա
Վրիստոսուն էլչիլէրինին սայըսը կիւն պէ կիւն
արթըպ՝ տախիմ գարանըղըն իչինտէ իլէրի վարը-
յօրլար , վէ սէլամէթ Վէլամընըն մաշալասընը
պէրապէր թաշյօրլար : ()նուն զարպ թարա-
ֆընտա՝ ատալէթին կիւնէշի փէք չօդ եերլէրէ ը-
չըդ վէրիյօր : Անճամը շիմալի Մ.Փրիգատա , քի
վագթի իլէ Ճ.միյէթլի վէ ճէսիմ Վ.Իլիսէլէր ի-
լէ տօլըլուտու , ալ վագըթմտան պէրու կէրլէք-
լիյին իքի մաշալասը եէնիտէն փարլամաղա պաշ-
լատը :

Մ.մերիգանըն Ա'իւճթէմի՝ պյալէթլէրինտէ՝ հա-
լա եերլի եապանիլէրին պիր գաշ փուլթիլէթ
գա իլէլէրի վէ վաֆիր Բօմա Վաթմօլիքլէրի պու-
լունուր : Ա'աքին օթուղպ'ը միլիօն նուֆուսուն-
տան եիրմի սէքիղ միգտարի Երօթէսգանդ տըր :
()րատա զիյատէսինճէ մէզհէպ սէրպէսթլիյի վար :
Հինտիսթանըն պաթը թարաֆընտաքի ատալար՝
Վրիսթիանըղըն տիւրյիւ շիրքէթլէրինէ թապի
տիրլէր : Մ.մերիգանըն ճէնուպ թարաֆընը՝ Ճ'իլ-
վիթլէրին մարիֆէթի իլէ Բօմա Վ.Իլիսէսի զապթ

էթտի . պու ճիւմլէ իլէ իչերլերտէ հալա պիր գաչ փուլթիերէսթ սիլսիլէլէրի պուլունուր : Պահրի մուհիթի շարգի (Խաղաղական Ովկիանոս) ատալարընըն չօղու՝ Խնճիլի Բրօթէսդանդ վա'իլլերին վա'գը իլէ Վրիսթիանլըղը գապուլ էթտիլէր , վէ Վրիստոսուն փատիշահլըղը օրատա կիւզէլ ֆիւթուհամլար էթտի :

Եւրոփատա՝ Բուսիա թօիրաղընտա , պաշլըճա վէ պուլուրան մէղհէպ՝ Բուժ Վիլ սէսի տիր : Այն Մաճարիսթանըն վէ Թրանսիլվանիանըն պիր փայը Եւսթրիա՝ Խթալիա վէ Նէմէսթանըն ճէնուպ թարաֆընըն պիր պէօյիւք փայը՝ Օվիչերանըն պիր փայը՝ Ֆրանսա՝ Սպանիա՝ Բօրթուկալ վէ Իրլանտա՝ հալա փափալ լերին հիւքմիւնիւն ալթընտա տըր : Ֆագաթ Բուսիա՝ շիմալը Նէմէսթանըն էն պէօյիւք փայը՝ վէ ճէնուպ թարաֆընըն տա պիր գաչ սէմթլէրի՝ Օվիչերա վէ Վրանսանըն պիր փայը Խնկիլթերա՝ Սօչիա՝ Շվէտ վէ Տանիմարքա՝ Ֆիլէմէնք վէ Վուրլանտիանըն պիր փայը՝ Բրօթէսդանդ Վիլիսէսիսին ճէմա՝ աթլարընա միւթէա՝ ռիգ տիրէր :

Պու վէճհիլէ աղնաշրլըր քի Խնճիլին ըջըղը պիւթիւն տիւնեանըն իւղերինէ կայըմաղա տահա փէք չօգ շէյ լաղըմ տըր : Այն Վրիսթիանլըղը իգրար էտէնլէրին իչինտէ՝ աճապա գաչ սահիճ Վրիսթիան վար տըր : () նու կալընըղ կիւրէքլէրի վէ պէօյրէքլէրի թէֆթիշ էտէն պիլիր : Էեր նէ հալիսէ՝ էյէր պիղ Վրիսթիանլարը տիւնեանըն պիւթիւն ճէմա՝ աթլարըլըւա ըուպար էտէ՝ ճէք օլուր իսէք , նէ գատար աղ տըրլար : Պու ճիւմլէ իլէ՝ տիւնեանըն կէնիշ մէրասընտա կայըլմըլ օլան Ելլահըն էվատլարընըն քիւչիւք սիւրիսիւ՝

Ինճիլին սեփականի մայա տըր* , քի թէղ եա կ'ճ' պիւթիւն Ինսան ճինսինին խամուրունու մայալա-
յաճագ տըր :

Փ Ո Ս Լ Ի Է

ՎՐԻՒՆԻՆՆ ՎՐԻՒՆԻՆԻՆՆ ԿԵՂԵՐԻ ԿԱՂԵՐԻՆՆ :

() Կիւղէլ Կիւն տաճա կելմէտի . Փագաթ ունուն պաշտանկըճընը կէօրիւյօրուղ : Օնրա Բէսուլարըն վագթընտան պերու՝ Տիչ պիր տէվրտէ Լըւաճ քէնտի Վէլամընըն մաշալասընը պուգատար չօգ եւրլէրտէ փարլաթմամըլ տըր . վէ Տիչ պիր տէվրտէ պունճա Լըւաճըն գուլարը պուգատար գուլիլէթ իլէ սելամէթին միւթտէսինի վա'ղ էթմէմիշէր տիր : Ս է Տիչ պիր տէվրտէ Շէրիֆ Վիթապար պուգատար Տէր միլլէթէ Լայըլմամըլ տըր : Ինճիլ իլք տէճրտէն պէրու պէջլէ Կիւղէլ Փիւթուճաթլար իճրա էթմէմիշ տիր : Պիղ պաշտէ Ինճիլի վա'ղլէր շիրքէթլէրինին իշէրինի զիբըր էթմիշիղ տիր : () Լ'տիւնեանըն պիւթիւն միլլէթլէրի Յիսուսուն լաթիֆ իսմինի իշիտէճէրլէրի՝ վէ պիւթիւն տիւնեատա Վրիսթիանըղըն թէմէլլէշմէտի Տագղընտա եաղըլան սայըսըլ փեյլամպէրլիբլէր իճրա օլաճագլարըր զէման ուղագ տէյիլ տիր : Ս է փուլթիւրէսթ ճէմա'աթլարըն իշինտէ եէնիտէն գու-

րոււմուշ քիլիսէլերտէն պիլէ խօճալար՝ Վրիս-
թիան թախմաթընը էօյրէտէնընէր՝ աւետարանիչ-
լէր վէ վա'իլէր գուհր էտիպ՝ քէնտիլէրիտէ ա-
խէր միլլէթլէրէ քէնտիլէրինի միւնէվլէր էտէնը-
շըղը կէօթիւրիւյօրլար :

Վրիսթիանըղըն նէշրի իշիւն վուգու՝ պուլան
ճէմի՝ իշէր պիրիպիրլէրինէ եարտըմ էտէյօր-
լար : Շէրիֆ Վիթապլարըն վէ վա'իլէր'ն շիր-
քէթլէրի՝ կէրէքլիյին թօխումունու հէր թարա-
փա եայտըպլարը հալտէ, եէնի մէքթէպլէր աչըպ՝
փէք չօգ էյլլէրլէր էտէյօրլար : Աիրակի մէքթէպ-
լէրինին՝ մա'սումլար մէքթէպլէրինին՝ սէֆիլ չօ-
ճուգլար մէքթէպլէրինին վէ պիր թազըմ Վրիս-
թիանըգ շ'րքէթլէրինին վէրտիյի վէ տահա վէ-
րէճէք խտիյի ճէլիլ մէյվէլէրի քիւմ թարիֆ է-
տէպիլիր . զիրա սնլարըն հէփիսի տէ պիր ֆիքրիէ
խըղմէթ էտ'րլէր , վէ ճիւմլէսի Յիսուս Վրիստո-
սուն փատիշա հըղընըն իլէրլէմէսինէ չալըշըրլար :

Շէմի՝ պու մէքթէպլէր տին ամէլի տիրլէր : Պու
մէքթէպլէր՝ իպթիտա հէր հանկը մէմլէքէթլէրտէ
գուրուրոուլար իսէ , օ մէմլէքէթլէրտէ տիրի քը-
րիսթիանըգ տաիի քէմալի մէքթէպլէտէ իճրա օ-
լունտուր Աիրակի մէքթէպլէրի իպթիտա 1785 թա-
րիխինտէ Անկիլիթէրատա իստաա օլունտու , վէ չօ-
ճուգլարըն րուհանի ֆայիտէսինէ թապտիւմ օլուն-
տու : 1824 թարիխինտէ Վէպիր Պրիթանիատա
7500 տէն զիյատէ պու միսիլի մէքթէպլէր վար
ըտը . վէ սնլարըն իշինտէ 74,614 այլըգսըլ խօ-
ճա վէ 900,000 շայիրտ մէվճուտ ուտու : Ա է պու
մէքթէպլէր՝ Պրանսանըն վէ Օվլէրանըն փէք չօգ
շէհիրլէրինտէ վէ քէօյլէրինտէ՝ Մմէրիգատա՝ Ամ-
լէսթանտա՝ հանիմարգատա վէ Շ վէտտէ վէ Ա-

Ֆէնտիմիզին՝ «Շօճուգլարը գօյ վէրին , վէ օնլարը պանա կէրմէքտէն մէն՝ էլմմէն . զիրա կէօքլէրին փատիշահըզը պէօյլէրին տիր»^{*} , սէօզլէրինի իշիմմիշ աննտար վէ Վրիսթիան ճանլար պուլունան հէր մահալտէ իխտաս օլուպ իլէրլէմէքտէ տիրլէր :

Վրիսթիան քիլիսէսի տիւնեանըն թուղուտուր ()նա ճան վէ ըշըգ վէրէն Րուհ՝ օնու գու վէթլէնտիրիր , քի տիւնեանըն պօղուգլուղունա գարշօ գօսուն , վէ է յի էֆքեարլէրինի իճրա էյլէսին : Այլէ պու տաթի Վրիսթիանըզըն մէյվէլէրինտէն տիր քի , սիյահ Մրապլարըն եախօտ Հապէշլէրին էսիր սաթըլուպ ալընմասը բէֆ՝ վէ մէն օլունտու . վէ իպթիտա Վրիսթիանլարտան Վուազըր ֆըրգասը՝ 1727 թարիխինտէ պու մէքրուհ ախղուիթայա գարշը գօյուպ՝ 1774 թարիխինտէ Վմէրիդանըն ֆէնտիլ վանիա էյալէթտէ էսիր ախղուիթասը ֆէնա վէ հագսըզ պիր շէյ տիր տէյիւ թագրիր էթտիլէր : Այլէ լաքին խօյլը վագըթինսանլար՝ քեար վէ ալթըն թամա՝ըյըլս՝ զամիրին վէ ինսանիյէթին սէսինի տինչլէմէտիլէր . վէ 1807 թարիխինտէ՝ ըաղպէթլու վէ իպատէթքեար Այլղլէրֆօրօուն վէ Լնկիլթէրանըն ախէր քրիսթիանլարըն զայրէթի վէ մարիֆէթի իլէ՝ պու էսիր սիյահ Մրապլարըն ախղուիթասը պէօյիւք ճէլալէրէ միւսթահագ գապահաթլարըն սըրասընա տաթիլ օլունտու : Պու զիւլմ՝ 1815 թարիխինտէ՝ Պրանսատա տաթի գապուլ օլունտու . վէ պու մէքրուհ ախղուիթայը եալընըզ ֆէնա տէյիւ թագրիր էլմմէյիլէ պիթմէլ իտի . իլա իպթիլա էտէր-

իտի քի քէնտի վաթանլարընտան սիւրիւմիւշ վէ նազլի իսքեան էյլէտիքլէրի մէմլէքէթլէրինն խալզը՝ գըլըճընըն ալթընտա էզլիմիշ օլան պինլէրճէ էսիրլէրի ազատ էթսինլէր : Չիւնքի պունլար տա Ալլահըն գուլլարը վէ Մուհապպէթ տէնիլէն Օլաթը զուլճէլալըն պէնտէլէրի տիր : Իմտի օնլար նիյազ իլէ վէ Վարիսթիան տինինն իսմի իլէ էսիրլէրին ազատըղընը մաթլուպ էթտիլէր : () Նլարըն սէսի իշիտիլտի, վէ 1834 սէնէսինտէ () Գոստոսուն պիրինտէ Փարլամէնթ մէճլիսինն պիր Փէրմանըյըլա Ինկիլիզլէրին նազլի իսքեան էյլէտիքլէրի ճէմի՝ մէմլէքէթլէրտէ էսիրլիք եասագ օլտու, վէ տէվլէթ՝ էհալիտէն 800, 000 էսիր սաթըն ալըպ ազատ էյլէտի : Վըրիսթիան մէմլէքէթի օլան Արանսա տախի՝ քէնտի շուրալարընտան պու ատալէթ Փէրմանընը հալա պէքլէմէտէ տիր : քեաշքի չափուգ իճրասընը էտէյիտիլէր :

Պիղ պու Վարիսթիան քիլ՝ սէսինն թարիսինտէ՝ էյլիք էթմէնին զեյատէ միւնէվլէր վէ զեյատէ Փայտալը եօլունու կէսթէրմէյէ մէմուր օլան Փէրհիլքեարլըգ շիրքէթլէրինի՝ հապըսլէրի գուրթարմագ շիրքէթլէրինի՝ վէ մուհապպէթ եախստ մէրհամէթ շիրքէթլէրինի տախի զիքը էտէ պիլիրիլ : Պիւլթիւն պու իշլէր՝ Վէլլալըն փաք վէ սալիհ մաշալասընտան միւնէվլէր օլունմուշ ճէմաաթլարտա իճրա օլունուր : վէ ճիւմլէյի ալէվլէտէն՝ վէ ապա եօրուլմայան քրիսթիան մուհապպէթինն մէյվէլէրի տիր : Վարիսթիանըղըն ըշըղը աղար աղար հեր եերէ վէ ճիւմլէյէ թէէսիր էտէյօր : Տէվլէթլէր վէ մէքթէպլէր վէ պիւլթիւն տիւնեա՝ կիւն

պէկիւն օնուն էյլիքերինի տույայօրլար : Ին-
ճիլտէ պոլոլուրուլմուշ՝ վէ չագտան պերու մէքս օլ-
մուշ օլան զաֆր վէ Ֆեհէպ «Էրպէ-ԼիյէԼի» Վարիս-
թիան միլէթերին չօղունուն գանուննամէսին .
տէ քէնտինէ շայէսթէ օլան տէրէճէյի պուլտու .
վէ հէր ներէտէ սահիհ Վարիսթիանըգ տէրին
քէօքլէր սալմը շոսա , օրատա սահիհ ֆիւթուհաթ-
լար իլէ իլէրուլէր :

Ենճամը՝ կէօլլէրիմիլի եօգարը գալտրուլում ,
վէ ճիւմէյի գուլաղուլլայան վէ Վիլիսէնին Պա-
շը օլան Մէսիհին էլինի կէօրէլիմ , քի քէնտի
էվլատլարընըն էպէտի սէլամէթի՝ վէ օնլարը տիւ-
նեանըն ճէմի՝ ուճլարընտան ճէմ՝ էթմէք իչիւն
քէնտի էֆերար ու նիյէթլերինի թէքմիլէն իճ-
րա էտէճ՝ք : ()նուն երգամատըղը հիչ «իւր գա-
լա՝ վէ նէնէմէտիյի հիչ պիւր տիւշմէն եօգ տուր :
Թէքմիլ օլմուշ փէյղամպերլիքլէր պիլէ՝ Լըլա-
հըմըղըն սատապաթընը վէ հիւբիւմէթինի պէյան
էտէրլէր . վէ հէնուղ թէքմիլ օլմամըշ փէյղամ-
պերլիքլէր տէ՝ թէքմիլ օլմաղա քէնտի կիւնլէրի-
նի պէքլէրլէր :

ՓԸՍԼԻԸ

Խ-ԲԻՖ :

Եւստակիոս քիթապը օգույան ա՛ղիղ տօսմում , սէն՝ Վրիսթիան քիլիսէսինին կէօնէկէսն վուգու՛ած լարընը սէյր էթտիքտէն սօնկրտ՝ պու քիթապը պաշգա թէվարիսլէր կիպի եախստ եօլ՝ ճուլագ նագլիյէթի քիթապլարը կիպի դափա՝ յըպ պիր թարաֆա՛նը աթաճագսըն : Եւստակիոս մի տիր քի սէն օնտան պիր աղ հիսսէ ալասըն , վէ ֆայիտէլի շէյլէր էօյրէնէսին : Պիղ կէօրտիւք քի Վրիստոսուն Խաջը աղար աղար ճէմա՛ած լարըն փուլթարընը խարապ էյլէտի : Եւստակիոս Խաջիլի տախմա վաք վէ տէյիշիլմէղ օլտուղունտան՝ ինսանլարըն գալպինտէ քէնտինէ եօլ աչարագ՝ տախմա ֆիւթուհաթլար իճրա էյլէտի . վէ օնուն սախթէ տօսթլարը՝ պսթըլ իթիգատ փիպիքլէրի իլէ վէ զուլումքնար էլլէրի իլէ օնու քիրլէտէմէտիլէր : Եւստակիոս Վրիթապլարտաքի Վրիսթիանըգ տախմա պիր տիւրլիւ տիւր . զիրա Եւստակիոս վէրիլմիշ օլտն Եւստակիոս Վրիթապլար Եւստակիոս քէրէմի իլէ հըֆղ օլունմուշ տուր : Պօղոս Բէսուլուն կիւնիւնտէն՝ Օգոստինոսուն , Յովհաննէս Զուսուն , Եւստակիոս , Կալվինին , Նօքսուն , Օլինդէնտօրիուն կիւնիւնտէք՝ վէ պու կիւնէտէք Վրիսթիան քիլիսէսինին հայաթպախշ թալիմաթլարը՝ տախմա քէնտի ա՛ղիղ թէէսիրաթլարընը վէ պօղուլմաղ տամկալարընը սագլամըլ տըրլար : Եւ

հէր թարիխտէ՝ հէր շէհիրտէ՝ հէր լիսանտէ վէ
հէր իսմաէ պուլունան Ալահըն ճէմի՝ սատրդ
գուլարը՝ պիր Գուրթարըճըյա ինանտըար, վէ
պիր սէմալի վաթանա կէօղէրինի տիրտիլէր : Ա
հէփսի տէ պիր մէրասա հաղըրլանմըլ օլտուգ-
լարընտան, հէփսի տէ՝ Հիսուս Քրիստոսա՝ է-
պէտի Պապայա վէ Րուհ էլ Գուտսա սէճտէ
գըլըրլար. վէ իպատէթ էթտիլէր. վէ քէնտիլէ-
րինէ եալընըլ ատալէթ վէ եալընըլ Րապպ վէ
թէսէլլիճի՝ լմէսլիսի Մուգգատտէսէյի պիլիլէր :
Պիղ պունտան նէ՞ մէֆհում չըգարմալըյըլ :
Մէֆհումու շու քի, Երիֆ Քիթապլարըն
Քրիսթիանըղը թէքմիլ թէպտիլ օլմաղ վէ
էպէտի տիր. վէ ինսանլարըն պուլտուղու իլմ-
լէր վէ սանաթլար կիպի աղար աղար քէմալիյէ-
թէ էրմէղ : Այէր էօլէ օլսայըտը, հէր տէհը՝
հէր երլ՝ հէր կիւն վէ հէր սա՛աթ՝ Րուհ էլ
Գուտստան պիղէ իլհամ օլմալըյըտը : Աքին
իլհամըն քիթապը գափանմըլ տըր. զիրա ի-
քի Ա՛հալարըն սանունտա պէօլէ եաղլըմըլ տըր.
«Պէն պո- + ինապըն գէյապէրլէյինն սէօղլէրինն հէր
էլիտէնէ շէհաթէն էրէրէմ, + ի Այէր պէր + իսէ պոանլարըն
է-ղէրինն զամ էրէրէմ, Ալլահ օլ + իսէննն է-ղէրինն
պո- + ինապոա եաղլըլ օլան պէլալարըլ զամ էրէճէ : Ա
էյէր պէր + իսէ պո- գէյապէրլէյինն + ինապընն սէօղ-
լէրիննն իիրաճ էրէրէմ, Ալլահ օնոն հիսսէսինի պո-
+ ինապոա եաղլըլ օլան ապալ + ինապընտան վէ հո-հո-
պէն շէհաթէն իիրաճ էրէճէ + րէր»* : Քրիսթիանըղըն
թալիմաթլարը թէպտիլաթ գապուլէթմէղ. վէ պու
քիթապըն պիղէ վէրտիյի իլք տէրա վէ նասիհաթ
պու տուր :

* Յայտ . ԻԲ . 18, 19 :

Պիղ պու քիթապտա կէօնէ կէօն ուղու-
 պէթլէր վէ իսքէնճէլի էօլիւմլէր սէյր էթտիք :
 Արուսաղէմտէ զալում Հերովդէսի վէ մէրհա-
 մէթսիզ զապիթլէրի կէօրտիւք, քի Հիսուսուն
 իւք շոյրտղէրինին իւզէրինէ հիւճիւմ էթտիլէր :
 Ա է տաիի կէօրտիւք քի, Վրիսթիանլարը պա-
 յաղը պիր շիքեար կիպի՝ երրթըճը հայվանլարըն
 էօնիւնէ ամթուրար : Պիղ Վերոն՝ Ղոմեաիա-
 նոս՝ Տրայիանոս՝ Աուկիոս Ա երոս՝ Անպտիմոս
 Անվերոս՝ Մաքսիմիանոս՝ Ղաեկիոս՝ Ապղերիա-
 նոս՝ Մարեղիանոս՝ Ղիոկղեաիանոս՝ վէ Աոստան-
 դիանոստան էվվէլ օթուրան ճէմի՝ Քօմա իմիէ-
 րաթօրլարընը կէօրտիւք, քի էհլի ճէհէննէմ
 զայրէթի իլէ քէնտի մէքրուհ վէ խարապ էտիճի
 զէմինլէրինէ տէվամ էտէրլէրիտի : Ա է խայլը
 տէհրլէրտէն պերու՝ Քօմա քիլիսէսի պօղուզլու-
 դունուն գարանլըղը՝ հէմէն պիւթիւն Վրիսթի-
 անլըղը գափլամլըլտը, վէ ալ գալտը քի էյի
 Չօպանա սատրղլըղըլա թապի գալմըլ քիւհիւք
 սիւրիւնիւն իւզէրինտէ փարլայան Անճիլ ըշըղը-
 նըն սօն շաֆղարընը սէօնտիւրէճէլիտի : Թէտ-
 գիգաթը Հրիթ Մահրէմէսի քէնտի ամէշլէ-
 րինի եագտը, էօլիւմ իսքէնճէլէրինի հաղըրլա-
 տը, վէ եալընըլ Հիսուս Վրիստոսա իման կէ-
 թիւէն պինլէրճէ ատէմլէրի էօլտիւրտիւ : Օնտան
 սօնկրա տինսիզլիք քէնտի մուխաթարալը զհիւրի-
 նի հէր եէրէ տէօքտիւ : Տիւնեանըն ճէմի՝ տէվ-
 լէթլէրի՝ Վրիսթիան քիլիսէսինէ գարլը գօ-
 մագ իշիւն պիրլէշտիլէր : Պու ճիւմլէ իլէ օ տա-
 յիմա հայաթտա վէ գուվվէթ քէսպ էթմէքտէ
 տիր, վէ քէնտի սընըրլարընը կէնիշլէտիյօր . վէ
 ալ վագթըն մապէյնինտէ պիւթիւն տիւնեայը

զապմ էտեճէք տիր: Իմիտրաթօրլարն խըշը՝
 թէտդիգաթը (էրիֆ Սահքեմէսինին իսքէն-
 ճէլէրի՝ վէ զալըմլարն վուրուշլարը՝ օնու թէմէ-
 լինտէն սարօր զ երգամատըլար: զիրա օնուն թէ-
 մլի Վրիստոս տուր: Վօլալայըշն գըլըճը եա-
 խօտ աթէշի Վրիսթիանլարը շէրէֆէ տախիլ
 էթաիյի զէման՝ Վրի թիանլար սէմալի վաթան-
 լարնա կիրէրիքէն, քէնտի գարընտաշլարնա վէ
 էվլաալարնա տինին պօղուլմալ միրասընը վա-
 սիյէթ էտէրլէր իտի: Ալաճըն Վրիսթեսինին
 թէվարիսինին պիղէ վէրաիյի իքինճի տէրս պու-
 տուր, քի Հիսուս Վրիստոս տալիմա քէնտինին-
 քիլէրի իլէ պէրապէր տիր: Ալ Փէտէրէ չըգ-
 մաղտան էվլէլ պունու տէմիլ իտի: «Վշթէ
 պէն տայիմա՝ տիւննանըն սօնունատէք սիղին
 իլէ իմ»:

(Յուն Վրիսթեսի պօղուլմալ վէ էպէտի տիր:

(Յուն Վրիսթեի տէալք, եանի Վրիստոսուն
 Վրիսթեի՝ տէյիլ ինսանլարն իճատ էթաիյի
 քիլիսէ: զիրա օնու խարապ էտէն զալաթլար ին-
 սան իշի տիր, վէ ինսան կիպի զայպ օլաճաղլար:
 () եանղլալ ատէթլէր՝ Տերեաիկուլուգլար՝ փութ-
 փէրէսթիգլէր վէ էքրահիյէթլէր, քի Վրիսթի-
 անլըգ-օնլարըլա քիլլէնտի վէ հալա քիլլէնիյօր,
 նէ՞ սէպէպտէն զուհր էթաիլէր: Ինսանլար՝ վէ
 ալէլ խուսուս Վրիսթէ խօճալարը սաղ սուլարըն
 պէրրագ փունկարընտան ուղագլանլալ՝ քէնտի
 էլէրի իլէ քէնտիլէրինէ զէհրլէնմիլ սարնըճլար
 գաղըտըլարը սէպէպինտէն տէյիլ մի: Ալ
 քիմաէ՝ Վրիստոսուն իլք շայիրալէրինին ալապ-
 կէօնիլլիլ իթա՛աթըլըլա՝ (էրիֆ Վրիթապ-
 լարա իթիգատ էթմէտիյի վէ օգուլմաալը սէ-

պէսպէս տէրիւ մի : Ա՛յ պիր սէպէպի տէ պու-
քի Լլաճըն Վիթապընը՝ ինսանլարըն եափ-
աղըն քիթաւլարըն սըրասընա գամագ խմէտի-
ւեր : վէ ինսանլարըն խայալէրինի Լլաճըն Իլ-
համընըն եերինէ կէշիրաիւեր : Ա՛յ պուսլարտան
տիւրլիւ զաւամլար վէ եանդլըշլոգլար զուհը է-
տիպ՝ Լլաճըմըլ Բապըն կիւղէլ թալասընը
ալթիւսթ էթտիւեր : Նիշիւն վէ նաճըլ Լըէն-
նին՝ Իիէմնթմէ վէ Ֆրանսա Ա՛օտուալարը՝ վէ
Ճէմի՝ Ինճիլի Վրիսթիանլար՝ Լլպիթուալար՝ Իի-
քարտլար՝ Լօլարտլար՝ Հուսիւեր վէ Յիսուս
Վրիստոսուն Ճէմի՝ ասքերինին օրտուսու՝ Ինճի-
լին պայրաղընըն ալթընտա գալըպ՝ պու գատար
տէհըլերտէն պերու պու գատար քէսքին գովա-
լարըշլարըն իշինտէ՝ կէրշէքլեյին գըյմէթլի վէ
ա՛ղիղ խաղինէսինի թէմիղ սագլայապիլտիւեր :
Պունուն իշիւն քի՝ օնլար Շէրիֆ Վիթապ-
լարա միւլիք խաիւեր , վէ եալընըլ Շէրիֆ
Վիթապլարա իման էտէրլէր խաի : Ան՝ սէվ-
կիւլիւ Վրիսթիան գարընտաշլսրըմ՝ , պու պի-
ղիմ հագգըմըլա նէ՝ կիւղէլ տէրս վէ էօրնէք
տ՛ր : Իշթէ էլիմիղտէ օլան օլ Վիթապըլ Շէ-
րիֆ վէ օլ Ալլամէթ միւթտէսի տիր քի , օնլար-
տան պիղէտէք կէլտի , քի կէյէ եախօտ ճէն-
նէթէ գուլաղուլլայան պիր տանէճիք աօղըու եօ-
լու պիղէ կէօթթէրէ :

Անն սէլամէթ միւթտէսինէ եա՛նի Ինճիլէ օ-
լան տիրի , է սաֆ իմանըն գուվէթլի ամէլէ-
րինի կէօրտիւքտէն սօնկրա , սէնին գալպինին ի-
շինտէ հիչ պիր սէս իշիթմէլմիսին , ք՛ սանա
նիտա էյլէյէ քի , Սէն նէ՝ եօլա իըղմէթ է-
տէյօրսուն . սէն քէնտի քէնտինէ հիչ պիր գուլ-

վէթի օլմայան եալընըղ սոյուլա մը վաֆթիղ
 օլտուն , Ղ'անը կէսնիւտէն՝ օլ Լաւհըմըղ
 Բապպըն սէնի քէնտինէ ճէլպ էթմէք ի-
 չիւն սէնին էլինէ տէյտիրտիյի Վէլամը գա-
 պուլ էթմիշմիսին , ճիսուս Վրիստոսուն Վի-
 լ'սէսինին էօլլու եօգսա տիրի ազասըլըսըն" :
 Պու սիւալլար սանա զիյատէսինճէ թէէսիր էթ-
 մէլի տիրէր , եօգսա՝ տէմէլիսին քի պու քիթա-
 պըն իչինտէ եաղըլան շէյլէր պիւթիւն մասալ
 տըր , վէ Լաւհըն Վէլամը տա եալան տըր :
 Եախօտ տէմէլիսին քի՝ պու Խնճիլ սէնին իչիւն
 տէյիլ տիր . վէ օնուն վա՛ղ էթտիյի պարըշա
 վէ մաթլուպ էթտիյի եէնի տօղուշա՝ վէ օնուն
 պէյան էյլէտիյի Վուրթարըճը Լաւհա սէնին
 իճթիաճաթըն եօգտուր : Սէ պու ճիւլլէ իլէ
 Լաւհըն ճէմա՛աթընըն թէվարիսինտէքի սահիճ
 վէ տօղուլ վուգուլաթլարա շէհատէթ էտէն պին-
 լէրճէ պին շահիտլէրէ գարշը շէհատէթ էթմէյէ
 տախի ճէսարէթ էտէմէղսին : Սէ ճէսարէթ է-
 տիպ տէյէ պիլթրմիսին քի սէն օնսէքիղ տէհ-
 ըին իչինտէքի՝ Վրիստոսա սատէ իման կէթիրէն
 վէ օնա սըղընան ճէմի՝ ատէմլ'րտէն զիյատէ ա-
 զիղ վէ զիյատէ աղըլլը սըն : Պունու տա տէյէ-
 մէղսին , զլրա զամիրին սանա գարշը չրգար : Լոյ-
 լէ իսէ , էյէր պիր թարաֆտան Վրիսթիան քի-
 լիսէսինին թէվարիսի սահիճ պիր թէվարիս օ-
 լուպ՝ մասալ օլմատըղընա իսքեաթ օլմաղա վէ
 իղրար էթմէյէ մէճպուր իսէն , վէ էյէր տիկէր
 թարաֆտան տա՝ իսթէմէյէրէք պիր կիզլի սէս
 իշիտիյօրսան , քի "Սէն կիւնաճ իշլէմիշսին" տէ-
 յիւ սանա խապէր վէրիյօր , օլ վազըթ սէն նէ՞
 եափաճագսըն , քիմտէն չարէ պուլաճագսըն ,

վէ նա՞սըլ գուրթուլաճագսըն : Սանա եալընըղ պիր չըգար եօլ վար . վէ սէնին պաշընտա տօլաշան Լըլաճըն իըշմընըն գասըրդասընա գարըն սալթ պիր սըղընաճագ եէր վար . եա՛նի՛ վարըղ գուլվէթլի Գուրթարըճընըն գուճաղընա տիւշմէլիսին , վէ էպէտի էօմիւր պաղըշլայանա կիւլվէնմէլիսին :

Եւա՛ Լինճիլի րէտտ էտէնլէր՝ եախօտ օնու թանըլ մայանլար , սիղէ՛ րէճա էտէրիմ , քի սաճիճ Լինճիլի ինսանլարըն իճատ էթտիյի թաղլիտ Լինճիլիլէ պիր սա՛նմայասընըղ : Սիղ պու քիթապը օգուտուգտա էյի վուգուֆ օլտունուղ քի , Շէրիֆ Վիթապլարըն իչինտէքի Վրիսթիանլըգ խասս տըր , վէ պու միսիլի գարըշըգ վէ ալէսգայար գապուլ էտէմէլ : Սիղին էն պէօյիւք իշինիլ՝ խէլասը պուլմագ տըր : Լամի Վրիստոստան մատա՛ պաշգա եէրտէ նէճաթ եօղտուր . խէլաս՝ եալընըղ Վրիստոստա պուլունուր : Վէրէք տօղուշունուղ հասէպի իլէ վէ կէրէք իրատէթինիլ իլէ կէօրիւնիւշտէ հէր հանկը մէղհէպէ եախօտ շիրքէթէ եափըշմըշտանըղ տայիմա սիղէ պիր Գուրթարըճը լաղըմ տըր : Սիղ օնու եալընըղ Շէրիֆ Վիթապլարտան թանըյըղ պուլապլիլիսինիլ . վէ մուհապպէթին Լըլաճը սիղի օ շիֆալը վէ հասիյէթլիսուլարա աալթէթ էտէր , քի վարըղ սուսուղուղունուղու գանաըրասընըղ : Շէրիֆ Վիթապլարը քէնտիլէրինէ տին գանուլուն տէյի գապուլ էտէն ճէմի՛ Վրիսթիանլարըն մապէյինտէ հալա պուլունան՝ վէ ագտէմճէ զուհը էթմիշ կէօնէ կէօն գըյասլար սանա էնկէլ օլմասըն : Սէն պու Վրիսթիան քիլիսէսինին թէվարիլինտէն էյի խքեաթ օլտուն քի , կէօրիւն-

մէզ Վախիսէնին սահիճ ազալարը կերչի պիր գաչ մատտէլէրտէ պիրիպիրլէրինտէն թէժրիք օլմուշ-լարսա տա , եինէ Տ փիսինին թէմէլի պիր տիր . վէ Յիսուս Վրիստոսուն խաչընըն այաղընտա հէփիսի պիրիպիրինէ գափուշուպ պիրլէշիրլէր . Պիղ սիղի պոլ թէմէլին իւղէրինէ սապիթ օլմաղա վէ պոլ խաչա կիւվէնմէյէ տավէթ էտէրիղ . Լշոյլէ իսէ Լլաւհըն Վէլամը օլան Վրի-թապը Շ Էրիֆի Էլինէ ալ վէ օգու . փագաթ տուա՝ վէ նիյալ էտէրէք օգու . օնու սաւորդա-նէ վէ պիր կիւն հէփիմիլին շէրիա՝թը օլ Վէ-լամըն միւճիպինձէ կէօրիւլէճէյինի խաթրընա կէթիրէրէք օգու . ()նու օգու , վէ օնուն միւլէ-լիֆի Բուհ Էլ Վուտս օնու եիւրէյինէ վաղ էյ-լէսին . Տուա՝ էտէրէք արա՝ վէ արայարագ տուա՝ էթ , վէ թէզ ալնարսըն քի , «Լլաւհ լմէ՝ալա քէնաթինի արայանլարա քէնաթինի չափուգ պուլ-տուրուր» :

Լա՛ սէվկիւլիւ Վրիսթիան գարընտաշար՝ սիղ պունուն թաթը վ . գըյմէթլի թէճրիւպէսինի էթ-միշտինիղ . սիղ քի էվլատըգ մէօհլէրինիւ իւսթ մնիւղոէ թաշորսընը , վէ Պօղոս Բէսուլ կիպի «պաշգա շէյ պիլմէք իսթէմէղսինիղ , իլա Յիսուս Վրիստոսուն՝ վէ խաչա չրգմըշ Յիսուս Վրիստոսուն» : Պու մուհապպէթ Լլաւհը սիղէ քէնաթինի պուլտուրտու , եախօտ տիւնեանըն շէօլ-լէրինտէ սիղի արատը , շէօյլէ քի սիղի քէնաթ աղըլընա կէօթիւրսին , վէ սիղ սալթ օնուսսէ-սինին արտընձա կիտէսինիղ : Շէննէթէ տաթիլ օլան Վրիսթիանլարըն էօրնէ ի վէ իպրէթի՝ պի-ղմ հագգըմըղտա զայպ օլտու^ն մու , Լշոյլ պի-լին՝ էյ գարընտաշար , քի պիղիմ թէքմիլ վէ

քեամիլ էօրնէյիմիլ պիր թանէճիք տիր , վէ պի-
զիմ Լփէնտիմիլ վէ Խօճամըզ օ՛տուր : Վ էլաքի՛ն
պիլ տէ Բէսուլուն սէօղլէրի իլէ տէյէ պիլլիրիլ .
“Պիլ տախի էթրաֆըմըզ սարմըշ պու գատար
շահիտլէր ճիւմճիւրիւ վար իքէն , հէր եիւրիւ վէ
պիլի գօլսյճա զապթ էտէն կիւնահը պրագա-
լըմ , վէ էօնիւմիւղէ գօնմուշ մէյտանը սէ-
յիրտիշինտէ սապր իլէ սէյիրտէլիմ : Վ է իմանըն
պաշայըճըսը վէ թէքմիլ էտիճիսի Յիսուսա պա-
գալըմ , քի օ՛ էօնիւնէ գօնմուշ շաղըղա մէպնի՛
խաչա թէհամմիւլ էտիպ ութանմայը խօր կէօրտիւ .
վէ Մլահըն թախթընըն սաղ եանընտա օթուր-
տու” * : Պիլ տախի պիր ա՛ղիլ զայրէթ իլէ
թութուշալըմ . վէ պիլիմ տէ ճէնկիմիլ չափուգ
պիթէր . վէ պիլ տէ չափուգ Մլահըմըղն սէլա-
մէթինի կէօրիւրիւլ : Վ է օնուն իհթիշալը կէ-
լիշինէ պէքլէյէրէք՝ օլ քիմնէլէրի խաթըրմըզա
կէթիրէլիմ , քի սօնունատաք տայանըպ՝ էօմիւր
թաճընա նայիլ օլտուլար : Վ է պիլի սաթըն ա-
լանը սատըգլըղըլա իգրար էտէլիմ , օնուն խըյմէ-
թինէ մուգայէտ օլալըմ , վէ օնուն սէլամէթ փա-
տիշահըղընը իլէրլէթմէյէ վէ Յիսուս իլէ պիրլէշ-
մէյէ հավէս էտէլիմ : “Վ է հէր ինայէթին Մլա-
հը՝ քի պիլի քէնտիէպէտիղլէթինէ Վրիտոս
Յիսուստա տավէթ էյլէտի , սիլի քէնտիսի թէք-
միլ էտէ , գայիմ էտէ , գուվլէթլէտէ , թէմէլէտէ :
Օնա էպէտիւլ ապատ ի՛ղլէթ վէ գուտրէթ օլ-
տուն ամին : Ա . Պէր . Ե . 10 , 11 :

*Երբ . ԺԲ . 1 , 2 :

Զ Ա Մ Ի Մ Է

Պու. զաւթմէտէ պիղիմ' նիյէթիմիլ պու տէհ-
րին պաշանդըճընտան պերու փութիքերեթմէրէ
Խնճիլի վա'ղ էթմէք, վէ տիւնեանըն հէփ թա-
յիֆէէրինէ Ալլահըն քէլամընը վէրմէք իշիւննէ'
ամէլ իճրա օլունմուշ իսէ, ծնլարը պիրաղ թա-
րիֆ էթմէք տիր: Խմտի Վիթապի Շէրիֆ, տի-
յանէթէ տայիր ճիւղ տաղըթմագ, վէ Միփօնէրլէր
կէօնտէրմէք իշիւն պէօյիւք Շիրքէթմէրին պաղը
մաղահամլարընը մուխթասարճէ զիքր էտէճէյիլ.
շօլ Շիրքէթմէք քի Խնկիլթէրրատա, Ամէրիգատա
վէ Լչարօրանըն պաղը մէմալլէրինտէ թէշքիլ օլմուշ
տուր, միւմքիւնիւ մերթէպէ կէօսթմէրէճէյիլ հէր
պիր Շիրքէթմէրին 1860 տա գա'չ Միփօնէրլէ-
րի վարիտի, գա'չ մէքթէպլէրի, գա'չ շակիրտլէրի,
գա'չ Վիլիսէլէրի, հէմ գա'չ քիլիսէ աղալարը:
Պու Շիրքէթմէք գա'չ քիթապլար, Վիթապի
Շէրիֆլէր վէ տիյանէթէ տայիր ճիւղլէր թապ
էթմիլլէր, վէ հէր պիր շիրքէթ քէնտի իշի-
նի իլէրույէ կէօթիւրմէք իշիւն նէ' գատար ազէէ
թօփլամլըշ տըր:

Ի Ն Կ Ի Լ Ի Զ Շ Ի Ր Գ Ե Թ Լ Է Ր

Ինկէլէրա աւալիւն իլէն վէ էֆէպիլէր իլէն Վի-
թապի Շէրիֆ նէշէ էրէն Շէրիֆ:

Ինկիլիլ միլէթի վէ էճնապլլէր իշիւն Վի-

Թաղի Շէրիֆ նեշը Էաէն Շիրքէթ թէշքիլ օլունմուշտուր 1801 թ. (թարիխինտէ, օնուն ախլ էյլէտիյի 1860 տա, 178.222 օսմանը լիրասը օլմուշ իախ : օլ սէնէտէ Չինումաշին վէ Հինտիսթան իշխն մախսուս 2,200 լիրա թօփլանմը իախ : Եինէ օլ սէնէտէ տաղլան քիթաղլար 1,917,897 առէտ տիր : Շիրքէթին ճէման տաղլթարը 37,527,828 առէտ օլմուշ տուր : Պու Շիրքէթ Ելլահըն քէլամընը 160 լիսանտէ վէ էյալէթ տիլէրինտէ տաղլթարը տըր : 1861 տէ պու Շիրքէթին ախլ էյլէտիյի 202,400 լիրա իախ :

ԻՆԷԼԷ ՉԵՐԷ ՄԻԷՆՄԵ ՇԵՐԷԷ :

Պու Շիրքէթ 1799 տա թէշքիլ օլունմուշ տուր, վէ էլք նիյէթի Եֆրիգայա վէ Շարգ թարաֆընա Միսիօնէրլէր կէսնտէրմէք իախ, վէ պունուն իշխն թէսմիյէ օլունտու, «Եֆրիգա վէ Շարգ իշխն Չըրչ Միսիօնէր Շիրքէթի» : Իմախ օնուն Եֆրիգատա, Հինտիսթանտա, (մուրքիսթանտա, վէ Հինտիսթանըն պաթըսընտա, Եվսթրաղասիատա վէ Շիմալի Եմէրիգանըն զարպ թարաֆընտա միսիօնէրլէրի վարաըր : Պու Միսիօնէրլէրին սայ ու զայրէթի Եֆրիգատա, Հինտիսթանտա վէ Եվսթրաղասիատա չօգ միւյէսսէր օլմուշտուր : Պու Շիրքէթին մասրաֆը Ինկիլիզ Քիլիսէսինին Ինճիլիզ զըսմընտան իտարէ օլունտու :

Տէօրթ սէնէ զարֆընտա Եանի 1799, 1800, 1801 վէ 1802 տէ ախլ էյլէտիյի Եալընըղ 1,41 լիրա իախ : 1860 տա 160,191 լիրա օլմուշ տըր : Շիմախ օնուն 134 վախլէրի, 45 սայիր պէլոէլէրտէն վէ 57 նասպ օլունմուշ Եէրլու

վա'իզէր, 2060 սայիր եարտըմճը վէ խօճալար, վէ 19 340 Վրիլսէ աղալարը վարտըր :

1. Երեսն Անեմէր Հերեմէ :

Պու' Հերքէթ 1793 թարիխինտէ թէշքիլ օլունմուշ տուր, օնուն մասարիֆի օլ Վրիսթիանլարտան խտարէ օլունուր, քի Ինկիլիզ Վրիլսէսինէ մէրպուլթ տէյիլէր : Պու Հերքէթին նիյէթի իպթիտա՝ պահրի ճէնուպ ատալարնա Միսիօնէրլէր կէօնտէրմէք խտի . լաքին շիմտի տէյիլ եալնըղ օ ատալարտա Միսիօնէրլէրի, իլա ճէնուպի Բֆրիգատա, Բֆրիգանըն ատալարնտա, Չինուամաշինտէ վէ Հինտիսթանտա տախի վարտըր : Պու Միսիօնէրլէր Բլաճըն քէլամընը 14 լիսանլէրէ վէ էալէթ տիլէրինէ թէրծիլմէ էթմիլլէրտիր : 1860 տա պու Հերքէթին ախլէյլէտի 102,300 լիւպյա պալիլ օլմուշուտու : Պու ճէսիմ մէպալիլին 14,400 լիւասը Միսիօնէրլէրն մեմուրիյէթ մահալլէրինտէ թօլլանմըլ ըտը :

Պու Հերքէթին վասիթասըյըլա Մատագասկարա Միսիօնէրլէր կէօնտէրիլմիշ տիր 1818տէ , քի օնուն ահալիսի 4,000,000 տան իպարէթ տիր : Պու Միսիօնէրլէրին օրատալապ ուղայրէթի ղայէթլէ մուպարէքլէնմիլլիտի . լաքին պիր փուլմիլէրէսթ Սուլթանըն ղայէթ ղալիմ միւգալլէմէթլնտէն 1834տէ օնլար տըշարը գօլլուլտուլար : Սուլթան էօլաիւքտէն սօնկրա , օղու թախթա ճիւլիւս իթտիլլինտէ , օնլարա 1862տէ թէքրար օրայա տէօնմէյէ միւսաատէ օլունտու : Փատիշահ քէնտիսի պիր Ինճիլի Վրիսթիյան տէյիլիսէ տէ ,

Միսիօնէրներէ վեցայէ հիմեքտէ հիւրմէթի չօդ տուր . վէ Վիթմապի Շէրիֆին տաղըմասընա վէ խաղըն արասընտա Ինճիլին վաղ օլունմասընա արզուսու վարտըր :

Ուեյլէն (Սէնթօթիֆ) Սէնթէր Շէրէթի :

Պու շիրքէթ 1778 տէ թէշքիլ օլունմուշ րտը . օնուն Միսիօնէրների 35 լիսանտէ Ինճիլի վաղ էտէրէր . օնլար Սէշորդի վէ Մաղսըպի Հինտիսթանտա , Լէֆրիդատա , Հինտիսթանտա , Սէյրանտա , Լէվթրալասիատա , Պօլինիսիատա , Չինումաչինտէ , Իրլանտատա , վէ Լէրորա գըթմասընտա չալըշըրլար : 1860 թարիխինտէ պու Շիրքէթին ախլ էյլէտիյի 154,000 լերա խի : () Լ սէնէտէ օնուն 763 Միսիօնէրների վէ վաղէրի 13,606 սայըր խարտըմճըրլարը վէ խօճալարը , 132,726 քիլիսէ աղալարը , վէ 120,760 շակիրտէր վարըտը , Վիլիսէ աղալարընն 35,000 գատարը Ինկիլիզ վէ Իրլանտալը տըրլար :

Տիւնէյէ Դայիք Տիւլ Նէշր Էրէն Շէրէթի :

Պու Շիրքէթ (Լ օնտրատա) 1799 թարիխինտէ թէշքիլ օլունմուշտուր : Ս է Նիյէթի ճիւղէր վէ տիյանէյէ տայիր քիթապլար Նէշր էթմէք տիր () պէօյիւք իշ կէօրմիւշտիր , վէ հալա Ղայէթ միւյէսսէր հալտէ տիր : Սէնէնին խիթամր աօարընտէ 1862 Մարտըն 30ունտա 41,661 097 ատէտճիւղէր վէ քիթապլար չըգարմըշտըր : 1799 տան 1862 յէ տէկին պու Շիրքէթին ճէման թապ էթտիյի 959,000,000 ա պալիզ

օլունուր : Պու ճիւղէր վէ քիթապլար 116 լի-
սանէրտէ նէշը օլունմուշ տուր : Օնուն մէզ-
քիւր սէնէտէ ախլ էյլէտիյի 109,293 ()սմանլը
լիրասը տըր : Պու Շիրքէթ Ինկիլթէրրատա օլան
ճէմի՝ Վիլիսէլէրին Ինճիլի Վրիսթիյանլարընտան
խտարէ օլունուր :

Լճորտութեան Եւ Երկրի Իշխան Շէրքէթ :

Պու Շիրքէթ 1809 տա թէշքիլ օլմուշտուր :
Օնուն էնէպիլէր իշիւն իլք կէօնտէրտիյի Սի-
սիսներ 1818 տէ ԼէՏ վիլայէթինէ վարմը տըր :
1855 տէ օնլարըն սայրսը 78 է գատար արթոր ,
քի օնլարտան 59ու իմանա կէլմիլ Նահուտիլէր-
տէն խտի : Պու Շիրքէթ 1811 տէ քիթապլար
վէ ճիւղէր թապ էլմէյէ պաշատը : Նահուտի-
լէր իշիւն Վիթապի Շէրիֆլէրի՝ եանի Վճալ
Լթիգ վէ Վճալ Շէտիտի ԼէՏտէ , Սիւրիատա ,
Նէվէսթանտա , Սիանիատա է սայր մէմալիք-
տէ թապ էյլէտի : Պու Շիրքէթին վասիթասը
ըլա չօգ ալա մէթէպլէր սապիթ օլմուշտուր :
տիւնեատէ պու էն ալա Շիրքէթ տիր տէյէ պի-
լիլիլ , քի Վլէսըն էսքի գալմընըն իմանա կէլ-
մէսի իշիւն չալշըր : 1860 տա օնուն ախլ էյլէ-
տիյի 44,537 լիրայա պալիլ օլմուշտուր :

Պու Շիրքէթտէն մատա Ինկիլթէրրատա ,
Սգօլիատա , Լարորատա վէ Վմերիգատա , սա-
յըր պիր գաչ Շիրքէթլէր վար տըր քի Նահու-
տի գալմընա Ինճիլի վալ էթմէք իշիւն չալշ-
մարտա տըրլար :

Տիւնեատա Նահուտիլէրին նուֆուլու — 5,000,000
Սիսիսներլէրին մէմուրիյէթ մահալլէրի — 115

1858-տէ Սոցիանըն սայրը Միսիօներ Շիր-
բէթէրիսինն էնէպի մէմէքէթէրտէ 63 վահլէրի
վարտը : () սէնէտէ թափլաաղլարը 23,720
լիրայա պալիզ օշտու :

ՊԵՐԴԻՆ ՄԻՍԻՆԵՐ ՇԻՐԵՆԻ :

Պու Շիրբէթ 1792-տէ թէշքիլ օլունտու
տուր . վէ շինտիսթանա օլ մէշտըր Աւլէմ Վէր
րի զաթը կէսնտերտի : Վէրրի գունտուրաճը
րտը , վէ չօղլարը օնա թափէլէրէ Խնճիլի կէսն-
տէրմէք զայրէթի իշունտիլանէ նաղարըյըլա պա-
գարլար րտը . Խնկիլմէրրանըն պէյիւքէրնին չօ-
ղու զայէթէ օնու զէվգէնիլլէր իտի , վէ օնա
նափհամ էտէրլէր իտի , քի քէնտի սէնաթմըն-
տա օթուրուպ իշինէ պագսըն . լաքին քէնտիսի
խաչն պիր սահիհ ճէնքճիսի կիպի տէվամ է-
տիպ , նիյէթիլնտէն տէսնմէտի վէ զայէթէ միւյէս-
սէր օշտու : Իշմէ օլ զաթըն վափթաաղլար
պու Շիրբէթ թէշքիլ օլունտու . վէ շիմտի
Շիրբէթին շինտիսթանտա , Լաքիպատա , Պաթը
շինտիսթան տէնիլէն Լաքիպատա Միսիօներ-
լէրի վար տըր : 1860-տա օնուն ախլ էյլէտիյի
39,546 (տանը լիրտը իտի : 1792-տէն 1854-է տէ-
կին օնուն ախլ էյլէտիյի 690,075) օմանը լի-
րաաղ իտի : Վէնտի իտարէօինտէ 400 Միսիօ-
նարլար վէ միւափիլէր վար տըր :

ԼԵՐԵՄ ԳԵՐԱՆԴԴՄ ՄԻՍԻՆԵՐ ՎԵՐԵՄԿԻ ՇԻՐԵՆԻ

1. «Պալ Միսիօներ Շիրբէթ» (Նէմէթման-
տա) 1859-տէ օնուն ախլ էյլէտիյի 22,275
լիրա իտի . Սալապարտա , Չինուամաչէնտէ , շին-

ախածանտա 1. Նստաճառ վե ստիր մեմայ/քլէրտէ
15 վախդկեհաճըարը վե 45 Միսիսներդէլի վար խախ
2. "Վաճաճը Լաւաճը Եւ Եւրոպէ" , պու շիր-
քէթ ախիսի Եւ մէջեմանտա տըր : 1858տէ սնուն
ախլ էյլէտիյի 21,533 լիրա խախ :

3. "Վաճաճը Եւ Եւրոպէ" (Գը-
րանսատա) 1858տէ Ճէնուպի Լաւաճաճառ սն Մի-
սիսներդէրի վար խախ : Լաւաճաճառ քիստէլէ-
րէ միւլճադ 1,400 քիստէ ազալարը վար խախ :

4. "Վաճաճը Եւ Եւրոպէ" 1797տէ
Թէշքիլ օլունտու : Պու շիրքէթ Զինուամալիսէ օլ
մէշճուր Միսիսներ Գուճլաֆը կէսնաէրախ : 1850
տէ Մէշըդի Զինախածանտա սնուն 17 վախդ-
կեհաճըարը վե 19 Միսիսներդէրի վարաւ . օլ
սէնէտէ սնուն ախլ էյլէտիյի 9,000 լիրա խախ :
Պու Եւրքէթին Գաթթիւրաէ մ' շէճրինտէ մի-
սիսներդէր թալիմ էթմէր ու հալըրդաճադ ի-
շ'ւն աարլ քէնտի միւլքիւ օլարադ պ'ր մէթմէ-
պի վար քաւ :

5. "Վաճաճը Եւ Եւրոպէ" , 1828տէ
Եւ մէջեմանտա թէշքիլ օլունտու : Ճէնուպի Լաւ-
րիգատա , Պօրնէօտա վե Զինուամալիսէ 2) վա-
խդկեհաճըարը վար տըր : 1857տէ 12,894 լիրա
ախլ էյլէտ :

6. "Վաճաճը Եւ Եւրոպէ" , 1800 տէ
Թէշքիլ օլմուշտուր . 1857տէ Ճէնուպի Լաւ-
րիգատա 11 վախդկեհաճը վե 18 Միսիսներդէրի
վարաւ . օլ սէնէտէ ախլ էյլէտիյի 8,384 լիրա
խախ :

7. "Տրէշըն Եւ Եւրոպէ" , Զինախ-
ածանտա Գաթթիւրա տէնիլէն դապիլէլէրին արասըն-
տա 14 Միսիսներդէրի վար տըր . իմանա կէլէնլէր

4,500 տիւր : 1857 տէ 8,000 լիրա ախլ իյէտի :

Լճութանն կէօնէկէօն մէմալիքլէրինտէ չօգ սայրը քիւչիւք Միսիօնէր Շիրքէթլէրի վար տըր , լաքին օնլարըն հէփիսինի իսկէրի իլէ զ քր էթմէյէ հաճէթ Եօգ տուր : Պու Շիրքէթլէրին չօղունուն նիյէթի մախսուսէլէրի , Լճատրիատա , Պրանսատա , Լթալիատա վէ սայիր մէմալիքլէրտէ օլան փափաղիլէրին արասընտա տիյանէթէ տայիր ճիւղէր վէ քիթաղլար տաղլթմադ , վէ Խնճիլ վաղ էթմէք տիր :

Էմ տախի Պրանսատա , Կէմէթանտա , հանիմարգատա , Բրուսիատա վէ Բուսիատա , Բիթապի Շէրիֆ տաղլտան Շիրքէթլէր վար տըր :

Լճութա գըթատընըն պէօյիւք փայը հալա փափաղի քիլիսէնին հիւքփիւ ալթընտա տըր , վէ Լ քիլիսէ քէնտի ճէմի գուլլէթինի պիւթիւն խաղը դարանլդտա վէ ճէհալէթտէ սագլամաղա գուլտընըր :

ԱՄԷՐԻԳԱՏԱ ՄԻՍԻՕՆԷՐԼԷՐ ԿԵՕՆՏԷՐԷՆ
ՎԷ ԲԵԹԱՊԻ ՇԷՐԻԲ ՏԱՂԼՏԱՆ ՇԷՐԲԷԹԼԷՐ :

Լճէրէն Պօրտ :

Լճէրիգան Պօրտ՝ Լճէրիգանըն պէօյիւք Մէղ-հէպի շիրքէթլէրին իլք վէ էն ֆախալուլէրտէն պիրի տիր տէմէք պիւսպիւթիւն հադդ տըր : 1810 տա թէշքիլ օլունմուշ տուր . վէ ճէսարէթ էտէրիլ տէմէյէ քի օնուն սայու զայրէթլէրի վախլէրինին մէմուլէրինտէն իտարիճ միւպարէքլէնմիշ տիր : Իլք տէֆա տիշարըյա կէօնտէրիլէն պէշիշ-ճիլէր՝ պու Պօրտուն Ետի իլէ 1812 տէ Լիտիսթանա կէօնտէրիլմիշլէր տիր . օնլար իլմի իլահիտէ

Թալիմ օլունուպ խրղմէթլերինէ նասպ օլունտուլար վէ իամէրի 'Նիւէլ , Շըտարն , Հալլ , Ռայս վէ 'Նօթ իտի : Օնլար ունուտուլմայաճագ վէ օնարըն ղէքրի տրւնեանըն սօնունատէք Վըրիստոսուն ք'լիսէսինտէ միւթէպարէք օլաճագ տըր . 1816տա Պարտ Թարաֆընտան Շիմալի Լմերիգա Թարաֆընտա օլան եապանիլէրէ Սիսիօնէրլէր կէօնտէրիլտի . 1820տէ Սանտուիչ ատալարընա . 1821տէ Սիւրիայա . 1822տէ Սարթայա . 1826տա Թիւրքիայա . 1830տա Եիւնանիսթանա , հէմ տախի 1830տա Չինու մաչիւնէ . 1831տէ Սիամա . 1834տէ Լճէմիսթանըն 'Նաստուրլէրինէ . հէմ տախի 1834տէ պաթըր Լֆրիգայա . 1835 տէ մաղըրպի Լֆրիգայա . 1836 տա . 1844տէ Սատրասա (Հինսիսթան) Թիւրքիտա պուլունան Եահուտիլէրէ վէ 1852տէ Պահրի Սի-հիմի շարգիտէ Սիքրանէլիայա : Պու վսիղկեա հլարտան պաղըսը տէվամ ետէմէտի . լաքին Լֆրիգատա , Լճէմիսթանտա , Թիւրքիտա , Չինու մաչիւնտէ , Հինսիսթանտա , Սանտուիչ ատալարընտա վէ Շիմալի Լմերիգա Թարաֆընտաքի եապանիլէրտէ օլանլար հալա դայէթ միւլէսսէր իլ կէօրմէքտէ տիրլէր : Սանտուիչ ատալարընտա , Հինսիսթանտա վէ Թիւրքիյա մէմայիլերինտէ Ինճիլին վաղը դայէթ իւլ դայէ միւլարէքլէնմիլ տիր : Օխրտէքի ճէտվէլ հէր պիր վիլայէթէ գաչ Սիսիօնէր կիթմիլ օտուղունու կէօնմէրիր : Շօլ ճէտվէլ Պարտուն Սէր քեաթիպլէրինտէն Սիրի Տօքթըր Ենսըրըն տէնիլէն գաթըն 1861տէ Թէրքիպ կթախի տիր :

Ի Ի Մ Ո Ւ Մ Ի Ի Ճ Մ Ա Լ

Մ Ի Մ Ա Լ Ի - Բ Ի

Վ Ա Ւ Զ Կ Ն Ա Է

	Նապաստանի միջին հասարակական միջին	Նապաստանի միջին հասարակական միջին	Նապաստանի միջին հասարակական միջին	Նապաստանի միջին հասարակական միջին	Նապաստանի միջին հասարակական միջին	Նապաստանի միջին հասարակական միջին
Աֆրիգա	37	1	43	40	41	81
Թիւրքիյա վէ Երեւան	117	7	151	128	147	275
Գարպի Հինտիսիթան	28	—	43	32	39	71
Ճէնուպի Հինտիսիթան	58	3	76	61	74	137
Հարգի Ասիա . . .	45	2	50	49	48	97
Շիմայի պահարի միւհիթ	53	6	108	80	87	167
Ճէնուպի Ամերիգա .	2	—	—	2	—	2
Եսպանի Ամերիգա .	75	5	348	173	255	418
	415	24	819	567	691	1258

Պէշլէճէ կէօրիւրիւղ քի օլ 1812տէ նասպ օլ
լան պէշ Սիսիսներլէրն քիւչիւք սայրսը 1860
տա 415էտէք արթմըշ տըր : Ալէ կէրէք Էրքէք՝
կէրէք տիչի ճէմի Սիսիսներլէր օլ սէնէլէրն
զարֆընտա ճտէն 1258էտէք արթմըշ տըր :

Շիմայի Ամերիգան Պօրտուն Տիմայէսիստէ իւ
կ'րմի վաիդկեաճ մէրքէղէրի վօր, քի 111 վաիդ-
կեաճլար վէ 190 խարիճ վաիդկեաճլար պունլարա
մէրպուլմ տուր :

Օլիտէ օլան ճէտվէլէր Տալա Եկտլէրինտէ դաշ
իշխիլէր, քիլիսէլէր, մէքլմէպլէր, ԼՃ օլտուղու-
նու կէօսլմէրիր :

Նասպ օլան Սիսիսներլէր . . . 145

Հէքիմլէր (նասպ օլունմամըշ) . . . 6

Սայիր էրքէք միւավնէր . . . 6

Գարը վէ գըղ միւավնէր . . . 174

Ամերիգատան չըգանլարըն մէճմուխի :

Եկրու քիլիսէ չօպանլարը . . .	31
„ Ս արղէր	198
„ Սիւա/ինէր	299
„ Սէքթէպ խոճալարը	305
„ Սէճմուի	833
„ Պօլտա մէրպուլթ օլան ճէմի իշճիլէր	1.164

(Ժապ

(Ժապխանէլէր	3
1860տա (Ժապ օլունան սահիֆէլէր .	10.229.200

Վէլէէլէր

Վիլիսէլէր (Սանտուիչ ատալարընքիլէր Տէփիսի հիսապէ ալընարաֆ)	
Վիլիսէ ազալարը	2
1860տա գապուլ օլունանլար	

Սէ+թէլէր

Իլմի Իլահի մէքթէպլէրի	9
Սայրր կէճէի կիւնտիւզլիւ մէքթէպլէր	11
Պայաղը մէքթէպլէր (Սանտուիչ ատա- լարընքիլէրի հիսապէ ալմայարաֆ) . . .	328
Պայաղի մէքթէպլէրտէքի շակիրտլէր	8.098
Իլմի Իլահի շակիրտլէրի	273
Կէճէլի կիւնտիւզլիւ շակիրտլէր . . .	238
Ճէմի շակիրտլէր	8.629

Պօրտուն 1862 ոէ ճէման ախլ էյլէտիյի
76,293 (Օսմանլը լիրասընա պալիդ օլուր։

[illegible]

Պու Շիրքէթ 1825-տէ Լմերիգատա լմէշքիլ
օլունմուշտուր. օնուն մերամու նիյէթի տիյա-
նէթէ տայիր քիթապլար վէ ճիւղէր նէշր իթ-
մէք վէ Լմերիգանընիրազ վէ մահրում գալան մա-
հալէրինէ կէզիճի վախլէր վէ քիթապճըլար կ' օն-
տերմէքտիր. Պու Շիրքէթին սայ ու զայրէթլէրի
ղայէթլէ միւյէսսէր օլմուշտուր. օնլար եալընըզ
Լմերիգա իշին զայրէթ շէքմէյարլար, իլլա
տիւնեանըն շօգ լմարաֆլարընա 119 լիսանտէ
քիթապլար նէշր օլունմազ իշին ազէ վէրմիշ-
լէր տիր. 1853ին իֆատէիրիւսումիյէսինտէն խա-
պէր ալորըզ քի օլ լմարիսէ տէկին եապանճը
վիւյէթլէրէ քիթապլար նէշր էթմէք իշին հիմ-
մէթ օլան ազէ 95,353 (յամանը լիւստընա պալիզ
օլմուշտուր. Սէզքիւր Շիրքէթին 1862ինճի սէ-
նէնին իֆատէիրիւսումիյէսինտէն շու ալտըզմըզ
ինհա Շիրքէթին ամէլէրինին կէնիշլիզլմի կէօս-
թէրիր. 1862տէ Շիրքէթին լմապ էթմիյի
ճիւղէր. զալէթալար վէ քիթապլար 7,413,910
ատէտ տիր. պունլարտան 333,500 ատէտի միւ-
ճէլէտ տլր. օլ սէնէտէ ճէմի լմապ օլան սա-
յիֆէլէր 86,903,600 տլր. Շիրքէթին լմէշ-
քիլ օլունմաւընտան պէրու ճէմի լմապ ու
նէշր օլանլարըն ատէտի 236,155,89 տիր. Պուն-
լարտան 16,281,601 ատէտ միւճէլէ ու տ'ր. Պու
Շիրքէթ Լմերիգան Սէստէնճըր իսմի իլէ պիր զա-
ղէթա նէշր տէր. քի պունտան մահպէմահ 142,000
նուսիսէ նէշր օլունուր. Զօճուպլար իշին մահպէ-
մահ 225,000 ատէտ սայլըր պիր գալէթա նէշր

օլունուր: 21 սենէնին զարփընտա պու Շիր-
քէթին քիմապ կեզտիրիճիլերի 7.413 171 առեա
սամմիչսը տըր, վէ ճապա վերաիրլերի 2 132,
924 առեա տիր. վաղ վէ տուա իշխն 205 770 ճէշ
միյէթիլերի իպատէթ էթմիշտիրլեր. վէ 4 385 0 5
Փամիլիալար լլա տին մատաէլերի վէ տինտարլըդ
խուսուսունտա կէսը. շիւպ միւսաճէպէ իթմիլլէր
տր 1800 ա պու Շիրքէթին ախլ էյլէտիյի
77.224 Օսմանլը լիրասը խտի:

Վ.Բեհեդա Վիլիւլ Շէրէֆնէշէրիւն Շէրէթ:

Վ.մերիգատա Վիլիմապի Շէրիֆ նէշը խտն
Շիրքէթ 1816տա թէշթիլ օլունուշ տուր, վէ
Վ.մերիգատաքի ճէմի Խեճիլի Վիլիսէլ'րան խա-
րէ օլունուր: 1860տա 753.772 ճիլլէր նէշը
օլունուշ տուր. վէ իպմիատաան պերու ճէման
14 278 881: Պու Շիրքէթ Վիլիմա ի Շէրիֆ-
լերի Վրապճա, Լըրմէնիճէ, Էլ Լըրմէնի Տարփէրիի-
լէ թիւրքճէ, վէ շօդ էճնապի լիտանլերտէ նէշը ի-
տեր: 1860 ա օնուն ախլ էյլէտիյի 93 090
Օսմանլը լիրասընտան զիյատէ խտի:

Լյճնաղլէրէ Միխնէր կէօնտերմէր իշխն Վրէսղլիե-
րէն Պօրո Շէրէթի:

Վ.մերիգատաքի Վրէսղլիթէրիան քիլիսէլ'րին
Միխնէր կէօնտերմէր Տարաքէթի փէր լրէն
վազլթտէ պաշամլը տըր: Օլ մէշտըր Պառիթ
Պրէնտար օնլսըն վատիմապ իլէ Վիւ Եօրքտա
1744 թարիխնտէ: Յունիսին 1 շինտէ նաօպ օլուն-
մուշուտու. վէ անիտէ Եապանի Վ.մերիգալ լարա
Միխնէր կէօնտերլտի: Վազլթտան վազլթա
խնտիլթմանա սայըր Միխնէրլէր կէօնտերլէ-

տի 1800 թարիխինսէ Նրեպփթէրիանդար սիր
նիզամլու թարղտա Սիսիսնէր կէսնտէրմէք շինէ
էլ վարաուլար : Ե իմաի օնտարն շինտիսթման
տա , շինուամշինտէ , Լ.Ֆրիգատա , զէ Լ.մերի-
գանըն հապանի գապիլէլէրին արասընտա Սի-
սիսնէրլէրի վարտըր : 1851 սէնէսինէտէք օնլար 56
նասպ օլմուշ Սիսիսնէրլէր իսթիստամ էլիմիշէր
իտի : Ենա իլէրէ Սիսիսնէրլէր կէսնտէրմէք իշիւն
Պարտուն 1800տա ախլ էյլէտի 53.546 օս-
մանլը լիրասը ըտը :

Սիսիսնէրլէր կէսնտէրմէք իշիւն Սիսիսնէրլէր շինու
Ե իրէնի :

Պու Երբէթ Լ.մերիգանըն Լնճիտէն մահ-
րում գալան սէմթ լէրինէ զէ էննապիսմէլէքէթլէ-
րէ Լնճիլի կէսնտէրմէք նի լէթի իլէ 1819 տա թէշ-
քիլ օլունտու : () Նուն Լ.Ֆրիգատա շինուամշինտ
զէ Լ.մերիգանըն հապանիլէլէրին արասընտա Սիսի-
սնէրլէրի վարտըր : Պու Երբէթ Լեպըն վա-
ղըթլէրտէ լմիւրրիանըն Բումիլի գըթատընա Պուլ-
ղարիսթմանա տաիսի Սիսիսնէրլէր կէսնտէրտի :
Պու Երբէթին 1800տա էննապի վիւլյէթլէր-
տէ 100 , զէ Լ.մերիգատա 319 Սիսիսնէրլէրի
վար ըտը : () Լ սէնէտէ մէղքիւր Երբէ-
թին ախլ էյլէտի 60 883 () սմանլը լիրասը
ըտը : 1850 սէն 1850տ տէկին ախլ էյլէտի
496.558 () սմանլը լիրասը իտի :

Լ.Բրիտէն Պաթիլի Սիլնէրի Լիւնլըն :

Պու Երբէթ 1814տէ թէշքիլ օլունմուշ
տուր . օնուն էն մէշտուր Սիսիսնէրլէրինտէն
պիլի զէ իլքի Պատ . Լ յտօնայրամ ճըտըն իտի ,

քի օնուն սոյ ու զայրէթէրի Հինտիսթանտա
 զայէթէ միւպարէքէնտի : Ըստն իշի Պուր-
 մատա Վերինէրին արասընտա աճայիպ թարղ-
 տէ իէրուլէմիշ տիր : Ինճիլին գուվէթինին սեյ-
 րանը կերէք էսքի վէ կերէք հէնի ասարտէ պուն-
 տան պէտիւլիւ զուհուրէ կէլմէմիշ տիր : 1800-ա
 պու Շիրքէթին հիմայէսինտէ 19 վաիլկեհաճլար
 85 Սիսիսնէրլէր , 439 երլու վաիլէր վէ
 27017 միււվինլէր , 355 քիլիսէլէր , վէ բի-
 լիսէ աղալարը վար խտի Պու Շիրքէթին Ե
 ւէնէտէ ախլ էյլէտիյի 29784 () սմանլը լիւասը
 խտի :

Սէլքիւր թարիֆիմիլտէն վէ Շիրքէթէրին ի-
 րատ ու մասրաֆը ինհասընտան աշիքեար կէսրիւն-
 տիւ՝ քի տէհրի հային պաշանդըճընտան պէ-
 րու Ինկիլթէրրատա , Լմերիգատա վէ Եվրոպ-
 տա Վրիստոսուն Վիլիսի քէնտուսինէ հա-
 վալէ օլունմուշ իշին աղիմ էհէմիյիթի օլտու-
 զունա օյանմըշ տըր , վէ խէլասըն շաղրդ խապէ-
 րինի պիւթիւն տիւննայա նէշը իթմէյէ գուվ-
 վէթլու սոյ ու զայրէթ էթմէքտէ տիր : Հէմ տա-
 խի կէսրիւնտիւ քի հէր ներէտէ ատէմլէր քէն-
 տիլէրինի Վրիստոսուն իըլմէթինէ թախսիւ էթ-
 միլէր իսէ , օնլար քէնտի տիւննավի վարըղլա-
 րընտան () նուն զուլճէյալ իշինին իլէրուլէմիսի-
 նէ եարտըմ էթմէք իշիւն ճան ու կէօնիւտէն վէ
 պօլ պօլ վէրիլէր :

ՖԻԶՐԻՍԹ

ԻԼՔ ՏԵՎՐ

Պէնսէկոստէ՝ Բուհ էլ Գուռստուն վիւրուտու էվդէ-
լինտէն Կոստանդիանոս Իմիէրաթօրա դատար (33—324)

ՖԵՍԼ

ՍԱՀԻՖԵ

Ը.	Քիլիսէնին պաշտաներճը	7
Բ.	Պօղոս Բէսուլ	13
Գ.	Պօղոս Բէսուլուն վէ սայիր Բէսուլ- լէրին իշէրի : Ինճիլի Շէրիֆին Քիթապլարը	19
Դ.	Ներոնուն վադթընտաքի դովալայըլ	25
Ե.	Նրուսաղէմին խարապ օլմասը, վէ Պօղոս Բէսուլուն էօլիւմիւ	29
Ջ.	Ինճիլին՝ դովալայըլլարա գարշը տուրարագ՝ Պաղեստինէ՝ Սըսըրա՝ Էրապիսթանա վէ Տինտիսթանա հայրւմասը	35
Լ.	Ինճիլին՝ Կիւրճիսթանա, Էհատօ- լույա, Սակեդոնիայա, Բումիս- թանա, Իլլիրիայա վէ Բօմանըն նաղլի խաքանի օլան սայիր մէմ- լէքէթլէրինէ հայրւմասը : Թէ- բայեան լիմասը տէնիլէն ա՛սքերին ճիւմլէսի շէհիտ օլմասը	39
Բ.	Ինճիլին՝ Տելփետիայա՝ Նէմլէսթա- նա վէ Փրանսայա հայրւմասը	49
Թ.	Սպանիատա՝ Պրէթանիատա վէ Էֆ- րիգատա Յիսուս Քրիստոսուն Ինճիլիներն վազ օլմասը	52
Ժ.	Քրիսթիանլարըն դովալայըլլարը	57
ԺԷ.	Սիմէօնուն՝ Իգնատիոսուն՝ Պօղե- կարպոսուն՝ Փոսինոսուն՝ Պլան-	

տինանըն վէ պաշգա Վրիսթիան լարըն շէհիտ օլմալէրի	61
ԺԻ. Եֆրիգատա՝ Սըսըրտա վէ Բօմատա օլան գօվալայըշար	66
ԺԳ. Չօդ Վրիսթիան չօճուլլարըն շէհիտ օլմասը , վէ տիւրլիւ դաղէսլէր իլէ Բօմա տէվլէթինին խաբաս օլմասը	70
ԺԴ. Լշվէլբի իւչ տէհըլէբտէ Վրիսթիան Վիլիսէլէրինին ուսուլի հիւքիւմէթ վէ նիզամը	74
ԺԵ. Վրիսթիանլարըն իպատէթ ուսուլլու վէ էօմրիւ տախիլիյէլէրի : Աինսղոսլար	79

ԻՔԻՆՃԻ ՏԵՎՐ

Կաստանդիանոս Իմֆէրաթօրտան Եւտինճի Գրիգոր Փափայատէք : (Սէնէ 325—1073)

Ե . Կոստանդիանոսուն կիւնիւնտէրի քիլիսէ : Յուլիանոս բուզնամէսի :	82
Բ . Լըմէնիսթանտա վէ Գօթլարտա Ինճիլին իլէրլէմէսի : Եարը կապանի թաիֆէլէրին հիւճմէթ մէսի :	86
Գ . Բօմա տէվլէթինին պէօլիւնմէսի : Ելարիգ՝ Ետտիղաս՝ Կէսէրիգ գըրալլար : Եապանի միլլէթլէրին Վրիսթիան Վիլիսէսինէ տախիլ օլմասը	90
Դ . Սանասթըրլարըն պաշլանկըճը վէ գուրուլմասը	95
Ե . Պաթրիկիոս : Սարաինոս	69

ՖԵՍԼ

ՍԱՀԻՓԷ

Օ.	Քաղաքի փառաբան : Պաշտպան վե կալ ընդհանրապես	105
Լ.	Քաղաքի տնի փառաբան սառ մասը	108
Ը.	Երբորոշիտ՝ Հերոնիմոս՝ Ոսկերեւան՝ Եթանաս վե () գոտարնոս աղիղ էր	116
Թ.	Պաշտպան իշխան շինարար Եւրո փառա Ինճիլին իշխանէսի	124
Ժ.	Վինիֆրէտին՝ Սթուրմոն վե սա յիր վաղճարուն իշխանի	126
ԺԵ.	Քրիստիանոս Էմիլիոն իշխան ճէ տաճար պաշտպան	133
ԺԲ.	Վատուա Քրիստիանոս իշխան հոլարը	138

ԻԻՋԻՆՃԻՒ ՏԵՎՐ

Եկտինճի Գրիգոր Գափատան՝ Իսլահի Մեղճեպետէք :
(Սէնէ 1073—1517)

Ե.	Պաշտպան իշխան Քրիստիան ընդհանրապես : Հարգ վե Վարդ Քաղաքի տնի պաշտպան	141
Բ.	Եկտինճի պաշտպան : Թառն : Խաչարար ասպարի	145
Գ.	Պաշտպան տերէճէսի ճէճալէ թի : Միլլիդ սէնէտլերի	151
Դ.	Գափատարուն քեսպ էթալի ճի պաշտպան գոլվիլէթ : Թէտգիգաթը շէրիֆ Սահքէմէսի	158
Ե.	Եսեկոս արքայիսկոպոս : Գէրմե լու Ինրնարդոս ընդհանր	165

Օ.	Վճռուաւարըն թալիմաթլարը վէ օնլարըն էօմրիւ	171
Է.	Պեարոս Վալտօ : Վճռուաւարըն դօ- վալայըն	180
Ը.	Վճռուաւարըն դօվալայընըն տէ- վամը	185
Թ.	Պոհնմիալը դարընտաշարըն հիքեայէ- թի	190
Ժ.	Յովհաննէս Վիքլիֆ : Յովհաննէս հուս	192
ԺԵ.	Բրակալը Հերոնիմոս : Տիւղմանըն տէրէճէսիղ էօվքէսի	200
ԺԶ.	Նէմէշտէքի Վիլիսէ : Թարօրլու- լար	203
ԺԴ.	Նէմէշտիման Վրիսթիանլարընըն իգիտէքի ֆրոգալար : Վալիքս- թինլէր : Եհնի շէհալէր	209
ԺԴ.	Նէմէշտիմանըն Վրիսթիանլարընըն բահաթլըղը վէ վազլարը : (Կ)լա- րըն տիւղմանլարընըն զաղէսլէրի	213

ՏԷՐՏԻԻՆՃԻԻ ՏԷՎՐ

Իսլահի Մեզհէպտէն պերու (Սէնէ 1517—1839)

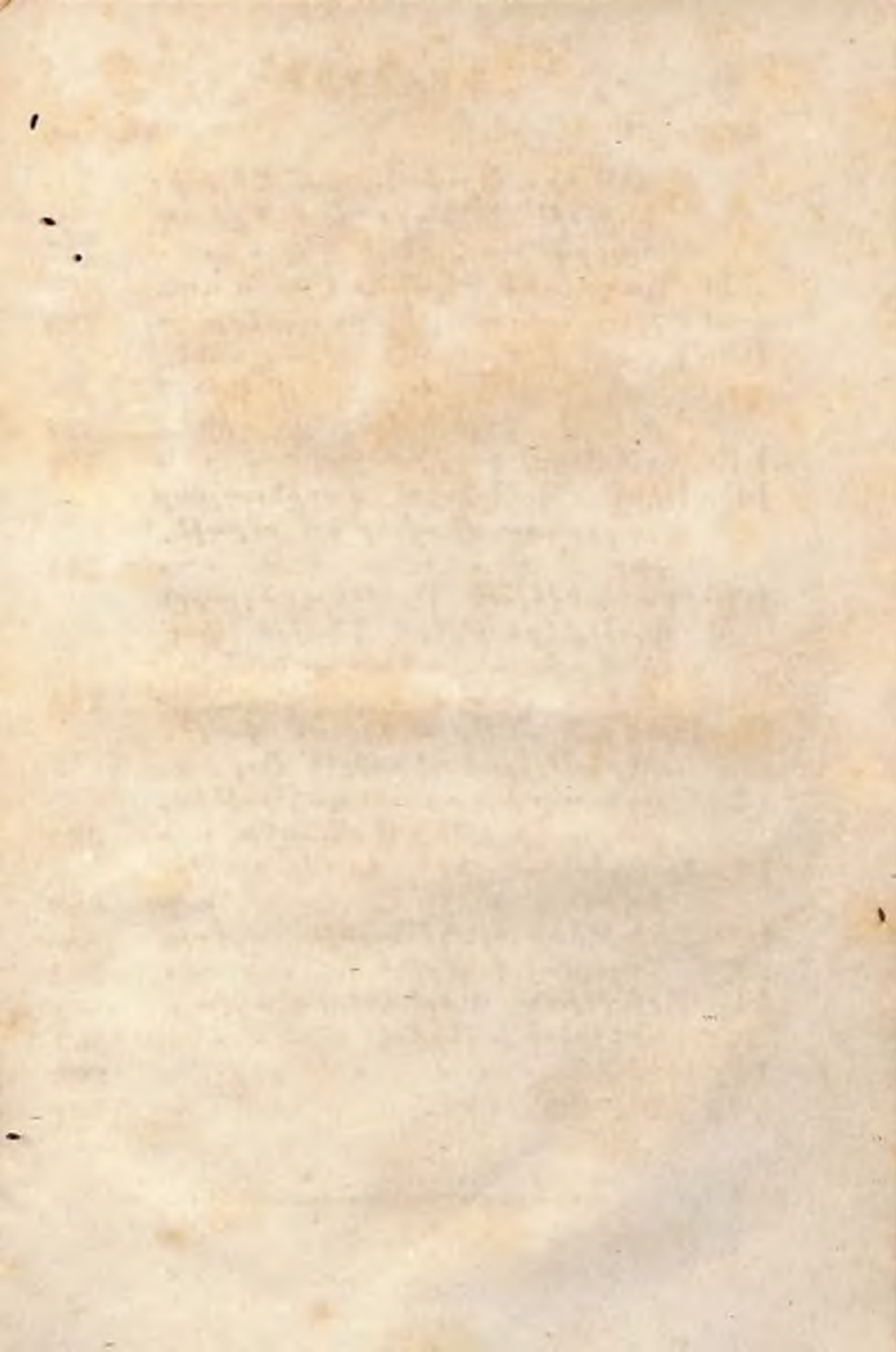
Ե.	Լսնայի զուլմէթ : Խնսանլարըն հալի վէ զիւիւմիւ : Իսլահի Մէզ- հէպին լուզումու	217
Բ.	Ըշդ : Նէմէշտիմանըն Իսլահի Մէզ- հէպի : Լուտի	226
Գ.	Վիիթապը Հէրիֆին թապ'օլմասը : Լուտերին քիթապլարը : Վօրմ- սուն սինադոսու : Լուտեր Վարդ-	

ՖԱՍԼ

	պուրկտա	230
Գ.	Խալահի Մեղճեպին իւրլէմէսի : Լուտերին էօլիւմիւ : Եւղպուրի շէճրինտէ օլան պարը	237
Ե.	Օվիլերա եախօտ Հելվետիանըն Խալահի Մեղճեպի : Օուինիլ	240
Օ.	Օվիլերատա Պերնա վէ վօտ սան ճաղարընըն Խալահի Մեղճեպի	243
Է.	Ճէնէվանըն Խալահի Մեղճեպի	247
Ը.	Յովճաննէս Կալվին : Թեօդորօս Պէզա	251
Թ.	Օվիլերանըն պաշա Թարափա- րընտա վուզու պուլան Խալահի Մեղճեպ	261
Ժ.	Ֆրանսատա օլան Խալահի Մեղճեպ	266
ԺԵ.	Ֆրանսատա Խալահի Մեղճեպին տէվամբ	272
ԺԳ.	Ինկիլիթէրրատա վէ Սոջիատա օլան Խալահի Մեղճեպ : Թինտալ Պրօին վէ Լանպերթ նամ քիմ- սէլէրին շէճիտ օլմալերի	281
ԺԴ.	Ինկիլիթէրրատա վէ Սոջիատա վու- զու պուլան Խալահի Մեղճեպին տէվամբ : Աէրճէբլիյի սըտդ բլա իզբար էաէնէր : Յովճաննէս Նօքս	287
ԺԵ.	Իթալիատա օլան Խալահի Մեղճեպ	294
ԺԶ.	Եինէ Իթալիատա Խալահի Մեղ- ճեպ	301
ԺԷ.	Եինէ Իթալիատա Խալահի Մեղճեպ	306
ԺԸ.	Սպանիատա Խալահի Մեղճեպ	313
ԺԹ.	Խալահի Մեղճեպէ դարըն Բամանըն էթաիյի եէնի ճէճտէր : Ճիլ	

վիթլեր :	Փրօփականտա մէճիսի :	
Թարէնթ սինադոսու :	() Թուղ	
եղլլըգ մուհարէպէ		317
ԺԹ. Կանթէստէ ֆէրման :	() նուն պա-	
թալ օլմասը :	Ղաղա ապէրի .	323
Ի . Իսլահի Սէզէպտէն պիրազ սօնկ-		
րա Խրօթէսդանդ Վիլիսէսինին		
իչէրքի հալի :	Իզրարը տին .	331
ԻԸ. Պոհնմիալը գարընտաշլար		337
ԻԹ. Եինէ Պոհնմիալը գարընտաշլար		
հազգընտա, վէ ախէր զուհուրաթ-		
լար		344
ԻԿ. Պու տէվիրտէ Խրօթէսդանդլարըն		
Փուլթփէրէսթլէրէ Խնճիլի վազ		
էթմէք խուսուսունտա օլան ճէհա-		
լէրի		349
ԻԿ. Եինէ պու տէվիրին իչինտէ փուլթ-		
փէրէսթլէրտէ Խնճիլին վազ օ-		
լունմասը խուսուսունտա Խրօթէս-		
դանդլարըն էթտիյի ճէհալէր		353
ԻԵ. Եւրօփատա տինսիզլիք վէ պաթըլ		
իթիգատ		358
ԻՅ. Վրիսթիան Վիլիսէսինին ահվալը		
հազըրէսի իւզէրինէ		363
ԻԶ. Վրիսթիան Վիլիսէսինին ահվալը		
հազըրէսի իւզէրինէ		367
ԻԸ. Խաթիռէ		372
Օսմիմէ		381

İstanbul Belediyesi
İnkilab Müzesi ve Kütüphanesi

Sayı:

Oda

Dolab

Raf

BB Eyüp Sultan Halk ve Çocuk Kütüphanesi

ERM0966

255.07.02.01.06.00/

5

